

UNIVERSITEIT VAN 'T STAD

EEN ONTSTAANGESCHIEDENIS VAN
DE UNIVERSITEIT ANTWERPEN, 1954-2003

ALEXIA COUSSEMENT

Universiteit
Antwerpen

Universiteit van 't Stad

Een ontstaansgeschiedenis van de Universiteit Antwerpen, 1954-2003

Alexia Coussement

Dit project werd gefinancierd door de Universiteit Antwerpen.

Druk: Ridderprint, www.ridderprint.nl

Illustratie omslag: Bouw academisch ziekenhuis, s.d. (UArchief, Digitaal fotoarchief Vincent Jauniaux)

© 2023 Alexia Coussement

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets van deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande en schriftelijke toestemming van de auteur.

ISBN 978-94-6483-454-3

Universiteit Antwerpen
Faculteit Letteren en Wijsbegeerte
Departement Geschiedenis

Universiteit van 't Stad

Een ontstaansgeschiedenis van de Universiteit Antwerpen, 1954-2003

Proefschrift voorgelegd tot het behalen van de graad van
doctor in de Geschiedenis aan de Universiteit Antwerpen
te verdedigen door

Alexia Coussement

wij bepalen zelf wat waardevol genoeg is
de toets van intrinsieke wezenlijkheid heeft doorstaan
wat overgeleverd wordt en in welke vorm
de geschiedenis in de toekomst zal voortbestaan

Uit *Nalatenschap* door Esohe Weyden
– campusdichter Universiteit Antwerpe

INHOUD

LIJST MET FIGUREN	9
LIJST MET AFBEELDINGEN	9
LIJST MET AFKORTINGEN	11
DANKWOORD	15
INLEIDING	17
'universiteit' / 'universitaire instelling'	17
Universiteit Antwerpen binnen de historiografie	20
De nieuwe universiteitsgeschiedenis	20
Status quaestionis	21
Waarom dit onderzoek?	25
Methode	26
Opbouw proefschrift	31
I. PROLOOG	33
1. Hoger handelonderwijs	34
2. Eene Vlaamsche universiteit te Antwerpen	38
II. DE ZAAK ANTWERPEN BINNEN HET DEBAT OVER DE UNIVERSITAIRE EXPANSIE (1954-1965)	41
1. Brandstof voor het debat over de universitaire expansie	42
1.1 Democratisering van het universitair onderwijs	43
1.2 Nood aan meer hoogopgeleiden en sterker inzetten op wetenschappelijk onderzoek	50
1.3 Taalkundige ongelijkheid wegwerken	57
1.4 Groeiend studentenaantal	60
2. Het Antwerpse vuur wakkert aan (1957-1958)	62
3. De katholieke reactie (1958-1959)	69
4. Craeybeckx' strijd voor een rijksuniversiteit (1959-1961)	74
5. Universitair onderwijs in de Scheldestad vóór 1965	82

5.1 De Sint-Ignatiusfaculteiten	82
5.2 Universitair onderwijs met de blik op de kolonie	86
6. De Regering Lefèvre-Spaak en de universitaire problematiek (1961-1965)	89
6.1 Het NRW-rapport zwengelt het debat over de universitaire expansie aan	89
6.2 Socialistisch en katholiek getouwtrek	98
6.3 Het vuur brandend houden	107
6.4 De regering gaat over tot actie	114
6.5 Geboorte van de wet op de universitaire expansie	127
III. NAAR VOLWAARDIG UNIVERSITAIR ONDERWIJS EN EEN AARZELENDE SAMENWERKING (1965-1978)	137
1. Opstart UFSIA en RUCA als erkende universitaire instellingen	138
2. De moeizame weg naar de bovenbouw (1965-1971)	149
2.1 Tegenstrijdige visies	149
2.2 Het debat verbreedde	154
2.3 Van het vervolg op de universitaire expansie naar een nieuw universiteitsbeleid	159
2.4 Doorbreken van de Antwerpse patstelling?	165
2.5 Geen parlementaire spoedprocedure voor het Plan Kinsbergen	184
3. Van twee naar drie afstandelijke bureaus (1971-1978)	196
3.1 Opstart van de UIA (1971-1972)	196
3.2 Van Coördinatiecomité naar het Gemeenschappelijk Bureau Universiteit Antwerpen	205
4. Individuele ontplooiing	218
4.1 UFSIA (1968-1978)	218
4.2 RUCA (1967-1978)	233
4.3 UIA (1972-1978)	242
IV. DE DRIE MUSKETIERS (1978-1990)	253
1. Een lawine aan besparingsmaatregelen	253
1.1 Kibbelen op het bekibbelen	254
1.2 Het Plan Coens (1982)	258
1.3 De broekriem verder aanhalen	261
2. Toenemende eenwording onder het GBUA?	269
2.1 Geveinsde eenmaking	274
2.2 Verbindende studenteninitiatieven	278
2.3 De Vlaamse erkenning van een confederale Universiteit Antwerpen?	280
3. Transformatie van het universiteitswezen	288
3.1 Aanpassen aan de informatiemaatschappij	288
3.2 Een rechtvaardig en evenwichtig universiteitslandschap	293

3.3 Internationalisering.....	295
3.4 De nieuwe student.....	298
4. De Antwerpse instellingen tijdens de jaren 1980.....	299
4.1 RUCA.....	299
4.2 UFSIA.....	307
4.3 UIA.....	309
V. NAAR EEN EENGEMAAKTE UNIVERSITEIT ANTWERPEN (1990-2003).....	319
1. Conformereren aan het Europese kennisbeleid.....	319
1.1 Europese onderwijs- en onderzoeksruimte.....	320
1.2 Het universitaire bedrijf.....	323
1.3 Valorisatie en internationalisering aan de Universiteit Antwerpen.....	327
2. Schipperen tussen latrelatie en verloving.....	336
2.1 Een universitair statuut.....	336
2.2 Het Coensdecreet (1991).....	340
2.3 Het Plan Wauters.....	345
2.4 De Universiteit Antwerpen binnen een 'geoptimaliseerd' academisch landschap.....	354
2.5 Van utopie naar realiteit.....	364
3. De unitaire Universiteit Antwerpen.....	373
3.1 De langverwachte onderwijsuitbreiding.....	373
3.2 De campuspuzzel.....	376
3.3 Het Fusieakkoord.....	381
3.4 Het Structuurdecreet.....	392
3.5 De Universiteit Antwerpen.....	396
VI. EPILOOG.....	401
CONCLUSIE.....	407
De universiteit als pion binnen de verzuilde onderwijspolitiek.....	408
De verzakelijkte universiteit binnen een competitieve kenniseconomie.....	409
Een Antwerpse universiteitsgeschiedenis.....	411
BIJLAGEN.....	413
1. Organogram bestuursstructuren.....	413
2. Overzicht Antwerpse rectoren, voorzitters GBUA en rector-voorzitters.....	416
3. Overzicht Belgische en Vlaamse regeringen (1952-2007).....	417

BIBLIOGRAFIE	419
PERSONENINDEX.....	447
SAMENVATTING.....	453
SUMMARY.....	457

LIJST MET FIGUREN

Figuur 1: Aantal Belgische studenten (1950-1963)	45
Figuur 2: Evolutie van de gemiddelde bruto uurlonen voor arbeiders (1953-1969).....	47
Figuur 3: Studentenaantallen per taalstelsel (1950-1964).....	57
Figuur 4: Studentenaantallen aan de Belgische universiteiten (1890-1970).....	61
Figuur 5: Stichting van nieuwe universiteiten in Europa (1950-1984).....	62
Figuur 6: Voorziene uitbreiding opleidingen (16 mei 1964)	120
Figuur 7: Aantal Belgische generatiestudenten (1966-1976).....	223
Figuur 8: Werkingstoelagen voor de Nederlandstalige universiteiten (begroting 1990).....	267
Figuur 9: Het onderwijsbeleidsnetwerk na 1989.....	281

LIJST MET AFBEELDINGEN

Afbeelding 1: Artikel uit Gazet van Antwerpen (3 oktober 2003)	17
Afbeelding 2: Ontwerp door Louis Roelandt van Aula Academica Gent (s.d.)	33
Afbeelding 3: Portret Frans-Jan Matthyssens (s.d.)	34
Afbeelding 4: Groepsfoto Ecole de Commerce Saint-Ignace (1904-1905)	36
Afbeelding 5: Rijkshandelshogeschool in de Schildersstraat (jaren 1930).....	37
Afbeelding 6: Alfons van de Perre op de voorpagina van 'Pallieter' (30 april 1922)	39
Afbeelding 7: Cover 'Voor een Universitair Statuut' (1954)	42
Afbeelding 8: VVS-betoging voor democratisering van het onderwijs (25 november 1964) .	48
Afbeelding 9: Lancering van de eerste raket van Cape Canaveral (24 juli 1950).....	51
Afbeelding 10: Toespraak Pierre Harmel (19 mei 1958).....	53
Afbeelding 11: Sovjet-paviljoen Expo 58 Brussel (17 april 1958).....	55
Afbeelding 14: Toespraak Craeybeckx (1 april 1957).....	65
Afbeelding 15: Portret Kardinaal Van Roey (s.d.).....	69
Afbeelding 16: Cover 'Waarom een universiteit te Antwerpen?' (1959)	75
Afbeelding 17: Groepsfoto TEW, academiejaar 1959-60.....	83
Afbeelding 18: Hoofdgebouw Koloniale Hogeschool (1930)	87
Afbeelding 19: ITG, art decogebouw in de Nationalestraat (s.d.)	88
Afbeelding 20: 'Antwerpen eist!', lied door van Hullebroeck (1960).....	90
Afbeelding 21: Massart ontvangt Lefèvre die de NRWB bezoekt (7 januari 1964).....	101
Afbeelding 22: Universitair Ziekenhuis Luik, Sart-Tilman (s.d.).....	109
Afbeelding 23: Poster JVSG voor betoging 'Antwerpen Universiteit NU' (4 mei 1963)	111
Afbeelding 24: "Universiteits deuren open voor arbeiders jeugd", 1 mei stoet 1963.....	111
Afbeelding 25: Eerstesteenlegging studentenhome universiteit Gent (3 november 1965)....	117
Afbeelding 26: UFSIA binnentuin Hof van Liere (1 september 1970).....	139
Afbeelding 27: Kasteel Den Brandt (s.d.)	141
Afbeelding 28: Voormalig UNIVOG-leslokaal met koloniale elementen (s.d.).....	143
Afbeelding 29: Toespraak Henri Janne n.a.v. eerstesteenlegging RUCA (23 juli 1965)	143
Afbeelding 30: Openingsrede RUCA door Massart (7 oktober 1965).....	145

Afbeelding 31: Studentendoop Antwerpen (1966)	148
Afbeelding 32: Théo Lefèvre als minister van Wetenschapsbeleid aan RUG (1971)	164
Afbeelding 33: Kinsbergen en Grootjans (15 oktober 1967)	169
Afbeelding 34: Cover 'Universiteit van deze tijd' (1969)	177
Afbeelding 35: Rector Dhanis aan het woord, met Derine op de eerste rij (2 oktober 1969)	185
Afbeelding 36: ASK-clubhuis Middelheim met De Grootd (tweede helft jaren 1970)	188
Afbeelding 37: Couturier, Nédée, Paulus en Vandendriessche (8 juli 1970)	198
Afbeelding 38: UIA-campus in aanbouw (eerste helft jaren 1970)	200
Afbeelding 39: Opening campus UIA met Willy Claes op de voorgrond (3 juli 1972)	203
Afbeelding 40: Toelichting maquette tijdens opening campus UIA (3 juli 1972)	203
Afbeelding 41: UIA-campus (s.d.)	204
Afbeelding 42: Studentenpub Wikings aan de Kattenstraat (5 november 1970)	221
Afbeelding 43: Bouw van studententorens UFSIA (9 maart 1971)	224
Afbeelding 44: UFSIA, Campus Rodestraat 14 ingehuldigd in 1974 (s.d.)	225
Afbeelding 45: Cartoon protest tegen wetsvoorstel De Croo-Humblet (26 juni 1975)	229
Afbeelding 46: Studentenprotest HIVT, Het RUCA laat het HIVT in de kou staan (s.d.)	238
Afbeelding 47: HIVT-bibliotheek gelijkvloers, Gebouw Schildersstraat (jaren 1970)	238
Afbeelding 48: Rector Marie De Grootd (31 maart 1978)	241
Afbeelding 49: Bouw academisch ziekenhuis (s.d.)	248
Afbeelding 50: Nationale betoging tegen verhoging inschrijvingsgeld (9 november 1978)	255
Afbeelding 51: Rector Walter Declair (21 september 1995)	269
Afbeelding 52: 24 urenloop Asculapia-Sofia (s.d.)	278
Afbeelding 53: Rector Robert Clara (6 oktober 1990)	283
Afbeelding 54: Audiovisueel Centrum UIA (1980)	291
Afbeelding 55: Bezoek ambassadeur Zhang Shu aan UIA (januari 1984)	297
Afbeelding 56: Manifestatie van de Ruca-studenten (13 november 1984)	304
Afbeelding 57: Diergeneeskunde aan de UIA (s.d.)	305
Afbeelding 58: Nieuwe UIA-sporthal (s.d.)	310
Afbeelding 59: Kampeerweek UIA (s.d.)	310
Afbeelding 60: Nieuw academisch ziekenhuis (s.d.)	313
Afbeelding 61: Universitair Bedrijven Centrum Antwerpen (s.d.)	328
Afbeelding 62: Paul Buysse als KVK-voorzitter (2 maart 1994)	328
Afbeelding 63: Aanbouw Waterfront (beginjaren 2000)	329
Afbeelding 64: UIA-computerklas (s.d.)	331
Afbeelding 65: IOB opening academiejaar 2005-06	334
Afbeelding 66: Daniël Coens (8 juni 1990)	341
Afbeelding 67: Begrafenisstoet door RUCA-studenten als protest (14 oktober 1992)	346
Afbeelding 68: Opening academiejaar 1994-95 door Luc Wauters (23 september 1994)	350
Afbeelding 69: Dillemans met kardinaal Danneels (1992)	355
Afbeelding 70: UIA-project De Meerminne in opbouw (beginjaren 2000)	361
Afbeelding 71: Marleen Vanderpoorten naast Kinsbergen (17 september 1999)	375
Afbeelding 72: Nieuwbouw Diergeneeskunde (s.d.)	376
Afbeelding 73: Opening Aula Rector Dhanis (13 februari 2002)	378
Afbeelding 74: Universiteitscampus in stadscentrum (jaren 1990-2000)	380

Afbeelding 75: Relocatedossier zoals het in november 2000 op tafel lag	381
Afbeelding 76: Ondertekening missieverklaring AUHA (4 oktober 2001).....	386
Afbeelding 77: Ondertekening fusieakkoord Universiteit Antwerpen (5 juli 2002)	389
Afbeelding 78: Festiviteiten rond de laatste honderd dagen van de UFSIA (s.d.).....	392
Afbeelding 79: Interview met rector Van Loon tijdens opening academiejaar 2003-04	396
Afbeelding 80: Opening nieuwe gebouwen op campus Drie Eiken (september 2016)	402
Afbeelding 81: Inhuldiging Aula Patrice Lumumba (31 maart 2023).....	405

LIJST MET AFKORTINGEN

ABOS	Algemeen Bestuur voor Ontwikkelingssamenwerking
ABVV	Algemeen Belgisch Vakverbond
ACHO	Academisch Centrum voor Huisartsopleiding
ACLVB	Algemene Centrale der Liberale Vakbonden van België
ACOD	Algemene Centrale der Openbare Diensten (Frans CGSP)
ACV	Algemeen Christelijk Vakverbond
AGOS	Aktiegroep Oude Stad
AHOWO	Administratie Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek
AIC	Antwerps Innovatie Centrum
ASK	Antwerps Studentenkorp
ASLK	Algemene Spaar- en Lijfrentekas
AV	Algemene Vergadering
AVOHV	Algemeen Vlaams Oud-Hoogstudentenverbond (omgevormd tot VVA)
AUGent	Associatie Universiteit Gent
AUHA	Associatie Universiteit & Hogescholen Antwerpen
AUHL	Associatie Universiteit-Hogescholen Limburg
AZ	Academisch Ziekenhuis (vanaf circa 1985 UZ – Universitair Ziekenhuis)
BaMA	Bachelor-Masterstructuur
BSP	Belgische Socialistische Partij (1942-1978)
BWP	Belgische Werkliedenpartij (1885-1942)
CBB	Centrum voor Bedrijfseconomie en Bedrijfseconometrie
CCOD	Christelijke Centrale der Openbare Diensten (Frans CCSP)
CDW	Centrum Derde Wereld
CEPESS	Centre d'Etudes Politiques, Economiques et Sociales
COMETT	Community Programme for Education and Training for Technology
CPG	Centrum Pieter Gillis
CRS	Centrum voor Rechtssociologie
CSB	Centrum voor Sociaal Beleid
CUHOV	Comité voor de Uitbreiding van het Hoger Onderwijs in Vlaanderen
CVA	Centrum voor Andragogiek
CVD	Centrum voor Didactiek
CVP	Christelijke Volkspartij (1945-2001)
DIRV	Derde Industriële Revolutie Vlaanderen

EG	Europese Gemeenschap
ERASMUS	European Community Action Scheme for the Mobility of University Students
ESPRIT	European Strategic Programme for Information Technology
EURECA	European Research Common Action
FAST	Forecasting and Assessment in the field of Science and Technology
FEF	Fédération des étudiants francophones
FKFO	Fonds voor Collectief Fundamenteel Onderzoek
FTI	Flanders Technology International
FWGO	Fonds voor Wetenschappelijk Geneeskundig Onderzoek
GBUA	Gemeenschappelijk Bureau Universiteit Antwerpen
GOZR	Gemeenschappelijke Onderzoeksraad
GVA	Gazet van Antwerpen
HIVT	Hoger Instituut voor Vertalers en Tolken
HPA	Hogeschool Provincie Antwerpen
IBB	Instituut Born-Bunge
ICOS	Instellingscoördinator Ontwikkelingssamenwerking
IDEA	Instituut voor Didactiek en Andragogiek
IMB	Instituut voor Management en Bestuur
IMDO	Instituut voor Milieu en Duurzame Ontwikkeling
IMS	Instituut voor Materiaalwetenschappen
IOB	Instituut voor Ontwikkelingsbeleid
IPO	Instituut voor Postuniversitair Onderwijs
ITG	Instituut voor Tropische Geneeskunde
ITMMA	Institute of Transport and Maritime Management Antwerp
IWONL	Instituut tot Aanmoediging van het Wetenschappelijk Onderzoek in Nijverheid en Landbouw
JVSG	Jong Vlaamse Studenten Gemeenschap
KDA	Kring Der Alchemisten
KdG	Karel de Grote hogeschool
KKTHO	Koördinatiecomitee Taalregeling Hoger Onderwijs
KMDA	Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde
KPB	Kommunistische Partij van België (1919-1989)
KRV	Kultuurraad voor Vlaanderen
KUB	Katholieke Universiteit Brussel
KUL	Katholieke Universiteit Leuven (ook afgekort als KU Leuven)
KULAK	Katholieke Universiteit Leuven Afdeling Kortrijk
KVHU	Katholieke Vlaamse Hogeschooluitbreiding
KVHV	Katholiek Vlaams Hoogstudenten Verbond
KVK	Kamer van Koophandel
LBC	Landelijke Bediende Centrale
LSK	Leuvens Studentenkorps
LUC	Limburgs Universitair Centrum
LVSF	Liberaal Vlaams Studentenverbond
MMC	Multi-Mediaal Centrum

MPW	Mouvement Populaire Wallon
NHIBS	Nationaal Hoger Instituut voor Bouwkunde en Stedenbouw
NRWB	Nationale Raad van het Wetenschapsbeleid
NSK	Nederlands Studenten Korps
OSA	Onafhankelijk Studentencomité Antwerpen
PHIBA	Provinciaal Hoger Instituut voor Bestuurswetenschappen
PIH	Provinciaal Instituut voor Hygiëne
Pol&Soc	Politieke en Sociale Wetenschappen
PPB	Postuniversitair Programma voor Bedrijfsbeheer
PVV	Partij voor Vrijheid en Vooruitgang (1961-1992)
RAFO	RUCA-Algemeen Fonds voor Onderzoek
RHHS	Rijkshandelshogeschool
RUCA	Rijksuniversitair Centrum Antwerpen
RUG	Rijksuniversiteit Gent
SCK (CEN)	Studiecentrum voor Kernenergie
SERV	Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen
SESO	Studiecentrum voor Economisch en Sociaal Onderzoek
SK	Seniorenkonvent
STAKUA	Studenten Actiecomitee Universiteit Antwerpen
STEM	Studiecentrum voor Technologie, Energie en Milieu
SUHOPA	Samenwerkingsplatform Universiteit en Hogescholen Provincie Antwerpen
SVB	Studentenvakbeweging
TEMPUS	Trans-European Mobility for University Studies
TEW	Toegepaste Economische Wetenschappen
TW	Toegepaste Wetenschappen
UA	Universiteit Antwerpen
UAB	Universitaire Associatie Brussel
UAMS	Universiteit Antwerpen Management School
UBCA	Universitair Bedrijvencentrum Antwerpen
UCSIA	Universitair Centrum Sint-Ignatius
UFSIA	Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius Antwerpen
UIA	Universitaire Instelling Antwerpen
ULB	Université libre de Bruxelles
UNIVOG	Universitair Instituut voor Overzeese Gebieden
USOS	Universitaire Stichting voor Ontwikkelingssamenwerking
UZA	Universitair Ziekenhuis Antwerpen
VAS	Vereniging van Antwerpse Studenten
VEV	Vlaams Economisch Verbond
VLD	Vlaamse Liberalen en Democraten (1992-2007)
VLHORA	Vlaamse Hogescholenraad
VLIR	Vlaamse Interuniversitaire Raad
VLOR	Vlaamse Onderwijsraad
VNSU	Vlaams-Nationale Studentenunie
VRWB	Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid

VSOA	Vrij Syndicaat voor het Openbaar Ambt
VSKO	Vlaams Secretariaat van het Katholiek Onderwijs
VU	Volksunie (1954-2001)
VUB	Vrije Universiteit Brussel
VVA	Vereniging Vlaamse Academici
VVB	Vlaamse Volksbeweging
VVP	Vereniging van Vlaamse Professoren
VVS	Vereniging der Vlaamse Studenten, later Vlaamse Vereniging van Studenten
WVVH	Wetenschappelijke Vereniging van Vlaamse Huisartsen
YUFE	Young Universities for the Future of Europe

DANKWOORD

Vier jaar geleden had ik enkel aannames over wat doctoreren inhield. Hoewel ik historisch onderzoek altijd boeiend en leuk vond, intimideerde het idee van een doctoraat me door de eerder ontmoedigende anekdotes die ik doorheen de jaren hoorde. Een doctoraat zet je er weldegelijk toe aan om buiten de comfort zone te stappen en de nodige motivatie aan de dag te leggen, maar ik ervaarde het zeker niet als de eenzame uitputtingsslag waarmee het vaak gelijkgesteld wordt. Dat de voorbije jaren daarentegen een waar plezier waren, heb ik te danken aan de vele mensen die me tijdens deze reis steunden, aanmoedigden en begeleiden.

Daarbij richt ik me eerst tot mijn promotor Henk. Toen ik appliqueerde op dit onderzoeksproject, waren we nog onbekenden voor elkaar. Toch gaf je me vanaf de eerste dag het vertrouwen om mijn eigen weg te zoeken en het onderzoek naar mijn hand te zetten. Je was bovendien een ware bondgenoot wanneer ik mijn werk aan de buitenwereld presenteerde. Hoewel je me veel vrijheid gaf, twijfelde je bij een zeldzaam paniekmoment geen ogenblik om actie te ondernemen en het voor me op te nemen. Je begon onze gesprekken ook steevast met te vragen hoe het met me ging en je gaf nooit de indruk dat iets ‘moest’ of ‘dringend’ was. De stress en prestatiedruk die doorgaans met een doctoraatstraject gepaard gaan, wist je hierdoor te temperen. Daarom zal ik altijd met een glimlach kunnen terugkijken op deze mooie jaren aan de Universiteit Antwerpen.

Dat dit project in de eerste plaats mogelijk was, heb ik te danken aan rector Herman Van Goethem. Bedankt om me eveneens de vrijheid en het vertrouwen te geven, en tegelijk om gericht mee te denken over de insteek en de aanpak van dit proefschrift. Hetzelfde geldt voor Marnix en Greet die als leden van mijn interne doctoraatscommissie waardevolle inzichten en suggesties aanreikten. Vervolgens is historisch onderzoek niet mogelijk zonder bronnenmateriaal, waarvoor ik in de eerste plaats het Antwerpse universiteitsarchief bedank. Willem en zijn team stonden de voorbije jaren altijd paraat om me vooruit te helpen en het nodige materiaal op te sporen. Een grote dankjewel gaat ook naar Heleen die meermaals voor me in de bres sprong. Ditzelfde geldt voor het Felixarchief waar de medewerkers me ondanks de onvoorziene sluiting toch toelieten om mijn archiefonderzoek verder te zetten. Daarnaast bedank ik onze voormalige regeringscommissaris Jan De Groof wiens archief ik doorheen mijn doctoraat kon consulteren. Het was eveneens een plezier om in het kader van mijn project terug te keren naar KADOC waar ik vijf jaar geleden mijn eerste stapjes in het professioneel historisch onderzoek zette. De ervaringen die ik daar heb opgedaan lieten me toe om dit project met het nodige zelfvertrouwen aan te vatten. Wat in dit dankwoord niet mag ontbreken, zijn de personen die zelf een voorname rol speelden in de Antwerpse universiteitsgeschiedenis en daarover hun herinneringen met me wilden delen. Bedankt voor jullie tijd en openhartigheid. Ook gaat mijn appreciatie uit naar Nick die in de zomer van 2022 op zoek ging naar beeldmateriaal om dit proefschrift mee te illustreren.

Vervolgens wil ik mijn waardering uitdrukken voor de vele andere collega's aan het departement Geschiedenis. Bedankt Kim voor de constante aanmoediging, de geweldige feedback en om een passende titel voor dit proefschrift te bedenken. Je versiert jouw complimenten telkens met metaforen als 'vloeibaar goud', 'diamant', 'legendarisch', beeldspraak die ook jou helemaal omschrijft. Daarnaast stel ik de BARGES bijzonder op prijs. Van de eerste dag kwam ik terecht in een warme groep vol inspirerende en sympathieke zielen. Zelfs toen we kort na mijn aankomst wel erg lang in ons kot moest blijven, wisten jullie met digitale koffiestoeten en komische whatsappjes de sfeer erin te houden. Ik ga het jaarlijkse weekend, de ontspannende pauzemomenten en gezellige vrijmibo's danig missen. Waar een dankwoord naar vrienden refereert, horen jullie daar zeker bij, gaande van mijn mede-Lierenaar Charris tot onze bakkoning Arnoud, Margo die altijd voor iedereen klaarstaat, mijn bureaubuur Michèle, een lijst die verder met een dertigtal namen kan worden aangevuld. Tijdens het afleggen van dit vierjarig traject ontmoette ik nog een heel aantal joviale en begeesterde historici, zoals de doctoraatsstudenten die in mijn jaar van de Onderzoeksschool voor Politieke Geschiedenis zaten en de bestuursleden van Gewina. Om het met een melige quote te omschrijven: "It's the friends we meet along the way that help us appreciate the journey."

Ten slotte vermeld ik graag de personen die het dichtste bij me staan, met op de eerste plaats Yves. Bedankt om in me te geloven en me in de keuze voor dit avontuur aan te moedigen. Bedankt om de persoon te zijn bij wie ik elke dag kan thuiskomen, een thuis waar ik me veilig en gesterkt voel. Dezelfde steun kreeg ik van mijn ouders, van wie ik ruim een decennium geleden mocht studeren wat ik maar wilde, zelfs al was dat Geschiedenis. Ondanks dat ik van jongs af aan met lonkende ogen naar 't Stad keek, moest studeren bij voorkeur aan de nabijgelegen KULAK, een campus die in het leven was geroepen door de universitaire expansie. Dit studietraject continueerde in Leuven. Hoewel ik aan de KU Leuven een hoogwaardige opleiding heb doorlopen en er een geweldige studententijd mocht beleven, zag ik uiteindelijk toch mijn kans om de Antwerpse universiteit beter te leren kennen, en hoe ... Het was een waar privilege om me de voorbije vier jaar voltijds te mogen toeleggen op onderzoek, schrijven en bijleren. Het veelzijdige traject heeft me verder gevormd en het heeft me de tools aangereikt om blijvend te timmeren aan een kritische, ruimdenkende en leergierige houding.

Graag sluit ik dit dankwoord schaamteloos af met volgende vroede woorden:
T e nie vo teen of tander, mo k zin preus lik fjirtig.

Lier, september 2023

INLEIDING

Afbeelding 1: Artikel uit Gazet van Antwerpen (3 oktober 2003)

Bovenstaande krantenkop en intro geven prijs dat een fusie van drie verschillende universitaire instellingen in 2003 het startschot gaf voor de unitaire Universiteit Antwerpen. Dit doet vragen rijzen over de politieke en institutionele ontwikkelingen die voorafgingen aan deze eenmaking: Waarom verkreeg een handelsmetropool als Antwerpen pas in de jaren 1960-70 erkend universitair onderwijs? Waarom nam dit de vorm aan van drie kleine universitaire instellingen in plaats van een grote universiteit? Hoe ontplooiden deze instellingen zich afzonderlijk en waarom duurde het ruim dertig jaar alvorens de gemeenschappelijke belangen het pleit wonden van de onderlinge verdeeldheid en schijnbaar onaantastbare autonomie? Ten slotte, wat zeggen deze universitaire ontwikkelingen bij uitbreiding over Antwerpen, het Vlaamse universiteitswezen en de Belgische onderwijspolitiek?

'universiteit' / 'universitaire instelling'

Het is belangrijk om eerst stil te staan bij hoe dit proefschrift de begrippen 'universiteit' en 'universitaire instelling' invult. Universiteiten in Vlaanderen en daarbuiten hebben elk hun eigen opbouw, maar toch zijn er heel wat gemeenschappelijke kenmerken. Ze bestaan uit een hiërarchische beheersstructuur waarbij elke bouwsteen zijn functie heeft, waaronder: centrale advies- en bestuursorganen, faculteiten, universitaire en interfacultaire centra en instituten, onderwijscommissies, departementen, vak- en onderzoeksgroepen, leerstoelen, centrale diensten. Universiteiten zijn diverse en dynamische gemeenschappen van academisch, administratief en technisch personeel, studenten en verbonden partners.¹ Deze instellingen delen in grote lijnen dezelfde doelstellingen: vertrekkend vanuit de eigen visie en missie zetten ze in op de kerntaken van onderwijs, onderzoek en maatschappelijke dienstverlening.

¹ FRIEDMAN, *Integration and visibility*, 32-34.

Universiteiten zijn niet langer de vermeende ivoren torens.² In Vlaanderen maken ze deel uit van een associatie en van overlegorganen als de VLIR; daarnaast kunnen ze verbonden zijn met een universitair ziekenhuis en samenwerken met autonome onderzoekscentra, industriële partners en overheden. Universiteiten zitten geworteld in de lokale samenleving waarmee er een constante wisselwerking bestaat. Bijgevolg zijn ze onderhevig aan maatschappelijke veranderingen, gaande van de emancipatie van de vrouw en de ontzuiling van de samenleving tot de omschakeling naar een op Europa gerichte kenniseconomie. Daarom maken deze instellingen een continue transformatie door. Dit komt onder meer tot uiting in de samenstelling van de studentengemeenschap, het opleidingsaanbod, de campusarchitectuur en in de samenwerking met externe stakeholders. Kortom, universiteiten moeten zichzelf permanent heruitvinden om een relevante maatschappelijke speler te blijven, wat noodzakelijk is om hun voortbestaan te consolideren.

Tot een strakke definitie komen van wat een universiteit precies is of zou moeten zijn, vormt daarentegen een grotere, om niet te zeggen onmogelijke uitdaging. Aan de basis van deze vraag ligt het essay *The Idea of a University* (1852) door de Britse theoloog John Henry Newman (1801-1890) dat tot op heden veelvuldig geciteerd wordt. Newman reflecteerde over het concept ‘universiteit’ nadat het Europese universiteitswezen aan het begin van de negentiende eeuw vergaande metamorfoses had doorgemaakt onder het Napoleontisch regime en door toedoen van de Pruisische onderwijshervormer Wilhelm von Humboldt (1767-1835).³ Sindsdien verschenen nog talloze publicaties die net als Newman op zoek gingen naar de betekenis en functie van een universiteit. In 1973 stelde voormalig premier Mark Eyskens (°1933) al: “Er zijn straks zoveel ‘ideas of a university’ als er personen rondwandelen die zich de universiteitsproblemen aantrekken. (...) Overigens is het herformuleren van een nieuwe ‘idea of a university’ een nooit volbrachte taak.”⁴ Dit is eveneens een centraal uitgangspunt in *Being a University* (2011). Daarin wees de Britse filosoof Ronald Barnett op de uiteenlopende aard van instellingen die wereldwijd de naam ‘universiteit’ dragen. Geen van deze is volgens

² RÜEGG, ‘Patterns’, 42: De notie van de ivoren toren evolueerde. Waar hij in de middeleeuwen nog symbool stond voor Maagd Maria, werd de toren vervolgens aanzien als een elitaire bastion dat zijn ingang moest verbreden en nauwer diende aan te sluiten bij het publieke leven.

³ RÜEGG, ‘Themes’, 11-12; DE RIDDER-SYMOENS, ‘Naschrift’, 256: Het Duitse Humboldiaanse model bepleitte eenheid van wetenschap en een nauwe relatie tussen onderwijs en onderzoek in quasi autonome universiteiten. Dit stond haaks op het Franse Napoleontische model dat inzette op de scheiding tussen het op de praktijkgerichte onderwijs en gespecialiseerde onderzoeksinstellingen onder gecentraliseerde staatscontrole. Pas in de twintigste eeuw werd de fusie van deze twee types gerealiseerd, met intussen een groeiende invloed van het Angelsaksische universiteitsmodel.

⁴ ESYKENS, *Open brief aan de studenten*, 28-29. Enkele voorbeelden van publicaties die deze vraag als centraal thema hebben: CAMERON, J.M., *On the Idea of a University* (1972); MINOGUE, K.R., *The Concept of a University* (1973); PELIKAN, J., *The idea of the university* (1992); KERR, C., *The Uses of the University: fifth edition* (2001); SIMONS, M. en MASSCHELEIN, J., ‘Alleen de waarheidsliefde kan ons redden’ (2006); DE CRAENE, E., *Cultuurkritisch literatuuronderzoek naar de veranderende idee van de universiteit* (2008); BARNETT, R. e.a. red. *Rethinking the University after Bologna* (2009); COLLINI, S., *What are Universities for?* (2012); COLLINI, S., *Speaking of Universities* (2017); NORDIN, M., *History and Epistemology of Universities* (2017); GOETZE, T., ‘The Concept of a University’ (2019). Daarnaast zijn er nog de vele opiniestukken die de afgelopen decennia in de pers verschenen waarin de universiteit als instelling onder de loep wordt genomen.

Barnett de pure incarnatie van één ‘universiteitsidee’.⁵ Dat laatste kwam eerder ook terug in het hoofdstuk ‘The modern university’ (1993) door de Zweedse socioloog Björn Wittrock. Hij gaf bovendien aan dat ‘ideas’ over universiteiten geen zweverige, abstracte concepten zijn, maar dat ze net een heel eigen traditie hebben die geworteld is in de ervaringen en leefwerelden van individuen. Aldus kunnen zij concreet richting geven aan universiteitsbeleid en -bestuur.⁶

Hierboven staan enkele algemene karakteristieken beschreven die (Vlaamse) universiteiten vandaag kenmerken, hoewel door hun unieke ontstaansgeschiedenis, uitbouw, visie en missie – kortom hun eigenheid – kan besloten worden dat dé universiteit niet bestaat.

Wat is vervolgens het onderscheid tussen een universiteit en een universitaire instelling? De discrepantie tussen beide begrippen vormt een zwaartepunt binnen deze studie. De Universiteit Antwerpen werd pas in 2003 erkend als een universiteit. Daarvoor bestond ze uit een conglomeraat van drie universitaire instellingen: de UFSIA (°1959/65), het RUCA (°1965) en de UIA (°1971). Tijdens de periode die dit proefschrift belicht, ruwweg de tweede helft van de twintigste eeuw, beschouwde de Belgische wetgever universiteiten als volwaardig en volledig. Dit hield in dat studenten er de gehele opleiding konden doorlopen (inclusief het doctoraat) aan alle ‘klassieke’ faculteiten.⁷ Vice versa beschikten universitaire instellingen niet over dit volledige en/of volwaardige opleidingsaanbod. Daarmee samenhangend kregen ze enigszins andere wettelijke bevoegdheden toegekend dan hun grotere broertjes in Leuven, Gent, Luik en Brussel. Zo genoten universiteiten bijvoorbeeld van een ruimere onderwijs- en diplomabevoegdheid. Antwerps regeringscommissaris Lode Vanhove (1920-2007) klaagde dit onderscheid in 1981 aan door te bewijzen dat het Belgisch recht tot dan toe niet over heldere definities beschikte die het onderscheid tussen een ‘universiteit’ en een ‘universitaire instelling’ duidelijk omschreef. Hij veroordeelde deze lacune als problematisch.⁸ Ondanks de ambigue juridische definiëring, volgt dit proefschrift de insteek dat universiteiten gezien werden als ‘volledig’ en ‘volwaardig’. Universitaire instellingen voldeden niet aan beide kenmerken, waardoor ze niet het statuut van ‘universiteit’ kregen en bijgevolg geen aanspraak konden maken op dezelfde wettelijke privileges.⁹

⁵ BARNETT, *Being a University*, 1.

⁶ WITTROCK, ‘The modern university’, 347.

⁷ De wet van 28 april 1953 betreffende het rijksuniversitair onderwijs sprak daarbij over de faculteiten Letteren en Wijsbegeerte, Rechtsgeleerdheid, Wetenschappen, Geneeskunde en eventueel Toegepaste Wetenschappen. Zie: Parlementaire Handelingen Senaat, n. 199 (5 maart 1953), Wetsontwerp betreffende de inrichting van het hoger onderwijs in de Rijksuniversiteiten, artikel 1.

⁸ VANHOVE, ‘Wat is naar Belgisch recht een universiteit?’, 375-384.

⁹ Zie ook: DERINE, ‘Bedenkingen over de universitaire expansie in België’, 14; ANTWERPEN, Archief Rijkscommissaris Jan De Groof, *Universiteit Antwerpen*, Verslag aan de Vlaamse Regering – versie 6 september 1999: “In de wetten op het toekennen van de academische graden, gecoördineerd in 1949, was er een duidelijk onderscheid tussen universiteiten en universitaire instellingen. Het decreet van 12 juni 1991 schafte *qua benaming* het onderscheid universiteit-universitaire instelling af en voerde de notie studiegebieden in. Door het per universiteit vastleggen van die studiegebieden en nadien van de opleidingen erbinnen, werd de facto het onderscheid inzake onderwijsbevoegdheid tussen de voormalige universiteiten en universitaire instellingen gehandhaafd.”

Universiteit Antwerpen binnen de historiografie

De nieuwe universiteitsgeschiedenis

Universiteitsgeschiedenis is een eeuwenoud genre. In de zestiende eeuw bejubelden rectoren en hoogleraren al de geschiedenis van de eigen instelling in feestredes. Vanaf de negentiende eeuw verschenen lijvige overzichtswerken die de institutionele geschiedenis kroniekmatig beschreven aan de hand van succesmomenten, zonder de zwarte bladzijden. Hoogleraren schreven deze huldeboeken doorgaans naar aanleiding van een jubileum of hun emeritaat. Natuurlijk bestonden er ook een aantal uitzonderingen op de regel, met name publicaties met een meer algemene benadering van het universiteitswezen, zoals het tweedelige *L'enseignement supérieur en France 1789-1899* (1888-1894) door de Franse filosoof Louis Liard (1846-1917) en *Geschichte des gelehrten Unterrichts auf den deutschen Schulen und Universitäten* (1885) van de hand van de Duitse filosoof Friedrich Paulsen (1846-1908). Pas in de loop van de twintigste eeuw ontwikkelde universiteitsgeschiedenis zich stapsgewijs van een gelegenhedenopdracht of vrijetijdsbesteding naar een meer zelfstandige historische discipline.¹⁰ Vóór de jaren 1970 draaiden de meeste universiteitshistorische werken nog steeds rond de ontstaansgeschiedenis en de academische prestaties van de eigen instelling. Onder invloed van de Annales-school en de culturele wending ontwikkelde zich een pleidooi voor een radicale vernieuwing van het universiteitshistorisch paradigma. In de loop van de jaren 1980 resulteerde dit in een professionalisering en verwetenschappelijking van de discipline. Er ontstonden academische verenigingen, tijdschriften, onderzoeksgroepen en leerstoelen die zich specifiek toegedden op universiteitsgeschiedenis. Ook nam het aantal wetenschappelijke publicaties toe. Als belangrijke voorbeelden gelden de boekenreeksen *A history of the University in Europe* (Cambridge, 1992-2011) en *Universiteit & Samenleving* (Hilversum, 2006-heden).¹¹

De nieuwe universiteitsgeschiedenis heeft meer aandacht voor transnationale ontwikkelingen en gaat nadrukkelijk comparatief te werk. Ze richt zich eveneens tot meer recente periodes en verruimde het eenzijdige institutionele perspectief naar diverse socioculturele thema's, met binnen de contemporaine geschiedschrijving voorbeelden als: de studentengemeenschap, universiteit en industrie, de campusarchitectuur, de toenemende internationalisering. Er vond met andere woorden een geografische, chronologische en thematische verruiming plaats.¹² De voorbije veertig jaar is de 'nieuwe' universiteitsgeschiedenis zich blijven ontwikkelen. In

¹⁰ DHONDT, 'Universiteitsgeschiedenis in België', 5-7; DHONDT, 'Belgische universiteitsgeschiedenis vanuit een internationaal perspectief', *Contemporanea.be*; DANNIAU, MANTELS en VERBRUGGEN, 'Towards a Renewed University History', 180.

¹¹ ÖSTLING, *Humboldt and the modern German university*, 1; FRIJHOFF, 'Honderd jaar universiteitsgeschiedenis in Nederland', 197-198; DHONDT, 'Universiteitsgeschiedenis in België', 10; RUEGG, 'Expectations and results of the Bern Seminar', 7-11.

¹² DHONDT, 'Universiteitsgeschiedenis in België', 6-10; VAN BERKEL, 'Wetenschapsgeschiedenis en universiteitsgeschiedenis nieuwe stijl', 89; PALETSCHEK, 'Stand und Perspektiven der neueren Universitätsgeschichte', 169 e.v.

België raakte ze wel pas later en in mindere mate ingebed dan in Nederland.¹³ Vandaag behoort ze samen met de wetenschapsgeschiedenis als grote zus tot het ruimere veld van de kennisgeschiedenis (*history of knowledge*).¹⁴

Hoewel de universiteitsgeschiedenis haar blik verruimde, wil dit niet zeggen dat wetenschappelijke publicaties die zich toeleggen op de institutionele geschiedenis van een lokale casus voorbijgestreefd en irrelevant zouden geworden zijn. Zolang deze studies kritisch reflecteren over het diverse karakter van het institutionele verleden en dit systematisch in verband brengen met de synchrone maatschappelijke ontwikkelingen, valt hun academische waarde niet te ontkennen. Bovendien is het van belang om de individuele institutionele geschiedenissen te doorgronden, alvorens er wezenlijk werk kan gemaakt worden van transnationale vergelijkingen of van het uitdiepen van afgebakende thema's. Recente voorbeelden van dergelijk gedegen onderzoek zijn de jubileumboeken: *Uit de ivoren toren* (2017) door historica Gita Deneckere over de universiteit van Gent, *De Glazen Toren* (2021) van de hand van universiteitshistoricus Pieter Slaman over de Leidse universiteit en het meest recente deel van *Universiteit van het Noorden* (2022) waarin historicus Klaas Van Berkel ingaat op de contemporaine geschiedenis van de Rijksuniversiteit Groningen. Dit proefschrift liet zich enerzijds inspireren door deze publicaties. Anderzijds is de geschiedenis van de Universiteit Antwerpen een verhaal apart doordat de nadruk ligt op de politieke dynamiek tussen drie jonge universitaire instellingen en daardoor automatisch het intramurale perspectief overstijgt.

Status quaestionis

Binnen het wetenschappelijk onderzoek naar de Belgische universiteitsgeschiedenis bestaan er verschillende lacunes. Zo is de studie van het academisch landschap vanaf de tweede helft van de twintigste eeuw minder ver gevorderd dan dat over de voorafgaande periodes. De Nederlandse historicus Willem Frijhoff wijt deze lacune aan de regionalisering van het Belgische universiteitsbeleid, en de snelle veranderingen en toenemende complexiteit van het universiteitswezen.¹⁵ Verder vertonen historici vaak de neiging om een zekere afstand met meer actuele gebeurtenissen te bewaren, vanuit de notie dat het heden, en bij uitbreiding de toekomst, niet het terrein van de geschiedkundige is.¹⁶ Universiteitshistoricus Klaas Van Berkel omschreef het als volgt: “Wie eigentijdse geschiedenis bedrijft, begeeft zich op glad ijs, dat gladder wordt naarmate het heden naderbij komt.”¹⁷

¹³ Hilde De Ridder-Symoens speelde een centrale rol in de introductie van de nieuwe universiteitsgeschiedenis in België, cf. ‘Een decennium universiteitsgeschiedenis’ (1972) en ‘Universiteitsgeschiedenis als bron voor sociale geschiedenis’ (1978).

¹⁴ Zie BURKE, *What is the History of Knowledge?* (2016, Cambridge) en het *Journal for the History of Knowledge (JHoK)* met een openingsnummer over kennisgeschiedenis: Vol. 1 No.1 (2020).

¹⁵ FRIJHOFF, ‘University History in the Low Countries’, 77.

¹⁶ BEYEN en DESTATTE, ‘Een ander land. 1970-vandaag’, 1546.

¹⁷ VAN BERKEL, *Universiteit van het Noorden*, 9.

Bijgevolg vormde het onderzoek naar ontwikkelingen van het Belgische en Vlaamse universiteitswezen vanaf de jaren 1950 eerder het werkveld van sociologen, politicologen, onderwijswetenschappers, rechts- en bestuurskundigen. Deze literatuur omvat heel wat studies over de transformatie van het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek binnen Europa, en nodigt uit tot een interdisciplinaire aanpak.¹⁸ Ook verschenen de voorbije decennia een ruim aantal sociaalwetenschappelijke, rechts- en bestuurskundige werken die specifiek inzoomen op het Belgische, Vlaamse en Antwerpse universiteitswezen en zo relevante inzichten opleveren voor dit onderzoek.¹⁹ In het kader van dit proefschrift bevinden dergelijke publicaties zich vaak in de schermerzone tussen bron en literatuur. Dit geldt bijvoorbeeld voor artikels in het tijdschrift *Universiteit & Beleid* dat tussen 1986 en 2004 uitgegeven werd door de VLIR. Zo bespreekt een artikel op het ene moment een historische ontwikkeling binnen het Antwerpse universiteitsgebeuren, om vervolgens te reflecteren over een toen actueel beleidspunt dat eveneens binnen het bestek van dit doctoraatsonderzoek valt. De lezer moet zich bij het raadplegen van het voetnotenapparaat en de literatuurlijst bewust zijn van deze dubbele functie.

Het aantal geschiedkundige publicaties over het Belgische en Vlaamse universiteitswezen vanaf de jaren 1950 is beperkt, maar niet onbestaande. Zo deed politiek- en onderwijshistoricus Jeffrey Tyssens onderzoek naar de democratisering van het hoger onderwijs in de naoorlogse periode en naar de ontwikkeling van het Belgische universitair systeem van 1817 tot 1991.²⁰ Wetenschapshistoricus Kenneth Bertrams bestudeerde de wisselwerking tussen universiteit, industrie en overheid.²¹ Als laatste voorbeeld geldt universiteitshistoricus Pieter Dhondt die onder meer publiceerde over het dilemma tussen universitaire expansie en rationalisatie.²² Dit proefschrift maakt dankbaar gebruik van de inzichten uit deze studies en bouwt er vervolgens op verder door dieper in te zoomen op de Antwerpse casus. Daarnaast schenken Vlaamse universiteitshistorische publicaties gericht op één instelling in toenemende mate aandacht aan de meer recente periodes. Een stichtend voorbeeld is *De Stad op de Berg* (2008) door de historici Jo Tollebeek en Liesbeth Nys over de geschiedenis van de Leuvense universiteit van

¹⁸ Werken als *Universities and the Europe of Knowledge* (2005) door de politicologe Anne Corbett en *Universiteiten in Europa in de 21^e eeuw* (2008) door de socioloog Kurt De Wit zijn relevant om de Belgische, en daarmee samenhangend de Antwerpse, casus te contextualiseren. Veel van deze publicaties maken deel uit van de Springer Higher Education Series, waarbij deze studie met name gebruik maakte van: *European Integration and the Governance of Higher Education and Research* (Amaral e.a., 2009), *Transformations in Research, Higher Education and the Academic Market* (Rider e.a., 2012), *Geographies of Knowledge and Power* (Meusburger e.a., 2015).

¹⁹ Zo zijn er losse publicaties als *Onderwijs: een decennium Vlaamse autonomie* (2000) en *De universiteit in ontwikkeling* (2008). We vinden ook verschillende relevante studies binnen de reeksen *Management and Policy in Higher Education* van het CHEPS (Universiteit Twente), de studies uitgegeven binnen het TSER-HEINE project, het *Cahiers voor Onderwijsrecht & Onderwijsbeleid*, en dergelijke meer. Hetzelfde geldt voor wetenschappelijke tijdschriften als het *Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid (T.O.R.B.)*, *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs (TvHO)*, *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs en Management (THEMA)*, *Rechtskundig Weekblad*, *Universiteit & Beleid*.

²⁰ Zie TYSSENS: 'Het Belgisch universitair systeem, 1817-1991' (2000) en 'De democratisering van het onderwijs' (1994).

²¹ Zie BERTRAMS, *Université et Entreprises. Milieux académiques et industriels en Belgique, 1880-1970* (2006).

²² Zie DHONDT en NEVALA, 'The typical dilemma between university expansion and rationalization' (2015).

1968 tot 2005. Werken als dit dragen bij tot het contextualiseren van het Antwerpse universiteitswezen binnen het regionale academische landschap.²³ Deze cruciale contextinformatie vinden we eveneens terug op het web. De Universiteit Gent zet bijvoorbeeld sterk in op de digitalisering van haar geschiedenis via *UGentMemorie*, een toegankelijk platform waar de wisselwerking tussen de universiteit, de stad, wetenschap en maatschappij centraal staat.²⁴ Daarnaast is er *Bestor (Belgian Science and Technology Online Ressources)*, een online encyclopedie waarin experts wiki's bijdragen over de Belgische wetenschapsgeschiedenis in de brede zin, dus ook over wetenschapsbeleid en kennisinstellingen als universiteiten.²⁵ Hetzelfde geldt voor de *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging (NEVB Online)*. Dit digitale naslagwerk bevat lemma's over onderwerpen die een link hebben met de Vlaamse Beweging, wat het geval is voor verschillende episodes binnen de Vlaamse universiteitsgeschiedenis.²⁶ De universiteit kan namelijk als thema aan bod komen in uiteenlopende studies die *an sich* niet universiteitshistorisch van aard zijn.²⁷

Een hiaat binnen de historiografie over het contemporaine Belgische universiteitswezen, is gedegen onderzoek naar de oprichting en ontwikkeling van universitaire instellingen die pas in de tweede helft van de twintigste eeuw het levenslicht zagen, zoals die van Antwerpen en Hasselt. De indrukwekkende transformatie die het Vlaamse universiteitswezen tijdens deze periode doormaakte, had uiteraard een andere impact op de ontwikkeling van deze jonge en kleine instellingen anders dan de gevestigde universiteiten. Zicht krijgen op deze institutionele wordingsgeschiedenissen vult dus een grote lacune binnen het onderzoek naar Belgische universiteitsgeschiedenis.

Over de geschiedenis van de Antwerpse universiteit verschenen tot nu toe slechts enkele publicaties. In 1991 publiceerde Antwerps hoogleraar Piet Lenders (1918-2002) s.J. het boekje *Ontstaan en groei van de universiteit van Antwerpen*. De wetenschappelijke waarde van dit werk moet echter genuanceerd worden. Lenders was als auteur namelijk zelf een betrokken historische actor, zowel in de Sint-Ignatius Handelshogeschool als in de latere UFSIA. Dit blijkt bij voorbeeld uit de verschillende anekdotes uit de eigen herinneringen waarmee Lenders het geschiedverhaal aanvult. Hij gaf later aan dat hij geen toegang had tot al het nodige archiefmateriaal. Daarom zijn bepaalde kernmomenten minder nauwgezet uitgewerkt dan andere, of zijn ze zelfs volledig afwezig. Vooral het perspectief van de twee andere universitaire instellingen, het RUCA en de UIA, ontbreekt.²⁸ Ook voormalig Antwerps gouverneur Andries

²³ Verder focusten de volgende monografieën over de universiteit van Leuven op de decennia na 1960: *Gescheiden bedden* (Nys, 2014); *Toga's voor 't Hoge* (Vanden Borre, 2015), *De kracht van Wetenschap* (Nys, 2016). In de eerder vermeldde *Uit de ivoren toren*, overschouwt Gita Deneckere tweehonderd jaar Gentse universiteitsgeschiedenis overschouwt in hoofdstukken als 'industrie en valorisatie', 'democratisering', 'gender en seksualiteit'. Dit zijn stuk voor stuk thema's die inzicht geven in contemporaine tendensen binnen het Belgische universiteitswezen.

²⁴ MANTELS, 'De traditie als fundament', 232-235.

²⁵ *Bestor* (https://www.bestor.be/wiki/index.php/Bestor_---).

²⁶ *NEVB Online* (<https://nevb.be/wiki/Hoofdpagina>).

²⁷ Als voorbeelden gelden: *Het Schoolpact van 1958* (1999), *Geschiedenis van de wetenschappen in België* (2001), *Antwerpen in de 20ste eeuw* (2008).

²⁸ DEPREEUW, 'Een eeuw lobbyen over een universiteit', 7-8.

Kinsbergen (1926-2016) die een kernfiguur is binnen de Antwerpse universiteitsgeschiedenis, nam na de publicatie contact op met Lenders met de vraag waarom hij geen beroep had gedaan op zijn archief of getuigenis.²⁹

Een volgend werk is *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen* (1996) door Robert Van Beeck. Van Beeck was tot aan het einde van zijn loopbaan in 1991 nauw verbonden aan zowel de Rijkshandelshogeschool als aan het RUCA. Hij was dus eveneens een betrokken actor binnen een historisch proces dat zich nog aan het voltrekken was. Met deze publicatie voorzag hij een gedetailleerd overzicht van de oprichting en uitbouw van het RUCA tot 1995. Waar Van Beeck aan de hand van uitgebreide citaten de bronnen liet spreken, nam hij net als Lenders het woord als getuige. *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen* is een gestoffeerde kroniek die een waardevolle inzage biedt in de werking van het RUCA, maar ook Van Beeck keek niet verder dan de eigen instelling en paste geen tot nauwelijks historische kritiek toe. Beide werken horen om die reden eerder thuis onder de noemer van bron dan onder die van wetenschappelijke literatuur. Hetzelfde geldt voor de volgende publicaties die deelaspecten van de Antwerpse universiteitsgeschiedenis belichtten, zoals het artikel ‘De Universiteit Antwerpen’ (1973) door toenmalig UFSIA-medewerker Alex Vanneste, ‘De universiteit Antwerpen: Spiegel van Antwerpens dynamisme’ (1985) door Kinsbergen, ‘Hoe men 25 jaar geleden de Universiteit Antwerpen zag’ (1990) door de Gentse pedagoog Karel De Clerck, het colloquiumboek *Universiteit en Metropool* (1997) dat naar aanleiding van 25 jaar UIA verscheen of het jubileumboek *150 jaar RUCA* (2002). Ten slotte publiceerden betrokken actoren als Serge Simon, Bart Heijnen en Karel Van Goethem vanuit hun eigen expertise beknopte artikels over de Universiteit Antwerpen in tijdschriften als *THeMA*.³⁰

Toch verschenen er de voorbije jaren enkele academische historische studies over de Universiteit van Antwerpen. De meeste van deze publicaties legden de nadruk op de voorlopers van de UFSIA en het RUCA. Zo werkte historicus Herman Van Goethem een bijdrage van wijlen Piet Lenders af over de geschiedenis van het Antwerpse hoger handelonderwijs voor het boek *Antwerpen en de jezuiteten* (2002). Vervolgens publiceerde de Japanse academicus Tadashi Ohtsuki een bijdrage over de implementatie van het Antwerpse hoger handelonderwijs-model in Japan (2016). Daarnaast schreef historica Helma De Smedt samen met de econoom Ludo Juul een hoofdstuk in *Met kennis van zaken* (2019) over het Antwerpse hoger handelonderwijs en de Antwerpse koloniale hogeschool. Ten slotte verscheen in 2021 de masterproef van geschiedenisstudent Tom Van Laken over het Antwerpse Universitaire Instituut voor de Overzeese Gebieden (UNIVOG).

Tot op heden ontbreekt niettemin een integrale studie naar de totstandkoming van de Universiteit Antwerpen die een samenhangende analyse biedt van het politieke debat dat leidde

²⁹ ANTWERPEN, UArchief, Archief Kinsbergen 102 (2/4) – Brief van Kinsbergen aan Lenders, 13 januari 1992.

³⁰ Zie *THeMA*: VAN GOETHEM, ‘Een onvolledige universiteit kan niet volwaardig zijn’, 4 (1996), 16-20; SIMON, ‘De UA-fusie organisatorische bekeken’, 4 (2004), 11-18; HEIJNEN, ‘Universiteit Antwerpen’, 4 (2004), 19-23.

tot de oprichting van drie Antwerpse universitaire instellingen, hun identiteitsvorming, wisselwerking en van het geleidelijke eenmakingsproces.

Waarom dit onderzoek?

Om tegemoet te komen aan deze lacune binnen het onderzoek naar de contemporaine Belgische en de Antwerpse universiteitsgeschiedenis, gaat dit proefschrift na hoe de Universiteit Antwerpen politiek tot stand kwam (1954-2003): Het bestudeert eerst het pleidooi voor een Antwerpse universiteit binnen de context van het politieke en maatschappelijke debat over de universitaire expansie (1954-1965), gevolgd door de concrete realisatie van dit project (1965-1971) en tot slot maakt het een analyse van de dynamiek tussen de drie universitaire instellingen onderling en van hun eigenheid (1971-2003). Dit Antwerpse verhaal wordt steeds gekoppeld aan het Belgische en – vanaf de derde staatsvorming – aan het Vlaamse universiteitsbeleid. Deze aanpak volgt wat de Nederlandse onderwijswetenschapper Leo Goedegebuure in *Mergers in higher education* (1994) verklaarde, namelijk dat institutionele fusies beter begrepen kunnen worden door eerst de individuele ontwikkeling van de betrokken instellingen te bestuderen, en deze telkens te benaderen vanuit de specifieke nationale en regionale context.³¹ Doordat dit proefschrift de focus legt op de politieke erkenning van en dynamiek tussen de UFSIA, het RUCA en de UIA, gaat er automatisch minder aandacht uit naar diverse thema's die verband houden met deze institutionele geschiedenis, zoals de veranderende studentengemeenschap, de interne werking op het niveau van de faculteiten en departementen, en vernieuwingen binnen het onderwijs en onderzoek. Deze onderwerpen worden binnen het proefschrift wel aangehaald, zonder daarbij in de diepte te gaan om niet al te ver af te wijken van de hoofdfocus.

Eerder werd aangehaald dat het historisch onderzoek naar jonge universitaire instellingen minder ver gevorderd was dan de studie van gevestigde universiteiten als de Universiteit Gent en de Katholieke Universiteit Leuven. Ook werd verwezen naar de noodzaak om eerst de wordingsgeschiedenis van de individuele instellingen te doorgronden, alvorens op een macroniveau naar het (trans)nationale universiteitswezen en het daarmee samenhangende beleid te kijken. In die zin levert de studie van Antwerpse casus eveneens een zinvolle bijdrage aan het onderzoek naar Belgische onderwijspolitiek. Zo toont het hoe de pacificatiepolitiek in de praktijk werkte. Daarnaast illustreert de casus de tweestrijd die binnen politieke partijen kon bestaan over regionale belangen en hoe deze belangen tegelijk unieke samenwerkingen konden creëren over partijgrenzen heen. Ook licht dit onderzoek toe hoe de regering de Scheldestad beschouwde als een testterrein om na te gaan of de verzuiling tussen de onderwijsnetten kon doorbroken worden. Ten slotte toont de studie aan hoe jonge instellingen grootschalige beleidshervormingen opvingen en trachtten te implementeren. Kortom, de casus laat toe om de werking van de Belgische onderwijspolitiek te analyseren vanuit een lokaal perspectief. Dit lokaal verhaal kan op haar beurt bijdragen tot het historisch begrip van de stad Antwerpen, aangezien er een sterke wisselwerking bestond tussen de instellingen en de regio.

³¹ GOEDEGEBUURE, *Mergers in higher education*, 224.

Naast een bijdrage te leveren tot de studie van de Belgische en Antwerpse universiteitsgeschiedenis, wil dit proefschrift ook een antwoord bieden op een vraag die eveneens binnen de sociale wetenschappen leeft, namelijk hoe universiteiten hun identiteit vormgeven.³² Daarmee samengaan biedt het een kans aan de huidige Universiteit Antwerpen om terug te blikken op de afgelegde weg en te reflecteren over de institutionele identiteit. Zo verklaarde RUCA-rector Walter Decler al tijdens zijn academische rede uit 1990: “De huidige structuur van de Universiteit Antwerpen kan slechts verklaard worden uitgaande van het verleden. (...) Steeds zullen wij moeten inzien dat met het voortschrijden van de tijd zich gebeurtenissen voordoen, die zowel het gevolg zijn van het verleden als een eigen eigenheid hebben, die dan weer hun invloed kunnen hebben op de toekomst.”³³ Universiteiten dienen zich vandaag staande te houden in een snel veranderend en erg competitief academisch landschap. Bewust zijn van de eigenheid is een noodzakelijke voorwaarde om naar buiten toe een duidelijk profiel en imago te presenteren waarmee de universiteit zich van de anderen kan onderscheiden.³⁴

Methode

Om tot een genuanceerd beeld van de totstandkoming van de Universiteit Antwerpen te komen, benadert het onderzoek dit historisch proces vanuit het perspectief van de betrokken stakeholders. De geleidelijke uitbouw van het Antwerpse universiteitswezen werd gestuurd door historische actoren die elk, bewogen door hun eigen overtuigingen en aspiraties, handelden binnen een unieke context. Het is een politiek verhaal van verschuivende machtsdynamieken, waarbij zij die erin slaagden hun agenda door te drukken een bouwsteen toevoegden aan wat later de Universiteit Antwerpen zou worden. Daarbij wist geen van hen welke wending de geschiedenis uiteindelijk zou nemen. De Universiteit Antwerpen die in 2003 tot stand kwam, is dan ook tot in de diepste kern van haar wezen een menselijk product dat er in talloze opzichten anders had kunnen uitzien. Vertrekkende vanuit dit opzicht wil het proefschrift niet resulteren in een levenloze institutionele kroniek, maar in een biografie van vlees en bloed. Het moet een kritische universiteitsgeschiedenis worden die op zoek gaat naar het hoe en waarom achter de talloze individuele gebeurtenissen en evoluties. Om de vele factoren die op elkaar inwerkten in verband met elkaar te kunnen analyseren, opteert dit proefschrift voor een chronologisch narratief, waarbinnen thematisering mogelijk is.³⁵

De spelers binnen dit verhaal vormen een diverse groep: In Brussel waren de regerings- en parlementsleden op nationaal en later Vlaams niveau verantwoordelijk voor de beleidsbeslissingen met betrekking tot het Antwerpse universiteitswezen. Daarnaast speelden het Antwerpse provincie- en stadsbestuur een rol in de politieke besluitvorming en in de

³² DE RIDDER-SYMOENS, ‘Naschrift’, 262.

³³ DECLER, *Evolutie*, 21.

³⁴ DHONDT, ‘Introduction’, 9 (uit: *University Jubilees and University History Writing*).

³⁵ SCHAMA, *Citizens*, 25-26.

uitbouw van het lokale universiteitssysteem, onder andere door de nodige gebouwen en budgetten te voorzien. De Antwerpse academische overheden en studenten zetten op hun beurt druk op de politiek. Zij gaven eveneens concrete invulling aan het universiteitswezen. Vervolgens waren economische spelers als het Vlaams Economische Verbond (VEV), de Antwerpse Kamer van Koophandel, diverse industriële partners, alsook sociale middenveldorganisaties van tel. De autoriteit en impact van de Kerk, met figuren als kardinalen Van Roey en Suenens en bisschop Daem, kan evenmin onderschat worden. Ook hadden opiniemakers in onder meer kranten en tijdschriften een zekere invloed. Deze groep varieerde van journalisten met een duidelijke ideologische signatuur, Vlaamsgezinden die de regio wilden versterken, tot academici die met wetenschappelijk onderbouwde argumenten de politiek wilden aanzetten tot hervormingen. Ten slotte waren er nog de andere universiteiten die net als in Antwerpen, samen met hun regionale belangengroepen, de eigen agenda vooropstellenden en zo voor enige tegenwind konden zorgen, bijvoorbeeld in het trachten te voorkomen dat zich in de Scheldestad een geduchte concurrent kon ontplooiën die vervolgens studenten zou afsnoepen.

Om zicht te krijgen op het denken en handelen van deze actoren, maakte het onderzoek gebruik van een gevarieerd bronnencorpus. Zoals doorgaans het geval is bij historisch onderzoek naar een meer recent verleden, is de omvang van het relevant bronnenmateriaal te groot en vaak te weinig gestructureerd om binnen het tijdsbestek van dit onderzoek in zijn totaliteit te bestuderen.³⁶ Daarom werd na de identificatie van het bronnenmateriaal een werkbare selectie gemaakt die hieronder verder wordt toegelicht. Het bronnencorpus kan onderverdeeld worden in drie categorieën: gedrukte bronnen, archivalische bronnen en mondelinge bronnen.

Onder de categorie van de gedrukte bronnen horen gepubliceerde teksten: artikels in kranten en tijdschriften, brochures, pamfletten, uitgegeven rapporten en studies, beleidsdocumenten, parlementaire handelingen, memoires, en dergelijke. De *Gazet van Antwerpen* vormt een centrale bron binnen dit onderzoek. De krant is integraal gedigitaliseerd en doorzoekbaar met behulp van trefwoorden. Dit liet toe om duizenden nummers gericht door te nemen, wat manueel een onhaalbare opdracht zou zijn geweest.³⁷ De *Gazet van Antwerpen* berichtte erg consequent over het Antwerpse universiteitsgebeuren, wat voor de onderzochte periode meer

³⁶ VAN BERKEL, *Universiteit van het Noorden*, 9-10.

³⁷ De zoektermen die voor de jaren 1965-2003 consequent gebruikt werden, waren: ‘UFSIA’, ‘RUCA’, ‘UIA’, ‘universitaire faculteiten’, ‘rijksuniversitair centrum’, ‘universitaire instelling Antwerpen’, ‘universitaire instellingen’ (in combinatie met) ‘Antwerpen’, ‘Universiteit Antwerpen’. Er werd op specifieke trefwoorden gezocht naargelang de bestudeerde periode, bijvoorbeeld: ‘Dhanis’, ‘Massart’, ‘besparingen’ (in combinatie met) ‘universiteiten’, ‘DIRV’ of “derde industriële revolutie Vlaanderen”, Waterfront, enzovoort. Deze specifieke termen vormden in de meeste gevallen een controle op de algemeen gebruikte trefwoorden. Het is namelijk zo goed als onmogelijk dat een krantenartikel relevante informatie over het Antwerpse universiteitswezen bevat, zonder er op de een of andere manier naar te verwijzen. Daarbij moeten we er ons wel bewust van zijn dat het doorzoeken van gescande kranten op basis van OCR (*Optical Character Recognition*) niet onfeilbaar is. De tekstherkenner kan door redenen als splitsing, type- of drukfout, lage scankwaliteit woorden niet herkennen, terwijl hij foutieve woorden dan net wel oppikt (cf. TORGET, ‘Mapping texts’, 51). Een aantal artikels zullen zo door de mazen van het net geglipt zijn, zeker wanneer een hiaat niet overduidelijk was.

dan 2.500 relevante artikels opleverde. Ze vormde dan ook een belangrijk hulpmiddel in het opstellen van een chronologisch kader op basis waarvan gerichter kon gezocht worden in het overvloedige bronnenmateriaal.

Andere kranten (cf. bibliografie voor de volledige lijst) zijn amper tot niet gedigitaliseerd voor de onderzochte periode. Deze werden daarom niet in hun totaliteit geraadpleegd. Wel kon er dankbaar gebruikt gemaakt worden van uitgebreide verzamelingen van krantenknipsels. Zo bewaarde het kabinet van burgemeester Lode Craeybeckx (BSP, 1897-1976) voor de periode 1961-1969 systematisch de artikels uit alle voornaamste Belgische kranten onder de noemer 'universiteit' met een focus op Antwerpen. Ook andere archiefbestanden bevatten mappen met krantenknipsels over het thema, wat een goede aanvulling vormde op de nauwgezette studie van de *Gazet van Antwerpen*. Digitaal waren er eveneens nog mogelijkheden. Zo beschikken archiefinstellingen als Liberas over een onlinecollectie kranten, weekbladen en partijperiodieken waarin gericht kan gezocht worden, in dit geval naar liberale politici als Frans Grootjans (1922-1999), Ward Beysen (1941-2005) en Karel Poma (1920-2014). Sommige bladen zijn eveneens integraal gedigitaliseerd, als 't *Pallierterke* en de studentenbladen *dwards* (Antwerpen) en *Veto* (Leuven).

Bij het raadplegen van deze kranten is het uiteraard belangrijk bewust te zijn dat de geschreven pers, zeker in de naoorlogse decennia, nog een expliciete ideologische en politieke signatuur had. Daarnaast zijn er heel wat cruciale gebeurtenissen die helemaal niet aan de pers gecommuniceerd werden. Zo lezen we in kranten doorgaans niets over achterliggende intenties of officieuze onderhandelingen van actoren. Voor deze informatie moeten we naar het archief trekken.³⁸

De hoeveelheid beschikbaar archiefmateriaal dat betrekking heeft tot dit onderzoeksonderwerp is bijzonder omvangrijk, aangezien de Universiteit Antwerpen tot stand kwam uit een fusie van drie instellingen, elk met hun eigen uitbouw en geschiedenis. De voornaamste archiefinstelling voor dit onderzoek is het Antwerpse universiteitsarchief (UArchief). Deze instantie verwerkt, bewaart en ontsluit de historische archieven van de Universiteit Antwerpen, haar voorgangers en van personen die een band hadden met de universiteit, zoals het bestand van gouverneur Andries Kinsbergen. Het universiteitsarchief werd eind 2017 in de schoot van de universiteitsbibliotheek gecreëerd. Tijdens dit onderzoek (2019-2023) was het inventarisatieproces nog lopende, waardoor er nog geen integraal overzicht bestond van wat het universiteitsarchief allemaal te bieden heeft. Het geraadpleegde archiefmateriaal bevat redevoeringen en correspondenties van rectoren, vergaderverslagen en onderzoeksrapporten van bestuursorganen, jaarverslagen van de regeringscommissarissen, foto's en dergelijke meer.³⁹ Voor deze studie kon ook beroep gedaan worden op het archief van voormalig regeringscommissaris Jan De Groof, wat in grote mate overlapt met de stukken die in het UArchief bewaard worden.

³⁸ BEYEN, *De Taal van de Geschiedenis*, 41.

³⁹ VANNESTE, 'De archieven van de Universiteit Antwerpen', *Contemporanea*.

Ten slotte zijn er nog externe archiefinstellingen. Als eerste beheert het Stadsarchief Antwerpen (FelixArchief) het archiefmateriaal over spilfiguren binnen de lokale politiek zoals burgemeester Craeybeckx, Frans Detiège (BSP, 1909-1980) en Wim Geldolf (BSP, 1928-2016). Voor de katholieke kant van het verhaal beschikt KADOC-KU Leuven over het nodige materiaal inzake de CVP-ministers Paul-Willem Segers (1900-1983), Théo Lefèvre (1914-1973), Leo Tindemans (1922-2014), Robert Houben (1907-1975) en Daniël Coens (1938-1992). Voor de inzage van het archiefbestand van Etienne Dhanis (1905-1977) werd geen toelating verkregen, aangezien jezuitenaarchieven pas vrijgegeven worden na 75 jaar. Hierdoor konden belangrijke primaire bronnen over het proces dat voorafging aan de oprichting van de Sint-Ignatius-Faculteiten Antwerpen (°1959) niet geraadpleegd worden, wat enigszins kon worden opgevangen door materiaal in het UArchief. Ook de opvraging van het archief van Frank Swaelen (1930-2007) bleek uiteindelijk niet mogelijk te zijn. Naast deze instanties behoren nog verschillende andere archiefinstellingen gelukkig relevant materiaal, waaronder Liberas, AMSAB-ISG, de Universitaire Stichting, en andere universiteitsarchieven. Het tijds kader van dit onderzoek – waar onvoorzien twee jaren van beïnvloed werden door beperkende coronamaatregelen – liet geen verdere ruimte voor deze laatstgenoemde instellingen. Wel is het zo dat we in archiefbestanden van één persoon of instelling eveneens het perspectief kunnen terugvinden van andere betrokkenen. Zo richtten de rectoren van de vier Belgische universiteiten zich schriftelijk tot premier Lefèvre om in het kader van de universitaire expansie op te komen voor hun belangen. Ook gouverneur Kinsbergen ontving correspondenties van verschillende stakeholders wanneer hij aan het einde van de jaren 1960 concrete stappen ondernam om het Antwerpse universiteitswezen verder uit te bouwen.

De laatste categorie is die van de mondelinge bronnen. Hieronder vallen de interviews die in het kader van dit onderzoek werden afgenomen van sleutelfiguren in de Antwerpse universiteitsgeschiedenis. Dit zijn in hoofdzaak voormalige bestuurders als voormalige rectoren. Ook hier moest geselecteerd worden, waardoor groepen als de studenten, politici en vertegenwoordigers van andere universiteiten uit de boot vielen. De bevraagde getuigen kunnen meedelen hoe ze episodes binnen deze geschiedenis percipieerden, hoe ze hun eigen rol en die van hun mede- of tegenstanders inschatten, welke factoren en momenten volgens hen een impact hadden. Enerzijds kunnen deze getuigenissen inzichten opleveren die niet in de geschreven bronnen terug te vinden zijn, als onderhuidse spanningen of officieuze afspraken. Anderzijds hebben de interviews een controlefunctie, aangezien daarmee wordt nagegaan in welke mate hun percepties van de gebeurtenissen corresponderen met of afwijken van ‘het gekende verhaal’. Het werken met interviews omvat wel enkele valkuilen. Zo staat de herinnering aan en de verwoording van een moment uit het verleden niet gelijk aan het eigenlijke moment. De latere getuigenis zal altijd in een bepaalde mate afwijken van de realiteit, want mondelinge geschiedenis is een dynamisch proces van betekenisgeving. Daarbij kiest de geïnterviewde zelf wat hij of zij al dan niet wil meedelen en op welke manier.⁴⁰ Vanzelfsprekend beïnvloeden de vragen die de interviewer (niet) stelt eveneens de uiteindelijke getuigenis. Deze waardevolle mondelinge bronnen zullen in samenwerking met de cel

⁴⁰ CHOWDHURY, ‘What is remembered and what is forgotten’, 246.

Academische Erfgoed van de universiteitsbibliotheek voor verder onderzoek bewaard worden in het UArchief.

Dit is een geschikt moment om aan te geven dat dit proefschrift een verhaal vertelt waar een omvangrijke groep personen zelf nog herinneringen aan heeft. Universiteitshistoricus Klaas Van Berkel merkte op dat de eigentijdse historicus over mensen schrijft die er nog zijn, en die dus een mening zullen hebben over wat de onderzoeker vertelt. Daarom zal de studie sommigen onder hen behagen, en anderen ontstemmen. Vermoedelijk zal dit werk, dat onmogelijk allesomvattend kan zijn, weinig lezers die zich de ontstaansgeschiedenis van Universiteit Antwerpen herinneren helemaal tevredenstellen. Belangrijk is om te benadrukken dat dit werk in veel opzichten slechts een voorstel is om dit recente verleden vanuit een bepaald licht te zien.⁴¹ Het is ‘een’ en niet ‘dé’ ontstaansgeschiedenis van een universiteit.

Ten slotte maakten de literatuurstudie en het bronnenonderzoek het mogelijk om een chronologisch kader op te stellen dat een gedetailleerd overzicht bood van de voornaamste gebeurtenissen met betrekking tot: het Antwerpse universiteitswezen < het Belgische en Vlaamse universiteitsbeleid < betekenisvolle contextuele ontwikkelingen binnen België en Vlaanderen < internationale ontwikkelingen inzake hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek. Deze vier gelaagde tijdlijnen maakten het enerzijds mogelijk om een ontwikkeling stapsgewijs te bestuderen op één niveau, bijvoorbeeld de totstandkoming van het plan Kinsbergen II aan de Antwerpse instellingen of de optimalisatie van het universitaire opleidingsaanbod op Vlaams niveau. Door de tijdlijnen samen te overschouwen, kon anderzijds bepaald worden welke factoren op elkaar inwerkten. Deze aanpak maakte het mogelijk om vervolgens de centrale thema’s, trends en breuklijnen te identificeren. Op basis van daarvan werden de verschillende hoofdstukken gestructureerd.

⁴¹ VAN BERKEL, *Universiteit van het Noorden*, 9-10.

Opbouw proefschrift

Om de complexiteit en gelaagdheid van de totstandkoming van de Universiteit Antwerpen te vatten, is dit decennialange proces in vier chronologische hoofdstukken opgedeeld, samen met een proloog en epiloog. Mijlpalen binnen de Antwerpse universiteitsgeschiedenis bakenen de hoofdstukken af. Vanzelfsprekend zijn er talloze andere (dis)continuïteiten die buiten deze afbakening vallen.

Allereerst benadrukt de voorgeschiedenis van het Antwerpse hoger onderwijslandschap tot 1954 de verschillende momenten waarop gepleit werd voor een Antwerpse universiteit of een instelling met opleidingen van universitair niveau. Het verhaal dat voorafging aan de oprichting van het Antwerpse hoger handelsonderwijs, samen met zijn verdere ontwikkeling, werd reeds uitvoerig onderzocht.⁴² Minder onderzoek werd echter verricht naar de Vlaamsgezinde pleidooien die vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw geregeld opdoken om voor een Vlaamse universiteit in de Scheldestad te ijveren. Deze proloog voorziet een noodzakelijk fundament waarop de volgende hoofdstukken voortbouwen.

Daarbij komen eerst de opkomst en de ontwikkeling van het debat over de universitaire expansie in België aan bod, met een focus op Antwerpen (1954-1965). De vraag vanuit de Antwerpse handelshogescholen om een universitair statuut te krijgen, vormt het startschot. Vervolgens gaat dit deel van de studie na welke actoren voor universitair onderwijs in de havenstad pleitten, welke verschillende visies hierbij naar voren kwamen en hoe de Antwerpse eis zich tegenover de belangen van de andere spelers binnen het nationale debat verhiel. Dit hoofdstuk eindigt met de eerste wet op de universitaire expansie van april 1965 die in Antwerpen de oprichting en erkenning van het RUCA en de UFSIA mogelijk maakte.

Het volgende hoofdstuk (1965-1978) neemt de eerste levensjaren van deze twee universitaire instellingen onder de loep. Centraal daarin staat de vraag waarom de onderhandelingen tussen de UFSIA en het RUCA om samen de vervolgopleiding te organiseren mislukten, gevolgd door een analyse van het politieke proces dat resulteerde in het Plan Kinsbergen I. Dit partijakkoord vormde het vertrekpunt om de decretale oprichting van de Universitaire Instelling Antwerpen of UIA 1971 mogelijk te maken. Voortaan bestonden in de Scheldestad drie autonome privaatrechtelijke en (semi)publiekrechtelijke universitaire instellingen naast elkaar, wat van Antwerpen een microversie van het Belgische verzuilde onderwijslandschap maakte. Dit vormt een boeiend vertrekpunt om vervolgens na te gaan hoe de dynamiek binnen dit driespan evolueerde, aangezien het vanuit de politiek aangemaand werd om de krachten te bundelen. Deze moeizame samenwerking vormt in de rest van het hoofdstuk de rode draad met kernmomenten als de inrichting van het Coördinatiecomité (°1973) en de totstandkoming van het Plan Kinsbergen II (°1978). Daarnaast gaat er enige aandacht uit naar de individuele

⁴² Zie onder meer: GRUNZWEIG, *Histoire de l'Institut Supérieur de Commerce de l'Etat à Anvers* (1977); GOETHEM red., *Antwerpen en de jezuiten, 1562-2002* (2002); MORTELMANS e.a., *150 jaar RUCA, anderhalve eeuw groeien* (2002); DE SMEDT red., *Met kennis van zaken* (2019).

ontwikkeling van de drie instellingen, aangezien de geleidelijke vorming van hun unieke identiteit eveneens een niet te negeren factor vormt in de verklaring van hun onderlinge relatie.

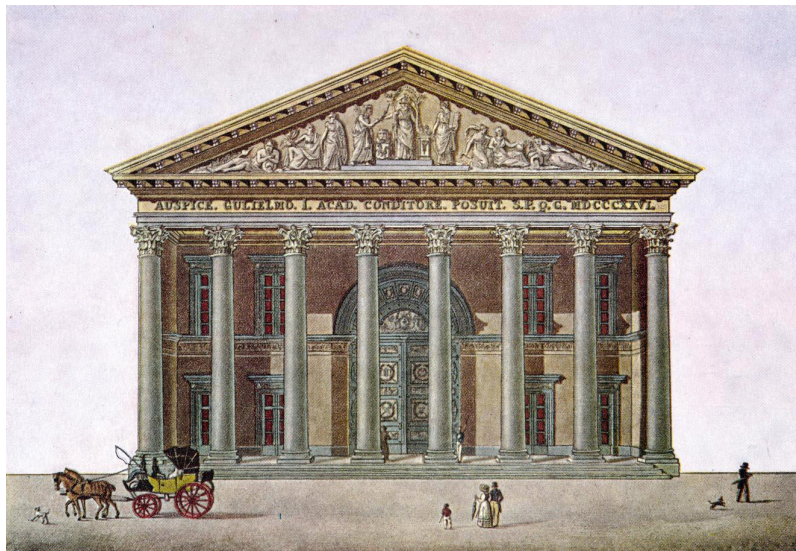
Het vierde hoofdstuk (1978-1990) analyseert eerst hoe het besparingsbeleid van de nationale overheid naar aanleiding van de recessie tot uiting kwam aan de Antwerpse instellingen. Daarna wordt er gekeken hoe de dynamiek tussen de UFSIA, het RUCA en de UIA tijdens de jaren 1980 evolueerde. Een centrale ontwikkeling hierbij was de wens van de instellingen om dezelfde rechten te verkrijgen als de universiteiten, wat in 1990 leidde tot een samenwerkingsovereenkomst waarin de drie instellingen de wetgever verzochten om hen als een confederale Universiteit Antwerpen te erkennen. Dit hoofdstuk sluit eveneens af met een overzicht van de voornaamste ontwikkelingen aan de UFSIA, het RUCA en de UIA.

Het laatste deel (1990-2003) focust op de verschillende onderhandelingsfasen die volgden op de samenwerkingsovereenkomst. Een kernmoment hierbij is de totstandkoming en uitwerking van het Plan Wauters. Dit maakte de oprichting van een confederale Universiteit Antwerpen als vierde rechtspersoon mogelijk (1996). Rond deze periode groeide bij de drie universiteitsbesturen het besef dat het enige realistische scenario om op langere termijn een levensvatbare en competitieve universiteit te blijven, betekende dat ze actief moesten toewerken naar een volledige fusie. Deze institutionele ontwikkelingen worden gekaderd binnen een politieke onderwijscontext die gedomineerd wordt door de uitbouw van een Vlaams universiteitsbeleid en de Europeanisering van het academisch landschap.

Ten slotte benadrukt de epiloog (2003-2023) dat de Universiteit Antwerpen na haar oprichting een steeds veranderende, dynamische academische gemeenschap blijft. Daarbij wordt duidelijk hoe de huidige uitdagingen en debatten, zoals de democratisering van het hoger onderwijs of de scherpe concurrentie tussen universiteiten, geen nieuwe vraagstukken zijn.

I. PROLOOG

Onder het bewind van koning Willem I (1772-1843) verscheen in 1816 het *Reglement op de inrigting van het hooger onderwijs in de Zuidelijke Provinciën van het Koninkrijk der Nederlanden*. Het bepaalde dat er in het Zuiden drie rijksuniversiteiten zouden komen, met name in Leuven, Gent en Luik. Invloedrijke steden als Antwerpen en Brussel kwamen daarbij dus niet aan zet. Hetzelfde gold eerder in het Noorden waar Groningen, Leiden en Utrecht bevorderd werden tot universiteitssteden van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, terwijl Den Haag en Amsterdam achter het net visten. Waar de Nederlandse gezagvoerder oorspronkelijk het ideaalbeeld koesterde om in beide landshelften elk één universiteit op te richten, bleek in de praktijk het regionale eigenbelang de politieke bovenhand te halen. De uiteindelijke stichting van zes rijksuniversiteiten in minder centraal gelegen steden moet volgens universiteitshistoricus Pieter Dhondt gezien worden als compromisoplossing, met een evenredige regeling voor het Noorden en het Zuiden.⁴³ – Het overwicht van regionale belangen, resulterende in een politieke besluitvoering gestoeld op compromisvorming met behoud van de balans tussen de twee landshelften, zal later in dit proefschrift nog meermaals de kop opsteken in de vorm van pacificatie- en wafelijzerpolitiek.

Afbeelding 2: Ontwerp door Louis Roelandt van Aula Academica Gent, inhuldiging 1826
(Collectie Universiteitsarchief Gent, UGentMemorie, 'Aula Academica')

Na de Belgische onafhankelijkheid verscheen in september 1835 de eerste Belgische organieke wet op het hoger onderwijs. Hierdoor bleven de rijksuniversiteiten van Gent en Luik voortbestaan. Daarnaast heropende in Leuven een vrije, katholieke universiteit en ook Brussel huisvestte sinds kort een vrije, vrijzinnige universiteit.⁴⁴ Op die manier ontstond er in het jonge

⁴³ DHONDT, 'Commissiewerk', 16-17.

⁴⁴ Ibidem, 28-30; DHONDT, 'De verloren strijd voor één universiteit in België, 1814-1835', 220, 203; DE CLERCK, *Tien Vlaamse Rectoren over Tien Jaar Universitaire Expansie*, 7; MEIRLAEN e.a., 'Woord vooraf', 9.

België eveneens een evenwicht, ditmaal tussen het aantal vrije en rijksuniversiteiten. Bij de vrije instellingen was er evenzeer een ideologische balans. Naast deze vier volwaardige universiteiten kwamen er een aantal vrije faculteiten tot stand die aanvankelijk geen overheidssteun verkregen, zoals de Facultés Notre-Dame de la Paix (°1831) en het Institut Saint-Louis (°1858). Het Belgische universiteitswezen erfde elementen uit zowel het Franse (1794-1815) als uit het Nederlandse (1815-1830) regime. Daarnaast bestond er een grote openheid voor Duitse ideeën door het internationale succes van het Humboldtiaans universiteitsmodel. Later won ook het Angelsaksische model aan invloed.⁴⁵

Afbeelding 3: Portret Frans-Jan Matthyssens (Letterenhuis Antwerpen)

1. Hoger handelsonderwijs

Antwerpen beschikte tijdens de negentiende eeuw niet over een universiteit. Wel bevond er zich vóór de Belgische onafhankelijkheid een medische school verbonden aan het Sint-Elisabeth hospitaal. Deze moest haar aanbod in 1835 afbouwen tot de opleiding farmacie en in 1849 hield ook die opleiding op te bestaan, omdat voortaan enkel de vier erkende universiteiten (cf. *supra*) mochten instaan voor de vorming van apothekers.⁴⁶ De industriële revolutie stoomde toen op volle kracht, wat in Antwerpen leidde tot een expansie van de haven en een wederopleving van de handel en nijverheid. Halverwege de negentiende eeuw ontwikkelde de stad zich opnieuw tot een economische groeipool waar de secundaire en tertiaire sector tot bloei kwamen.⁴⁷ Binnen deze context groeide in Antwerpen de nood aan een academische opleiding voor zakenlieden die tot dan toe enkel door praktijkervaring de stiel konden aanleren. Maar de Belgische universiteiten wilden zich hier eerst niet voor engageren, aangezien ze economie niet als een opzichzelfstaand universitair studiedomein beschouwden. Daarom diende Adolf Dechamps (1807-1875) als katholieke minister van Buitenlandse Zaken in 1847 een voorstel in bij de Antwerpse gemeente- en provincieraad om in de Scheldestad hoger handelsonderwijs in te richten. Inspelend op deze ontwikkeling verscheen op 12 oktober 1847 een brochure door de Vlaamsgezinde arts Frans-Jan Matthyssens (1811-1870), getiteld: *Projet d'organisation d'une université belge de commerce et d'industrie*. Daarin pleitte Matthyssens voor een handelsuniversiteit door te stellen dat België nood had aan een universitaire opleiding handelswetenschappen om zo internationaal competitief te blijven.⁴⁸

⁴⁵ DE RIDDER-SYMOENS, 'Naschrift', 256-257; RÜEGG, 'Chapter 1: Themes', 11-12.

⁴⁶ STEVENS, *Notice historique sur l'école de chirurgie d'Anvers*, 27-30; RIGOUTS, *Rapport sur les travaux de la Société de Pharmacie d'Anvers*, 25-26; GRUNZWEIG, *Histoire de l'Institut Supérieur de Commerce de l'Etat à Anvers*, 5; DANNIAU, '1835: Belgische reorganisatie: eerste organieke wet op het hoger onderwijs', *UGentMemorie*; MORTELMANS, 'Van toen en nu', 14.

⁴⁷ DE SMEDT, 'In vogelvlucht over het Antwerpse verleden', 38; DE SMEDT en CUYVERS, 'De bakermat van de universiteit', 351; DE SMEDT, STABEL en VAN DAMME, 'Zilt succes', 134-135.

⁴⁸ DE SMEDT en CUYVERS, 'De bakermat van de universiteit', 347-348.

“Il y a quatre universités chargées de nous fournir d'avocats, de médecins, de philosophes; plusieurs académies nous forment des peintres et des statutaires; une haute école militaire nous donne de bons officiers; nos ingénieurs se recrutent à l' école du génie civil et à celle des mines; mais nos négociants et nos manufacturiers ne jouissent d'autre enseignement que de celui qu'ils peuvent puiser dans la pratique des comptoirs et des fabriques... Une institution universitaire spécialement consacrée aux hautes études économiques serait en tout temps utile à un pays ; dans les circonstances actuelles elle est indispensable au nôtre.”⁴⁹

Volgens Matthyssens vormde de Antwerpse metropool de ideale vestigingsplaats om de nodige studenten voor zo een handelsuniversiteit aan te trekken. Daarnaast bevatte de brochure alvast een leerplan en grondreglement. Matthyssens werd in 1848 gemeenteraadslid, waardoor hij zich concreet kon inzetten voor de oprichting van een hogere economische opleiding. Hij kreeg hierbij de steun van gemeenteraadslid Gérard Jean Oostendorp (1805-1858) en de liberale burgemeester Jean François Loos (1799-1871) die een nota richting de minister van Binnenlandse Zaken stuurden.⁵⁰

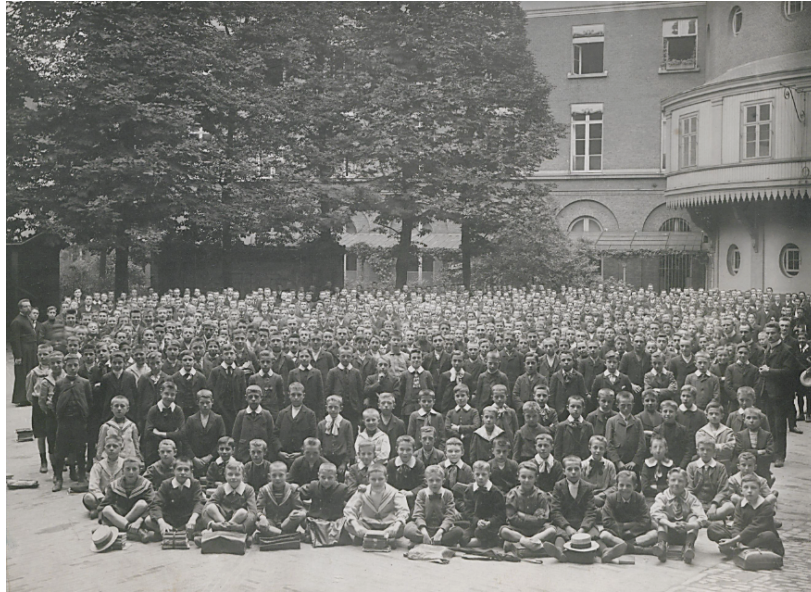
Ook het Koninklijk Atheneum Antwerpen, een middelbare rijksschool gesticht in 1807, voelde de nieuwe noodzaak aan. Daarom richtte de school naast haar klassieke humaniora een bijkomende afdeling op, de *Section Industrielle et Commerciale*. Vervolgens voegde ze er een hogere handelsopleiding aan toe om de oudere studenten klaar te stomen voor hun toekomstige rol als handelaar of industrieel. De jezuïeten van het Onze-Lieve-Vrouwecollege (°1840) in de Keizersstraat volgden het voorbeeld van het rijksonderwijs om de katholieke jeugd zo de kans te geven binnen de eigen zuil een handelsopleiding te volgen. Daarvoor braken ze zelfs met de traditie door gastprofessoren aan te stellen die zouden instaan voor de praktijkgerichte vakken. In oktober 1851 begon het college met het eerste jaar van de *Section Professionnelle*.⁵¹ Op 5 januari 1852 ontstond vervolgens het Institut Saint-Ignace. Generaal-overste Jan Roothaan (1785-1853) gaf met enige tegenzin zijn goedkeuring voor de oprichting van deze vrije handelsschool. De instelling moest van hem wel de algemene vorming van de studenten voorop blijven stellen, in de geest van de *Ratio Studiorum* – het gestandaardiseerde leerplan van de jezuïeten. Om de handelsopleiding toch wat te scheiden van het klassieke humaniora, verhuisde ze in oktober enkele blokken verder naar de Korte Nieuwstraat. De handelsschool ging zonder enige overheidserkenning of -steun van start. Dit betekende dat de instelling zelfbedruipend moest zijn, waardoor ze leefde van mecenaat en schoolgelden.⁵²

⁴⁹ MATTHYSSSENS, *Projet d'organisation d'une Université belge du commerce et d'industrie*, 16-17.

⁵⁰ DE SMEDT en CUYVERS, 'De bakermat van de universiteit', 348; VAN GOETHEM red., *Antwerpen en de Jezuieten (1562-2002)*, 165-166; MORTELMANS, 'Van toen en nu', 14-15; GRUNZWEIG, *Histoire de l'Institut Supérieur de Commerce de l'Etat à Anvers*, 3-7; 'Z.M. Koning Boudewijn op bezoek te Antwerpen', *Gazet van Antwerpen* (11 april 1953), 5; 'De geschiedenis der Rijkshandelshogeschool', *Het Laatste Nieuws* (27 maart 1958), s.p.; S.n., *Rijkshandelshogeschool te Antwerpen. Jaarboek 1952*, 6-8; GERARD en VERLEDEN, *De ongrijpbare macht*, 76, 88.

⁵¹ VAN GOETHEM red., *Antwerpen en de Jezuieten (1562-2002)*, 166-167; 'De Jezuieten tegenover het hoger handelsonderwijs', *Gazet van Mechelen* (4 september 1952), 7.

⁵² ANTWERPEN, UArchief, S, 292, nr. 12885: Sint-Ignatius Handelshogeschool, 4; GOOVAERTS, '125 jaar Sint-Ignatius-Antwerpen. Zevenduizend ekonimisten viereen feest', *Gazet van Antwerpen* (29

Afbeelding 4: Groepsfoto Ecole de Commerce Saint-Ignace, 1904-1905
(UArchief, Archief Sint-Ignatius Handelshogeschool (SIHH), oud nummer SI,6)

Het initiatief van de jezuiten kreeg al snel een rijkstegenhanger. Charles Rogier (1800-1885) boog zich als minister van Binnenlandse Zaken over het verzoek van de Antwerpse gemeenteraad voor de officiële inrichting van hoger handelonderwijs. Als liberaal was hij hiervoor te vinden. Bovendien ontwikkelde zich een betere relatie tussen het Antwerpse stadsbestuur en de nationale regering sinds beiden in liberale handen waren.⁵³ Op 22 oktober 1852 gaf een ministerieel besluit aan de Antwerpse gemeenteraad de toelating om hoger handelonderwijs te organiseren. En een week later verscheen het koninklijk besluit (KB) tot oprichting van het Institut Supérieur de Commerce de l'Etat à Anvers, ook wel gekend als de Rijkshandelshogeschool (RHHS). De instelling viel onder de noemer van *écoles spéciales*. Het was dus geen secundair of universitair onderwijs en de categorie hoger niet-universitair onderwijs bestond nog niet. Het onduidelijke statuut belemmerde een vlotte de studentenwerving.⁵⁴ De RHHS nam in januari 1853 haar intrek in de Eikenstraat, op een steenworp van het Institut Saint-Ignace. De stad voorzag het gebouw en stond in voor het onderhoud van de lokalen. In oktober van dat jaar verscheen nog een KB dat de werking van het Institut Supérieur goedkeurde. Na een opleiding van twee jaar konden de studenten die slaagden voor de eindexamens een bekwaamheidsdiploma behalen. Na heel wat lobbywerk, werd het getuigschrift vanaf 1876 opgewaardeerd met de universitaire titel van licentiaat (*licencié*).⁵⁵

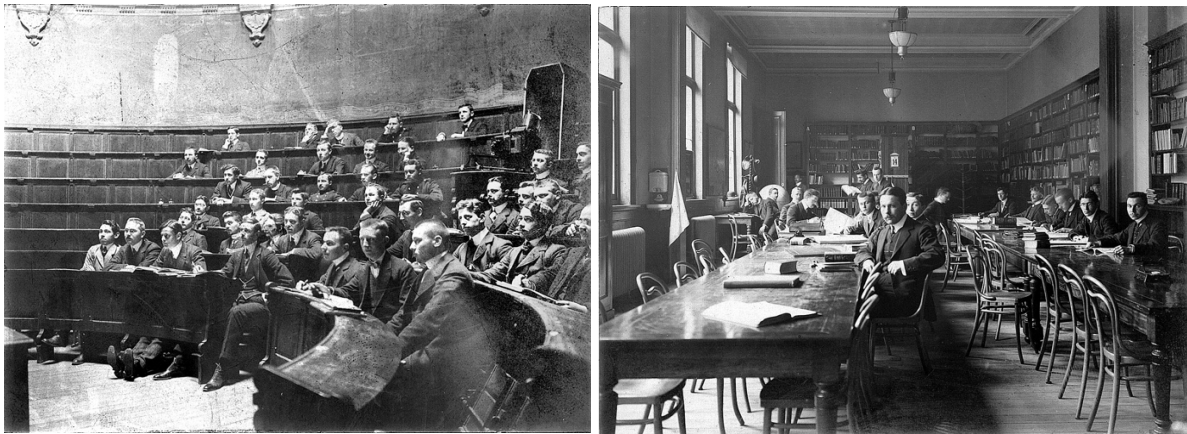
november 1978), 19; 'De Jezuiten tegenover het hoger handelonderwijs', *Gazet van Mechelen* (4 september 1952), 7.

⁵³ BEYEN e.a., 'Het calimerocomplex van de stad', 78.

⁵⁴ GRUNZWEIG, *Histoire de l'Institut Supérieur de Commerce de l'Etat à Anvers*, 7; Rijkshandelshogeschool te Antwerpen, *Jaarboek 1952 met een geschiedkundig overzicht van 1852 tot 1952*, 8-9, 169.

⁵⁵ VAN GOETHEM, *Antwerpen en de Jezuiten (1562-2002)*, 169-171; MORTELMANS, 'Van toen en nu', 15; 'Honderdvijfentwintig jaar Rijkshandelshogeschool te Antwerpen', *Gazet van Antwerpen* (19 januari 1979), 25; Rijkshandelshogeschool te Antwerpen, *Jaarboek 1952 met een geschiedkundig*

In het Institut Supérieur stond de technische vorming centraal en was er een evenwicht tussen theorie en praktijk. Het totaal aantal ingeschreven studenten nam stelselmatig toe: Het eerste academiejaar ging in december 1854 van start met zestig studenten, halverwege de jaren 1870 beschikte de school over ruim zeshonderd ingeschrevenen, een aantal dat in de jaren 1890 de kaap van duizend overschreed. Het instituut had eveneens een groot aandeel buitenlandse studenten. Aan het begin van de jaren 1930 was de verhouding zelfs 1.218 ten opzichte van 529 Belgische studenten.⁵⁶ Een verklaring hiervoor is dat voorafgaand aan de oprichting van de RHHS, een Antwerpse commissie naar het buitenland trok om daar de instellingen voor hoger economisch onderwijs te bestuderen. Dit bleken in essentie middelbare nijverheidsscholen te zijn, terwijl Antwerpen ambieerde om als eerste hogere economische studies te organiseren. Dit grondige vooronderzoek resulteerde in de organisatie van een unieke, weloverwogen economische opleiding die van over heel Europa studenten aantrok.⁵⁷

Afbeelding 5: Rijkshandelshogeschool, Schildersstraat, jaren 1930
(UArchief, Archief Rijkshandelshogeschool, 12753)

Het succes van de Antwerpse handelshogescholen bleek onder meer uit de toename van gelijkaardige instellingen in België. Als eerste ontstond het Brusselse Institut Saint-Louis in 1858. De Leuvense universiteit richtte in 1897 een afzonderlijk instituut op waar ze handelsingenieurs vormde. De rijksuniversiteiten volgden met hun eigen handelsinstituut. Het Antwerpse model kende navolging in Duitsland, Frankrijk, Canada, en het werd zelfs in Japan geïntroduceerd. Daar werd in 1884 de eerste handelshogeschool opgericht, verbonden aan de Tokyo School of Foreign Languages. De school (Tokyo Gaikokugo Gakko shozoku Koto Shogyo Gakko) stelde zelfs RHHS-alumni aan als docenten. – Aan het begin van de twintigste eeuw nam het aantal handelshogescholen er in sneltempo toe. Net als eerder in België speelden de introductie en de ontwikkeling van hoger economisch onderwijs een belangrijke rol in de context van de Japanse Industriële Revolutie die tijdens de Meijiperiode (1868-1912) aanving.⁵⁸

overzicht van 1852 tot 1952, 9-11: De verhuis van naar een gebouw in de Schildersstraat vond plaats in 1898; ANTWERPEN, UArchief, S, 318, nr. 4216, Grondreglement

⁵⁶ Rijkshandelshogeschool te Antwerpen, *Jaarboek 1952 met een geschiedkundig overzicht van 1852 tot 1952*, 90.

⁵⁷ MORTELMANS, 'Van toen en nu', 17.

⁵⁸ OHTSUKI, 'The legacy of Belgium and the Netherlands', 301-302.

In Antwerpen zou de concurrentie tussen de twee handelshogescholen er ook toe leiden dat ze zich bleven hervormen, telkens om de ander een stap voor te zijn. Ook veranderden ze meermaals van naam en statuut. Samen met de aanhoudende steun uit het Antwerpse zakenleven, zorgde dit ervoor dat hun opleidingen een toonaangevend universitair niveau behaalden, waardoor ze een ijzersterke reputatie opbouwden.⁵⁹ De handelshogescholen hadden dan wel hun plaats op de kaart veroverd, het maakte van hen nog geen volwaardige universiteiten. Hoewel ze stelselmatig meer bevoegdheden verwierven die hen op gelijke voet plaatsten met universiteiten, zoals de mogelijkheid om doctoraatstitels toe te kennen, verloren ze deze rechten in 1933 opnieuw. Burgemeester Camille Huysmans (1871-1968, BWP)⁶⁰ riep bij de opening van het academiejaar 1945-46 aan de RHHS op tot een herstel van dit universitaire statuut, maar zonder succes. Toen hij in de regering Spaak-III en IV (1947-1949) onderwijsminister was, zou hij zelf niks aan de zaak veranderen. Tot halverwege de twintigste eeuw verschenen er in de Scheldestad nog andere instellingen voor hoger onderwijs en onderzoeksinstellingen, zoals de Hogere Zeevaartschool, het Universitair Instituut voor Overzeese Gebieden (UNIVOG, vóór 1949 de Koloniale Hogeschool van België, cf. *infra*), de Handelshogeschool voor Juffrouwen, het Nationaal Hoger Instituut voor Bouwkunde en Stedenbouw (NHIBS), het Hoger Instituut voor Vertalers en Tolken (HIVT), het Instituut voor Tropische Geneeskunde (ITG).⁶¹ Maar ook deze inrichtingen waren geen universiteiten.

2. Eene Vlaamsche universiteit te Antwerpen

De afwezigheid van een Antwerpse universiteit leidde gedurende de tweede helft van de negentiende en eerste helft van de twintigste eeuw tot herhaaldelijke pleidooien, voornamelijk uit Vlaamsgezinde hoek. Antwerpen speelde dan ook een centrale rol in het ontstaan van De Vlaamse Beweging, met bekende voedingsbodems als De Olijftak en de Meetingpartij.⁶² De eerdere economische argumenten die we zagen bij Matthyssens werden dus aangevuld met culturele en politieke motieven.

In 1869 riep de Antwerpse advocaat Edward Coremans (1835-1910) bijvoorbeeld op tot de stichting van een Vlaamse universiteit in zijn stad.⁶³ Vervolgens pleitte de Joods-Nederlandse Marten Rudelsheim (1873-1920) in 1891 voor een Nederlandstalige hogeschool in Antwerpen. Op het 23ste Nederlands Taal- en Letterkundig Congres in 1896 bracht een commissie onder leiding van schrijver Pol De Mont (1857-1931) en uitgever Léonce du Catillon (1869-1941)

⁵⁹ VAN GOETHEM, *Antwerpen en de Jezuïeten (1562-2002)*, 171-172; VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 18.

⁶⁰ Bij het afkorten van unitaire politieke partijen wordt steeds voor de Nederlandse afkorting gekozen (hier BWP en niet POB) tot het moment dat de partij opsplijt, bijvoorbeeld vanaf 1969 CVP en PSC of vanaf 1978 BSP en PS.

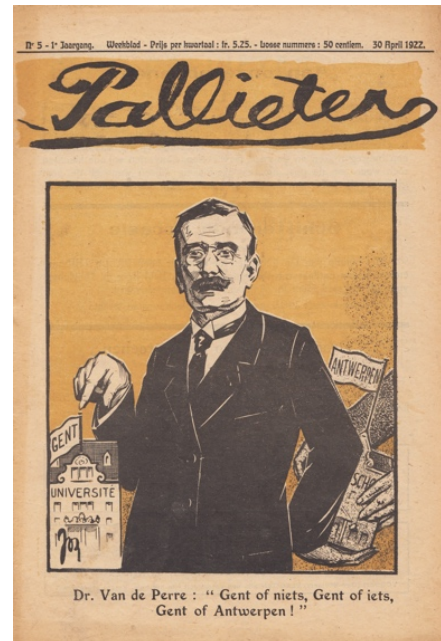
⁶¹ LENDERS en VAN GOETHEM red., 'De lange weg naar een universiteit in Antwerpen', 197 (uit: *Antwerpen in de 20ste eeuw*).

⁶² WILS, VANDEWEYER en DE WEVER, 'Antwerpen-stad', *NEVB Online*.

⁶³ LENDERS, *Ontstaan en groei van de universiteit van Antwerpen*, 11.

verslag uit van haar onderzoek naar de wenselijkheid om Nederlandstalig hoger onderwijs in te richten in Vlaanderen.⁶⁴ De secretarissen van de commissie pleitten voor een Vlaamse universiteit in de Scheldestad.⁶⁵ Verder engageerde de Vlaamsgezinde econoom Lodewijk de Raet (1870-1914) zich aan het begin van de twintigste eeuw niet alleen voor de vernederlandsing van de universiteit van Gent, maar eveneens voor Nederlandstalig hoger onderwijs in Antwerpen.⁶⁶ Daarna was er de socialistische politicus Emile Vandervelde (1866-1938) die in 1914 eerder voorstander was van een Vlaamse universiteit in Antwerpen dan van de vernederlandsing van de Gentse universiteit.⁶⁷

Een minder gekend voorstel kwam volgens filoloog Johan Vanhecke van kardinaal Mercier (1851-1926) die proactief een katholieke Nederlandstalige universiteit in Antwerpen wilde stichten, met Aloys Van de Vyvere (1871-1961) als rector, om zo te voorkomen dat de Leuvense universiteit zou vervlaamsen. De katholieke flamingantische politici Joris Helleputte (1852-1925), Prosper Pouillet (1868-1937) en Frans Van Cauwelaert (1880-1961) wezen dit plan af, net omdat het de Franse taal aan de universiteit van Leuven verder zou consolideren.⁶⁸ Daarnaast bleef de slogan “Gent of niets” volgens Vanhecke heilig binnen de Vlaamse beweging. Zo moest de katholieke politicus Alfons Van de Perre (1872-1925) ontslag nemen als voorzitter van de Vlaamse Hogeschoolcommissie na te hebben verklaard dat hij liever een Vlaamse hogeschool had in Antwerpen dan een tweetalige te Gent. Een volgend voorbeeld is het wetsvoorstel ‘tot oprichting van een Vlaamse

Afbeelding 6: Alfons van de Perre op de voorpagina van 'Pallietier', met als bijschrift: "Gent of niets, Gent of iets, Gent of Antwerpen!", 30 april 1922 (ADVN, VY400)

⁶⁴ CATILLON, *Handelingen van het Nederlandsch taal- en letterkundig congres*, 456: "Ik zou wenschen dat er een wetsontwerp neergelegd werd in de toekomstige zitting, waarbij eene Vlaamsche Universiteit werd opgericht te Gent, te Antwerpen of te Brugge. (...) Mocht dit onmogelijk zijn, dan zou men kunnen doen gelijk men aan de Université Nouvelle te Brussel gedaan heeft, namelijk eenige goede Vlamingen bij elkander zoeken die te Antwerpen of elders eene Vlaamsche universiteit zouden kunnen oprichten."

⁶⁵ DE MONT e.a., *Verslag van de Commissie gelast met het onderzoeken van de wenselijkheid van het inrichten eener Nederlandsche Hoogeschool in Vlaamsch-België*, 30; RUDELSHEIM, *Een Vlaamsche Mijnbouwschool*, 23-24; s.n.; *Handelingen van het 13^e Nederlandsch taal- en letterkundig congres*, 456; WILS *Van de Belgische naar de Vlaamse natie*, 123; WILS, VANDEWEYER en DE WEVER, 'Antwerpen-stad', *NEVB Online*.

⁶⁶ LENDERS, *Ontstaan en groei van de universiteit van Antwerpen*, 11; S.n., 'Technische vorming en wetenschappelijk onderzoek in Vlaanderen', 1219; VAN HEES, 'Rudelsheim, Marten', *NEVB Online*; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, Lambrechts algemeen Congres van Willemsfonds (30 april 1961).

⁶⁷ PEIREN, 'Vandervelde, Emile', *NEVB Online*.

⁶⁸ VANHECKE, 'De oorsprong van de Antwerpse universiteitsgedachte', *Genootschap voor Antwerpse Geschiedenis*; WEETS, 'Hoger onderwijs in Leuven', *NEVB Online*; VAN EYCKEN en VAN HEES, 'Vlaamse hogeschoolcommissies', *NEVB Online*.

Universiteit te Antwerpen' dat de socialistische Léon Meysmans (1871-1952) in 1922 indiende. Hij argumenteerde dat Antwerpen als centraal gelegen handelsstad en brandpunt van het Vlaamse intellectuele leven de meest geschikte plaats was voor dergelijke universiteit. Maar zijn voorstel haalde het niet. Eind 1922 werd wel het voorstel door Antwerps burgemeester en parlamentslid Van Cauwelaert om geleidelijk tot een algemene vervlaamsing van de Gentse universiteit te komen, met een nipte meerderheid door de Kamer goedgekeurd. Hierdoor verdween de eis voor een Vlaamse universiteit in de Scheldestad weer op de achtergrond.⁶⁹ Voor een kentering in het debat was het wachten op nieuwe maatschappelijke dynamieken die zich vooral in de naoorlogse periode ontwikkelden.⁷⁰

⁶⁹ Kamer der Volksvertegenwoordigers (nr. 170), Vergadering van 6 april 1922, 'Wetsvoorstel tot oprichting van eene Vlaamsche Universiteit te Antwerpen', 2; VANHECKE, 'De oorsprong van de Antwerpse universiteitsgedachte', *Genootschap voor Antwerpse Geschiedenis*.

⁷⁰ Antwerps Gemeentebld, 1930, II (Zitting van 15 december 1930), 702: Burgemeester Van Cauwelaert: "Ik verheug mij bovendien om het overbrengen van het instituut van tropische geneeskunde naar Antwerpen, omdat wij daardoor een nieuw centrum van wetenschappelijk leven in onze stad rijker worden. Wij zijn het er allen eens over dat Antwerpen, op het gebied van wetenschappelijke instellingen, niet voldoende voorzien is. (...) Wij zijn niet van mening dat er te Antwerpen een hoogeschool moest tot stand komen – ik spreek hier mijn eigen mening uit – vermits wij in België al genoeg universiteiten hebben; maar Antwerpen heeft zijn rol en zijn zending op wetenschappelijk gebied te vervullen en daarom moeten wij er naar streven alle wetenschappelijke instellingen, die van natuur verbonden zijn met Antwerpen's eigen leven, hier te vestigen."; VAN LAAR, *Geschiedenis van het openbaar onderwijs*, 314-315.

II. DE ZAAK ANTWERPEN BINNEN HET DEBAT OVER DE UNIVERSITAIRE EXPANSIE (1954-1965)

'Problemen omtrent universitair onderzoek en onderwijs' – J. Tison (1955)

'Het bevolkingsprobleem der universiteiten' – P. Lambrechts (1956)

'L'Université en transition' – H. Janne (1957)

'Universitaire problemen' – W. Peremans (1959)

'Het hogeschoolvraagstuk in Vlaanderen' – Tertius (1959)

'Alarm over ons wetenschappelijk onderzoek' – J. Verhaegen (1959)

Het einde van de Tweede Wereldoorlog geldt vaak als cesuur binnen de contemporaine geschiedschrijving. Dit is in mindere mate het geval voor de Belgische universiteitsgeschiedenis, aangezien deze instellingen na de oorlog de draad terug oppikten. De grote verschuivingen inzake het universiteitswezen in België en daarbuiten vingen in de loop van de jaren 1950 aan.⁷¹ Toen ontstond er in West-Europa een grote politieke en maatschappelijke belangstelling voor de universiteit. Ook in België werden wetenschappelijk onderzoek en universitair onderwijs in toenemende mate aangezien als de motor voor een welvarende samenleving. Om het universiteitswezen op kruissnelheid te brengen, namen talloze sociologische en economische studies de universitaire problemen onder de loep. Het kader hierboven toont enkele voorbeelden van titels van publicaties, en hun auteurs, die tijdens de jaren 1950 verschenen. Deze pijnpunten hadden voornamelijk betrekking tot de toegankelijkheid van de universiteit, het stijgende aantal studenten, de personeelswerking, de subsidiëring en organisatie van het wetenschappelijk onderzoek. De statistieken uit en conclusies van deze studies werden door journalisten, politici en academici aangewend in hun pleidooien voor universitaire hervormingen. Binnen deze context brak er aan het begin van de jaren 1960 een nationaal debat uit over de uitbreiding van de universitaire infrastructuur. Het creëerde een gunstig klimaat voor de Antwerpenaren die droomden van een volwaardige universiteit voor hun stad en provincie.

Onderstaand hoofdstuk belicht de opkomst en het verloop van de Antwerpse strijd voor een universiteit binnen een breder politiek kader. Het vangt aan in 1954, het jaar waarin twee Antwerpse handelshogescholen het universitair statuut aanvroegen, en eindigt bij de wet op de universitaire expansie van 9 april 1965. De bepaling hertekende het nationale universitaire

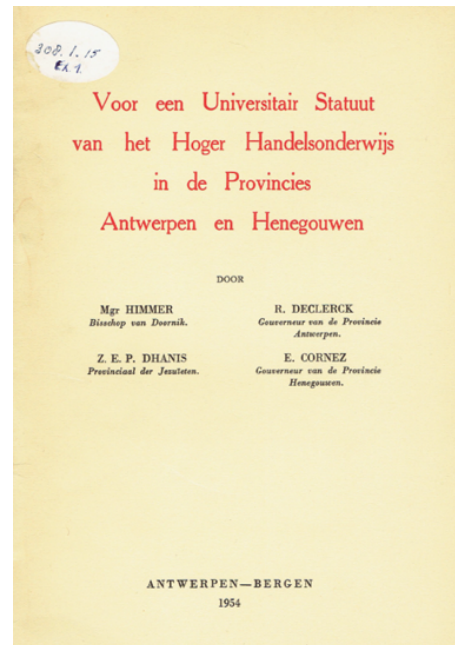
⁷¹ RÜEGG, 'Themes', 13-14.

landschap en maakte de erkenning van twee universitaire instellingen in de Scheldestad mogelijk.

1. Brandstof voor het debat over de universitaire expansie

Op 10 maart 1954 ondertekenden vier prominenten het manifest *Voor een universitair statuut van het hoger handelonderwijs in de provincies Antwerpen en Henegouwen*. Het ging respectievelijk over de gouverneurs Richard Declerck (1899-1986) en Émile Cornez (1900-1967), de bisschop van Doornik, Charles-Marie Himmer (1902-1994) en de provinciaal van de jezuïeten, Etienne Dhanis. Ze bezorgden exemplaren van het document aan de koning, de voornaamste politici en aan de rectoren van de vier Belgische universiteiten. De auteurs stelden dat hun provincies op vlak van universitair onderwijs benadeeld werden. De handelshogescholen mochten dan wel de titels van kandidaat en licentiaat verlenen, ze bleven behoren tot de categorie van het hoger onderwijs van het lange type.⁷² Hierdoor waren ze bijvoorbeeld niet gemachtigd om de titel van doctor toe te kennen en bleven de handelslicentiaten uitgesloten van de hoogste functies in de ambtenarij. In het manifest argumenteerden ze dat jongeren universitair onderwijs moeten kunnen volgen in de eigen regio. Daarnaast maakte de naoorlogse economie in een sneltempo grootschalige veranderingen door, waarvoor hoogopgeleide economen noodzakelijk waren. Deze moesten oplossingen vinden voor allerhande nieuwe, complexe problemen. Bovendien diende de Belgische economie volgens het manifest “leemten aan te vullen en achterstanden in te halen”, zeker nu ze voor grote uitdagingen stond als de inschakeling in de Europese markt. Verder was het voor Antwerpen onbegrijpelijk dat een metropool van wereldbetekenis, een bruisend handelscentrum met een sterk ontwikkelde haven niet over een universiteit beschikte.⁷³

Ondanks deze gedeelde inspanning van de wereldlijke en geestelijke macht, viel het pleidooi in dovemansoren. De timing vormt hierbij de voornaamste verklaring. Enerzijds verscheen het manifest net vóór het hoogtepunt van de tweede schoolstrijd, waarbij het secundair onderwijs

Afbeelding 7: Cover 'Voor een Universitair Statuut', 1954

⁷² Een universitaire opleiding bestond doorgaans uit een kandidatuur en een licentie, die telkens twee studiejaar opvatten. Een student kreeg respectievelijk de naam kandidaat(sstudent) en licentiaat(sstudent). Daarna kon een student nog een doctoraat volgen om de graad van doctor te behalen. Deze regeling is voor de hele onderzochte tijdsperiode (1954-2003).

⁷³ DECLERCK e.a., *Voor een universitair Statuut van het Hoger Handelonderwijs*, 1-27.

de politieke aandacht opeiste.⁷⁴ Anderzijds speelden de auteurs goed in op enkele tendensen die zich na de Tweede Wereldoorlog begonnen te ontwikkelen, maar deze zouden pas enkele jaren later een belangrijke voedingsbodem vormen voor discussies over het hoger onderwijs. Deze vijf trends waren: de sociale eis tot democratisering van de universiteiten, meer belangstelling voor wetenschappelijk onderzoek, een stijgende vraag naar hoogopgeleiden, toenemende taalkundige spanning en het groeiende aantal studenten. Deze tendensen worden hieronder eerst toelicht om zo duidelijk te maken hoe ze de concrete aanleiding vormden tot het debat over de universitaire expansie en hoe de Antwerpse strijd voor een universiteit zich hier vanaf 1957 op entte.

1.1 Democratisering van het universitair onderwijs

In 1948 verscheen de *Universele Verklaring van de Rechten van de Mens*. Daarin stelde artikel 26 dat “hoger onderwijs zal openstaan voor eenieder, die daartoe begaafdheid bezit”. In België was het universitair onderwijs in die periode nog bijzonder elitair. Kinderen uit arbeiders- of landbouwgezinnen vonden zelden de weg naar de universiteit. Zo toont de volkstelling van 1947 aan dat 50,68 procent van de actieve bevolking deel uitmaakte van de arbeidersstand, terwijl hun kinderen minder dan tien procent van de universitaire bevolking vertegenwoordigden. Aan het begin van de jaren 1950 klonk de roep tot democratisering van het universitair onderwijs steeds luider.⁷⁵

Democratisering op vlak van hoger onderwijs heeft een dubbele betekenis. Historicus Jeffrey Tyssens maakte het onderscheid tussen ‘interne democratisering’ (het betrekken van de studenten bij het beleid van de instelling) en ‘externe democratisering’ (het uitbreiden van de onderwijskansen voor allen, ongeacht geslacht, sociaaleconomische, etnische of raciale achtergronden).⁷⁶ Hier focussen we op externe democratisering. Vanaf de jaren 1950 betekende dit het weghalen van hindernissen die voor jongeren uit mindervermogende gezinnen de weg naar de universiteit versperden. De obstakels waren van financiële, structurele en cultureel-psychologische aard. Om te beginnen waren hogere studies voor ouders met een lager inkomen of met een kroostrijk gezin vaak te prijzig, zeker wanneer hun kind huisvesting moest vinden in een verder gelegen universiteitsstad. Pendelen vormde voor heel wat studenten een oplossing, maar de lange reistijd bracht op zijn beurt andere nadelen met zich mee. Daarnaast mochten tot 1965 enkel leerlingen met een humaniora getuigschrift Latijn(-Griekse) – en een beperkt aantal uitzonderingen – universitaire studies aanvatten.⁷⁷ Ouders met meer praktische beroepen schreven hun kinderen vaker in meer technische studierichtingen in, waardoor de

⁷⁴ DEPREEUW, ‘Een eeuw lobbyen over een universiteit’, 7-8: Lenders merkte op dat de schoolstrijd zelf ook de solidariteit onder de handelshogeschoolen van de verschillende netten verbrak.

⁷⁵ DELEECK, *Ruimere kansen voor allen*, 25-26 (Cijfergegevens uit: COETSIER en VANSTEENKISTE, *Sociaal-economische achtergronden van de democratisering van het universitair onderwijs*, 25.)

⁷⁶ TYSENS, ‘De democratisering van het hoger onderwijs’, 219.

⁷⁷ HENKENS, *Steekspel tussen traditie en vernieuwing*, 36.

universiteit meteen werd uitgesloten.⁷⁸ Vervolgens bleek de psychologische drempel voor jongeren die als eerste uit hun familie universitair onderwijs wilden volgen vaak bepalend. De vrees voor het ongekende was nog groter voor zij die ver weg van een universiteitsstad opgroeiden.⁷⁹

Deze struikelblokken waren nog problematischer voor meisjes. De emancipatie van de vrouw zette in de naoorlogse periode stappen vooruit, zoals met de invoer van het vrouwenstemrecht bij de parlementsverkiezingen in 1949, maar dit bleef tot aan de tweede feministische golf een langzame evolutie. In gezinnen met een lager inkomen waren het doorgaans de jongens die voorrang kregen wanneer het op hogere studies aankwam. Er waren procentueel ook weinig vrouwelijke leerlingen die beschikten over het noodzakelijke humanioradiploma. In 1959 volgde slechts 1,2 procent van de Vlaamse meisjes tussen de 18 en 24 jaar een universitaire opleiding tegenover zes procent van de Vlaamse jongens.⁸⁰ De weinige vrouwelijke studenten aan Belgische universiteiten in de jaren 1950, waren nog vaker dan hun mannelijke collega's afkomstig uit de meer welgestelde kringen.⁸¹ Daarbij fungeerde de universiteit voor velen onder hen als wachtkamer voor het huwelijk, waarna ze een leven als huisvrouw tegemoet gingen. Een artikel uit de *Gazet van Antwerpen* van 1964 beschreef hierbij 'twee categorieën van meisjesstudenten': "deze die naar de universiteit gaan om te studeren en een man te zoeken en deze die ernaartoe komen om een man te zoeken en te studeren."⁸² Slechts drie op honderd vrouwelijke studenten kwamen uit landbouwersgezinnen, zeven waren de dochters van lage bedienden en twee van arbeiders.⁸³ Zij kregen met andere woorden af te rekenen met de dubbele discriminatie van sociale afkomst en geslacht. Dit zou pas in de loop van de jaren 1960 en zeker in de jaren 1970 op grote schaal veranderen.⁸⁴ De opvatting over de onderwijskansen voor vrouwen evolueerde niet spontaan. Initiatieven als het Project Onderwijs Meisjes (POM) dat in 1968 van start ging, zetten in op het wegwerken van deze wanverhoudingen.⁸⁵

⁷⁸ KERKHOFS, 'Structuurhervorming voor het universitair onderwijs in Vlaanderen', 625.

⁷⁹ De Wikings, *De universitaire expansie in Vlaanderen*, 10-11, 16, 19, 36, 47, 50.

⁸⁰ Bron: Universitaire Stichting.

⁸¹ VERAMME, "En de juffrouwen vooraan!", 80-81.

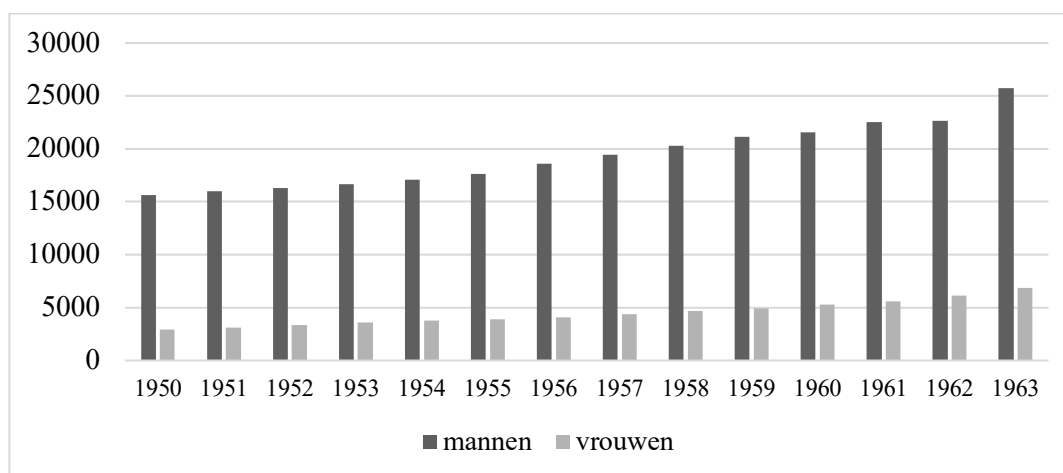
⁸² VRANKEN, 'Van meisjesstudenten tot studentengezinnen', *Gazet van Antwerpen* (26 oktober 1964), 2.

⁸³ DELEECK, *Ruimere kansen voor allen*, 27.

⁸⁴ LENDERS, *Ontstaan en groei van de universiteiten van Antwerpen*, 22-23; CRAEYBECKX, *Waarom een universiteit te Antwerpen?*, 38-40; KERKHOFS, 'Structuurhervorming voor het universitair onderwijs in Vlaanderen', 625; HUYSE, 'Weinig meisjesstudenten uit de gewone stand', *Gazet van Antwerpen* (16 juni 1961), s.p.: "Dit toont aan dat de kulturele emancipatie van de vrouw bij de lagere beroepsgroepen nog slechts in het beginstadium is, dat ook de middengroepen er nog niet tenvolle reageren en dat het vooral e hogere beroepsgroepen zijn die deze emancipatie doorvoeren. Natuurlijk dienen wij hierbij te overwegen dat voor elke groep zowel financiële als psychologische factoren een grote invloed uitoefenen. Toch blijft het een feit dat het vrouw-zijn hier een diskriminerende invloed heeft."; KINT, 'Vrouwen aan de universiteit. Nog vele hinderpalen', *Het Laatste Nieuws* (19 juli 1962), s.p.; 'Vlaamse achterstand groter: te weinig meisjesstudenten', *Het Handelsblad* (5 augustus 1966), s.p.

⁸⁵ FLOUR e.a., *Jongens en meisjes*, 24; HOOGE, *Nieuwkomers op het middenveld*, I, 226; VANDEMEULEBROECKE, *Het project onderwijs voor meisjes*, 38-44; HERMANS en VAN DEN BORRE, 'Het A.C.W. en de democratisering van het onderwijs', 199.

Figuur 1: Aantal Belgische studenten (1950-1963)⁸⁶

In de loop van de negentiende eeuw werd scholing steeds vaker beschouwd als een middel tot sociale mobiliteit. De tweede industriële revolutie deed vervolgens de vraag naar hooggeschoolden stijgen. De arbeidersbeweging kreeg na de Eerste Wereldoorlog meer inspraak en benadrukte daarbij het belang van gelijkheid op onderwijsvlak. Hoewel directe resultaten uitbleven, werd tijdens het interbellum toch de basis gelegd voor latere ontwikkelingen. Zo werd er na de Tweede Wereldoorlog gestreefd naar een grotere toegankelijkheid van het secundair onderwijs, wat op termijn ook de weg naar de universiteit verbreedde.⁸⁷ Dit volgde in de meeste West-Europese landen een vergelijkbaar patroon. Volgens het naoorlogs rechtvaardigheidsperspectief moest elke sociale klasse in verhouding tot zijn omvang vertegenwoordigd zijn aan de universiteit. Jongeren uit de lagere klassen bleven echter ondervertegenwoordigd, wat de sociale vraag naar hoger onderwijs deed toenemen.⁸⁸ In België maakte de sociologe Claire Leplae (1912-1982) als eerste na de oorlog deze vaststelling in ‘Recrutement et mobilité sociale des universitaires’ (1946).⁸⁹ Verder werd de problematiek van de democratisering van de universiteit in de studentenmilieus zelf bediscussieerd. In 1953 schreven de socioloog Ward (Edward) Leemans (1926-1998) en de jurist Raymond Derine (1926-1987) het artikel ‘Sociale hervormingen voor universitaires’. Daarbij hadden ze het over de studentencongressen van Genval en Namen uit 1950 waar er, in navolging van de *Universele Verklaring van de Rechten van de Mens*, werd besloten dat enkel intellectuele bekwaamheid de reden mag vormen om al dan niet toegang te krijgen tot de universiteit. Deze hervorming noemden ze ‘democratisering’, een concept dat vervolgens steeds vaker opdook in publicaties of vermeld werd tijdens congressen.⁹⁰ Ook de Vereniging der Vlaamse Studenten (VVS) stelde

⁸⁶ De Wikings, *De universitaire expansie in Vlaanderen*, 15 (uit: Universitaire Stichting, Dienst voor Hogeschoolstatistiek-jaarverslagen); WIEËRS, *Studiebeurzen als hefboom*, 1964.

⁸⁷ SMEYERS en BUYST, *Het gestolde land*, 225-226: “Het onderwijssysteem stond sinds het schoolpact niet langer in het teken van een ‘natuurlijke selectie van menselijk kapitaal’, maar in dat van democratisering en zelfontplooiing. Middelbaar en hoger onderwijs waren niet langer het privilege van de *chosen few*. Tussen 1957 en 1972 verdrievoudigde het aantal leerlingen in de humaniora.”

⁸⁸ TYSENS, ‘De democratisering van het hoger onderwijs’, 219-227.

⁸⁹ LEPLAE, ‘Recrutement et mobilité sociale des universitaires’, 675-677.

⁹⁰ LEEMANS en DERINE, ‘Sociale hervormingen voor universitaires’, 29-41; HERMANS en VAN DEN BORRE, ‘Het A.C.W. en de democratisering van het onderwijs’, 199; TYSENS, ‘De

tijdens haar studiedagen in 1958 dat de democratisering van het onderwijs een noodzakelijke stap was richting “een reële vrijheid”. Daartoe moest onderwijs volgens de vereniging kosteloos zijn tot achttien jaar en daarna financieel toegankelijk voor alle jongeren die wensten verder te studeren.⁹¹ – De VVS vertegenwoordigde sinds haar oprichting in 1938 de belangen van alle Nederlandstalige studenten in België.⁹²

Daarnaast wilden steeds meer ouders met een lagere sociaaleconomische status hun kinderen naar de universiteit sturen. De verschillende oorzaken die hiervan aan de basis lagen, kwamen al tijdens de jaren 1955-1965 aan het licht door sociaalwetenschappelijk onderzoek. Deze bevindingen zetten op hun beurt de roep naar hervormingen kracht bij. Om te beginnen had de Wet-Poullet* uit 1914 de leerplicht van zes tot veertien jaar verhoogd, waardoor vele ouders zelf langer op de schoolbanken hadden gezeten en hierdoor meer bereid waren om hun kinderen hogere studies te laten volgen. Deze vaststelling werd gemaakt door de Leuvense socioloog Ivan De Lanoo (1937-2007), die behoorde tot de groep die als eerste de democratisering van het universitair onderwijs onderzocht.⁹³ Een volgende oorzaak was de opeenvolging van vernieuwingen en de stijgende materiële welvaart die de bevolking meer vertrouwd maakten met wat voor velen eerder onbekend was, zoals de universiteit. Voorbeelden zijn de televisie die vanaf de late jaren 1950 massaal in de woonkamers verscheen of de doorbraak van de auto en de uitbreiding van het verkeersnet die voor een toename van de mobiliteit zorgden. Als laatste reden verwijzen we naar de geleidelijke stijging van de koopkracht. Zo verdubbelde het gemiddeld beschikbaar inkomen tussen 1958 en 1973, wat vooral voor loontrekkenden gold en minder voor zelfstandigen. Naast het noodzakelijke levensonderhoud bleef er een steeds groter deel van het gezinsbudget over.⁹⁴ Ouders konden hun kinderen langer thuishouden, waardoor meer van hen richting de universiteit trokken in plaats van naar de arbeidsmarkt. Bijgevolg steeg tijdens de jaren 1950 binnen de studentenbevolking het percentage van jongeren afkomstig uit de arbeidersklasse van 5,2 procent naar 13,1 procent. Dit nam echter niet weg dat studeren een dure aangelegenheid bleef. Aan het begin van de jaren 1960 bedroegen de totale jaarlijkse studiekosten doorgaans dertig- tot vijftigduizend Belgische frank.⁹⁵ De jaren 1955-

democratisering van het hoger onderwijs’, 227; HENKENS, ‘Vertegenwoordiging of voorhoede?’, 313; Over het internationale studentencongres in Genval (1950), zie: LUYCKX, *Acco* (2011).

⁹¹ HENKENS, ‘Vertegenwoordiging of voorhoede?’, 313.

⁹² *Ibidem*, 307.

* Wetsontwerp tot invoering van leerplicht en wijziging van de wet op het lager onderwijs, ingediend op 20 juni 1913 door Prosper Poullet (1868-1937) als minister van Wetenschappen en Kunsten, gestemd op 18 februari 1914, cf. *Belgisch Staatsblad* (nr. 141), 21 mei 1914.

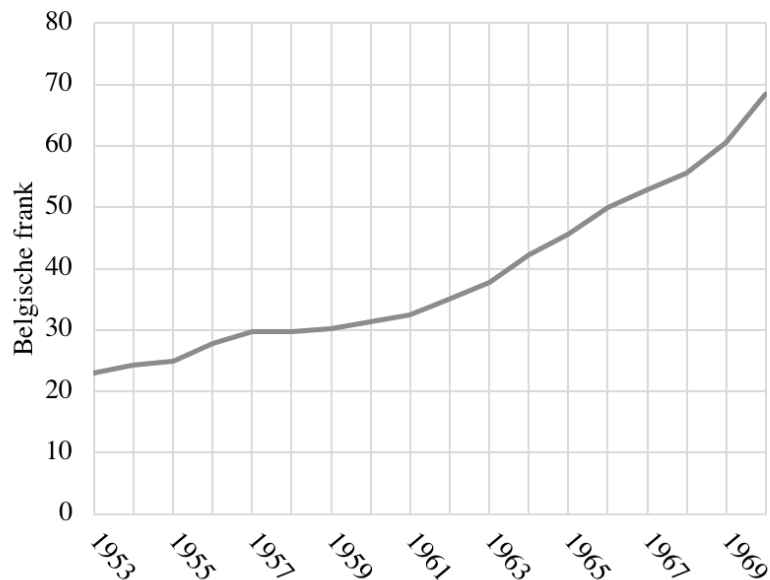
⁹³ DE LANOO, ‘Samenstelling van de Leuvense studentenbevolking’, 209-250; STEYAERT, ‘1914. Leerplicht en leerlingenbegeleiding’, *Canon sociaal werk Vlaanderen*.

⁹⁴ SMEYERS en BUYST, *Het gestolde land*, 183, 211, 225; SCHOLLIERS, ‘Honderd jaar koopkracht in België’, 5-19; HOOOGHE, ‘Golden Sixties’, 11 (uit: *Golden Sixties. België in de jaren zestig*).

⁹⁵ ‘Arbeidersgezinnen leveren 12 t.h. der universitaireren te Gent’, *Het Laatste Nieuws* (18 december 1959), s.p.; ‘School- en Beroepsmogelijkheden’, *Gazet van Antwerpen* (19 maart 1960), 10; ‘School- en Beroepsmogelijkheden’, *Gazet van Antwerpen* (22 april 1960), 13; HUYSE, ‘Arbeidskinderen vonden nog niet de weg naar de Universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (15 juni 1961), s.p.; PAREZ, ‘Het arbeiderskind en de Rijksuniversiteit’, *Vooruit* (30 juni 1961), s.p.; DE SWAEF, ‘Arbeidskinderen in de universiteit’, *Vooruit* (2 juli 1962), 1,2

1965 vormden bovendien zeker geen periode van constante groei, maar kenden ook momenten van crisis en grote werkloosheid. Enige nuance is dus op haar plaats.⁹⁶

Figuur 2: Evolutie van de gemiddelde bruto uurlonen voor arbeiders⁹⁷

De eerste stappen die de Belgische overheid nam om het hoger onderwijs toegankelijker te maken, vertrokken vanuit een elitaire benadering van gelijke kansen. Dit betekende volgens Tyssens dat de overheid gelijkheid meende te kunnen bereiken door enkel de financiële drempels weg te werken.⁹⁸ Zo richtte ze in 1954 het Nationaal Studiefonds op. Deze instelling van openbaar nut moedigde jongeren aan hogere studies aan te vatten door studiebeurzen minder financieel riskant te maken. Hoewel dit op termijn effectief bijdroeg tot een stijging van het aantal studenten, zouden het in de eerste plaats jongeren uit de middenklasse zijn die gebruik maakten van deze beurzen.⁹⁹ Verdere maatregelen werden pas tijdens de eerste helft van de jaren 1960 genomen. Zo verscheen op 3 augustus 1960 een wet die de subsidiëring van de sociale sector van alle universiteiten moest hervormen. Er kwamen toelagen voor de bouw en de werking van sociale diensten, de diensten voor studieadvies, de studentenrestaurants en -huisvesting. Deze subsidies maakten de universiteit meer toegankelijk voor minder vermogende studenten.¹⁰⁰ Daarnaast was er de omnivalentiewet van 8 juni 1964 waardoor

⁹⁶ HUYSE, *De gewapende vrede*, 47.

⁹⁷ Bron: Federaal Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid - Administratie van de studiën, de documentatie en de geschillen, *Lonen en arbeidsduur*, 31; SCHOLLIERS, 'Honderd jaar koopkracht in België', 8, 17: Merk op dat de reële nettolonen niet even sterk stegen als de reële brutolonen. Zo stegen de brutolonen van 1939-1960 met 1,66 procent en de nettolonen met 0,51 procent. Van 1960-1985 stegen de brutolonen met 3,39 procent en de nettolonen met 2,53 procent. Daarnaast was er sprake van een groot loonverschil tussen mannen en vrouwen. In 1960 hadden vrouwen in de nijverheid een gemiddeld uurloon dat 59 procent van dat van de mannen bedroeg.

⁹⁸ TYSENS, 'De democratisering van het hoger onderwijs', 229.

⁹⁹ LENDERS, *Ontstaan en groei van de universiteit van Antwerpen*, 23; '1954: Nationaal Studiefonds', *UGentMemorie*; De Wikings, *De universitaire expansie in Vlaanderen*, 19.

¹⁰⁰ EYSKENS, *De memoires*, 667; LENDERS, *Ontstaan en groei van de universiteit van Antwerpen*, 23, 41; DE CLERCK, *Twintig jaar studie van het universitair onderwijs in België*, 8-9.

leerlingen uit het secundair onderwijs zich voor bijna elke opleiding aan de universiteit konden inschrijven. Hiervoor dienden ze wel eerst te slagen voor het ‘maturiteitsexamen’. Leerlingen uit het technisch en kunstonderwijs moesten zelfs nog verdere stappen ondernemen.¹⁰¹ De overheid handelde hierbij niet enkel uit gevoelens van sociale rechtvaardigheid of binnen het kader van de verdere uitbouw van de verzorgingsstaat, waarbij ze haar verantwoordelijkheid ten aanzien van haar bevolking opnam. De grootste drijfveer was zonder twijfel de stijgende nood aan hoogopgeleiden door de transformatie van het economisch stelsel. Deze beweegreden wordt in het volgende deelhoofdstuk (II.1.2.) verder belicht.

Afbeelding 8: VVS-betoging voor democratisering van het onderwijs (Leuven, 25 november 1964)
Uit: Henkens, ‘Vertegenwoordiging of voorhoede?’, 315
(Archieven en Verzamelingen (AMVS) Leuven)

Naast het wettelijk verruimen van de toegang tot de universiteit en het verminderen van enkele financiële drempels, werd er ook vanuit sociale hoek gepleit voor de spreiding van het universitair onderwijs. Dit zou volgens de voorstanders alle problemen van ongelijkheid opheffen: de aanwezigheid van een universiteit in de eigen regio was goedkoper doordat jongeren thuis konden blijven wonen, vermoeiende pendeltochten waren niet langer nodig en de nabijheid ging de psychologische terughoudendheid tegen. De tegenstanders, doorgaans academici verbonden aan de bestaande universiteiten, argumenteerden dan weer dat het leven in een universiteitsstad verder weg van ‘moeders rok’ een belangrijk onderdeel van het studentenleven uitmaakte. Zij stelden voor om nog sterker in te zetten op studiebeurzen.¹⁰² De democratisering vormde, door het voorstel om het universitair onderwijs al dan niet te spreiden, een centraal argument binnen het debat over de expansie van het universitaire landschap en werd ook door de Antwerpse pleitbezorgers veelvuldig aangewend (cf. *infra*).

¹⁰¹ HENKENS, *Steekspel tussen traditie en vernieuwing*, 36; LENDERS, *Ontstaan en groei van de universiteit van Antwerpen*, 43-45; DE CLERCK, *Twintig jaar studie van het universitair onderwijs in België*, 10.

¹⁰² Het aantal opiniestukken van voor en tegenstanders inzake de spreiding van het universitair onderwijs is bijzonder omvangrijk. Zie bijvoorbeeld: PLASSCHAERT, ‘De democratisatie van het Hoger Onderwijs’ (1953); GILLIS, ‘Uitbreiding van het onderwijs in Vlaams-België’ (1957); PEREMANS, ‘Universitaire problemen’, (1959); s.n., ‘Hoger Onderwijs in België’ (1961); DELEECK, ‘Uitbouw en spreiding der universitaire instellingen’ (1961); Association des amis de l’université de Liège, ‘L’expansion des Universités belges’ (1963).

De roep om het universitair onderwijs te democratiseren en hiertoe de nodige maatregelen te nemen, was in elk geval geen unicum voor België. Dit proces vond bijvoorbeeld plaats bij onze noorderburen. Zo deed het Nederlandse Centraal Bureau voor de Statistiek onderzoek naar de obstakels waar jongeren uit gezinnen met een lager inkomen mee te maken kregen. Dit leidde in 1949 tot de publicatie van *Statistiek van de sociale omstandigheden der studenten*. Daarnaast kwam er in 1953 een Ministeriële adviescommissie die onderzocht in welke mate dergelijke jongeren af te rekenen hadden met sociaalpsychologische remmen die hun weg naar de universiteit belemmerden. De commissie maakte haar bevindingen kenbaar in *De Spreiding van het Hoger Onderwijs tot 1970* uit 1959.¹⁰³ Een volgend voorbeeld is de Wiardi Beckman Stichting die onderzoek deed naar het bekomen van gelijke kansen voor jongeren uit mindergegoede middens.¹⁰⁴ Een gelijkaardige situatie deed zich na de Tweede Wereldoorlog eveneens voor in Groot-Brittannië, Frankrijk, West-Duitsland, Denemarken en Zweden.¹⁰⁵ De ontwikkelingen in het buitenland stimuleerden hervormingsgezinden om voor verdere initiatieven in België te pleiten.¹⁰⁶

¹⁰³ CRAEYBECKX, *Universiteit Antwerpen nu*, 37; GILLIS, 'Hoger onderwijs in Vlaams-België', 1333; 'Meer universiteiten', *De Telegraaf-Amsterdam* (11 november 1959), s.p.; 'Elk Nederlander krijgt studiebreve in zijn wieg', *De Standaard* (16 november 1959), s.p.

¹⁰⁴ CRAEYBECKX, *Universiteit Antwerpen nu*, 37; 'WBS bespreekt *Gelijke Kansen*. Arbeidersgroep dient te worden opengeboord voor hoger onderwijs', *Het Vrije Volk* (20 juni 1959), 3.

¹⁰⁵ TYSENS, 'De democratisering van het hoger onderwijs', 228.

¹⁰⁶ UNESCO, *International Yearbook of Education 1948*, 30-32; GILLIS, 'Uitbreiding van het onderwijs in Vlaams-België', 1013; HARMEL, 'Economie, Wetenschap, Onderwijs in de U.S.A.', 705; LAMBRECHTS, 'Wetenschap en universiteit nu en morgen', 266: Zo verwees rector Jan Gillis in 1957 naar de voordelen die de spreiding van universitair onderwijs in Zwitserland opleverden en klaagde zijn opvolger Pieter Lambrechts een jaar later aan dat België verder diende in te zetten op de democratisering van het hoger onderwijs om landen als de Verenigde Staten bij te benen. In 1957 benadrukte Pierre Harmel dat Europese landen als Frankrijk, Engeland en Duitsland sterker inzetten op hoger onderwijs.

Op Europees niveau was er tijdens de naoorlogse decennia nog geen sprake van een gecentraliseerd universiteitsbeleid. Sinds het begin van de Europese eenmaking verscheen wetenschappelijk onderzoek op de politieke agenda (cf. *infra*), hoger onderwijs bleef tot de jaren 1970 uitsluitend nationale materie.¹⁰⁷ In november 1959 kwamen de onderwijsministers uit de West-Europese Unie (Nederland, België, Luxemburg, Frankrijk, West-Duitsland, Italië en Groot-Britannië) wel samen in Den Haag om de internationale universitaire vraagstukken te bespreken, zowel op vlak van onderwijs als onderzoek.¹⁰⁸ Tijdens een Europese top in Bonn op 18 juli 1961 herbevestigden de staatshoofden van de verschillende lidstaten dat onderwijs en cultuur – dus ook de universiteit – een nationale beleidszaak bleef.¹⁰⁹ Buiten de Europese politiek om werden tijdens de jaren 1950 en 1960 wel initiatieven ondernomen door UNESCO, met name de oprichting van de International Association of Universities in 1950 en het Institute for Educational Planning in 1963.¹¹⁰ Ook de in 1948 opgerichte European Economic Co-operation (OEEC) ondernam stappen om het Europese hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek te stimuleren (cf. *infra*).

1.2 Nood aan meer hoogopgeleiden en sterker inzetten op wetenschappelijk onderzoek

Het eerdergenoemde manifest, *Voor een universitair statuut van het hoger handelsonderwijs* (1954), waarschuwde dat België op economisch vlak achterop begon te geraken. Er moesten dringend meer hoogopgeleide economen komen om de aanstaande uitdagingen te kunnen aanpakken. De auteurs van het manifest speelden met deze waarschuwing in op de toenemende bezorgdheid die leefde in de politieke, economische en academische kringen.¹¹¹

Na de Tweede Wereldoorlog groeide de polarisatie tussen het kapitalistische Westen en het communistische Oosten. Dit leidde in de Verenigde Staten en in de Sovjet-Unie onder meer tot een enorme schaalvergroting van het wetenschappelijk onderzoek, de *big science*. Voor beide grootmachten werd wetenschappelijke en technische vooruitgang een topprioriteit. Door sterk in te zetten op nieuwigheden als energieproductie in kerncentrale en ruimtevaartonderzoek, wilden de twee machtsblokken aantonen dat zij het meest succesvol waren. Daarnaast moesten uitvindingen hen militair sterker maken. Satellieten konden bijvoorbeeld cruciale informatie over de tegenpartij aanleveren. Wanneer de Sovjet-Unie in 1957 met succes de Spoetnik I en II

¹⁰⁷ CHOU en GORNITZKA, 'Building a European knowledge area', 9; CORBETT, *Universities and the Europe of knowledge*, 10; JARAB, 'Academic freedom and university autonomy', 36-37; ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, 'Universiteit en Europa', toespraak J. De Groof, overgemaakt op 25/09/1989, 18.

¹⁰⁸ 'Internationale vraagstukken op universitair gebied', *De Antwerpse Gids* (2 november 1959), s.p.

¹⁰⁹ CORBETT, 'Key moments of the European political debate on higher education', 68-69.

¹¹⁰ RÜEGG, 'Chapter 1: Themes', 23.

¹¹¹ MAES, *Archief van de programmatorische overheidsdienst Wetenschapsbeleid. Voorbereidend studiedossier van de archiefselectielijst*, 19.

lanceerde, schakelde de Amerikaanse overheid door de ‘Spoetnik-paniek’ nog een paar versnellingen hoger. De prestatiedruk nam alleen maar toe nadat Joeri Gagarin (1934-1968) in 1961 de eerste mens in de ruimte was.¹¹²

Afbeelding 9: Lancering van de eerste raket van Cape Canaveral, 24 juli 1950 (NASA)

Ook Europa stapte al snel mee in de race naar kennis. Zo bundelden twaalf Europese landen in 1954 de krachten om de Conseil Européen pour la Recherche Nucléaire (CERN) op te richten in Genève. CVP-politicus Pierre Harmel (1911-2009) beschouwde dit als de meest beslissende fase van de wetenschappelijke omwenteling. Het aantal grootschalige samenwerkingen op vlak van onderzoek nam in daaropvolgende decennia toe, wat nog losstond van de politieke Europese integratie op vlak van wetenschappelijke onderzoek.¹¹³ De OEEC bracht in 1955 en 1957 ook twee rapporten uit waarin ze het tekort aan hooggekwalificeerde wetenschappers in West-Europa onderzocht (cf. *infra*).¹¹⁴

De Amerikaanse National Science Foundation bracht eveneens in 1957 het gelijknamige rapport *Scientific Manpower* uit. Het stelde dat er een steeds grotere bewustwording ontstond over “the significance of scientific and technical training at all levels to the welfare and

¹¹² RÜEGG en SADLAK, ‘Relations with authority’, 95 e.v. (uit: RÜEGG red., *A History of the University in Europe, Volume IV*); CRAMER e.a., ‘Big Science and Research Infrastructure in Europe’, 1-5.

¹¹³ RÜEGG, ‘Themes’, 24 (uit: RÜEGG red., *A History of the University in Europe, Volume IV*); JARAB, ‘Academic freedom and university autonomy’, 35-36; RÜEGG, ‘Foreword’, XXI (uit: RÜEGG red., *A History of the University in Europe, Volume I*); RÜEGG en SADLAK, ‘Relations with authority’, 95 e.v. (uit: RÜEGG red., *A History of the University in Europe, Volume IV*); CRAMER e.a., ‘Big Science and Research Infrastructure in Europe’, 1-5; HARMEL, ‘Economie, wetenschap, onderwijs in de U.S.A.’, 705.

¹¹⁴ Zie OEEC, *Shortages and Surpluses of Highly Qualified Scientists and Engineers in Western Europe* (1955); OEEC, *The Problem of Scientific and Technical Manpower in Western Europe, Canada and the United States* (1957).

economic growth of the Nation.”¹¹⁵ Datzelfde jaar verscheen een invloedrijk werk door de Amerikaanse econoom Robert Solow (°1924) dat eveneens aantoonde dat kenniscreatie en technologische vooruitgang de motor vormden van de economische ontwikkeling.¹¹⁶ Intellectueel kapitaal (*human capital*) werd dus in toenemende mate aanzien als de belangrijkste grondstof voor de uitbouw van een moderne samenleving. Dit idee was bovendien al eerder te lezen in het witboek uit 1946 over ‘wetenschappelijke mankracht’ door de Brit Alan Barlow (1881-1968). Hierin gaf Barlow aan dat er in het Verenigd Koninkrijk een dreigend tekort aan wetenschappers was en hij raadde een ambitieus programma voor universitaire expansie aan.¹¹⁷ Vervolgens verklaarde de invloedrijke Britse econoom Colin Clark (1905-1989) in het artikel ‘The declining importance of capital’ uit 1955: “Honderd jaar geleden was kapitaalvorming wellicht de sleutel van de economische expansie, nu is ze echter een element van relatief geringere waarde geworden. (...) De ontwikkeling van een land hangt in ruime mate af van zijn niet-materieel kapitaal onder de vorm van onderwijs en opleiding, meer dan van zijn materieel kapitaal onder de vorm van uitrusting.”¹¹⁸ Een jaar later verkondigde de Britse premier Anthony Eden (1897-1977) met het witboek *Technical Education* aan het parlement dat voortaan de landen met het beste onderwijssysteem de meest succesvolle zouden blijken. Hij bepleitte daarbij een toename van het aantal wetenschappers, ingenieurs en technici.¹¹⁹

Deze ontwikkeling kwam ook in België onder de aandacht. Op politiek niveau was het in de eerste plaats Harmel die als lid van de Kamercommissie Openbaar Onderwijs in 1956, na een studiereis naar de Verenigde Staten, het belang van intellectueel kapitaal benadrukte. In zijn analyse van de economie, wetenschap en het onderwijs in Amerika, gaf hij aan: “In de toekomst hangt de economie steeds meer af van de nieuwe ontdekkingen en de vervolmaking der methodes, en deze zijn te verwachten van een steeds toenemende wetenschappelijke en professionele bekwaamheid.” Hij pleitte voor een grotere inzet op universitair onderwijs om aan de nieuwe economische noden te voldoen.¹²⁰ Zijn vaststelling kreeg heel wat invloedrijke navolgers. Zo betoogde Jan Gillis (1893-1978) in 1957 als rector van de Gentse universiteit dat Vlaanderen zich moest richten op het handhaven en verhogen van zijn welvaart. Hij argumenteerde dat investeren in onderwijs hiertoe de goedkoopste en meest rendabele weg was. De modernisering van het economische apparaat vereiste beter gekwalificeerde arbeidskrachten.¹²¹ Ook zijn opvolger Pieter Lambrechts (1910-1974) pleitte een jaar later voor

¹¹⁵ National Science Foundation, *Scientific Manpower - 1957*, 1.

¹¹⁶ DEBACKERE, ‘Commercialisering van universitair onderzoek’, 138.

¹¹⁷ Committee appointed by the Lord President of the Council, *Scientific Man-Power: Universities before and after the Second World War*, *National Archives*.

¹¹⁸ CLARK, ‘The Declining Importance of Capital’, 435 e.v.; HARMEL, ‘Economie, wetenschap, onderwijs in de U.S.A.’, 709.

¹¹⁹ BANEKE, ‘De vette jaren: de Commissie-Casimir en het Nederlandse wetenschapsbeleid 1957-1970’, 117; ‘Technical education, HC Deb 21 juni 1956 vol 554 cc1639-767’, *UK Parliament API*.

¹²⁰ HARMEL, ‘Economie, wetenschap, onderwijs in de U.S.A.’, 707; HARMEL, ‘Beschaving en universiteit’, 343-348; SNOECK, ‘De oprichting van nieuwe Faculteiten in het St.-Ignatius-Instituut te Antwerpen’, 282-283; WIEERS, ‘aktiveren van talenten’, *De Linie* (30 juni 1961), 12.

¹²¹ GILLIS, ‘Uitbreiding van het onderwijs in Vlaams-België’, 1015; WITTE en MEYNEN, *De geschiedenis van België na 1945*, 75.

de democratisering van de universiteit om zo landen als de Verenigde Staten bij te benen.¹²² Deze aspiraties kaderden binnen wat historicus Emmanuel Gerard en politicoloog Frederik Verleden de groeiende idee van een maakbare samenleving noemden. Daarbij beschouwde de Belgische overheid het rond de jaren 1960 in toenemende mate als haar taak om de samenleving te kneden met het oog op de te behalen doelstelling, met name economische en maatschappelijke vooruitgang.¹²³

Afbeelding 10: Toespraak Pierre Harmel in kader van tweede schoolstrijd, 19 mei 1958 (FelixArchief, nr. 922#3295)

Later verwees de Antwerpse burgemeester Lode Craeybeckx naar 1957 als het jaar “waar de Westeuropese landen zich hun wetenschappelijke achterstand bewust zijn geworden.”¹²⁴ De West-Duitse overheid richtte in 1957 bijvoorbeeld de Wissenschaftsrat op. De raad moest aanbevelingen formuleren voor de politiek, zodat deze het hoger onderwijs voortdurend zouden kunnen aanpassen aan de eisen die gesteld werden door de wetenschappelijke en maatschappelijke ontwikkelingen.¹²⁵ In het Verenigd Koninkrijk aanvaardde het Committee on Higher Education dat jaar de opdracht om suggesties uit te werken voor de verdere uitbouw van

¹²² LAMBRECHTS, ‘Wetenschap en universiteit nu en morgen’, 266; Zie ook: ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#118, Toespraak door Lambrechts tijdens viering Lodewijk de Raet (24 november 1959) ‘Lodewijk de Raet en de Hedendaagse universiteit’: “Enkele dagen geleden konden wij in onze kranten lezen dat twee commissies [*in Nederland*] die zich hebben beziggehouden met de kwestie van de spreiding van het hoger onderwijs, naast andere maatregelen, tegen 1970 de oprichting van een zevende universiteit, in een betrekkelijk kleine stad als Deventer, hebben geadviseerd. Dan stelt zich de vraag of het werkelijk nog verantwoord is een grote meteropool als Antwerpen, waarrond een bloeiend industriegebied bezig is zich te ontwikkelen, nog langer een universiteit te ontzeggen.”

¹²³ GERARD en Verleden, *De ongrijpbare macht*, 2019.

¹²⁴ CRAEYBECKX, *Universiteit Antwerpen nu*, 43-44; Zie ook: LAMBRECHTS, P., ‘Ons Hoger Onderwijs in de branding’, *Vlaamse Gids*, 1957; VAN BERKEL, *Universiteit van het Noorden* (III), 82.

¹²⁵ VRANCKX en DONVIL, *De oprichting van een rijksuniversiteit te Antwerpen*, 108; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, Over de werkzaamheden van de Wissenschaftsrat (2 mei 1960).

het universitair apparaat, wat zich in oktober 1963 vertaalde in *the Robbins Report*.¹²⁶ Tijdens de zomer van 1957 erkenden de Nederlandse universiteiten, de verantwoordelijke politici en de Koninklijke Academie van Wetenschappen de noodzaak om in te zetten op een substantiële uitbreiding van de universitaire middelen.¹²⁷ Het derde OEEC-rapport over de inzet op intellectueel kapitaal uit 1960 (cf. *supra*) verklaarde dat het voor de economische expansie van essentieel belang was dat elk land inzette op een nationaal wetenschapsbeleid en hiervoor de nodige financiering voorzag.¹²⁸ – Nadat de heropbouw van Europa was afgerond, zette de OEEC in 1960 haar werkzaamheden verder als de Organization for Economic Cooperation and Development (OECD). In artikel 2 van haar nieuwe statuten gaf ze zichzelf de taak om de wetenschap en techniek te bevorderen en in te zetten op onderzoek en professionele training, om zo haar doelen van economische groei, volledige tewerkstelling en verhoging van de levensstandaarden te kunnen bereiken. Naar aanleiding van dit artikel ontwikkelde de OECD een grootschalig onderzoeksprogramma dat tot 1968 zou lopen. Daarnaast evalueerde de organisatie de onderzoeksprogramma's en universiteiten van hun lidstaten op regelmatige basis.¹²⁹

Ook in België kwamen er concrete maatregelen. Op 17 januari 1957 verscheen er een koninklijk besluit tot de oprichting van de Nationale Commissie voor Wetenschappen. De commissie, onder voorzitterschap van de afgetreden koning Leopold III, moest verslag uitbrengen over de problemen betreffende de vooruitgang van het wetenschappelijk onderzoek en de impact ervan op economisch en sociaal gebied.¹³⁰ Daarnaast kreeg ze van de regering de opdracht om op zoek te gaan naar de meest geschikte oplossingen voor 'de toenemende universitaire problemen'.¹³¹ Ondertussen raakte het brede publiek eveneens steeds meer geïnteresseerd in wetenschappelijke en technologische progressie.¹³² In 1957 waren de ogen van de media gericht op een team van Belgische wetenschappers dat op poolexpeditie naar Antarctica vertrok. Het zou er onder meer het wetenschapsstation, de Koning Boudewijnbasis, opbouwen. Bovendien waren de Belgen evenzeer verbaasd over de succesvolle satellietlancering door de USSR. De tentoonstelling van een Spoetnik I-replica, maakte van het Sovjet-paviljoen een van de grootste

¹²⁶ PERKIN, 'University Planning in Britain in the 1960's', 112; Committee on Higher Education, *Report Higher Education 1961-63* (1963).

¹²⁷ BANEKE, 'De vette jaren: de Commissie-Casimir en het Nederlandse wetenschapsbeleid 1957-1970', 117.

¹²⁸ WILGRESS, *Cooperation in Scientific and Technical Research* (1960, OEEC); 'Kritisch bekeken. Wetenschap en techniek', *Gazet van Antwerpen* (23 juni 1960), 2; PULPARAMPIL, *Science and society*, 43.

¹²⁹ RÜEGG, 'Themes', 23; 'Internationale Studiedagen over de Ontwikkeling van het hoger Onderwijs', *Volks gazet* (20 september 1966), s.p.: Internationaal congres aan het RUCA in september 1966, georganiseerd door de OECD (OESO) over de ontwikkeling van het hoger onderwijs, met als centrale thema's; de evolutie van de studentenbevolking, vooruitzichten van hooggekwalficeerde arbeidskrachten, structuurhervorming in en de financiering van het hoger onderwijs.

¹³⁰ CRAEYBECKX, *Universiteit Antwerpen nu*, 39; MAES, *Archief van de programmatorische overheidsdienst Wetenschapsbeleid. Voorbereidend studiedossier van de archiefselectielijst*, 19; VERHAEGHE, 'Voor een Nieuwe Politiek in een Nieuw Klimaat', 84.

¹³¹ DE CLERCK, *Twintig jaar studie van het universitair onderwijs in België*, 5.

¹³² Zie bijvoorbeeld persberichten als 'Zoekt, en gij zult vinden', *De Antwerpse Gids* (14 maart 1960) en 'België besteedt te weinig aan wetenschappelijk onderzoek', *De Standaard* (14 maart 1960).

trekpleisters tijdens Expo 58. De wereldtentoonstelling in Brussel betekende voor België een breuklijn tussen de oude en de nieuwe wereld. Ze droeg bij tot een klimaat van optimisme en geloof in de vooruitgang. De samenleving van morgen vormde dan ook een centraal thema binnen de tentoonstelling. Dit vertaalde zich bijvoorbeeld in de inrichting van een grootschalig paviljoen, gewijd aan fundamenteel onderzoek, het Internationaal Paleis van de Wetenschap. Naast een eerder select groepje van hooggeplaatste figuren, keek nu ook de bredere bevolking naar wetenschap als de sleutel van maatschappelijke ontwikkeling.¹³³ Het geloof in de toekomst werd dat jaar verder versterkt door de start van de Europese Economische Gemeenschap (EEG) naar aanleiding van het Verdrag van Rome (1957).

*Afbeelding 11: Sovjet-paviljoen Expo 58
Brussel, 17 april 1958
(Nederlands Fotomuseum, Dolf Kruger,
DKR-1476-5, De Waarheid)*

Leopold III diende uiteindelijk op 12 januari 1959, het eindrapport van de Nationale Commissie voor Wetenschappen in bij de regering. Het witboek formuleerde negentien aanbevelingen om het Belgische universitair onderwijs en wetenschappelijk onderzoek te verbeteren. Het ambieerde een radicale breuk met het verleden en stelde als eerste voor om in te zetten op ‘wetenschapsbeleid’. Volgens het rapport zou wetenschappelijk onderzoek meer gerichte resultaten bekomen, wanneer de overheid dit coördineerde.¹³⁴ Daarom verscheen op 16 september van dat jaar een KB dat drie organen voor wetenschapsbeleid oprichtte, elk met zijn eigen functie: het Ministerieel Comité voor het Wetenschapsbeleid, de Interministeriële Commissie voor het Wetenschapsbeleid en de Nationale Raad van het Wetenschapsbeleid (NRWB).¹³⁵ In het buitenland bestonden gelijkaardige initiatieven. Zo beschikte het Verenigd Koninkrijk over een Advisory Council on Scientific Policy, de Verenigde Staten deden een

¹³³ ‘In de schaduw van de atombom’, *Bestor.be*; HOOGHE, ‘Golden Sixties’, 8 (uit: *Golden Sixties. België in de jaren zestig*).

¹³⁴ ‘Universiteitsprofessoren bezinnen zich over Witboek van regering’, *De Standaard* (12 november 1959), s.p.; ‘België heeft 500 burgerlijke en 1500 technische Ingenieurs te kort!’, *De Volksgazet* (13 november 1959), s.p.; CRAEYBECKX, *Waarom een universiteit te Antwerpen?*, 17-18; DE CLERCK, *Twintig jaar studie van het universitair onderwijs in België*, 7; MAES, *Archief van de programmatorische overheidsdienst Wetenschapsbeleid*, 19; ‘Voor wetenschap en vaderland’, *Bestor.be*: Wetenschapsbeleid als ‘een reeks algemene richtlijnen om wetenschappelijke activiteiten te ontwikkelen en in te zetten voor de intellectuele en morele ontwikkeling van de bevolking, de bescherming van hun gezondheid en economische welvaart.’; ‘Geschiedenis’, *fwo.be*.

¹³⁵ ‘Historiek’, *Belspo.be*; ‘Duel in de Wetenschapsstraat’, *Bestor.be*; MAES, *Archief van de programmatorische overheidsdienst Wetenschapsbeleid. Voorbereidend studiedossier van de archiefselectielijst*, 19; DUBUISSON, ‘L’expansion des Universités belges’, 18; ‘Het wetenschappelijk onderzoek. Koninklijke besluiten door regering goedgekeurd’, *Het Volk* (6 augustus 1959), s.p.; ‘La politique scientifique belge. Tous les éléments d’action sont mis en place’, *La Métropole* (8 maart 1960), s.p.

beroep op hun Federal Council for Science and Technology en Frankrijk kon advies inwinnen bij zijn Conseil Supérieur de la Recherche Scientifique et du Progrès Technique.¹³⁶ Bij de installatie van de NRW op 13 oktober, nam haar voorzitter Lucien Massart (1908-1988) het woord. Deze linkse, Gentse hoogleraar stelde dat de raad wilde inzetten op ‘de regel van de drie B’s’, namelijk ‘bricks’, ‘books’ en ‘brains’. Daarmee bedoelde hij dat de bouwprogramma’s van de universiteiten moesten versneld worden, samen met het voorzien van de nodige wetenschappelijke hulpmiddelen (apparatuur, academische publicaties, etc.) en dat er blijvend moest worden ingezet op de vorming van hooggeschoolde werkkrachten.¹³⁷

In 1961 verscheen een eerste rapport van de NRW waarin de raad concreet advies uitbracht over de uitbreiding van de bestaande universitaire infrastructuur. Dit verslag vormde de basis voor de beraadslaging over het probleem van de universitaire expansie, zowel binnen als buiten het parlement.¹³⁸ Toch mengden zich nog heel wat andere stemmen in de discussie. Deze deelden niet altijd het standpunt van de NRW. Het rapport adviseerde bijvoorbeeld een uitbreiding van de bestaande universiteiten, om zo de kwaliteit van het wetenschappelijk onderzoek te bevorderen. Anderen wilden het universitair onderwijs net spreiden om zo het intellectueel kapitaal van het land ten volle te benutten. Net als de sociale eis tot democratisering van het hoger onderwijs vormden de toenemende belangstelling voor wetenschappelijk onderzoek en de ‘ontginning’ van *brainpower* directe aanleidingen tot het debat over de universitaire expansie.¹³⁹

¹³⁶ DE CLERCK, *Twintig jaar studie van het universitair onderwijs in België*, 8.

¹³⁷ ‘Nationale Raad voor Wetenschapsbeleid te Brussel geïnstalleerd’, *De Antwerpse Gids* (14 oktober 1959), s.p.; ‘Premier installeert Raad voor Wetenschapsbeleid’, *Het Handelsblad* (14 oktober 1959), s.p.

¹³⁸ EYSKENS, *De memoires*, 667; LENDERS, *Ontstaan en groei van de universiteit van Antwerpen*, 33; DEELSTRA, ‘Massart, Lucien (1908-1988)’, *UGentMemorie*; DE CLERCK, *Twintig jaar studie van het universitair onderwijs in België*, 8.

¹³⁹ WIEËRS, ‘Aktiveren van talenten’, *De Linie* (30 juni 1961), s.p.

1.3 Taalkundige ongelijkheid wegwerken

Een derde fenomeen dat het debat over de universitaire expansie in de hand werkte, was de discrepantie tussen het aantal Nederlandstalige en het aantal Franstalige studenten. De statistieken van de Universitaire Stichting tonen ons voor de periode 1950-1964 volgende cijfers:

Figuur 3: Studentenaantallen per taalstelsel

Jaar	Franstalige studenten		Nederlandstalige studenten		Belgische studenten
	Absoluut cijfer	%	Absoluut cijfer	%	Absoluut cijfer
1950	12.993	66	6.545	34	19.538
1952	13.398	65	7.322	35	20.720
1954	13.725	62	8.274	38	21.999
1956	14.758	62	9.175	38	23.933
1958	16.452	62	10.153	38	26.605
1960	17.690	61	11.460	39	29.150
1962	19.567	59	13.259	41	32.726
1964	22.111	58	16.255	42	38.366

De tabel geeft aan dat er gedurende deze vijftien jaar procentueel altijd meer Franstalige dan Nederlandstalige studenten waren, ongeveer drie op twee. De demografische verhouding was echter net het omgekeerde: In deze periode waren globaal gezien veertig procent van de Belgen Franstalig en zestig procent Nederlandstalig.¹⁴⁰ Deze onevenredigheid werd tijdens de jaren 1950 en 1960 door verschillende onderzoekers onder de loep genomen. Naast de eerder vermelde Leplae en De Lanoo, gelden de pedagoog Leo Coetsier (1908-1968) en de jurist Leo Wieërs (1929-2011) daarbij als wegbereiders. Vanaf 1958 richtte het onderzoek van Coetsier zich op de participatie van Vlaamse jongeren aan het hoger onderwijs. Er volgden publicaties als *De actuele deelname van beide taalgroepen aan het Belgisch opleidingswezen en de maatschappelijke gevolgen er van* (1959). Ook Wieërs analyseerde in deze periode Nederlandstalige studenten aan Belgische universiteiten, zoals in *Onderzoek naar de sociale stratificatie der Vlaamse studenten* (1958). Pleitbezorgers voor een uitbreiding van het universitair onderwijs en onderzoek voor Nederlandstalige studenten verwezen in de daaropvolgende jaren meermaals naar de studies van Coetsier en Wieërs.¹⁴¹

¹⁴⁰ CRAEYBECKX, *Universiteit van deze tijd*, 122-123; Cijfers eveneens terug te vinden in het *Statische Jaarboek van België* (Online terug te vinden via: <http://arch93.arch.be/>, map BIB A4131 en BIB A4P132, laatst gewijzigd op 29 juni 2012.)

¹⁴¹ Andere voorname onderzoekers die zich engageerden in het debat waren de jezuïet J. Kerkhofs, D. Sanders en H. Deleek, hoofd van de studiedienst van het ACW; TYSENS, 'De democratisering van het hoger onderwijs', 227: "Het desbetreffende onderzoek van de jaren '50 en '60 constateerde zonder uitzondering dat de arbeidersklasse in het voortgezet onderwijs in het algemeen en dan vooral aan de universiteit schromelijk ondervertegenwoordigd was. (...) In België was er het onderzoek van Claire Leplae in 1946, dat vanaf de jaren '50 gevolgd werd door het werk van een Coetsier, een Bonte of een De Lanoo. Behalve de jongere en vaak ook radicalere vorsers, wier werk voornamelijk vanaf de jaren '60 zou verschijnen, waren de meesten onder deze sociologen toen nog reëel optimistisch over de

Volgens deze onderzoekers lag hoofdzakelijk de historisch gegroeide sociaaleconomische achterstand van Vlaanderen aan de basis van de lagere representatie van Nederlandstalige jongeren aan de Belgische universiteiten. Het inkomen van een Vlaams gezin was daarvoor gemiddeld lager dan dat van een Waals gezin. We zagen eerder dat jongeren uit lagere sociale klassen niet snel naar de universiteit trokken. Het hoge prijskaartje, de psychologische drempel en het ontbreken van het vereiste humanioradiploma vormden hiertoe de voornaamste oorzaken. Vlaanderen zou na de Tweede Wereldoorlog wel een inhaalmanoeuvre maken ten opzichte van Wallonië, waardoor de universitaire ongelijkheid steeds meer begon op te vallen. Er waren daarnaast nog twee belangrijke redenen waarom Franstalige studenten sterker vertegenwoordigd waren. Allereerst was het Frans tot diep in de twintigste eeuw de taal van het hoger onderwijs. De universiteit van Gent was de eerste Belgische universiteit die vernederlandste. Dit gebeurde in 1930 (cf. *supra*). In de universiteiten van Leuven en Brussel bleef het Frans tot in de jaren 1960 primeren, hoewel de meeste cursussen ondertussen ook in het Nederlands werden aangeboden.¹⁴² De taalbarrière kon Nederlandstalige jongeren die het Frans onvoldoende beheersten, afschrikken. Daarnaast waren de leden van de wetenschappelijke commissies die instonden voor de verdeling van de fondsen voor onderzoek doorgaans Franstalig. Volgens Wieërs konden deze personen hierdoor onvoldoende een oordeel vellen over Nederlandstalige projecten. Ook lag slechts een vierde van de Belgische onderzoekscentra in de Vlaamse landsheft. Uit de studies bleek dat dit allemaal bijdroeg tot de ongelijke verdeling van middelen. In de periode 1954-1965 ontving de Nederlandstalig België gemiddeld 37,6 procent van het Instituut tot Aanmoediging van het Wetenschappelijk Onderzoek in Nijverheid en Landbouw (IWONL), 31,2 procent van de Universitaire Stichting. Vanaf hun oprichting in 1958 ontving Vlaanderen 27,9 procent van het budget van het Fonds voor Kollektief Fundamenteel Onderzoek (FKFO) en 32,1 procent van het Fonds voor Wetenschappelijk Geneeskundig Onderzoek (FWGO). Er kwam kritiek op het feit dat de staatskas instond voor deze financiering, aangezien het grootste deel van de belastingbetalers Vlamingen waren.¹⁴³

toekomstige evolutie van de onderwijskansen van de lagere klassen, indien er door de overheden maar genoeg maatregelen werden genomen om de toegankelijkheid van het hoger onderwijs en van zijn aanvoerkanalen te vergroten.”; Voor een uitgebreidere biografie over Coetsier zie: LIEVENS, ‘Coetsier, Leo (1908-1968)’, *UGentMemorie*; VANPEE, ‘Personalialia’, 44: Wieërs promoveerde in 1956 tot doctor in de Rechtsgeleerdheid en een jaar later behaalde hij een licentiaat in de Economische Wetenschappen. Aan de KU Leuven was hij directeur aan het Instituut voor Psychologie en Pedagogiek. Hij werd ook een van de grondlegers van de latere Universiteit Hasselt.

¹⁴² Vanaf 1963 boden alle faculteiten aan de ULB Nederlandstalige opleidingen aan, waardoor de universiteit sindsdien kon gezien worden als een volwaardige tweetalige universiteit.

¹⁴³ CRAEYBECKX, *Universiteit van deze tijd*, 122-123; DE GROODT-LASSEEL, ‘De financiering van het wetenschappelijk onderzoek in Vlaanderen’, 1063-1074; BOVE, ‘Strijd om Vlaams hoger onderwijs nog lang niet uitgestreden’, *De Standaard* (4 augustus 1959), s.p.; ‘La pénurie d’universitaires flamands’, *La Métropole* (26 augustus 1959), s.p.; ‘Dertienduizend Vlaamse studenten te weinig. Universiteit Gent hangt statistieken aan de noodklok’, *De Standaard* (26 augustus 1959), 1, 9; ‘De oorzaken van het tekort aan Vlaamse intellectuelen’, *Gazet van Antwerpen* (27 augustus 1959), s.p.; ‘Vlaamstalige landsgedeelte heeft 14.000 universitaires te kort’, *De Volksgazet* (27 augustus 1959), s.p.; ‘Vlaanderen komt duizenden studenten tekort’, *Het Handelsblad* (1 september 1959), 1, 3; ‘Minderheidspositie aan universiteiten heeft diepe wortels’, *Het Handelsblad* (25 november 1959), s.p.; ‘Vlaamse achterstand in hoger onderwijs’, *De Antwerpse Gids* (30 november 1959), 1, 4; ‘De

Een verder gevolg van deze toestand was dat er meer Franstalige hoogopgeleiden waren. In combinatie met het prestigieuze karakter van het Frans, vulde deze taalgroep de meeste kaderfuncties in. De beheersing van de taal leek voor Nederlandstalige werknemers haast een voorwaarde om de bedrijfsladder te kunnen opklimmen. Zelfs wanneer het aantal Franstalige Vlamingen begon af te nemen, sprak tot het einde van de jaren 1950 tachtig procent van de directieleden in de grote Vlaamse ondernemingen uitsluitend Frans.¹⁴⁴ Daar bestond dan ook ongenoegen over.¹⁴⁵

De taalpolitieke spanningen namen in de naoorlogse decennia in elk geval toe. De Koningskwesitie geldt daarbij als startschot. Er kwamen steeds meer tegenstellingen bovendrijven. De Vlaamse Beweging die zich kort na de oorlog nog gedeisd hield, begon in de loop van de jaren 1950 geleidelijk aan herop te leven. In 1954 ontstond ook een nieuwe politieke partij, de Volksunie (VU), waarvan het zwaartepunt in Antwerpen lag en die met de verkiezingen van 1961 echt doorbrak. Vlaamsgezinden vonden elkaar in de eis om de taalkundige en financiële wanverhouding in het Belgische universitaire landschap weg te werken. Dit moest zich onder meer vertalen in de komst van universiteiten in de provincies die het tot dan toe zonder moesten stellen: Antwerpen, Limburg, West-Vlaanderen.¹⁴⁶ De participatie van Vlaamse jongeren aan het hoger onderwijs zal een belangrijk argument gaan vormen in het debat over de universitaire expansie.

noden van het hoger onderwijs in Vlaanderen. Bijzondere vergadering van het Liberaal Vlaams Verbond te Brussel', *Het Laatste Nieuws* (14 december 1959), s.p.; 'Analyse van de deelneming van beide taalgroepen aan het universitair onderwijs', *De Antwerpse Gids* (27 januari 1960), s.p.; VANPAEMEL en VAN CAMP, 'Wetenschapsbeoefening', *NEVB Online*.

¹⁴⁴ BOEVA, 'Taal minderheden: Franstaligen in Vlaanderen', *NEVB Online*; 'Vlaanderen komt duizenden studenten tekort', *Handelsblad* (1 oktober 1959), s.p.; 'Wij hebben meer universitair nodig', *Gazet van Antwerpen* (4 mei 1962), 7: Minister van Cultuur Van Elsen sprak over het tekort aan Vlaamse universitair: "De verfransing van de bovenlagen in de Vlaamse gewesten was een remmende faktor te meer. De Vlaming wenste geen risico's te lopen en wil geborgen zijn voor de werkloosheid. Een baantje na de humaniora werd het hoofddoel. De leidende functies bleven trouwens aan Franssprekende voorbehouden."

¹⁴⁵ 'Vlaanderen komt duizenden studenten tekort', *Handelsblad* (1 oktober 1959): "Zo zitten de Vlaamse gewesten gevangen in een kringloop: wegens tekort aan industriële uitbouw blijven zij ten achter inzake welvaart en sociale vooruitgang; hieruit volgt beperktheid in de middelen om de kinderen te laten voortstuderen. Tekort aan universitair geschoolden brengt op zijn beurt mee dat voor de sleutelposities overwegend dient beroep gedaan op Franstaligen."

¹⁴⁶ Zie onder meer: PLASSCHAERT, 'De democratisatie van het Hoger Onderwijs' (1953); GILLIS, 'Uitbreiding van het onderwijs in Vlaams-België' (1957); JANNE, 'De Universiteit in een overgangperiode' (1957); PEREMANS, 'Universitaire problemen' (1959); WIEËRS, 'Toekomstmogelijkheden voor de Vlaamse jongeren' (1960); BEYEN e.a., 'Het calimerocomplex van de stad', 99.

1.4 Groeiend studentenaantal

Het laatste te benoemen fenomeen is de stelselmatige stijging van het aantal studenten. Dit was enerzijds een gevolg van eerder aangehaalde ontwikkelingen. De maatregelen tot de democratisering van het secundair en daarna van het hoger onderwijs stimuleerden de toename van het aantal studenten. Er kozen ook geleidelijk aan meer meisjes voor hogere studies. Hoewel dit in de jaren 1950 nog eerder beperkt was, zorgde dit desondanks voor een aangroeiend studentenaantal. Daarnaast moderniseerden de industrie en techniek, wat de nood aan het aantal hoogopgeleiden deed toenemen en bijgevolg meer jongeren deed kiezen voor universitaire studies. De overheid erkende en benadrukte in de loop van de jaren 1950 en 1960 het belang van universitair onderwijs en onderzoek. De universiteiten verruimden stelselmatig hun onderwijsaanbod, waardoor hoger onderwijs aantrekkelijker werd voor een bredere sociale groep.¹⁴⁷ Daarnaast steeg het financiële en materiële welvaartspeil in de naoorlogse decennia, wat zorgde voor een toename van het aantal gezinnen dat hun kinderen hoger onderwijs kon en wilde laten volgen.¹⁴⁸ Een laatste oorzaak die nog niet eerder aan bod kwam, was de naoorlogse geboortegolf. Tussen 1945 en 1955 schoot het geboortecijfer in de lucht en de zuigelingen- en kindersterfte (leeftijd nul tot vijftien jaar) nam almaar af. Deze kinderen zouden in de loop van de jaren 1960 en 1970 de stap naar het hoger onderwijs kunnen maken. Ten slotte merkte de Hongaarse historicus Béla Tomka op dat de oorlog vele jongeren belemmerde om te gaan studeren, een rem die na 1945 verdween.¹⁴⁹

Het toenemende aantal studenten vergrootte aan het einde van de jaren 1950 de druk op de universitaire infrastructuur. Studies, door onder meer Coetsier of CEPES (Centre d'Etudes Politiques, Economiques et Sociales), berekenden dat deze stijgende lijn zich de volgende jaren sterk zou doorzetten.

¹⁴⁷ TOMKA, *A Social History of Twentieth-Century Europe*, 371.

¹⁴⁸ DELEECK, *Ruimere kansen voor allen*, 31.

¹⁴⁹ 'Verslag over uitbreiding van hoger onderwijs', *Gazet van Antwerpen* (6 juli 1961), 7; DELAMEILLIEURE, *De epidemiologische transitie in België, 1870-1950*, 51-54; TOMKA, *A Social History of Twentieth-Century Europe*, 371; DEBOOSERE e.a., *Huishoudens en gezinnen in België*, 5.

Figuur 4: Studentenaantallen aan de Belgische universiteiten¹⁵⁰

Jaar	Studentenaantal
1890	6.203
1910	7.910
1930	10.634
1940	11.113
1950	19.538
1960	29.150
1963	35.450
1970 (ramingen)	<44.600 (NRWB); 48.521 (Coetsier); 49.200 (E. Feldheim, ULB); >50.000 (E. Dhanis); 51.000 (Centrum voor Socio-Religieus Onderzoek); 59.750 (Cepess)
1970 (reëel)	60.634

De toenmalige voorzieningen van de bestaande universiteiten zouden weldra ontoereikend zijn om al deze studenten op te vangen: er was een groeiend tekort aan studentenhuisvesting, de aula's werden te krap, er ontstond een wanverhouding tussen het aantal studenten en docenten, en dergelijke meer.¹⁵¹ Dit fenomeen deed zich in heel West-Europa en eveneens daarbuiten voor, wat resulteerde in een globale explosie van het aantal universiteiten.¹⁵² In België zorgden de eigen situatie, gecombineerd met een blik naar het buitenland ervoor dat de politieke en publieke roep om universitaire hervormingen, met name expansie, steeds luider klonk. Dit bood opportuniteiten voor Antwerpen, Limburg en West-Vlaanderen, Vlaamse provincies zonder universiteiten. In de Scheldestad konden pleitbezorgers steun krijgen van Vlaamsgezinden die de taalkundige ongelijkheid wilden wegwerken, economische spelers die meer hoogopgeleiden wilden aantrekken, lokale inwoners die een universiteit beschouwden als een prestige-project dat de regio kon opwaarderen, voorstanders van de democratisering die heil zagen in de spreiding van het universitair onderwijs en natuurlijk van jongeren en hun ouders die studies dichter bij huis prefereerden.

¹⁵⁰ KERKHOFS, 'Structuurhervorming voor het universitair onderwijs in Vlaanderen', 623; LENDERS, *Ontstaan en groei van de Universiteit van Antwerpen*, 22.

¹⁵¹ 'Vijftigduizend studenten in 1970?', *De Standaard* (29 september 1959); 'Het bevolkingsvraagstuk van onze Hogescholen', *De Nieuwe Gazet* (13 februari 1960), s.p.; 'Hervorming universitair onderwijs. Bevolkingsprobleem van de universiteiten', *De Standaard* (29 maart 1960), s.p.; 'Huisvestingsprobleem te Leuven. Woont de student weldra in een tent?', *De Standaard* (5 december 1960), s.p.; 'Leuven te klein', *De Linie* (13 oktober 1961), 3.

¹⁵² Er is heel wat gedegen literatuur voor handen die deze evolutie toelicht (bv. deel vier van RÜEGG red., *A history of the University in Europe*, 13-15, 35-41, 102-113, 575-595). Ook in het bronnenmateriaal van de jaren 1950-1970 met betrekking tot dit onderzoek komt de stijgende studentenbevolking voortdurend aan bod (bv. ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1459, Conferentie betreffende de nieuwe universiteiten in Europa, gehouden te Luik op 2-9 november 1963, ingericht door de Raad van Europa.)

*Figuur 5: Stichting van nieuwe universiteiten in Europa (1950-1984)*¹⁵³

	West-Europa	Oost-Europa	Totaal
Bestaande universiteiten in 1949	133	71	209
Universiteiten gesticht 1950-1984	245	70	318
Totaal aantal universiteiten in 1984	383	141	534

2. Het Antwerpse vuur wakkert aan (1957-1958)

Het verzoek van de Antwerpse en Henegouwse prominenten uit 1954 om hun handelshogescholen te erkennen als universitaire instellingen, werd zoals eerder gezegd niet ingewilligd. In juli 1955 kregen deze Antwerpse scholen wel een bot toegeworpen. Ze mochten voortaan de titel van ‘geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs’ toekennen, waardoor de afgestudeerden lesbevoegdheid kregen in de hogere jaren van het middelbaar onderwijs.¹⁵⁴ Het Antwerpse hoger onderwijslandschap bleef ongewijzigd, maar de eerder vermelde tendensen zouden de wind weldra keren.

Op 17 en 18 mei 1957 organiseerde het Vlaams Economische Verbond (VEV) zijn jaarvergadering. Deze in 1926 opgerichte werkgeversorganisatie streefde naar de ontwikkeling van de Vlaamse economie en de vernederlandsing van het zakenleven. Antwerpen was haar thuisstad.¹⁵⁵ De vergadering van 1957 ging in op de achterstand van Vlaanderen inzake wetenschappelijk onderzoek en onderwijs – een van de hierboven toegelichte ontwikkelingen.¹⁵⁶ Tijdens de bijeenkomst stelde professor André Vlerick (1919-1990) als directeur van het Seminarie voor Productiviteitsstudie en -onderzoek van de Gentse universiteit:

¹⁵³ NEAVE, ‘Patterns’, 49 (uit: RUËGG red., *A History of the University in Europe, Volume IV*).

¹⁵⁴ ‘Koninklijk besluit van 14 januari 1956 tot regeling van de wijze van toekenning, door sommige handelshogescholen, van de graad van geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs voor handelswetenschappen’, *Belgisch Staatsblad* (29 januari 1956), s.p.; ‘Meer dan ooit binnen bereik van alle standen. Universitaire studies aan St.-Ignatiusfakulteiten te Antwerpen’, *Gazet van Mechelen* (24 juni 1965), 9; Zie KB van 14 januari 1956.

¹⁵⁵ VAN DER STEEN, ‘De universitaire expansie te Antwerpen’, 7; MEYVIS, *Markt en macht*, 23-24.

¹⁵⁶ CLIQUET, ‘Het technisch en wetenschappelijk peil in Vlaanderen’, 1289 e.v.; VAN DER STEEN, ‘De universitaire expansie te Antwerpen’, 7; CRAEYBECKX, *Waarom een universiteit te Antwerpen?*, 5; LENDERS, *Ontstaan en groei van de universiteit van Antwerpen*, 17.

“De grote massa beseft nog niet, dat wij in de eeuw der industriële beschaving leven. Zij begrijpt niet het belang van de produktiviteit, kent niet de wet der voortdurende verandering. De verandering, de ontwikkeling van de industriële beschaving is gebonden aan de evolutie van de technologie. Wij moeten onze kennis door wetenschappelijk onderzoek uitbreiden anders devalueren wij tot onderontwikkeld gebied.”¹⁵⁷

Vervolgens benadrukte Vlerick – samen met de voorzitter van het VEV, Octaaf Engels (1892-1990) – dat de Vlaamse industrie door haar gunstige ligging voordeel kon halen uit de inschakeling in de Euromarkt. Het verdrag van Rome was namelijk eerder dat jaar ondertekend. Om tot deze bruisende industrie te komen was er volgens de sprekers wel eerst nood aan een degelijke scholing.¹⁵⁸

De meest memorabele toespraak werd op de slotdag door Jan Gillis gehouden. De rector van de Gentse rijksuniversiteit vergeleek de situatie van het Belgische hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek met dat van de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie. Hij benadrukte hoe de toekomst van het land afhankelijk was van ‘het potentieel van de gekwalificeerde arbeid’. In vijftien jaar tijd was het aantal universiteitsstudenten verdubbeld. Om het hoofd te kunnen blijven bieden aan deze ontwikkeling, werd de oprichting van nieuwe instellingen volgens Gillis almaar noodzakelijker. Hij had een maand eerder, samen met de rectoren van de andere Belgische universiteiten, een studiereis naar Zwitserland ondernomen. In zijn toespraak voor het VEV stelde hij dat België in navolging van het Zwitserse voorbeeld meer instellingen voor hoger onderwijs diende op te richten.¹⁵⁹ Daarnaast sprak hij volgende impactvolle woorden uit:

“Op dezelfde wijze dat er thans sprake is om te Rotterdam een nieuwe Universiteit op te richten, kan de vraag bij ons gesteld worden of het niet aangewezen ware, in een grote havenstad zoals Antwerpen, buiten de reeds bestaande hogere instituten, een polytechnicum of zelfs een Universiteit op te richten. Samen met Gent en Leuven zou Antwerpen bij uitstek aan de Vlaamse studenten een

Afbeelding 12: VEV Berichten
Verslagnummer der
jaarvergadering van het Verbond
op 17 en 18 mei 1957 te Antwerpen
(15 juni 1957)

Afbeelding 13: Jan Gillis
(UGentMemorie - Collectie
Universiteitsbibliotheek Gent)

¹⁵⁷ ‘Technische vorming en wetenschappelijk onderzoek in Vlaanderen’, *Gazet van Antwerpen* (17 mei 1957), 1.

¹⁵⁸ Ibidem, 1; ‘Wordt Antwerpen verrijkt met een polytechnische school of een universiteit?’, *Gazet van Antwerpen* (20 mei 1957), 7.

¹⁵⁹ GILLIS, ‘Hoger onderwijs in Vlaams-België’, 1339-1340; S.n., ‘Technische vorming en wetenschappelijk onderzoek in Vlaanderen’, 1220.

gezond klimaat schenken voor de ontplooiing van wetenschap en tevens van een zuiver Vlaams leven.”¹⁶⁰

Het publiek reageerde enthousiast op Gillis’ toespraak.¹⁶¹ Dit was bovendien geen eenmalig betoog. De rector herhaalde zijn onderbouwd standpunt later dat jaar in het artikel ‘Uitbreiding van het onderwijs in Vlaams-België’ dat in het septembernummer van het cultureel-maatschappelijk tijdschrift *Streven* verscheen. – Het tijdschrift, dat tijdens het interbellum opgericht werd door de Antwerpse jezuïet Frans De Raedemaeker (1895-1961), zou bovendien uitgroeien tot een spreekbuis van de Vlaamse onvrede over de regionale wanverhouding inzake het Belgische wetenschapsbeleid.¹⁶²

De Gentse rector had voor de eerste vonk gezorgd. Anderen deden er vervolgens alles aan om tot een hevig vuur te komen. Het VEV bleef in de daaropvolgende jaren een belangrijke rol spelen in de strijd voor een Antwerpse universiteit, maar het was Lode Craeybeckx (BSP) die het boegbeeld van de actie werd. Hij was van 1947 tot aan zijn dood burgemeester van Antwerpen, waardoor de rooms-rode coalitie meer dan een halve eeuw aan zet was in de stad.¹⁶³ Daarnaast zouden socialistische burgemeesters elkaar doorlopend blijven opvolgen tot 2013.

Voordat Craeybeckx zich engageerde voor een universiteit, was de uitbouw van de binnen- en zeevaart zijn voornaamste prioriteit. Na de Tweede Wereldoorlog nam olie namelijk de plaats in van steenkool als goedkopere en efficiëntere energiebron. Dit droeg bij tot de verschuiving van het zwaartepunt van de Belgische economie van Wallonië naar Vlaanderen. De Antwerpse haven was te klein geworden en onvoldoende uitgerust om deze ontwikkeling te blijven volgen. Zo bereikte de raffinagecapaciteit van Petrofina en de Anglo-Iranian Oil Company in 1951 al bijna anderhalf miljoen ton per jaar, maar dit aanbod kon de wereldwijde vraag amper bijhouden. Twee jaar en talrijke uitbreidingen later steeg die capaciteit naar 6,5 miljoen ton. Ondertussen had ook petroleumgigant Esso zich in de haven gevestigd. In juli 1956 slaagde Craeybeckx er na een moeizaam proces in om het Tienjarenplan voor de uitbreiding en modernisering van de haven goedgekeurd te krijgen. Ook de Kamer van Koophandel, het VEV, de vakbonden en de binnenscheepvaart hadden zich voor het plan geëngageerd. Wanneer deze uitbouw een zekerheid was, wilden nog meer grote bedrijven uit de farmaceutische en petrochemische sector er zich vestigen. De nood aan hoogopgeleide werkkrachten nam hierdoor

¹⁶⁰ S.n., ‘Technische vorming en wetenschappelijk onderzoek in Vlaanderen’, 1220; GILLIS, ‘Hoger onderwijs in Vlaams-België’, 1331-1341.

¹⁶¹ ‘Wordt Antwerpen verrijkt met een polytechnische school of een universiteit?’, *Gazet van Antwerpen* (20 mei 1957), 7; GILLIS, ‘Hoger onderwijs in Vlaams-België’, 1336-1337; ‘Universiteitsrectoren naar Zwitserland’, *Gazet van Antwerpen* (4 april 1957), 5.

¹⁶² GILLIS, ‘Uitbreiding van het onderwijs in Vlaams-België’, 1009-1015; VANPAEMEL en VAN CAMP, ‘Wetenschapsbeoefening’, *NEVB*; ‘Historiek’, *Streven*; Gillis bleef zijn standpunt verdedigen, wat niet betekende dat de volledige Gentse universiteit hem hierin volgende, cf. ‘Een Vlaamse rijksuniversiteit te Antwerpen’, *Vooruit* (19 juni 1960) met een opiniestuk van zowel Gilles als professor Elie Van Bogaert.

¹⁶³ GARRE, *Lode Craeybeckx 1897-1976*, 70-85

toe. Hoger onderwijs speelde met andere woorden een rol in de industriële expansie en modernisering, waardoor het een nieuw streefdoel van de burgervader werd.¹⁶⁴

Daarnaast vormden Craeybeckx' Vlaamsgezinde overtuigingen een niet te onderschatten drijfveer.¹⁶⁵ Hij beschouwde het als zijn plicht om het aantal Vlaamse universitaires te doen stijgen tot de balans ten opzichte van de totale bevolking klopte.¹⁶⁶ Ten slotte drongen actoren als Frans Camerlinckx (1900-1974), directeur van de RHHS, bij de burgemeester aan om werk te maken van universitair onderwijs voor Antwerpen. Dit kon door Antwerpse instellingen voor hoger onderwijs (RHHS, UNIVOG, ITG) met elkaar te bundelen of door technische-economische faculteiten op te richten naar het voorbeeld van Bergen, Brussel (het CERIA) of Delft.¹⁶⁷

Afbeelding 12: Toespraak Craeybeckx, eerste spade van 5de havendok, 1 april 1957
(FelixArchief, nr. FOTO-PEO#2487)

Op 19 maart 1958 deed Craeybeckx als volksvertegenwoordiger een oproep in de Kamer om de Scheldestad een volledige rijksuniversiteit toe te kennen. Hij begon zijn betoog met een verwijzing naar de schoolvrede van 1921, waarbij Antwerpen het voorstel om een Nederlandstalige universiteit in te richten had afgewezen om de strijd voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit niet te hinderen: “Wij hebben toen in Antwerpen verkozen liever Gent te zien vervlaamsen, dan als ruiloplossing de Vlaamse universiteit in Antwerpen te zien tot stand komen.” Craeybeckx merkte daarna op dat de tijden veranderd waren en dat de nood voor een uitbreiding van het Vlaamse universitaire landschap zich opdroeg. Hij knoopte met

¹⁶⁴ Ibidem 70-85; s.n., *Antwerpen in de 20ste eeuw*, 111-112, 197; SMEYERS en BUYST, *Het gestolde land*, 163-164, 194, 217; DE SMEDT, STABEL en VAN DAMME, ‘Zilt succes’, 138.

¹⁶⁵ BEYEN e.a., ‘Het calimerocomplex van de stad’, 100: Craeybeckx speelde als burgemeester een belangrijke voortrekkersrol in de Vlaamse beweging.

¹⁶⁶ Zie hiervoor onder meer volgende publicaties door Craeybeckx: *Waarom een universiteit te Antwerpen* (1959), *Universiteit Antwerpen nu* (1962), *Antwerpen, let op uw zaak!* (1964), *Universiteit van deze tijd* (1969).

¹⁶⁷ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, Brief van Camerlinckx aan Craeybeckx (10 december 1957).

zijn betoog aan bij de democratisering van het universitair onderwijs, door te stellen dat het voor vele families gewoonweg onbetaalbaar was om hun kind in een verre universiteitsstad te huisvesten. “Men dient een universiteit te scheppen daar waar veel studenten zijn.” De Antwerpse agglomeratie met haar 600.000 inwoners leek volgens hem de meest aangewezen plaats.¹⁶⁸

De volgende dag diende Craeybeckx (BSP) samen met de Antwerpse volksvertegenwoordigers Frans Detiège (BSP) en Frans Grootjans (Liberale Partij) een wetsvoorstel in voor de oprichting van een universiteit in Antwerpen – Grootjans had hiertoe het initiatief had genomen.¹⁶⁹ Door de sterke toename van het aantal studenten moest er tot actie worden overgegaan. Er kon gekozen worden voor een uitbreiding en splitsing van de bestaande instellingen of voor de oprichting van nieuwe. Het wetsvoorstel verdedigde deze laatste optie en verwees daarbij naar de maatregelen die andere Europese landen in dit kader genomen hadden. Het somde vervolgens de voordelen op die een universiteit had voor de Antwerpenaren, de regio en de natie. Zoals Camerlinckx eerder in 1957 suggereerde (cf. *supra*), zou zowel de RHHS als het UNIVOG en het ITG deel uitmaken van deze universiteit.¹⁷⁰ Het voorstel werd door de Kamer in overweging genomen en verzonden naar de Commissie voor Openbaar Onderwijs.¹⁷¹

Het wetsvoorstel Craeybeckx-Detiège-Grootjans werd door de nieuwe CVP-regering niet opnieuw opgenomen, waardoor het verviel. – Zoals ook later herhaaldelijk blijkt, schaarde de

¹⁶⁸ Parlementaire Handelingen Kamer, 19 maart 1958, 22-23;

In de pers: ‘Minister Collard belicht de voornaamste Aspecten van de Democratisering van het Onderwijs’, *De Volksgazet* (20 maart 1958), s.p.; ‘De verdere Behandeling van de Begroting van Onderwijs’, *De Nieuwe Gazet* (20 maart 1958), s.p.; ‘Scherpe aanval in de Kamer tegen linkse “democratisering” van het onderwijs’, *De Gazet van Antwerpen* (20 maart 1958), s.p.; ‘A la Chambre’, *La Métropole* (20 maart 1958), s.p.; ‘In de Kamer Begroting van Openbaar Onderwijs’, *De Antwerpse Gids* (20 maart 1958), s.p.; ‘Débat sur le budget de l’instruction publique’, *Le Matin* (20 maart 1958), s.p.; ‘Le budget de l’instruction publique’, *La Libre Belgique* (20 maart 1958), s.p.; “La démocratisation de l’enseignement se poursuit” déclare le ministre Collard’, *Le Peuple* (20 maart 1958), s.p.; ‘Kamer bespreekt onderwijspolitiek’, *De Standaard* (20 maart 1958), 2, 5.

¹⁶⁹ Grootjans ging eerst naar Frans Detiège die het voorstel onmiddellijk ondertekende. Dan ging hij naar Craeybeckx die een dag bedenktijd vroeg en uiteindelijk ook tekende. De memorie van toelichting werd ook enkel door hem ondertekend (zie: HOLVOET, *Honderd jaar NSK*, 322).

¹⁷⁰ Parlementaire Documenten Kamer, n. 886 (20 maart 1958), Wetsvoorstel houdende oprichting van een Universiteit te Antwerpen; ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Persnota ‘Universiteit Antwerpen’, 21 november 1981; VAN DER STEEN, ‘De universitaire expansie te Antwerpen’, 7; ‘Voor een Universiteit te Antwerpen’, *Eerste Vrijheid*, 3/°1 (mei 1958), 5, 7; In de pers: GROOTJANS, ‘Een Universiteit te Antwerpen?’, *De Nieuwe Gazet* (21 maart 1958), 1, 2; ‘Voor een Vlaamse universiteit te Antwerpen’, *Het Laatste Nieuws* (23 maart 1958), s.p.; ‘Pour une cinquième université’, *La Libre Belgique* (23 maart 1958), s.p.; ‘Voor een universiteit te Antwerpen. De argumenten van de voorstanders I’ (23 maart 1958), s.p.; ‘Komt er een Rijksuniversiteit te Antwerpen?’, *Le Drapau Rouge* (24 maart 1958), s.p.; ‘Antwerpse universiteit’, *Het Handelsblad* (24 maart 1958), s.p.; ‘Voor een universiteit te Antwerpen. De argumenten van de voorstanders II’, *De Standaard* (24 maart 1958), s.p.; ‘La proposition de création d’une université à Anvers’, *La Métropole* (25 maart 1958), s.p.; ‘une université à Anvers?’, *Le Peuple* (25 maart 1958), s.p.; ‘Nagenoeg 2.500 jongeren zijn thans verplicht buiten onze Provincie te gaan studeren’, *De Nieuwe Gazet* (25 maart 1958), s.p.

¹⁷¹ Parlementaire Handelingen Kamer, n. 67 (25 maart 1958), 3

katholieke partij zich achter de belangen van de Leuvense Alma Mater, wat niet strookte met de oprichting van een nieuwe Antwerpse (rijks)universiteit. Desondanks bracht het voorstel de Antwerpse zaak meer op de voorgrond. De burgemeester zei dat het een signaal geweest was, “een soort kanonschot in de lucht. Voor parlementaire behandeling moest het pleit eerst rijp worden gemaakt.”¹⁷² Grootjans maakte de vergelijking met een veldtocht die onafgebroken, met geestdrift, eensgezindheid en geduld diende gevoerd te worden om het doel te bereiken.¹⁷³ Het is mogelijk dat de verkiezingen van 1 juni 1958 een belangrijke beweegreden vormden voor Craeybeckx om zich te engageren voor het wetsvoorstel. *Le Matin* berichtte bijvoorbeeld: “C’est l’objet d’une proposition de loi qui, sans aucune chance d’aboutir avant le scrutin du 1er juin, a un fumet fortement pré-électoral.”¹⁷⁴ In elk geval pleitte de burgemeester ook na de verkiezingen verder voor een Antwerpse universiteit, zoals tijdens zijn 21 juli-toespraak getiteld ‘België tegenover de Wetenschap’.¹⁷⁵ Craeybeckx zou er de volgende jaren zijn politiek stokpaardje van maken. Hij stond daarbij niet alleen in het strijdperk.

Zo waren de woorden van rector Gillis nog niet koud of de Antwerpse afdeling van het Algemeen Vlaams Oud-Hoogstudentenverbond (AVOHV) richtte in 1957 een werkomité op dat actie wilde voeren voor een Antwerpse universiteit. Dit verbond ontstond in 1951 door een samensmelting van het Vlaams Oud-Hoogstudentenverbond en het Katholiek Vlaamsch Oud-Hoogstudentenverbond. Het AVOHV deed tijdens de eerste jaren van zijn bestaan niet veel meer dan het organiseren van academische bijeenkomsten en het schrijven van protestbrieven, voornamelijk over Vlaamsgezinde thema’s. Het nieuw opgerichte werkomité bestond uit volgende Antwerpenaren: de juristen Walter Opsomer (1904-1987) en Joseph Heinz (1906-1980), de arts Albert Ide (1915/16-1969), de ingenieur en RHHS-docent Julius de Cavel (1886/7-1968). Ze formuleerden adviezen over de stichting van een volwaardige Vlaamse universiteit in Antwerpen. De Cavel gaf daartoe de eerste aanzet op 23 september 1957 in van het *Mededelingsblad* van het AVOHV. Om aan de ontoereikende universiteitsinfrastructuur tegemoet te komen, moest er volgens De Cavel een nieuwe ‘staatshogeschool’ komen met Geneeskunde en Techniek als prioritaire faculteiten. Antwerpen vormde de uitgewezen locatie door haar groeiende bevolking, nijverheid en uitdijende haven.¹⁷⁶ Ide werkte in het decembernummer van het *Mededelingsblad* het argument voor de oprichting van een medische faculteit in Antwerpen verder uit.¹⁷⁷ In april 1958 werden de adviezen in de vorm van de brochure *Een Vlaamse Universiteit te Antwerpen* verder verspreid. Alle Vlaamse

¹⁷² GARRE, *Lode Craeybeckx 1897-1976*, 86.

¹⁷³ GROOTJANS, ‘Een Universiteit te Antwerpen?’, 1, 2.

¹⁷⁴ ‘Un fumet fortement pré-électoral’, *Le Matin* (24 maart 1958), s.p.

¹⁷⁵ DEPREEUW, ‘een eeuw lobbyen over een universiteit’, 7-8; GARRE, *Lode Craeybeckx 1897-1976*, 86; ‘Merkwaardige toespraak van Burgemeester Craeybeckx’, *Gazet van Antwerpen* (22 juli 1958), 4.

¹⁷⁶ DE CAVEL, ‘Een Vlaamse Hogeschool te Antwerpen?’, 4; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, Brief van Heinz namens het Algemeen Vlaams Oud-Hoogstudentenverbond gouv Antwerpen aan Craeybeckx, 30 juni 1959.

¹⁷⁷ IDE, ‘Een Vlaamse Hogeschool te Antwerpen’, 1, 3, 5.

parlementsleden, provincie- en gemeenteraadsleden, Vlaamse verenigingen, universiteiten en andere prominenten ontvingen een exemplaar.¹⁷⁸

Om de eis voor een Antwerpse universiteit verder ingang te doen vinden bij het brede publiek, trachtte het AVOHV samen te werken met verschillende Vlaamse beroepsverenigingen, waaronder de Koninklijke Vlaamse Ingenieursvereniging (KVIV), het Vlaamse Geneesheren Verbond (VGV), de Koninklijke Apothekersvereniging van Antwerpen (KAVA), de Koninklijke Vlaamse Chemische Vereniging (KVCV) en de Vlaamse Conferentie der Balie te Antwerpen.¹⁷⁹ Ook de Vlaamsgezinde Jozef van Overstraeten (1896-1986) wilde als voorzitter van de Vlaamse Toeristenbond - de Vlaamse Automobilistenbond (VTB-VAB) de actie voor een Antwerpse universiteit steunen. Hij kende het AVOHV een plaatsje toe in *De Autotoerist*, het tijdschrift van de VAB.¹⁸⁰ Heinz publiceerde in 1959 verschillende artikels in het blad, zoals 'de universiteit Antwerpen', 'Een Vlaamse universiteit te Antwerpen', 'Waarom een universiteit te Antwerpen?'.¹⁸¹

Heinz en de Cavel woonden als vertegenwoordigers van de werkgroep op 5 maart 1959 ook een vergadering van het VEV bij. Het economisch verbond deelde hen mee dat hun visies over de oprichting van een universiteit in Antwerpen te ver uiteen lagen om een gemeenschappelijke actie op te starten, maar eigenlijk wilde het vooral zijn eigen initiatief uitwerken. Er kwam dus geen samenwerking tussen de twee.¹⁸² Zelf had het VEV in 1958, naar aanleiding van de grote belangstelling voor Gillis' toespraak, de Commissie voor Technische Vorming en Wetenschappelijk Onderzoek gesticht. In het kader daarvan richtte het vervolgens de werkgroep Wetenschappelijk Onderzoek op. Deze kwam onder leiding te staan van de hoofdredacteur en directeur van het tijdschrift *VEV-berichten*, Frans Wildiers (1905-1986).^{*} De

¹⁷⁸ 'Een universiteit te Antwerpen', *De Standaard* (6 juli 1958), 1, 5; CRAEYBECKX, *Waarom een universiteit te Antwerpen?*, 5-6; LENDERS, *Ontstaan en groei van de Universiteit van Antwerpen*, 17; DE CLERCK, 'Hoe men 25 jaar geleden de Universiteit Antwerpen zag', 2.

¹⁷⁹ De lijst van verenigingen en instellingen die het streven naar een Antwerpse rijksuniversiteit ondersteunden, groeide alsmaar aan. Enkele voorbeelden: de Vlaamse Academici, de Kamer van Koophandel en de Nijverheidskamer, het Consortium der Antwerpse Banken, het Antwerpse Algemeen Belgisch Vakverbond, Verbond van Vlaamse Cultuurverenigingen, de Nationale Strijdersbond, de Verenigde Oudstrijdersbonden van Antwerpen, de Provinciale unie van Weerstand en de politieke gevangenen van Antwerpen, de Vereniging der Expeditie van Antwerpen, de Koninklijke Maatschappij der Bouwmeesters van Antwerpen, de Vereniging van Belgische Reders der Binnen- en Rijnvaart, de Algemene Beroepsvereniging voor het Antwerpse Stouwersbedrijf, het Verbond der Behandeling van Goederen, de Koninklijke Vereniging tot Aanmoediging der Schone Kunsten, het Kunststoffen Instituut, het Instituut Emile Vandevelde, het Willemsfonds, het Verbond der Behandelaars van Goederen (VBG), het ITG, de RHHS en het latere HIVT.

¹⁸⁰ 'Een Vlaamse universiteit in Antwerpen', s.p.; CRAEYBECKX, *Waarom een universiteit te Antwerpen?*, 6; 'Mr. Jef Heinz', *'t Pallieterke* (14 oktober 1965), 6; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, Brief van Jozef van Overstraeten aan Craeybeckx, 5 december 1959.

¹⁸¹ Bijvoorbeeld: HEINZ, 'De Universiteit te Antwerpen', *De Autotoerist*, 22 (16 november 1959), 1522, 1525-1527.

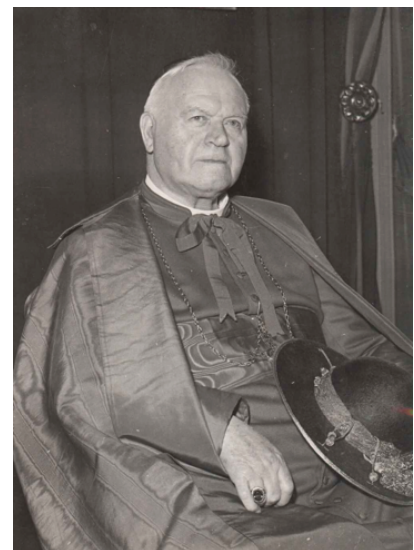
¹⁸² DE CLERCK, 'Hoe men 25 jaar geleden de Universiteit Antwerpen zag', 4-5.

* Frans Wildiers was een kopstuk van het Antwerpse VNV (Vlaams Nationaal Verbond). Tijdens de Tweede Wereldoorlog nam hij verschillende bestuursfuncties op, waaronder die van Antwerps provinciegouverneur (1942-1944). Na bevrijding werd hij berecht voor collaboratie. (Zie: NICO, 'Wildiers Frans', *belgiumwwii.be*)

werkgroep moest onderzoek doen naar de technisch-wetenschappelijke vooruitgang van de Antwerpse industrie. Hiervoor nam ze contact op met Belgische en Nederlandse spelers binnen de industrie en het wetenschappelijk onderzoek. Aan de hand van de verzamelde documentatie stelde ze een rapport op dat in juni 1959 verscheen: *De technisch-wetenschappelijke ontwikkeling en de expansie van het Antwerps industriegebied*. Het rapport ging in op de oprichting van een technische hogeschool en een interdisciplinair instituut voor industrieel wetenschappelijk onderzoek te Antwerpen. De hogeschool zou een universitair niveau hebben. Ze diende te beschikken over twee faculteiten die zich richtten op de toegepaste en zuivere wetenschappen. Naast studenten uit het Antwerpse, konden ook Limburgse en Nederlandse jongeren worden aangetrokken. De instellingen moesten het tekort aan gevormd wetenschappelijk personeel tegengaan en inzetten op de technische vooruitgang van de industrie. Volgens de werkgroep lag de verantwoordelijkheid voor de realisatie van dit initiatief, met oog op de economische expansie, bij de nationale regering.¹⁸³

3. De katholieke reactie (1958-1959)

Het wetsvoorstel Craeybeckx-Detiège-Grootjans en de eerste publicaties die pleitten voor een rijksuniversiteit te Antwerpen, trokken de aandacht van kardinaal Jozef Ernest Van Roey (1874-1961). Aan het einde van de jaren 1950 stroomden ongeveer evenveel jongeren door naar het katholieke hoger onderwijs als naar dat ingericht door de Staat. Van Roey vreesde dat de komst van een nieuwe rijksuniversiteit ertoe zou leiden dat meer jongeren de nabijheid van dergelijke instelling zouden verkiezen boven de Leuvense universiteit. Zijn bezorgdheid leek gegrond, want uit het voorbeeld van Oost-Vlaanderen bleek dat ongeveer zeventig procent van de jongeren katholiek secundair onderwijs volgden, terwijl bij de overgang naar de universiteit slechts dertig procent voor een katholieke universiteit koos. De aanwezigheid van de Gentse universiteit lag hiervan aan de basis.¹⁸⁴ Het oprichten van

Afbeelding 13: Portret Kardinaal Van Roey (Erfgoedcel Kempens Karakter, Digitale collectie Gemeente Vorselaar, nr. cjo_016)

¹⁸³ VEV, *De technisch-wetenschappelijke ontwikkeling en de expansie van het Antwerps industriegebied*, ix, 89, 120, 128; MULIER, 'Hoger onderwijs en economische groei', 3-5; 'Het Vlaams Economisch Verbond voor een technische hogeschool te Antwerpen', *Het Laatste Nieuws* (17 december 1959), s.p.

¹⁸⁴ VAN DER STEEN, 'De universitaire expansie te Antwerpen', 8-9 (uit: JONCKHEERE, W. en TODTS, H., *Leuven Vlaams. Splitsingsgeschiedenis van de Katholieke universiteit Leuven*, Leuven, 1979, p. 57); ANTWERPEN, UArchief, *UFSIA*, Rectoraat Dhanis – R 2.1, Brief van Dhanis aan Van Roey (31 maart 1959): "Wat de uitvoering van uw wens betreft aangaande de dringende stichting van Faculteiten in Antwerpen, wegens de bedreiging die over het katholiek leven anders zou wegen, ziet Zijne Paterniteit zeer goed in welke geweldige inspanning het ons zal vragen om, volgens uw verlangen, bescheiden maar reëel, reeds tegen aanstaande oktober de plaats te bezetten... Maar hij wilde niet aarzelen, wanneer het gaat om een wens aldus door uwe Eminentie uitgedrukt, en hij gelast

een rijksuniversiteit in Antwerpen betekende bovendien dat Vlaanderen over twee rijksuniversiteiten en slechts over één katholieke zou beschikken. Eind juli 1958 stelde Van Roey de bisschoppenconferentie de vraag welke rol de Belgische Katholieke Kerk, als inrichtende macht van het grootste onderwijsnet, moest gaan spelen in de uitbreiding van het universitaire landschap.¹⁸⁵

De bisschop van Brugge en de gouverneur van Limburg hadden beiden reeds gepleit voor een ‘uitzwerming’ van de Leuvense kandidaturen naar hun provincies, maar Van Roey richtte zijn blik op Antwerpen. Hij wilde het voorbeeld van de Facultés Notre-Dame de la Paix volgen, een vrije universitaire instelling in Namen die door de jezuïetenorde beheerd werd. Studenten legden er hun kandidaatsexamen af om daarna naar Leuven te trekken voor de vervolgopleiding. Op die manier waren er meer katholieke opleidingsmogelijkheden die zeltjes konden winnen, zonder dat Leuven al te sterk moest inboeten op studentenaantallen.¹⁸⁶ Aangezien de Grendelwet van 1911 de Leuvense universiteit verbood buiten het eigen arrondissement afdelingen op te richten, was elke katholieke faculteit die zich daarbuiten bevond feitelijk onafhankelijk van Leuven.¹⁸⁷

Op 27 maart 1959 gaf Van Roey de opdracht aan Etienne Dhanis als voormalig provinciaal van de Noord-Belgische jezuïeten, om in samenwerking met de Sint-Ignatius-Handelshogeschool universitaire leergangen op ze zetten.¹⁸⁸ Dhanis die in 1954 het manifest *Voor een Universitair Statuut van het Hoger Handelonderwijs* had ondertekend, wilde zijn engagement eerst niet tot Antwerpen beperken. In een later interview verklaarde de jezuïet hoe hij “met een groep vrienden” – verder onbenoemd – de intentie had om zowel in West-Vlaanderen, Antwerpen als Limburg kandidatuuropleidingen in te richten. Hiermee wilde hij bijdragen tot de democratisering van het hoger onderwijs door jongeren de mogelijkheid te bieden om in de eigen regio universitaire studies te volgen.¹⁸⁹

mij, onder de leiding van P. Provinciaal, alles in het werk te stellen om die opdracht te verwezenlijken.”

¹⁸⁵ LENDERS, *Ontstaan en groei van de Universiteit van Antwerpen*, 19, 24.

¹⁸⁶ Interview Jean Van Houtte (22 maart 2022); ‘Een zekerheid: Huidig Belgisch stelsel van hoger onderwijs op verre na onvoldoende’, *De Roode Vaan* (21 augustus 1959), s.p.

¹⁸⁷ LEROUX, ‘L’Etat doit-il créer une université à Anvers?’, *Le Peuple* (17 augustus 1959), s.p.

¹⁸⁸ ANTWERPEN, UArchief, *UFSIA*, Rectoraat Dhanis – R 2.1, Kort verslag van de hoofdzaken, waarover Zijne Eminentie de Kardinaal, op Goede Vrijdag 27 maart 1959, P. Dhanis heeft onderhouden.

¹⁸⁹ ‘Interview Rektor Dhanis. Het afscheid van de pioniers’, *’t Pallieterke* (20 maart 1975), 10; Dhanis’ intenties kwamen ook aan bod in ‘Rector Dhanis over universitair onderwijs’, *Het Volk* (19 november 1963), s.p.: De stijgende nood aan universitaire deed eveneens de nood aan nieuwe initiatieven toenemen, waar St.-Ignatius een voorbeeld mee wilde geven.

"Het heeft me altijd getroffen dat kinderen van minder gegoede en ongeschoolde mensen nooit of slechts zeer uitzonderlijk naar een universiteit konden gaan. Overigens hadden ook kinderen uit niet gegoede kroostrijke gezinnen pas 'n kans, als ze een aantal zussen en broers hadden die voor hen gingen werken. En uiteindelijk bestaat er nog altijd iets als een drempelvrees. Gewone mensen sturen hun kinderen veel gemakkelijker naar de universiteit om de hoek dan naar de universiteit in een wildvreemde stad."¹⁹⁰

In Limburg hoopte Dhanis hoger technisch onderwijs op te starten, net zoals de jezuïeten in Luik gerealiseerd hadden. De hulpbisschop van Luik, Guillaume Marie van Zuylen (1910-2004), steunde hem hierin.¹⁹¹ Wanneer de Antwerpse jezuïeten Dhanis in 1958 aanspraken over universitair onderwijs voor hun provincie, gaf hij aan dat Limburg hierin voorrang moest krijgen. Om een rechtstreekse opdracht van de kardinaal kon hij echter niet heen. Vooraleer de jezuïet kon beginnen met de concrete realisatie van het project, diende hij de Antwerpse casus te bestuderen.¹⁹² Zijn confrater Piet Lenders getuigde hoe Dhanis naar de bibliotheek van de Sint-Ignatius-Handelshogeschool trok: "Tussen de boekenrekken stelde hij een kleine werktafel op. Daar werkte hij in stilte, heel noest, dicht bij de documentatie." Na een grondige studie, waarbij hij onder meer zelf een prognose maakte van het stijgende studentenaantal (cf. *supra*), zette Dhanis de start van het eerste academiejaar in de steigers.¹⁹³

De Sint-Ignatius Handelshogeschool zou haar bestaand opleidingsprogramma in de economie verderzetten, voortaan als Instituut voor Toegepaste Economische Wetenschappen. – Sinds oktober 1958 bestond er eveneens een Studiecentrum Sint-Ignatius, later bekend als het Studiecentrum voor Economisch en Sociaal Onderzoek (SESO). Daarnaast zou Sint-Ignatius vanaf oktober 1959 ook de kandidaturen Rechtsgeleerdheid en Politieke & Sociale Wetenschappen inrichten.¹⁹⁴ Dhanis plande het aanbod geleidelijk aan uit te breiden, met als eerste kandidaturen in de Wijsbegeerte en Letteren. De jezuïetenorde had namelijk voldoende leden met een doctoraat in de menswetenschappen, wat minder het geval was voor de positieve wetenschappen. Bovendien vergde opstarten met een beperkt aantal opleidingen minder voorbereidingstijd. Daarnaast waren er minder middelen nodig om de eerder op onderwijs gerichte kandidaturen in te richten dan voor de meer gespecialiseerde, onderzoeksgeoriënteerde

¹⁹⁰ 'Interview Rektor Dhanis. Het afscheid van de pioniers', *'t Pallieterke* (20 maart 1975), 10.

¹⁹¹ ANTWERPEN, UArchief, *UFSIA*, Rectoraat Dhanis - Vernieuwing hoger onderwijs, Nota over gesprek met Mgr. Van Zuylen (10 maart 1959).

¹⁹² ANTWERPEN, UArchief, *UFSIA*, Rectoraat Dhanis - Vernieuwing hoger onderwijs, Résumé du rapport oral présenté par le p. Dhanis à son éminence le cardinal, le jeudi 16 juillet, au sujet de la fondation de facultés universitaires à Anvers.

¹⁹³ LENDERS, *Ontstaan en groei van de Universiteit van Antwerpen*, 19, 21; Interview Rektor Dhanis. Het afscheid van de pioniers', *'t Pallieterke* (20 maart 1975), 10: "Nadat ik provinciaal af was, werd ik door mijn oversten naar Hasselt gezonden met een studieopdracht. We meenden dat Limburg op cultureel gebied niet gehad had waar het recht op had en dus was het mijn taak uit te maken of we daar via de een of andere vorm van Hoger Onderwijs een mouw aan konden passen."

¹⁹⁴ SNOECK, 'De oprichting van nieuwe Faculteiten in het St.-Ignatius-Instituut te Antwerpen', 281; 'Twintigjarig SESO: economisch studiecentrum met allure', *Gazet van Antwerpen* (16 november 1978), 6.

licentiaten en doctoraten. De nodige infrastructuur voor humane wetenschappen was bovendien niet zo prijzig als die voor exacte of medische wetenschappen. Zo kon de school op vlak van literatuur in de beginfase gebruik maken van de bestaande bibliotheekcollectie van de handelshogescholen en die van het Ruusbroecgenootschap. Dit was een pragmatische overweging, aangezien de instelling niet over een wettelijke erkenning zou beschikken en dus ook geen beroep kon doen op subsidies (cf. *infra*).¹⁹⁵

Kardinaal Van Roey bracht de Leuvense universiteit op de hoogte van zijn plannen voor Antwerpen. Hoewel de spreiding van kandidaturen meer studenten zou winnen voor het katholieke onderwijs en het de druk bij de Alma Mater wat zou verlichten aangaande de sterke stijging van de studentenaantallen, kon Leuven de komst van een nieuwe instelling vooral ervaren als een bedreiging. Om eventueel protest zoveel mogelijk in te perken, stelde de Sociëteit zelf een band voor tussen de Antwerpse universitaire instelling, de Alma Mater en het episcopaat.¹⁹⁶ Daarnaast spraken de jezuïeten tactisch over ‘spreiding’ van kandidaturen in plaats van ‘uitzwermen’. Hierbij beklemtoonden ze dat deze kandidaturen niet de verdere uitbouw van universitair onderwijs in Leuven mochten tegenhouden. De Sint-Ignatius Faculteiten zouden het onderwijsprogramma van deze universiteit overnemen en de katholieke Alma Mater zou Antwerpen adviseren inzake de benoeming van professoren. Vervolgens zouden de Sint-Ignatius studenten die slaagden voor hun examens een certificaat ontvangen dat toegang verleende tot de licentiaatsopleiding in Leuven.¹⁹⁷ – Wanneer de Gentse rijksuniversiteit deze regeling vernam, besloot ze de Sint-Ignatiusstudenten eveneens toegang te verlenen tot hun licentiaatsopleiding Staats- en Sociale Wetenschappen. Ze hoefden hiervoor geen ingangsexamen af te leggen.¹⁹⁸

Nadat het plan over de opstart van de Sint-Ignatius Faculteiten concreet vorm had gekregen, ging Dhanis op 22 juni 1959 langs bij de minister van Openbaar Onderwijs, de liberaal Charles Moureaux (1902-1976), om dit aan te kondigen. Moureaux schrok zich volgens de jezuïet halfdood met dit onverwachte nieuws. CVP-ministers als Robert Houben waren voordien al betrokken in de plannen. De volgende dagen bracht Dhanis ook Antwerps gouverneur Declerck,

¹⁹⁵ ‘Naar een nationale Studiecommissie’, *De Nieuwe Gazet* (6 oktober 1959), s.p.: Minister Moureaux stelde op 7 juli 1959: “Universiteiten of universitaire faculteiten buiten deze bepaald door artikel 37 van de samengeschiedde wetten op de toekenning van de academische graden, bestaan niet en mogen niet bestaan.” Het initiatief van het Sint-Ignatiusinstituut te Antwerpen hangt dus af van de vrijheid van elkeen om cursussen in te richten; ‘Interview met een professor van Sint-Ignatius’, *Gazet van Antwerpen* (12 juni 1962), s.p.; ‘De studenten aan het woord “St-Ignatius op de goede weg”’, *Gazet van Antwerpen* (15 juni 1962), s.p.; Interview Rektor Dhanis. Het afscheid van de pioniers’, *t Pallieterke* (20 maart 1975), 10; LENDERS, *Ontstaan en groei van de Universiteit van Antwerpen*, 19, 29.

¹⁹⁶ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373 (map 3), Verslag van de bespreking van 28 juli 1965; ANTWERPEN, UArchief, *UFSIA*, Rectoraat Dhanis – R 2.1, Kort verslag van de hoofdzaken, waarover Zijne Eminentie de Kardinaal, op Goede Vrijdag 27 maart 1959, P. Dhanis heeft onderhouden; Ibidem, Brief van Dhanis aan rector Van Waeyenbergh (22 mei 1959).

¹⁹⁷ DE BRUYNE, *Universitaire Expansie te Antwerpen*, 60-61; LENDERS, *Ontstaan en groei van de universiteit van Antwerpen*, 25, 28; DELEECK, *Ruimere kansen voor Allen*, 109; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373, Verslag van de bespreking van woensdag 28 juli 1965.

¹⁹⁸ LENDERS, *Ontstaan en groei van de universiteit van Antwerpen*, 25.

burgemeester Craeybeckx en de pers op de hoogte.¹⁹⁹ De eerste artikels verschenen op 24 juni in de kranten. Zo vond het partijblad van de Kommunistische Partij van België (KPB), *De Rode Vaan*, het een goede zaak dat ‘de zaak Sint-Ignatius’ de politieke aandacht voor een Antwerpse universiteit wist op te wekken. Wel verkoos de KPB een rijksuniversiteit boven een vrije.²⁰⁰ Ook *De Nieuwe Gazet* wilde als liberale en vrijzinnige stadskrant een rijksuniversiteit in de stad zien verrijzen, maar betuigde eveneens zijn erkentelijkheid aan de Sint-Ignatius Handelshogeschool over het nemen van de eerste stap te zetten richting een Antwerpse universiteit.²⁰¹ De katholieke pers (*De Standaard*, *GVA*) besprak lovend het kwalitatieve onderwijs van de jezuïeten en hoopte dat de Vlamingen dit initiatief zouden appreciëren.²⁰²

Nu het nieuws algemeen bekend was, trachtte Dhanis de achterban voor zijn project te verbreden. Hij vond eerst steun bij de lokale ACV-kringen en vervolgens op nationaal syndicaal vlak. Daarnaast wist hij via de regionale CVP-kern het nationaal comité enigszins te overtuigen. Premier Gaston Eyskens (CVP, 1905-1988), tevens gewoon hoogleraar aan de universiteit van Leuven, was dan weer bezorgd dat het katholieke initiatief in Antwerpen zou resulteren in een wildgroei aan universitaire instellingen, terwijl voor de bestaande universiteiten er amper voldoende middelen waren. De liberale en socialistische politici waren eveneens minder enthousiast. De voorzitter van het Liberaal Vlaams Verbond en latere senator Herman Vanderpoorten (1922-1984) schreef een brief naar de minister waarin hij vroeg om niets toe te geven aan het katholieke initiatief.²⁰³ Op de namiddagvergadering van 7 juli richtte de socialistische volksvertegenwoordiger Hendrik Fayat (1908-1997) zich in de Kamer tot minister Moureaux. Fayat beweerde dat de plannen van de Sint-Ignatius Handelshogeschool onwettig waren en hij waarschuwde dat dergelijke ondernemingen een derde schoolstrijd konden veroorzaken, deze keer op vlak van het hoger onderwijs. De minister gaf aan dat hij niets tegen het initiatief kon ondernemen, aangezien het onderwijs grondwettelijk vrij was.²⁰⁴

Een bijkomend element in de plannen van Dhanis was de afbouw van de Franstalige afdeling aan de handelshogeschool over een termijn van drie jaar, hoewel deze nog in volle expansie was. Hij vond het namelijk belangrijk om tot een groter aantal Nederlandstalige hoogopgeleiden te komen om zo de achterstand ten opzichte van Franstalig België bij te benen. Hiermee wilde

¹⁹⁹ ANTWERPEN, UArchief, *UFSIA*, Rectoraat Dhanis - Vernieuwing hoger onderwijs, Résumé du rapport oral présenté par le p. Dhanis à son éminence le cardinal, le jeudi 16 juillet, au sujet de la fondation de facultés universitaires à Anvers.

²⁰⁰ ‘Een zekerheid: Huidig Belgisch stelsel van hoger onderwijs op verre na onvoldoende’, *De Roode Vaan* (21 augustus 1959), s.p.

²⁰¹ ‘In de Handelshogeschool St-Ignatius afschaffing der Franstalige afdeling’, *De Nieuwe Gazet* (25 juli 1959), s.p..

²⁰² ‘Universitaire Fakulteiten te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (24 juni 1959), 2; ‘Antwerpen krijgt zijn universiteit’, *De Standaard* (25 juni 1959), s.p.; ‘Een belangrijke beslissing’, *De Standaard* (26 juni 1959), s.p.; ‘Een gelukkig initiatief van de Vlaamse Jezuïeten’, *De Standaard* (30 juni 1959), s.p.

²⁰³ ANTWERPEN, UArchief, *UFSIA*, Rectoraat Dhanis - Vernieuwing hoger onderwijs, Résumé du rapport oral présenté par le p. Dhanis à son éminence le cardinal, le jeudi 16 juillet, au sujet de la fondation de facultés universitaires à Anvers; DE BRUYNE, *Universitaire Expansie te Antwerpen*, 38, 41.

²⁰⁴ Parlementaire Handelingen Kamer, n. 87 (namiddagvergadering 7 juli 1959), 65-66.

hij eveneens bijdragen tot de vernederlandsing van de bedrijfskaders. Kardinaal Van Roey liet Dhanis begaan. Confraters van de Facultés Notre-Dame de la Paix in Namen zouden de sectie van Antwerpen overnemen.²⁰⁵ Wanneer de Franssprekende Antwerpse bourgeoisie en vervolgens Franstalige katholieke pers hierover werd ingelicht, veroorzaakte dit in eerste instantie heel wat verontwaardiging. Ze vreesde namelijk dat Antwerpse jongeren die een Franstalige opleiding in de eigen stad wensten, voortaan genoodzaakt zouden zijn om te studeren aan de rijkshandelshogeschool.²⁰⁶ De polemiek zou uiteindelijk wel bedaren. Los van de ontmanteling van de Franstalige afdeling bleef het taalonderwijs wel centraal staan in de opleidingen van Sint-Ignatius. Samen met de aandacht voor de algemene vorming van de studenten, vormde het een belangrijk onderdeel van haar institutionele eigenheid (cf. *infra*).

4. Craeybeckx' strijd voor een rijksuniversiteit (1959-1961)

Het initiatief van Dhanis schudde ook de Antwerpse burgemeester wakker. Hij noemde het een 'krijgslist'.²⁰⁷ *De Standaard* verwoordde de katholieke demarche als: "De praters werden door de paters voor een eerste voldongen feit geplaatt."²⁰⁸ Voor het eerst sinds het wetsvoorstel van 1958 ging Craeybeckx opnieuw actief en publiekelijk het engagement voor een rijksuniversiteit aan. Op 30 juni 1959 liet Heinz de burgemeester weten dat het AVOHV de strijd voor een volwaardige Antwerpse universiteit wilde verderzetten.²⁰⁹ Craeybeckx sprak vervolgens tijdens zijn toespraak op de 11 juli-viering over de redenen waarom deze rijksuniversiteit er moest komen. Hij repte met geen woord over de universitaire leergangen die Sint-Ignatius na de zomer zou opstarten. Schepen Frans Detiège (BSP) stelde de academische opening 1959-60 van de Rijkshandelshogeschool dan weer volledig in het teken van de gewenste omvorming van de school tot een universitaire faculteit.²¹⁰

²⁰⁵ 'Interview Rektor Dhanis. Het afscheid van de pioniers', *'t Pallieterke* (20 maart 1975), 10; 'Rector Dhanis over universitair onderwijs', *Het Volk* (19 november 1963), s.p.; SNOECK, 'De oprichting van nieuwe Faculteiten in het St.-Ignatius-Instituut te Antwerpen', 285-286.

²⁰⁶ 'In de Handelshogeschool St-Ignatius afschaffing der Franstalige afdeling', *De Nieuwe Gazet* (25 juli 1959), s.p.; 'Désertions dans le camp francophone', *Le Matin* (31 juli 1959), s.p.; 'La flamandisation de l'Institut Saint-Ignace', *La Libre Belgique* (31 juli 1959), s.p.; 'De Libre volhardt in de boosheid', *De Standaard* (4 augustus 1959), s.p.; 'Une décision très regrettable. La suppression de la section française à l'Institut Supérieur de Commerce Saint-Ignace', *La Métropole* (5 augustus 1959), s.p.; 'Monsieur Williame op het oorlogspad', *'t Pallieterke* (6 augustus 1959); 'La flamandisation de Saint-Ignace', *Le Matin* (6 augustus 1959), s.p.; 'Een zekerheid: Huidig Belgisch stelsel van hoger onderwijs op verre na onvoldoende', *De Roode Vaan* (21 augustus 1959), s.p.; 'Sint Ignatius', *Le People* (22 augustus 1959), s.p.

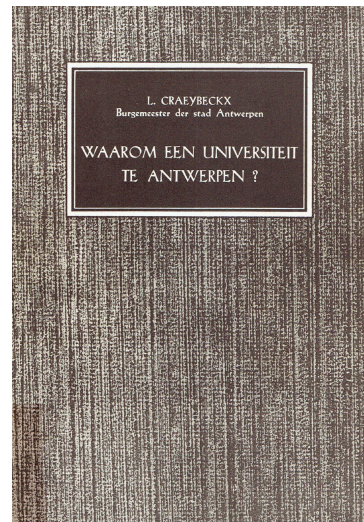
²⁰⁷ ANTWERPEN, FelixArchief, *Wim Geldolf*, nr. 761#691, Verslag voor-vergadering S.G.A. over problemen RUCA (17 januari 1969): Craeybeckx: "Precies toen wij pluralistische universiteit lanceerden paste St.-Ignatius krijgslist toe en stichtte gelijkaardige faculteiten."

²⁰⁸ 'Antwerpen krijgt zijn universiteit', *De Standaard* (25 juni 1959), s.p.

²⁰⁹ DE CLERCK, 'Hoe men 25 jaar geleden de Universiteit Antwerpen zag', 6.

²¹⁰ 'Burgemeester Craeybeckx eist universiteit voor Scheldestad', *Gazet van Antwerpen* (13 juli 1959), 6; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, Brief van Heinz aan Craeybeckx (13 juli 1959); 'Rijkshandelshogeschool te Antwerpen. Nieuw Acaemiejaar plechtig geopend', *De Volksgazet* (7 september 1959), s.p.

In augustus hield Craeybeckx een redevoering op een academische zitting voor de Antwerpse afdeling van het AVOHV in het Century Hotel. Voor een publiek van vijfhonderd toeschouwers ging hij opnieuw in op de vraag ‘Waarom een universiteit te Antwerpen?’.²¹¹ Steunend op allerlei statistieken en rapporten wees hij op de Belgische universitaire achterstand ten opzichte van andere Europese landen, en vervolgens op de nog rampzaligere toestand in Vlaanderen. Van dit betoog verscheen diezelfde maand de gelijknamige brochure die zowel in het Nederlands als in het Frans werd gepubliceerd, met een inleiding door Opsomer en een nawoord door Fayat. Craeybeckx zorgde ervoor dat elke belanghebbende en persoon of instantie met invloed een exemplaar ontving, zoals elk gemeente- en provinciebestuur, Antwerpse socioculturele en economische verenigingen, de rectoren, de kardinaal en bisschoppen, zelfs koning Leopold III.²¹² Ook de pers kreeg de brochure toegestuurd, wat tot verdeelde reacties leidde. Zo moedigde de liberale *Nieuwe Gazet* het initiatief toe terwijl *La Libre Belgique* als katholieke krant aangaf dat het kleine België al voldoende universiteiten had en dat Vlaamse studenten Nederlandstalig onderwijs konden volgen aan de universiteit van Gent, Brussel en Leuven: “Mr. Craeybeckx prêche pour sa chapelle. Mais en tout l’excès est un défaut.”²¹³

Afbeelding 14: Cover ‘Waarom een universiteit te Antwerpen?’ (1959) door L. Craeybeckx, burgemeester der stad Antwerpen.

Om de stichting van een nieuwe rijksuniversiteit mogelijk te maken, was het met name belangrijk om de liberale onderwijsminister Moureaux te overhalen. Daarom verzochten Craeybeckx, Detiège en Grootjans de minister op 9 september in een brief met spoed de nodige stappen te zetten, zodat nog in de maand oktober of november het academiejaar aan een nieuw opgerichte Antwerpse rijksuniversiteit van start kon gaan. Als dit niet tijdig gebeurde, zouden de universitaire faculteiten van de Sint-Ignatiushogeschool minstens een jaar voorsprong hebben op vlak van studentenwerving. Daarmee aansluitend dreigde de brief met de komst van een schooloorlog op vlak van het hoger onderwijs. Het was aan de minister om dit te

²¹¹ ‘Waarom een Vlaamse universiteit te Antwerpen’, *Het Handelsblad* (11 augustus 1959), s.p.; ‘Waarom een Universiteit te Antwerpen? Voordracht van burgemeester L. Craeybeckx’, *De Nieuwe Gazet* (11 augustus 1959), s.p.; GROOTJANS, ‘Nu de Ongelovigheid wijkt de Antwerpse Universiteit in het brandpunt van de belangstelling’, *De Nieuwe Gazet* (12 augustus 1959), s.p.; ‘Burgemeester Craeybeckx pleit voor een Universiteit te Antwerpen’, *De Volksgazet* (11 augustus 1959), s.p.; ‘Waarom een Universiteit te Antwerpen?’, *Het Laatste Nieuws* (12 augustus 1959), s.p.; ‘Pourquoi une université à Anvers?’, *La Métropole* (12 augustus 1959), s.p.; ‘Pourquoi une université flamande à Anvers?’, *Le Matin* (12 augustus 1959), s.p.; ‘Une université à Anvers?’, *Le Soir* (12 augustus 1959), s.p.; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, Brief van Heinz aan Hilda Joris-Craeybeckx (7 augustus 1959).

²¹² ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#80 (map 184), Communicatie brochure ‘Waarom een universiteit te Antwerpen’.

²¹³ CRAEYBECKX, *Waarom een universiteit te Antwerpen?*, 5, 7; CRAEYBECKX, *Universiteit van deze tijd*, 8, 11, 35-36; GARRE, *Lode Craeybeckx 1897-1976*, 88; ‘Voor een Antwerpse Universiteit’, *De Nieuwe Gazet* (22 augustus 1959), s.p.

voorkomen, maar deze liet zich hierdoor niet intimideren, ook niet toen Craeybeckx een dag later zich via de radio met dezelfde boodschap tot hem richtte.²¹⁴

De burgemeester zette zijn offensief verder. Op 13 september vond er een academische zitting van het Vlaams Geneesherenverbond in het Museum voor Volkskunde plaats waar Craeybeckx opnieuw optrad als spreker. Samen met de Gentse hoogleraar Jean-Jacques Bouckaert (1901-1983) en de ingenieur Jos Fierens (1908-1974), verbonden met de Antwerpse firma Gevaert, maakte hij een analyse van het universitair probleem in Vlaanderen. Bouckaert gaf daarbij aan: “Het lijkt geen twijfel dat, indien men eraan denkt – en ik meen dat deze oplossing zich in de toekomst onvermijdelijk zal opdringen – Vlaamse universitaire centra buiten de huidige universitaire steden in te richten, Antwerpen daartoe in de eerste plaats in aangewezen.”²¹⁵ Volgens het artikel dat de dag nadien in de *Gazet van Antwerpen* verscheen, zag Bouckaert “geen enkel beletsel doch wel veel voordelen in een stichting te Antwerpen.”²¹⁶ Enkele jaren later zou hij als rector van de Rijksuniversiteit Gent een tegenstrijdige houding aannemen, maar in deze periode leefde de idee dat de Gentse universiteit een actieve rol kon spelen in de stichting van een universitaire instelling in Antwerpen, wat het enthousiasme van Bouckaert en zijn voorgangers verklaart. Deze mogelijke band met de Rijksuniversiteit Gent zorgde ervoor dat de vrijzinnige Antoon Spinoy (BSP, 1906-1967), burgemeester van Mechelen, zich op 22 september in een brief bezorgd tot zijn collega Craeybeckx richtte. Spinoy stelde hem voor om eveneens een samenwerking met de Brusselse universiteit te overwegen om zo te voorkomen dat de nieuwe Antwerpse universiteit een Rooms bastion zou worden, aangezien hij een toenemend katholiek overwicht meende vast te stellen onder de Gentse hoogleraren.²¹⁷

Vervolgens kreeg minister Moureaux op 2 oktober een memorandum voorgelegd in naam van de Antwerpse BSP ‘betreffende de dringende noodzakelijkheid van een Universiteit te Antwerpen’, weerom medeondertekend door Craeybeckx.²¹⁸ Ten slotte diende de liberaal

²¹⁴ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1462, Brief Craeybeckx, Detiège en Grootjans aan Moureaux (9 september 1959); Universiteitsarchief S, 319, Archiefnummer 4247, Krantenknipsels: ‘Antwerpse Parlementairen vragen onmiddellijk oprichting van Universiteit te Antwerpen’, *De Volksgazet* (10 september 1959), s.p.; ‘De Antwerpse Universiteit. Open Brief aan de Minister van Onderwijs’, *De Nieuwe Gazet* (11 september 1959), s.p.

²¹⁵ CRAEYBECKX, *Universiteit van deze tijd*, 37; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, Brief van Lambrechts aan Craeybeckx (11 september 1959).

²¹⁶ ‘Zomervergadering van het Vlaams Geneesheren Verbond werd pleidooi voor Antwerpse Universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (14 september 1959), 8; ‘Zomervergadering der Vlaamse geneesheren te Antwerpen. Referaten over nieuwe universiteit in de Scheldestad’, *De Standaard* (15 september 1959); ‘Congres van het Vlaams Geneesheren Verbond te Antwerpen. Belangwekkende beschouwingen over de oprichting van een Antwerpse universiteit’, *De Nieuwe Gazet* (16 september 1959), s.p.; ‘Zomervergadering’, *V.G.V. Periodiek* 15/°8 (oktober 1959).

²¹⁷ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, Brief van Spinoy aan Craeybeckx, 22 september 1959.

²¹⁸ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1462, Memorandum voorgelegd door een afvaardiging in naam van de arrondissementsfederatie Antwerpen van de BSP aan de Heer C. Moureaux betreffende de dringende noodzakelijkheid van een universiteit te Antwerpen (2 oktober 1959); ‘Socialistische Parlementsleden dringen bij Minister Moureaux aan op inrichting van Universitair Onderwijs te Antwerpen’, *De Volksgazet* (3 oktober 1959), s.p.; ‘Er dient NU gehandeld’, *De Nieuwe Gazet* (3 oktober 1959), s.p.

Richard De Graef (1902-1975) tijdens de zitting van de Antwerpse provincieraad op 8 oktober een tekst in waarin Moureaux namens de provincieraad werd verzocht om maatregelen te nemen die universitair onderwijs in de Scheldestad zouden mogelijk maken.²¹⁹

Ondanks de verschillende publicaties, manifestaties en zelfs tv-optredens, bleef er op nationaal politiek niveau een terughoudendheid bestaan ten aanzien van een universiteit voor de Scheldestad.²²⁰ Enerzijds vond er op economisch vlak in 1958-59 een conjunctuurdip plaats wat het enthousiasme voor een kostelijke project als het oprichten van een nieuwe universiteit mogelijk afremde. Wel lanceerde premier Eyskens in 1958 het sleutelplan van economische voorspoed waarmee hij een einde wilde maken aan het non-beleid van de voorgaande regeringen. In dit hervormingsplan vormde de verdere democratisering van het onderwijs een van de zeven beleidspunten, wat op zich voordelig voor Antwerpen kon uitdraaien. Pas vanaf 1961 leefde de Belgische economie echt op.²²¹ Anderzijds wilde onderwijsminister Moureaux de bestaande universiteiten niet verontrusten en zo – net als de waarschuwing van Craeybeckx – een schoolkwestie voorkomen.²²² De minister was van mening: “Le Bourgmestre d’Anvers va beaucoup trop vite et trop loin et brûle les étapes.”²²³ Moureaux probeerde de zaak te temporiseren door de Antwerpse eis door te schuiven naar de pas opgerichte NRW (cf. *supra* en *infra*).²²⁴ Naast de onderwijsminister was er vanzelfsprekend nog een grote groep parlementariërs die de Antwerpse belangen niet genegen waren en het in de plaats opnamen voor de eigen regionale eisen. Zo stelde de Hasseltse CVP-senator Hubert Leynen (1909-1997) in *Het Belang van Limburg*:

²¹⁹ ‘Ook in de Provincieraad belangstelling voor Antwerpse universiteit’, *De Nieuwe Gazet* (9 oktober 1959), s.p.

²²⁰ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1462, Briefwisseling met Minister C. Moureaux (augustus 1959-maart 1960); CRAEYBECKX, ‘Een nederlandse universiteit te Antwerpen’, 2-5 (uit: *Interuniversitair tijdschrift deze tijd*, oktober 1959); ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1244, De Socialistische Gedachte en Actie, Uitzending van 24 november 1959, Konfrontatie Vlaamse Problemen – Socialistische gedachten, tussenkomst Craeybeckx; ‘Vlaamse Verenigingen in ’t geweer voor een universiteit te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (14 december 1959), s.p.; ‘Mter Victor vraagt gemeentelijke Antwerpse universitaire kernen’, *De Standaard* (14 december 1959), s.p.; ‘Voor een Vlaamse Universiteit te Antwerpen. Academische zitting in de Scheldestad’, *Het Laatste Nieuws* (15 december 1959), s.p.; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, Politieverslag studentenactie in het Antwerpse voor de oprichting van een Universiteit te Antwerpen op 13 januari 1960; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, Politieverslag studentenoptocht op 27 februari 1960 te Antwerpen voor de oprichting van ‘universiteit’ Antwerpen.

²²¹ SMEYERS en BUYST, *Het gestolde land*, 194, 213; TERTIUS, ‘Het hogeschoolvraagstuk in Vlaanderen’, 4-5

²²² GARRE, *Lode Craeybeckx 1897-1976*, 89; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, Akademische zitting voor een universiteit te Antwerpen met Walter opsomer, Jozef Heinz en René Victor (13 december 1960).

²²³ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, Vertrouwelijke nota van Hilda Joris-Craeybeckx op basis van info kabinetchef Kuypers (5 augustus 1959).

²²⁴ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1462, Verslag van Hilda Craeybeckx over gesprek met rector Lambrechts (8 oktober 1959); ‘Komt er een universiteit te Antwerpen? Uitbreiding hoger onderwijs wordt bestudeerd’, *Gazet van Antwerpen* (24 mei 1960), s.p.; ‘La création de nouvelles universités ou facultés universitaires’, *La Métropole* (24 mei 1960), s.p.; ‘De Universiteit te Antwerpen’, *Het Laatste Nieuws* (25 mei 1960), s.p.

“Vooreerst kunnen we niet slikken, dat een beperkt Antwerpse revendikatie voorgesteld wordt als een algemeen Vlaamse aangelegenheid. Men heeft de Vlaamse kringen in het algemeen niet gekonsulteed over de wenselijkheid van deze actie. De Antwerpenaars, en dan nog maar alleen de Antwerpenaars van de linkse opinie, menen dat het ganse Vlaamse land mee moet marsjeren als zij gesproken hebben. De beweging van de Antwerpse groep verwekt de indruk dat voor hen het probleem van het universitair onderwijs in het Vlaamse land zich beperkt tot de Scheldestad. Ze schijnen te willen zeggen: ‘Richt te Antwerpen een Rijksuniversiteit op, en het hele probleem is opgelost voor ‘t Vlaamse land.’ Met alle Sympathie, die we voor de Antwerpenaars koesteren, veroorloven we ons toch te zeggen, dat wij ons niet als schaapjes laten voordrijven. (...) De grootste behoefte aan universitair onderwijs voor het Vlaamse land ligt in West-Vlaanderen en in Limburg.”²²⁵

Om de politieke tegenstand weg te werken, zocht Craeybeckx naar bijkomende manieren om de Antwerpse eis kracht bij te zetten. Hiervoor zat hij meermaals samen met Valère Portier (1913-1988) en Fernand Gyssens (1920-1994), beiden lid van het VEV, en onderhield hij het contact met Heinz. De heren organiseerden op 13 december 1959 een academische zitting in de Koninklijke Vlaamse Opera waar ze verschillende cultuurverenigingen opriepen om samen een eenheidsfront te vormen. Het leidde tot de stichting van het voorlopige Actiecomité voor de Oprichting van een Rijksuniversiteit te Antwerpen, met de burgemeester als voorzitter. Om dit front verder te versterken, werden nog meer verenigingen en organisaties aangesproken.²²⁶ Begin 1960 schreven Craeybeckx, Grootjans en Detiège ook het Antwerpse CVP-bestuur aan met de vraag de actie te steunen, waar ze in eerste instantie een gunstig wederwoord op ontvingen. De burgemeester koos deze strategie, aangezien die eerder succesvol was gebleken voor de goedkeuring van zijn Tienjarenplan voor de haven (cf. *supra*).²²⁷ Toch bleek het in de praktijk geen vanzelfsprekendheid om de lokale CVP mee te krijgen in het verhaal, laat staan het nationale partijbestuur. Figuren als de katholieke Leo Delwaide (1897-1978), schepen en voormalig oorlogsburgemeester*, spanden zich daarom in als bemiddelaar om door middel van reaalpolitiek de partij te overtuigen om naast Sint-Ignatius eveneens een ‘openbare’ universiteit te realiseren – de term ‘rijksuniversiteit’ lag gevoeliger.²²⁸

²²⁵ LEYNEN, ‘Die van Antwerpen overdrijven’, *Het Belang van Limburg* (1 mei 1960), 1, 4.

²²⁶ CRAEYBECKX, *Universiteit van deze tijd*, 42; GARRE, *Lode Craeybeckx 1897-1976*, 89; CAGELING, ‘Een dringende noodzaak: Antwerpse universiteit’, *De Post* (6 december 1959), 31-32; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, Akademische zitting voor een universiteit te Antwerpen met Walter opsomer, Jozef Heinz en René Victor (13 december 1960); Ibidem, Politieverslag grote volksvergadering in de Koninklijke Vlaamse Opera op 13 december 1960.

²²⁷ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1462, Brieven van Craeybeckx, Detiège en Grootjans aan CVP-arrondissement Antwerpen, 25 januari 1960 en 19 februari 1960; Ibidem, Wederwoord CVP-arrondissement Antwerpen op 15 februari 1960.

* Ondanks dat Delwaide zich als oorlogsburgemeester schuldig maakte aan collaboratie, onder meer met verstreckende gevolgen voor de Joodse bevolking in Groot-Antwerpen, werd zijn dossier na de oorlog geseponeerd en nam hij opnieuw een actieve rol binnen de Antwerpse politiek op. (Zie: BEYEN e.a., ‘Het calimerocomplex van de stad’, 98-99.)

²²⁸ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1459, Nota voor de Heer Burgemeester door Hilda Craeybeckx (19 juli 1962).

Uiteindelijk werd op 5 maart 1960 de vzw Comité (Komitee) voor de Uitbreiding van het Hoger Onderwijs in Vlaanderen (CUHOV) opgericht. De burgemeester nam ook hiervan het voorzitterschap op en Gyssens werd de algemeen secretaris. Het Comité gaf het maandblad *Universiteit Antwerpen* uit, waarvan het eerste nummer begin april 1960 verscheen. De titel ging gepaard met het onderschrift 'De kracht der openbare mening overwint elke weerstand', wat duidelijk de profilering als drukkingsgroep aangaf. In een interview dat te lezen was op de voorpagina van het debuutnummer, werd Craeybeckx gevraagd of de universiteit er weldegelijk zou komen. Daarop antwoordde de voorzitter: "Dat zij er komen zal hangt af van ons zelf: van het Vlaamse land in zijn geheel, van Antwerpen in het bijzonder. Zo was het ook met Gent. Waar een wil is, is een weg. Het eerste wat wij moeten doen is die universiteit willen. Met vastberadenheid en in eendracht".²²⁹

Ondertussen had minister Moureaux in Kamercommissie voor Openbaar Onderwijs als reactie op een vraag van volksvertegenwoordiger, minister van Staat Camille Huysmans (BSP) aangegeven dat er nog geen sprake kon zijn van een nieuwe universiteit in Antwerpen, aangezien ook Bergen, Brugge en zelfs het Luxemburgse dorp Libramont dezelfde wens hadden: "Il n'est pas question et ne peut être question de créer à Anvers une seconde université flamande." Hij wilde zich eerst concentreren op de bestaande instellingen, maar liet de mogelijkheid open om in Antwerpen een beperkt aantal universitaire cursussen te organiseren, zoals elektronica- of tolkenopleidingen.²³⁰

Op 22 april, kon het secretariaat van het CUHOV, met steun van het College van Burgemeester en Schepenen van Antwerpen, zijn intrek nemen in de Antwerpse handelsbeurs. Vandaaruit zouden ze gericht campagne voeren. Diezelfde dag organiseerde het comité er alvast een volksvergadering onder het motto 'Universiteit voor het Volk, door het Volk'. Deze werd bijgewoond door een divers publiek van arbeiders, academici, parlementairen, vakbonds- en bedrijfsleiders. Craeybeckx leidde de bijeenkomst in. Hij benadrukte weerom dat het Antwerps eenheidsfront eerder een succesvolle parlementaire strijd had geleverd voor het Tienjarenplan voor de haven: "Diezelfde eensgezindheid doet ons ook de Universiteit veroveren." Vervolgens namen Grootjans, Detiège en de voorzitter van de Vlaamse Conferentie bij de balie te Antwerpen, Georges Franck (1918-2000), het woord. Grootjans besloot zijn betoog met zich te richten tot Moureaux: "Aan de Minister van Openbaar Onderwijs zeggen wij, in alle vriendschap: gij onderschat ons uithoudingsvermogen, onze koppigheid en ons goed recht." De boodschap kon de minister door de grote media-aandacht moeilijk ontgaan zijn.²³¹

²²⁹ *Universiteit Antwerpen*, 1 (1960), 1; 'Voor de universiteit te Antwerpen', *Gazet van Antwerpen* (14 maart 1960), s.p.; Verscheen op dezelfde dag eveneens in *Het Handelsblad*, *De Volksgazet*, *De Nieuwe Gazet*.

²³⁰ 'Pas d'université à Anvers', *Libre Belgique* (16 maart 1960), s.p.; 'De universiteit te Antwerpen', *De Nieuwe Gazet* (16 maart 1960), s.p.; '(geen) Antwerpse universiteit', *Het Handelsblad* (17 maart 1960), s.p.; 'Schepenen Detiège bepleit oprichting van Antwerpse Universiteit', *De Nieuwe Gazet* (21 maart 1960), s.p.; 'Geen universiteit te Antwerpen', *Het Laatste Nieuws* (23 maart 1960), s.p.; 'Geen universiteit te Antwerpen?', *De Standaard* (23 maart 1960), s.p.; 'Geen vijfde universiteit', *Het Handelsblad* (24 maart 1960), s.p.

²³¹ CRAEYBECKX, *Universiteit van deze tijd*, 41-46; 'Overtuigend pleidooi voor de oprichting van een Universiteit te Antwerpen', *Gazet van Antwerpen* (21 april 1960), s.p.; 'Geslaagde

Het CUHOV zorgde dat de acties elkaar razendsnel opvolgden, zodat de gemoederen geen kans kregen om te bedaren. Op 23 juni organiseerden ze in het Antwerpse Osterriethhuis een colloquium, gewijd aan de ‘Bijzondere aspecten van de verwezenlijking der Rijksuniversiteit te Antwerpen’. In plaats van opnieuw te herkauwen dat er een universiteit in de Scheldestad moest komen, lag de nadruk op de algemene hervorming van het universitair onderwijs. De samenkomst werd andermaal bijgewoond door vooraanstaanden, waaronder Lambrechts als de rector van de Gentse universiteit, academici, sociale groeperingen, verschillende volksvertegenwoordigers, raadsleden van de provincie en de gemeente Antwerpen. Kenmerkend voor deze actie was dat Craeybeckx tijdens zijn inleidende rede voor het eerst nadrukkelijk aangaf dat de Antwerpse rijksuniversiteit een pluralistische instelling diende te worden. Studenten moesten ongeacht hun levensovertuiging zich thuis voelen aan deze universiteit. De levensbeschouwelijke tolerantie moest volgens de burgemeester geen probleem vormen, waarna hij verwees naar de Antwerpse schoolvrede van 1921.²³²

Binnen de politieke kringen debatteerde de socialistische kamergroep op 19 mei over de mogelijke oprichting van een Antwerpse universiteit. Craeybeckx leidde deze discussie in en hoewel de parlementariërs niet tot een algemeen besluit kwamen, bestond er een eerder gunstige houding ten aanzien van het plan.²³³ Een uitzondering was voormalig Antwerps burgemeester Camille Huysmans die zich tijdens eerdere Kamerzittingen negatief uitsprak over de spreiding van het hoger onderwijs, ergo de oprichting van een universiteit in zijn stad. Hij leek hiermee vast te houden aan het standpunt dat hij veertig jaar eerder innam om Gent zijn Nederlandstalige universiteit te gunnen (cf. *supra*). Dit schoot in het verkeerde keelgat van collega-gemeenteraadsleden als Frans Grootjans die in de pers fel uithaalde naar Huysmans.²³⁴

Eind mei kwam de Antwerpse zaak uitgebreid aan bod tijdens het Kamerdebat over de onderwijsbegroting. Voor- en tegenstanders bestookten elkaar met argumenten. Vervolgens pleitte de voorzitter van de socialistische Senaatsfractie, Roger Dekeyzer (1906-1992), op 22 juni in de Senaat voor de oprichting van een universiteit te Antwerpen. Hij klaagde aan dat de behandeling van de kwestie herhaaldelijk verdaagd werd, terwijl de gedachte in Antwerpen zelf steeds meer veld won.²³⁵ De volgende dag repliceerde minister Moureaux in de Senaat op het betoog van Dekeyzer. Hij stelde dat het financieel onhaalbaar was om een universiteit op te richten in de Scheldestad, maar dat er eventueel beperkte mogelijkheden bestonden om

volksvergadering ten gunste van Antwerpse Universiteit’, *Het Handelsblad* (21 april 1960), s.p.; ‘Voor uitbreiding van het hoger onderwijs in Vlaanderen’, *Vooruit* (22 april 1960), s.p.; ‘Un meeting du comité pour l’expansion universitaire en Flandre’, *Le Soir* (22 april 1960), s.p.; ‘La création d’une université de l’Etat à Anvers’, *La Libre Belgique* (26 april 1960), s.p.; ‘Volksvertegenwoordiger Grootjans over “Een universiteit te Antwerpen”’, *Het Laatste Nieuws* (28 april 1960), s.p.; ‘Universiteit te Antwerpen’, *De Antwerpse Post* (28 april 1960), s.p.

²³² CRAEYBECKX, *Universiteit van deze tijd*, 47-49.

²³³ ‘Spreiding van hoger onderwijs’, *De Nieuwe Gazet* (20 mei 1960), s.p.

²³⁴ Ibidem; GROOTJANS, ‘Parlement niet langer onverschillig’, *De Nieuwe Gazet* (27 mei 1960), s.p.; ‘Het universitair onderwijs en de regering’, *De Standaard* (1 juni 1960), s.p.

²³⁵ ‘Drukke besprekingen over begroting van onderwijs in de Senaat’, *Gazet van Antwerpen* (23 juni 1960), 8; Parlementaire Handelingen Senaat, n. 82 (22 juni 1960), 1924.

specifieke lacunes binnen het hoger onderwijs op te vullen, zoals opleidingen met betrekking tot petrochemie of de vorming van tolken. De Antwerpse socialistische senator Frans Houben (1907-1975) verweet de minister dat hij het parlement hierover niet had geraadpleegd, maar dat deze vaststelling het resultaat was van een akkoord met de rectoren van de vrije universiteiten. De regering verkoos volgens Houben om de belangen van deze instellingen te behartigen om zo te voorkomen dat er een nieuwe schoolstrijd zou ontbranden op universitair niveau nu deze op de andere onderwijsgebieden kon gedoofd worden.²³⁶ Het debat over een universiteit voor Antwerpen verscheen steeds nadrukkelijker op het nationaal politieke schouwspel.²³⁷

Ondertussen zetten Craeybeckx en het CUHOV hun campagne verder in de vorm van publieke voordrachten en publicaties, alsook door te lobbyen met de betrokken gemeente- en provincieraadsleden, volksvertegenwoordigers, senatoren en ministers.²³⁸ Daarnaast organiseerde het Studentenactiekomitee Universiteit Antwerpen allerlei acties. Deze vereniging, kortweg STAKUA genoemd, kwam begin 1960 tot stand. Het beschermcomité bestond uit vooraanstaande politieke figuren als burgemeesters, parlaments- en provincieraads- en gemeenteraadsleden. Het STAKUA verspreidde aanplakbrieven, organiseerde optochten, en in november 1960 viel het een tentoonstelling over Antwerpen 1860-1960 in de stedelijke feestzaal binnen om er een maquette van een moderne universiteit uit te stallen. Dit schaalmodel was uitgewerkt door studenten van de KASK en werd door de organisatoren van de tentoonstelling niet verwijderd.²³⁹ Vervolgens organiseerde het Studentenactiekomitee op 17 december het eerste Antwerpse universiteitsbal. Daar wilde ze de aanstelling van de eerste rector ensceneren en ze stelde een lied samen getiteld *Universitas Cha Cha* – waarschijnlijk geïnspireerd door *Indépendance Cha Cha* (1960), een iconisch lied door Joseph Kabasele (1930-1983) dat de onafhankelijkheid van Congo vierde en opriep tot eenheid.²⁴⁰

In de tussentijd ontving de burgemeester een reeks van spontane sollicitaties van academici die een functie ambieerden aan de nog onbestaande Universiteit Antwerpen, verzoeken van buitenlandse universiteiten om samen te werken rond studentenuitwisseling en van organisaties als het Koninklijk Vlaams Muziekconservatorium van Antwerpen dat wenste opgenomen te worden als faculteit binnen deze op te richten universiteit. Hoewel van een eigenlijke

²³⁶ Parlementaire Handelingen Senaat, n. 84 (23 juni 1960), 1960, 2006-2008 ; ‘Senaat beëindigde bespreking over onderwijs’, *Gazet van Antwerpen* (24 juni 1960), 7; ‘De Oprichting van een Interpretariaat. Vraaggesprek met minister Moureaux’, *De Nieuwe Gazet* (11 oktober 1960), 1.

²³⁷ GROOTJANS, ‘Universitair Onderwijs te Antwerpen’, *De Nieuwe Gazet* (17 oktober 1960), s.p.

²³⁸ Zie bijvoorbeeld *Bulletin Nijverheidskamer van Antwerpen* (maart 1960) met een uitgebreid verslag over het optreden van Craeybeckx tijdens de zakenlunch van 7 maart waar hij een vurig pleidooi hield voor een Antwerpse rijksuniversiteit.

²³⁹ STERCKX, ‘Universiteit aan de Tentoonstelling Antwerpen 1860-1960 toegevoegd’, *De Nieuwe Gazet* (11 november 1960), s.p.; ‘Universitaire stand in de Feestzaal’, *De Standaard* (11 november 1960), s.p.; ‘Voordracht over democratie en hoger onderwijs’, *De Standaard* (5 december 1960), s.p.; GROOTJANS, ‘Universitair Onderwijs te Antwerpen’, *De Nieuwe Gazet* (17 oktober 1960), s.p.; ‘Burgemeester Craeybeckx hernieuwt eis inzake Antwerpse Universiteit voor Koninklijke Kring der West-Vlamingen van Antwerpen’, *De Standaard* (17 oktober 1960), s.p.; ‘Een Vlaamse Universiteit, nu, te Antwerpen’, *Het Handelsblad* (19 november 1960), s.p.

²⁴⁰ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, Uitnodiging van het STAKUA voor het eerste Antwerps universiteitsbal, 12 december 1960.

Universiteit Antwerpen dus nog geen sprake was, leefde ze wel al in de geesten.²⁴¹ De bezielde actie voor een Antwerpse universiteit doet bijna vergeten dat de stad op dat moment reeds verschillende instellingen voor universitair onderwijs huisvestte.

5. Universitair onderwijs in de Scheldestad vóór 1965

5.1 De Sint-Ignatiusfaculiteiten

Op het moment dat Craeybeckx zijn redevoering hield in het Osterriethhuis en dat het debat over een Antwerpse universiteit uitbrak in de Senaat, liep het eerste academiejaar aan de faculteiten van de Sint-Ignatius Handelshogeschool op zijn einde. In oktober 1959 waren twee universitaire faculteiten toegevoegd aan het Instituut voor Toegepaste Economische Wetenschappen: Wijsbegeerte & Letteren en Economische & Sociale Wetenschappen. Onder deze laatste ressorteerde voortaan de opleiding van de handelshogeschool. Naast kandidaturen in de Economie werd in 1959-60 de eerste kandidatuur in de Rechten en in de Politieke & Sociale Wetenschappen georganiseerd (cf. *supra*).²⁴² – De opleiding Rechten maakte aanvankelijk deel uit van de faculteit Wijsbegeerte & Letteren, tot deze in het academiejaar 1970-71 haar eigen faculteit Rechtsgeleerdheid kreeg.²⁴³ Het aantal studenten dat de sprong waagde om zich als eerste in te schrijven voor de nieuwe opleidingen, bleef beperkt tot 28 rechtenstudenten en 21 ‘pol&soccers’. Niet al deze pioniers waren bij aanvang even enthousiast. Paul Dumez (°1942) – de eerste praeses van studentenclub Sofia – getuigde in een later interview dat hij ontgoocheld was dat zijn droom om naar een verre, grote studentenstad te trekken in duigen viel toen zijn ouders vernamen dat hij voortaan dichter en goedkoper bij huis kon studeren. Hij vreesde dat zijn universiteitsleven een verlengde zou zijn van het college. Dumez keek uiteindelijk toch positief terug op zijn studententijd, aangezien de kleine groepen studenten een degelijke, persoonlijke opleiding mogelijk maakten en doordat hij en zijn medestudenten de kans kregen om als wegbereiders het clubleven uit te bouwen.²⁴⁴ Sint-Ignatius bleef wel in de kern een katholiek instituut met strenge richtlijnen waar de studenten zich dienden aan te houden. Zo stonden in de informatiebrochure van 1961-62 algemene regels

²⁴¹ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, Algemeen 1958-1961; ‘La création d’une cinquième université à Anvers ne répond pas aux nécessités actuelles’, *La Métropole* (28 april 1960), s.p.

²⁴² Universitaire Faculiteiten Sint-Ignatius, *Studiegids academiejaar 1961-1962*, 4; ‘Universitaire faculteiten te Antwerpen’, *Het Volk* (12 augustus 1960); ‘Openingszitting van de Universitaire fakuliteiten St-Ignatius te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (8 oktober 1959), s.p.; VANDERSTEEN, ‘Na 10 jaar universitaire fakuliteiten (I) “thuis-kandidaturen hebben ons zelfstandig gemaakt”’, *Gazet van Antwerpen* (24 november 1969), 3.

²⁴³ VAN NESTE, *Ter wille van mensen*, 10.

²⁴⁴ VANDERSTEEN, ‘Na 10 jaar universitaire fakuliteiten (I) “thuis-kandidaturen hebben ons zelfstandig gemaakt”’, *Gazet van Antwerpen* (24 november 1969), 3; Zie ook *Centrum*, het maandblad Studententpers Centrum Antwerpen (Aymie, Hermes, Sofia, Wikings).

geschreven als: “Het binnenbrengen, lezen of doorgeven van werken en geschriften strijdig met de christelijke godsdienst of zedenleer (...) zijn redenen tot onherroepelijke uitsluiting.”²⁴⁵

Afbeelding 15: Groepsfoto TEW, academiejaar 1959-60
(UArchief, Digitaal fotoarchief Vincent Jauniaux, archiefUA, groepen TEW, vroeger)

Joseph (Iosephus) De Munter (1898-1961) s.J., professor in de Wijsbegeerte, was de eerste rector van de Sint-Ignatius Faculteiten. Een klein team van docenten – in eerste instantie jezuiten en een beperkt aantal leken – stond in voor de opleidingen. Naargelang de instelling haar aanbod uitbreidde, verruimde het professorenkorps met een toenemend aandeel lekendocenten. De geplande aanvulling van het studieaanbod werd al in het academiejaar 1960-61 geconcretiseerd met de toevoeging van de kandidaatsopleiding Geschiedenis.²⁴⁶ In 1961-62 ging de instelling vervolgens van start met de leergang Klassieke Filologie. Er waren ook plannen om een kandidatuur Wetenschappen of Geneeskunde in te richten. Het bestuur was zelfs al overgegaan tot het huren van lokalen, maar uiteindelijk bleek het kostenplaatje van dergelijke opleiding weinig haalbaar.²⁴⁷ Dhans vond het belangrijk om het mogelijk nakende rijksinitiatief telkens met een aantal academiejaren voor te zijn. Hij wilde dat de Sint-Ignatius Faculteiten uiteindelijk alle kandidatuuropleidingen zouden aanbieden om op die manier zoveel mogelijk studenten te winnen voor het katholieke onderwijs. Kardinaal Van Roey trok echter aan de rem door te benadrukken dat Antwerpen enkel en alleen de functie had Leuven te decentraliseren voor de nodig geachte opleidingen.²⁴⁸

Naast de universitaire kandidaturen, ving in oktober 1959 ook het Postuniversitair Programma voor Bedrijfsbeheer (PPB) aan. Dit programma betekende een aanvulling op de Seminaries voor Bedrijfsbeleid die Adrien Taymans (1911-1988) s.J. als directeur van de Sint-Ignatius

²⁴⁵ Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius, *Akademiejaar 1961-1962*, 10.

²⁴⁶ VAN DER STEEN, *De studentenbeweging aan het St.-Ignatiusinstituut*, 33.

²⁴⁷ ‘Het hoger onderwijs te Antwerpen’, *De Antwerpse Gids* (13 september 1960), s.p.; DE BRUYNE, *Universitaire expansie te Antwerpen*, 63 (bron: *De Antwerpse Gids* van 23 september 1960); VAN DER STEEN, ‘De universitaire expansie te Antwerpen’, 9; Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius te Antwerpen, *Akademiejaar 1961-1962: Algemene indeling van de colleges*.

²⁴⁸ ANTWERPEN, UArchief, *UFSIA*, Rectoraat Dhans – R 2.1, Samenvatting van het onderhoud door Z.E.de Kardinaal aan P. Dhans verleend op 4 november 1959.

Handelshogeschool in het academiejaar 1956-57 had opgericht. Taymans deelde tijdens de openbare slotzitting van het PPB in juni 1961 mee dat de handelshogeschool vanaf oktober van start zou gaan met een specialisatiejaar Handelsingenieurs, volgend op het licentiaat Handelswetenschappen.²⁴⁹ – Het PPB vormde het fundament voor het Instituut voor Postuniversitair Onderwijs (IPO) dat zich in 1965 aansloot bij de UFSIA, onderdeel van de latere Universiteit Antwerpen Management School (UAMS) (cf. *infra*).²⁵⁰

Doordat de Sint-Ignatius Faculteiten niet van rechtswege erkend waren, moesten de studenten tijdens de beginjaren hun getuigschrift verkrijgen bij de centrale examencommissie.²⁵¹ Daarvoor moesten de rechtenstudenten bijvoorbeeld per zittijd slechts een halve dag naar Brussel trekken waar ze door een jury van voor hen onbekende professoren bevestigd werden om vervolgens meteen hun eindresultaat te vernemen.²⁵² De studenten Politieke en Sociale Wetenschappen konden hun examens uiteindelijk voor een eigen jury van het Antwerpse instituut afleggen.²⁵³ Zoals eerder vermeld, was een tweede gevolg van het ontbreken aan officiële erkenning dat de faculteiten geen subsidies ontvingen. Hierdoor moesten de middelen van elders komen. Het voornaamste budget bestond uit de wedden van de jezuïeten en uit erfenissen of giften die deze ontvingen – De orde liet door de gelofte van armoede namelijk geen eigen vermogen toe. Hiermee konden de opleidingen, waaronder het loon van de lekendocenten, gefinancierd worden. De Sint-Ignatius Faculteiten hadden het eerste academiejaar bijna niet overleefd doordat de Leuvense universiteit een lening van 3,5 miljoen frank weigerde.²⁵⁴

De Sint-Ignatius Faculteiten onderhielden sinds hun oprichting een ambigue band met Leuven.²⁵⁵ Aan de ene kant verwachtte het episcopaat dat de Antwerpse instelling katholieke studenten rekruteerde die de vervolgopleiding in Leuven zouden volgen. Anderzijds waren de

²⁴⁹ ‘Belangrijke beslissing in St-Ignatius Handelshogeschool’, *Het Handelsblad* (3 juni 1961), s.p.

²⁵⁰ MARTENS, ‘Een nieuwe bestemming. IPO-UFSIA Management School. Ontstaan en groei’, 41; ‘Instituut voor postuniversitair onderwijs te Antwerpen opgericht’, *Gazet van Antwerpen* (12 oktober 1965), 9; VAN DER STEEN, *De studentenbeweging aan het St.-Ignatiusinstituut*, 34.

²⁵¹ ‘Naar een nationale Studiecommissie’, *De Nieuwe Gazet* (6 oktober 1959), s.p.: Minister Moureaux stelde op 7 juli 1959: “Universiteiten of universitaire faculteiten buiten deze bepaald door artikel 37 van de samengeschiedelde wetten op de toekenning van de academische graden, bestaan niet en mogen niet bestaan.” Het initiatief van het Sint-Ignatiusinstituut te Antwerpen hangt dus af van de vrijheid van elkeen om cursussen in te richten; ‘Interview met een professor van Sint-Ignatius’, *Gazet van Antwerpen* (12 juni 1962), s.p.; ‘De studenten aan het woord “St-Ignatius op de goede weg”’, *Gazet van Antwerpen* (15 juni 1962), s.p.; Interview Rektor Dhanis. Het afscheid van de pioniers’, *’t Pallieterke* (20 maart 1975), 10; LENDERS, *Ontstaan en groei van de Universiteit van Antwerpen*, 19, 29.

²⁵² VANDERSTEEN, ‘Na 10 jaar universitaire fakulteiten (I) “thuis-kandidaturen hebben ons zelfstandig gemaakt”’, *Gazet van Antwerpen* (24 november 1969), 3.

²⁵³ Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius, *Academiejaar 1961-1962*, 9.

²⁵⁴ Interview Rektor Dhanis. Het afscheid van de pioniers’, *’t Pallieterke* (20 maart 1975), 10; LENDERS, *Ontstaan en groei van de Universiteit van Antwerpen*, 28; DE BRUYNE, *Universitaire expansie te Antwerpen*, 59; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373 (map 2), Werkdocument oprichting VZW UFSIA (oktober 1968), 4.

²⁵⁵ ANTWERPEN, UArchief, *UFSIA*, Rectoraat Dhanis – R 2.1, Brief van Dhanis aan rector Van Waeyenbergh (3 augustus 1960).

faculteiten geen afdeling van de Alma Mater, waardoor ze onafhankelijk konden handelen. Bovendien viel Sint-Ignatius als initiatief van de jezuïeten niet onder het gezag van het aartsbisdom, maar onder dat van Rome – wat tevens het geval was bij de universitaire faculteiten van Namen.²⁵⁶ Dit creëerde spanningen tussen de Leuvense en Antwerpse universitaire instellingen die doorheen de jaren 1960 verder opliepen. Zo had rector De Munter tijdens de opening van het eerste academiejaar enthousiast de woorden “Leve onze Universiteit!” uitgesproken, enkel verwijzend naar Antwerpen. Dit viel niet in goede aarde bij de aanwezige vertegenwoordiger van de Leuvense universiteit, Louis De Raeymaeker (1895-1970). Ondanks excuses nam de achterdocht enkel maar toe. Leuven wilde niet dat Sint-Ignatius Faculteiten zich als een zelfstandige universiteit profileerden, maar wenste dat zij op termijn zouden worden opgenomen in de eigen instelling. Het Belgische episcopaat steunde deze integratiegedachte in juni 1962.²⁵⁷ Tijdens de universitaire expansiepolitiek van de jaren 1960 was er een duidelijke constante te herkennen inzake de Leuvense houding ten aanzien van Antwerpen. De universiteit wilde de uitbouw van Sint-Ignatius zoveel mogelijk afremmen, want hoe sterker het katholieke initiatief in Antwerpen werd, des te meer dit de Leuvense werfkracht kon aantasten.²⁵⁸

De jezuïeten dienden daarbij een evenwicht te vinden tussen hun engagement voor de eigen faculteiten en de belangen van de Leuvense universiteit. Dhanis, die in 1961 het rectormandaat op zich nam na het overlijden van De Munter, trachtte net als zijn voorganger de eerste jaren zo weinig mogelijk in het vaarwater van Leuven terecht te komen.²⁵⁹ Zo verdedigde hij tijdens bijeenkomsten van het Verbond van Katholieke Werkgevers (VKW) in maart 1963 en van de Kristelijke Jonge Werkgevers in februari 1964 de spreidingsgedachte: “Spreiding van de kandidaturen, verbonden aan de moederuniversiteit, zal het hoger onderwijs in het bereik brengen van het geheel van onze bevolking.”²⁶⁰ Uit gesprekken die Dhanis in december 1963 met Fernand Gyssens had, bleek dan weer de ambigue houding van de rector. Dhanis verklaarde dat Sint-Ignatius haar universitaire kandidaturen kon aanvangen dankzij de actie van Craeybeckx. Hij was bereid om de strijd van de burgemeester te steunen op voorwaarde dat de instelling haar kandidaturen kon behouden en deze verder zou kunnen uitbouwen tot een volledige universiteit. Dhanis argumenteerde dat een katholiek tegeninitiatief nodig bleef met

²⁵⁶ Zie voor concretere afspraken tussen Van Roey en Dhanis over autonomie versus afhankelijkheid van de Alma Mater: ANTWERPEN, UArchief, *UFSIA*, Rectoraat Dhanis – R 2.1, Samenvatting van het onderhoud door Z.E.de Kardinaal aan P. Dhanis verleend op 4 november 1959.

²⁵⁷ LENDERS, *Ontstaan en groei van de Universiteit van Antwerpen*, 27-28; LENDERS en VAN GOETHEM red., ‘De lange weg naar een universiteit in Antwerpen’, 198 (uit: *Antwerpen in de 20ste eeuw*).

²⁵⁸ DE BRUYNE, *Universitaire expansie te Antwerpen*, 63; Interview Jean Van Houtte (22 maart 2022 en 14 april 2022).

²⁵⁹ VANDEN BORRE, *Toga’s voor ’t Hoge*, 24; LENDERS, *Ontstaan en groei van de Universiteit van Antwerpen*, 41.

²⁶⁰ ‘Rector van St-Ignatius over universitair onderwijs’, *Het Volk* (8 maart 1963), s.p.; ‘Z.E.P. Dhanis over Universitair Onderwijs te Antwerpen’, *De Standaard* (7 maart 1963), s.p.; ‘Z.E.P. Dhanis over problemen van het hoger onderwijs’, *Gazet van Antwerpen* (20 februari 1964), s.p.

oog op de vorming van de jongeren.²⁶¹ Uit dit alles, en op basis van wat hierna nog volgt (cf. *infra*), komen we tot de constatacie dat de rector van de Sint-Ignatius Faculteiten de eigen instelling zo sterk mogelijk wilde uitbouwen en hiervoor diplomatisch en strategisch te werk ging.

5.2 Universitair onderwijs met de blik op de kolonie

Eerder kwam aan bod dat er zich in het Antwerpen van de vroege jaren 1960 verschillende instellingen voor hoger onderwijs bevonden, zoals de RHHS, de Handelsschool voor Juffrouwen, de Hogere Zeevaartschool, het HIVT, het NHBS. Er bestonden ook twee universitaire instituten die zich toespitsten op Belgisch-Congo. Ze zouden na 1965 een rol blijven spelen in het Antwerpse universiteitsgebeuren, waardoor een beknopte introductie hier op haar plaats is.

De kolonisatie van Congo door Leopold II ging gepaard met heel wat nieuwe vraagstukken en noodzaken, waaronder de behoefte aan opgeleide koloniale ambtenaren en aan voldoende kennis en expertise in de tropische geneeskunde. Dit laatste moest enerzijds het hoge sterftecijfer van de koloniatoren in Congo naar beneden halen en anderzijds in eigen land geschikte zorg bieden voor zij die ziek terugkwamen. Om op deze noden in te spelen, ondernamen verenigingen als de Société Royale Belge de Médecine Publique (°1877) en de Société Belge d'études coloniales (°1894) vanaf de jaren 1890 initiatieven als het organiseren van cursussen, congressen, enquêtes en het opstellen van een onderzoeksrapport.²⁶² Binnen deze context verscheen in december 1906 een KB, ondertekend door de ministers Jules de Trooz (1857-1907) en Maurice Van der Bruggen (1852-1919), om de oprichting van een Instituut voor Tropische Geneeskunde in Antwerpen te bestuderen. Het rapport dat drie jaar later afgeleverd werd, vermeldde de aanwezigheid van zeelui en koloniatoren die met tropische ziekten de Antwerpse haven binnenvoeren en vervolgens medische verzorging verkregen in de lokale ziekenhuizen. Hoewel tijdens de discussies ook aan Antwerpen werd gedacht, besloot het nieuwe Ministerie van Koloniën (°1908) met het KB van 30 september 1910 om een school voor tropische geneeskunde in Brussel te stichten. In 1921 opende vervolgens de Kliniek Leopold II in Vorst. De Commissie voor de Verbetering van het Hoger Onderwijs adviseerde in oktober van 1922 echter om de school naar Antwerpen te verhuizen.²⁶³

In de Scheldestad bestond sinds 1920 de École Coloniale Supérieure (Hogere Koloniale School), voortbouwend op de avondopleidingen van de Union Coloniale Belge en opgericht met steun van de Commission for Relief in Belgium en van Antwerps minister van Koloniën Louis Franck (1868-1937). Deze school diende jongens voor te bereiden op een carrière als

²⁶¹ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1459, Nota voor de Heer Burgemeester door Hilda Craeybeckx (3 december 1963): Dit contact vond plaats tijdens het studieweekende 'Universiteit' van de Stichting Lodewijk de Raet.

²⁶² BAETENS, 'Hoe het groeide', 10 e.v.

²⁶³ Ibidem.

topambtenaar in Congo, waar ze na een stage meteen aan de slag konden als gewestbeheerder. Drie jaar later werd de instelling omgevormd tot de Université Coloniale de Belgique (Koloniale Hogeschool van België). De idee ontstond om er drie faculteiten in onder te brengen, waaronder een voor tropische geneeskunde. Als directeur van de School voor Tropische Geneeskunde en van de kliniek Leopold II gaf Alphonse Broden (1875-1929) hierover eind 1923 een negatief advies aan Franck als liberale minister van Koloniën. Broden meende dat de school, gehuisvest in een statig art deco pand aan de Middelheimlaan, zich te ver van het stadscentrum bevond, waar er zich – in tegenstelling tot Brussel – geen universiteit bevond. In de hoofdstad waren bovendien de meeste koloniale ondernemingen gevestigd. Hoewel Franck dit advies ten voordele van ‘zijn’ École Coloniale Supérieure links wilde laten liggen, moest de minister zelf in 1924 plaatsmaken voor de Brusselse Henri Carton de Wiart (1869-1951) die zich net als Broden minder kon vinden in de plannen voor Antwerpen.²⁶⁴

*Afbeelding 16: Hoofdgebouw Koloniale Hogeschool, 1930
(FelixArchief, nr. PB#2550)*

Toch werd in 1924 aan de Nationalestraat in Antwerpen de eerste steen gelegd van een provinciaal instituut voor hygiëne. Vervolgens ontwikkelde er zich, met de steun van prominenten als kroonprins Leopold (1901-1983) en Emile Francqui (1863-1935), een voorstel om in deze nieuwbouw een Instituut voor Tropische Geneeskunde onder te brengen. Op 9 april 1930 bepleitte prins Leopold de stichting van dit instituut in de Senaat, wat de zaak in een stroomversnelling bracht. De stad en de provincie spanden zich voor het project in. Directeur Alphonse Rodhain (1876-1956) werkte als opvolger van Broden de krachtlijnen voor de organisatie en het programma van de nieuwe Antwerpse vestiging uit. Dit zou een fusie zijn van Brusselse School voor Tropische Geneeskunde en de kliniek Leopold II. Het Instituut voor Tropische Geneeskunde Prins Leopold (ITG) werd in 1931 in het leven geroepen als instelling van openbaar nut. Het werd in vergaande mate autonoom beheerd en stond los van ideologische en politieke overtuigingen. Wetenschappelijk onderzoek werd de kerntaak van het ITG. Het

²⁶⁴ Ibidem; DE ROO, *Een elite voor Belgisch-Afrika? De Koloniale Hogeschool van Antwerpen (1920-2020)*, 6.

instituut had een interuniversitair karakter, maar geen universitair statuut. Actoren als de Leuvense universiteit hielden het project namelijk niet tegen op voorwaarde dat er geen geneeskundige faculteit in Antwerpen zou ontstaan. De samenstelling van de eerste Raad van Bestuur gebeurde in 1933.²⁶⁵

Tot 1960 richtte het ITG zich hoofdzakelijk op het opleiden van medisch personeel dat naar de tropen zou vertrekken en op het behandelen van zij die terugkwamen met een tropische ziekte. De meeste professoren hadden zelf een carrière als koloniaal achter de rug. Na de Congolese onafhankelijkheid moest het instituut zich in de nieuwe postkoloniale context heruitvinden. Het zette zijn werkzaamheden verder, maar ditmaal met een focus op ontwikkelingshulpers. Het studentenpubliek werd bovendien internationaler. Het ITG breidde ook haar expertise uit, zoals vanaf 1964 met tropische diergeneeskunde.²⁶⁶

*Afbeelding 17: ITG, art decogebouw in de Nationalestraat (Antwerpen)
(‘Onze geschiedenis’, itg.be)*

Tropische Geneeskunde was dus geen faculteit geworden binnen de Koloniale Hogeschool. Deze instelling bleef haar eigen weg gaan. In 1949 werd ze omgedoopt tot het Universitair Instituut voor de Overzeese Gebieden (UNIVOG). Het instituut was gemachtigd om het getuigschrift van kandidaat en licentiaat in de Koloniale en de Administratieve Wetenschappen toe te kennen, een wettelijk beschermde titel. Elk jaar werd slechts een beperkt aantal studenten tot de opleiding toegelaten. Het onderwijs was tweetalig en een volledig studietraject duurde vier jaar. Wanneer de onafhankelijkheid van Congo aan het begin van de jaren 1960 een feit was, had dit vanzelfsprekend een bijzonder grote impact op UNIVOG. De opleidingen werden verdergezet tot 1962, zodat de studenten die hun studies in 1957 of 1958 hadden aangevangen nog konden afstuderen, maar er bestond weliswaar veel onduidelijkheid over hun carrièreperspectieven. Het volgende jaar verkocht het instituut zijn volledige

²⁶⁵ BAETENS, ‘Hoe het groeide’, 10 e.v.; ‘Rodhain, Alphonse Hubert Jérôme’, *Bestor.be*.

²⁶⁶ BAETENS, ‘Hoe het groeide’, 10 e.v.; COTMAN, ‘Janssens, Pieter Gustaaf (1910-2005)’, *UGentMemorie*.

bibliotheekcollectie. Het personeel verloor zijn werk en de gebouwen kwamen tijdelijk leeg te staan.²⁶⁷

6. De Regering Lefèvre-Spaak en de universitaire problematiek (1961-1965)

Moureaux had als minister van Openbaar Onderwijs geen toegeving gedaan ten aanzien van de Antwerpse zaak. Toen de rooms-blauwe regering-Eyskens III plaatsmaakte voor nummer IV, was het Pierre Harmel die deze ministerpost op zich nam. Hoewel Harmel een pleitbezorger van het eerste uur was voor een toenemende inzet op universitair onderwijs en onderzoek (cf. *supra*), kreeg hij amper de tijd om maatregelen door te voeren. De aanhoudende stakingsgolf in Wallonië naar aanleiding van de Eenheidswet, zette de koning aan om de regering al op 20 februari 1961 te ontbinden. Er kwamen vervroegde verkiezingen waardoor het in april 1961 de beurt was aan de regering-Lefèvre. Tijdens de vroege jaren 1960 vonden nog andere politieke wervelstormen plaats, zoals de Congolese onafhankelijkheid of de oploeiende taalkundige spanningen met de oprichting en doorbraak van nationalistische partijen (MPW, VU), die de besluitvorming bemoeilijkten.²⁶⁸ Politieke historici Emmanuel Gerard en Frederik Verleden merkten op dat tijdens de jaren 1960 de feitelijke politieke macht van het parlement en de regering steeds meer naar de politieke partijen verschoof. Politieke strijdpunten werden, net als met het Schoolpact van 1958, vaker onderhandeld en bekrachtigd door partijstructuren. De participatie – een concept dat oud-minister Marcel Grégoire (1907-1996) in 1965 introduceerde – kwam nu tot volle ontwikkeling.²⁶⁹

6.1 Het NRWB-rapport zwengelt het debat over de universitaire expansie aan

Het CUHOV ondernam initiatieven om een onderwijsminister aangesteld te krijgen die oor zou hebben naar zijn wens. Zo richtte het comité op 30 maart 1961 een brief aan alle Vlaamse verkozen mandatarissen, waarin het de noodzaak van een universiteit voor Antwerpen benadrukte en verzocht dat er een minister zou komen die “de Vlaamse problemen begrijpt en voor de behandeling ervan de nodige waarborgen biedt.”²⁷⁰ Los daarvan overhandigde de Kultuurraad voor Vlaanderen (KRV) de volgende dag zijn ‘memorandum inzake de reorganisatie van de cultuurpolitiek in België’ aan de koning. De KRV was in april 1959

²⁶⁷ DE ROO, *Een elite voor Belgisch-Afrika? De Koloniale Hogeschool van Antwerpen (1920-2020)*, 3, 6-7, 18-23; DE SMEDT en CUYVERS, ‘De bakermat van de universiteit’, 364, 369; VAN CRAEN, ‘Wat met het UNIVOG?’, *De Nieuwe Gazet* (28 maart 1963), s.p.

²⁶⁸ HUYSE, *De gewapende vrede*, 49 e.v.; GERARD en VERLEDEN, *De ongrijpbare macht*, 245.

²⁶⁹ GERARD en VERLEDEN, *De ongrijpbare macht*, 257, 265.

²⁷⁰ CRAEYBECKX, *Universiteit van deze tijd*, 50-51; Aanvankelijk had het gebouw een erg koloniale stijl, naar het ontwerp van architect Walter Van Kuyck (1876-1934). Na de brand van 1929 herwerkte Mabel Ravert het ontwerp gedeeltelijk (voornamelijk het dak dat volledig verwoest was), waardoor het koloniale meer plaats maakte voor een eerder sombere stijl.

opgericht door de Bestendige Deputaties van de Vlaamse provinciebesturen, Brabant inbegrepen. De raad wilde de Nederlandse cultuur in Vlaanderen behartigen en bevorderen. Hij profileerde zich als officieuze woordvoerder van de Vlaamse cultuurgemeenschap en kon daarbij een zekere invloed uitoefenen op de politieke besluitvorming. De acties van de raad richtten zich onder meer op het hoger onderwijs en in het bijzonder op de universitaire expansie. Het is ook binnen dit kader dat het memorandum werd opgesteld. Met deze tekst eiste de KRV bijkomende maatregelen om een sterkere vertegenwoordiging van Vlaamse jongeren in het universitair onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek te bekomen.²⁷¹

De regering-Lefèvre-Spaak werd uiteindelijk op 25 april 1961 gevormd. Voor het eerst werkten de katholieken en de socialisten samen in een sterke en langdurige coalitie. De regering vormde hierdoor een belangrijke gangmaker van het travaillisme.²⁷² Door de afschaffing van het Ministerie van Culturele Zaken, werd premier Lefèvre eveneens bevoegd voor wetenschapsbeleid. De ministerpost van Nationale Opvoeding – de nieuwe benaming voor Onderwijs – ging naar de socialist Victor Larock (1904-1977). Daarnaast kreeg hij er de bevoegdheid Cultuur bij.²⁷³ De regeringsverklaring gaf blijk van een progressieve sociaaleconomische politiek, wat onder meer sloeg op de verhoging van de pensioenen en van de werkloosheidsuitkeringen, de hervorming van de ziekte- en invaliditeitsverzekering en op de democratisering van het hoger onderwijs. Dit laatste behoorde tot de verantwoordelijkheden van Larock.²⁷⁴ Hij bekleedde nog geen week zijn post wanneer er in Antwerpen op 29 april een grote studentenbetoging plaatsvond, onder leiding van het STAKUA.²⁷⁵

Afbeelding 18: Lied door van Hullebroeck n.a.v. een manifestatie voor een Universiteit te Antwerpen (29 april 1960)
(FelixArchief, Wim Geldolf, nr. 761#691, map Universiteit Antwerpen Briefwisseling)

²⁷¹ s.n., 'Reorganisatie van de cultuurpolitiek in België', 31-32; COETSIER en BONTE, *Doorstroming naar de universiteit*, 9; THEUWISSEN, 'Kultuurraad voor Vlaanderen (KRV), *NEVB Online*.

²⁷² GERARD en VERLEDEN, *De ongrijpbare macht*, 260.

²⁷³ EYSKENS, *de Memoires*, 648.

²⁷⁴ DE CLERCK, *Rector Bouckaert had toch gelijk*, 17.

²⁷⁵ CRAEYBECKX, *Universiteit van deze tijd*, 49; 'Balans van de studenten-aktie voor een universiteit te Antwerpen', *Gazet van Antwerpen* (29 april 1960), 5; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, Studentebetoging en vergadering in de K.V.O. op 29 april 1961; Ibidem, Pamflet STAKUA (Antwerpen, 18 maart 1961); Ibidem, Politieverslag over propaganda tot het oprichten van een universiteit te antwepn bij middel van aanplakbrieven (12 april 1960).

De stoet trok met spandoeken en ballonnen door de stad. Jongeren scandeerden slogans en zongen het lied *Antwerpen eist*, voor de gelegenheid gecomponeerd door Emiel Hullebroeck (1878-1965) met tekst van Tijn Van Brabant (1922-1996). Het refrein klonk als volgt: “Kom, Antwerpen, ’t is de hoogste tijd! Uit met de klacht, uit het verwijt! Een Antwerpse Universiteit, Dat willen, dat willen wij!” Aangezien de vele eerdere acties niet voor concrete resultaten hadden gezorgd, hoopten de betogers dat hun optreden een groter effect zou hebben op de publieke opinie. Vertegenwoordigers van studentenverenigingen uit Gent, Leuven, Brussel en Antwerpen namen tijdens een academische zitting in de Koninklijke Vlaamse Opera het woord. In het publiek zaten naast gekende gezichten als Craeybeckx en Grootjans nog andere prominenten, onder wie een aantal parlementairen. De Gentse voorzitter van het Liberaal Vlaams Studentenverbond (LVSU), Hubert Moriau (1939-2013), richtte zich tot de gezagsdragers met de boude woorden: “Indien U niet met ons marcheert, dan gaan wij verder zonder U.” Ten slotte presenteerden de vertegenwoordigers het telegram dat ze naar eerste minister Lefèvre zouden sturen, om ook hem op de hoogte te brengen van wat er die zaterdagmiddag in de stad gebeurde: “Duizenden betogende Antwerpse studenten eisen een universiteit te Antwerpen.”²⁷⁶

De volgende dag hield Pieter Lambrechts als rector van de Rijksuniversiteit Gent een toespraak voor het Willemsfonds over ‘Actuele uitzichten van het hoger onderwijs in België’. Net als zijn voorganger Jan Gillis in 1957 had gedaan, pleitte hij tijdens zijn betoog voor de oprichting van een zo ‘volwaardig’ mogelijke universiteit in Antwerpen. Lambrechts sprak zich uit tegen de spreiding van kandidaturen, want de universiteit vormde in zijn ogen een organisch geheel van kandidaturen en licentiaten. De twee konden volgens de rector niet van elkaar gescheiden worden, zonder afbreuk te doen aan het concept ‘universiteit’. Bijgevolg zouden kleine regionale afdelingen nooit de kwaliteit van onderwijs en onderzoek bereiken als volledige universiteiten.²⁷⁷

Het duurde even voor de regering opnieuw de aandacht kon vestigen op het vraagstuk van de universitaire expansie. Ze had eerst namelijk af te rekenen met zowel de spanningen in Congo als de vele conflicten in eigen land – van het afbakenen van de taalgrens tot discussies over de hervorming van de directe inkomstenbelasting en onvrede in de medische sector.²⁷⁸ De nieuwe taalregeling zorgde er tevens voor dat tijdens de eerste helft van de jaren 1960 de communautaire spanningen aan de universiteit van Leuven en Brussel toenamen, wat in vergaande mate de politieke en publieke aandacht inzake het universitaire luik opeiste.²⁷⁹

²⁷⁶ ‘Zaterdag massale manifestatie in Scheldestad’, *Het Handelsblad* (25 april 1961), s.p.;

‘Studentenbetoging zette Anwerpen in Rep en... Hoop’, *De Nieuwe Gazet* (1 mei 1961), s.p.;

‘Studenten betoogden voor een universiteit in de Scheldestad’, *Gazet van Antwerpen* (1 mei 1961), 4;

‘Geestdriftige Betoging en Meeting vor Antwerpse Universiteit’, *De Volksgazet* (1 mei 1961), 6;

‘Studentenbetoging verdedigde met luim een ernstige eis’, *Het Laatste Nieuws* (2 mei 1961), s.p.

²⁷⁷ LAMBRECHTS, ‘Actuele uitzichten van het hoger onderwijs in België’, 15; GROOTJANS, ‘Het Willemsfonds en de Vlaamse Eisen. Een Antwerpse Universiteit’, *De Nieuwe Gazet* (2 mei 1961), s.p.

²⁷⁸ DE CLERCK, *Rector Bouckaert had toch gelijk*, 18.

²⁷⁹ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1040 t.e.m. MA-KAB#1045; WEETS, ‘Onderwijs: Hoger onderwijs in Leuven’, *NEVB Online*.

Uiteindelijk richtte minister Larock zich tot de Antwerpse eis. Op 29 mei ontving hij een afgevaardigde van het CUHOV die hem diende te overtuigen van de noodzaak van de uitbreiding van het hoger onderwijs. Diezelfde week bracht hij een bezoek aan het Koninklijk Atheneum van Antwerpen. Daar verklaarde Larock: “De universiteit van Antwerpen zal er komen en de staat moet maken dat ze er in de beste voorwaarden komt.” De minister beloofde dat hij zich zou engageren voor deze universiteit.²⁸⁰ De grootste tegenwerkende kracht was de enorme kostprijs van dergelijk project en dit terwijl de minister de onderwijsuitgaven wilde inperken, aangezien deze ten gevolge van het Schoolpact in de hoogte waren geschoten: in de overheidsbegroting steeg het aandeel voor onderwijs van 11 procent in 1950 naar 18,2 procent in 1960.²⁸¹

Het overtuigen van de minister van Nationale Opvoeding voor de Antwerpse zaak was een belangrijke stap, maar dit bleek allesbehalve voldoende om effectief te komen tot de oprichting van een nieuwe universiteit in de Scheldestad. Sinds het einde van de jaren 1950 beroerden de universitaire problemen zowel het brede publiek als de economische en politieke kringen. Het eerste deel van dit hoofdstuk ging in op de verschillende aanleidingen voor deze situatie: de toenemende aandacht voor de democratisering van het hoger onderwijs, een grotere belangstelling voor intellectueel kapitaal, een aangroeiende Vlaamse onvrede over de taalkundige ongelijkheid binnen het universiteitswezen en ten slotte de praktische problemen die het stijgende studentenaantal met zich meebrachten. Het nationale universitaire apparaat moest hervormd worden. Bijna elke rector, betrokken politicus of belanghebbende was ervan overtuigd dat er een expansie moest plaatsvinden van de toenmalige voorzieningen. Er bestond echter geen eensgezindheid over de concrete uitwerking.

Globaal genomen lagen hiervoor drie scenario's op tafel. Het eerste was de uitbreiding van de bestaande universiteiten, zonder daarbij over te gaan tot de spreiding of ‘uitzwerming’ van de opleidingen. De volgende mogelijkheid omvatte het inrichten van universitair (kandidatuur)onderwijs in satellietcampussen, verbonden aan bestaande universiteiten in de provincies die daar tot dan toe over beschikten. De Grendelwet van 1911 hield de expansie van vrije instellingen buiten het eigen arrondissement tot dan toe tegen.²⁸² De laatste optie bestond uit het oprichten van nieuwe, autonome universiteiten of universitaire instellingen. Het debat over de universitaire expansie dat aan het begin van de jaren 1960 echt op gang kwam, draaide rond deze onenigheid. De rectoren van de bestaande universiteiten wilden in de eerste plaats hun bestaande infrastructuur uitbreiden en kantten zich tegen een verdere versnippering van de

²⁸⁰ “De Antwerpse Universiteit zal er komen” Verklaart Minister Larock bij bezoek aan het Kon. Atheneum te Antwerpen’, *De Volksgazet* (30 mei 1961), s.p.; ‘Le ministre Larock rend visite à l’Ithénée Royal d’Anvers’, *Le Matin* (30 mei 1961), s.p.; ‘Antwerpse universiteit komt er’, *Gazet van Antwerpen* (1 juni 1961), 4.

²⁸¹ ‘Regering wil rationeler onderwijspolitiek’, *Gazet van Antwerpen* (1 juni 1961), 8; ‘Universiteit voor Antwerpen’, (2 juni 1961), *De Linie*, s.p.; GERARD en VERLEDEN, *De ongrijpbare macht*, 223.

²⁸² VANDEN BORRE, *Toga's voor 't Hoge*, 19; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/276, Hervorming en geografische decentralisatie van het eerste jaar aan de universiteit, 1.

in hun ogen al te beperkte middelen.²⁸³ Wel vonden er verschuivingen plaats binnen deze standpuntbepaling. Waar de Leuvense rectoren Honoré Van Waeyenbergh (1891-1971) en Albert Descamps (1961-1980) aan het begin van de jaren 1960 bijvoorbeeld de inrichting van universitair onderwijs buiten de bestaande universiteiten expliciet afwezen, klonken op andere momenten stemmen uit de universiteit die overtuigd pleitten voor de spreiding van haar opleidingen.²⁸⁴

Uit de openingsrede van rector Descamps voor het academiejaar 1961-62.²⁸⁵

"Hoe kan men echter een waarlijk Hoger Onderwijs inrichten voor die steeds groeiende massa? Hieromtrent stellen zich veel vragen. Nieuwe universiteiten in een land dat geen afstanden kent en in staat is zijn problemen op te lossen door gemakkelijke verbindingen, door talrijke en belangrijke studiebeurzen, door de vier bestaande universiteiten en verschillende universitaire instituten? Hebben deze trouwens niet genoeg moeten bedelen om de hulp te bekomen die nodig was voor hun uitrusting en hun expansie? En bezitten zij niet meer dan eventuele nieuwe stichtingen de mogelijkheid om een onderwijzend personeel aan te werven dat bevoegd is en gevormd in een milieu van wetenschappelijke tradities? Moet het komen tot een uitzwermen van kandidaturen, die zich ten slotte in de dorpen zullen gaan vestigen en weldra niets universitairs meer zullen hebben tenzij de naam, welke ze dan ook ten onrechte zullen dragen? Ik wens op deze vragen niet openlijk te antwoorden, daar men een toestand heeft geschapen waarin men bewust de mythe en een etherische mystiek cultiveert, een toestand waar de slogans de rede vervangen. Waar de eerste de beste verkiezingsdemagoog meer te zeggen heeft dan zij die in de universitaire werkzaamheden vergrijsd zijn."

Binnen Antwerpen bestond er evenmin unanimiteit over een van deze scenario's. Dhanis leek als rector van de katholieke Sint-Ignatiusfaculteiten genoodzaakt om publiekelijk het standpunt van Leuven te volgen, vis-à-vis verenigingen als het CUHOV, VEV, STAKUA of het VVA (Verbond der Vlaamse Academici, sinds november 1960 de opvolger van het AVOHV) die een

²⁸³ VERHOEVEN, 'Belgium: linguistic communalism, bureaucratisation and democratisation', 134-135; 'Le recteur de l'ULB s'oppose à la création de Nouvelles universités', *La Métropole* (6 oktober 1961), s.p.: "Le recteur s'est opposé à la création de nouvelles universités, ce qui entraverait l'épanouissement des universités existantes et ne leur permettrait pas de profiter au maximum de leurs efforts. La création de nouvelles universités coûterait des milliards et demanderait des sacrifices financiers plus grands que ceux qui résultent du développement des universités existantes. Il a signalé d'autre part le problème du recrutement du corps professoral. (...) Le recteur s'est opposé également à l'idée de la création en diverses villes de candidatures laissant aux universités traditionnelles les formations spécialisées."; 'Openingsvergadering van de Vrije Universiteit', *Het Laatste Nieuws* (6 oktober 1961), s.p.

²⁸⁴ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1462, Openingsrede Leuven voor het academiejaar 1961-1962; Ibidem, nr. 683#318, Verslag over tv-interview met Leuven's oudrector Van Waeyenbergh (27 november 1961): Het interview vond plaats op 22 november naar aanleiding van zijn zeventigste verjaardag. Van Waeyenbergh vond een regionale universiteit in Bergen en Antwerpen overbodig, door de goede verbinding naar Leuven, de meerwaarde van studies verder van huis, voldoende hoge studiebeurzen en onvoldoende professoren.

²⁸⁵ Ibidem, nr. MA-KAB#1462, Openingsrede Leuven voor het academiejaar 1961-1962.

nieuwe rijksuniversiteit verlangden.²⁸⁶ Het was voor de Antwerpse zaak echter van belang dat, in plaats van intern verdeeld te zijn en zo verwarring te zaaien, er een krachtige en eenduidige stem klonk die een universiteit voor de Scheldestad eiste. Zo liepen de Antwerpenaren minder het risico om bij de uiteindelijke wettelijke vertaling van de universitaire expansie genegeerd te worden. In 't Stad zagen de verschillende stakeholders de potentiële kracht van dergelijke frontvorming zeker in, maar toch bewoog dit hen onvoldoende om tot een werkbare compromisoplossing tussen de verschillende belanghebbenden te komen.

De vrijgave van het rapport door de Nationale Raad voor Wetenschapsbeleid op 7 juni 1961, gold als het officiële begin van het besluitvormingsproces inzake de universitaire expansie. De NRW werd met het koninklijk besluit van 16 september 1959 opgericht. Het was een openbare instelling die de regering adviseerde over wetenschapsbeleid, maar zelf onafhankelijk van de regering opereerde. De raad bestond uit de rectoren van de universiteit van Gent, Leuven, Brussel, Luik en uit vertegenwoordigers van economische en sociale sectoren (cf. *supra*).²⁸⁷ Zijn onderzoek naar het toenemende studentenaantal resulteerde in het *Verslag over de stijging van het aantal studenten en de gevolgen hiervan voor de uitbreiding en de spreiding van de instellingen voor hoger onderwijs* (1961). Het rapport argumenteerde voor het uitbreiden van de bestaande universiteiten. Als deze hun infrastructuur aanpasten, konden ze het groeiende aantal studenten opvangen, waardoor er geen nood was aan de spreiding van de bestaande universiteiten of aan de oprichting van nieuwe autonome universiteiten en faculteiten. Dit zou enkel maar leiden tot een nodeloze versnippering van financiële middelen en het deed volgens de NRW afbreuk aan de kwaliteit van het wetenschappelijk onderzoek. Betreffende Antwerpen stelde het rapport wel voor om bestaande officiële instellingen voor hoger onderwijs te groeperen. Hierbij ging het over de RHHS, het ITG, UNIVOG en het pas opgerichte Hoger Instituut voor Vertalers en Tolken (HIVT). Het HIVT was in 1961 gesticht als afdeling van de Rijkshandelshogeschool, het was eveneens geklasseerd was binnen het niet-universitair (technisch) hoger onderwijs en mocht ook graden van kandidaat en licentiaat toekennen.²⁸⁸ Deze groepering van Antwerpse onderwijsinstellingen zou zich eerst moeten toeleggen op de studie van de derde wereld. Later zou er een hogere instelling voor technologie aan kunnen

²⁸⁶ 'Rector van St-Ignatius over universitair onderwijs', *Het Volk* (8 maart 1963), s.p.; 'Z.E.P. Dhanis over Universitair Onderwijs te Antwerpen', *De Standaard* (7 maart 1963), s.p.

²⁸⁷ 'Koninklijk besluit betreffende de organisatie van het wetenschapsbeleid', *Belgisch Staatsblad* (22 september 1959), 6773-6783.

²⁸⁸ MASSART en MOLITOR, *Verslag over de stijging van het aantal studenten*, 86-87; 'De Oprichting van een Interpretariaat. Vraaggesprek met minister Moureaux', *De Nieuwe Gazet* (11 oktober 1960), 1, 5; 'Sukcesrijk eerste jaar aan de Rijkshandelshogeschool', *Gazet van Antwerpen* (13 juli 1961), 4; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/276, Hervorming en geografische decentralisatie van het eerste jaar aan de universiteit, 2; VAN GOETHEM red., *Antwerpen en de jezuiten (1562-2002)*, 183; 'Nieuwe universiteiten niet opportuun geacht', *De Standaard* (6 juli 1961), 1, 7; LENDERS, *Ontstaan en groei van de universiteit van Antwerpen*, 42: Gesticht op initiatief van gouverneur Declerck. Het HIVT bood als eerste in België een vierjarige vertaal- en tolkenopleiding op universitair niveau aan. Het instituut werd ondergebracht in het vroegere gebouw van de Rijkshandelshogeschool in de Schilderstraat.

worden toegevoegd, afgestemd op nieuwe wetenschappen als petrochemie en kernfysica. Ten slotte zou uit dit geheel een universiteit kunnen groeien.²⁸⁹

De NRW met Lucien Massart als voorzitter leek daarmee het voorstel van Frans Detiège te volgen. De Antwerpse schepen had Massart namelijk in april 1960 verzocht om voor Antwerpen ten minste de oprichting van een technische hogeschool te adviseren – zoals het VEV-rapport van 1959 vooropstelde (cf. *supra*) – maar bij voorkeur een universiteit. De NRW-voorzitter antwoordde zijn oude studiegenoot – beiden alumni van het Koninklijk Atheneum Antwerpen – dat hij het een rationeel plan vond waarvan hij hoopte op een spoedige realisatie, wat nu dus tot uiting leek te komen in het NRW-rapport.²⁹⁰ Massart wilde zich voor de Antwerpse zaak engageren. Zo sprak hij premier Eyskens meermaals aan over de mogelijkheid om in de Scheldestad universitair onderwijs in te richten, maar die repliceerde dat er daarvoor geen geld was. Verder ging de NRW-voorzitter de zaak bepleiten bij toenmalig onderwijsminister Moureaux. Die gaf hem inzage in de voorziene onderwijsbegroting, waaruit bleek dat er niets voorzien was voor Antwerpen. Vervolgens trok hij naar cultuurminister Harmel in de hoop om via hem hieraan iets te kunnen veranderen. Massart hield het kabinet van Craeybeckx, alsook Albert Ide, heimelijk op de hoogte van zijn ondernomen stappen. Daarbij drukte hij de burgemeester op het hart dat deze discreet diende om te gaan met de ingewonnen informatie, zodat de NRW-voorzitter niet uit de gratie zou vallen bij spilfiguren als Moureaux. Een informatiek dat niet terug te leiden viel tot Massart en aangewend kon worden ten voordele van de Antwerpse zaak, vormde wel een mogelijke opportuniteit. Hij koos er bewust ook voor om zijn steun voor Antwerpen niet publiekelijk te verkondigen, want “iedereen weet dat ik Antwerpenaar ben en als ik over de universiteit Antwerpen begin zegt men: ‘Ja, natuurlijk, gij zijt van Antwerpen, gij hebt een préjugé favorable.’”²⁹¹

Het NRW-advies was een onderbouwd voorstel, maar het hield weinig rekening met regionale eisen of met taalkundige en levensbeschouwelijke breuklijnen. Daarom vielen de aanbevelingen niet overal in goede aarde.²⁹² Bijgevolg vormde het rapport binnen het parlement een opening voor het debat over de universitaire expansie. Allereerst rees er in de Senaat op 15 juni verzet van Waalse socialistische zijde tegen de vooropgestelde oprichting van een Antwerpse universiteit. BSP-senator en voormalig ULB-rector Henri Janne (BSP, 1908-1991)

²⁸⁹ EYSKENS, *de Memoires*, 667; ANTWERPEN, UArchief, S, 318, Archiefnummer 4221:

Transcriptie tv interview 15 maart 1965, 2; ‘Antwerpen kan centrum voor wetenschappelijke vorming worden’, *Gazet van Antwerpen* (7 juli 1961), 7; DELEECK, ‘Uitbouw en spreiding der universitaire instellingen’, 822-824.

²⁹⁰ ANTWERPEN, UArchief, 318, nr. 4231: Brief van Detiège aan Massart (5 april 1960); Ibidem, Brief van Massart aan Detiège (8 april 1960); ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, Brief van Massart aan Craeybeckx (17 mei 1960): Massart vroeg Craeybeckx om zijn advies over de maatregelen die de volgende jaren dienden genomen te worden inzake de universitaire expansie.

²⁹¹ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, Uiterst dringend en strikt vertrouwelijke nota voor de Heer Burgemeester, 1 maart 1960; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, Vertrouwelijke nota voor de Heer Burgemeester, 8 maart 1960.

²⁹² BALTHAZAR, ‘Enkel in dienst van de wetenschap’, 15; ‘De toekomst van het hoger onderwijs’, *De Linie* (11 augustus 1961), 7.

gaf eveneens aan dat hij de stichting van een universiteit in de Scheldestad niet nodig achtte. De Limburgse Hubert Leynen (CVP) sloot zich hierbij aan met het argument dat België al voldoende universiteiten had. De Antwerpse Adolf Molter (BSP, 1896-1975) nam het dan weer op voor zijn regio. Larock gaf als onderwijsminister aanvankelijk nog geen commentaar.²⁹³ Vervolgens kwam de Antwerpse zaak op 29 juni aan bod in de Kamer tijdens een marathonzitting over de onderwijsbegroting. Grootjans die twee jaar eerder een wetsvoorstel had ingediend voor de oprichting van een rijksuniversiteit in Antwerpen, schaarde zich terug achter dit streven. Larock repliceerde deze keer dat de aandacht in de eerste plaats naar de bestaande instellingen diende te gaan, zoals het NRW-rapport ook voorschreef.²⁹⁴

Ook buiten het parlement bracht het rapport heel wat reacties teweeg. Vanuit katholieke zijde hield het ACW drie dagen voor de bekendmaking van het verslag zijn twintigste nationaal congres te Luik met als thema: ‘Het onderwijs en de toekomst van de arbeidersstand’. Daar werd een resolutie aangenomen die aangaf dat er een spreiding van de kandidaturen moest komen, niet alleen om de toename van het aantal studenten te kunnen opvangen, maar ook om aan de katholieke bevolking de kans te geven om aan een katholieke universiteit te studeren.²⁹⁵ Naar aanleiding van dit standpunt verscheen er in oktober 1961 in het ACW-tijdschrift *De Gids op Maatschappelijk Gebied* een artikel over de ‘Uitbouw en spreiding der universitaire instellingen’. De auteur en tevens voorzitter van de ACW-studiedienst, Herman Deleeck (1928-2002), ging kritisch in op enkele punten uit het NRW-rapport. Hij klaagde aan dat de bevindingen van het verslag niet het resultaat waren van een diepgaand, vernieuwend onderzoek. Volgens hem was de tekst daarentegen uitgewerkt in functie van een reeds bepaald oogmerk: het afwijzen van een decentralisatie van het universitair onderwijs. Het advies om de Antwerpse officiële instellingen van hoger onderwijs samen te voegen en zo later te komen tot de uitbouw van een universiteit, stond dan weer in tegenspraak met de centrale stelling. Hiermee discrimineerde de NRW volgens Deleeck de vrije onderwijsinstellingen, terwijl deze laatste op vlak van studentenaantallen volgens hem veel gewichtiger waren. Hij verwees daarbij naar de Sint-Ignatiushandelshogeschool met 627 studenten en de Rijkshandelshogeschool met 279 studenten.²⁹⁶

In Antwerpen was het kamp van Craeybeckx enerzijds tevreden dat het rapport ruimte liet voor de uiteindelijke oprichting van een universiteit in de stad, maar het zette volgens de burgemeester onvoldoende druk op het spoedig stichten van een volledige rijksuniversiteit.²⁹⁷ De campagnes van onder meer het CUHOV werden dan ook gewoon verdergezet. Zo kwam het comité op 26 juni nogmaals samen in het Century Hotel om er een persconferentie te houden

²⁹³ DELEECK, ‘Uitbouw en spreiding der universitaire instellingen’, 822; ‘Waaals socialistisch verzet tegen oprichting van Antwerpse universiteit?’, *De Nieuwe Gazet* (18 juni 1961), s.p.

²⁹⁴ ‘Geen bevredigend antwoord op eis inzake Antwerpse Universiteit’, *De Nieuwe Gazet* (30 juni 1961).

²⁹⁵ ‘Universitaire standpunten. Interview met de h.R. Hulpiau, voorzitter van het A.C.W.’, *Gazet van Antwerpen* (16 mei 1964), 2; ‘Nog steeds worden duizenden kinderen van 15 jaar loontrekkenden’, *Gazet van Antwerpen* (5 juni 1961), 7; LUYTEN, ‘ACW niet tegen Antwerpse universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (6 juni 1961), s.p.

²⁹⁶ DELEECK, ‘Uitbouw en spreiding der universitaire instellingen’, 822-827.

²⁹⁷ ‘Twee jaar Nationale Raad voor Wetenschapsbeleid’, *Gazet van Antwerpen* (29 juli 1961), 7.

over ‘De Universiteit van Antwerpen, een algemeen Vlaamse eis.’²⁹⁸ Vervolgens sprak Frans Detiège als waarnemend burgemeester tijdens de 11 juli-rede over hoe Antwerpen met zicht op de Europese integratie een universiteit moest krijgen, want: “alleen een intelligent en welvarend Vlaanderen kan de ramen wijd openzetten op Europa”.²⁹⁹

Minister Larock nam diezelfde 11 juli in de Kamer, samen met adjunct-minister Renaat Van Elslande (1916-2000), het woord over de problemen aangaande het universitair onderwijs. Ze trachtten een mouw te passen aan de regionale en taalkundige zenuwachtigheid die de vrijgave van het rapport teweegbracht. Beide heren gaven aan dat er dringend concrete plannen moesten uitgewerkt worden om de expansie van het universitair apparaat te realiseren. Om tegemoet te komen aan de regionale eisen mocht daarbij niet alleen naar Antwerpen gekeken worden, maar moest elke provincie die kampte met een tekort aan opleidingsmogelijkheden hiertoe kansen krijgen. Ze wilden dat er eensgezindheid zou bestaan over de uiteindelijke compromisoplossing, net zoals dit bij het Schoolpact het geval was. Van Elslande vroeg daarnaast ook dat de NRWB zijn onderzoek dringend zou verderzetten. Daarbij wilde hij niet langer een globale studie, maar één die de situatie van Vlaanderen en Wallonië apart behandelde “om de eenvoudige reden dat de elementen van het probleem verschillend zijn, al naargelang men zich ten Noorden of ten Zuiden van de taalgrens bevindt.” Van Elslande wilde de ‘cultuurautonomie’ van beide landsdelen respecteren – een prematuur concept aangezien de wet-Gilson (1962) of de eerste staatshervorming (1970) nog in de toekomst lagen. Aldus paste hij de pacificatie van de taalproblematiek toe die de regering Lefèvre-Spaak vooropstelde.³⁰⁰

Zodoende richtte Larock als minister van Nationale Opvoeding in november 1961 een commissie op die de concrete uitvoering van het advies met betrekking tot Antwerpen diende te onderzoeken. Deze bestond uit zijn kabinetschef, de bureauchef en directeur van het Bestuur van het Hoger Onderwijs, vertegenwoordigers van de RHHS, het UNIVOG en van het ITG.³⁰¹ De commissie leverde een maand later haar eerste rapport af aan Larock.³⁰²

²⁹⁸ ‘Voorlichtingsvergadering van komitee voor de uitbreiding van het Hoger Onderwijs in Vlaanderen’, *Gazet van Antwerpen* (27 juni 1961), 7.

²⁹⁹ CRAEYBECKX, *Universiteit van deze tijd*, 52.

³⁰⁰ Parlementaire Handelingen Kamer (11 juli 1961), 6-8.

³⁰¹ ANTWERPEN, UArchief, 317, nr. 4215: Commissie belast met het opstellen van een verslag over de oprichting van een instelling voor wetenschappelijke en technische samenwerking te Antwerpen, Notulen van de vergadering van 28 november 1961; Procès-verbal de la réunion du 8 décembre 1961; Procès-verbal de la réunion du 15 décembre 1961.

³⁰² ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1462, Commission chargée de faire rapport sur la création d’un centre universitaire de l’état à Anvers – 1er rapport déposé le 22 décembre 1961.

6.2 Socialistisch en katholiek getouwtrek

Zoals hierboven vermeld waren de voorstanders van een Antwerpse rijksuniversiteit niet voldaan met de voorstellen van het NRWB-rapport. De Antwerpse actie zette zich bijgevolg noest verder.³⁰³ Daarbij schakelde het CUHOV over naar een volgende fase. Het comité had in zijn oorspronkelijke statuten van maart 1960 verkondigd dat het, in zijn streven naar een universiteit voor de stad, de Stichting Rijksuniversiteit Antwerpen zou oprichten (art. 2). Dit diende een vereniging zonder winstoogmerk te zijn met vertegenwoordigers van alle politieke strekkingen. De stichting kwam er uiteindelijk in december 1961. De oprichtingsakte verscheen in de bijlagen van het Belgisch Staatsblad van 11 januari 1962 (akte nr. 66). Enkele doelstellingen van deze nieuwe organisatie waren het uitwerken van een concrete planning voor de oprichting van een universiteit te Antwerpen en het steunen van alle initiatieven die konden bijdragen tot de ontwikkeling van universitair onderwijs in de stad.³⁰⁴ Om de daad bij het woord te voegen, presenteerde de Stichting in januari 1962 een rapport dat ze samen met de werkgroep Wetenschappelijk Onderzoek van het VEV had opgesteld. Het verslag kreeg de naam *De oprichting van een rijksuniversiteit te Antwerpen* en omvatte drie delen. Eerst ging het in op de rol van de universiteit in de huidige maatschappij, om vervolgens te spreken over de noodzakelijke uitbreiding van het hoger onderwijs in Vlaanderen. Het laatste deel bestond uit een gedetailleerd plan voor de oprichting van een universiteit in Antwerpen.³⁰⁵ Volgens katholieke instanties als het ACW was dit plan praktisch onhaalbaar en moest er in de plaats daarvan worden overgegaan tot een spreiding van het onderwijs door de bestaande universiteiten.³⁰⁶ De samenwerking tussen het VEV en de Stichting Universiteit Antwerpen met haar voorzitter Craeybeckx vormde een volgende stap in de versterking van de

³⁰³ 'Provinciale Unie van de Weerstand en Politieke Gevangenen neemt stelling voor Oprichting van Rijksuniversiteit te Antwerpen', *Volksgezant* (14 juni 1961), s.p.; 'Antwerpse universiteit en Scheldeverbinding', *De Nieuwe Gazet* (18 oktober 1961), s.p.: In de Antwerpse provincieraad werd door Koli (PVV) een motie ingediend waarin andermaal gewezen werd op de noodzaak om te Antwerpen een rijksuniversiteit op te richten; 'Provincieraad van Antwerpen. Langdurige bespreking over universitair onderwijs te Antwerpen', *Gazet van Antwerpen* (25 oktober 1961), s.p.; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, brief van Heinz aan Craeybeckx namens het Komitee voor de Uitbreiding van het Hoger Onderwijs in Vlaanderen (13 december 1961): Radio Antwerpen lanceerde op 27 november de vraag 'Wat denkt u over een universiteit te Antwerpen?'. Er kwamen veel antwoorden pro een universiteit binnen. De bedoeling was om deze opinies verder uit te dragen als propaganda voor de Antwerpse actie.

³⁰⁴ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, Brief van het CUHOV aan W. Vrints als voorzitter van de CVP-Arrondissement Antwerpen (12 april 1961); Ibidem, nr. 672#2033, Uit de statuten van (1) het Komitee voor de Uitbreiding van het Hoger Onderwijs in Vlaanderen, (2) De Stichting Universiteit Antwerpen; CRAEYBECKX, *Universiteit van deze tijd*, 53; CRAEYBECKX, *Universiteit Antwerpen nu*, 123; VANDEN BORRE, *Toga's voor 't hoge*, 22.

³⁰⁵ CRAEYBECKX, *Universiteit van deze tijd*, 56; VRANCKX en DONVIL red., *De oprichting van een rijksuniversiteit te Antwerpen*, 9-10; 'Drie moderne fakulteiten in de universiteit Antwerpen', *De Standaard* (11 april 1962), 1, 5; 'De oprichting van een universiteit te Antwerpen. Rapport dat duidelijke taal spreekt', *De Nieuwe Gazet* (12 april 1962), s.p.; 'Dringende sociaal-economische noodzakelijkheid van een Rijksuniversiteit te Antwerpen', *Het Laatste Nieuws* (12 april 1962), s.p.; DE BONDT, 'Rijksuniversiteit te Antwerpen op de Linkeroever', *Het Vrije Waasland* (14 april 1962), s.p.

³⁰⁶ 'Kritisch bekeken. Universitaire problemen', *Gazet van Antwerpen* (4 mei 1962), 2.

frontvorming voor de Antwerpse actie. Het VEV handelde voordien onafhankelijk (cf. *infra*), aangezien dit hen volgens het directiecomité in staat stelde “om zeer vrijmoedig over dit probleem te handelen met de rectorale overheid te Leuven, met de NRW en eveneens met politieke instanties die de gezindheid van burgemeester Craeybeckx niet toegedaan zijn.” Deze houding veranderde wanneer de burgemeester erin slaagde om steeds meer maatschappelijke steun te genereren voor zijn plan.³⁰⁷

Ook het VVA hield die maand een plechtige zitting waar de burgemeester opnieuw sprak over de noodzaak van een rijksuniversiteit voor zijn stad.³⁰⁸ Dit betoog werd vervolgens gepubliceerd onder de titel *Universiteit Antwerpen Nu*, met een voorwoord door Herman Teirlinck (1879-1967). De titel leek ontleend aan een eerdere correspondentie van april 1960 door de Leuvense rechtenstudent Leo Delwaide jr. (°1939), zoon van de gelijknamige Antwerpse oorlogsburgemeester.³⁰⁹ De brochure lichtte toe waarom een rijksuniversiteit de voorkeur droeg boven een gemeentelijke. De financiële last lag hiervan aan de basis. Daarna volgde de argumentatie voor een pluralistische instelling met het ontdubbelen van vakken met een levensbeschouwelijke insteek. Verder ging de tekst in op de internationale ontwikkelingen van het universitaire landschap, met name in Nederland, de Sovjet-Unie, Duitsland, Engeland, Italië en Frankrijk. De conclusie luidde: “Wanneer we na de blik die we op Europa wierpen, ons eigen land bezien, dan is het eerste wat ons treft het *immobilisme* dat hier heerst.” Een uitbreiding van het universitair apparaat met als prioriteit de stichting van een volwaardige universiteit in Antwerpen, was volgens de brochure de enige weg vooruit. Net zoals hij met *Waarom een universiteit te Antwerpen* (1959) had gedaan, stuurde Craeybeckx een exemplaar naar de ministers, Antwerpse gemeenteraadsleden, cultuurinstellingen, socioculturele en economische verenigingen, hoogleraren van de Rijksuniversiteit Gent, en dergelijke meer.³¹⁰

Op parlementair vlak leek er schot in de zaak te komen toen er op 5 februari een wetsontwerp met memorie van toelichting houdende de oprichting van een Rijksuniversitair Centrum te Antwerpen verscheen. Dit voorontwerp stelde Larock (BSP) op in samenspraak met de hoofden van de Antwerpse instellingen voor hoger onderwijs.³¹¹ Hiermee verzocht hij als socialistische minister van Nationale Opvoeding het parlement om drie Antwerpse instellingen van hoger en universitair onderwijs te erkennen en in een koepelorganisatie onder te brengen: het

³⁰⁷ MEYVIS, *Markt en macht*, 89 (Bron: Directiecomité 13 juli 1960); ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1459 (map 739), Brief van het CUVOH aan Craeybeckx over verenigingen die stelling namen ten gunste van de actie.

³⁰⁸ CRAEYBECKX, *Universiteit Antwerpen nu*, 17-18, 62-66; ‘Hernieuwd pleidooi voor universiteit te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (20 januari 1962), 7; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#81 (map 187), Persmededling en uitnodigingen voor de openbare zitting.

³⁰⁹ CRAEYBECKX, *Universiteit Antwerpen nu*, 82; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, Brief van Leo Delwaide aan de redactie van *Universiteit Antwerpen* (13 april 1960).

³¹⁰ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, Bedankingen voor toezending brochure universiteit.

³¹¹ CAMERLINCKX, ‘De universitaire expansie te Antwerpen’, 211-212; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/276, Hervorming en geografische decentralisatie van het eerste jaar aan de universiteit, 3; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1462, Commission chargée de faire rapport sur la creation d’un centre universitaire de l’Etat à Anvers (22 december 1961).

Rijksuniversitair Centrum Antwerpen. Het betrof de Rijkshandelshogeschool met het HIVT, het ITG en het voormalige UNIVOG – waarvan de RHHS de werkzaamheden gedeeltelijk had overgenomen.³¹² Larock volgde met andere woorden het advies uit het NRW-rapport. De instellingen zouden niet fuseren, maar samenwerken en hun activiteiten op elkaar afstemmen. Alle betrokken inrichtingen behoorden daarbij tot het universitaire niveau, wat betekent dat de Rijkshandelshogeschool een universitair statuut zou verkrijgen.³¹³

Larock had een gelijkaardig plan voorzien voor de stad Bergen. In samenspraak met de bestendige deputatie van de provincie Henegouwen wilde hij overgaan tot de fusie van de Faculté Polytechnique de Mons en het Institut Commercial des Industriels du Hainaut tot een universitaire instelling. – Het debat over de universitaire expansie werd ook hevig in Franstalig België gevoerd, maar deze discussie past niet binnen de scope van dit onderzoek. Hierdoor zouden er dus in totaal twee rijksuniversitaire centra bijkomen. Dit viel niet in goede aarde bij de katholieken, zeker omdat de vrije universiteiten van Leuven en Brussel niet de mogelijkheid kregen om hun universitair onderwijs buiten het eigen administratief arrondissement in te richten. De Grendelwet uit 1911 verbood dergelijke expansie en Larock dacht er niet aan om deze beperking op te heffen. Eerste minister Lefèvre wees als christendemocraat het voorstel dan ook af en hij vroeg de NRW om een nieuw advies dat deze keer wel de spreiding van het universitair onderwijs zou overwegen.³¹⁴ Larock liet het daar niet bij. Enkele maanden later sprak hij in de Senaat nogmaals over zijn plannen voor Antwerpen, maar doordat hij leed aan jicht was de minister steeds vaker afwezig. In 1963 dwong dit hem er zelfs toe het politieke toneel te verlaten, eveneens omdat hij zich niet kon vinden in de nieuwe taalregeling voor het onderwijs (30 juli 1963). Henri Janne, gecoöpteerd senator van de socialistische fractie en voormalig rector van de Brusselse universiteit (1956-1959), nam het mandaat in augustus 1963 van hem over.³¹⁵

³¹² ANTWERPEN, FelixArchief, *Wim Geldolf*, 761#691, Brief aan Minister van Technische Bijstand (26 februari 1962)

³¹³ ANTWERPEN, UArchief, S, 322, nr. 4276: Ontwerp van wet en memorie van toelichting houdende oprichting van een Rijksuniversitair Centrum te Antwerpen (medegedeeld door de h. Van Swieten, 5.2.1962), 9; Ibidem, 317, nr. 4215: Verslag der vergadering van de Beheerraad van het ITG (7 april 1962), 2; Ibidem, 318, nr. 4231: Plechtige openingszitting van het academiejaar 1964-1965, Welkomstwoord en toekomstperspectieven door de heer rector F. Camerlinckx, 4; Ibidem: Nota van Massart aan premier Lefèvre (8 maart 1962); ‘Wil Larock een tweetalige universiteit te Antwerpen?’, *Gazet van Antwerpen* (27 februari 1962), 5; Over dit idee van Larock om een tweetalige universiteit te stichten, verschenen eveneens krantenartikels in *Het Volk* (16 februari 1962) en *La Métropole* (1 maart 1962).

³¹⁴ VANDEN BORRE, *Toga's voor 't hoge*, 23; ‘Splitsing van “onderwijs”’, *Gazet van Antwerpen* (2 maart 1962), 1, 5; ‘Universiteit Henegouwen aansporing voor Antwerpen’, *De Nieuwe Gazet* (1 oktober 1962), s.p.; STRIELEMAN, ‘Het plan tot oprichting van een universiteit in Henegouwen’, *Het Laatste Nieuws* (2 oktober 1962), s.p. Over het debat in Wallonië, zie bijvoorbeeld ook ‘Waaalse katholieke wensen een pluralistische rijksuniversiteit’, *De Standaard* (3 januari 1964), s.p.

³¹⁵ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1459 (map 739), Wetsvoorsel dat Drechsel opstelde als directeur van het Institut Warocqué om een universiteit op te richten in Bergen en Antwerpen (mei 1962): ‘1. Centres universitaires d’Anvers et de Mons’; ‘Het Rijksuniversitair Centrum te Antwerpen’, *De Nieuwe Gazet* (6 juni 1962), s.p.; ‘Larock vervangen door Janne’, *Gazet van Antwerpen* (1 augustus 1963), 1, 5.

Afbeelding 19: Massart (rechts) ontvangt premier Lefèvre (links) die de NRW bezoekt, 7 januari 1964 (FelixArchief, nr. 933#681)

Ondertussen bleef de Stichting Universiteit Antwerpen – Craeybeckx en zijn aanhang – initiatieven ondernemen die hun pleidooi voor een Antwerpse rijksuniversiteit keer op keer in de verf zetten.³¹⁶ Daarnaast trok op 14 april 1962 de inmiddels derde studentenoptocht onder leiding van het STAKUA door de straten van Antwerpen, met slogans als: ‘Universiteit Antwerpen dringende noodzaak’ en ‘Genoeg commissies te Brussel, wij eisen universitaire fakulteiten te Antwerpen’.³¹⁷ Ook de 1 mei-optocht in de stad stond dat jaar volledig in het

³¹⁶ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1244, Brochure forumgesprek ‘Zoektocht op de Nieuwe Vlaamse Universiteit ‘ (6 april 1962), georganiseerd door de Gevaert ABN-vereniging; Ibidem MA-KAB#1459 (map 739); Ibidem, nr. MA-KAB#1460, Overzicht van de démarches voor de oprichting van een rijksuniversiteit te Antwerpen (7 februari 1964): Radiodebat BRT (15/01/1962), Onderhoud met Van Acker (8 mei 1962), Onderhoud met Larock (15 mei 1962), Onderhoud met Lefèvre (16 mei 1962), Onderhoud Van Elsland (6 juni 1962), etc.; ANTWERPEN, FelixArchief, *Wim Geldolf*, nr. 761#691, Map Universiteit Antwerpen Briefwisseling 1961-1962: Bijvoorbeeld brief om te pleiten voor Antwerpse rijksuniversiteit gericht aan minister Spaak, ondertekend door vijftien socialistische, ook niet-Antwerpse, politici (13 juni 1962) en idem door het Comité voor Gemeenschappelijke Actie Gewest Antwerpen – ABVV, BSP, KV en de Socialistische Mutualiteit (5 juni 1962); ‘De noodzaak van een Antwerpse universiteit. Uiteenzetting door volksvertegenwoordiger H. Vanderpoorten’, *Het Laatste Nieuws* (3 maart 1962), s.p.; Craeybeckx in de pers:

‘Universiteit Antwerpen – Arbeidersbelang’, *De Volksgazet* (12 april 1962), s.p.;

‘De Universiteit openstellen voor de Arbeidersjeugd’, *De Volksgazet* (24 april 1962), s.p.;

‘Universiteit Antwerpen nu’, *De Sociaal Democraat* (mei 1962), 3;

‘Universiteit Antwerpen in Nationaal en Internationaal verband’, *De Volksgazet* (18 juni 1962), s.p.;

‘Van een Welvaart-land, dat geen Professoren heeft – en Geldt ook niet’, *De Volksgazet* (25 juni 1962), 1, 6.

³¹⁷ STERCKX, ‘Antwerpen heeft reeds de studentenkelders...’, *De Nieuwe Gazet* (16 april 1962), s.p.; ‘Het Studentenaktiecomitee betoogde voor “een universiteit te Antwerpen, nu!”’, *Gazet van Antwerpen* (16 april 1962), 4; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1462, Politieverslag studentenbetoging voor de Universiteit te Antwerpen, ingericht door het Studentenaktiecomitee (14 april 1962).

teken van de universitaire eisen.³¹⁸ Waar de katholieke *Gazet van Antwerpen* consequent en doorgaans eerder neutraal verslag uitbracht over het Antwerpse universiteitsgebeuren, was dit niet het geval wanneer journalist Ernest Luyten (1924-1997) de pen oppakte. Doorheen de jaren 1960 schreef hij tientallen artikels over de kwestie. Als Antwerpse katholiek behartigde hij enerzijds de belangen van de Sint-Ignatiusfaculteiten en kante hij zich anderzijds tegen de idee van een rijksuniversiteit voor de Scheldestad. Dit laatste kreeg volgens hem enkel de steun van Antwerpse flaminganten, socialisten en liberalen die een gemeenschappelijke ideologische beweegreden hadden: “op het niveau, waar socialisten, liberalen en sommige verbitterde Vlaams-nationalisten elkaar nogal gemakkelijk ontmoeten: de vrijzinnigheid en het antiklerikalisme”. Luyten stelde voor om als reactie op de 1 mei-stoet de komende Rerum Novarumstoet in het teken te stellen van de spreiding van kandidatuuropleidingen en de afschaffing van de Grendelwet.³¹⁹ Tijdens deze optocht op 23 mei droegen deelnemers weldegelijk slogans mee als: “Uitbreiding universitair onderwijs, daarom spreiding der kandidaturen”.³²⁰

De artikels van Luyten zijn tekenende voorbeelden van het verzuiilde medialandschap uit die periode. Het katholieke lezerspubliek dat de *Gazet van Antwerpen* beoogde, kreeg hierdoor een erg geladen kijk op de feiten voorgeschoteld. Hetzelfde kan gezegd worden van de liberale *Nieuwe Gazet* en de socialistische *Volksgazet*. Ook zij hebben steeds volgens de krachtlijnen van hun patronerende partijen gesproken en dus de oprichting van een nieuwe rijksuniversiteit verdedigd.³²¹ Tot aan de jaren 1980 lieten journalisten hun politieke verbondenheid en levensbeschouwelijke overtuiging sterk doorschijnen in hun artikels. De uitgesproken opinie van de journalist diende de mening van het lezerspubliek te sturen. De verslaggeving moest feitelijk zijn, maar niet onpartijdig.³²² De geschreven pers bereikte dagelijks een miljoenenpubliek. De invloed die ze uitoefende op de publieke opinie en de beleidsmakers, speelde ongetwijfeld een rol in het verloop van het gehele universitaire proces. Albert Maertens (1915-2015) stelde als directeur-generaal van *Het Laatste Nieuws* hoe de pers als bemiddelaar fungeerde tussen overheid en burger: “Langs de pers om kan de overheid de verzuchtingen en de kritiek van de burger kennen en de burger kan meer begrip opbrengen voor de beperktheid en de moeilijkheden van de overheid.”³²³

³¹⁸ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1462, Nota van Hilda Craeybeckx aan de burgemeester in verband met de 1 mei manifestatie, 20 maart 1962; Ibidem, Politieverslag 1 mei-betoging 1962 ingericht door de BSP-ABVV; Ibidem, nr. MA-KAB#1459 (map 739), Brief van Heinz aan Craeybeckx (2 mei 1962); Ibidem, Brief van Craeybeckx aan Herman Teirlinck (24 juli 1962); CRAEYBECKX, *Universiteit van deze tijd*, 54; ‘Pleidooi voor universiteit in de Scheldestad’, *Het Laatste Nieuws* (2 mei 1962), s.p.; ‘Socialistische 1 mei-viering’, *Gazet van Antwerpen* (2 mei 1962), 8; ‘Een kalme dag’, *Gazet van Antwerpen* (3 mei 1962), 2.

³¹⁹ ‘Kritisch bekeken. Katholieken benadeeld’, *Gazet van Antwerpen* (11 juni 1962), 2; ‘Kritisch bekeken. Ideologische motieven’, *Gazet van Antwerpen* (19 juni 1962), 2.

³²⁰ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1459, nr. 740.

³²¹ DE BRUYNE, *Universitaire expansie te Antwerpen*, 50-51; ‘Rijksuniversiteit te Antwerpen’, *De Volksgazet* (2 april 1962), s.p.

³²² BEYENS, ‘Journalistiek, een vak apart’, 93-95.

³²³ VAN NIEUWENHUYSE, *De klauw van een papieren leeuw*, 12-13; MAERTENS, ‘Pers en overheid’, 204, 207, 209: “Ook voor de overheid heeft de vrijheid van de pers haar waarde. Door de

Sinds de doorbraak van het publieke en politieke debat over de universitaire expansie in Antwerpen, kwamen voor- en tegenstanders inzake de oprichting van een rijksuniversiteit in de stad naar voren. Bovenstaand relaas kan de indruk wekken dat liberalen en socialisten pro waren en katholieken contra, maar door het samengaan van regionale belangen, is het een complexer verhaal. Zo pleitte de CVP-partijtop voor de uitzwerming van Leuvense kandidatuuropleidingen en kantte hij zich radicaal tegen de oprichting van een Antwerpse rijksuniversiteit. Evenwel kreeg dit laatste enige bijval van Antwerpse christendemocraten als volksvertegenwoordiger Josse Mertens de Wilmars (1912-2002), provincieraadslid Marie Paule Daems-Van Ussel (1919-1995) en schepen Leo Delwaide.³²⁴ Van Ussel steunde bijvoorbeeld expliciet het CUHOV en ze zat in het redactiecomité van het tijdschrift *Universiteit Antwerpen*. Tijdens de provincieraad in oktober 1961 benadrukte ze dat haar waardering naar alle initiatieven ging die het Antwerpse universitair onderwijs bevorderden, waaronder het streven naar een rijksuniversiteit, wat ze vervolgens bleef herhalen.³²⁵ Individuele partijleden konden dus openlijk een andere positie innemen dan het partijbestuur of dan hun regionale afdeling, wat wel niet intern op applaus werd onthaald. Aan de basis daarvan lag het electorale belang van regionale kieskringen.³²⁶ De Antwerpse christendemocraten bevonden zich dan ook in een lastig parket, waarbij behalve met hun lokale agenda rekening moesten houden met de partijtop, de rooms-rode regering, het episcopaat en de KU Leuven als enige katholieke universiteit in Vlaanderen.³²⁷

Dit was eveneens het geval voor de Liberale Partij – vanaf 1961 de Partij voor Vrijheid en Vooruitgang (PVV), een rebranding waarbij ze de ‘antiklerikale gewaden’ afwierp om zich zo meer open te stellen voor een katholiek publiek.³²⁸ Antwerpse liberalen als Grootjans scharden

voortdurende stroom van informatie, die de overheid ontvangt, kan zij zich een nauwkeurig beeld vormen van wat er in het land leeft. Spanningen kunnen tijdig worden onderkend en met waardevolle ideeën kan zij haar voorstel doen. Een maximum aan openheid is daarom zowel voor de regering als de burgers een onmisbare levensvoorwaarde in de democratie.”

³²⁴ ‘Volksvertegenwoordiger Mertens de Wilmars over universitair onderwijs in de Scheldestad’, *Het Handelsblad* (28 april 1960), s.p.; ‘Het universitair onderwijs en de regering’, *De Standaard* (1 juni 1960), s.p.; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1459, Nota voor de Heer Burgemeester door Hilda Craeybeckx (19 juli 1962).

³²⁵ ‘Verwarde discussie over universiteit’, *Het Handelsblad* (25 oktober 1961), s.p.; ‘CVP blijft ijveren voor universitair onderwijs’, *De Antwerpse Gids* (17 oktober 1962), s.p.; DE BRUYNE, *Universitaire expansie te Antwerpen*, 38.

³²⁶ HUYSE, ‘Democratisering van het onderwijs’, 589-600.

³²⁷ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/276, Christelijke Volkspartij Arrondissement Antwerpen – Commissie Uitbreiding Hoger Onderwijs – Verslag der Vergadering van 10 april 1963; Ibidem, nr. BE/942855/536/374, Brief van Segers aan De Bruyne (19 maart 1971); ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1459 (map 739), Brief van Craeybeckx aan Herman Teirlinck (24 juli 1962); Ibidem, nr. 683#318, Verslag over negatief standpunt CVP namens Antoon Fimmers over de actie voor een Antwerpse universiteit (7 april 1960); ‘Universitair onderwijs te Antwerpen. Een concreet plan van het CVP-hoofdbestuur Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (17 juni 1960), s.p.; ‘CVP-hoofdbestuur van arrondissement Antwerpen bepaalt standpunt’, *De Standaard* (17 juni 1960), s.p.; ‘Het probleem van het universitair onderwijs te Antwerpen’, *Het Volk* (17 juni 1960), s.p.

³²⁸ GERARD en VERLEDEN, *De ongrijpbare macht*, 262: De hervorming van de Liberale Partij gebeurde onder aansturen van voorzitter Omer Vanaudenhove (1961-1994). Sindsdien pretenderden

zich achter het plan voor een rijksuniversiteit, terwijl de partijtop hier eerder terughoudend tegenover stond. Het ontdebelen van de Brusselse universiteit was voor hen een grotere prioriteit. Tussen 1961 en 1965 zat de PVV bovendien in de oppositie, waardoor ze op nationaal niveau weinig actie kon ondernemen. De meeste initiatieven tot oprichting van een volledige universiteit in de Scheldestad kwamen uiteindelijk vanuit de BSP en van de VU. Ook de Antwerpse socialisten moesten hun fractie overtuigen om de eis van hun afdeling te steunen.³²⁹ Antwerps provinciegouverneur Richard Declerck – neutraal in statuut, maar socialistisch van achtergrond – vond dan weer dat er geen volwaardige universiteit diende te komen in de provinciehoofdstad. Wel onderschreef hij het uitgangspunt van het NRW-rapport.³³⁰ De Volksunie was op dat moment een kleine partij, maar door geregeld actie te ondernemen, slaagde ze er toch in een wezenlijke druk uit te oefenen op het beleid. In de Kamer namen bijvoorbeeld de Antwerpse Reimond Mattheyssens (1915-2010) en Frans Van der Elst (1920-1997) het op voor een universiteit in hun provinciehoofdstad. Ook de Kommunistische Partij van België, die tijdens de legislatuur van de regering-Lefèvre vijf zetels had in de Kamer, sprak zich uit voor de oprichting van een rijksuniversiteit in Antwerpen. Ten slotte waren er nog de vakbonden als invloedrijke middenveldorganisaties. Zij volgden over het algemeen de visie van de partijtop, maar ook hier doken discrepanties op tussen de wensen van het federaal bureau en van gewestelijke afdelingen, evenals onderlinge discussies tussen afdelingen.³³¹

Tijdens de zomer van 1962 werden de universitaire plannen voor Antwerpen meermaals besproken in het parlement. De kwestie kwam aan bod tijdens de Kamerzitting van 5 juni en van 26 juni waar de begroting van het Ministerie van Nationale Opvoeding en Cultuur werd behandeld.³³² Grootjans pleitte vervolgens op 10 juli in de Kamer voor de inrichting van

partijen hun programma te verruimen om zwevende kiezers aan te trekken, zonder daarbij aan de fundamenteën van hun partijprogramma te raken. Het betekende de intrede van de politieke marketing.

³²⁹ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1462, Kamer van Volksvertegenwoordigers – Socialistische Groep (13 mei 1960), Agendapunt 4: Universiteit van Antwerpen; Ibidem, Vergadering Socialistische Groep Kamer (19 mei 1960): “Le but de la présente note est de résumer la position actuelle et de vous montrer qu’à mon sens, il serait de sage politique que le groupe socialiste se dédît dès à présent à assurer son appui à la revendication de la section anversoise (...) Nous demanderions au groupe d’accorder son appui à la revendication anversoise.”; Ibidem, Brief van Craeybeckx aan de Voorzitter en de Leden van de Socialistische Groep van de Senaat (23 juli 1960); DIERICK, ‘Universiteit Antwerpen’, *De Schelde* (augustus 1962), s.p.: “In een schitterend betoog *pro Domo* heeft onze volksvertegenwoordiger van Antwerpen Reimond Mattheyssens de dringende noodzaak tot spreiding en uitbreiding van het hoger onderwijs in Vlaanderen aangetoond (...)”

³³⁰ STIELEMAN, ‘Universiteit Henegouwen aansporing voor Antwerpen. Vraaggesprek met gouverneur R. Declerck’, *De Nieuwe Gazet* (1 oktober 1962), s.p.

³³¹ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1459 (map 739), Verslag van BSP Arrondissement Antwerpen (28 mei 1962): “De PVV arrondissement Antwerpen, betuigt in een schrijven haar akkoord betreffende de contacten welke zullen genomen worden in verband met de mogelijkheden voor het Universitair Onderwijs te Antwerpen”; Ibidem (map 740), Colloquium ingericht door de Kommunistische partij gewest Antwerpen (19 november 1963); DE BRUYNE, *Universitaire expansie te Antwerpen*, 41-44.

³³² ‘Alweer onenigheid tussen de ministes Larock en Van Elslande? Het Rijksuniversitair Centrum te Antwerpen’, *De Nieuwe Gazet* (6 juni 1962), 1, 3; Kamer van Volksvertegenwoordigers, Zitting 1961-1962, 26 juni 1962, Begroting van het Ministerie van Nationale Opvoeding en Cultuur voor het

universitair onderwijs in de Scheldestad.³³³ Ook de volgende dag namen Van der Elst en Mattheysens het als volksvertegenwoordigers van de VU op voor de oprichting van een universiteit in Antwerpen.³³⁴ Tijdens de Senaatsvergadering van 24 juli gaf christendemocraat Gerard Gustaaf Philips (1899-1972) daarentegen aan dat het geen verstandige keuze zou zijn om de volledige aandacht op Antwerpen te richten. Zo bleven West-Vlaanderen en Limburg in de kou staan: “Zullen wij voortgaan met stuksgewijze te werken, en degenen die het hardst roepen het eerst trachten te voldoen? Niemand van ons is erop gesteld een universiteitsoorlog te zien.”³³⁵ Vervolgens protesteerde ook CVP-senator Robert Houben – niet te verwarren met de eerdergenoemde Frans Houben (BSP) – tegen de oprichting van een nieuwe universiteit in Antwerpen. Hij zag het als een verspilling van middelen die het ideologische evenwicht op universitair vlak zou verstoren. Als Brabantse CVP’er en tevens gewoon hoogleraar aan de KUL stelde hij in de plaats de spreiding van kandidatuursopleidingen door de bestaande universiteiten voor. Dit was volgens hem betaalbaarder en rechtvaardiger ten aanzien van elke regio. De Antwerpse socialist Adolf Molter ging daarna tegen de uitspraak van Houben in.³³⁶ Ook de Luikse rector Marcel Dubuisson (1903-1974) sprak zich in zijn openingsrede voor het academiejaar 1962-63 negatief uit over de vraag of er in België nieuwe universitaire instellingen moesten komen.³³⁷ De pers stapte mee in de discussie waarbij er bijvoorbeeld een hevige pennenstrijd ontstond tussen journalisten van de socialistische *Volksgazet* en de katholieke *De Standaard*.³³⁸

Ondanks de kritiek ging senator Houben verder met de concretisering van zijn visie. Op donderdag 11 oktober diende hij met steun van zeven andere CVP-senatoren een wetsvoorstel in dat opteerde voor de regionale spreiding van de vier bestaande universiteiten. De universiteiten dienden de eindverantwoordelijkheid ten aanzien van hun satellietcampussen op te nemen. Dit betekende een opheffing van de Grendelwet uit 1911. Houben speelde hiermee natuurlijk in de kaarten van de Leuvense alma mater, waardoor het voorstel ook de goedkeuring genoot van het episcopaat als inrichtende macht van deze universiteit. Daarnaast sprak Koning Boudewijn zich eveneens positief uit over dit spreidingsidee.³³⁹ – De Vorst had eerder die

dienstjaar 1962. Verslag namens de Commissie voor de Nationale Opvoeding en de Cultuur uitgebracht door de heer Denis, 51-53.

³³³ Parlementaire Handelingen Kamer, n. 79 (10 juli 1962), 15.

³³⁴ Parlementaire Handelingen Kamer, n. 80 (11 juli 1962), 35, 44-45.

³³⁵ Parlementaire Handelingen Senaat, n. 64 (24 juli 1962), 1537.

³³⁶ DE BRUYNE, *Universitaire expansie te Antwerpen*, 40; ‘C.V.P.-senatoren tegen volledige universiteit te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (25 juli 1962), 7; ‘CVP-senatoren bekampen Universiteit Antwerpen’, *De Standaard* (25 juli 1962), s.p.; ‘Kritisch bekeken. Universiteitsproblemen allemansproblemen’, *Gazet van Antwerpen* (15 oktober 1962), 2; ‘De CVP tegen een Antwerpse Universiteit’, *De Volksgazet* (2 augustus 1962), 1, 6.; RUYS, ‘Universiteit Antwerpen: ja!’, *De Standaard* (3 augustus 1962), s.p.; ‘In het verweer’ *De Volksgazet* (7 augustus 1962), s.p.

³³⁷ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/276, Hervorming en geografische decentralisatie van het eerste jaar aan de universiteit, 3; FROIDMONT, “‘Il ne faut pas de nouvelles institutions universitaires déclarer”, à Liege, le recteur Dbusson’, *La Cité* (1 oktober 1962), s.p.

³³⁸ ‘De CVP tegen een Antwerpse Universiteit’, *De Volksgazet* (2 augustus 1962), 1, 6.; RUYS, ‘Universiteit Antwerpen: ja!’, *De Standaard* (3 augustus 1962), s.p.; ‘In het verweer’ *De Volksgazet* (7 augustus 1962), s.p.

³³⁹ Senaat, Zitting 11 oktober 1962 (n. 417), ‘Voorstel van wet tot wijziging van de wet van 28 april 1953 op de Rijksuniversiteiten en de wet van 12 augustus 1911 op de universiteiten van Brussel en

zomer burgemeester Craeybeckx op audiëntie ontvangen om meer te vernemen over diens idee voor een rijksuniversiteit.³⁴⁰ Hoewel de bevoegde Senaatscommissie van Nationale Opvoeding en Cultuur de tekst aanvaardde, kantten de socialisten zich collectief tegen het wetsvoorstel-Houben. Uiteindelijk zou het voorstel niet behandeld worden op een plenaire zitting. Desondanks functioneerde dit initiatief als een katalysator inzake de politieke besluitvorming van de universitaire expansie.³⁴¹ Samen met dit wetsvoorstel diende Houben een tweede voorstel bij de Senaat in dat de geografische spreiding van de geneeskundeopleiding bepleitte. Daarmee speelde hij in op het tekort aan patiënten voor artsen in opleiding dat alle politieke partijen als een nijpend probleem beschouwden. Het voorstel moest een concrete stap vormen richting de spreiding van kandidaturen en het thema zo sterker op de politieke agenda plaatsen.³⁴²

Houben wist de voorstanders van een nieuwe universiteit voor Antwerpen niet te overtuigen. Op het achtste Algemeen Congres van de Volksunie te Antwerpen klonk tijdens de maand november opnieuw de oproep tot oprichting van een volledige universiteit in de stad.³⁴³ Ook Pieter Gustaaf Janssens (1910-2005) sprak als directeur van het ITG tijdens de academische openingszitting voor het jaar 1962-63 zijn steun uit voor een Antwerpse rijksuniversiteit.³⁴⁴ Vervolgens zond de Raad der Antwerpse Studentenbonden (RAS) een motie ‘ter Oprichting van een Universitair Centrum in Antwerpen’ naar alle betrokken instanties, waaronder de pers, de universiteiten, het parlement en de koning. In december verkondigde Frédéric Osterrieth (1903-1998) als voorzitter van de Kamer van Koophandel zijn engagement voor de Antwerpse actie. De beweging zette zich in 1963 verder.³⁴⁵

Leuven en betreffende de uitzwerping van kandidaturen’; EYSKENS, *De memoires*, 667; VANDEN BORRE, *Toga’s voor ’t Hoge*, 23-24; ‘Uitzwerping van universiteiten’, *De Standaard* (12 oktober 1962), s.p.; ‘Wetsvoorstel tot spreiding van universiteiten ingediend’, *Gazet van Antwerpen* (12 oktober 1962), 7; ‘Kritisch bekeken. Het standpunt van de koning’, *Gazet van Antwerpen* (12 oktober 1962), 2; ‘Christelijke Volkspartij wil spreiding van universiteiten’ *Gazet van Antwerpen* (16 oktober 1962), 1, 7; ‘Geen alternatief’, *Gazet van Antwerpen* (2 november 1962), s.p.; DELEECK, *Ruimere kansen voor allen*, 90-91.

³⁴⁰ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1459 (map 739), Brief van Craeybeckx aan de Grootmaarschal van het Hof, Graaf G. d’Aspremont-Lynden (18 juli 1962); CRAEYBECKX, ‘Rijksuniversiteit Antwerpen’, *De Volksgazet* (26 oktober 1962), 1, 6.

³⁴¹ EYSKENS, *De Memoires*, 667; ‘Diskussie in senaatscommissie over wetsvoorstel-Houben’, *De Standaard* (1 februari 1963), s.p.; ‘Universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (2 februari 1963), 2; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1459 (map 740), Brief van Heinz en Gyssens nams het CUHOV aan Craeybeckx, Detiège en Grootjans (21 februari 1963); ‘Crise de l’université’, *La Relève* (16 februari 1963), 1.

³⁴² Parlementaire Handelingen Senaat, n. 418 (11 oktober 1962), ‘Voorstel van wet tot invoering van de graad van geneesheer-specialist en inrichting, door de universiteiten, van onderwijs in de gespecialiseerde geneeskunde, 1-2; VANDEN BORRE, *Toga’s voor ’t Hoge*, 23.

³⁴³ DE BRUYNE, *Universitaire expansie te Antwerpen*, 42.

³⁴⁴ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1459 (map 739), Toespraak gehouden door Prof. P.G.J. Janssens op de academische zitting van vrijdag 30 november 1962; Eveneens tijdens internationaal colloquium over de hematologie aan het ITG in november 1962, cf. ‘Pleidooi voor Antwerpse universiteit in instituut voor Tropische Geneeskunde’, *De Nieuwe Gazet* (1 december 1962), s.p.

³⁴⁵ CRAEYBECKX, *Universiteit van deze tijd*, 57-58; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1459 (map 739), Motie van de Raad der Antwerpse Studentenbonden ter

6.3 Het vuur brandend houden

De polarisatie rond het debat om in Antwerpen erkend universitair onderwijs in te richten, tekende zich in de loop van 1963 nog sterker af. De rectoren van Leuven, Gent en Luik, respectievelijk Descamps, Dubuisson en Bouckaert, stonden afkerig tegenover het idee.

In tegenstelling tot zijn academische reden van 1961 (cf. *supra*), pleitte Descamps voor een spreiding van de Leuvense kandidatuuropleidingen. Voor Antwerpen beschouwde hij enkel de omvorming van de Sint-Ignatiusfaculteiten tot een Leuvense afdeling tot een mogelijke optie. Als Sint-Ignatius erkend zou worden als onafhankelijke universitaire instelling, dan misliep de Leuvense universiteit namelijk heel wat inkomsten, aangezien de toegekende subsidies berekend werden op basis van het totale studentenaantal. Het inrichten van kandidaturen was aanzienlijk goedkoper dan het organiseren van de licentiaats- en doctoraatsopleidingen. De Antwerpse afdeling van Leuven zou vervolgens enkel kandidatuuropleidingen mogen inrichten om de eigen werfkracht niet aan te tasten. Descamps haalde het tekort aan financiële middelen en aan academisch personeel aan als argumenten tegen nieuwe, autonome universitaire initiatieven.³⁴⁶ Antwerps bisschop Jules-Victor Daem (1902-1993) – die tot 1962 directeur-generaal was van het Nationaal Secretariaat van het Katholiek Onderwijs – volgde het standpunt van Descamps. Als de gespreide kandidaturen geen band zouden hebben met de bestaande, uitgebouwde universiteiten, had dit volgens hem een negatieve impact op de kwaliteit van het onderwijs en onderzoek.³⁴⁷ In 1963 laaiden de spanningen over de plannen van de academische overheid om de faculteiten taalkundig te splitsen hoog op. Dit leidde tot verzet van het Leuvense Studentenkorps (LSK), dat daarmee samenhangend betoogde tegen de spreiding van kandidaturen, maar voor een Antwerpse rijksuniversiteit.³⁴⁸

Rector Bouckaert was er op zijn beurt van overtuigd dat de vier bestaande universiteiten en de zeven erkende universitaire instellingen nog voldoende mogelijkheden hadden om het stijgende aantal studenten op te vangen.³⁴⁹ Hij werd hierin gevolgd door zijn Luikse collega Dubuisson:

Oprichting van een Universitair Centrum in Antwerpen (15 november 1962); Ibidem, Brief van Osterrieth aan Craeybeckx (31 december 1962).

³⁴⁶ ‘Rector Descamps wil geen universiteit te Antwerpen’, *Het Laatste Nieuws* (23 januari 1963), s.p.; ‘Universitair pluralisme’, *De Nieuwe Gazet* (25 februari 1963), s.p.; DE BRUYNE, *Universitaire expansie te Antwerpen*, 62-63; LEUVEN, KADOC, *Robert Houben*, nr. BE/942855/310/293, Note Descamps, 20 mei 1964.

³⁴⁷ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/276, Vertrouwelijke samenvatting van het onderhoud Brusseleers-Monballiu met Mgr. Daem (10 april 1963).

³⁴⁸ ‘Staking der Vlaamse studenten te Leuven gaat donderdag door’, *Gazet van Antwerpen* (19 februari 1963), 1, 8

³⁴⁹ Deze zeven universitaire instellingen waren: de Koninklijke Militaire School, de veeartsenijschool van Kuregem, de hogere landbouwscholen van Gembloux en Gent, de polytechnische faculteit van Bergen, de universitaire faculteiten van Namen en van Saint-Louis (uit: DUBUISSON, ‘L’expansion des Universités Belges’, 9-11); ‘Het nieuwe academiejaar geopend te Gent. “Alvorens nieuwe universiteiten te stichten, moet men de bestaande degelijk inrichten en uitrusten,” zegt rector Bouckaert’, *Het Laatste Nieuws* (2 oktober 1962), s.p.; ‘Universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (2 februari 1963), 2; ‘Spreiding der universitaire kandidaturen of hogere retorika?’, *Gazet van Antwerpen* (10 oktober 1963), 2; DE CLERCK, *Rector Bouckaert had toch gelijk*, 20-28

“Nous avons en outre opté pour le développement des universités actuelles, plutôt que pour les solutions qui préconisent la création d’institutions nouvelles ou l’essaimage des candidatures.” De rijksuniversiteiten van Gent en Luik waren op dat moment bezig met het uitbreiden van hun infrastructuur. Gent koos ervoor om nieuwe gebouwen op te richten in de buurt van de bestaande universiteitsgebouwen.³⁵⁰ In het stadscentrum van Luik kon geen nieuwe ruimte vrijgemaakt worden, waardoor de universiteit een volledig nieuwe campus bouwde in Sart-Tilman, een dorp ten zuiden van de stad. Het project diende in 1967 gefinaliseerd te worden.³⁵¹ Daarnaast vreesde rector Bouckaert dat de komst van een nieuwe rijksuniversiteit de eigen studentenaantallen zou doen slinken. Het voorstel – vanuit West-Vlaanderen geopperd door figuren als Karel Goddeeris (1913-2006) – om gespreide katholieke kandidaturen in te richten, deed de rector nog harder steigeren. Ook het episcopaat was voorstander voor het inrichten van universitair onderwijs in de kustprovincie, met name in Brugge. Bovenaan hun lijst met prioriteiten stond echter de erkenning van de Sint-Ignatiusfaculteiten, samen met de inrichting van doctoraten Geneeskunde door Leuven in Antwerpen.³⁵² Vanuit Limburg klonk eveneens de roep steeds luider om in het kader van de universitaire expansie deze provincie niet te vergeten. Zo verschenen in 1963 de brochures: *Limburg en het Hoger Onderwijs* en *Onderwijs in West-Vlaanderen*.³⁵³ Limburgs gouverneur Louis Roppe (1914-1982) had al op 1 oktober 1954 opgeroepen voor hoger onderwijs in zijn provincie, maar net als in Antwerpen werd jarenlang geen gehoor gegeven aan deze eis.³⁵⁴

³⁵⁰ ‘Nieuwe gebouwen van Gentse Universiteit geopend’, *De Volksgazet* (13 december 1960), s.p.; ‘Rijksuniversiteit van Gent in volle uitbreiding’, *De Standaard* (22 november 1962), s.p.; ‘Zeshonderd miljoen en zes eerste stenen voor uitbreiding Gentse Universiteit’, *De Antwerpse Gids* (19 februari 1963); 1, 20; ‘Gent in volle expansie’, *De Standaard* (20 februari 1963), s.p.

³⁵¹ DUBUISSON, ‘L’expansion des Universités belges’, 33; MUS en STEYAERT, ‘Prosepectief herdenken’, 247 (uit: *Een wereld van verschil?*).

³⁵² VANDEN BORRE, *Toga’s voor ’t hoge*, 31; ‘Ook Brugge wil een universiteit’, *Handelsblad* (6 oktober 1959), s.p.

³⁵³ DERINE, ‘Bedenkingen over de universitaire ekspansie in België’, 16; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#318, Westvlaamse Economische Raad vraagt decentralisatie van hoger onderwijs (17 oktober 1959).

³⁵⁴ GIJSEN, ‘50 jaar Universiteit Hasselt, 50 jaar strijd’, *Het Belang van Limburg* (20 mei 2023), s.p.

Afbeelding 20: Universitair Ziekenhuis Luik, Sart-Tilman
 Ontwerp door Charles Vandenhove (1927-2019)
 (Bron: Fondation Jeanne & Charles Vandenhove, <https://fondationvandenhove.be/>)

In de Scheldestad zetten de pleitbezorgers van een nieuwe universiteit hun strijd verder.³⁵⁵ Op 8 maart ontving onderwijsminister Larock een delegatie van de Stichting Rijksuniversiteit Antwerpen, onder meer om hun ontgoocheling uit te drukken ten aanzien het wetsvoorstel-Houben dat een maand eerder goedgekeurd was binnen de Senaatscommissie voor Nationale Opvoeding en Cultuur.³⁵⁶ Later die maand richtte Craeybeckx een verzoekschrift aan de regering met de dringende eis om in Antwerpen een rijksuniversiteit op te richten, een actie die hij een jaar later zou herhalen (cf. *infra*). Het verzoeken werd door verschillende Antwerpse prominenten ondertekend.³⁵⁷ Premier Lefèvre antwoordde de burgemeester “dat de Regering zich op een nationaal standpunt moet stellen en dat ze ten eerste bekommerd moet zijn om de schoolvrede ook op universitair vlak te handhaven.” Daarnaast zou ze rekening houden met wetenschappelijke, sociale en budgettaire argumenten.³⁵⁸

³⁵⁵ ‘Vlaamse Studenten uit vier universitaire Centra besluiten driedaags Congres te Brussel’, *Het Laatste Nieuws* (26 februari 1963), s.p.: Eenparig verzet tegen de spreiding van de kandidaturen en voor de oprichting van een Antwerpse rijksuniversiteit; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1459, Motie van de Gemeenteraad van Deurne voor een Antwerpse universiteit (10 december 1963).

³⁵⁶ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1459, Nota voor de Burgemeester (8 februari 1963); Ibidem, Persbericht onderhoud met de Heer Minister V. Larock (8 maart 1963); ‘Ruime Delegatie van de Stichting Rijksuniversiteit Antwerpen bij Minister Larock’, *De Volksgazet* (8 maart 1963), s.p.; CRAEYBECKX, *Universiteit van deze tijd*, 81.

³⁵⁷ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1459 (map 740), Verzoeken tot de Regering van de Stichting Rijksuniversiteit Antwerpen, de Kamer van Koophandel, de Nijverheidskamer en het VEV namens de Stichting Universiteit Antwerpen (27 maart 1963); Ibidem, Verzoekschrift tot de Volksvertegenwoordigers en Senatoren, tot verkrijging van hun steun voor de geleidelijke oprichting van een Rijksuniversiteit te Antwerpen (22 juni 1963); ‘Un plaidoyer en faveur de la création d’une Université de L’Etat à Anvers a été remis aux membres du gouvernement’, *La Métropole* (30 maart 1963), s.p.

³⁵⁸ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1463, Brief van Lefèvre aan Craeybeckx (29 maart 1963).

De volgende maanden organiseerden het STAKUA, de Volksunie, de Jong-Vlaamse Studentengemeenschap (JVSG)³⁵⁹, LVSV-Antwerpen, de studenten van de Rijkshandelshogeschool en van het Antwerpse secundair onderwijs betogingen die in het teken stonden van een rijksuniversiteit voor de havenstad.³⁶⁰ Studentenverenigingen organiseerden congressen om de zaak verder onder de aandacht te brengen.³⁶¹ Aanhangers van de Antwerpse zaak bestookten de betrokken politici – Larock, Van Elslande, Lefèvre en Spaak – alsook elke andere parlementariër, in de loop van 1963 met telegrammen, brieven en moties.³⁶² Van Elslande formuleerde in een nota over de universitaire expansie dan ook: “Men zal niet zwijgen en de slogan ‘Universiteit Antwerpen’ is een vlag die niet meer zal worden ingetrokken.”³⁶³

³⁵⁹ KONGS en WEETS, ‘Jong-Vlaamse Studentengemeenschap (JVSG), *NEVB Online*.

³⁶⁰ DE BRUYNE, *Universitaire expansie te Antwerpen*, 42; ‘Studenten der Rijkshandelshogeschool te Antwerpen betoogden’, *De Volksgazet* (22 maart 1963), s.p.; ‘Antwerpse studenten staken en betogen’, *De Standaard* (22 maart 1963), s.p.; ‘Negen Antwerpse studenten praatten met de ministers’, *Het Laatste Nieuws* (25 maart 1963), s.p.; ‘Betoging voor universiteit door 12 tot 15-jarigen’, *De Nieuwe Gazet* (26 maart 1963), s.p.; ‘Antwerpen eist universiteit’, *De Nieuwe Gazet* (8 april 1963), s.p.; ‘Les jeunes manifestent pur une université à Anvers’, *La Métropole* (8 april 1963), s.p.; ‘Hoogstudenten betogen te Antwerpen’, *De Standaard* (29 april 1963), s.p.; ‘Opnieuw studentenbetoging voor universiteit te Antwerpen’, *Het Handelsblad* (5 mei 1963), s.p.; ‘Jeugdbeweging voor Vrijheid en Vooruitgang. De Dag van de Universiteit Antwerpen’, *De Nieuwe Gazet* (13 mei 1963), s.p.; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1459 (map 740), Optocht van de Volksunie in Antwerpen om er te pleiten voor een universiteit, de oeververbinding, de modernisering van de haven en het behoud van de luchthaven (12 oktober 1963); Ibidem, Betoging van de studenten der middelbare onderwijsinstellingen uit het Antwerpse, ingericht door het initiatiefkomité voor de oprichting van een universiteit te Antwerpen (6 april 1963); Ibidem, Staking gehouden door de leerlingen van het Stedelijk Instituut voor sierkunsten en Ambaschten (23 juni 1963); Ibidem, Betoging van schoolkinderen van de stedelijke beroepsschool onder het motto “Universiteit te Antwerpen”, (26 maart 1963); Ibidem, Betoging van de studenten der Rijkshandelshogeschool van Antwerpen (21 maart 1963).

³⁶¹ *Torenhout*, november en december 1963: Studenteninformatieblad over het 7de Kempens studentencongres van 15 en 16 november 1963 met nadruk op ‘de dringende oprichting van een rijksuniversiteit te Antwerpen’; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1459, Politieverslag colloquium ingericht door de Kommunistische partij – jeugd – gewest Antwerpen, op 19 november 1963: “Dit colloquium is ingericht geworden om te zien wat de verdere activiteit zal zijn voor een Rijksuniversiteit te Antwerpen.”

³⁶² DE BRUYNE, *Universitaire expansie te Antwerpen*, 56-57; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1459 en MA-KAB#1460, bijvoorbeeld: onderhoud Van Elslande (11 april 1963), delegatie Stichting Universiteit Antwerpen o.l.v. Craeybeckx ontvangen door minister Anseele (4 juni 1963), door premier Lefèvre (16 mei 1963) en vice-premier Spaak (14 juni 1963); telegram van het Verbond van Vlaamse Cultuurverenigingen van Antwerpen aan minister Larock (30 april 1963); vertoogschrift van de Jong Vlaamse Studentengemeenschap gericht aan Koning Boudewijn (26 september 1963); Ibidem, nr. MA-KAB#1463, Verzoekschrift van Stichting Universiteit Antwerpen tot de Volksvertegenwoordigers en Senatoren (22 juni 1963); ‘La création d’une Université de l’Etat à Anvers. Une nouvelle offensive’, *La Libre Belgique* (8 juli 1963), s.p

³⁶³ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/276, Nota van Elslande – Universiteiten, spreiding of niet, en hoe (28 februari 1963), 2.

Afbeelding 21: Poster JVSG voor betoging 'Antwerpen Universiteit NU' (4 mei 1963)
(FelixArchief, Lode Craeybeckx, nr. MA-KAB#1463, Manifestatie JVSG)

Afbeelding 22: "Universiteits deuren open voor arbeiders jeugd", 1 mei stoet Antwerpen 1963
(Amsab-ISH, nr. fo031588)

Daarnaast trad er dat jaar een nieuwe bondgenoot op de voorgrond, de Groep Eenheid. Deze pressiegroep ontstond in 1960 en was samengesteld uit een tiental intellectuelen met diverse ideologische opvattingen, met als voortrekkers de atheïst Leo Apostel (1925-1995), de vrijzinnige filosoof Jaap Kruithof (1929-2009), de dominicaan Juul Callewaert (1886-1964) en ten slotte André de Troyer (1932-2019) die als Leuvense Wis- en Natuurkundige onder meer verbonden was aan het VEV.³⁶⁴ De groep streefde naar de ontzuiling van de samenleving. Om dit te bewerkstelligen, ontwierp de Groep Eenheid onder meer een nieuw pluralistisch universiteitstype dat ze in Antwerpen graag wilde concretiseren. Rijksuniversiteiten werden toen eerder aanzien als neutrale dan als pluralistische instellingen, aangezien ideologie geen plaats mocht hebben in het onderwijs.³⁶⁵ Daarom wilde Eenheid een universiteit waar pluralisme wel concreet aanwezig was, bijvoorbeeld door het ontdebelen van vakken met een levensbeschouwelijke insteek. Maar was de tijd in 1963 al rijp voor dergelijke progressieve hervorming? De verzuiling kende tijdens de jaren 1950 namelijk haar hoogtepunt en in de jaren 1960 kwam ze onder druk te staan. De teruggang van dit rigide maatschappelijke systeem werd pas daarna echt ingezet.³⁶⁶ Eenheid organiseerde in juni een forumgesprek waarbij ze haar visie op 'de vernieuwing van de universiteit' toelichtte. Ze werkte daarbij samen met het VVA, het VEV, de Stichting Universiteit Antwerpen, de VVS en de Stichting Lodewijk De Raet.³⁶⁷ –

³⁶⁴ Andere betrokkenen waren: J.L. Brock, J. Deroo, E. Kesteman, A. Vandenbunder, E. Van Ruysbeke.

³⁶⁵ KADOC, Segers, 373, CVP, Nota voor het Nationaal Comité - N° 10, 'De belangrijkste aspecten van het probleem van de universitaire expansie', 25 juli 1966.

³⁶⁶ GERARD en VERLEDEN, *De ongrijpbare macht*, 224-225; HUYSE, *De verzuiling voorbij*, 17-18.

³⁶⁷ De Nieuwe Vlaamse studentenbeweging', *De Antwerpse Gids* (1 maart 1963), sp.; 'Een standpunt van katholieken en vrijzinnigen voor een vernieuwing van de universiteit', *De Standaard* (9 april 1963), s.p.; 'Forum voor universitaire vernieuwing', *De Nieuwe Gazet* (1 juni 1963), s.p.; 'Groep "Eenheid" vat de verzuiling aan', *De Standaard* (1 juni 1963), s.p.; 'De vernieuwing van de universiteit', *Gazet van Antwerpen* (24 juni 1963), 4; 'Het forum gesprek van de groep "Eenheid"', *Het Laatste Nieuws* (27 juni 1963), s.p.; 'Dialogo der levensbeschouwingen roept nieuwe universiteit op', *De Standaard* (29 juni 1963), s.p.; ANTWERPEN, FelixArchief, Lode Craeybeckx, nr. MA-KAB#1244, Uitnodiging forumgesprek 'de vernieuwing van de universiteit' (12 juni 1963) en briefwisseling tussen de Groep Eenheid en Craeybeckx; Ibidem, nr. MA-KAB#1459, Besluiten van het forum-gesprek namens A. De Troyer aan Craeybeckx (22 augustus 1963); Ibidem (map 740), Forum 'De vernieuwing van de

Deze laatste stichting ontstond in 1952 en engageerde zich op het gebied van de volwasseneneducatie.³⁶⁸

Geïnspireerd door het forumgesprek stelden een zestal professoren van de RHHS – onder wie Gustaaf Van Rompu (1917-1987), Gaston Bouckaert (1907-1988) en Gerard Verboven (1905-1988) – diezelfde maand een compromisoplossing voor inzake het Antwerpse universitair onderwijs. Ze kaartten aan dat de besprekingen over de oprichting van een universitair centrum weer in het slop waren geraakt, waardoor ze een samenwerking voorstelden met Sint-Ignatius, dit nadat drie paters Jezuïeten Camerlinckx hadden benaderd. Door de handen in elkaar te slaan zou de oprichting van dergelijke instelling meer kans maken. Ze stelden daarbij een totaal nieuw type voor, zowel op vlak van academische organisatie als ideologische oriëntatie, namelijk door een dubbele gerichtheid te voorzien. De professoren voorspelden namelijk dat zodra de overheid universitaire opleidingen zou inrichten in Antwerpen de kandidaturen van Sint-Ignatius eveneens erkenning zouden krijgen. Ze verwezen naar de inzichten van de Groep Eenheid die benadrukte dat concurrentie op universitair niveau voorbijgestreefd was en in de plaats geopteerd moest worden voor een vernieuwde pluralistische opvatting. Een contactcommissie bestaande uit afgevaardigden van het CUHO, de Groep Eenheid, Sint-Ignatius en leden van de Commissie Larock diende nu te worden opgericht om tegen oktober 1963 een concreet voorstel te kunnen presenteren aan de onderwijsminister.³⁶⁹

Inzake de RHSS publiceerde het Belgisch Staatsblad van 18 juni een KB dat het organiek reglement van de instelling in zekere mate aanpaste. Het bood de hogeschool universitaire mogelijkheden en verantwoordelijkheden met betrekking tot de aanwerving en de promotie van het onderwijzend personeel. Dit betekende een gedeeltelijke herovering van de bevoegdheden die de school in 1933 was verloren (cf. *supra*). Bovendien beschikte de instelling sinds 1962 over een afdeling Handelsingenieurs die postuniversitair onderwijs aanbood aan licentiaten Handelswetenschappen. De RHHS kon wel geen verdere stappen nemen in het uitgroeien tot een universiteit, aangezien haar drie bevoegdheden aangaande onderzoek werden geweigerd: ze mocht niet de graad van doctor toekennen, noch wetenschappelijk personeel aanstellen en ze kon geen subsidies ontvangen van het NFWO. Hierdoor bleef ze een hogeschool zonder meer. Dit hield haar echter niet tegen om alsnog op eigen initiatief onderzoeksprojecten op te starten, zoals het Economisch-Technologisch Studiecentrum voor de Ontwikkelingslanden (ETSO, °1962).³⁷⁰

universiteit' (26 juni 1963); Ibidem, Nota over de uitbreiding van het hoger onderwijs; Ibidem, Studieweekende Hoger Onderwijs in Vlaanderen (Antwerpen, 30 november-1 december 1963); Ibidem, MA-KAB#1460, Resolutie van VVS over uitbreiding universitair onderwijs van 17-19 februari aan parlementariërs (4 juni 1964), punt 4: De VVS eist daarom de onmiddellijke oprichting van een Rijksuniversiteit te Antwerpen.”; CRAEYBECKX, *Universiteit van deze tijd*, 59; VAN BLADEL, ‘Christelijke en Atheïstische Religiositeit’, 269; VANDEN BORRE, *Toga’s voor ’t Hoge*, 25; s.n., ‘Bijeenkomst van intellectuele katholieken en vrijzinnigen’, 96-97.

³⁶⁸ LAUWERS, ‘Historiek’, *Stichting Lodewijk de Raet*.

³⁶⁹ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1459, Voorstel tot compromis oplossing inzake universitair centrum in Antwerpen.

³⁷⁰ ANTWERPEN, UArchief, 317, nr. 4215: De Rijkshandelshogeschool behoort in feite tot het hoger universitair onderwijs, 2; Staatsblad 18 juni 1963, 6295-6304; Universiteitsarchief S, 318,

Wel kreeg de directeur van de instelling, toen Frans Camerlinckx, voortaan de titel van rector. Tijdens de opening van het academiejaar 1963-64 meende hij dit te kunnen beschouwen als “een eerste stap van de Regering naar de stichting van een kern voor de toekomstige Vlaamse Universiteit Antwerpen.”³⁷¹ De kersverse rector zag de omvorming van zijn handelshogeschool naar een universiteit in elk geval goed zitten. Zo nodigde hij ter gelegenheid van de openingszitting de Britse professor Alexander Carr-Saunders (1886-1966) van de University of Oxford uit, met de vraag of deze een lezing wilde geven over de oprichting van de vele nieuwe universiteiten in Groot-Brittannië.³⁷² Net als in de rest van Europa kende Groot-Brittannië in de naoorlogse decennia eveneens een sterke toename.³⁷³ Tussen 1948 en 1970 kwamen er maar liefst 23 universiteiten bij, waarvan een heel aantal voordien intermediaire instellingen waren. Dit waren noch hogescholen noch universiteiten, maar net als in Antwerpen wilden ze een universitair statuut krijgen.³⁷⁴ Door de aandacht te richten op de internationale trend van de universitaire expansie (cf. *supra*), kon Camerlinckx suggereren dat dezelfde ontwikkeling in België meer dan noodzakelijk was, wat gunstige gevolgen kon hebben voor zijn RHHS. Burgemeester Craeybeckx trachtte ook gebruik te maken van het momentum door op 13 juli 1963 een vertoog te sturen naar de regeringsleden waarbij hij hen opriep om in de schoot van de RHHS een eerste jaar Wetenschappen en Toegepaste Wetenschappen in te richten. Hij drong eveneens bij de Antwerpse parlementairen aan om hier werk van te maken.³⁷⁵ Onderwijsminister Larock antwoordde de burgemeester echter dat de kans om dit spoedig te realiseren onbestaande was, aangezien de belangen van Leuven bleven domineren in de kabinetsraad.³⁷⁶

Op nationaal politiek vlak werd het wetsvoorstel-Houben niet verder doorgedrukt. Henri Janne, die in augustus 1963 het mandaat van Larock had overgenomen (cf. *supra*), lanceerde wel een alternatief plan. Als nieuwe socialistische minister van Nationale Opvoeding en Cultuur beoogde hij een grootschalige hervorming van het secundair onderwijs. Daarvoor installeerde hij later dat jaar de ministeriële werkgroep ‘Hervorming van het secundair onderwijs’. Janne zette onder meer in op de verlenging van de leerplicht tot zestien jaar en op de invoering van een zogenaamd propedeutisch jaar: een overgangsjaar tussen het secundair en het hoger

Archiefnummer 4230: Opening academiejaar 1963-1964 R.H.H.S.; ‘Belangrijke beslissing in St-Ignatius Handelshogeschool; Krachtig pleidooi voor kandidaturen te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (29 mei 1963), 1, 7; Oprichting van een sectie Handelsingenieurs’, *Het Handelsblad* (3 juni 1961), s.p.

³⁷¹ ANTWERPEN, UArchief, S, 318, nr. 4230: Opening academiejaar 1963-1964 R.H.H.S.

³⁷² Ibidem, nr. 4229: Brief van F. Camerlinckx naar Alexander Carr-Saunders (5 juli 1963).

³⁷³ NAEVE, ‘Patterns’, 51 (uit: RÜEGG red., *A History of the University in Europe, Volume IV*); PAUW, ‘Universitaire expansie’, 51; MAYES, ‘Nieuwe Britse universiteiten’, *De Linie* (15 september 1961), 13; CRAEYBECKX, ‘Universitair Dynamisme in Engeland. Immobilisme in België’, *De Volksgazet* (22 november 1962), 1, 8.

³⁷⁴ RÜEGG red., *A History of the University in Europe, Volume IV*, 20-21, 593-594.

³⁷⁵ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1459, Brief van Craeybeckx aan de heren leden van de Regering (17 juli 1963); Ibidem, *Wim Geldolf*, nr. 761#691, Brief van Craeybeckx aan de Kameraden van het Comité voor Gemeenschappelijke Actie (20 juli 1963).

³⁷⁶ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1459, Brief van Larock aan Craeybeckx (18 juli 1963).

onderwijs om het aantal studenten dat afhaakte naar beneden te halen.³⁷⁷ Hij streefde naar een verdere democratisering van het hoger onderwijs door sterker in te zetten op studiebeurzen en door de diploma's van het middelbaar onderwijs voor alle universitaire studies geldig te maken. Deze maatregelen zouden de gestage toename van het aantal studenten verder opdrijven. Vervolgens wilde hij het hoger onderwijs democratiseren door in regio's als Antwerpen en Bergen de oprichting en uitbouw van universitaire centra mogelijk te maken.³⁷⁸ Janne meende wel dat de toestand van de bestaande universiteiten zijn voornaamste prioriteit was, waardoor figuren als Craeybeckx het niet moesten wagen bij hem een volledige universiteit te eisen.³⁷⁹ Volgens de minister kon er dus erkend universitair onderwijs in de Scheldestad komen "à condition que ce soit une solution économique et une solution non-concurrentielle aux universités existantes".³⁸⁰ Dit weerhield de burgemeester en zijn aanhang er niet van om alsnog de minister te herinneren aan de Antwerpse noden en wensen.³⁸¹ Hoewel Janne erin slaagde om in de begroting voor 1964 aanzienlijk meer kredieten vrij te maken voor universitair onderwijs en onderzoek, slaagde ook hij er niet in om de regeringspartners te verzoenen inzake het expansievraagstuk. Het debat zat muurvast.³⁸²

6.4 De regering gaat over tot actie

Waar tijdens de voorgaande jaren hevig heen en weer gediscussieerd werd over de hervorming van het Belgische universitaire landschap en de plaats van Antwerpen hierin, bereikte dit debat in de loop van 1964 haar hoogtepunt. Aan het begin van het jaar zette de Antwerpse actie voor een pluralistische rijksuniversiteit zich verder. Craeybeckx hield als voorzitter van de Stichting Universiteit Antwerpen op 7 januari zijn zoveelste betoog, gesteund door eerdergenoemde personaliteiten als Valère Portier en Frédéric Osterrieth. Deze laatste stelde nadrukkelijk: "Antwerpen moet wakker geschud worden en een Antwerps eenheidsfront van alle politieke kleuren moet deze universiteit afdwingen."³⁸³ Minister Janne waarschuwde de burgemeester

³⁷⁷ HENKENS, *Steekspel tussen traditie en vernieuwing*, 45-46; 'Janne en de spreiding', *Gazet van Antwerpen* (5 augustus 1963), 2.

³⁷⁸ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1459, Wetsvoorstel door Janne (12 februari 1963); VAN ROMPU, 'Een Universiteit te Antwerpen', 102; 'Belangwekkende verklaring van minister Janne te Luik', *Gazet van Antwerpen* (8 november 1963), 8; LENDERS, *Ontstaan en groei van de universiteit van Antwerpen*, 42; DE CLERCK, *Rector Bouckaert had toch gelijk*, 18-19; Parlementaire Handelingen Senaat (18 juli 1961), 'Voorstel van wet tot wijziging van de gecoördineerde wetten op het toekennen van de academische graden en het programma van de universitaire examens, voor zover betreft de graden verleend door de Polytechnische Faculteit te Bergen'.

³⁷⁹ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1459, Nota voor de burgemeester door Hilda Craeybeckx (26 augustus 1963).

³⁸⁰ Ibidem (5 augustus 1963).

³⁸¹ 'Antwerpse delegatie bij minister Janne', *De Antwerpse Gids* (21 december 1963), s.p.; 'Stichting universiteit bij Minister Janne', *De Standaard* (23 december 1963), s.p.

³⁸² VANDEN BORRE, *Toga's voor 't hoge*, 32.

³⁸³ CRAEYBECKX, *Universiteit van deze tijd*, 59-60.

kort nadien dat als deze niet overging tot een ‘action de choc’ de politiek onvoldoende rekening zou houden met de belangen van Antwerpen: “Alles is een zaak van morele impact”.³⁸⁴

Dictum factum. Allereerst diende Craeybeckx, net zoals hij eerder in 1963 had gedaan, een verzoekschrift in bij de regering om te pleiten voor een rijksuniversiteit.³⁸⁵ Daarnaast werd hij samen met een delegatie uit het Antwerpse economische en culturele verenigingsleven ontvangen door premier Lefèvre om de zaak verder te bepleiten.³⁸⁶ Ook het onderwijzend personeel van de Antwerpse RHHS richtte zich op 4 februari in een brief tot onderwijsminister Janne met de vraag om zo snel mogelijk een wetsontwerp neer te leggen tot de oprichting van een universitair centrum waar zij deel van zouden uitmaken.³⁸⁷ De volgende dag stemde BSP-Antwerpen een motie met dezelfde eisen, gesteund door de socialistische ministers Edmond Leburton (1915-1997, Luik) en Piet Vermeulen (1904-1991, Brussel).³⁸⁸ Eveneens op 5 februari kwamen alle nationale secretarissen van het ABVV samen, waarna de volledige socialistische vakbond zich als een blok schaarde achter de actie van Craeybeckx om zo meer druk te kunnen uitoefenen.³⁸⁹

De pressie steeg verder door een volgende reeks aan acties en initiatieven.³⁹⁰ De Nationale Strijdersbond richtte eind februari een verzoekschrift aan de regering om aan te dringen op de oprichting van een Antwerpse universiteit. Vervolgens zond de Provinciale Unie van de Weerstand en de Politieke Gevangenen van Antwerpen op 10 maart een motie naar de regering en het parlement met dezelfde eis.³⁹¹ Diezelfde dag riep een manifest door Antwerpse KPB eveneens op tot de spoedige stichting van een rijksuniversiteit.³⁹² Een week later verspreidde ze vlugschriften ‘Rijksuniversitair Centrum te Antwerpen in 1964’. Daarna maakte de Groep Eenheid op 19 maart haar derde manifest bekend waarin ze pleitte voor een pluralistische universiteit in de Scheldestad. Ze kantte zich daarbij tegen de spreiding van de kandidaturen, omdat dit volgens de groep een ‘sociaalgeografische apartheid’ in de hand werkte. Hiermee bedoelde ze dat de kinderen uit minder vermogende gezinnen voornamelijk in de eigen regio kandidatuuronderwijs zouden volgen, terwijl meer gegoede jongeren eerder richting de centrale

³⁸⁴ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1460, Brief van Hilda Joris-Craeybeckx aan Cappuyns als directeur-generaal van N.V. Gevaert (4 februari 1964).

³⁸⁵ LEUVEN, KADOC, *Leo Tindemans*, BE/942855/1229/249, Verzoekschrift aan de regering tot oprichting van een rijksuniversiteit te Antwerpen (7 februari 1964); CRAEYBECKX, *Universiteit van deze tijd*, 81-89; DE BRUYNE, *Universitaire expansie te Antwerpen*, 54; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1463, Verzoekschrift CUHO aan de regering tot oprichting van een rijksuniversiteit te Antwerpen (7 februari 1964).

³⁸⁶ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1460, Mededeling voor Belga (5 februari 1964).

³⁸⁷ ANTWERPEN, UArchief, 317, nr. 4215: Verzoekschrift aan minister van Nationale Opvoeding en Cultuur (4 februari 1964).

³⁸⁸ ANTWERPEN, FelixArchief, *Wim Geldolf*, nr. 761#691, Motie gestemd door de BSP-Antwerpen op 5 februari 1964.

³⁸⁹ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1460, Nota van Hilda Craeybeckx aan de burgemeester (6 februari 1964).

³⁹⁰ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1460.

³⁹¹ ANTWERPEN, UArchief, 317, nr. 4215, Motie van de Provinciale Unie van de Weerstand en de Politieke Gevangenen van Antwerpen (10 maart 1964).

³⁹² Voor een Rijksuniversiteit’, *De Rode Vaan* (27 maart 1964), 5-6.

universiteit zouden trekken. De spreiding leek bijgevolg nadelig voor de democratisering van het hoger onderwijs.³⁹³ Drie dagen later blokkeerde het Antwerpse stadsbestuur onder aansturing van zijn burgemeester een terrein van enkele honderden hectaren op Linkeroever voor de bouw van een eventueel universiteitscomplex. De plannen voorzagen een volledige universiteit in Amerikaanse stijl, met name een campus omgeven door woningen voor studenten, professoren en van alle nodige faciliteiten als een sportterrein, kerk, winkels, enzovoort.³⁹⁴

De voorstanders van de spreiding van de kandidatuuropleidingen lieten ook van zich horen. In februari 1964 verscheen de brochure *Ruimere kansen voor allen*. Deze was grotendeels door Herman Deleeck geschreven op zijn initiatief, maar aan de voorafgaande studie werkten een dertigtal academici en prominenten mee, onder wie Leo Wieërs, Piet(er) De Somer (1917-1985) en Gaston Geens (1931-2002). De brochure verdedigde het katholieke standpunt dat de uitzwerming van universitaire opleidingen de meest gerichte oplossing was voor de universitaire problemen. Zo kregen meer jongeren de kans om hogere studies aan te vangen binnen de eigen levensbeschouwelijke richting. De auteurs gaven aan hoe er gebruik moest gemaakt worden van de gunstige economische conjunctuur om de nodige investeringen door te voeren. De brochure kreeg de publieke steun van pater Dhanis en Antwerps bisschop Daem.³⁹⁵ Tijdens de persconferentie van 24 februari schaarde het katholieke front zich integraal achter de universitaire expansie door middel van satellietcampussen, wat Dhanis een week eerder eveneens bepleitte.³⁹⁶ Daarmee samenhangend maakte de Leuvense rector Descamps die maand zijn plannen bekend om de faculteit Geneeskunde uit te spreiden naar Brussel (Franstalig) en

³⁹³ ‘Derde manifest van de Groep “Eenheid”. Slechts campus-universiteit kan echt demokratizeren’, *De Standaard* (20 maart 1964), s.p.; ““Eenheid” voor pluralistische universiteit te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (20 maart 1964), 8; DE BRUYNE, *Universitaire expansie te Antwerpen*, 56; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1463, Publicatie Groep Eenheid betreffende het probleem van het Honger Onderwijs (23 maart 1964).

³⁹⁴ ‘Antwerpen “bevriest” honderden hectaren industriegebied op Linkeroever’, *Het Handelsblad* (21 maart 1964), s.p.

³⁹⁵ DELEECK, *Ruimere kansen voor allen*, 33-34; ANTWERPEN, UArchief, *UFSIA*, Universitaire expansie, Schema van publicatie over ‘de uitzwerming der universitaire kandidaturen’ (2 september 1963); ‘Spreiding van kandidaturen kan dadelijk verwezenlijkt worden’, *De Standaard* (20 februari 1964), s.p.; ‘Z.E.P. Dhanis over problemen van het hoger onderwijs’, *Gazet van Antwerpen* (20 februari 1964), 8; ‘Spreiding van het universitair onderwijs in Vlaanderen’, *Het Volk* (25 februari 1964), s.p.; ‘Waarom uitzwerming van de universiteitskandidaturen?’, *Gazet van Antwerpen* (25 februari 1964), s.p.; ‘Spreiding van het universitair onderwijs in Vlaanderen’, *De Antwerpse Gids* (25 februari 1964), s.p.; ‘Brochure opent discussie over onze universitaire structuur’, *De Standaard* (25 februari 1965), s.p.; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1463, Comité voor Gemeenschappelijke actie over CVP-strategie (25 februari 1964); DHANIS, ‘Universitaire kansen voor allen’, *De Spectator* (7 maart 1964), 1, 8; LENDERS, *Ontstaan en groei van de universiteit van Antwerpen*, 35; VANDEN BORRE, *Toga’s voor ’t Hoge*, 24-25; LENDERS en VAN GOETHEM red., ‘De lange weg naar een universiteit in Antwerpen’, 198 (uit: *Antwerpen in de 20ste eeuw*).

³⁹⁶ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1463, Comité voor Gemeenschappelijke actie over CVP-strategie (25 februari 1964); ‘Z.E.P. Dhanis over problemen van het hoger onderwijs’, *Gazet van Antwerpen* (20 februari 1964), s.p.

Antwerpen (Nederlandstalig).³⁹⁷ Dit idee kreeg steun van het episcopaat, de geneeskundefaculteit en van de Vlaamse Leergangen. Deze laatste vereniging, alsook bovengenoemde De Somer, stonden bovendien niet negatief ten opzichte van de oprichting van een pluralistische universiteit in Antwerpen.³⁹⁸

Toch zag nog niet iedereen de universitaire expansie als een dringende noodzaak. Rector Bouckaert organiseerde op 25 februari bijvoorbeeld een persconferentie waarin hij nogmaals stelde dat de bestaande universiteiten nog jarenlang het stijgende studentenaantal konden opvangen, als ze de nodige financiële middelen kregen om over te gaan tot uitbreiding van de infrastructuur. Volgens de rector diende Vlaanderen in elk geval te beschikken over slechts één rijksuniversiteit, anders zou er een schooloorlog op universitair niveau losbreken.³⁹⁹ Wel liet Bouckaert de mogelijkheid open om in Antwerpen gespecialiseerde opleidingen uit te bouwen als petrochemie en scheepsbouw. Deze secties zouden deel uitmaken van deze ene grote Vlaamse rijksuniversiteit.⁴⁰⁰

Afbeelding 23: Eerstesteenlegging studentenhome universiteit Gent. Rector Bouckaert (links), minister-staatssecretaris voor Nationale Opvoeding Van Bogaert (rechts), 3 november 1965. (UGent Memorie: Collectie Universiteitsarchief Gent - foto A. Van Lancker)

³⁹⁷ 'Wordt medische fakulteit Leuven uitgebreid naar Antwerpen en Brussel?', *Gazet van Antwerpen* (20 februari 1964), s.p.; NYS, Gescheiden bedden, 20-23.

³⁹⁸ 'Spreiding van het universitair onderwijs in Vlaanderen', *Het Volk* (25 februari 1964), s.p.; LUYTEN, 'Vlaamse leergangen Leuven voorstander van pluralistische universiteit te Antwerpen', *Gazet van Antwerpen* (26 maart 1964), s.p.

³⁹⁹ DE CLERCK, *Rector Bouckaert had toch gelijk*, 20; 'Werven groeien met Gentse universiteit', *Het Handelsblad* (22 januari 1964), s.p.; 'Nieuwbouw Gentse Universiteit schiet op', *Het Volk* (22 januari 1964), s.p.; 'Oprichting van nieuwe universiteiten niet onmiddellijk noodzakelijk', *Het Laatste Nieuws* (26 februari 1964), s.p.; 'Gentse rektor Bouckaert tegen nieuwe universiteiten', *De Gazet van Antwerpen* (26 februari 1964), s.p.

⁴⁰⁰ 'Rektor Bouckaert tegen spreiding. Warm pleidooi voor één Vlaamse rijksuniversiteit Gent-Antwerpen', *De Standaard* (26 februari 1964); BOUCKAERT, 'Eén Vlaamse rijksuniversiteit met secties te Gent en te Antwerpen', *De Spectator* (7 maart 1964), 8.

In tegenstelling tot de eerdere steun van het LSK voor een Antwerpse universiteit (cf. *supra*), voerden andere Leuvense studenten actie tegen de mogelijke komst van nieuwe universiteiten. In januari trokken 120 studenten naar Veurne-Ambacht, toen het kleinste Belgische dorp, om er zogenaamd een universiteit te stichten. Ze benoemden de lokale burgemeester er tot rector van de nieuwe universitaire stichting Gerardus Majella. Om de ludieke maar gemeende ceremonie feestelijk af te ronden, kregen de aanwezigen melk ingeschonken – “champagne van bachten de Kupe”.⁴⁰¹

In het parlement bleef het met betrekking tot de universitaire kwestie maandenlang relatief stil. Halverwege maart dook het thema weer op in de Senaat. Robert Houben (CVP) verwees opnieuw naar zijn eerdere voorstel uit 1962 om onder meer een einde te stellen aan de Grendelwet en vervolgens in te zetten op de uitzwerming van de kandidaturen. Premier Lefèvre verdedigde het voorstel van zijn partijgenoot. Hij stelde wel voor om te wachten op het voorbereidend werk door de NRW en de regering, alvorens de discussie verder te zetten in de openbare vergadering.⁴⁰² De katholieke *Gazet van Antwerpen* berichtte over het CVP-optreden in de Senaat. De eerdergenoemde journalist Luyten rechtvaardigde er het spreidingsidee en sprak zich negatief uit ten aanzien van de Antwerpse burgemeester, wiens streven hij kortzichtig lokaal en on sociaal noemde: “Gij zijt een egoïst, uw aanspraken zouden beletten, dat er ook voor de kinderen van Limburgse en West-Vlaamse arbeiders wat gedaan wordt.” Luyten merkte de stijgende spanningen tussen de katholieke en socialistische visie over de expansie van het universitaire landschap op. Ook hij stelde dat dit mogelijk kon leiden tot een schoolstrijd op universitair niveau.⁴⁰³

Er kwam inderdaad een socialistische tegenreactie. Tijdens de Senaatszitting van 25 maart 1964 nam de Henegouwse Marcel Busieau (1914-1995) het woord om het standpunt van de BSP met betrekking tot de spreiding van het universitair onderwijs toe te lichten. De nationale socialistische partij steunde net als het ABVV de oprichting van universiteitscentra in Antwerpen en Bergen: “La région anversoise est en pleine expansion économique; elle a besoin d’un centre universitaire.” Daarnaast ging de partij niet akkoord met het voorstel dat de CVP steunde. Houben merkte op dat de socialisten de spreiding van de kandidaturen enkel maar blokkeerden omdat deze maatregel de expansie van de Katholieke Universiteit Leuven mogelijk maakte.⁴⁰⁴ De visies van de regeringspartijen leken lijnrecht tegenover elkaar te staan. Toch

⁴⁰¹ VELTMAN, ‘Leuvense studenten spreiden... in Zoutenaai’, *Het Handelsblad* (17 januari 1964), s.p.; ‘Eerste “steenlegging” van nieuwe universiteit. Grapje met diepe gronden’, *De Nieuwe Gazet* (17 januari 1964), s.p.; ‘Eerste steen gelegd van nieuwe “Leuvense kandidatuur”’, *Gazet van Antwerpen* (17 januari 1964), s.p.; ‘Leuvense studenten leggen eerste steen van universiteit te Zoutenaai’, *De Nieuwe Gazet* (17 januari 1964), s.p.

⁴⁰² ‘Senator Houben verdedigde te Leuven de spreiding der kandidaturen’, *Gazet van Antwerpen* (11 maart 1964), 6; Parlementaire Handelingen Senaat (18 maart 1964), 1167-1168; ‘België afzetgebied voor buitenlandse academici?’, *Gazet van Antwerpen* (20 maart 1964), 10; ANTWERPEN, UArchief, S, 318, n. 4221: Transcriptie tv-interview 15 maart 1965.

⁴⁰³ ‘België afzetgebied voor buitenlandse academici’, *Gazet van Antwerpen* (20 maart 1964), 10.

⁴⁰⁴ Parlementaire Handelingen Senaat, n. 53 (25 maart 1964), 1304-1305; ‘Ruime meerderheid voor begroting van N.O.K. in de Senaat’, *Gazet van Antwerpen* (26 maart 1964), 8; ANTWERPEN, FelixArchief, *Wim Geldolf*, nr. 761#691, Motie gestemd door de BSP-Antwerpen op 5 februari 1964; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1460, Nota van Hilda Craeybeckx aan

zouden ze in deze periode een grotere bereidwilligheid tonen om hun eisen op elkaar af te stemmen en zo de aanhoudende patstelling te doorbreken.⁴⁰⁵

Begin mei leek er meer schot in de compromisvorming te komen met de oprichting van de Contactgroep Universitaire Expansie. Daarin zetelden Lefèvre als premier, Janne als minister van Nationale Opvoeding en zijn adjunct Van Elslande, samen met telkens drie onderhandelaars van de meerderheidspartijen. Voor de CVP waren dit Pierre Harmel, Robert Houben en Gaston Eyskens. De BSP werd vertegenwoordigd door Marcel Busieau, Maurice Delbouille (1903-1984) en Elie Van Bogaert (1919-1993). De contactgroep diende te onderhandelen over een voorakkoord dat de basis moest vormen voor een later wetsontwerp.⁴⁰⁶ Lefèvre stelde als doel om nog diezelfde maand het akkoord in een verklaring voor te leggen aan de Senaat.⁴⁰⁷ De premier ontving de leden van de contactgroep voor de eerste besprekingen in zijn ambtswoning in de Lambermontstraat op 12 mei. De onderhandelingen leken op zich vlot te lopen, want de deelnemers bereikten op 16 mei een voorakkoord.⁴⁰⁸ Het memorandum bevatte samengevat volgende punten: de wijziging van de Grendelwet van 1911 die de spreiding van opleidingen voor vrije universiteiten mogelijk maakte, de oprichting van één rijksinstelling in Vlaanderen en één in Wallonië, het onderzoeken van het universitaire financieringsvraagstuk – in de tussentijd zouden de twee vrije universiteiten een eenmalige financiële toelage krijgen en kwam er een versoepeling van de leningsprocedure voor de vrije universiteiten.⁴⁰⁹ De voorziene uitbreiding van het universitaire opleidingsaanbod zette in de eerste plaats in op het bewaren van de levensbeschouwelijke en taalkundige balans: wanneer het officieel onderwijs er een

de burgemeester (17 februari 1964): De BSP-schoolcommissie formuleerde haar standpunt t.o.v. de universitaire expansie op 13 februari 1964. Deze conclusies waren bindend voor de partij en voor de socialistische ministers. Er waren vijf punten: (1) Prioriteit stichting universitaire centra in Antwerpen en Bergen, (2) Toegeving erkenning Sint-Ignatius m.u.v. faculteit Letteren & Wijsbegeerte + idem Notre dame de la Paix, (3) Verwerping van spreiding kandidaturen vrije universiteiten, (4) Aanvaarding verplaatsing Franstalige faculteit Geneeskunde van de KUL, (5) Bepaalde toegeving t.a.v. oprichting propedeutisch jaar.

⁴⁰⁵ VANDEN BORRE, *Toga's voor 't hoge*, 32.

⁴⁰⁶ Ibidem, 32; Het brede publiek werd deze maand ook verder geïnformeerd door middel van voordrachten, manifesten en dergelijke. Zo pleitten de Vlaamse Leergangen Leuven en de KWB voor de spreiding, terwijl Herman Vanderpoorten als afgevaardigde van de PVV en de Antwerpse afdeling van de VVA een lans brak voor een nieuwe universiteit in Antwerpen, zie: 'Waarom nog een Vlaamse beweging', *Gazet van Antwerpen* (25 april 1964), 4; DE BRUYNE, *Universitaire expansie te Antwerpen*, 33; 'Bij de Vlaamse academici. Het Liberalisme in Vlaanderen', *Gazet van Antwerpen* (30 april 1964), 9; 'Rerum Novarum 1964. K.W.B. zal er (met zeer velen) zijn', *Gazet van Antwerpen* (1 mei 1964), 8; 'Scherpe stellingname van Vlaamse Academici inzake Leuven', *Gazet van Antwerpen* (23 mei 1963), 8.

⁴⁰⁷ 'Regering worstelt met probleem der universiteiten', *Gazet van Antwerpen* (5 mei 1964), 1, 10.

⁴⁰⁸ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/276 (map 2), Vergadering der Contactgroep universitaire expansie, 12 en 16 mei 1964; LEUVEN, KADOC, *Robert Houben*, nr. BE/942855/310/293, Conclusies van de Contactgroep Universitaire Expansie – Vergaderingen van 12 en 16 mei 1964; 'Beslissende onderhandelingen over universiteiten', *Gazet van Antwerpen* (16 mei 1964), s.p.

⁴⁰⁹ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/276 (map 2), Vergadering der Contactgroep universitaire expansie, 26. Mei 1964; 'Universitair document', *Gazet van Antwerpen* (26 mei 1964), 2; Ibidem, nr. BE/942855/536/373, CVP, Nota voor het Nationaal Comité - N° 10, 'De belangrijkste aspecten van het probleem van de universitaire expansie', 25 juli 1966.

instelling of opleiding bijkreeg, moest dit ook mogelijk gemaakt worden voor het vrije onderwijs. En als er bijvoorbeeld in Bergen een nieuw universitair centrum kwam, diende de balans hersteld te worden door ook aan Vlaamse zijde dergelijke instelling op te richten.

Figuur 6: Voorziene uitbreiding opleidingen door Contactgroep Universitaire Expansie (16 mei 1964)⁴¹⁰

	Officieel onderwijs (Rijk + Provincie)	Vrij-niet confessioneel onderwijs	Vrij confessioneel onderwijs
Universiteiten	<p><u>Luik:</u> Aanhechting Institut Agronomique Gembloux</p> <p><u>Gent:</u> Aanhechting landbouwhogeschool Gent</p>	<p><u>Brussel:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Openstelling arrondissement Nijvel - Uitzwerming Nederlandstalige doctoraten Geneeskunde 	<p><u>Leuven:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Openstelling arrondissement Nijvel - Uitzwerming Nederlandstalige doctoraten Geneeskunde - Franstalige Faculteit Geneeskunde naar Woluwe
Universitaire Instellingen	<p><u>Bergen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Oprichting Universitair Centrum (gemengd statuut van provincie-Rijk): <ul style="list-style-type: none"> • Nieuwe faculteit Wetenschappen (licentiaten en doctoraten Scheikunde en Fysica) • Nieuwe faculteit TEW • Omvorming Pedagogische Instituut tot faculteit Pedagogiek (licentiaten en doctoraten) - Handelshogeschool van Warocqué en Faculté Technique de la Province de Hainaut bleven bestaan <p><u>Antwerpen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Oprichting Universitair Centrum (Rijk): Faculteit TEW - Onderzoeken mogelijkheden inrichting postgraduat Geneeskunde (Middelheim), Petrochemie, Scheepsbouw en Elektrotechniek 		<p><u>Namen:</u> Facultés Notre-Dame de la Paix</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vervolledigen kandidaturen - Erkenning licentie Economische Wetenschappen <p><u>Antwerpen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Sint-Ignatius Faculteiten <ul style="list-style-type: none"> • Erkenning bestaande kandidaturen + waar mogelijk vervolledigen • Oprichting faculteit TEW

⁴¹⁰ Leuven, KADOC, *Robert Houben*, nr. BE/942855/310/293, Conclusies van de Contactgroep Universitaire Expansie, 8.

	<ul style="list-style-type: none"> - Oprichting Internationaal Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking - RHHS, HIVT en ITG bleven bestaan 		- Handelshogeschool behoud huidig statuut
Nieuwe kandidaturen vanaf 1965-66	<p><u>Bergen</u>: Universitair Centrum (2)</p> <p><u>Antwerpen</u>: Universitair Centrum (2)</p>		Oprichting kandidaturen door Leuven in Brugge (2), Hasselt (2) en Henegouwen (1)

De onderhandelingen werden bemoeilijkt toen de inhoud van het werkdocument op 23 mei lekte en bekend werd gemaakt in *La Libre Belgique* en in *De Standaard*.⁴¹¹ Eyskens had namelijk de conclusies van de contactgroep vroegtijdig gedeeld met de Secretaris-Generaal en Algemeen Beheerder van de Leuvense Universiteit, Eugeen De Jonghe (1922-1996), die deze ondanks de beloofde discretie doorspeelde aan de pers.⁴¹² Hierna nam Eyskens ontslag uit de groep, niet om zijn verantwoordelijkheid op te nemen voor deze blunder, maar omdat hij als lid niet akkoord ging met het eindrapport. In zijn latere biografie verklaarde hij retrospectief: “Er bestond een tendens om het aantal universiteiten aanzienlijk uit te breiden. Sommigen wilden zelfs acht universiteiten en nog meer kandidatuurstellingen. Voor een land als België was dat een absurd hoog aantal. Ik vond dat wij reeds voldoende universiteiten en hogere onderwijsinstellingen hadden.”⁴¹³ Hij meende dat de bestaande universiteiten eerst opnieuw financieel leefbaar moesten worden, alvorens aan uitbreiding te denken. Eyskens’ verbondenheid met de KU Leuven beïnvloedde deze positiebepaling. CVP-senator Robert Vandekerckhove (1917-1980) nam zijn plaats binnen de contactgroep over.

Eyskens was niet de enige die voor een onvoorziene démarche zorgde. Tegen gemaakte afspraken in klopten de academische overheden van Leuven en Brussel bij minister Janne aan. Ze eisten dat hij prioriteit zou geven aan hun financiële zorgen alvorens andere stappen te ondernemen.⁴¹⁴ De CVP’ers Lefèvre en Van Elslande verweten het Leuvense

⁴¹¹ ‘Deux nouvelles universités d’Etat et dix candidatures en plus’, *La Libre Belgique* (23 mei 1964), 1, 2; ‘Universitaire expansie: regering wacht op socialistische reactie’, *De Standaard* (23 mei 1964), s.p.; ‘Konklusies van contactgroep zijn dubbelzinnig’, *De Standaard* (25 mei 1964), s.p.

⁴¹² LEUVEN, KADOC, *Robert Houben*, nr. BE/942855/310/294, Brief van Eyskens aan Lefèvre (25 mei 1964).

⁴¹³ EYSKENS, *De memoires*, 667; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/276, Vergadering der Contactgroep universitaire expansie (12 mei 1964). Ook uit dit verslag bleek de ongerustheid van Eyskens over de financiering van de Leuvense universiteit; LEUVEN, KADOC, *Robert Houben*, nr. BE/942855/310/294, Brief van Eyskens aan Lefèvre (22 mei 1964).

⁴¹⁴ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/276, Brief van De Jonghe in opdracht van de Leuvense Raad van Beheer aan de premier (9 mei 1964): Leuven had vernomen dat de premier, Houben en Harmel voorrang gaven aan de spreiding van de kandidaturen en dat Leuven bijgevolg

universiteitsbestuur de bewuste indiscretie, gevolgd door parallelle onderhandelingen. Dit terwijl het eindrapport eerder in het voordeel was van het katholieke kamp.⁴¹⁵ Het verbaast dan ook niet dat de Gentse rector Bouckaert de minister na de vrijgave contacteerde in een scherpe brief om aan te klagen dat de plannen zoals ze toen op tafel lagen het doodvonnis zouden betekenen voor zijn universiteit.⁴¹⁶ De Luikse rector Dubuisson drukte Lefèvre er eveneens schriftelijk op dat de politiek rekening moest houden met het eerdere rapport van de NRW dat de spreiding van het universitaire onderwijs voornamelijk afraadde.⁴¹⁷ De partijtop van de BSP verzette zich tegen de uitzwerming van kandidaturen en pleitte in de plaats voor de democratisering van het universitair onderwijs door middel van studiebeurzen en sociale studentenvoorzieningen.⁴¹⁸ Wel kon er in Antwerpen een rijksuniversitair centrum komen zoals voorzien in het NRW-rapport, evenzo in Bergen, en mochten de bestaande kandidaturen van de Sint-Ignatiusfaculteiten erkend worden.⁴¹⁹

Lefèvre was door het informatiek en het daaropvolgende tumult genoodzaakt om de verklaring die hij op 27 mei wilde afleggen in de Senaat over de universitaire expansie voor een aantal weken op te schorten, “vermits er niets meer te verklaren is.”⁴²⁰ Hij won ondertussen opnieuw het advies in van de bevoegde instanties.⁴²¹ In de tussentijd zette het publieke debat

diende te wachten op een uitbreiding van de subsidiëring, waardoor ze ondertussen de broekriem moest aansnoeren. Dit leidde bijgevolg tot kritiek; ‘Financiële eisen van Leuven, Brussel brengen spreiding in het gedrang’, *Gazet van Antwerpen* (27 mei 1964), 1, 8; LEUVEN, KADOC, *Robert Houben*, nr. BE/942855/310/294, Note de Descamps (20 mei 1964): “Si les initiatives de l’État à Anvers et Mons sont importantes, et si l’on s’engage loin dans la décentralisation par l’essaimages des candidatures, les conséquences pour Louvain seront d’une extrême gravité.”

⁴¹⁵ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/276, Brief van Van Elslande aan Descamps; Ibidem, Brief van Lefèvre aan kardinaal Suenens (26 mei 1964); Ibidem, 373, CVP, Nota voor het Nationaal Comité - N° 10, ‘De belangrijkste aspecten van het probleem van de universitaire expansie’, 25 juli 1966, 3.

⁴¹⁶ DENECKERE, *Uit de ivoren toren*, 44; DE CLERCK, *Rector Bouckaert had toch gelijk*, 20; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/276, Brief van rector Bouckaert aan Lefèvre (22 mei 1964); ‘Exclusief vraaggesprek met rektor Bouckaert: “Konklusies werkgroep doodsteek voor Gent”’, *De Standaard* (26 mei 1964), s.p.

⁴¹⁷ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/276, Brief van rector Dubuisson aan Lefèvre (23 en 30 mei 1964).

⁴¹⁸ Ibidem, Vergadering van de contactgroep (26 mei 1964), 3; LEUVEN, KADOC, *Robert Houben*, nr. BE/942855/310/292, Interview de M. Busieau au cours de l’émission “La pensée” socialiste” du jeudi 5 mars 1964: “Le Parti Socialiste est opposé, je dois le dire, absolument opposé à cet essaimage des candidatures.”

⁴¹⁹ LEUVEN, KADOC, *Robert Houben*, nr. BE/942855/310/292, Universitaire Expansie - Standpunt van het Bureau van de Belgische Socialistische Partij.

⁴²⁰ ‘Financiële eisen van Leuven, Brussel brengen spreiding in het gedrang’, *Gazet van Antwerpen* (27 mei 1964), 1, 8.

⁴²¹ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/276, Vergadering van de contactgroep (26 mei 1964); Ibidem, Brief van Kardinaal Suenens aan Lefèvre (29 mei 1964); ANTWERPEN, FelixArchief, *Frans Detiège*, nr. 672#2033, Vertrouwelijke nota door ministers Busieau en Houben over de Universitaire Expansie (15 juni 1964); ‘Regeringsverklaring over hoger onderwijs uitgesteld tot 16 juni. Worden rectoren nog geraadpleegd?’, *De Nieuwe Gazet* (28 mei 1964), s.p.; ‘Bespreking over universitaire problemen worden voortgezet’, *De Volksgazet* (27 mei 1964), 7: “Lefèvre heeft dinsdagochtend bij hem thuis de afgevaardigden van de CVP en BSP ontvangen die zich met de vraagstukken van de universiteiten bezighouden. De bijeenkomst werd door

zich vurig verder. Craeybeckx voerde met de propagandistische brochure *Antwerpen, let op uw zaak!* Een laatste offensief.⁴²² Hoewel het gelekte rapport de erkenning van de Sint-Ingatius Faculteiten voorzag, wees Dhanis op een aantal lacunes – onbeantwoorde sociale eisen die volgens de rector het potentieel hadden een derde schooloorlog te ontketenen. Daarom bestempelde hij het rapport in de pers als een verzameling van voorbereidende notulen zonder meer.⁴²³ De kranten waren dagelijks gevuld met scherpe opinies van rectoren, hoogleraren, politici, middenveldspelers en drukkingsgroepen.⁴²⁴ Zelfs de Nederlandse pers berichtte over de polemiek en de daarmee samenhangende precaire politieke situatie. Zo schreef *Het Vrije Volk* op 1 juni:

“Een goede week nu al staat de Belgische universitaire wereld en al wat daarmee direct of indirect te maken heeft, op zijn kop. Een wilde, verwarde en uiterst emotionele discussie is losgebarsten over de toekomst van het hoger onderwijs. Eén krant voorspelde al de val van de regering en een andere het uitbreken van een nieuwe schoolstrijd. Een debat in de Senaat over de universiteiten moest woensdag op het laatste moment worden uitgesteld, want was het bij deze kookhitte der gemoederen tot een discussie gekomen, dan waren er inderdaad brokken gemaakt van verregaande politieke betekenis.”⁴²⁵

Wel werd een overeenkomst bereikt over het verder democratiseren van de toegang tot de universiteit, wat zich vertaalde in de Omnivalentiewet van 8 juni 1964 (cf. *supra*). Deze wet maakte de diploma's van secundair onderwijs gelijkwaardig. Het betekende dat jongeren voor universitaire studies konden kiezen, ongeacht of ze afstudeerden aan richtingen uit het klassieke humaniora, het technische- of het kunstonderwijs. Studenten uit deze twee laatste richtingen dienden wel eerst te slagen voor een maturiteitsexamen, iets waar niet elke partij achter stond.⁴²⁶

Uiteindelijk bereikten de politieke partijen een akkoord over de universitaire expansie, waardoor een regeringsverklaring hierover kon plaatsvinden op 25 juni tijdens de laatste

de ministers van nationale opvoeding bijgewoond. Na afloop hebben Busieau en Houben aan de pers verklaard dat de besprekingen zich verderzetten.”

⁴²² CRAEYBECKX, *Antwerpen, Let op uw zaak! Kleine catechismus der Universiteit Antwerpen*, 1-16.

⁴²³ ‘Rektor Dhanis (St.-Ignatius Handelshogeschool) bepleit evenwichtige oplossing’, *De Standaard* (29 mei 1964), s.p.

⁴²⁴ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1045: Krantenknipsels over de Universiteit Antwerpen (1 juni 1964-31 december 1964), s.p.; Ook open brief van het CUHOV om weerom te pleiten voor een Antwerpse rijksuniversiteit (15 juni 1964), cf. ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 672#2033.

⁴²⁵ ‘België op z'n kop door plan voor nieuwe universiteiten’, *Het Vrije Volk* (1 juni 1964), s.p.

⁴²⁶ ‘8 juni 1964 – Wet waarbij de gecoördineerde wetten op het toekennen van de academische graden en het programma van de universitaire examens worden gewijzigd, wat betreft de voorwaarden voor toelating tot de examens voor het behalen van de academische graden (1)’, *Belgisch Staatsblad* (2 juli 1964), N. 129, 7373-7379; ‘Kritisch bekeken. Geen geestdrift’, *Gazet van Antwerpen* (29 mei 1964), 2; HENKENS, *Steekspel tussen traditie en vernieuwing*, 36; LENDERS, *Ontstaan en groei van de universiteit van Antwerpen*, 43-45; DE CLERCK, *Twintig jaar studie van het universitair onderwijs in België*, 10.

Senaatsvergadering vóór het zomerreces.⁴²⁷ In zijn betoog stelde premier Lefèvre dat de uitbreiding van het universitair apparaat enerzijds noodzakelijk was om het almaar stijgende studentenaantal op te vangen. Daarnaast was het cruciaal dat de natie haar intellectueel kapitaal valoriseerde om op lange termijn internationaal competitief te blijven. De buurlanden hadden reeds stappen ondernomen en als België hier niet snel in volgde, dreigde het land hopeloos achterop te geraken. Lefèvre beklemtoonde dat de pijnlijke waarheid niet langer kon genegeerd worden. Hij putte uit argumenten die de voorbije jaren ontelbare keren waren opgeworpen in de pleidooien voor universitaire hervormingen. Vervolgens ging de premier over tot de toelichting van het expansiebeleid, wat in zekere mate afweek van het schema hierboven (cf. *supra*). Eerst en vooral moest er ingezet worden op de uitbreiding van de vier bestaande universiteiten, waarbij ook de Grendelwet van 1911 zou herzien worden. Daarna diende de universitaire expansie zich te voltrekken in verschillende fases. De eerste fase zou van 1964 tot 1968 lopen.⁴²⁸ Over Antwerpen verkondigde de minister in naam van de regering:

"De handelshogescholen zullen tot faculteiten voor toegepaste economische wetenschappen kunnen worden omgebouwd van zodra zij, volgens nader te bepalen criteria, voldoen aan de eisen van een universitair onderwijs. Ik wil er wel de nadruk op leggen, dat het hier wel om omvorming van bestaande instellingen gaat, en niet om oprichting van nieuwe instellingen. Het is wenselijk dat het Rijksuniversitair Centrum Antwerpen en het Universitair Instituut Sint-Ignatius een contact tot stand brengen met het oog op het bevorderen van de geest van dialoog tussen beide instellingen."⁴²⁹

Voor het officieel onderwijs wilde de regering een gespecialiseerd universitair centrum oprichten in Antwerpen en Bergen. Het Rijksuniversitair Centrum Antwerpen (RUCA) zou bestaan uit een tot faculteit voor Toegepaste Wetenschappen omgevormde handelshogeschool en uit een College voor de Ontwikkelingslanden. Dit laatste zou vervolgens volgende instituten omvatten: een Instituut voor Tropische Geneeskunde met gespecialiseerd post-graduaatonderwijs; een Instituut voor Administratieve Wetenschappen der Ontwikkelingslanden met gespecialiseerd postgraduaatonderwijs en met een speciaal graduaat in de Ontwikkelingssamenwerking; een Instituut voor Tropische Landbouwwetenschappen met gespecialiseerd post-graduaatonderwijs. Het RUCA moest eentalig Nederlands zijn.⁴³⁰

⁴²⁷ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/276: Het regeringsprogramma voor universitaire expansie. Verklaring van eerste-minister Théo Lefèvre voor de Senaat. Donderdag 25 juni 1964; 'Regeringsverklaring over universitaire expansie nogmaals uitgesteld', *Gazet van Antwerpen* (17 juni 1964), 1, 8; 'Universitaire expansie in twee fazen', *De Standaard* (23 juni 1964), s.p.; 'Donderdag regeringsverklaring over de universiteiten', *Gazet van Antwerpen* (24 juni 1964), s.p.; RUYSS, 'Universitair compromis', *De Standaard* (24 juni 1964), s.p.; 'Universiteitscentra te Antwerpen en Bergen', *Gazet van Antwerpen* (26 juni 1964), 1, 8; 'Regeringsprogramma voor universitaire expansie', *De Antwerpse Gids* (26 juni 1964), s.p.; 'Antwerpen en Bergen krijgen gespecialiseerde universitaire Centra', *De Volksgazet*, (26 juni 1964), s.p.; 'Importante déclaration gouvernementale sur l'expansion universitaire', *Le Peuple* (26 juni 1964), 1, 5.

⁴²⁸ Parlementaire handelingen Senaat (25 juni 1964), 1605-1606.

⁴²⁹ Ibidem.

⁴³⁰ Ibidem.

Daarnaast wilde de regering voor het eerst experimenteren met het inrichten van nieuwe kandidaturen, waardoor het RUCA de kandidatuur Wetenschappen kreeg toebedeeld en de Leuvense universiteit in Kortrijk kandidaturen in de Wijsbegeerte & Letteren mocht inrichten. Na een evaluatie zou er al dan niet overgegaan worden tot een verdere spreiding.⁴³¹ RHHS-rector Camerlinckx interpreteerde dit als een compensatie voor het universitair onderwijs dat de Faculteiten Sint-Ignatius ondertussen al sinds 1959 verstrekten. Hij hoopte dat dit voorstel zou zorgen voor een terugkeer van de ideologische balans, die de Sint-Ignatiushandelshogeschool volgens hem had verstoord: “In deze grote stad, waar de schoolvrede haast een eeuw lang bestaan heeft, moet het evenwicht opnieuw hersteld en geëerbiedigd worden.”⁴³² De regeringsverklaring ging verder niet specifiek in op de Sint-Ignatiusfaculteiten, maar zoals de premier het verwoordde zou de instelling net als de RHHS een universitair statuut kunnen verkrijgen, wanneer voldaan werd aan deze ‘nader te bepalen criteria’. De naar voren gebrachte gedachten dienden in elk geval verder geconcretiseerd te worden en een vaste vorm krijgen in wetsontwerpen, die bij het hernemen van de parlementaire werkzaamheden zouden worden ingediend.⁴³³

Aangezien elke politieke partij zich diende te vinden in de vooropgestelde maatregelen, zou er een commissie komen, analoog aan de vaste Schoolpactcommissie. Ook zou het advies van de rectoren, de NRW en van andere betrokkenen uit de wetenschappelijke, sociale en economische kringen gevraagd worden. Op 14 juli nodigde premier Lefèvre alvast Janne en Van Elslande uit om de uitvoering van de universitaire expansie te bespreken. Op het Ministerie van Nationale Opvoeding werd vervolgens een werkgroep opgericht om de financieringsvraagstukken van het programma te bestuderen.⁴³⁴

De verklaring werd door verschillende instanties negatief onthaald. Uit linkse hoek wees de BSP het voorakkoord meteen af.⁴³⁵ Ook de federatie Antwerpen van de Kommunistische Partij verwierp het compromis als ‘een koehandel ten nadele van het rijksuniversitair onderwijs’.⁴³⁶ De Limburgse stakeholders voelden zich genegeerd.⁴³⁷ De Groep Eenheid vond het evenwicht dat de regering nastreefde tussen het vrije en het officiële universitaire instellingen een achterhaalde reflex die contraproductief werkte op de dynamische, toekomstgerichte ontwikkeling van het hoger onderwijs. De situatie die zo in Antwerpen gecreëerd werd, beschouwden zij als een “zinloze concurrentie van afzonderlijke ontoereikende of elkaar

⁴³¹ Parlementaire handelingen Senaat (25 juni 1964), 1606-1607.

⁴³² ANTWERPEN, UArchief, S, 318, nr. 4230: Plechtige openingszitting van het academiejaar 1964-1965, Welkomstwoord en toekomstperspectieven door de heer rector F. Camerlinckx, 4; CAMERLINCKX, *De universitaire expansie te Antwerpen*, 212-213.

⁴³³ Parlementaire handelingen Senaat (25 juni 1964), 1608.

⁴³⁴ ‘Universitaire expansie’, *Gazet van Antwerpen* (15 juli 1964), 5.

⁴³⁵ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373, CVP – Nota voor het Nationaal Comité N°10, De Belangrijkste aspecten van het probleem van de universitaire expansie (25 juli 1966), 2.

⁴³⁶ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1460, Pamflet van de Kommunistische Jeugd Gewest Antwerpen en de Kommunistische Partij van België Federatie Antwerpen tegen compromis (december 1964).

⁴³⁷ ‘Limburgse CVP-mandatarissen vragen kandidatuur te Hasselt’, *De Standaard* (29 juni 1964), s.p.; ‘Limburg eist universitaire kandidaturen’, *De Antwerpse Gids* (11 juli 1964), s.p.

overlappende instellingen”. Dit versterkte volgens de groep enkel maar de verzuiling en de wetenschapsversnippering. Ze pleitte samen met de Volksunie in de plaats voor de stichting van autonome, pluralistische universitaire instellingen.⁴³⁸ Het HIVT richtte zich in een motie tot de onderwijsministers, aangezien het binnen het voorziene RUCA geen universitair statuut kreeg toegekend.⁴³⁹ Als directeur van het ITG beschouwde professor Janssens het regeringsprogramma zoals het er nu uitzag als een gemiste kans om in Antwerpen een vernieuwend universiteitsmodel in het leven te roepen. De structuur van het voorziene universitair centrum hing volgens Janssens aan elkaar als los zand. In een brief naar Craeybeckx schreef hij misnoegd:

“Het ontgaat mij geenszins, dat in ons land, alles neerkomt op het zorgvuldig afwegen van een wijsgerig, politiek en taalevenwicht dat onvermijdelijk leidt naar hopeloos verouderde en ondoelmatige structuren. Ook maak ik mij geenszins illusies maar vind hierin nog geen afdoende reden om zonder meer als gelaten toeschouwer het onaanvaardbare te zien gebeuren.”⁴⁴⁰

Vertegenwoordigers van de Belgische universiteiten reageerden ook publiekelijk op het regeringsontwerp. Felix Leblanc (1892-1979) sprak zich als VUB-voorzitter van de Raad van Bestuur uit tegen de spreiding van kandidaturen, maar was contradictorisch wel voorstander om zelf een afdeling in Antwerpen te krijgen.⁴⁴¹ De rectoren van de twee rijksuniversiteiten bleven eveneens sterk gekant tegen de uitbreiding van het bestaande aantal universitaire instellingen, met name tegen de Leuvense satellietcampus in Kortrijk. Minister van Justitie Piet Vermeylen (1904-1991) schreef zelfs een brief naar Bouckaert waarin hij de rector op de vingers tikte voor zijn tegendraadse houding, maar dit haalde weinig uit. Wanneer Janne en Van Elslande in de herfst de vier Belgische rectoren samenriepen om de begroting voor het komende jaar te bespreken, onttaarde de vergadering door de sterke uiteenlopende meningsverschillen.⁴⁴² De Antwerpse rector Camerlinckx betreurde het standpunt van Bouckaert en verklaarde in zijn openingsrede voor het academiejaar 1964-65:

⁴³⁸ ‘Groep “Eenheid” voor dynamiek inzake universitaire expansie’, *De Standaard* (10 juli 1964), s.p.; ‘Groep “Eenheid” niet akkoord met universitaire politiek der regering’, *Gazet van Antwerpen* (10 juli 1964), 8; Groep Eenheid, *Universitaire hervorming en wetenschapsbeleid. Fundamentele opties*, 3-4; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1460, Brief van Groep Eenheid aan Craeybeckx (3 maart 1965); ‘Limburgse CVP-mandatarissen vragen kandidatuur te Hasselt’, *De Standaard* (29 juni 1964), s.p.

⁴³⁹ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1460, Motie aan de Heren Ministers van Nationale Opvoeding en Cultuur, Brussel, in verband met het Rijksuniversitair Centrum te Antwerpen, vanwege de docenten aan het hoger instituut voor Vertalers en Tolken te Antwerpen (13 juli 1964).

⁴⁴⁰ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1460, Brief van Janssens aan Craeybeckx (14 juli 1964).

⁴⁴¹ ‘Academisch jaar te Brussel geopend in teken van regeringsplannen. De h. Leblanc: Tegen spreiding van kandidaturen maar voor een VUB-afdeling te Antwerpen’, *Het Laatste Nieuws* (8 oktober 1964), s.p.; ‘Academische Openingszittingen te Brussel en te Bergen’, *De Volksgazet* (8 oktober 1964), s.p.

⁴⁴² DE CLERCK, *Rector Bouckaert had toch gelijk*, 22-23.

“Het is in naam van het ideaal dat de bestaansreden is van de Rijksuniversiteit Gent, dat wij haar vragen de feiten van sociale en wetenschappelijke aard op dewelke de regeringsverklaring berust, opnieuw te bedenken, alleszins wat Antwerpen betreft, en haar effectieve medewerking te verlenen waartoe ze wordt uitgenodigd door het regeringsinitiatief. (...) In het licht van dit alles zal iedereen begrijpen dat de ongunstige reactie van de Rijksuniversiteiten, ons diep heeft getroffen.”⁴⁴³

Ondanks bovengenoemde kritiek zorgde de regeringsverklaring ervoor dat de Sint-Ignatiusfaculteiten op 7 oktober hoopvol het academiejaar 1964-65 openden.⁴⁴⁴ Vervolgens hield de instelling in november haar lustrumviering. Professor Raymond Derine – die op dat moment eveneens verbonden was aan de KUL en aan de VVB – sprak er het publiek van prominenten, docenten, studenten en ouders toe. Hij stelde dat het debat volledig was uitgeput en dat het daarom een goede zaak was dat de regering eindelijk de knoop leek door te hakken: “Zoniet zouden wij in 1970 nog steeds dezelfde voor- en nadelen afwegen, zonder enige universitaire nood te hebben opgelost.” Verder gaf hij aan dat de toekomstige Antwerpse universitaire instellingen de handen in elkaar zouden slaan om samen de licentiaats- en doctoraatsopleidingen uit te bouwen.⁴⁴⁵ Als CVP-gemeenteraadslid wilde Derine namelijk dat in Antwerpen de verschillende levensbeschouwingen tot hun recht konden komen. Het nationale niveau had op vlak van het universitaire onderwijs de grootste zeggenschap. Hij suggereerde dat het vrije initiatief daarbij maar al te vaak het onderspit moest delven.⁴⁴⁶ Ook IPO-directeur Adrien Taymans bepleitte in verband met het regeringsvoorstel de vervlechting van Sint-Ignatius met de Antwerpse RHHS.⁴⁴⁷

6.5 Geboorte van de wet op de universitaire expansie

In januari 1965 zetten de intensieve onderhandelingen binnen en tussen de regeringspartijentussen zich verder om van de eerdere regeringsverklaring tot een wetsontwerp te komen. De premier en onderwijsminister traden hierbij op als bemiddelaars.⁴⁴⁸ Op 27 januari nodigde Lefèvre Craeybeckx uit om de contactgroep Universitaire Expansie te vervoegen ter

⁴⁴³ ANTWERPEN, UArchief, S, 318, nr. 4230: Plechtige openingszitting van het academiejaar 1964-1965, Welkomstwoord en toekomstperspectieven door de heer rector F. Camerlinckx, 9-10;

CAMERLINCKX, ‘De universitaire expansie te Antwerpen’, 210-217; ‘Academiejaar geopend in Rijkshandelshogeschool. Noodkreet voor Universiteit’, *De Nieuwe Gazet* (7 oktober 1964), s.p.

⁴⁴⁴ ‘Schone vooruitzichten voor St.-Ignatiusfakulteiten’, *Gazet van Antwerpen* (8 oktober 1964), 8.

⁴⁴⁵ ‘Vier ministers op de lustrumviering universitaire fakulteiten van St-Ignatius’, *Gazet van Antwerpen* (23 november 1964), 9; ‘St. Ignatiusfakulteiten vierden hun eerste lustrum’, *De Standaard* (23 november 1964), s.p.

⁴⁴⁶ ‘Belang van de gemeentelijke politiek in een grootstad’, *Gazet van Antwerpen* (6 oktober 1964), 4.

⁴⁴⁷ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1460, Nota van Hilda Craeybeckx aan de burgemeester (7 oktober 1964).

⁴⁴⁸ ‘Universitaire expansie: akkoord volgende week’, *De Standaard* (20 januari 1965), s.p.; ‘Nog geen akkoord over universitaire expansie’, *Gazet van Antwerpen* (20 januari 1965), 8; ‘BSP-Bureau bevestigt Akkoord over de universitaire Expansie’, *De Volksgazet* (29 januari 1965), s.p.; ‘Le PSC met un peu d’eau dans son vin (rouge)’, *Le Matin* (3 februari 1965), s.p.

vervanging van senator Elie Van Bogaert. Deze laatste had zijn ontslag ingediend, aangezien hij het als hoogleraar aan de Gentse universiteit moeilijk vond een objectief standpunt in te nemen.⁴⁴⁹ Dit was een vreemde wending in het nadeel van Gent, doordat Craeybeckx een zeer scherp profiel in deze discussie had.

Begin februari legde de regering het voorontwerp voor aan de Raad van State, om het daarna aan de Senaat te kunnen presenteren. Dit gebeurde echter niet zonder een reeks van tegenwerpingen. Om te beginnen raakte de regering het eerst niet eens over het financiële aspect van de kwestie. Over Antwerpen bestond er wel eensgezindheid om de afgekondigde plannen van de regeringsverklaring te volgen, waardoor de twee handelshogescholen zouden worden omgevormd tot erkende universitaire faculteiten.⁴⁵⁰ Aangezien de rectoren van de vier Belgische universiteiten zich steeds uitdrukkelijker begonnen te verzetten tegen de regeringsplannen, ontbood minister Janne hen op 22 januari voor een overleg. De rectoren waren in het algemeen tegen de geografische spreiding of de oprichting van autonome centra en konden zich dus niet vinden met de transformatie van de Antwerpse handelshogescholen tot universitaire instellingen.⁴⁵¹ Na deze samenkomst schreef Bouckaert nog een brief naar de eerste minister met het uitdrukkelijke verzoek om niet overhaast te handelen. Hij eiste een sterkere inspraak van de rectoren “zodat zij binnen afzienbare tijd tot conclusies zouden kunnen komen die op een rationale basis zouden berusten.”⁴⁵²

Ondertussen riepen de studenten van de verschillende universiteiten ook op tot protest. De volgende weken zouden meerdere betogingen en acties plaatsvinden tegen het aangekondigde wetsontwerp. Algemeen gesteld kantten de studenten van de vier bestaande universiteiten zich tegen de spreiding van de kandidaturen, maar daarbij is het belangrijk om aan te geven dat hun motieven niet gelijklopend waren. De Nederlandstalige Brusselse en Leuvense studenten stredden in de eerste plaats voor de wettelijke erkenning van de tweeledigheid van hun universiteit, waarbij beide delen gelijke en volwaardige subsidies dienden te ontvangen. De Brusselse studenten wilden vervolgens niet dat de Nederlandstalige doctoraten geneeskunde naar Antwerpen en de Franstalige naar het arrondissement Brussel zouden overgeheveld

⁴⁴⁹ ‘Craeybeckx in werkgroep Universitaire Expansie’, *Gazet van Antwerpen* (14 januari 1965), s.p.; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1460, Telegram van Lefèvre aan Craeybeckx (27 januari 1965).

⁴⁵⁰ ‘Regeringsontwerp inzake Universiteiten Vrijdag waarschijnlijk in Kabinetsraad’, *Het Laatste Nieuws* (3 februari 1965), s.p.; ‘De h. Janne onderwerp Voorontwerp van wet inzake Universiteiten aan Raad van State’, *Het Laatste Nieuws* (4 februari 1965), s.p.; ‘Universitaire expansie is geregeld. Heden eindbeslissing in ministerraad’, *Gazet van Antwerpen* (5 februari 1965), s.p.; ‘Universitaire expansie onderweg naar Senaat. Kabinetsraad bekrachtigt partijenakkoord’, *Het Handelsblad* (6 februari 1965), s.p.; DE WITTTE, ‘Regering keurde ontwerp voor universitaire expansie goed’, *Gazet van Antwerpen* (6 februari 1965), 1, 8; ‘Accord sur le projet de loi d’expansion universitaire’, *La Libre Belgique* (6 februari 1965), s.p.

⁴⁵¹ ‘Drie rektoren tegen universitaire spreiding’, *Gazet van Antwerpen* (23 januari 1965), 1.

⁴⁵² DE CLERCK, *Rector Bouckaert had toch gelijk*, 23; ANTWERPEN, UArchief, S, 318, nr. 4231: Brief van Bouckaert aan minister Janne (26 januari 1985); Ibidem, Brief van Bouckaert aan de eerste minister (28 januari 1965).

worden, omdat dit de verdere verfransing van de hoofdstad in de hand werkte.⁴⁵³ De Leuvense studenten klaagden op hun beurt aan dat de geestelijke gezagsdragers met hun spreidingsplannen enkel maar uit waren op het versterken van de eigen machtspositie, in plaats van te streven naar de meest verantwoorde optie. Zowel de Gentse als de Leuvense actievoerders verkozen de oprichting van een volledige, autonome en pluralistische Antwerpse universiteit boven de omvorming van de handelshogescholen. Net zoals de groep Eenheid wilden ze hiermee de ideologische en politieke verzuiling doorbreken.⁴⁵⁴ In tegenstelling tot hun collega's verheugden de studenten van de RHHS zich op het wetsontwerp. Na een jarenlange strijd leek hun wens eindelijk in vervulling te gaan. Ze wilden echter niet op hun lauweren rusten, waardoor de studentenkringen (NSK, Translatio, ...) op 28 januari opnieuw door de Antwerpse straten trokken met slogans als 'Rijksuniversitair Centrum Nu!' en 'Antwerpen, verdedigt uw universiteit'.⁴⁵⁵

Ondanks het publieke tumult keurde de ministerraad het wetsontwerp over de universitaire expansie op 5 februari goed. Het ontwerp volgde grotendeels de verklaring van 25 juni 1964. Het betrof een voorlopige regeling voor de meest dringende problemen. Deze eerste maatregelen zouden tijdens een proefperiode geëvalueerd worden door de NRW en door een politieke werkgroep naar de aard van de Schoolpactcommissie. Op basis van hun bevindingen zou de definitieve regeling – 'een pakt voor het universitair onderwijs' – tegen 1968 worden uitgewerkt. De bevoegdheid over deze tweede fase behoorde toe aan de volgende regering, waardoor het huidige bestuur zich ietwat uit de vuurlinie kon terugtrekken.⁴⁵⁶

Dit eerste ontwerp schreef alvast voor dat de twee Antwerpse handelshogescholen een universitair statuut kregen toegewezen. Daarbij spoorde het aan op een goede verstandhouding en samenwerking tussen beide instellingen. Eerste minister Lefèvre getuigde in een interview met de *Gazet van Antwerpen* dat hij persoonlijk veel voelde voor een nieuwe, pluralistische

⁴⁵³ 'Gentse en Luikse studenten staken', *De Nieuwe Gazet* (25 januari 1965), s.p.; 'Staking aan Luikse Universiteit door alle studenten opgevolgd', *Vooruit* (26 januari 1965), s.p.; 'Studenten staken tegen Regering en soms ook tegen elkaar. Actie nu uitgebreid tot het ganse land', *Het Laatste Nieuws* (30 januari 1965), s.p.; 'Verzet tegen een wetsontwerp dat nog niet is ingediend', *Het Volk* (30 januari 1965), s.p.; 'Studenten hebben smaak van staking te pakken', *De Standaard* (1 februari 1965), s.p.; 'Studentenstaking: Gentse Pioniers hebben Navolgers te Leuven en te Brussel', *Het Laatste Nieuws* (1 februari 1965), s.p.; 'Ook Brusselse nederlandstalige studenten gingen in staking', *Gazet van Antwerpen* (2 februari 1965), 9.

⁴⁵⁴ 'Massabetoging van stakende studenten te Gent', *Gazet van Antwerpen* (28 januari 1965), 1, 9; 'Studenten houden protestbetoging te Gent', *Vooruit* (28 januari 1965), s.p.; 'Leuvense studenten vrijdag in staking tegen regeringsontwerpen', *Gazet van Antwerpen* (27 januari 1965), 8; 'Ook Brusselse nederlandstalige studenten gingen in staking', *Gazet van Antwerpen* (2 februari 1965), 9; 'Leuvense studenten betogen voor pluralistische universiteit te Antwerpen', *Gazet van Antwerpen* (11 februari 1965), 11; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1460, Pamflet oproep betoging Leuven 10 februari 1965.

⁴⁵⁵ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1460, Politieverslag studentenbetoging 28 januari 1965.

⁴⁵⁶ Belgische Senaat, Gedrukte stukken N° 117, *ontwerp van wet houdende diverse maatregelen voor de universitaire expansie. Memorie van toelichting* (17 februari 1965); WITTE, 'Regering keurde ontwerp voor universitaire expansie goed', *Gazet van Antwerpen* (6 februari 1965), 1, 8; DE BRUYNE, *Universitaire expansie te Antwerpen*, 41.

universiteit, “maar dat blijft een toekomstplan, dat voorlopig niet realiseerbaar is.” Vervolgens voorzag het ontwerp de opheffing van de Grendelwet, waardoor de vrije universiteiten vanaf nu vestigingen mochten openen buiten het eigen arrondissement. Daarnaast gaf het aan dat er een verhoging van de staatssteun aan het universitair onderwijs moest komen. Hierbij beschouwde het ontwerp de vrije universiteiten door hun taalkundige splitsing als dubbele instellingen. De regering plande eveneens een sterkere inzage in de boekhouding van de universiteiten, om zo beter zicht te krijgen op de werkelijke financiële noden van de instellingen en een concreter beeld te kunnen vormen van de uitbreidingskosten.⁴⁵⁷ De politieke greep op het interne universiteitsbeleid zou in de daaropvolgende jaren enkel maar toenemen.

Een week voor het indienen van het wetsontwerp bij de Senaat, kwamen in Leuven opnieuw vierhonderd Vlaamse studenten op straat om te betogen tegen de plannen van een campus in Kortrijk en voor een volwaardige, pluralistische universiteit in Antwerpen.⁴⁵⁸ Ook Bouckaert staakte de strijd nog niet. Toen de Senaat uiteindelijk op 17 februari het ontwerp overhandigd kreeg, riep de rector een buitengewone vergadering samen. Deze concludeerde dat het wetsontwerp aanstuurde op “een door devaluatie ontaarde democratisering van het universitair onderwijs”. Verder protesteerde Bouckaert: “Terwijl de grenzen in West-Europa vervaagden, koos de regering onder druk van de bisschoppen en onder het mom van democratisering toch voor streekgebonden onderwijs. Verhoging van kwaliteit wordt opgeofferd aan vermeerdering van aantal”. De rector bleek wel sterker gekant te zijn tegen een campus in Kortrijk dan tegen de inrichting van kandidatuuronderwijs in Antwerpen.⁴⁵⁹ De vergadering maakte haar standpunt bekend aan de regering en verspreidde het de volgende dagen verder via de pers.⁴⁶⁰ Daarnaast communiceerden de gewone hoogleraren van de vrije universiteit van Brussel hun standpunt aan de media. Ze waren er niet over te spreken dat het katholieke onderwijs zich in

⁴⁵⁷ Belgische Senaat, Gedrukte stukken N° 117, *ontwerp van wet houdende diverse maatregelen voor de universitaire expansie. Memorie van toelichting* (17 februari 1965); WITTE, ‘Regering keurde ontwerp voor universitaire expansie goed’, *Gazet van Antwerpen* (6 februari 1965), 1, 8; DE BRUYNE, *Universitaire expansie te Antwerpen*, 41.

⁴⁵⁸ ‘Leuvense studenten betogen voor pluralistische universiteit te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (11 februari 1965), 11.

⁴⁵⁹ ANTWERPEN, FelixArchief, *Frans Detiège*, nr. 672#2033, Persconferentie door de rector der rijksuniversiteit te Gent op 22 februari 1965 gehouden; Ibidem, Toespraak Bouckaert (1 april 1965); CRAEYBECKX, ‘De Dwalingen van een vergeetachtige Professor’, *De Volksgazet* (3 maart 1965), 1, 6; CRAEYBECKX, ‘Rector Bouckaert van Gent, tegen professor Bouckaert’: Craeybeckx bekritiseerde de rectoren die het algemeen belang van het hoger onderwijs tegengingen om meer kredieten, macht en uitstraling te verwerven voor de eigen instelling, *De Volksgazet* (4 maart 1965), 1, 6; ‘Gent is niet tegen universitaire expansie te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (6 maart 1965), 8; Zie ook: LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/276 (map 3), Motie van de Oud-studenten van Gent tegen de geplande expansie (9 maart 1965).

⁴⁶⁰ DE CLERCK, *Rector Bouckaert had toch gelijk*, 24; ‘De universitaire expansie is een kompromis’, *Gazet van Antwerpen* (15 maart 1965), 1, 9; DENECKERE, *Uit de ivoren toren*, 45; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1460, Advies van de academieraad van Gent (17 februari 1965), Nota over de “tang” Kortrijk-Antwerpen op de Universiteit van Gent; Ibidem, Persconferentie door de rector der Rijksuniversiteit te Gent op 22 februari 1965 gehouden; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/276 (map 3), Antwoord van de Heer Minister van Nationale Opvoeding en Cultuur op het advies van de Academische Raad van de Universiteit te Gent, verstrekt op 17 februari 1965.

dergelijke mate zou mogen verspreiden, terwijl de Brusselse universiteit de enige volledige vrijzinnige instelling bleef. Net als Bouckaert kantten ze zich met name tegen de kandidaturen die voor Kortrijk voorzien werden. De hoogleraren vertaalden hun visie vervolgens in een motie die rector Maurice Leroy (1909-1990) bezorgde aan de parlementariërs.⁴⁶¹

Dubuisson bleef als rector van de universiteit van Luik evenzeer zijn onvrede uiten. Hij verzocht minister Janne om het wetsontwerp toe te vertrouwen aan de rectoren van de bestaande universiteiten, maar net als Bouckaert ving ook hij bot.⁴⁶² De handelshogeschool van Luik (Ecole des Hautes Etudes Commerciales et Consulaires) trok eveneens aan de alarmbel, omdat de handelshogescholen van Antwerpen en Bergen op het punt stonden omgevormd te worden tot faculteiten van Toegepaste Economische Wetenschappen, terwijl zij niet in het wetsontwerp aan bod kwam.⁴⁶³ De Luikse afdeling van ACOD-onderwijs en Le Grand Liège – een vzw die sinds 1937 alle Luikse actoren verenigt om de ontwikkeling van de regio te stimuleren – verzetten zich ook hevig tegen het wetsontwerp.⁴⁶⁴

Ondanks de aanhoudende kritiek werd de procedure om het wetsontwerp goedgekeurd te krijgen nog steeds verdergezet. Eerst bracht de Senaatscommissie voor Nationale Opvoeding op 4 maart nog een gunstig advies uit over het regeringsontwerp. Daarbij verwierp ze het BSP-amendement om kandidatuuropleidingen in te richten in Hasselt in plaats van in Kortrijk.⁴⁶⁵ Vervolgens vond het debat over het ontwerp plaats in de Senaat van 16 tot 18 maart. Craeybeckx had in de aanloop naar deze bespreking een reeks voorbereidende documenten naar

⁴⁶¹ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 672#2033, Motie van de gewoonn hoogleraren van de VUB aan Craeybeckx als volksvertegenwoordiger (5 maart 1965).

⁴⁶² ‘Gentse en Luikse rectoren volharden in hun verzet’, *De Volksgazet* (27 februari 1965), s.p.; ‘Un axe Gand-Liège est créé’, *Le Matin* (27 februari 1965), s.p.; ‘Spreiding is geen democratizing van het Universitair onderwijs’, *Gazet van Antwerpen* (6 maart 1965), 8; ‘Janne: Alleen parlement bevoegd voor universitaire expansie’, *Gazet van Antwerpen* (9 maart 1965), 8; “‘On a voulu forcer la main aux recteurs”, nous dit M. Dubuisson’, *Le Soir* (10 maart 1965), 2; ANTWERPEN, FelixArchief, *Frans Detiège*, nr. 672#2033, Reponse du Ministre de l’Education Nationale et de la culture à l’avis du Conseil Académique de l’Université de Liège, donne en dat du 18 Février 1965; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/276 (map 3), Le Conseil Académique de l’Université de Liège, réunie ce 18 février 1965: De overheid koos voor een politiek van decentralisering en oprichting van nieuwe universitaire instellingen. “L’Université de Liège reste fondamentalement opposée à une telle politique.”

⁴⁶³ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/276 (map 3), Brief van de Ecole des Hautes Etudes Commerciales et Consulaires aan senator Segers (4 maart 1965); ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1460, Le Conseil Académique de l’Université de Liège (réuni ce 18 février 1965), 11: Conclusions générales. Le Conseil Adadémique de l’Université de Lège, à l’unanimité, condamne, sans aucune réserve, l’ensemble du projet et, par conséquent: adjure le Gouvernement et le Parlement de postposer toute déccission sur l’essaimage et la création d’institutions nouvelles.

⁴⁶⁴ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1460, Brief van C.G.S.P. – Régionale de Liège - Secteur Enseignement aan de socialistische parlementariërs (11 februari 1965); Ibidem, Note pour le B.E.N. C.G.S.P. Enseignement; Ibidem, Nota’s van Hilda Craeybeckx aan de burgemeester (3 en 17 februari 1965); Ibidem, ‘Deux universités d’état, quatre universites de gouvernement’ door Le Grand Liège (20 maart 1965).

⁴⁶⁵ ‘Ontwerp over universitaire expansie door senaatskommissie goedgekeurd’, *Gazet van Antwerpen* (5 maart 1965), 12.

de socialistische senatoren van Antwerpen en het Waasland gestuurd die van nut konden zijn voor hun argumentatie, zoals de eerdere pleidooien van de Gentse rectoren (Gillis, Lambrechts, Bouckaert) voor de oprichting van een Antwerpse universiteit (cf. *supra*).⁴⁶⁶

Tijdens het debat benadrukte onderwijsminister Janne (BSP) dat de regering niet over één nacht ijs was gegaan en dat het dringend tijd werd dat België inzette op de uitbreiding van het hoger onderwijs, aangezien het land al tien jaar achterstand had opgelopen ten aanzien van de buurlanden. Zowel de BSP- als de PVV-senatoren uitten daarbij opnieuw kritiek op de plannen om in Kortrijk kandidaturen in te richten. Daarnaast protesteerde de PVV dat het advies van de NRW onvoldoende werd gevolgd en dat de rectoren te weinig waren geraadpleegd. De Gentse liberaal Laurent Merchiers (1904-1986) verzocht de Senaat om tegen de bepaling te stemmen dat de twee nieuwe Antwerpse universitaire centra bepaalde kandidaturen zouden mogen inrichten die Gent en Leuven ook aanboden. Dit leek hem een overbodig kostelijke zaak.⁴⁶⁷ De CVP bleek tevreden te zijn met het universitaire onderwijs voor Antwerpen, maar vond het jammer dat Limburg niet dezelfde kansen kreeg. Uiteindelijk werd het ontwerp op 18 maart toch goedgekeurd met 98 stemmen voor, 24 tegen en 13 onthoudingen.⁴⁶⁸

De goedkeuring door de Senaat veroorzaakte een laatste opstoot van verzet aan de Gentse rijksuniversiteit. Het Actiecomité van het Onderwijzend Personeel en de Raad van Beheer dienden op respectievelijk 22 en 24 maart een motie in om te protesteren tegen het wetsontwerp.⁴⁶⁹ Op 1 april vond er een protestmeeting plaats in het peristilium van de universiteit waar Bouckaert in een toespraak voor duizenden studenten en personeelsleden aankondigde dat hij zijn ontslag zou aanbieden bij de koning. Deze zou de opzegging echter niet aanvaarden.⁴⁷⁰ Vijf studenten van de universiteit waren de dag voordien zelfs begonnen met een hongerstaking uit protest tegen de expansieplannen.⁴⁷¹ Aan de Luikse universiteit vormde zich op 25 maart nog een Verbond voor de Bescherming van de Universiteit dat namens

⁴⁶⁶ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1460, Brief van Craeybeckx aan de socialistische Senatoren van de provincie Antwerpen en het Waasland (8 maart 1965).

⁴⁶⁷ Parlementaire Handelingen Senaat (18 maart 1965), 1164, 1174.

⁴⁶⁸ Parlementaire Handelingen Senaat (18 maart 1965), 1195; Parlementaire Handelingen Senaat (16 maart 1965); 'Pro en contra de universitaire expansie in de Senaat', *Gazet van Antwerpen* (17 maart 1965), 8; 'Socialisten in de Senaat zijn verdeeld over de universitaire expansie', *Gazet van Antwerpen* (18 maart 1965), 8; 'Debat over universitaire expansie', *Gazet van Antwerpen* (19 maart 1965), 8; 'Vrolijkheid in de senaat. Hoe een geleerde de universitaire expansie verdedigde', *Gazet van Antwerpen* (22 maart 1965), 8.

⁴⁶⁹ ANTWERPEN, FelixArchief, *Frans Detiège*, nr. 672#2033, Motie Actiecomité van het Onderwijzend Personeel van de Rijksuniversiteit te Gent (22 maart 1965); Ibidem, Motie Raad van Beheer (24 maart 1965); Ibidem, Open brief van de Raad van Beheer van de Rijksuniversiteit te Gent aan de Leden van het Parlement (24 maart 1965).

⁴⁷⁰ ANTWERPEN, UArchief, Doos 318, Archiefnummer 4231: Brief van minister Janne aan Bouckaert (24 februari 1965) + Brief rector Bouckaert aan minister Janne (26 februari 1965) + Brief W. Soette aan Massart over protest Gentse decanen (2 maart 1965); *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan I – "Plan Kinsbergen" UIA (99), Standpunten; 'Antwerps studentenkorps verwerpt', *Gazet van Antwerpen* (5 februari 1969), 12; DENECKERE, *Uit de ivoren toren*, 44-45; DE CLERCK, *Rector Bouckaert had toch gelijk*, 27.

⁴⁷¹ 'Vijf Gentse studenten in hongerstaking', *De Standaard* (1 april 1965), 1.

de studenten, hoogleraren en het wetenschappelijk personeel een vuist te vormen tegen het wetsontwerp. Volgens het verbond ondermijnde het de toekomst van het hoger onderwijs.⁴⁷²

In de nacht van 8 op 9 april verscheen het wetsontwerp uiteindelijk tijdens de laatste zittingsdag van de legislatuur in de Kamer. Enkele volksvertegenwoordigers van de VU en de KPB wilden het voorstel verdagen, maar de Kamer weigerde dit uitstel. De PVV keurde het ontwerp volledig af, aangezien het vrije onderwijs volgens de liberalen meer voordelen kreeg dan de rijksinstellingen, wat een nieuwe schooloorlog zou ontketenen. Minister Janne verdedigde vervolgens het plan. Ook de socialistische volksvertegenwoordigers steunden het voorstel, al bleven ze gekant tegen het vestigen van kandidaturen in Kortrijk. Verder kreeg het de algemene steun van de CVP, die wel zoals in de Senaat verwees naar het vergeten Limburg. Uiteindelijk werd de wet op de universitaire expansie goedgekeurd met 119 voor, 34 tegen en 15 onthoudingen.⁴⁷³

De wet was een *compromis à la belge* waarbij het kostenplaatje of de meest rationele formule ondergeschikt bleven aan de sterke regionale belangen, samen met het bewaren van het taalkundige en levensbeschouwelijke evenwicht. Na jaren van diplomatieke onderhandelingen waarbij elke vorm van provocatie zodra deze opdook in de kiem werd gesmoord, zegevierde de pacificatiepolitiek. Het expansiedebat speelde zich dan ook volledig af binnen de contouren van de verzuiling en de naweeën van de tweede schoolstrijd.⁴⁷⁴ De sociologen Jef Verhoeven en Mark Elchardus kwamen tot dezelfde vaststelling: “Het aantal universiteiten in Vlaanderen is nog steeds (*anno 2000*) het resultaat van een politiek die meer geïnspireerd was door de tegenstellingen tussen Vlamingen en Franstaligen enerzijds en tussen confessionele en anti-confessionele groepen anderzijds, dan door een rationeel wetenschapsbeleid.”⁴⁷⁵

9 april 1965 stelde een (tijdelijk) eindpunt aan een jarenlange Antwerpse strijd voor een universiteit. De Nederlandstalige afdeling van het Hoger Instituut voor Theoretische en Toegepaste Economische Wetenschappen (RHHS) en de Sint-Ignatius Handelshogeschool werden beiden opgenomen binnen twee nieuwe universitaire instellingen als TEW-faculteiten. De RHHS verdween pas volledig met het afstuderen van de laatste studenten in 1968, wat bovendien het einde betekende van de laatste Franstalige afdeling (cf. *infra*). Het Rijksuniversitair Centrum Antwerpen (RUCA) associeerde zich met het HIVT. Dit instituut mocht echter geen universitaire diploma's afleveren, iets waar de studenten in de komende decennia nog herhaaldelijk actie voor voerden. Verder nam de afdeling Internationale Samenwerking van het RUCA de restanten van het stopgezette UNIVOG over om vervolgens het College voor Ontwikkelingslanden te vormen. Naast een volwaardige opleiding in Toegepaste Economische Wetenschappen (TEW), mocht het RUCA-kandidaturen in de

⁴⁷² ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1460, Oproep tot de heren leden van de Kamer van Volksvertegenwoordigers namens het Verbond voor de Bescherming van de Universiteit (26 maart 1965).

⁴⁷³ DE CLERCK, *Rector Bouckaert had toch gelijk*, 28; ‘Kamer eindigt zittijd met nachtzitting over universitaire expansie’, *Gazet van Antwerpen* (9 april 1965), 1, 8.

⁴⁷⁴ DE BRUYNE, *Universitaire Expansie te Antwerpen*, 39.

⁴⁷⁵ VERHOEVEN en ELCHARDUS, *Onderwijs: een decennium Vlaamse autonomie*, 140.

Wetenschappen en Geneeskunde organiseren.⁴⁷⁶ Burgemeester Craeybeckx verklaarde dat het RUCA “met de ijzers is gehaald moeten worden, om niet te zeggen met de keizersnede.” Hij merkte op dat de oprichting tot het laatste ogenblik aan een zijden draadje hing wegens ‘duistere tegenkrachten’. Ten slotte betreunde Craeybeckx dat het RUCA geen pluralistische instelling was geworden. Aangezien er al een grote onzekerheid bestond over de goedkeuring van de wet, was het volgens de burgemeester te risicovol om het progressieve pluralisme mee op de agenda te zetten.⁴⁷⁷ Nochtans werd de wet met een grote meerderheid in zowel Senaat als Kamer aanvaard, maar Lenders meende dat de uitslag van de stemming in het parlement niet weergeeft hoe taai het verzet was. Ten slotte waren de belangengroepen die jaren hadden meegestreden voor een Antwerpse universiteit in zekere mate ontgoocheld dat het RUCA geen opleiding Toegepaste Wetenschappen mocht inrichten. Het opleiden van ingenieursstudenten met als doel de verdere technische ontwikkeling van de Antwerpse infrastructuur, vormde namelijk één van hun voornaamste drijfveren. Het zou dan ook in de daaropvolgende decennia een strijdpunt blijven.⁴⁷⁸

Daarnaast erkende de wet de Sint-Ignatius Faculteiten, waardoor ze na zes jaar officieel de naam Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius (UFSIA) kregen toebedeeld. Voortaan had de instelling recht op subsidies en moesten haar studenten niet langer door de centrale jury in Brussel geëxamineerd worden alvorens een erkend getuigenschrift te ontvangen. De universitaire instelling zette haar eerdere werkzaamheden verder door kandidatuuropleidingen te organiseren aan de faculteiten Wijsbegeerte & Letteren en Economische & Sociale Wetenschappen. Bij de Sociale Wetenschappen splitste de tweede kandidatuur zich op in de specialisaties Pers- & Communicatiewetenschappen, Openbaar Bestuur, Internationale Betrekkingen en een voorbereidend licentiaat in Sociologie en in Economische Wetenschappen. Bovendien organiseerde de UFSIA net als het RUCA de volledige opleiding Handelswetenschappen, die ze hernoemde naar Toegepaste Economische Wetenschappen (TEW). Handelswetenschappen bleef als opleiding aan de handelshogescholen bestaan, maar ze was meer praktijkgericht dan het nieuwe TEW. Na een overgangsfase van vier jaar mochten de twee universitaire instellingen ook doctoraten toekennen.⁴⁷⁹

⁴⁷⁶ ANTWERPEN, UArchief, 317, nr. 4215: Eerste uitvoeringsmaatregelen RUCA (30 april 1965); MORTELMANS, ‘Van toen en nu’, 32-33; LENDERS, *Ontstaan en groei van de universiteit van Antwerpen*, 49-50; VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 21; VAN GOETHEM red., *Antwerpen en de jezuïeten (1562-2002)*, 183; ‘Afscheid van laatste promotie’, *Gazet van Antwerpen* (6 mei 1968), 12; VAN LAKEN, *De dekolonisatie van het Universitair Instituut voor de Overzeese gebieden (1958-1969)*, 26-27; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1460, Nota van de economische kringen van Antwerpen aan Craeybeckx om te protesteren tegen de voorziene afschaffing van de Franstalige afdeling van de RHHS (11 maart 1965); Ibidem, Protestnota namens het Praesidium van de Vereniging van Vlaamse Oudstudenten der Rijkshandelshogeschool aan Craeybeckx om te protesteren tegen de voorziene afschaffing van de Franstalige afdeling van de RHHS (10 maart 1965).

⁴⁷⁷ *De Volksgazet* (16 december 1965).

⁴⁷⁸ LENDERS, *Ontstaan en groei van de Universiteit van Antwerpen*, 46.

⁴⁷⁹ VAN DER STEEN, *De studentenbeweging aan het St.-Ignatiusinstituut*, 33; LENDERS, *Ontstaan en groei van de Universiteit van Antwerpen*, 45; ‘1 oktober 1965... Begin van de universitaire expansie’, *Gazet van Antwerpen* (14 april 1965), 13; ‘Meer dan ooit binnen bereik van alle standen.

Hoewel de wet erkend universitair onderwijs in de Scheldestad mogelijk maakte, waren het RUCA en de UFSIA in werkelijkheid twee beperkte universitaire instellingen die naast elkaar leefden. In Antwerpen bleef enerzijds de wens bestaan dat er verder gewerkt moest worden naar een volwaardige universiteit, wat meteen ook in de Antwerpse partijpropaganda voor de verkiezingen van mei 1965 werd aangewend.⁴⁸⁰ Anderzijds waren er figuren als Frans Grootjans die geloofden dat de enige kans om in de stad te komen tot een grote universiteit verloren was gegaan door de oprichting van ‘twee mekaar bevechtende initiatieven’. Op de vooravond van de academische opening van het RUCA stelde hij weemoedig: “Niets wijst erop dat een samenbundeling van alle beschikbare krachten nog ooit mogelijk zal zijn.”⁴⁸¹ De wet van 1965 was dan wel een mijlpaal, maar ze vormde zeker geen eindpunt.

Universitaire studies aan St.-Ignatiusfakulteiten te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (24 juni 1965), 9.

⁴⁸⁰ ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Lezing G. Colebunders, ‘Universiteit Antwerpen’, 2-3; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1460, Verkiezingsblad PVV-Express: “De CVP-BSP formule inzake de uitbouw van ons universitair onderwijs bevredigd niemand! De regering legde te Antwerpen de basis voor een schooloorlog op universitair plan – wij komen daarentegen op voor één enkele, nieuw gerichte universiteit, op pluralistische grondslag in overleg met de bestaande instellingen van hoger onderwijs. Geen versnippering van krachten en instellingen! Dat heeft niemand gevraagd.”

⁴⁸¹ GROOTJANS, ‘Universiteit Antwerpen’, *De Nieuwe Gazet* (6 oktober 1965), s.p.

III. NAAR VOLWAARDIG UNIVERSITAIR ONDERWIJS EN EEN AARZELENDE SAMENWERKING (1965-1978)

Dit hoofdstuk richt eerst de blik op de individuele opstart van de UFSIA en het RUCA. Vooral deze laatste instelling diende zich na de expansiewet van april 1965 aan een sneltempo te organiseren. Vervolgens analyseert het de jarenlange onderhandelingen en discussies die voorafgingen aan de oprichting van de UIA als derde universitaire instelling. Ten slotte bestudeert het hoofdstuk de eerste initiatieven tot samenwerking tussen de drie geledingen, met eveneens aandacht voor hun individuele ontwikkeling. Deze lokale, institutionele ontwikkelingen kaderen telkens binnen een context van grote economische, politieke en maatschappelijke veranderingen:

In de loop van de jaren 1965-1978 vond er een economische kentering plaats. In 1965 heerste in België nog een sterk gevoel van financieel optimisme. Tijdens de *trente glorieuses* (1947-1974) groeide het Europese bnp dan ook met 250 procent, wat op een termijn van dertig jaar een sterkere stijging was dan tijdens de voorgaande anderhalve eeuw (1800-1947). Volgens de historici Kristof Smeyers en Erik Buyst sloot België zich relatief laat aan bij deze economische ontwikkeling, maar het land beende vervolgens snel bij. Het Belgische bnp steeg tijdens de gouden jaren 1960 jaarlijks met gemiddeld vier tot vijf procent. De middenklasse nam eveneens in omvang toe. Zeker vanaf 1965 kozen steeds meer Belgen voor een bediendefunctie, waardoor tegen 1970 meer dan de helft van de beroepsbevolking in de tertiaire sector actief was. Dit illustreert zowel het effect van als de nood aan meer hoogopgeleide werkkrachten.⁴⁸² Tijdens deze periode van economische hoogconjunctuur was het voor de Belgische regering mogelijk om door middel van de pacificatie- en wafelijzerpolitiek te komen tot een doorgedreven uitbreiding van het academische landschap (cf. *supra*). De tweede fase van het expansiebeleid trad aan het begin van de jaren 1970 in werking. Vanaf 1973 stelde de oliecrisis een einde aan de overtuiging dat bomen tot in de hemel konden groeien. De regering diende voortaan de overheidsuitgaven meer te beperken. Twee jaar later richtte het crisisbeleid zich tot de universitaire sector. Hoe impacteerde dit de jonge Antwerpse instellingen die zich in die periode nog volop ontplooiden?

Daarnaast maakte de Belgische samenleving nog op andere vlakken een ware transformatie door. Zo laaiden de communautaire spanningen opnieuw hoog op, zelfs met de val van de

⁴⁸² SMEYERS en BUYST, *Het gestolde land*, 165, 194, 213, 215; HOOGHE, 'Golden Sixties', 13-14. (Uit: *Golden Sixties. België in de jaren zestig*); GERARD en VERLEDEN, *De ongrijpbare macht*, 298-299; BEYEN en DESTATTE, 'Een ander land. 1970-vandaag', 1579.

regering als gevolg. De universiteit van Leuven en van Brussel werden op taalkundige basis gesplitst en de studentenacties rond mei 1968 resulteerden in een verdere interne democratisering van het universiteitsbestuur. Vervolgens luidde de eerste staats hervorming van 1970 het einde in van België als unitaire Staat.

Op sociaal-maatschappelijk vlak zorgde de tweede feministische golf voor een verdere emancipatie van de vrouw en vond er een doorgedreven individualisering van de samenleving plaats, waarbij de sociale cohesie afbrokkelde. De stijgende autonomie, toenemende keuzevrijheid en maatschappijkritiek zorgden voor een versterking van de secularisering en ondermijnden de verzuiling. Samen met de toegenomen welvaart creëerde dit ruimte voor de ontplooiing van sociale bewegingen die zich richtten op thema's als de derde wereld, het milieu, de vrede. Al deze evoluties hadden hun uitwerking op het universiteitswezen. Ten slotte vond in de jaren 1970 de doorbraak van de computer plaats. Hierdoor versnelde de omschakeling naar de informatiemaatschappij waarin hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek nog verder aan belang toenamen.⁴⁸³

1. Opstart UFSIA en RUCA als erkende universitaire instellingen

Nadat de expansiewet de UFSIA officieel had erkend, moest deze instelling haar positionering binnen het katholieke onderwijslandschap herevalueren. Daarom nodigde Antwerps bisschop Daem op 28 juli 1965 de rectoren Dhanis en Descamps uit om het te hebben over de wensen van het episcopaat. De bisschop herinnerde Dhanis eraan dat de jezuiten van Sint-Ignatius bij de plannen om in 1959 kandidaturen op te richten zelf 'een band' met de Alma Mater en het episcopaat hadden voorgesteld (cf. *supra*). Toenmalige generaal-overste Jean-Baptiste Janssens (1889-1964) had de plannen van de Antwerpse jezuiten onder die voorwaarde goedgekeurd. Bijgevolg verwachtten de bisschoppen dat Daem nu een plaats zou krijgen binnen het UFSIA-bestuur. Dhanis liet echter uitschijnen dat hij een vergaande inmenging van het episcopaat in de dagelijkse werking van de instelling niet genegen was. Hij hield de bal af door als alternatief voor te stellen dat zowel Daem als Descamps deel konden uitmaken van de Raad van het Hoger Onderwijs, een orgaan op niveau van de provinciale overste dat alle grote onderwijsbeslissingen nam waar de Dhanis vervolgens rekening moest mee houden in zijn beleid. Descamps was in elk geval ongerust over de mogelijkheid dat UFSIA samen RUCA kon uitgroeien tot een groot universitair centrum, dat vervolgens in rechtstreekse concurrentie zou staan met Leuven. Dhanis paaide zijn collega door te betuigen dat de Sociëteit immer de kant van de Kerk zou kiezen.⁴⁸⁴

In oktober 1965 ving de UFSIA haar eerste academiejaar als erkende instelling aan. In vergelijking met het RUCA had ze sinds 1959 een solide basis uitgebouwd, waardoor ze voor

⁴⁸³ BEYEN en DESTATTE, 'Een ander land. 1970-vandaag', 1556, 1652-1653; VERSCHRAEGEN en ABTS, 'De Kerk in Vlaanderen in de naoorlogse periode', 21.

⁴⁸⁴ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373, Verslag van de bespreking van woensdag 28 juli 1965.

het grootste deel haar werkzaamheden gewoon kon verderzetten. Net zoals de instelling de voorbije jaren ook had gedaan, breidde ze haar opleidingsaanbod verder uit. Tijdens het academiejaar 1965-66 gingen voor het eerst de kandidaturen in de Germaanse en Romaanse Filologie van start, met als talen: Nederlands, Duits, Engels, Frans, Italiaans en Spaans. Verder richtte de UFSIA dat jaar het autonoom Instituut voor Postuniversitair Onderwijs (IPO) op. Dit was een samenbundeling van nieuwe en bestaande activiteiten, met name de seminaries voor bedrijfsbeleid te Kasterlee en het Postuniversitair Programma voor Bedrijfsbeheer (PPB) (cf. *supra*). Het IPO had een eigen directeur en programma. Het organiseerde managementopleidingen voor universitaires uit het bedrijfsleven.⁴⁸⁵ Door het stijgende aantal studenten breidde de UFSIA haar infrastructuur stelselmatig uit. De geleidelijke uitbouw van de instelling maakte het episcopaat ongerust. De bisschoppen namen in januari 1966 dan ook het standpunt in dat Leuven voortaan de hand moest hebben in elke verdere uitbreiding van het katholieke hoger onderwijs, zowel in Antwerpen als daarbuiten. Het veiligstellen van de Leuvense belangen bleef voor hen een topprioriteit vormen.⁴⁸⁶ Net als voorheen koos de UFSIA-rector tijdens deze periode een diplomatische aanpak om zo een eigen institutionele koers te kunnen blijven varen (cf. *infra*).

Afbeelding 24: UFSIA, binnentuin Hof van Liere, 1 september 1970
(FelixArchief, nr. 934#15672)

Er valt meer te zeggen over de opstartperiode van het Rijksuniversitair Centrum Antwerpen. Hoewel de wet op de universitaire expansie in april 1965 de officiële oprichting van het RUCA mogelijk maakte, diende er de eerstvolgende maanden nog veel te gebeuren alvorens er sprake kon zijn van een functionerende instelling. Om te beginnen moest er een aanvoerder aangeduid worden die het project op gang kon trekken. Hiervoor wezen eerste minister Théo Lefèvre

⁴⁸⁵ MARTENS, 'Een nieuwe bestemming. IPO-UFSIA Management School. Ontstaan en groei', 41-42; 'Instituut voor postuniversitair onderwijs te Antwerpen opgericht', *Gazet van Antwerpen* (12 oktober 1965), 9; HENDRICKX, 'De postuniversitaire leergangen te Antwerpen', *Gazet van Antwerpen* (5 juli 1966), 2; 'Prof. Edward Durinck: managers vormen eist professionele aanpak', *Gazet van Antwerpen* (17 februari 1978), 3.

⁴⁸⁶ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373, Verslag van het gesprek tussen Mgr. Daem, P. Provinciaal, P. Rector Dhanis op 31 januari 1966.

(CVP) en onderwijsminister Henri Janne (BSP) Lucien Massart aan als ‘bouwrector’ – Gustaaf Van Rompu die de functie ambieerde moest nog een aantal jaren geduld uitoefenen (cf. *infra*). Naast gewoon hoogleraar aan de Gentse universiteit was Massart voorzitter van de NRW.⁴⁸⁷ Zoals eerder vermeld, verschenen in 1961 onder zijn beleid een adviesrapport inzake de universitaire expansiepolitiek. Het raadde de regering aan om eerder in te zetten op de versterking van de bestaande universiteiten, dan op de uitbouw van nieuwe instellingen. Wel opteerde het rapport voor de bundeling van de bestaande rijksinstellingen voor hoger onderwijs in Antwerpen – een formule die in grote mate strookte met de uiteindelijke structuur van het RUCA. Massart ruilde het NRW-voorzitterschap in voor deze nieuwe functie, omdat hij zich naar eigen zeggen aangetrokken voelde om dit nieuwe en complexe project op te starten. Aan de pers bekende hij wel in eerste instantie wat terughoudend te zijn, aangezien het RUCA in wezen een kandidatuurinstelling was waar onderwijs centraal zou staan. Als NRW-voorzitter wilde Massart echter sterker inzetten op wetenschappelijk onderzoek, aangezien dat in zijn ogen de ware kerntaak van de universiteit vormde. Toen hij de opdracht aanvaardde, verkondigde hij expliciet het RUCA te beschouwen als een beginstructuur van waaruit een grote, volwaardige universiteit moest groeien. Daar moest interdisciplinariteit het centrale vertrekpunt vormen: collega’s van verschillende wetenschapstakken dienden met elkaar contact te houden en actief onderzoeksresultaten uit te wisselen.⁴⁸⁸

Om als voormalig RUG-hoogleraar zijn trouw aan de Gentse universiteit niet te verloochenen, hield Massart uitvoerige gesprekken met rector Bouckaert met wie hij een goede relatie had. Massart ambieerde zelfs dat Gent en Antwerpen op termijn ‘één rijksuniversiteit van Vlaanderen’ zouden vormen, iets wat Bouckaert voordien eveneens gesuggereerd had (cf. *supra*).⁴⁸⁹ De RUG zou het RUCA dan ook als chaperon helpen in de opbouw van administratieve structuren, de benoeming van professoren en in het voorzien van de nodige wetenschappelijke uitrusting.⁴⁹⁰ De grondleggers van de expansiewet gingen hier tevens van uit, want in het rapport van de contactgroep van mei 1964 stond: “Algemeen wordt ook aanvaard dat de bestaande instellingen de gespreide centra dienen te patroneren.”⁴⁹¹

Op 13 mei 1965 legde Massart de eed af als rector bij Henri Janne, minister van Nationale Opvoeding en Cultuur. Ook Max Drechsel (1901-1989) en Rufin Georges Ruysseveldt (1922-1991) werden die dag benoemd, respectievelijk als rector van het Centre universitaire de l’État

⁴⁸⁷ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 33-34; LENDERS, *Ontstaan en groei van de Universiteit van Antwerpen*, 49; ‘Prof. Dr. L. Massart wordt rector te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (22 april 1965), 1; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1460, Nota van Hilda Craeybeckx aan de burgemeester (13 april 1965).

⁴⁸⁸ ‘Rektor Massart verkiest avontuur boven NRW’, *De Standaard* (29 april 1965), s.p.; ‘Rijksuniversiteit Antwerpen start in Oktober. Gesprek met Rector Massart’, *De Volksgazet* (29 april 1965), s.p.; DAVID, ‘Le Centre universitaire de l’Etat à Anvers’, *Le Soir* (29 april 1965), 1, 2.

⁴⁸⁹ ‘Rektor Massart verkiest avontuur boven NRW’, *De Standaard* (29 april 1965), s.p.; ‘Rijksuniversiteit Antwerpen start in Oktober. Gesprek met Rector Massart’, *De Volksgazet* (29 april 1965), s.p.; DAVID, ‘Le Centre universitaire de l’Etat à Anvers’, *Le Soir* (29 april 1965), 1, 2.

⁴⁹⁰ DEPREEUW, ‘Een eeuw lobbyen over een universiteit’, 7-8.

⁴⁹¹ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/276 (map 2): Vergadering van de Contactgroep Universitaire Expansie (12 mei 1964).

à Mons en als regeringscommissaris van het RUCA.⁴⁹² In de beginfase kwam er een beperkte Raad van Beheer die naast Massart bestond uit Frans Camerlinckx, de rector van de Rijkshandelshogeschool, Georges Schmit (1908-onbekend) als voormalige directeur UNIVOG en Pieter Gustaaf Janssens, de directeur ITG. Dit kernteam vatte zijn werkzaamheden aan in een herenhuis dat eigendom was van de Rijkshandelshogeschool aan de Arthur Goemaerelei. De stad Antwerpen stelde later dat jaar het kasteel Den Brandt beschikbaar voor het rectoraat. Het pand diende eerst te worden gerenoveerd en aangepast aan zijn nieuwe functie. In de tussentijd bleef het rectoraat gevestigd aan de Arthur Goemaerelei 52. De Diensten van de Ondervoorzitter van de Raad van Beheer zouden als eerste naar Den Brandt verhuizen.⁴⁹³

*Afbeelding 25: Kasteel Den Brandt
(UArchief, One Drive, 1.cd.1977-2.1)*

De eerste bestuursvergadering van het RUCA vond plaats op 18 mei in het stadhuis van Antwerpen. Daar beloofden de burgemeester en minister Janne Massart hun volwaardige steun aan het project. Hierbij omschreef de *Volksgazet* Craeybeckx als de vader, Janne als de verloskundige en Massart als de pleegvader van het RUCA. De kersverse rector legde tijdens de vergadering zijn eerste plannen voor de instelling op tafel. In de daaropvolgende persconferentie drukte hij zijn hoop uit om tot een sterke samenwerking met de universiteit van Gent te komen en op een goede verstandhouding met de UFSIA uit te bouwen. Daarbij had hij geen bezwaar tegen de aanwezigheid van twee TEW-faculteiten in dezelfde stad. Doordat elke instelling haar eigen accenten legde, kon dit volgens Massart enkel maar verrijkend werken.

⁴⁹² ‘Rectoren benoemd voor Antwerpen en Bergen’, *Het Volk* (29 april 1965), s.p.; ‘Eedaflegging van de Rectoren Massart en Drechsel en hun Regeringscommissarissen’, *De Volksgazet* (14 mei 1965), s.p.; ‘Janne nam nieuwe rektoren de eed af’, *De Standaard* (14 mei 1965), s.p.; ‘Rektoren van Antwerpen en Bergen legden eed af’, *Gazet van Antwerpen* (14 mei 1965), 1, 5; ‘Max Drechsel, premier recteur du Centre Universitaire de Mons’, *Le Peuple* (11 mei 1965), 12.

⁴⁹³ ‘Vier sekties in fakulteit wetenschappen te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (18 mei 1965), 1; ‘Rijksuniversitair Centrum Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (2 juli 1965), 5; ‘Nieuwe en oude gebouwen voor het Universitair Centrum van Antwerpen’, *Het Handelsblad*, s.d., s.p.; VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 33-34; RUCA, *Studiegids 1968-1969*: Het rectoraat was in 1968 nog steeds gevestigd in de Arthur Goemaerelei.

Verder herhaalde hij zijn wens om de kandidatuuropleidingen aan het RUCA te laten uitgroeien tot volwaardige faculteiten met licentiaten en doctoraten.⁴⁹⁴

Het rijksuniversitair centrum zette in de tussentijd stappen om zijn wetenschappelijke basis alsnog te verstevigen. Zo ondertekende minister Janne in mei de associatieovereenkomst tussen het RUCA en het ITG.⁴⁹⁵ Ook Craeybeckx vond het belangrijk om een duurzame samenwerking tussen de universitaire instelling en enkele Antwerpse privé-instellingen tot stand te brengen. Het opdrijven van het intellectuele kapitaal voor de gemoderniseerde havenindustrie vormde namelijk een centraal argument in zijn jarenlange betoog voor een universiteit. Het kabinet van de burgemeester organiseerde hiervoor op 4 juni een bespreking met de raadsleden van het RUCA, Frédéric Osterrieth en George Bal van de Kamer van Koophandel, Albert Schandevyl van het Verbond van Vlaamse Cultuurverenigingen Antwerpen, Paul Francken (1914-1989) en Valère Portier van het Vlaams Economisch Verbond. Het doel van dit gesprek was de opleidingen aan het RUCA zo goed mogelijk af te stemmen op de noden van de Antwerpse handel, nijverheid, havenbedrijven, onderwijs- en culturele instellingen.⁴⁹⁶ Tijdens een zakenlunch met de Nijverheidskamer van Antwerpen bevestigde Massart dat het RUCA zich moest toespitsen op bijvoorbeeld petrochemie en de havenconomie, om zo een meerwaarde te genereren voor de regionale industrie. Daarnaast wilde hij inzetten op gebieden waar de andere Belgische universiteiten minder aandacht voor hadden, zoals op vlak van ontwikkelingslanden, om aan de ene kant directe concurrentie enigszins te omzeilen en aan de andere kant een uniek opleidingsaanbod te voorzien dat studenten kon aantrekken.⁴⁹⁷

Om alle voorziene opleidingen te kunnen huisvesten, moest het RUCA op vlak van infrastructuur snel stappen zetten. In april leidde burgemeester Craeybeckx Massart rond in Antwerpen om mogelijke terreinen te bekijken. Eventuele opties waren het Peerdsbos of Linkeroever, maar uiteindelijk werd er geopteerd voor een inplanting op de voormalige UNIVOG-campus, in de buurt van het Middelheimziekenhuis – waarvan de eerste steen zeven jaar voordien was gelegd en de officiële inhuldiging nog in de toekomst lag. Massart hoopte dit ziekenhuis vroeg of laat om te vormen tot een academisch ziekenhuis.⁴⁹⁸ De vroegere UNIVOG-gebouwen werden door middel van een KB overgedragen aan de faculteit Wetenschappen van het RUCA.⁴⁹⁹ Daar dienden in oktober de eerste studenten in de Wiskunde, Natuurkunde, Scheikunde, Natuurwetenschappen voorbereidend op Geneeskunde en Farmacie

⁴⁹⁴ ‘Rector Massart en Burgemeester Craeybeckx huldigen minister Janne’, *De Volksgazet* (19 mei 1965), s.p.; ‘Vier sekties in de Fakulteit van Wetenschappen te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (19 mei 1965), 11.

⁴⁹⁵ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 39; LENDERS, *Ontstaan en groei van de Universiteit van Antwerpen*, 49.

⁴⁹⁶ ‘Rijksuniversitair Centrum. Opening leergangen aanvang oktober’, *Gazet van Antwerpen* (5 juni 1965), 5.

⁴⁹⁷ ‘Rektor Massart: “Samenwerking Industrie-Universiteit noodzakelijk”’, *Gazet van Antwerpen* (5 oktober 1965), 5.

⁴⁹⁸ ‘Massart verkiest avontuur boven NRW’, *De Standaard* (19 april 1965), s.p.; PLOMTEUX en STEYAERT, ‘Medisch en Heelkundig Instituut Middelheim’, *Inventaris Onroerend Erfgoed*.

⁴⁹⁹ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 36; LENDERS, *Ontstaan en groei van de Universiteit van Antwerpen*, 49.

te starten. In juli vingen op de terreinen van Middelheim de werken voor de verdere uitbouw van de campus aan.⁵⁰⁰ Er werd gekozen voor prefabricage, aangezien deze gebouwen al bij de aanvang van het academiejaar 1966-67 klaar moesten zijn voor gebruik.⁵⁰¹ Dit type van snelbouw paste binnen de toenmalige een internationale trend van campusarchitectuur: architecten kregen meer dan voorheen carte blanche voor het ontwerpen van eigentijdse universiteitsgebouwen, maar snelheid en betaalbaarheid vormden daarbij wel voorname criteria.⁵⁰² De eerstesteenlegging vond plaats op 23 juli 1965 in aanwezigheid van onderwijsminister Janne en Georges Bohy (1897-1972) als minister van Openbare Werken. Ook Janne benadrukte tijdens zijn toespraak dat het RUCA diende bij te dragen tot de ontwikkeling van de Antwerpse haven, haar industrialisatie en de nationale economie in het algemeen.⁵⁰³

Afbeelding 26: Voormalig UNIVOG-leslokaal met koloniale elementen (ster op katheders)
(FelixArchief, nr. 1559#414)

Afbeelding 27: Toespraak Henri Janne n.a.v. eerstesteenlegging RUCA, met rechts Massart (23 juli 1965)
(Amsab-ISH, nr. fo005446)

Het duurde nog tot 24 september 1965 alvorens de volledige Raad van Beheer benoemd raakte. Massart nam als rector het voorzitterschap op zich. De andere achttien leden waren Antwerpse

⁵⁰⁰ 'Rijksuniversitair Centrum. Opening leergangen aanvang oktober', *Gazet van Antwerpen* (5 juni 1965), 5.

⁵⁰¹ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 36; 'Eerstesteenlegging van Universitair Centrum in Middelheim Antwerpen', *Gazet van Antwerpen* (24 juli 1965), 8; BODEN, 'Wetenschappelijke uitstraling in talrijke richtingen', *De Nieuwe Gazet* (30 augustus 1965), s.p.; BODEN, 'Gezonde huishouding van professoren en studenten', *De Nieuwe Gazet* (28 september 1965), 7.

⁵⁰² PELLEW en TAYLOR, 'Introduction', 4.

⁵⁰³ 'Nieuwbouw voor Antwerps Rijksuniversitair Centrum', *De Nieuwe Gazet* (24 juli 1965), 1, 8; 'Twee ministers leggen eerste steen te Antwerpen', *Het Laatste Nieuws* (24 juli 1965), s.p.; 'La première pierre est posée', *Le Matin* (24 juli 1965), s.p.; 'Le Centre universitaire de l'Etat à Anvers. Pose de la première pierre des locaux pour les nouvelles candidatures', *La Métropole* (24 juli 1965), s.p.; 'Eerstesteenlegging van Universitair Centrum in Middelheim Antwerpen', *Gazet van Antwerpen* (24 juli 1965), 8; LENDERS, *Ontstaan en groei van de Universiteit van Antwerpen*, 49; VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 36.

politici – de gouverneur en burgemeester, schepenen, volksvertegenwoordigers, senatoren – en hoogleraren van de universiteit van Gent, het RUCA of verbonden met het ITG. Volgens historicus en UFSIA-hoogleraar Piet Lenders voelden voorvechters die zich jarenlang geëngageerd hadden voor een Antwerpse universiteit, zoals Walter Opsomer, Joseph Heinz, Fernand Gyssens, zich tekortgedaan. Hetzelfde gold voor de lokale politici. Dit kwam ter sprake tijdens de oktoberzitting van de provincieraad waarbij Etienne Slosse (VU, 1930-1968) aanklaagde dat de pioniers stelselmatig werden doodgezwegen. Hij was daarnaast verontwaardigd dat er geen vertegenwoordigers van zijn partij of van de PVV, zoals Frans Grootjans, in de raad zetelden.⁵⁰⁴ Grootjans zelf sprak hierover eveneens zijn ontgoocheling uit in *De Nieuwe Gazet*.⁵⁰⁵ Dit was ook de reden waarom de Antwerpse PVV uit protest niet deelnam aan de plechtige openingsceremonie van het RUCA. De meeste leden van de nieuwe Raad van Beheer waren socialistisch, wat volgens de Antwerpse PVV getuigde van een “bekrompen, fanatieke partijdigheid die geplaatst moet worden in het kader der lokale en regionale politiek en die het Rijksuniversitair Centrum alleen kan schaden.”⁵⁰⁶ Economische personaliteiten bleken eveneens niet vertegenwoordigd. Ze maakten wel deel uit van de Patrimoniumcommissie die instond voor het goederenbeheer⁵⁰⁷.

De Raad van Beheer werd amper twee weken voor de opening van het eerste academiejaar aangesteld. De verantwoordelijkheid voor dit laattijdig initiatief lag bij Elie Van Bogaert (BSP), minister-staatssecretaris voor Nationale Opvoeding. Lenders gaf aan dat Van Bogaert tijdens het half jaar dat hij deze functie bekleedde, zich tegen het RUCA verzette. Hij zou de benoeming van de raadsleden doelbewust met twee maanden verdaagd hebben, waardoor het onderwijzend personeel ook niet benoemd kon worden. Hierdoor kwam de vlotte start van het eerste academiejaar in het gedrang, wat een directe imagoschade als gevolg kon hebben. Doordat Van Bogaert op 24 september eveneens afwezig was, richtte minister Segers namens de regering de raad officieel in. De aanleiding voor deze vermeende boycot door Van Bogaert is niet gekend.⁵⁰⁸ Een mogelijke verklaring is dat hij als hoogleraar aan de RUG en opgestapt lid van de contactgroep universitaire expansie een wrok koesterde tegen het RUCA-project (cf. *supra*).

⁵⁰⁴ ‘Provincieraad van Antwerpen besloot gewone zitting oktober ‘65’, *Gazet van Antwerpen* (29 oktober 1965), 3; POMA, ‘Na vijf jaar nog steeds geen licentiaten en doctoraten’, *Volksbelang* (17 september 1969), 1.

⁵⁰⁵ GROOTJANS, ‘Universiteit Antwerpen’, *De Nieuwe Gazet* (6 oktober 1965), s.p.: “Men had mogen hopen dat omheen het Rijksuniversitair Centrum Antwerpen de ‘kleine politiek’ afwezig zou zijn gebleven. Dit is uiteindelijk een vrome wens gebleven.”

⁵⁰⁶ ‘Beheerraad Rijksuniversitair Centrum’, *De Nieuwe Gazet* (28 september 1965), 7; ‘Rijksuniversitair centrum Antwerpen opende eerste academiejaar’, *Gazet van Antwerpen* (8 oktober 1965), 9; LENDERS, *Ontstaan en groei van de Universiteit van Antwerpen*, 50; VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 39-40.

⁵⁰⁷ ‘Raad van Beheer van Rijksuniversitair Centrum’, *Gazet van Antwerpen* (8 oktober 1965), 4.

⁵⁰⁸ ‘Rijksuniversitair centrum Antwerpen opende eerste academiejaar’, *Gazet van Antwerpen* (8 oktober 1965), 9; LENDERS, *Ontstaan en groei van de universiteit van Antwerpen*, 50; VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 147.

De plechtige opening van het eerste academiejaar vond op 7 oktober 1965 plaats in de Koningin Elisabethzaal van de Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde (KMDA). Massart sprak tijdens zijn rede over de verhoopde samenwerking met de UFSIA en over zijn ambities voor de verdere uitbouw van de opleidingen.⁵⁰⁹ Een week later gingen de cursussen van start met 107 studenten aan de faculteit TEW en 431 aan de faculteit Wetenschappen. Het in 1961 opgerichte HIVT was nu geassocieerd met het RUCA, maar daarbij wijzigde er niets aan zijn opleidingen. Ook de Rijkshandelshogeschool begon aan haar nieuw academiejaar. De school zou definitief ophouden te bestaan zodra de laatste studenten afstudeerden.⁵¹⁰ De slotmanifestatie van deze instelling vond uiteindelijk plaats op 4 mei 1968. Massart vergeleek de overheveling van de RHHS naar het RUCA als een harttransplantatie, waarbij de ene instelling de donor was en de andere de acceptor. Dit betekende bovendien het einde van de laatste Franstalige afdeling van hoger onderwijs in Antwerpen, wat implicaties met zich meebracht, zoals het verwateren van het professionele netwerk dat de handelshogeschool doorheen de jaren had opgebouwd met haar Franssprekende alumni uit Oost-Europa.⁵¹¹

Afbeelding 28: Openingsrede RUCA door Massart
Links Segers, achterin Craeybeckx, oktober 1965
/FelixArchief, *Gazet van Antwerpen*, 922#4304

De verstandhouding tussen de studenten van het Nederlands Studenten Korps (NSK) van de RHHS in de Schilderstraat en de eerste kandidatuurstudenten van TEW-RUCA was aan het begin niet hartelijk. Uiteindelijk distantieerde het RUCA zich van het NSK door een nieuwe kring op te richten: Economica. Na gesprekken tussen NSK en TEW werd Economica opgedoekt en nam het NSK haar plaats in.⁵¹² Tijdens het eerste academiejaar 1965-66 ontstond wel nog het Antwerps Studentenkorps (ASK) als overkoepelend orgaan van de studentenkringen en -clubs van het RUCA, waar voortaan ook het NSK onder viel. NSK-praeses Robert (Bob) Abbeloos (1966-67) wees als verklaring voor de strubbelingen naar het mentaliteitsverschil dat volgens hem bestond tussen de traditionele studentenbeweging die

⁵⁰⁹ 'Rijksuniversitair centrum Antwerpen opende eerste academiejaar', *Gazet van Antwerpen* (8 oktober 1965), 9.

⁵¹⁰ LENDERS, *Ontstaan en groei van de Universiteit van Antwerpen*, 50; VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 39-40.

⁵¹¹ 'Afscheid van laatste promotie', *Gazet van Antwerpen* (6 mei 1968), 12; LENDERS en VAN GOETHEM red., 'De lange weg naar een universiteit in Antwerpen', 200 (uit: *Antwerpen in de 20ste eeuw*); MORTELMANS, 'Van toen en nu', 34: Tot in de jaren 1970 bestond een deel van het hoger administratief personeel in landen als Roemenië, Polen, Bulgarije en het voormalige Tsjecho-Slowakije uit alumni van de Antwerpse RHHS. Dit creëerde duurzame professionele banden die van belang waren voor het economische leven in de Scheldestad. De afschaffing van de Franstalige afdeling ondermijnde dit netwerk.

⁵¹² HOLVOET, *Honderd jaar NSK*, 295-296.

eerder gericht was op studentikoos vermaak en de nieuw opgerichte kringen die een groter belang hechtten aan politieke discussies en maatschappijkritiek.⁵¹³

Na de start van het eerste academiejaar dacht het RUCA al na over de verdere uitbouw van de instelling. Zo wilde Massart het volgende jaar kandidaturen in de Biologie en de Veeartsenijkunde (Diergeneeskunde) opstarten.⁵¹⁴ In april van 1966 bezorgde de directeur van het NHIBS, Frans De Groodt (1912-2009), een nota aan het RUCA inzake de oprichting van nieuwe campusgebouwen.⁵¹⁵ Massart hoopte hiermee het gebrek aan aangepaste onderzoeksruimtes weg te werken.⁵¹⁶ Als eerste op de agenda stond een nieuw gebouw aan de Groenenborgerlaan waar drie aula's en practicumlokalen dienden te komen. De stad Antwerpen had hiervoor gronden beschikbaar gesteld. De bouwwerken vingen uiteindelijk in oktober 1967 aan (cf. *infra*).⁵¹⁷ De kredieten voor het RUCA lagen in het dienstjaar 1966 aanzienlijk hoger dan de wet van 9 april 1965 voorzag, omdat het centrum een groter succes kende dan eerst verwacht werd.⁵¹⁸

Bij de start van het academiejaar 1966-67 kondigde de rector ook de oprichting van het College voor Ontwikkelingslanden aan. De expansiewet van 1965 voorzag de inrichting van dit college. Het bestond uit een Instituut voor Administratieve Wetenschappen en een Instituut voor Landbouweconomie en Landelijke Sociologie, toegepast op de ontwikkelingslanden. Het ITG zou het college bijstaan op vlak van onderwijs en onderzoek. Het HIVT kon eveneens een rol spelen in het aanbieden van meertalige opleidingen. Het college was op zich geen uniek gegeven binnen het universitaire landschap. Er bestonden gelijkaardige instellingen in onder meer Frankrijk en Nederland. Verder boden de universiteit van Gent, Leuven, Brussel en Luik programma's aan die verband hielden met ontwikkelingssamenwerking, waardoor het college op zoek moest gaan naar een eigen profiel.⁵¹⁹ Daarbij stelt zich ook de vraag in welke mate het College voor Ontwikkelingslanden een verkapte verderzetting van het UNIVOG was. Tom Van Laken onderzocht dit in het kader van zijn masterscriptie *De dekolonisatie van het Universitair Instituut voor de Overzeese gebieden (1958-1969)*. Hij concludeerde dat het college een

⁵¹³ Ibidem, 295-296; RUCA, *Studiegids 1968-1969*, 170.

⁵¹⁴ 'Twee nieuwe afdelingen en voorbereidende cursussen in september', *De Gazet van Antwerpen* (29 juli 1966), 8: Voor het academiejaar 1966-67 konden studenten zich effectief inschrijven voor Biologie en Veeartsenijkunde.

⁵¹⁵ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 34.

⁵¹⁶ 'Prof. Dr. Massart: De rol van de nieuwe universiteit in de ontwikkeling van Antwerpen', *Gazet van Antwerpen* (25 mei 1966), 10.

⁵¹⁷ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 36.

⁵¹⁸ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373, CVP, Nota voor het Nationaal Comité - N° 10, 'De belangrijkste aspecten van het probleem van de universitaire expansie', 25 juli 1966, 6.

⁵¹⁹ ANTWERPEN, UArchief, 317, nr. 4215: Verslag der vergadering van de Beheerraad van het ITG (7 april 1962), 3: Na de vorming van het RUCA zou het ITG gedurende drie jaar zijn eigen identiteit en beheersorganen behouden. Daarbij zou wel een administratieve band op hoger niveau worden geschapen tussen het ITG en het universitair centrum. "Na drie jaar, (...), dan kan de integratie van het ITG in het centrum, in de volle zin van de term, in het vooruitzicht worden gesteld."; HENDRICKX, 'Kollege voor ontwikkelingslanden', *Gazet van Antwerpen* (19 oktober 1966), 2; 'Plechtigheid in het Rijksumiversitair Centrum te Antwerpen', *De Volksgazet* (4 maart 1967), s.p.; 'RUCA sticht kollege voor "derde wereld"', *De Standaard* (6 maart 1967), s.p.

neokoloniale hertaling van het UNIVOG was. Daarnaast stelde hij vast dat het College een trage opstart kende en te kampen had met een logge structuur.⁵²⁰ Minister van Nationale Opvoeding Frans Grootjans installeerde de bestuurscommissie van het college op 10 maart 1967. In tegenstelling tot de normale gang van zaken begon men met de inrichting van postuniversitair onderwijs om vervolgens naar beneden toe verder te bouwen.⁵²¹ De stichting van dit college ging gepaard met de opheffing van het graduaat in de economische, handels- en consulaire wetenschappen.⁵²²

Naast de eerdere samenwerkingsovereenkomst met het ITG ging het RUCA in de loop van zijn tweede academiejaar ook een associatie aan met het Studiecentrum voor Kernenergie (SCK CEN) en met de Born-Bunge Stichting. De samenwerking met het SCK kwam beide partijen goed uit, aangezien het RUCA over een voldoende groot budget voor onderzoek beschikte, maar in de beginfase een tekort aan laboratoria had. Het studiecentrum zat daarentegen in geldnood, maar beschikte wel over de nodige apparatuur en infrastructuur.⁵²³ Het bundelen van de krachten met betrekking tot fundamenteel wetenschappelijk onderzoek gebeurde eveneens met de Born-Bunge Stichting, dat zich onder meer specialiseerde in neuropathologie, -chemie, -genetica, neonatale fysiologie en de ontwikkeling van het zenuwstelsel. Beide instellingen stelden hun installaties voor elkaar beschikbaar. Daarnaast kregen het personeel van het RUCA en de studenten van de faculteit Wetenschappen vrije toegang tot de bibliotheek van het instituut. De samenwerking moest een concrete stap zetten richting postuniversitair onderwijs en vergaand fundamenteel onderzoek, iets waar een kandidatuurinstelling als het RUCA minder de kans toe kreeg.⁵²⁴ – De Stichting had eerder al een samenwerkingsverband met de Koloniale Hogeschool.⁵²⁵ Een jaar later volgde nog een associatieovereenkomst met de KMDA. Net zoals bij het SCK CEN kon het RUCA gebruikmaken van hun laboratoria, wetenschappelijke verzamelingen en installaties. Deze keer handelde het rijksuniversitair centrum vanuit een rationalisatie op vlak van wetenschappelijk onderzoek en uitrusting.⁵²⁶

Tijdens het eerste academiejaar werd aan het RUCA een Sociale Raad opgericht die het welzijn van de studenten trachtte te bevorderen.⁵²⁷ Verder wilden professoren en assistenten het slaagpercentage van de eerstejaars hooghouden door middel van een meer laagdrempelige

⁵²⁰ VAN LAKEN, *De dekolonisatie van het Universitair Instituut voor de Overzeese Gebieden*, 36.

⁵²¹ ‘Kollege voor Ontwikkelingslanden bij RUCA’, *Gazet van Antwerpen* (11 maart 1967), 4; ‘College voor de Ontwikkelingslanden bij RUCA. Plechtige instellatie van bestuurscommissie’, *De Nieuwe Gazet* (11 maart 1967), s.p.

⁵²² ‘Gunstige Balans voor het Rijksuniversitair Centrum Antwerpen’, *De Volksgazet* (29 juli 1965), s.p.

⁵²³ ‘Associatieverdrag tussen R.U.C.A. en atoomcentrum te Mol’, *Gazet van Antwerpen* (23 mei 1967), 10; CROLS, ‘Studiecentrum voor Kernenergie wordt louter “service”-bedrijf’, *Gazet van Antwerpen* (31 mei 1974), 7.

⁵²⁴ ‘Associatieverdrag RUCA Bunge-stichting te Antwerpen’, *De Nieuwe Gazet* (6 juni 1967), s.p.; ‘Overeenkomst tussen RUCA en Bunge te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (6 juni 1967), 10; VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 46.

⁵²⁵ DE SMEDT en CUYVERS, ‘De bakermat van de universiteit’, 367.

⁵²⁶ ‘Associatie tussen RUCA en Darentuin te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (19 april 1968), 6; RUCA, *Studiegids 1968-1969*, 20.

⁵²⁷ ELIAERTS, ‘RUCA. Vooruit ... of achteruit?’, 98.

aanpak. Op het einde van het eerste academiejaar bleken de studenten op vlak van slaagkansen gemiddeld te scoren in vergelijking met de andere Belgische universiteiten. Om deze prestatie op te drijven, dacht het RUCA-bestuur eraan om een tentamenstelsel in te voeren, wat de examens meer zou spreiden. Daarnaast werden in de zomer van 1966 gratis voorbereidende cursussen ingericht, zodat beginnende studenten die dit nodig achtten hun kennis konden bijschaven om zo hun succeskansen te vergroten. Tijdens het academiejaar 1966-67 ging ook het postuniversitair onderwijs van start. Dit gebeurde in samenspraak met de UFSIA om overlap te voorkomen. Daarbij stond de opleiding Haven- en Transporteconomie op de planning.⁵²⁸ Net zoals Massart had vooropgesteld, wilde het RUCA zich specialiseren in domeinen die zich toespitsten op de eigen regio.⁵²⁹ Door waar mogelijk vernieuwend uit de hoek te komen, leek de instelling een tegenwicht te bieden ten aanzien van oudere universiteiten als Leuven of Gent die doorgaans hun diepgewortelde traditie aanwendden als bewijs van kwaliteit.⁵³⁰

Terugblikkend op de opstartperiode vond Massart dat hij onvoldoende voorbereidingstijd had gekregen om een innovatieve instelling tot stand te brengen. Bij het aanvaarden van het mandaat als rector droomde hij er namelijk van om een universiteit in nieuwe stijl op te richten, geassembleerd uit de beste kenmerken van het internationale universiteitswezen. Massart keek met name lonkend naar hoe Nederland zijn universitaire expansie had gerealiseerd. De rector beklagde zich in een interview dat de Antwerpse situatie een kwestie van roeien of verdrinken was, wat de overname van verouderde methodes en structuren onvermijdelijk maakte. Massart stelde dat het schip niet was gekapseisd, maar dat er van een ideale start ook geen sprake was. De hamvraag was wat er nog aan het opgezette systeem kon veranderen nu het schip te water was gelaten met zijn bemanning aan boord.⁵³¹

*Afbeelding 29: Studentendoop Antwerpen, 1966
(UArchief, One Drive, 1.cd.1977-1.17)*

⁵²⁸ ‘Voorbereidende Cursussen voor komend Academiejaar in Rijksuniversitair Centrum Antwerpen’, *De Volksgazet* (26 juli 1965), s.p.; ‘Twee nieuwe afdelingen en voorbereidende cursussen in september’, *Gazet van Antwerpen* (29 juli 1966), 8.

⁵²⁹ ‘Rektor Massart: “Samenwerking Industrie-Universiteit noodzakelijk”’, *Gazet van Antwerpen* (5 oktober 1965), 5.

⁵³⁰ RUCA, *Studiegids 1968-1969*, 11.

⁵³¹ BODEN, ‘Alsof Antwerpen een universiteit had’, *De Nieuwe Gazet* (20 april 1966), s.p.

2. De moeizame weg naar de bovenbouw (1965-1971)

2.1. Tegenstrijdige visies

De UFSIA en het RUCA waren in vele opzichten elkaars tegenbeeld. De ene was een vrije, confessionele instelling in het stadscentrum die zich focuste op kandidaturen in de humane wetenschappen, de ander was een niet-confessionele rijksinstelling gelegen in de Antwerpse periferie en legde zich toe op kandidaturen in de positieve en geneeskundige wetenschappen. Een gemeenschappelijk punt was dat ze beiden beschikten over een volwaardige TEW-faculteit, maar ook op dit vlak hielden ze sterk vast aan hun eigen invulling. Zo focuste de UFSIA meer op talen, waar aan de TEW-opleiding van het RUCA wiskunde centraler stond. Beide instellingen leefden eerder naast dan met elkaar. Toch dienden ze van de wetgever rond de tafel te zitten om een compromis over de gezamenlijke inrichting van de licentiaten en doctoraten uit te werken, want zolang studenten voor de vervolgopleiding naar andere universiteiten moesten trekken, was er geen sprake van een geslaagde democratisering. Daarnaast was een dergelijke bovenbouw cruciaal met het oog op hoogstaand wetenschappelijk onderzoek. De gedeelde oplossing moest er komen tegen de start van de tweede fase van de universitaire expansie die voorzien was voor 1968. Daarbij behoorde de uitbouw van twee volledige en volwaardige universiteiten binnen eenzelfde stad niet tot de mogelijkheden, aangezien dit een te grote verspilling van energie en middelen inhield. Hoewel binnen de politiek, de Antwerpse publieke opinie, en zelfs binnen de instellingen, de droom leefde om uiteindelijk te komen tot één Antwerpse universiteit, bleek dit ideaalbeeld moeilijk verzoenbaar met de realiteit.⁵³² De wetgever kon het RUCA als rijksinstelling wel in de gewenste richting duwen, maar ze beschikte niet over de formele macht om de UFSIA als vrije instelling te dwingen. Bovendien vond nooit eerder in België een fusie plaats tussen deze strijdige onderwijsnetten. Het was dan ook allesbehalve een vanzelfsprekendheid, net zoals een hypothetische samensmelting van de KU Leuven en de RUG een ondenkbare piste leek.⁵³³

“Dergelijke vorm van samenwerking tussen gelovigen en niet-kerkelijken is mogelijk te Antwerpen en kan vruchtbaar zijn voor de toekomst. Men moet niet trachten de wonden van jarenlange klerikalisme en anti-kerikalisme bij toverslag te helen, maar nieuwe experimenten van samenwerking – aanvankelijk wat schuchter en misschien zelfs wantrouwig – zullen ons langzaam naar elkaar doen toegroeien” ~ Derine (april 1966)⁵³⁴

⁵³² ‘Er zijn nog dansers te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (31 januari 1966), 11; “‘Waar is de tijd?’ voor de eerste maal in ‘Universiteitsstad’ Antwerpen”, *Gazet van Antwerpen* (14 februari 1966), 9.

⁵³³ HEIJNEN, ‘Universiteit Antwerpen’, 20.

⁵³⁴ Hoogleraar UFSIA die regelmatig het woord nam in de pers. Uit: DERINE, ‘De toekomst van de Antwerpse universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (9 april 1966), 2.

Massart en Dhanis vormden als rectoren van het RUCA en de UFSIA de centrale figuren binnen deze kwestie. Bij de start van het eerste academiejaar in 1965 stelden ze zich bereidwillig op ten aanzien van de vereiste onderhandelingen (cf. *supra*), maar al snel bleken beide partners uiteenlopende visies te hebben op de verdere uitbouw van het Antwerpse universiteitswezen.⁵³⁵ Dhanis liet duidelijk verstaan dat het onhaalbaar zou zijn om in Antwerpen te komen tot een eengemaakte universiteit. Hij stelde voor dat de UFSIA en het RUCA een volledige waaier aan kandidaatsopleidingen afzonderlijk zouden aanbieden, maar wel samen de licentiaten, doctoraten en het postuniversitair onderwijs konden organiseren.⁵³⁶ Dhanis kreeg daarbij de steun van de Antwerpse en nationale CVP, waaronder Paul-Willem Segers, Théo Lefèvre, Robert Vandekerckhove, Raymond Derine, en ook uit liberale hoek van Frans Grootjans.

Het ontdebellen van de kandidaturen was volgens Dhanis te verantwoorden doordat er voldoende studenten waren om twee volwaardige afdelingen te vullen. Hun aantal nam jaarlijks met ongeveer tien procent toe. Aangezien kandidaatsopleidingen relatief goedkoop waren, beschouwde hij dit ook niet als een verspilling van middelen. In 1965 richtten de UFSIA en het RUCA nog verschillende opleidingen in. Voor Dhanis was het noodzakelijk dat beide instellingen beschikten over een volledig aanbod aan kandidaturen. Zoals de situatie toen was, konden vrijzinnige studenten die bijvoorbeeld een opleiding Geschiedenis in Antwerpen wilden volgen, zich enkel inschrijven aan de UFSIA. Hetzelfde gold voor Antwerpse katholieke jongeren die in de eigen provincie Natuurkunde wilden studeren en hiervoor naar het RUCA moesten gaan. De rector klaagde aan dat dit in strijd was met de keuzevrijheid waar studenten en hun ouders dienden over te beschikken. Onderwijs volgen binnen de eigen levensbeschouwelijke zuil was volgens Dhanis met name cruciaal voor de kandidaatsjaren, omdat de studenten op de leeftijd van 18 tot 20 jaar nog onvoldoende een eigen visie hadden ontwikkeld, waardoor de docenten nog sterk dienden in te zetten op de persoonsvorming van de jongeren. – In België stond meerderjarigheid toen nog vastgesteld op 21 jaar. Dhanis vond het onvoldoende om enkel de opleidingen met een zogenaamde ideologische insteek, zoals Wijsbegeerte, te ontdebellen. De katholieke overtuiging doordrong volgens hem elk vak, hoe objectief het ook leek, want de professoren bleven mensen met een bepaald wereldbeeld en overtuiging.⁵³⁷

⁵³⁵ ‘Vier sekties in de Fakulteit van Wetenschappen te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (19 mei 1965), 11; ‘Gunstige balans voor het Rijksuniversitair Centrum Antwerpen’, *Volksgazet* (29 juli 1965), s.p.; BODEN, ‘Alsof Antwerpen een universiteit had’, *De Nieuwe Gazet* (20 april 1966), s.p.: Massart stelde bijvoorbeeld in een interview: “De dialoog kan door wetsebepalingen dan al niet in de hand zijn gewerkt, wil tot samenwerken tussen de twee Antwerpse instituten is er bepaald. En dit is geen slag in de ijle lucht. Er zijn tastbare initiatieven.”

⁵³⁶ ‘Het universitair probleem te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (27 december 1965), 4.

⁵³⁷ ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, ‘Verslag van Dhanis over gesprek met Minister Grootjans, 6 september 1967’; DERINE, ‘De toekomst van de Antwerpse universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (9 april 1966), 2; BODEN, ‘Alsof Antwerpen een universiteit had’, *De Nieuwe Gazet* (20 april 1966), s.p.; ‘St.-Ignatiusfakulteiten beginnen tweede jaar. Rijks- en vrij onderwijs moeten samen universiteit oprichten’, *Gazet van Antwerpen* (6 oktober 1966), 12; ‘Rektor Dhanis verdedigt dubbele kandidaturen’, *Gazet van Antwerpen* (26 oktober 1966), 11; ‘Probleem Antwerpse universiteit naar een oplossing’, *Gazet van Antwerpen* (4 december 1968), 9; VANDERSTEEN, ‘E.P. Dhanis is 15 jaar Ufsia-rector’, *Gazet van Antwerpen* (30 maart 1974), 37.

Massart had een heel andere kijk op de zaken. Al tijdens de eerste bestuursvergadering van 18 mei 1965 uitte hij zijn wens om de kandidaatsopleidingen horizontaal en verticaal uit te bouwen tot een volledige universiteit (cf. *supra*).⁵³⁸ Vervolgens gaf de rector bij de opening van het academiejaar 1965-66 aan dat hij voornamelijk op vlak van het postuniversitair onderwijs wilde samenwerken met de UFSIA, maar dat hij zijn droom van één pluralistische Antwerpse universiteit nog niet had opgeborgen. Massart stelde daarbij dat er spoedig werk moest gemaakt worden van de bovenbouw, zodat de kandidaatsstudenten in 1968 naadloos konden overgaan naar de licentiaten. Zolang het RUCA enkel kandidaturen aanbood, beschouwde Massart de instelling als niet meer dan een voortzetting van het secundair onderwijs.⁵³⁹ – Volgens RUCA-hoogleraar Marie De Groot (1914-2004) interesseerde Massart zich bovendien amper voor de geesteswetenschappen, die in zijn ogen onvoldoende bijdroegen tot de maatschappelijke vooruitgang.⁵⁴⁰ Hij beklagde de weinig interessante toestand van twee onvolwaardige universitaire instellingen in Antwerpen die enkel en alleen bestonden om het ideologisch evenwicht te bewaren.⁵⁴¹ In tegenstelling tot Dhanis vond Massart dat de levensbeschouwing er voor het gros van de vakken niet toe deed: “Buiten de theologie bestaat geen katholiek gericht wetenschappelijk onderwijs.” Het was volgens hem financieel onverantwoord om deze cursussen dubbel aan te bieden, zeker wanneer het al moeilijk was om geschikte professoren te vinden.⁵⁴²

Dhanis en Massart zouden hun verschillende visies pas geleidelijk aan kenbaar maken. Tijdens het eerste academiejaar stelden ze zich bereidwillig op ten aanzien van een mogelijke samenwerking en wanneer de ene publiekelijk zijn zienswijze op de verdere uitbouw meedeelde, volgde daar geen directe kritiek op door de ander. Zo reageerde Massart in december 1965 eerder positief op het voorstel van Dhanis door aan te geven dat deze formule een mogelijke basis voor onderhandelingen kon vormen.⁵⁴³ Wel trachtten ze achter de schermen politieke steun te verwerven voor hun standpunt, want uiteindelijk hing alles van Brussel af. Dhanis lobbyde bijvoorbeeld van 1966 tot 1969 intensief bij het nationale en het Antwerpse CVP-bestuur, ministers als Grootjans, Daem als bisschop van Antwerpen en de katholieke bestuursleden van het RUCA, om een zo groot mogelijk draagvlak te creëren voor

⁵³⁸ ‘Vier sekties in de Fakulteit van Wetenschappen te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (19 mei 1965), 11.

⁵³⁹ ‘Kritisch bekeken: Spreiding en expansie’, *Gazet van Antwerpen* (13 oktober 1965), 2; ‘Rektor Massart: balans en prognose van Rijksuniversitair Centrum Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (29 juli 1966), 8.

⁵⁴⁰ ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, ‘Verslag van Dhanis over gesprek met Marie De Groot, 12 november 1966’.

⁵⁴¹ ‘Prof. Dr. Massart: De rol van de nieuwe universiteit in de ontwikkeling van Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (25 mei 1966), 10.

⁵⁴² SOENEN, ‘Vraaggesprek met Prof. Dr. Massart’, 77; ‘Onvriendelijke reactie van rektor Massart’, *Gazet van Antwerpen* (7 oktober 1966), 1; ‘Rektor Massart wijst katholiek hoger onderwijs radikaal af’, *Gazet van Antwerpen* (11 oktober 1967), 8; RUCA, *Studiegids 1968-1969*, 12-16.

⁵⁴³ ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, ‘Brief van Dhanis aan burgemeester Craeybeckx, 29 december 1965’; ‘Gemeenschappelijk postuniversitair programma te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (21 september 1966), 9; ‘Samenwerking tussen Rijksuniversitair Centrum en St.-Ignatius te Antwerpen’, *Het Laatste Nieuws* (21 september 1966), s.p.; ‘Rektor D’Hanis bevestigt wil tot samenwerking met rijksuniversiteit’, *Het Laatste Nieuws* (6 oktober 1966), s.p.

zijn formule. Er vonden tientallen formele vergaderingen plaats, alsook heel wat informele etentjes, telefoongesprekken en briefwisselingen.⁵⁴⁴ Dhanis vertrok daarbij vanuit de overtuiging: “Vrienden maken is ongeveer even belangrijk als discussiëren over zaken.”⁵⁴⁵ Hetzelfde gold voor Massart, die zijn visie op het Antwerpse universiteitswezen trachtte te realiseren via een weloverwogen diplomatisch spel.⁵⁴⁶ De zeldzame keren dat de twee rectoren samenzaten, week geen van beiden een strobreed, wat de inschikkelijkheid snel deed afnemen.⁵⁴⁷

De verstandhouding tussen beide rectoren bereikte een dieptepunt naar aanleiding van de opening van het academiejaar 1966-67. Dhanis hield op 5 oktober zijn openingsrede waarbij hij zijn visie toelichtte over hoe de UFSIA en het RUCA samen de bovenbouw tot stand moesten brengen en dat de kandidaturen daarbij ontdebeld moesten worden.⁵⁴⁸ Hij had zijn toespraak eerder ter goedkeuring voorgelegd aan zijn collega-rector.⁵⁴⁹ Massart hield zijn speech de volgende dag. Daarbij reageerde hij voor een volle zaal sterk afwijzend op het standpunt van Dhanis. Dit betoog zorgde voor heel wat beroering. Katholieke kranten als *La Libre Belgique* en de *Gazet van Antwerpen* verweten Massart de ‘publieke vernedering van zijn collega’, in de plaats van de dialoog met Dhanis aan te gaan. Als reactie namen *De Standaard*, eveneens katholiek, en *De Nieuwe Gazet*, een liberale en vrijzinnige Antwerpse krant, de verdediging van Massart op zich.⁵⁵⁰ Vervolgens schreef Derine op 11 oktober een opiniestuk in de *Gazet van Antwerpen*, waarin hij Massart veroordeelde voor zijn respectloos optreden en aangaf dat dit de verdere gespreken inzake een institutionele samenwerking boycotte:

⁵⁴⁴ ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373, Verslag van het gesprek tussen Mgr. Daem, P. Provinciaal, P. Rector Dhanis op 31 januari 1966.

⁵⁴⁵ ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, ‘Verslag van Dhanis over bijeenkomst met Blanckaert en Lefèvre, 18 januari 1967’.

⁵⁴⁶ *Ibidem*.

⁵⁴⁷ ‘Kritisch bekeken: Spreiding en expansie’, *Gazet van Antwerpen* (13 oktober 1965), 2; DERINE, ‘De toekomst van de Antwerpse universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (9 april 1966), 2; ‘Prof. Dr. Massart: De rol van de nieuwe universiteit in de ontwikkeling van Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (25 mei 1966), 10.

⁵⁴⁸ ‘In Antwerpen één universiteit met dubbel stel kandidaturen’, *De Standaard* (6 oktober 1966), s.p.; ‘St.-Ignatiusfakulteiten beginnen tweede jaar. Rijks- en vrij onderwijs moeten samen universiteit oprichten’, *Gazet van Antwerpen* (6 oktober 1966), 12; ‘Rector Dhanis spreekt over de Antwerpse universiteit’, *De Volksgazet* (6 oktober 1966), s.p.; ‘Heureuses prémices universitaires’, *La Métropole* (7 oktober 1966), s.p.

⁵⁴⁹ ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, ‘Dhanis over Rector Massart, 14 september 1967’.

⁵⁵⁰ ‘RUC-rector Massart niet eens met rektor Dhanis’, *De Standaard* (7 oktober 1966), s.p.; ‘Onvriendelijke reactie van rektor Massart’, *Gazet van Antwerpen* (7 oktober 1966), s.p.; ‘Rijksuniversitair Centrum van Antwerpen getuigt van dynamisme’, *De Nieuwe Gazet* (7 oktober 1966), s.p.; STRIELEMAN, ‘Pluralisme verworpen?’, *De Nieuwe Gazet* (8 oktober 1966), s.p.; ‘Rentrée académique au Centre universitaire de l’Etat’, *La Métropole* (8 september 1966); ‘Illuzie of dillema?’, *De Standaard* (13 oktober 1967), s.p.; Zie verder: ‘Sint-Ignatius in volle expansie. Rektor Dhanis verdedigt dubbele kandidaturen’, *Gazet van Antwerpen* (26 oktober 1966), 11.

“De voorstanders van een innige samenwerking zullen het in de toekomst veel lastiger hebben om de weifelaars en de wantrouwen te overtuigen. In die zin heeft de rede van Rector Massart de toekomst van de Antwerpse universiteit volstrekt niet gebaat, want het is duidelijk, dat om te slagen op nationaal vlak wij hand in hand zullen moeten gaan. Wij dienen immers nog heel wat weerstand te overwinnen.”⁵⁵¹

Rector Massart stond op 14 oktober *De Nieuwe Gazet* te woord waarin hij zich opnieuw uitsprak tegen de visie van zijn katholieke collega. Hij benadrukte dat er volgens hem een einde moest komen aan de ‘eeuwige tweeledigheid in het onderwijs’: “Wij leven nog in de geest der godsdienstoorlog. Wij zijn achterlijk op dit gebied, nietwaar.”⁵⁵² Dhanis zweeg in de pers over het incident, maar communiceerde zijn verontwaardiging wel schriftelijk naar onderwijsminister Grootjans (PVV), voormalig premier Lefèvre (CVP) en CVP-senator Vandekerkhove. Daarbij drukte hij de hoop uit dat een reactie vanuit de politiek niet lang meer zou uitblijven.⁵⁵³ Wanneer Dhanis in november met Marie De Grootd over de openingsrede sprak, stelde ze: “De Rector is een goed mens, die iets wil presteren, maar die heel anders denkt over de waarheid dan wij. (...) Hij is als vrijzinnige, niet alleen a-katholiek, maar anti-katholiek in zijn betrachtingen. Hij wil zeker, en zal er de middelen toe aanwenden, een Rijksuniversiteit volgens het Gents type in Antwerpen oprichten: Rijks en Links.” De Grootd adviseerde Dhanis om zijn collega duidelijk te maken dat de grootse Antwerpse universiteit waarvan Massart droomde, er niet kon komen zonder de medewerking van de UFSIA. Verder somde ze de katholieke leden van de RUCRA-Raad van Beheer op die Dhanis zou kunnen overtuigen om zijn visie binnen de rijksinstelling te verdedigen.⁵⁵⁴ In de daaropvolgende periode maakte de rector inderdaad dankbaar gebruik van de katholieke steun die hij bij een beperkte groep aan het RUCRA wist te vergaren (cf. *infra*).

Een constructief gesprek tussen de vertegenwoordigers van de twee instellingen waarbij er een gedeelde formule voor verdere samenwerking uit de bus kwam, vond in de daaropvolgende jaren niet plaats. Ze bleven individueel hun ongewijzigde visie tijdens allerhande bijeenkomsten en nu ook in de media verkondigen, want zoals provincieraadslid Daems-Van Ussel in juni 1967 aangaf als reactie op de kritiek die Dhanis vanuit de CVP kreeg door een eerdere persmededeling: “Een publieke opinie zal zich vormen, en zich tot een bepaald beeld laten boetsen door degenen die nu spreken.”⁵⁵⁵ Er bestond maar één objectief: de wetgever overtuigen vooraleer deze opnieuw werk maakte van het universitaire expansiebeleid. In april

⁵⁵¹ DERINE, ‘Een slechte dag voor de Antwerpse universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (11 oktober 1966), s.p.

⁵⁵² ‘Gesprek met rector Massart’, *De Nieuwe Gazet* (14 oktober 1967), s.p.

⁵⁵³ ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, ‘Brief van Dhanis aan minister Grootjans’.

⁵⁵⁴ Ibidem, ‘Verslag van Dhanis over gesprek met Marie De Grootd, 12 november 1966’.

⁵⁵⁵ ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, ‘Verslag van Dhanis over gesprek met Mevr. Daems-Van Ussel die verslag uitbracht van het deel van de vergadering van het Nationaal Comité van zaterdag 24 juni 1967, dat gewijd werd aan het probleem Antwerpen, 24 juni 1967’.

1967 verscheen alvast het eerste tussentijdse verslag van de bijzondere commissie die de regering moest adviseren over het te voeren universiteitsbeleid (cf. *infra*).⁵⁵⁶

2.2 Het debat verbreedde

Het duurde niet lang vooraleer andere betrokkenen hun ongenoegen over de impasse en hun universitaire wensen publiek uitten. Net zoals tijdens de disputen voorafgaand aan de expansiewet van 1965, hadden de deelnemers aan het debat hun eigen kijk op de zaken.⁵⁵⁷ Ze volgden in hoofdlijn de zienswijze van Dhanis of van Massart en pleitten in het algemeen voor de uitbouw van een volledige en volwaardige, pluralistische Universiteit Antwerpen. Daarbij bestonden er wel heel wat accentverschillen. Zo was ‘pluralisme’ een containerbegrip dat alle stellingnamen kon dekken: op bestuurskundig vlak een strikte pariteit handhaven, op onderwijskundig vlak zorgen dat iedereen zich welkom voelde door vakken dubbel aan te bieden in functie van levensbeschouwing of net inzetten op actief leren omgaan met de andere ideologieën. Verder wilde de één een eengemaakte rijksuniversiteit, de ander een vrije of hoopten ze net dat de beide universitaire instellingen naast elkaar konden samenwerken.⁵⁵⁸ Daarnaast pleitte de ene partij voor een breed opleidingsaanbod en de ander voor een doordachte selectie. De lijst met discussiepunten groeide bovendien alsmaar aan.

Zo vond een eerste inmenging in het universiteitsdebat op 25 oktober 1966 plaats in de Antwerpse provincieraad. Wanneer de aanvraag van de UFSIA voor een financiële toelage ten aanzien van haar universiteitsbibliotheek werd behandeld, stelde secretaris Ward Cassiers (BSP, 1912-2009) voor om meteen pragmatisch op te treden door enkel steun toe te kennen aan één universitaire bibliotheek, wat middelen en energie bespaarde. Dit voorstel werd verworpen aangezien de universitaire instellingen volgens de tegenstemmers nog andere katten te geselen hadden alvorens stappen te zetten naar bijvoorbeeld een gezamenlijke bibliotheek. De perikelen in de nasleep van de academische openingen diezelfde maand hadden namelijk duidelijk gemaakt dat een fusie nog niet voor morgen was.⁵⁵⁹

De Antwerpse studentengemeenschap begon zich eveneens actief te mengen in de discussie. Bij het begin van het academiejaar 1966-67 besloten studentenverenigingen van het RUCA (ASK), de UFSIA en de Handelshogeschool voor Juffrouwen (Hermes) om de Vlaamse

⁵⁵⁶ ‘Minister Grootjans: grote kans. Op volwaardige Antwerpse universiteit’, *Het Laatste Nieuws* (18 april 1967), s.p.

⁵⁵⁷ Bijvoorbeeld Cornelis Van Rooy als voorzitter van de Antwerpse Nijverheidskamer: ‘Konkurrentie universitaire centra is geldverspilling’, *De Standaard* (20 december 1966), s.p.

⁵⁵⁸ BODEN, ‘Alsof Antwerpen een universiteit had’, *De Nieuwe Gazet* (20 april 1966), s.p.; STRIELEMAN, ‘Pluralisme in het hoger onderwijs’, *De Nieuwe Gazet* (29 juni 1966), 2; VAN CAUWELAERT, ‘Pluralisme en verzuiling’, *Het Volk* (5 december 1966), s.p.; PAUWELS, ‘Pluralisme noodzaak voor uitbouw van universitair onderwijs’, *Het Laatste Nieuws* (9 december 1966), s.p.

⁵⁵⁹ ‘Vinnig gekrakreel rond de universitaire bibliotheek’, *De Nieuwe Gazet* (26 oktober 1966), s.p.; UYTERHOEVEN, ‘Postuniversitair onderwijs te Antwerpen’, *De Nieuwe Gazet* (25 oktober 1966), s.p.

Vereniging van Studenten-Antwerpen (VVS) op te richten. Met deze studentenfederatie wilden ze aantonen dat een pluralistische samenwerking mogelijk was.⁵⁶⁰ In april 1967 gaf Danny Van de Wauwer als voorzitter van de VVS-Antwerpen een interview waarin hij stelde dat de vereniging op termijn één enkele universiteit tot stand wilde zien komen met een bestuur waarin de vertegenwoordigers van de UFSIA en het RUCA zetelden, samen met representanten uit de economische en politieke wereld. De versnipperde infrastructuur moest samensmelten tot één bibliotheek, studentenrestaurant, sociale dienst, enzovoort. Als tussentijdse oplossing stelde Van de Wauwer voor dat beide universitaire instellingen de licentiaten zouden mogen inrichten.⁵⁶¹

De Antwerpse studentengemeenschap ondernam steeds meer initiatieven om te pleiten voor de inrichting van licentiaten en doctoraten. In januari 1967 organiseerden studenten van het RUCA bijvoorbeeld de actie Operatie Valies. Ze trokken met spandoeken door de straten van Antwerpen en hielden een persconferentie waarbij ze de overheid aanmaanden om snel werk te maken van de bovenbouw, anders bleven de studenten genoodzaakt om naar een andere steden te trekken. Ze argumenteerden dat dit de democratisering van het hoger onderwijs belemmerde. Zo zouden na een peiling vijftien procent van de ondervraagde RUCA-studenten hebben aangegeven dat ze niet voor de universiteit hadden gekozen als dit niet in Antwerpen kon.⁵⁶² Het bleef namelijk voor heel wat jongeren niet vanzelfsprekend om te pendelen naar een verder gelegen universiteitsstad of er huisvesting te bekostigen. Het RUCA had bovendien haar opleidingen minder sterk afgestemd op die van de andere universiteiten, zoals de UFSIA wel had gedaan met die van Leuven. Hierdoor bestond onder de studenten de vrees dat de overschakeling van het ene naar het andere programma niet vlot zou verlopen. Kritische stemmen als Ernest Luyten, journalist bij de *Gazet van Antwerpen*, verweten het RUCA-bestuur dat het onvoldoende voorbereidingen had getroffen met als doel de regering onder druk te zetten, maar dat het hierdoor de toekomst van zijn studenten op het spel zette.⁵⁶³ Als onderdeel van dezelfde campagne organiseerden de scheikundestudenten van het RUCA, verenigd in de Kring Der Alchemisten (KDA), een ludieke actie. Ze trokken in trouwstoet naar de burgerlijke stand van het stadhuis waar ze het huwelijk wilden voltrekken tussen ‘de heer Marc Licentiaten’

⁵⁶⁰ ‘Oprichting VVS-Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (25 november 1966), 12; PAUWELS, ‘Pluralisme noodzaak voor uitbouw van universitair onderwijs’, *Het Laatste Nieuws* (9 december 1966), s.p.

⁵⁶¹ ‘Gesprek met nieuw voorzitter D. Van de Wauwer. VVS gaat technokratisch tijdperk in’, *Gazet van Antwerpen* (25 april 1967), 9.

⁵⁶² ‘Antwerps studentenkorps bereidt actie “valies” voor’, *Het Laatste Nieuws* (12 januari 1967), s.p.; ‘Antwerps Studentenkorps houdt donderdag waarschuwingsactie’, *Het Laatste Nieuws* (24 januari 1967), s.p.; ‘Operatie valies bij Antwerpse studenten’, *De Standaard* (25 januari 1967), s.p.; ‘RUCA-studenten betoogden te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (27 januari 1967), 9; ‘Les problèmes du Centre universitaire d’Anvers’, *La Métropole* (27 januari 1967), s.p.: artikel met foto van de protestmars waarbij student valies droeg met het opschrift “De valies blijft hier”; ‘Moeten wij onze valiezen pakken?’, *De Standaard* (27 januari 1967), s.p.; ‘Waarom RUCA-studenten licentie wensen’, *Gazet van Antwerpen* (31 januari 1967), 8; ‘Uitbreiding Rijksuniversitair Centrum nog dit jaar?’, *De Nieuwe Gazet* (31 januari 1967), s.p.

⁵⁶³ LUYTEN, ‘Kritisch bekeken. Universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (30 januari 1967), 2.

en ‘juffrouw Johanna Ruca’.⁵⁶⁴ De studenten van het HIVT protesteerden eveneens mee door een kortstondige hongerstaking te organiseren en daarmee samengaand te pleiten voor een universitair statuut voor de tolkenschool (cf. *infra*).⁵⁶⁵

In maart 1967 hield ook de Jong-Vlaamse Studentengemeenschap (JVSG) een congres met als thema ‘Universiteit Antwerpen’. Daar benadrukte ze het belang van een pluralistische universiteit voor de stad. [Fernand] Gyssens sprak er over de verschillende mogelijke structuren van deze universiteit. Hijzelf pleitte niet voor een dubbele waaier aan kandidaturen voor het RUCA en de UFSIA, maar voor een samenvoeging van de opleidingen. Vervolgens ging Paul Smolderen van de Rijksuniversiteit Gent in op het aanstaande vervolg op het expansiebeleid waarbij hij sprak over de noodzaak aan een pluralistische Universiteit Antwerpen en aan universitair onderwijs in Limburg.⁵⁶⁶ – In de meeste pleidooien voor de verdere uitbouw van het Antwerpse universiteitswezen werd eveneens verwezen naar Limburg. Daarbij kwamen gelijkaardige argumenten naar voren als eerder voor Antwerpen aangewend waren. Zo had ook de Limburgse jeugd recht op nabijgelegen universitair onderwijs en een universiteit kon de innovatiekracht van de streek bevorderen. Waar de Scheldestad beschikte over een uitgebreide haveninfrastructuur met bijvoorbeeld een gedijende petrochemie, had Limburg zijn steenkoolwinning. De mijnen zouden van 1965 tot het einde van 1974 wel stelselmatig sluiten, maar de provincie schakelde over op andere industrietakken.⁵⁶⁷ De expansiewet van 9 april 1965 had geen oog voor Limburg, maar de wetgever kon deze regio niet blijven negeren.

Wanneer 1968 naderde, het jaar waarin de tweede fase van de universitaire expansie moest aanvangen, vonden er steeds meer debatten plaats over de te nemen beslissingen.⁵⁶⁸ Derine omschreef het als volgt: “Alle vraagstukken die in 1965 niet of slechts gedeeltelijk werden

⁵⁶⁴ ‘Een zéér voornaam huwelijk te Antwerpen. Studentenstunt voor een volwaardige Rijksuniversiteit’, *Het Laatste Nieuws* (23 januari 1967), s.p.

⁵⁶⁵ ‘Tolkenschoolstudenten in hongerstaking’, *Gazet van Antwerpen* (2 februari 1967), 5; ‘Nomadenkamp in de Schildersstraat’, *De Nieuwe Gazet* (2 februari 1967), s.p.; ‘Kansloze hongerstaking’, *Gazet van Antwerpen* (3 februari 1967), s.p.; ‘Wat een student (honger) lijden kan’, *De Nieuwe Gazet* (3 april 1967), s.p.; ‘Hongerstaking van Antwerpse studenten beëindigd’, *Het Laatste Nieuws* (4 februari 1967), s.p.

⁵⁶⁶ ‘Kongres van de Jong-Vlaamse studentengemeenschap te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (7 maart 1967), 4.

⁵⁶⁷ ‘CVP-Studiedag over economische expansie van Limburg’, *Gazet van Antwerpen* (7 juni 1967), 8.

⁵⁶⁸ ‘Debat over regeringsbeleid’, *Gazet van Antwerpen* (20 februari 1967), 9; ‘Kongres van de Jong-Vlaamse studentengemeenschap te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (7 maart 1967); ‘Slotzitting van VVS-congres te Antwerpen’, *De Volksgazet* (20 mei 1967), s.p.; ‘Antwerpse Socialistische Gemeenschappelijke Actie wil volwaardige Universiteit’, *De Volksgazet* (4 augustus 1967), s.p.; ‘SGA: in Antwerpen pluralisme’, *De Standaard* (5 augustus 1967), s.p.; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1461, Verslag colloquium in het Osterrieth-huis waar het standpunten van het RUCA en de UFSIA uiteen werden gezet (4 december 1967); ‘Colloquium van de Katholieke Vlaamse Hogeschooluitbreiding. Volledige of halve pluralistische universiteit te Antwerpen?’, *De Nieuwe Gazet* (6 december 1967), s.p.; ‘Een volwaardige universiteit te Antwerpen, realisme of utopie?’, *Het Laatste Nieuws* (19 januari 1968), s.p.; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1463, Affiche: VNSU richt samen met Aesculapia en Toorts een open gesprek in “Waarom geen Universiteit te Antwerpen?”. Het gesprek zal gevoerd worden door volksvertegenwoordiger H. Schiltz op 20 januari 1968, te 20 uur in het Blazoen (Gemeentestraat).

opgelost komen opnieuw aan bod. Op alle fronten is er beweging; overal worden de batterijen in stelling gebracht.”⁵⁶⁹ De universitaire problematiek werd net als voordien doorkruist door een reeks van tegenstellingen die een objectieve, logische regeling blokkeerde: het evenwicht tussen de vrije en rijksinstellingen, het confessioneel en niet-confessioneel onderwijs, de Vlaamse en Waalse landshelpt, de strijd tussen de bestaande universiteiten en de promotoren voor nieuwe instellingen. De aandacht van de politici en het brede publiek ging in deze periode (1966-1968) in de eerste plaats naar Leuven en Brussel, maar in het Antwerpse bleef de blik gericht op de verdere uitbouw van het eigen universiteitswezen.

Een kenmerkend voorbeeld van een meer grootschalige gedachtewisseling rond de universitaire expansie was het *Memorandum der 32* of het *Vlaams manifest met betrekking tot de universitaire expansie*.⁵⁷⁰ Daarbij kwamen in het voorjaar van 1967 32 personaliteiten in de hoofdstad bijeen om de nodige hervorming van het universiteitsbeleid te bespreken. Dit waren voornamelijk academici verbonden aan verschillende Belgische universiteiten en parlementairen van de BSP, PVV en CVP uit Oost-Vlaanderen, Antwerpen en Brussel, maar ook figuren als de voorzitter van de BRT en de directeur-generaal van het middelbaar en normaalonderwijs. Samen formuleerden ze een reeks van aanbevelingen ten aanzien van de volgende expansiewet. Deze resolutie verscheen op 19 april 1967 in de pers. Van de acht punten stelde het vijfde dat de expansie van het universiteitswezen moest worden verdergezet. Het sprak zich uit tegen losstaande kandidaturen en voor volledige faculteiten die niet uitgingen van één ideologische strekking: “In dezelfde geest moeten de nu bestaande universitaire instellingen te Antwerpen zonder uitstel en planmatig in pluralistische zin uitgebouwd worden tot één enkele, volledige universiteit.”⁵⁷¹ Waar Massart voortaan naar het manifest verwees om zijn argumentatie kracht bij te zetten, was Dhanis er niet over te spreken. De tekst stond haaks op zijn visie om een sterke katholieke basis van kandidaturen in Antwerpen uit te bouwen. Het feit dat de Leuvense prorector Piet De Somer het manifest mee had ondertekend, bewees volgens Dhanis dat Leuven enkel handelde uit zelfbehoud in plaats van het belang van de Antwerpse katholieke gemeenschap voorop te stellen.⁵⁷² Dhanis had namelijk enkele maanden eerder van de Leuvense hoogleraar Ward Leemans vernomen dat de Alma Mater er zich van bewust was dat de verdere uitbouw van het Antwerpse universiteitswezen niet meer te stoppen was. Om de nadelen voor zichzelf te beperken, verkoos de KUL een volledige rijksuniversiteit waar de UFSIA mee geassocieerd zou zijn, boven een sterk uitgebouwde, autonome, katholieke

⁵⁶⁹ DERINE, ‘Bedenkingen over de universitaire expansie in België’, 9.

⁵⁷⁰ Een ander voorbeeld was het colloquium dat *De Standaard* op 11 oktober 1966 organiseerde over de universitaire expansie. Hiervoor nodigde ze professoren van elke Nederlandstalige Belgische universiteit uit. Zie: ‘Een Standaard-colloquium over universitaire groeiproblemen’, *De Standaard* (4 november 1966), s.p.

⁵⁷¹ CRAEYBECKX, *Universiteit van deze tijd*, 90-92, 152; ‘Manifest voor Vlaamse universitaire expansie’, *Gazet van Antwerpen* (19 april 1965), 5; DE MOL, *De splitsing van de Leuvense universiteit*, 156-157; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1461, Tekst van het memorandum (Gent, 19 april 1967).

⁵⁷² UANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, ‘Brief van Dhanis aan Segers i.v.m. het manifest van de 31’; Ibidem, ‘Brief van Dhanis aan Senator Houben, 19 december 1967’; Ibidem, U.I.A. Historie, ‘Verslag van Dhanis over gesprek met Leo Wieërs, 19 april 1967’.

universiteit.⁵⁷³ Dit werd in december 1966 eveneens bevestigd door Marie De Grootd, die Dhanis informeerde over een vergadering die Massart met De Somer had gehouden om de plannen voor de uitbouw van het RUCA tot een rijksuniversiteit te bespreken.⁵⁷⁴ Massart had er in elk geval voordeel bij dat zijn idee steun kreeg uit katholieke hoek.

Ook Dhanis had bondgenoten die zijn formule publiekelijk verdedigden. Naast de vele toespraken van Derine, pleitte UFSIA-hoogleraar Herman Deleeck tijdens het colloquium Universiteit en Volk dat het Koördinatiekomitee Taalregeling Hoger Onderwijs (KKTHO) op 22 april 1967 organiseerde, voor de oprichting van een volledige Antwerpse universiteit.⁵⁷⁵ Verder hield Marie De Grootd op 4 maart een toespraak op de algemene vergadering van de Vereniging van Vlaamse Professoren (VVP)⁵⁷⁶ en op 9 mei tijdens een bijeenkomst van het Verbond van Vlaamse Academics (VVA). De Grootd betoogde dat er dringend een verdere expansie van het wetenschappelijk onderzoek in Vlaanderen diende te gebeuren. Een uitbreiding van het universiteitswezen kon hieraan tegemoetkomen. Daarbij riep ook zij op tot de oprichting van een Limburgse universitaire instelling en een volwaardige, pluralistische Antwerpse universiteit met een dubbele waaier aan kandidaturen. Naar eigen zeggen vormde haar katholieke achtergrond niet de aanleiding van haar standpunt, maar wel de overweging om aan Vlaamse zijde een zo groot mogelijk aanbod te bekomen.⁵⁷⁷ Hetzelfde pleidooi had ze eerder gevoerd tijdens de VVA-vergadering van 18 december 1965, dat een jaar later als artikel ‘De financiering van het wetenschappelijk onderzoek in Vlaanderen’ in het tijdschrift *Streven* verscheen: “Wil men het intellectuele potentieel van de grootste Vlaamse agglomeratie ten volle valoriseren, dan kan dat wellicht uitsluitend gebeuren door het uitbouwen van een paritair pluralistische universiteit.”⁵⁷⁸ De Grootd kon zich niet verzoenen met het beleid van Massart. Toen de rector op de Academieraad van 13 september 1967 aan de leden vroeg om hem te volgen in zijn protest tegen het ontdubbelen van de kandidaturen, stemde enkel zij hier niet mee

⁵⁷³ ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, ‘Verslag van Dhanis over Ward Leemans, 24 oktober 1966).

⁵⁷⁴ ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, ‘Verslag van Dhanis over gesprek met Marie De Grootd, 6 december 1966’.

⁵⁷⁵ TYSSSENS, ‘Koördinatiekomitee Taalregeling Hoger Onderwijs (KKTHO)’, *NEVB Online*: Het Overlegcentrum van Vlaamse Verenigingen (OVV) stichtte dit comité uit steun voor het Vlaamse studentenprotest in het kader van Leuven-Vlaams; ‘Colloquium “Universiteit en Volk” te Brussel. Partijpolitici akkoord over overheveling’, *Gazet van Antwerpen* (24 april 1967), 9; DE MOL, *De splitsing van de Leuvense universiteit*, 158.

⁵⁷⁶ ‘Vlaamse professoren stichten eigen vereniging’, *Gazet van Antwerpen* (25 juni 1964), s.p.;

‘Vereniging van Vlaamse Professoren opgericht’, *De Antwerpse Gids* (2 november 1964), s.p.;

‘Vlaamse professoren stichten vereniging’, *Het Laatste Nieuws* (2 november 1964), s.p.; WOUTERS, ‘Vereniging van Vlaamse Professoren (VVP)’, *NEVB Online*.

⁵⁷⁷ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373, Rede uitgesproken op de derde Algemene Vergadering van de VVP op 4 maart 1967 te Brussel door Prof. Dr. M.H.A. De Grootd-Lasseel; ‘Vlaanderen stiefkind in wetenschapsbeleid’, *Gazet van Antwerpen* (11 mei 1967), 9.

⁵⁷⁸ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1461, Referaat door Marie De Groot voor de tweede AV van de VVA (18 december 1965); DE GROODT-LASSEEL, ‘De financiering van het wetenschappelijk onderzoek in Vlaanderen’, 1073; Met deze ‘paritair pluralistische universiteit’ bedoelde ze een structuur met een dubbele waaier aan kandidaturen en een gedeelde bovenbouw waarbinnen het universiteitsbestuur (en de docenten?) een paritaire samenstelling kenden.

in.⁵⁷⁹ Ze zou gedurende deze hele periode achter Dhanis staan en hem consequent op de hoogte brengen van de standpunten die het RUCA-bestuur innam. Dit werd haar niet in dank afgenomen. Zo moest De Groodt meermaals verantwoorden waarom ze als hoogleraar aan een rijksinstelling de belangen van een vrije instelling vooropstelde.⁵⁸⁰

2.3 Van het vervolg op de universitaire expansie naar een nieuw universiteitsbeleid

De Belgische overheid moest instaan voor de uitwerking van de volgende expansiewet tegen 1968. Net zoals tijdens de voorbereidingen van de eerste wet, moest er een speciale commissie komen die de regering zou adviseren over de kwestie. Artikel 72 uit de wet van 9 april 1965 stelde dat de Nationale Raad voor Wetenschapsbeleid (NRWB) de taak had deze werkgroep op te richten, wat uiteindelijk op 16 juni 1966 gebeurde. De Commissie voor de Universitaire Expansie bestond uit negen politici, waarvan telkens drie van de CVP, BSP en PVV, die vergaderden met deskundigen van de NRW. Ze diende elke zes maanden verslag uit te brengen over haar werkzaamheden en uiterlijk op 1 oktober 1967 haar definitieve rapport voor te leggen aan de bevoegde ministers.⁵⁸¹ De verdere uitbouw van het Antwerpse universiteitswezen vormde daarbij niet het enige agendapunt. Het eerste tussentijdse verslag verscheen in april 1967.⁵⁸²

Binnen de politieke kringen werd niet op dit eindrapport gewacht om de discussie op te starten. Zo had de CVP van het arrondissement Antwerpen haar eigen werkgroep: de Commissie Hoger/Universitair Onderwijs. Deze ging op zoek naar een unaniem standpunt, waarmee ze

⁵⁷⁹ ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/Hi/404, U.I.A. Historie, ‘Mevrouw De Groodt telefoneert om verslag uit te brengen over de Academieraad van 13 september 1967’.

⁵⁸⁰ Ibidem, ‘Verslag van Dhanis over gesprek De Groodt over Commissie van RUCA, 6 juli 1967’; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373, Brief van De Groodt aan Segers (26 oktober 1970): De Groodt vreesde dat wanneer Colenbunders als kabinetschef van minister van Nationale Opvoeding Vermeylen (BSP) aangesteld zou worden als administrateur aan het RUCA, Massart te machtig zou worden; Ibidem, Brief van De Saeger aan Segers (30 december 1970); Interview Jean Van Houtte (14 april 2022), minuut 20.

⁵⁸¹ ‘9 april 1965 – Wet houdende diverse maatregelen voor de universitaire expansie (1)’, *Belgisch Staatsblad* (27 april 1965), n. 81, 4505-4506; DE MOL, *De splitsing van de Leuvense universiteit*, 155; ‘Kommissie voor universitaire expansie zal voorstel-Verroken behandelen’, *Gazet van Antwerpen* (3 juni 1966), 11; ‘Kommissie universitaire expansie beoogt ruime nationale eensgezindheid’, *De Standaard* (6 juni 1966), 2; ‘Universitaire kommissie boven de doopvont’, *Gazet van Antwerpen* (9 juni 1966), 1; ‘Politieke kommissie voor hoger onderwijs geïnstalleerd’, *Gazet van Antwerpen* (17 juni 1966), 9; ‘Politieke Commissie voor universitaire Expansie opgericht’, *Het Laatste Nieuws* (18 juni 1966), 8.

⁵⁸² ‘Universitaire commissie op betreden paden’, *De Nieuwe Gazet* (11 april 1967), s.p.; ‘Kommissie-Rens klaar met voorlopig rapport’, *Gazet van Antwerpen* (12 april 1967), s.p.; ‘De universitaire uitbreiding’, *Het Volk* (14 april 1967), s.p.; ‘L’expansion universitaire et l’enseignement technique supérieur’, *La Libre Belgique* (17 april 1967), s.p.; ‘Minister Grootjans: grote kans. Op volwaardige Antwerpse universiteit’, *Het Laatste Nieuws* (18 april 1967), s.p.; ‘Nationale Raad voor Wetenschapsbeleid zet Voorbereiding van Rapport over Universitaire Expansie voort’, *De Volksgazet* (25 april 1967), s.p.

vervolgens het nationaal partijbestuur zou trachten te overhalen. Ook Dhanis werd in deze gesprekken betrokken. Zijn grootste uitdaging was het arrondissementele CVP-bestuur te overtuigen om in de Antwerpse universitaire instellingen alle kandidaturen dubbel aan te bieden, wat voor figuren als schepen Leo Delwaide een te kostelijke zaak leek. Daarnaast bleef de partijtop – met Robert Houben als voorzitter⁵⁸³ – de Leuvense belangen vooropstellen.⁵⁸⁴ Tijdens het CVP-partijcongres van 28 februari 1967 drong Patrick van der Straeten er namens het hoofdbestuur van Antwerpen op aan dat bij de voortzetting van de universitaire expansie alles in het werk moest gesteld worden om zo vlug mogelijk een pluralistische universiteit op te richten in de Scheldestad.⁵⁸⁵

Vervolgens vorderde er op 10 mei 1967 een Kamerzitting plaats waarin het universitaire beleid ter sprake kwam. Daarbij wees de Antwerpse Frans Grootjans (PVV) als minister van Nationale Opvoeding op enkele pijnpunten binnen het toenmalige universitaire systeem en merkte hij op dat de universiteiten zich meer in dienst moesten stellen van de samenleving – Een maand eerder had hij tijdens de viering van twintig jaar LVSV nog een pleidooi gehouden voor een volwaardige Antwerpse universiteit.⁵⁸⁶ Vervolgens sprak Gerard Eneman (CVP-Brugge, 1913-1972), net zoals De Grootd de avond ervoor had gedaan bij de VVA, over de wanverhouding tussen de Nederlandstalige en de Franstalige landshelpt inzake wetenschappelijk onderzoek. Verder pleitte hij ervoor dat de volgende fase binnen de universitaire expansie zou vertrekken vanuit de reële maatschappelijke noden en niet vanuit een politieke agenda. Ten slotte reageerde Karel Blanckaert (CVP-Antwerpen, 1931-2001) ontgoocheld op de uitblijvende dialoog tussen het RUCA en de UFSIA met betrekking tot hun verdere uitbouw. Wel verdedigde hij Dhanis' visie op een dubbele waaier aan kandidaturen met een gedeelde, pluralistische bovenbouw.⁵⁸⁷

Minister Grootjans, die openlijk aandrong op een samenwerking tussen de Antwerpse universitaire instellingen, had in december 1966 en januari 1967 aan beide rectoren gevraagd om hun standpunt uit te werken en bij hem in te dienen, zodat de Commissie voor Universitaire Expansie dit kon behandelen.⁵⁸⁸ Het RUCA richtte hiervoor een werkgroep op die meermaals

⁵⁸³ Robert Houben had in juni 1967 een plan over hoe hij de concretisering van de universitaire expansie zag. Dit bevatte punten als de oprichting van een universiteit in Limburg en een volwaardige universiteit in Antwerpen, de mogelijke overheveling van Leuven-Frans naar de Brusselse agglomeratie, en dergelijk meer, cf. DE MOL, *De splitsing van de Leuvense universiteit in het kader van de strijd voor taalintegriteit in Vlaanderen*, 159-160; 'CVP-voorzitter Houben: Vlaams Hoger Onderwijs ook te Brussel', *Gazet van Antwerpen* (4 juli 1967), 9; 'Geen discussie over plan-Houben in het nationaal comité', *Gazet van Antwerpen* (7 juli 1967), 9; 'Tegen de inplanting der Leuvense Universiteit in de Brusselse agglomeratie', *Gazet van Antwerpen* (25 juli 1967), 2.

⁵⁸⁴ ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, 'R. De Bruyn, Nota voorafgaand aan de voorstelling van de diverse weerhouden formules, 17 september 1966'.

⁵⁸⁵ 'Debat over regeringsbeleid', *Gazet van Antwerpen* (20 februari 1967), 9.

⁵⁸⁶ 'Minister Grootjans: grote kans op volwaardige Antwerpse universiteit', *Het Laatste Nieuws* (18 april 1967).

⁵⁸⁷ Parlementaire Handelingen Kamer, N. 53 (10 maart 1967), 20-29; 'Min. Grootjans denkt aan structuur en uitgaven...', *Gazet van Antwerpen* (11 mei 1967), 9.

⁵⁸⁸ 'Antwerpse universitaire instellingen moeten samenwerken, zegt minister Grootjans', *Het Handelsblad* (25 juni 1966), 4; 'Minister Grootjans: Antwerpen de stad van het pluralisme', *De Nieuwe Gazet* (20 september 1966), s.p.; ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, 'Verslag van Dhanis over gesprek met minister Grootjans, 30 januari 1967'.

bijeenkwam om een visietekst op te stellen. Daarbij vormden zich vanaf de eerste vergadering op 24 mei 1967 twee kampen, waarbij het ene de visie van Massart volgde en het andere meer aansloot bij Dhanis. Naast De Grootd, maakten Pieter Janssens als directeur van het ITG en Walter Opsomer als RUCA-hoogleraar Rechten deel uit van de katholieke groep.⁵⁸⁹ Tijdens de vierde bijeenkomst van 28 juni raakte de finale versie van de visietekst goedgekeurd, die de Academieraad vervolgens aan de minister zou presenteren. Daarbij haalde de socialistische decaan Wetenschappen Frans Evens (1919-1981) zijn slag thuis. Het eerste punt van de tekst benadrukte namelijk de dringende volledige uitbouw van het RUCA tot rijksuniversiteit met alle traditionele faculteiten en opleidingen. De Grootd weigerde haar handtekening onder het document te plaatsen.⁵⁹⁰

Ondertussen had ook de Antwerpse CVP samen met Dhanis haar standpunt uitgewerkt – Massart verweet Dhanis dat hij de partij had gemobiliseerd om zijn visie als de hare uit te laten dragen: De CVP-Antwerpen pleitte voor een dubbele waaier aan kandidaturen, een gemeenschappelijke, sui generis bovenbouw van paritair-beheerde licentiaten en doctoraten. De volwaardige TEW-faculteit moest aan beide instellingen behouden blijven.⁵⁹¹ Onderwijsminister Grootjans vroeg in september 1967 aan Dhanis of hij een toegeving wilde doen ten aanzien van het RUCA, bijvoorbeeld door niet alle kandidaatsopleidingen te ontdebellen. Want alleen als beide universitaire instellingen tot een overeenkomst kwamen, zou de Antwerpse zaak op parlementair vlak sterker staan. Het gros van de parlementariërs waren namelijk alumni van andere Belgische universiteiten, wat meespeelde in hun stellingname. En uit zijn eerdere streven naar een Antwerpse rijksuniversiteit had Grootjans geleerd hoe belangrijk frontvorming was (cf. *supra*). Dhanis weigerde echter af te wijken van zijn standpunt. Bijgevolg wilde de minister een groep van twee BSP'ers en twee CVP'ers op zijn kabinet uit te nodigen om de Antwerpse kwestie verder te bestuderen. Hij dacht daarbij aan Craeybeckx, Detiège, Segers en Mertens de Wilmars.⁵⁹²

In de tussentijd liepen de communautaire spanningen sterk op. Er vond vooral heel wat taalkundige beroering plaats aan de universiteit van Leuven.⁵⁹³ Daarbij beperkten de protesten zich niet tot de studentenstad. Zo vonden er ook in Antwerpen verschillende massabetogingen plaats, waaronder op 5 november 1967 georganiseerd door de Vlaamse Volksbeweging.

⁵⁸⁹ Ibidem, 'Verslag van Dhanis over de eerste vergadering van de Commissie RUCA, 24 mei 1967'.

⁵⁹⁰ Ibidem, 'Verslag van Dhanis over de voorbereiding resolutie van Commissie RUCA, 30 juni 1967'.

⁵⁹¹ Ibidem, 'Verslag van Dhanis over de vergadering van de Commissie Universitair Onderwijs-Arrondissement Antwerpen, 21 juni 1967'; 'CVP wil heel Brabant ontsluiten voor universitaire initiatieven', *De Standaard* (27 juni 1967), s.p.; 'Belangrijk CVP-dokument over Antwerpse universiteit', *Gazet van Antwerpen* (30 juni 1967), s.p.; 'M. J. Mertens de Wilmars parle des problèmes de l'enseignement universitaire d'Anvers', *Le Matin* (30 juni 1967), s.p.; 'Studiecommissie van CVP-Antwerpen komt op voor Antwerpse universiteit', *Het Volk* (30 juni 1967), s.p.

⁵⁹² ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, 'Verslag van Dhanis over gesprek met Minister Grootjans, 6 september 1967'; 'Minister Grootjans te Antwerpen: Antwerps Gemeenschappelijk front nodig om tot universiteit te komen', *Gazet van Antwerpen* (7 juni 1967), s.p.

⁵⁹³ Ook discussie over andere zaken, als pleidooien voor cultuurautonomie voor wetenschapsbeleid, bijvoorbeeld: VAN MECHELEN, 'Ook wetenschapsbeleid is een zaak van cultuurautonomie', *Het Volk* (6 december 1967), s.p.; TODTS, 'Fonds Wetenschappelijk Onderzoek moet gereorganiseerd worden', *Gazet van Antwerpen* (27 november 1967), s.p.

Duizenden Vlamingen namen hieraan deel, onder wie een grote groep studenten en afgevaardigden van de verschillende Nederlandstalige universiteiten. Naast een pleidooi voor Leuven-Vlaams werd er een volwaardige Universiteit Antwerpen geëist en geprotesteerd tegen de verfransing van Brussel. Een optocht met dezelfde eisen vond eveneens plaats op 23 januari 1968, ditmaal georganiseerd door het Actiecomité Antwerpen.⁵⁹⁴ Aangezien de bisschoppen er niet in slaagden om het conflict tussen de Nederlandstalige en Franstalige tak van de Leuvense universiteit op te lossen, besloot de regering het roer over te nemen. Binnen de politiek kwam het evenmin tot een consensus, wat op 7 februari 1968 zelfs leidde tot de val van de regering-Vanden Boeynants I.⁵⁹⁵ Voor Antwerpen betekende dit het spijtige vertrek van Frans Grootjans als minister van Nationale Opvoeding, een van de voorvechters van het eerste uur voor de uitbouw van een volwaardige pluralistische universiteit in de Scheldestad.

De nieuwe regering-G. Eyskens IV nam de splitsing van de Leuvense universiteit op in haar programma. In de regeringsverklaring die eind juni 1968 verscheen was ongeveer een vijfde aan het universiteitsbeleid gewijd, waar dat voordien eerder laag op de prioriteitenlijst had gestaan. De verklaring kondigde aan dat er 35 miljard frank voorzien was om over een periode van tien jaar aan de universitaire expansie te besteden. Daarvan zou een derde naar de uitbouw van Leuven-Frans en Brussel-Nederlands gaan.⁵⁹⁶ Historicus Jeffrey Tyssens gaf aan dat na de grote veranderingen veroorzaakt door de expansiewet van 1965, de splitsing van deze twee universiteiten het oude Belgische universiteitslandschap verder ontwrichtte. België kende na 1969 enkel nog eentalige universiteiten.⁵⁹⁷

⁵⁹⁴ ‘Anvers attend les participants de la marche Ostende-Louvain’, *Le Matin* (7 oktober 1966), s.p.; ERNALSTEEN, ‘Onthaal te Antwerpen werd een triomf’, *Gazet van Antwerpen* (8 oktober 1966), 1, 11; ‘Deelnemers mars op Leuven te Antwerpen’, *De Nieuwe Gazet* (8 oktober 1966), s.p.; ERNALSTEEN, ‘Het wordt de grootste Vlaamse manifestatie’, *Gazet van Antwerpen* (4 november 1967), 2; ERNALSTEEN, ‘Het werd een zegetocht van Vlaamse eendracht’, *Gazet van Antwerpen* (6 november 1967), 11; ‘Duizenden studenten betoogden te Antwerpen’, *Het Volk* (24 januari 1968), s.p.; ‘Woelige avondbetoging trok door Antwerpen’ *Gazet van Antwerpen* (24 januari 1968), s.p.; ANTWERPEN, UArchief, 458, nr. 4901: Jaarverslag 1967-1968 Antwerps Studentenkorps, Kommissie Onderwijs; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1463, Politieverslag betoging en meeting van studenten op 31 januari 1968 ingericht door het VNSN met toelating van Craeybeckx om steun te betuigen voor Leuven-Vlaams; Ibidem, Politieverslag studentenmanifestatie Centraal Station (23 januari 1968); Ibidem, Politieverslag vergadering ‘Wat met Leuven?’ ingericht door de Kontaktclub (1 februari 1968); Ibidem, Politieverslag betoging van het onderwijzend personeel te Antwerpen (3 februari 1968) om splitsing Leuven en Brussel te steunen; Ibidem, Politieverslag voorlichtingsvergadering over ‘Problemen rond Leuven’, ingericht door Links, Vermeylenfonds (Antwerpen), NUHO, ASK, SVB, SAS (5 februari 1968); Ibidem, Politieverslag studentenmanifestatie Antwerpen (6 februari 1968) voor Leuven-Vlaams; Ibidem, Communistische Partij van België - Federatie Antwerpen, Pamflet ‘Regering is in mekaar gestort. Wat nu?’ (9 februari 1968); DE WEVER, ‘Vlaamse Volksbeweging (VVB)’, *NEVB Online*: Voor deze betoging richtte de Vlaamse Volksbeweging het gelegenheidscomité Vijf November Komitee op. Dit gebeurde in samenwerking met andere verenigingen binnen het Overlegcentrum van Vlaamse Bewegingen (OVV).

⁵⁹⁵ TOLLEBEEK en NYS, *De stad op de berg*, 31.

⁵⁹⁶ DERINE, ‘Bedenkingen over de universitaire expansie in België’, 12; VERHOEVEN, ‘Belgium: Linguistic communalism, bureaucratisation and democratisation’, 147; Zie ook VERHOEVEN, ‘Belgium: A pacification struggle and a new balance of power’, 20-21 voor een meer gedetailleerde toelichting van de regeringsverklaring.

⁵⁹⁷ TYSSSENS, ‘Het Belgische universitair systeem, 1817-1991’, 166-167.

Daarnaast richtte de regering zich in haar verklaring op de uitbreiding van het universitaire takenpakket. Waar de universiteiten voorheen onderwijs en onderzoek als officiële kerntaken hadden, kwam daar nu maatschappelijke dienstverlening bij – in die zin dat universiteiten altijd al een maatschappelijke rol vervulden, van het opleiden van toekomstige arbeidskrachten tot het verrichten van waardevol wetenschappelijk onderzoek. De ‘nieuwe’ opdracht hing dus nauw samen met haar onderwijs- en onderzoekstaak. Universiteiten konden deze maatschappelijke rol ook in hun management vertalen, bijvoorbeeld door personen uit politieke, economische en sociale kringen op te nemen in de raad van bestuur.⁵⁹⁸ Verder plande de wetgever een grootschalige hervorming van het financieringssysteem.⁵⁹⁹

Vervolgens installeerde de regering op 30 juli 1968 de Conferentie van de Universitaire Vernieuwingen. Deze bestond uit vertegenwoordigers van de universiteiten (inclusief studenten, technisch en administratief personeel), van de economische en sociale milieus. Ze had als taak de regering te adviseren in het uitwerken van een vernieuwd universiteitsbeleid inzake de doelstellingen, programma’s en methoden van de universiteit, de interne en externe democratisering, de vergroting van de autonomie, enzovoort. – Een soortgelijke universiteitshervorming vond toen ook in Frankrijk plaats. Het land kreeg in 1968 de zwaarste studentenrevolte van West-Europa over zich heen, waardoor in november van dat jaar een wet verscheen die de universiteitsproblemen trachtte te verhelpen, door onder andere meer administratieve, pedagogische en financiële autonomie toe te kennen aan universiteiten.⁶⁰⁰ De Conferentie van de Universitaire Vernieuwingen bood bovendien een uitweg voor de regering om bij verder studentenprotest te verwijzen naar de lopende werkzaamheden van dit orgaan. Enkele weken na haar opstart verruimden de deelnemers het initiatief tot het volledige hoger onderwijs, waarbij het een nieuwe naam kreeg: Conferentie voor de Vernieuwing van het Hoger Onderwijs. De leden zouden in de daaropvolgende periode meermaals samenkomen, maar door hun uiteenlopende profielen, raakten ze het over weinig punten eens, waardoor het verstrekte advies beperkt bleef. Daarom stelde een groep van wetenschappelijk personeel en assistenten een eigen, meer uitgebreid rapport samen: *Universitaire Vernieuwing. Standpunt van de groep wetenschappelijk personeel en navorsers* (1969). Het handelde over de rol van de moderne universiteit in de maatschappij, de structuren voor de navorsing binnen en buiten de universiteit en de universiteitsstructuur in het algemeen.⁶⁰¹

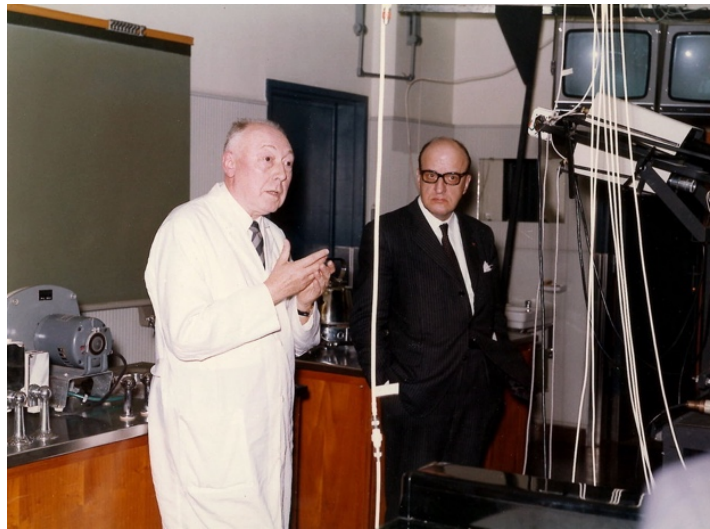
⁵⁹⁸ VERHOEVEN, ‘Belgium: A pacification struggle and a new balance of power’, 44; VAN GOETHEM, ‘Universiteit Antwerpen’, 25.

⁵⁹⁹ TYSSENS, ‘Het Belgische universitair systeem, 1817-1991’, 166-167.

⁶⁰⁰ CRAEYBECKX, *Universiteit van deze tijd*, 147-148.

⁶⁰¹ Parlementaire Documenten Kamer, n. 609-11 (9 juni 1970), ‘Wetsontwerp betreffende de structuur van het technisch hoger onderwijs’, 2; VERHOEVEN, ‘Belgium: A pacification struggle and a new balance of power’, 44; VERHOEVEN, ‘Belgium: linguistic communalism, bureaucratisation and democratisation’, 147-149; VAN HAEGENDOREN, *Het regeringsbeleid inzake universitaire vernieuwing en -expansie en inzake wetenschapsbeleid*, 6; ‘Conferentie voor Vernieuwing van Hoger Onderwijs te Brussel voortgezet’, *De Volksgazet* (23 november 1968), s.p.; ‘Regeringsprogramma aan parlement voorgelegd’, *Gazet van Antwerpen* (26 juni 1968), 13; S.n., *Universitaire vernieuwingen. Standpunten van de groep wetenschappelijk personeel en navorsers*, s.p.; ANTWERPEN, UArchief, 458, nr. 4901: Jaarverslag 1967-1968 Antwerps Studentenkorps, Kommissie Onderwijs.

Ten slotte verschenen er in september en augustus van 1968 twee koninklijke besluiten die een einde stelden aan de centrale adviserende rol van de NRW. Door deze besluiten sloot de raad zich aan bij het Ministerie van Wetenschapsbeleid. Daarbij werden de Diensten voor de Programmatie van het Wetenschapsbeleid (DPWB) opgericht en de individuele ministerpost van Wetenschapsbeleid en Programmatie ingevoerd, die Théo Lefèvre (CVP) als eerste opnam. Verder verscheen dat jaar de eerste publicatie van de inventaris van het wetenschappelijk potentieel van het land. Socioloog Jef Verhoeven merkte op dat dit de rol van de Belgische hoogleraar veranderde van een onderwijzer die aan onderzoek deed naar een manager van wetenschappelijk onderzoek. Daarnaast zouden de verschillende ministeriële departementen de sectie ‘wetenschapsbeleid’ in hun begroting invoeren.⁶⁰²

Afbeelding 30: Théo Lefèvre (rechts) als minister van Wetenschapsbeleid aan RUG, 1971 (UGent Universiteitsarchief, Beeldbank, Bezoek, 31_P00217)

In afwachting van een grootschalige politieke hervorming van het universiteitswezen, trachtten de rectoren Piet De Somer (KUL), Jean-Jacques Bouckaert (RUG) en Lucien Massart (RUCA) een overlegplatform op te richten om zo tot een gedeeld standpunt over de verdere universitaire expansie te komen. Op 27 februari 1968 keurden ze hiervoor de tekst goed van hun akkoord inzake ‘de fundamentele opties voor de universitaire expansie’. De rectoren wilden zoveel mogelijk inspraak in de volgende expansiefase om eventuele concurrentie te kunnen afwenden. Daarnaast voorzagen ze in het akkoord de oprichting van een autonome Vlaamse Interuniversitaire Raad, waarvan ze de officiële erkenning wensten in de nieuwe universitaire wetgeving. De rectoren zouden binnen deze raad gemeenschappelijke standpunten formuleren waar de wetgever vervolgens rekening mee diende te houden in zijn beleid. De instellingshoofden wilden via de raad ook zelf de universitaire financiering regelen. De

⁶⁰² PHILIPPART, ‘The University in Belgian Politics since the Contestation of 1968’, 458; VERHOEVEN, ‘Belgium: linguistic communalism, bureaucratisation and democratisation’, 136; ‘Wetenschapsbeleid is basis van toekomstige welvaart’, *De Standaard* (18 december 1968), s.p.; ‘Koalitiepakt en NRW’, *De Standaard* (12 februari 1969), s.p.

Vlaamse Interuniversitaire Raad of VLIR zou er uiteindelijk pas in 1978 komen.⁶⁰³ De rectoren hadden Dhanis eveneens als lid opgenomen, zonder hier eerst toestemming voor te vragen. Hij vernam het lidmaatschap via de pers.⁶⁰⁴ Hoewel Bouckaert zich hiervoor verontschuldigde, weigerde de UFSIA-rector (op advies van minister Segers) deel uit te maken van de groep.⁶⁰⁵ Ook CVP-volksvertegenwoordiger Karel Blanckaert stond negatief tegenover het initiatief om zo een universitaire raad op te richten. Dergelijk orgaan wilde volgens hem te veel bevoegdheden op zich nemen en zou de universitaire toekomst van Antwerpen mee trachten te bepalen, terwijl dit een kwestie was die binnen de eigen regio moest beslecht worden.⁶⁰⁶ Journalist Ernest Luyten waarschuwde eveneens voor de tussenkomst van universiteiten als Leuven. De Somer handelde volgens hem niet vanuit een katholieke overtuiging, maar uit institutioneel opportunisme.⁶⁰⁷ Dat de Leuvense rector er alles aan deed om de belangen van de Alma Mater te vrijwaren, zou inderdaad blijken (cf. *infra*).

Het duurde nog tot maart 1971 alvorens de universiteiten effectief onder een nieuwe wetgeving functioneerden en de verdere uitbouw van het Antwerpse universiteitswezen kon aanvangen. Daarvoor diende er in de jaren 1969-1971 heel wat in het werk gesteld worden, niet alleen op nationaal politiek niveau, maar ook binnen de Scheldestad.

2.4 Doorbreken van de Antwerpse patstelling?

Toen de UFSIA en het RUCA in oktober 1967 het nieuwe academiejaar aanvatten, herhaalden Dhanis en Massart tijdens de plechtige opening hun ondertussen welbekende en tegenstrijdige visies op de concrete inrichting van de licentiaten en doctoraten. Zo sprak Dhanis in zijn toespraak over hoe de uitdijende Antwerpse industrie in evenredige mate nood had aan ‘grijze stof’, maar dat twee volwaardige universiteiten daarvoor ondenkbaar waren. In de plaats waren er volgens de rector twee volledige kandidatuuropleidingen nodig en een pluralistische samenwerking op vlak van de bovenbouw. Hij verwees vervolgens naar de UFSIA en het RUCA die tijdens het komende academiejaar samen postuniversitair onderwijs inzake Haven- en Transporteconomie zouden inrichten. Vervolgens zouden ook de studiecentra van beide instellingen gaan samenwerken met betrekking tot deze thematiek.⁶⁰⁸ Eerder had Dhanis in een

⁶⁰³ TOLLEBEEK en NYS, *De Stad op de Berg*, 59: Volgens Tollebeek en Nys ook met een vertegenwoordiger van de VUB; ‘Oprichting van Vlaamse Interuniversitaire Raad?’, *Gazet van Antwerpen* (21 februari 1968), 2; ‘Universitair overleg’, *De Standaard* (22 februari 1968), s.p.; ‘Universitair beleid in handen van rektoren?’, *Gazet van Antwerpen* (24 februari 1968), s.p.; ‘Universitaire expansie of stagnatie’, *Gazet van Antwerpen* (27 februari 1968), 10; ‘Rektoren willen universitaire expansie leiden’, *Gazet van Antwerpen* (5 maart 1968), 10.

⁶⁰⁴ ‘Rektoren namen het niet zo nauw’, *Gazet van Antwerpen* (6 maart 1968), 10.

⁶⁰⁵ ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, ‘Dhanis brengt verslag uit bij Minister Segers over het gesprek dat hij had met Bouckaert’.

⁶⁰⁶ BLANCKAERT, ‘Verklaring der rektoren een magere haas’, *Gazet van Antwerpen* (7 maart 1968), 10.

⁶⁰⁷ ‘RUCA en BSP’, *Gazet van Antwerpen* (30 maart 1968), 7.

⁶⁰⁸ ‘Rektor Dhanis reikte de hand’, *Gazet van Antwerpen* (5 oktober 1967), 8; ‘Universitaire faculteiten Sint-Ignatius geopend’, *Het Volk* (5 oktober 1967), s.p.

brief naar Grootjans gesteld dat de samenwerking van de twee centra voor een aantal postuniversitaire programma's enerzijds een teken moest zijn van de wil tot verdere coöperatie en anderzijds een test om na te gaan of dergelijk partnerschap tussen een vrije en een rijksinstelling wel mogelijk was. Dhanis rondde zijn openingsrede af met een verwijzing naar Limburg, die volgens de rector eveneens de mogelijkheid moest krijgen om universitair onderwijs in te richten.⁶⁰⁹

Aan het RUCA maakten de HIVT-studenten dan weer van de openingsceremonie van 10 oktober gebruik om te protesteren tegen het uitblijven van het universitair statuut voor hun instelling, iets waarvoor ze reeds meermaals hadden gepleit en actie gevoerd.⁶¹⁰ Het HIVT kon volgens de studenten perfect beschouwd worden als een universitaire instelling: de docenten hadden toegang tot het emeritaat, het instituut ontving een universitair bouwkrediet, het personeel ressorteerde onder het RUCA en alle uitgaven werden geboekt op de begroting van het RUCA, de toelatingsvoorwaarden waren dezelfde als voor de universiteit en de studiebeurzen vielen ook onder het universitaire stelsel. Het enige wat ontbrak was een universitair statuut. Om hiervoor te ijveren onderbraken ze de toespraak van Massart en haalden ze een spandoek met daarop 'Universitair Statuut' boven. Daarnaast klaagden de studenten aan dat het HIVT-pand in de Schilderstraat, waar vroeger de Rijkshandelshogeschool gevestigd was, een dringende opknapbeurt moest krijgen.⁶¹¹ Desondanks werden hun eisen in de eerstkomende jaren niet ingewilligd. De tolkenschool bleef een heikel punt binnen het verdere verloop van de Antwerpse universiteitsgeschiedenis.

Massart wees in zijn openingsrede nogmaals de ideologische opdeling van het hoger onderwijs af en stelde daarbij dat de studenten die uitdrukkelijk een sterke ideologische insteek verlangden naar de vrije universiteiten van Leuven of Brussel konden gaan. In het kader van de volgende expansiewet pleitte hij voor een kaderwet die enkel de algemene principes voor de uitbreiding zou vastleggen, maar de meer precieze uitwerking ervan zou overlaten aan uitvoeringsbesluiten. Massart wilde daarbij een gelijke financiering van alle universitaire instellingen en een herziening van het statuut van de universiteiten. De overheid diende volgens de rector in te staan voor de volledige financiering van zowel de vrije als van de rijksuniversiteiten. Hij verwees hierbij naar Nederland waar de vrije universiteiten voor 99 procent gesubsidieerd werden. De resterende één procent stond symbool voor hun vrijheid van al te veel

⁶⁰⁹ ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, 'Overlegcentrum-Antwerpen, 11 januari 1967'; Ibidem, 'Brief van F. Grootjans aan Dhanis, 12 januari 1967'; Ibidem, 'Brief van Dhanis aan minister Grootjans, 30 januari 1967'.

⁶¹⁰ Bijvoorbeeld op 22 december 1966 cf. 'Antwerpse tolken en vertalers staken', *Het Handelsblad* (23 december 1966), s.p. Tijdens de actie 'valies' van januari 1967, cf. 'Antwerps studentenkorp bereidt actie "valies" voor', *Het Laatste Nieuws* (12 januari 1967), s.p. Een hongerstaking door een twintigtal studenten gedurende anderhalve dag cf. 'Tolkenschoolstudenten in hongerstaking' (cf. *supra*). Een tweedaagse boycot van de lessen in april 1967, cf. 'Vertalers en tolken staken twee dagen', *De Nieuwe Gazet* (10 april 1967), s.p.; 'Staking van Antwerpse studentenvertalers was algemeen', *De Nieuwe Gazet* (11 april 1967), s.p.

⁶¹¹ 'Rektor Massart wijst katholiek hoger onderwijs radikaal af', *Gazet van Antwerpen* (11 oktober 1967), 8; 'Massart: stop met spreiding', *De Standaard* (11 oktober 1967), s.p.; 'Eerste studiegids van Ruca kwam van de pers', *Gazet van Antwerpen* (13 juli 1968), 6.

overheidsinmenging. Los van de subsidiëring dienden de rijksuniversiteiten volgens Massart namelijk te beschikken over voldoende autonomie.⁶¹² De gelijkschakeling van het statuut en de financiering was een notie waarvoor verschillende instanties pleitten aan het einde van de jaren 1960 (cf. *supra*). Het vormde bijvoorbeeld het eerste punt in het eerder vermelde rapport over de *Universitaire Vernieuwing* uit 1969.

Daarnaast moest volgens Massart de verdere uitbouw van de Antwerpse universiteit uitgaan van de specifieke behoeften van de streek, waardoor het hem noodzakelijk leek dat er eerst licenties en doctoraten kwamen voor de faculteit Wetenschappen en Geneeskunde. De hogere graden in de Wetenschappen beantwoordden in dat opzicht aan de industriële ontwikkeling van Antwerpen en die van Geneeskunde maakten de komst van een universitair ziekenhuis mogelijk, waar een grote stad volgens de rector diende over te beschikken. Massart wilde dat het RUCA zich ook horizontaal verder zou kunnen uitbouwen, met als eerste een faculteit Toegepaste Wetenschappen.⁶¹³ Net als het jaar voordien ontving hij na zijn rede kritiek van de katholieke pers, met uitzondering van *La Libre Belgique* die brutaliteit meende te verkiezen boven hypocrisie. *La Métropole*, *De Gazet van Antwerpen*, *De Standaard* en het satirische, Vlaamsgezinde weekblad 't *Pallierterke* verweten Massart dat hij de deur voor het voorstel van Dhanis dichtield en zo de realisatie van de Antwerpse universiteit onmogelijk maakte.⁶¹⁴ Natuurlijk kon de RUCA-rector net hetzelfde beweren over de katholieken die zijn idee niet in overweging namen. Kranten van een andere strekking, zoals de liberale en vrijzinnige *De Nieuwe Gazet*, namen het bijgevolg op voor Massart: “De stelling die ten grondslag ligt aan prof. Massart’s visie op het universitair onderwijs in België is beslist minder onthutsend dan het commentaar van het Antwerps dagblad [*de Gazet van Antwerpen*] en behelst integendeel een onmiskenbare logica.”⁶¹⁵

Dhanis bleef ondertussen corresponderen met de CVP-ministers Robert Houben en Paul-Willem Segers.⁶¹⁶ Hij verzocht hen ervoor te zorgen dat de politiek verder werk zou maken van het Antwerpse vraagstuk. Daarbij wenste hij dat de UFSIA haar opleidingsaanbod verder zou

⁶¹² RUCA, *Studiegids 1968-69*, 13.

⁶¹³ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373, Openingsrede Massart (10 oktober 1967); RUCA, *Studiegids 1968-1969*, 14-17.

⁶¹⁴ ‘Le recteur Massart, qui se fait chahuter, rejette l’idée du R.P. Dhanis d’une université pluraliste à candidatures indépendantes’, *La Métropole* (12 oktober 1967), s.p.; ‘Anvers-Etat dit “non” à Saint-Ignace’, *La Libre Belgique* (12 oktober 1967), s.p.; “Massart, avec une brutalité que l’on croyait dépassée mais qui, après tout, est préférable à l’hypocrisie.”; ‘Teleurstellend’, *Gazet van Antwerpen* (13 oktober 1967), 2; ‘Illuzie of dilemma?’, *De Standaard* (13 oktober 1967), s.p.; ‘Massart op dwaalwegen’, 't *Pallierterke* (19 oktober 1967), 2: “Massart is voor ons een grote ontgoocheling geworden. Destijds hebben we hem ook in dit weekblad veel krediet gegeven. We moeten thans erkennen dat hij een door sektarisme verblind, fanatiek, onbeleefd en onbetrouwbaar man is. Hij wordt een gevaar voor de toekomst van R.U.C.A. We hopen nu maar dat pater Dhanis karaktervast zijn weg verder gaat, tot er ergens opnieuw een ontmoetingspunt met R.U.C.A. wordt gevonden. Als het moet tegen of zonder Massart.”; ‘Slecht voor Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (23 oktober 1967), 2; ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, ‘Brief van Dhanis aan minister Grootjans’.

⁶¹⁵ GOLDWASSER, ‘Rector Massart en het universitair dualisme’, *De Nieuwe Gazet* (13 oktober 1967), s.p.

⁶¹⁶ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373 (map 2), Correspondenties Dhanis naar Segers tijdens 1968.

mogen uitbreiden, zodat katholieke jongeren voor elke studierichting bij de UFSIA terecht konden.⁶¹⁷ In februari 1968 richtten De Somer en Leemans een brief naar bisschop Daem waarin ze zich negatief uitspraken over de plannen van Dhanis, omdat de KU Leuven zo een van haar belangrijkste rekruteringsgebieden dreigde te verliezen. Als Sint-Ignatius haar opleidingsaanbod effectief zou verruimen, diende er volgens De Somer en Leemans eveneens een sterkere bestuurlijke band tussen beide instellingen te komen, om op die manier een doorstroming naar Leuven te garanderen.⁶¹⁸ Toen de Hoge Raad van de UFSIA in mei 1968 aan minister Segers verzocht om het voorstel van Dhanis te overhandigen aan formateur Paul Vanden Boeynants (1919-2001), uitte bisschop Daem zijn bezwaren tegen de nota.⁶¹⁹ De tekst stelde namelijk een samenwerking tussen UFSIA en RUCA voor, wat volgens de bisschop geen leefbare regeling was. In een brief aan Segers stelde hij nadrukkelijk: “Ik ben persoonlijk gekant tegen een volledige universiteit te Antwerpen. Dat lijkt mij overbodig en zeer nadelig voor Leuven.” Daem merkte op dat Dhanis er alles aan deed om zijn wil door te drukken. De Antwerpse Segers verkoos echter een sterk uitgebouwd universiteitswezen in de Scheldestad, waardoor hij Daem van gedachten wilde doen veranderen.⁶²⁰ De minister zou bovendien een blijvende rol spelen in deze verdere uitbouw (cf. *infra*).

Naast de UFSIA bezorgde ook de werkgroep Universitaire Expansie van de CVP-Antwerpen op 8 mei 1968 haar standpunt inzake het Antwerpse universiteitswezen aan premier Paul Vanden Boeynants (PSC, 1919-2001). Ze stelde dat de Scheldestad nood had aan een volledige universiteit om het industriële groeiproces goed te kunnen blijven opvangen. Daarbij vond ze het ondenkbaar dat er twee universiteiten zouden uitgebouwd worden, maar er moest zowel tegemoet gekomen worden aan de wensen van de katholieken als aan die van de niet-katholieken. De groep verdedigde het standpunt van Dhanis om twee autonoom bestuurde, maar geassocieerde universitaire kandidatuurinstellingen te behouden en een gedeelde, paritaire bovenbouw uit te werken met het statuut van een stichting. Ze was bijvoorbeeld gekant tegen de idee van Massart om een volledige rijksuniversiteit uit te bouwen, aangezien de UFSIA hier op termijn zou onder wegwijnen. De komst van volledig universitair onderwijs in Antwerpen zou vanzelfsprekend gevolgen hebben voor de studentenwerving van de Leuvense universiteit, maar CVP-Antwerpen argumenteerde dat de Alma Mater dit moest accepteren aangezien het in het voordeel was van de christelijke gemeenschap.⁶²¹

In de periode rond 1968 ging de politieke en media-aandacht in de eerste plaats naar de taalkwestie aan de universiteit van Leuven en Brussel, waardoor de Antwerpse zaak op de achtergrond bleef (cf. *supra*). Dit ontstemde Massart, die in februari 1968 protesteerde dat er niet voor Leuven maar voor Antwerpen moest gemanifesteerd worden. Diezelfde maand werd

⁶¹⁷ ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, ‘Brief van Dhanis aan Senator Houben, 19 december 1967’.

⁶¹⁸ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373 (map 2), Brief P. De Somer en E. J. Leemans aan Bisschop Daems (1 februari 1968).

⁶¹⁹ Ibidem, Brief van Dhanis aan de leden van de Hoge Raad (14 mei 1968).

⁶²⁰ Ibidem, Brief Segers aan Daem (18 mei 1968); Ibidem, Brief Daem aan Segers (22 mei 1968).

⁶²¹ ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, ‘Standpunt van de Werkgroep Universitaire Expansie C.V.P.-Antwerpen, 8 mei 1968’.

er aan het RUCA een contactcommissie opgericht, bestaande uit drie professoren, drie leden van het wetenschappelijk personeel en zes studenten om geregeld de Antwerpse universitaire problematiek te bespreken.⁶²² In juni vertrok daarbij een motie naar de regeringsonderhandelaars om aan te klagen dat de concrete belangstelling enkel naar de vrije universiteiten leek te gaan. Net als in de openingsrede van oktober 1967 eiste het RUCA om als rijksinstelling meer autonomie te verkrijgen en gelijke expansiekansen, wat de academische overheid vertaald wilde zien in een onmiddellijke verticale en horizontale uitbouw.⁶²³

Tijdens zijn 11-juliredere klaagde ook Craeybeckx aan dat het intellectueel kapitaal van de regio onvoldoende kon ontgonnen worden, doordat het Antwerpse universiteitswezen zich niet verder ontwikkelde.⁶²⁴ In plaats van het opleidingsaanbod van het RUCA of de UFSA verder uit te breiden, verwachtte de politiek eerst echter een nauwere samenwerking tussen de beide instellingen. Zo vroeg Karel Blanckaert (CVP) nog op 10 juli in de Kamer of Piet Vermeylen (BSP) als de nieuwe onderwijsminister niet meer gewicht in de schaal kon leggen om deze toenadering te eisen. De minister repliceerde dat hij eveneens een meer vergaande samenwerking wenste, maar dat hij daartoe geen beslissing kon nemen zonder dat er eerst constructieve gesprekken zouden plaatsvinden tussen het RUCA, de UFSIA, de regering en het parlement.⁶²⁵ Ondanks deze toenemende druk, bleven opbouwende onderhandelingen tussen de twee instellingen uit. De situatie werd onhoudbaar voor de studenten.⁶²⁶

UFSIA-hoogleraar Herman Deleek bracht rector Dhanis en Antwerps gouverneur Andries Kinsbergen rond de tafel in een poging uit het slop te raken. De heren hadden elkaar op 22 februari 1967 al eens informeel ontmoet, waarbij Dhanis de gouverneur trachtte te overtuigen van zijn formule van een dubbele waaier en waar Kinsbergen aangaf dat hij een universiteit voor Antwerpen zou opeisen.⁶²⁷ In september 1968 kwamen ze opnieuw samen, deze keer ook in het gezelschap van Frans Grootjans die met de regeringswissel afstand had moeten doen van zijn ministerpost van Nationale Opvoeding. Kinsbergen nam vervolgens de leiding over het initiatief uit handen van Deleek. Waar burgemeester Craeybeckx aangezien wordt als een prominente voorvechter voor de Antwerpse zaak in de aanloop naar de eerste expansiewet, kan hetzelfde gezegd worden over Kinsbergen in de context van de

Afbeelding 31: Kinsbergen (links) en Grootjans (rechts), 15 oktober 1967 (FelixArchief, *Gazet van Antwerpen*, 944#7056)

⁶²² 'RUCA en de stiermoeder staat', *Gazet van Antwerpen* (1 februari 1968), 11.

⁶²³ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1461, Telegram van ACOD RUCA aan Craeybeckx (10 juni 1968).

⁶²⁴ CRAEYBECKX, *Universiteit van deze tijd*, 16, 114-125.

⁶²⁵ ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, 'Vergadering van de Kamer op woensdag 10 juli 1968'.

⁶²⁶ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1461, Motie door jongeren ACOD-Onderwijs Antwerpen (31 januari 1968): Eiste onder meer dat het parlement voorrang zou verlenen aan de definitieve uitbouw van het rijksuniversitaire centrum te Antwerpen.

⁶²⁷ ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, 'Verslag van Dhanis over een bijeenkomst met Deleek en Kinsbergen, 22 februari 1967'.

tweede expansiewet. Als gouverneur opende hij op 1 oktober 1968 de gewone zitting van de provincieraad en hield daarbij een pleidooi voor een actieve politiek om een oplossing te vinden voor de hersenvlucht die een negatieve impact had op de ontwikkeling van de regionale economie. Antwerpen diende uit te groeien tot groeipool voor België. Intellectueel kapitaal vormde daarvoor de voornaamste grondstof en dit moest aangeleverd worden door een volwaardige universiteit.⁶²⁸ Hij riep op tot de verdere uitbouw van het universitair onderwijs in de provincie Antwerpen: “Laten wij de handen ineenslaan en loyaal samenwerken om het zich ontwikkelend universitair leven te laten uitgroeien in het raam van eenzelfde universitaire eenheid.”⁶²⁹ Kinsbergen verklaarde later dat dit het moment was waarop hij de idee voor een Antwerpse universiteit voor het eerst publiekelijk uittestte. Doordat hij vervolgens grotendeels positieve reacties kreeg, besloot de gouverneur verder te willen sleutelen aan een werkbaar plan.⁶³⁰

De volgende dag knoopte Dhanis in zijn openingsrede voor het academiejaar 1968-69 aan bij de toespraak van Kinsbergen. De rector deed een oproep om de twee universitaire centra in Antwerpen tot één volwaardige universiteit uit te bouwen. “Nog meer tijd verliezen belet de uitstraling van ons hoger onderwijs, de aanpassing ervan aan de noden van vandaag, en benadeelt niet minder de studenten.”⁶³¹ Daarbij week hij wel niet af van zijn visie om twee volledige waaiers aan kandidaturen te voorzien. Kinsbergen zelf nam tijdens de ceremonie ook het woord, waarin hij eveneens wees op hoe er in het lopende parlementaire jaar nog alle mogelijke kansen moesten gegrepen worden. Daarbij stelde hij dat de Antwerpse universiteit er moest komen, “liefst niet morgen maar vandaag”.⁶³²

Massart bepleitte tijdens zijn openingsrede dat er in Antwerpen één pluralistische universiteit moest komen waar iedereen, ongeacht zijn of haar ideologische achtergrond, welkom was. Als een samenwerking met de UFSIA zonder dubbele kandidaturen niet mogelijk zou zijn, wilde hij een onmiddellijke verticale uitbouw van de kandidaatsopleidingen, met als eerste die van Geneeskunde. Daarnaast pleitte Massart voor een meer vergaande inschakeling van het HIVT in het centrum. De rector prefereerde met andere woorden verder te gaan met een beperkt aantal opleidingen, veeleer dan een volledig gamma dubbel aan te bieden. Dit leek namelijk een onnodig dure formule. Onderwijsminister Vermeylen (BSP) volgde Massart hierin.⁶³³

⁶²⁸ ‘Antwerpse expansie is van nationaal belang’, *Gazet van Antwerpen* (2 oktober 1968), 15; ‘Antwerpen als groeipool’, *Gazet van Antwerpen* (3 oktober 1968), 11; VANDERSTEEN, ‘UIA of een hele universiteit voor Antwerpen (IV)’, *Gazet van Antwerpen* (27 juli 1971), 3.

⁶²⁹ ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Academische zitting ter ere van Minister van Staat en Ere-Gouverneur Andries Kinsbergen (25 maart 1994).

⁶³⁰ VAN DOORSLAER, ‘De UIA-formule was alleen hier mogelijk’, *De Morgen* (24 mei 1985), 13.

⁶³¹ ‘UFSIA-akademiejaar stijlvol geopend te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (3 oktober 1968), 17.

⁶³² ‘Loyaal samenwerking’, *Gazet van Antwerpen* (4 oktober 1968), 11.

⁶³³ VAN BEECK, ‘Luisterrijke en incidentloze Openingsplechtigheid in het Ruca’, *De Volksgazet* (15 oktober 1968), s.p.; ‘Minister Vermeylen: “Geen verspilling met dubbele kandidaturen”’, *De Nieuwe Gazet* (15 oktober 1968), s.p.; ‘Geen waaiers, zegt Vermeylen’, *De Standaard* (15 oktober 1968), s.p.; ‘RUCA-rector wijst kompromis af’, *Gazet van Antwerpen* (15 oktober 1968), 6.

Omwille van zijn visie ervaarde Massart een aanhoudende tegenwind van de *Gazet van Antwerpen* als katholieke spreekbuis. Zo verklaarde de eerder vernoemde *GVA*-journalist Ernest Luyten dat de opstandige houding van de rector ten aanzien van verdere samenwerking ontsproot uit jaloezie voor het succes van de UFSIA. Massart zou volgens Luyten de verdere groei van de instelling willen boycotten.⁶³⁴ CVP-volksvertegenwoordiger Karel Blanckaert betichtte de rector er in dezelfde krant van dat hij elke pion die zich wilde mengen in de verdere uitbouw van de Antwerpse universiteit van het schaakbord wilde vegen en daarbij alles deed om elk gesprek met de UFSIA te ontlopen.⁶³⁵ Massart kwam verder in opspraak toen hij de dissectielessen voor de studenten Geneeskunde aan de Brusselse universiteit liet doorgaan. Luyten beschouwde dit als een tactiek om de kandidaatsstudenten te motiveren om het verdere verloop van hun studies aan een vrijzinnige universiteit te laten doorgaan.⁶³⁶ Vervolgens kreeg het RUCA in de *Gazet van Antwerpen* de kritiek dat zijn studenten regelmatig socialistische verkiezingspropaganda toegezonden kregen, aangezien de BSP volgens de krant de adresgegevens van de studenten kreeg doorgespeeld. Verder werd beweerd hoe politieke kleur een rol speelde bij de benoemingen. Massart bestempelde deze kritiek als een ‘lasterlijke fluistercampagne’ en beklemtoonde dat het RUCA van inborst pluralistisch was.⁶³⁷ Hij zou evenmin wegblijven van publieke evenementen om zijn standpunt te verkondigen.⁶³⁸

Het RUCA-studentenparlement steunde in elk geval de visie van zijn rector. Toen de studenten van het RUCA en de UFSIA op 15 oktober samen een straatbetoging organiseerden om te pleiten voor één grote Antwerpse universiteit, kwamen beide groepen opdagen met eerder tegenstrijdige spandoeken. De studenten van Sint-Ignatius verspreidden het bericht: ‘UFSIA tegen verticale uitbouw RUCA’ en die van het rijksuniversitair centrum droegen het opschrift: ‘Geen dubbele waaier voor Antwerpen’. Er ontstond dan ook enige deining wanneer een RUCA-student het UFSIA-spandoek verscheurde.⁶³⁹ De botsende visies zorgden ervoor dat de Katholieke studentenorganisaties uit de UFSIA, de Handelshogeschool voor Juffrouwen en de Katholieke Vlaamse Hogeschool voor Vrouwen een week later meedeelden dat de gemeenschappelijke studentenactie om te strijden voor een eengemaakte Antwerpse

⁶³⁴ ‘Het pakt van Faustus’, *Gazet van Antwerpen* (11 maart 1968), 10.

⁶³⁵ BLANCKAERT, ‘Verklaring der rektoren een magere haas’, *Gazet van Antwerpen* (7 maart 1968), 10.

⁶³⁶ ‘RUCA gekompromitteerd’, *Gazet van Antwerpen* (25 maart 1968), 10.

⁶³⁷ ‘RUCA-rector wijst kompromis af’, *Gazet van Antwerpen* (15 oktober 1968), 6.

⁶³⁸ Zo waarschuwde hij op een lezing van de Joods Kulturele Kring Antwerpen tegen de verspilling van middelen. De universitaire expansie was een kostelijke zaak waar de overheid voor moest instaan, wat ertoe zou leiden dat ze hogere eisen zou stellen aan de universiteit. Hij uitte zich eveneens negatief over een verdere interne democratisering van de universiteit, cf. ‘Massart over de universiteit’ *Gazet van Antwerpen* (25 oktober 1968), 16; ‘Rektor Massart over “de evolutie van de universiteit” voor Lion’s Club Marnix’, *Gazet van Antwerpen* (27 november 1968), 7; ‘Liefst één universiteit zegt rektor Massart’, *De Standaard* (27 november 1968), s.p.; ‘Restructuratie universitair onderwijs noodzakelijk’, *De Nieuwe Gazet* (27 november 1968), s.p.

⁶³⁹ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1461, Politierapport studentenactie 15/10/1968; ‘RUCA- en St.-Ignatius betogen te zamen’, *De Nieuwe Gazet* (16 oktober 1968), s.p.; ‘Pluralistische Studentenbetoging voor één Universiteit te Antwerpen’, *De Volksgazet* (16 oktober 1968), s.p.; ‘RUCA-bezetting van Katholieke Hogeschool voor Vrouwen ebde weg’, *Gazet van Antwerpen* (16 oktober 1968), s.p.

universiteit werd stopgezet, zolang het ASK in de plaats daarvan opkwam voor de verdere uitbouw van het RUCA.⁶⁴⁰

Toen Dhanis op 3 december 1968 van bisschop Daem had begrepen – wat nadien een misverstand bleek – dat deze laatste het initiatief van de gouverneur accepteerde, lichtte de rector de dag nadien publiekelijk een tipje van de sluier op aangaande de besprekingen.⁶⁴¹ Tijdens een debat van de KVHU-kring Hoger Leven in Turnhout gaf hij aan dat een oplossing met betrekking tot een volwaardige Antwerpse universiteit in zicht was. Daarbij veegde hij nogmaals het voorstel van Massart van tafel, wat volgens hem ook nooit door het parlement zou geraken. Dhanis stond eveneens eerder negatief tegenover een gelijkaardige formule waarbij het RUCA en de UFSIA beiden verticaal zouden worden uitgebouwd, maar zonder twee keer het volledige gamma aan kandidaturen in te richten. Het RUCA zou zich eerder toeleggen op de exacte en medische wetenschappen, terwijl de UFSIA zich zou blijven specialiseren in de humane wetenschappen. Volgens de rector zouden twee waaiers aan kandidaturen, in tegenstelling tot wat Massart verklaarde, geen financiële problemen opleveren. Deze optie was bovendien noodzakelijk om de vrije keuze van studenten te respecteren en hun vorming als minderjarigen te vrijwaren. Dhanis gaf aan dat het gros van de Antwerpse bevolking een voorkeur had voor katholiek hoger onderwijs, maar omdat hij de minderheid niet wilde verdrukken, opteerde hij toch voor een pluralistische bovenbouw. In dat opzicht was het volgens de rector dan ook totaal onaanvaardbaar dat deze minderheid een eigen universiteit eiste en daarbij de katholieken in de hoek duwde.⁶⁴²

Op 23 oktober 1968 had Kinsbergen ook van minister Vermeulen groen licht gekregen om een plan voor Antwerpen te formuleren waar de regering kon op verder bouwen in haar expansiebeleid.⁶⁴³ De gouverneur zette daarom de besprekingen verder, maar wel zonder vertegenwoordigers van de universitaire gemeenschap, dus zonder Dhanis en Deleeck die eerder hadden geparticipeerd. Kinsbergen gebruikte wel een nota die Deleeck eerder in augustus 1966 had opgesteld als vertrekpunt voor de onderhandelingen. De tekst beschreef hoe een overeenkomst kon bereikt worden en wat deze allemaal moest omvatten.⁶⁴⁴ De nota had eerder al een al een centraal onderdeel gevormd van het eindverslag *Opvattingen rond en organisatievormen van de toekomstige Antwerpse Universiteit* uit 1966, samengesteld door een katholieke werkgroep met vertegenwoordigers van de UFSIA als Dhanis, Deleeck en De Bruyne, en van de CVP, onder wie Tindemans, Geens en Mertens de Wilmars.⁶⁴⁵

⁶⁴⁰ ‘Katholieke studentenorganisaties tegen verticale uitbouw van RUCA’, *Gazet van Antwerpen* (23 oktober 1968), 17.

⁶⁴¹ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373, Pro memoria van het gesprek met Mgr. Daem met P. Dhanis hem overgemaakt op 4 december 1968.

⁶⁴² ‘Probleem Antwerpse universiteit naar een oplossing’, *Gazet van Antwerpen* (4 december 1968), 9.

⁶⁴³ VAN DOORSLAER, ‘De UIA-formule was alleen hier mogelijk’, *De Morgen* (24 mei 1985), 13.

⁶⁴⁴ ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, ‘H. Deleeck, Werknota (2^e versie) betreffende de structuur en vooral het beheersorganisme van de “Universiteit Antwerpen” (1), 29 augustus 1966’.

⁶⁴⁵ *Ibidem* ‘Ontwerp van het eindverslag van de werkgroep m.b.t. e toekomstige Antwerpse universiteit, 30 september 1966’.

Zoals Deleeck adviseerde, bracht Kinsbergen een afvaardiging van de drie grootste Belgische partijen samen: Paul-Willem Segers (CVP), Jos Van Eynde (BSP) en Frans Grootjans (PVV). Zij waren volgens de gouverneur de stem van Antwerpen in Brussel. Het doel was om een partijpolitiek compromis te bereiken dat zodoende het potentieel had om door de meerderheid van het parlement goedgekeurd te worden. Deze manier van beleidsvoering is nogmaals een voorbeeld van participatie, waarbij de feitelijke macht tijdens de jaren 1960 steeds verder naar de politieke partijen verschoof (cf. *supra*). Het politieke driespan meende daarmee in de voetsporen te treden van burgemeester Frans Van Cauwelaert (CVP) en Camille Huysmans (BSP) die in 1921 een onderwijskwesitie in Antwerpen oplosten door middel van een akkoord, een Schoolpact *avant la lettre*.⁶⁴⁶ Deze historische verdraagzaamheid tussen het katholieke en vrijzinnige onderwijs in de stad vormde volgens Kinsbergen eveneens een cruciaal element om de uiteindelijke compromisoplossing in de praktijk te vertalen.⁶⁴⁷

Op 11 januari 1969 kwam een overeenkomst tot stand.⁶⁴⁸ Kinsbergen informeerde Dhanis en voerde vervolgens een aantal kleine bemerkingen van de rector door.⁶⁴⁹ De definitieve ‘vertrouwelijke nota betreffende het universitair probleem in Antwerpen’ kreeg de officiële datum van 16 januari. Het duurde tot februari alvorens het persbureau Belga hier de eerste berichtgeving over ontving. Het vernam dat er een werkdocument was opgesteld inzake de regeling van de universitaire expansie in Antwerpen en meer specifiek over een gezamenlijke bovenbouw voor het RUCA en de UFSIA.⁶⁵⁰ Wilfried De Cleyns (°1948/9), student Handelswetenschappen en uitgever van de *UFSIA-Krant*, omschreef het akkoord als volgt: “Neem drie kleurenpotloden, maal ze in de koffiemolen, voeg er een snuifje gouverneur bij, dan goed roeren. Daar staat een universiteit!”⁶⁵¹

Het akkoord, dat de naam ‘Plan Kinsbergen’ kreeg en ook wel bekend stond als het ‘Driepartijenakkoord’, voorzag de oprichting van een derde universitaire instelling die zou instaan voor de inrichting van de licentiaten en doctoraten: “Deze nieuwe instelling, die uiteraard een vrije instelling zal zijn, krijgt bijvoorbeeld de vorm van een stichting of een instelling van openbaar nut.” Waar de zeggenschap van de onderwijsminister over de bovenbouw beperkt zou blijven, diende deze instelling alsnog de voordelen van een rijksuniversiteit te krijgen. De juridische aard van de nieuwe instelling was dus ambigue, waardoor het evenwicht tussen het aantal universiteiten ingericht door het vrije initiatief of door de Staat niet verstoord raakte.⁶⁵² De instelling diende ook intern de ideologische balans te

⁶⁴⁶ CLAES, ‘Antwerpen waagt een universitair experiment’, *De Standaard* (7 februari 1969), 5.

⁶⁴⁷ VAN DOORSLAER, ‘De UIA-formule was alleen hier mogelijk’, *De Morgen* (24 mei 1985), 13.

⁶⁴⁸ LENDERS, *Ontstaan en groei van de Universiteit Antwerpen*, 59.

⁶⁴⁹ ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, ‘Nieuwe tekst Kinsbergen op basis van enkele opmerkingen, van Kinsbergen naar Dhanis, 16 januari 1969’.

⁶⁵⁰ ‘Driepartijenoverleg over Antwerpse universitaire expansie’, *Gazet van Antwerpen* (1 februari 1969), 19.

⁶⁵¹ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1461, UFSIA-Krant °11 (1969).

⁶⁵² Archief CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, ‘De juridische aard van de Universitaire Instelling Antwerpen, april 1975, 3-5:

- “Zoals er reeds op gewezen werd was de Instelling oorspronkelijk, in het Driepartijenakkoord, bedoeld als een privaatrechtelijke instelling, die een ruime autonomie zou bezitten, en dan ook

vrijwaren, waardoor het hoogste bestuursorgaan (de Raad van Beheer) paritair zou samengesteld zijn uit katholieken en niet-katholieken. Dit pluralistische karakter doorbrak de traditionele tegenstelling tussen het confessionele en niet-confessionele onderwijs. Het RUCA en de UFSIA zouden hun bestaande kandidaturen en de volledige opleiding TEW blijven organiseren. Vervolgens dienden de instellingen het recht te krijgen om na een programmastop van vier jaar hun kandidaturen horizontaal verder uit te bouwen.⁶⁵³ Kort na de bekendmaking van het akkoord kwamen de eerste positieve signalen uit het Antwerpse arrondissement waar de CVP, BSP en PVV hun goedkeuring gaven. Ondanks zijn wens om in Antwerpen tot één universiteit te komen, schaarde ook minister van Nationale Opvoeding Vermeyleen zich achter de compromistekst.⁶⁵⁴

Hoewel het plan op politiek niveau voor een zekere doorbraak leek te zorgen, maakte het de verdeeldheid binnen de Antwerpse universitaire gemeenschap meer zichtbaar.⁶⁵⁵ Aan het RUCA vond op 5 februari een eerste plenaire vergadering plaats waar het akkoord besproken werd. Hieraan namen ook vertegenwoordigers van de UFSIA deel. De samenstellers van het

uitgebreide bevoegdheden zou uitoefenen als interne wetgever. In het ontwerp is echter de U.I.A. een publiekrechtelijke instelling geworden, wat het probleem ten volle in gebied plaatst van artikel 17 van de Grondwet.”

Artikel 17: “Het onderwijs is vrij; elke preventieve maatregel is verboden; de bestraffing van de misdrijven wordt alleen door de wet geregeld. Het openbaar onderwijs, op staatskosten gegeven, wordt eveneens door de wet geregeld.”

- Opmerkingen op de voorstellen van de Raad van State (Parlementaire Documenten Kamer, 763 (1970-1971) N. 1, 5-8: “De regering noemt de U.I.A. ‘een instelling van openbaar nut waarvan de controle door de Minister van Nationale Opvoeding verzekerd wordt, zoals dit enigermate bestaat voor de parastatalen van categorieën B en C, zoals beschreven in de wet van 16 maart 1954’. De regering verdedigt deze zienswijze door te verklaren dat de instelling van openbaar nut, waarvan sprake in de wet van 27 juni 1921, aanvankelijk diende te worden opgericht door een privé-initiatief maar dat een evolutie heeft plaats gehad en dat er nu ook instellingen van openbaar nut bestaan die opgericht werden door de wetgever. De instellingen van openbaar nut door de wet opgericht, onderscheiden zich van de openbare instellingen door het feit dat zij gelast zijn met een openbare dienst doch geen openbare dienst zijn, en dat zij niet rechtens onderworpen zijn aan de controle van het Rekenhof en dat zij genieten van een zeer grote autonomie, hetgeen hen bv. de mogelijkheid geeft het statuut van haar personeel op te stellen.”
- Verslag van de Kamercommissie (Parlementaire Documenten Kamer, 763 (1970-1971) N. 4): In de Kamercommissie herhaalde de Minister van Nationale Opvoeding de in de bijlage II bij de memorie van toelichting gehuldigde stelling: “de universitaire Instelling Antwerpen is een instelling van openbaar nut, nl. een vrije instelling die evenwel onderworpen is aan dezelfde controle als de rijksuniversiteiten, een controle die vergelijkbaar is met deze op de instelling ondergebracht onder de benaming van parastatalen.”;

ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, ‘De juridische aard van de Universitaire Instelling Antwerpen, april 1975.

⁶⁵³ Ibidem, ‘Nieuwe tekst Kinsbergen op basis van enkele opmerkingen, van Kinsbergen naar Dhanis, 16 januari 1969’; ‘Akkoord over Universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (4 februari 1969), 1, 15; VAN DOORSLAER, ‘De UIA-formule was alleen hier mogelijk’, *De Morgen* (24 mei 1985), 13.

⁶⁵⁴ ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Lezing G. Colebunders, ‘Universiteit Antwerpen’, 3; ‘Drie partijen zijn het eens over pluralistische universiteit voor Antwerpen’, *De Standaard* (4 februari 1969), 2; ‘Basis-akkoord over pluralistische universiteit te Antwerpen’, *Het Volk* (5 februari 1969), s.p.

⁶⁵⁵ VAN DER STEEN, ‘De universitaire expansie te Antwerpen’, 20; LENDERS, *Ontstaan en groei van de universiteit van Antwerpen*, 58.

plan waren eveneens uitgenodigd, maar bleven afwezig. De meningen tijdens deze bijeenkomst liepen sterk uiteen. Om te beginnen was het ASK verontwaardigd dat de Antwerpse universitaire instellingen niet betrokken waren bij de totstandkoming van het uiteindelijke voorstel. Daarnaast protesteerde het korps dat de problematiek van het HIVT hierin nogmaals genegeerd werd. Vervolgens vond het de voorgestelde structuur omslachtig, bijvoorbeeld inzake het behoud van twee volledige TEW-faculteiten. Bovendien creëerde het plan een wettelijke basis voor de dubbele waaier aan kandidaturen, wat het ASK de voorbije jaren reeds had afgekeurd. Deze studenten wilden één grote pluralistische universiteit en geen versnippering over twee instellingen. Ze besloten daarom acties te ondernemen en zo de concrete implementatie van het akkoord tegen te houden. De liberale studentenorganisatie van het RUCA kantte zich niet tegen het politieke compromis en steunde het ASK dus niet in zijn protest.⁶⁵⁶ Ze beschouwde de regeling als een realistische stap naar een volwaardige Antwerpse universiteit. Verder verwierp de Studentenvakbeweging Antwerpen (SVB) wel alle structurele hervormingen die niet leidden tot een drastische democratisering en pleitte voor één universiteit in plaats van drie onvolwaardige instellingen. De aanwezige studentenvertegenwoordigers van de UFSIA keurden eveneens af dat er geen studenten betrokken waren bij het overleg, maar ze waren wel tevreden dat het plan concrete stappen nam richting een eengemaakte, pluralistische Universiteit Antwerpen. Daarbij benadrukten ze de voorlopige aard van het akkoord en ze pleitten ervoor dat het RUCA, de UFSIA en deze nieuwe instelling bij de start van het academiejaar 1972-73 moesten fuseren tot deze ene universiteit. Ook het administratief en dienstpersoneel van het RUCA benaderde de regeling als een overgangsfase. Het wetenschappelijk personeel benadrukte sterker zijn eis voor één rijksuniversiteit met een grote autonomie.⁶⁵⁷

De volgende dag vond het tweede deel van de plenaire vergadering plaats, bijgewoond door RUCA en UFSIA studenten, professoren en wetenschappelijk personeel. Deze keer lichtte Kinsbergen, die tevens hoogleraar aan het Rijksuniversitair Centrum was, zijn plan toe. Hij beschouwde dit als een noodzakelijk initiatief om de minister van Nationale Opvoeding op weg te helpen, zodat er tegen de aanvang van het volgende academiejaar een vervolgwet op het Antwerpse universiteitswezen zou komen. De gouverneur ging in op het ongenoegen van de studenten die zich in deze besprekingen gepasseerd voelden. Hij gaf aan dat er een commissie diende opgericht te worden van studenten en professoren om samen te onderhandelen over de verdere uitbouw van de universiteit.⁶⁵⁸ De gouverneur trachtte daarmee ook de beroering te

⁶⁵⁶ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan I – “Plan Kinsbergen” UIA (99), Standpunten; ‘Antwerps studentenkorps verwerpt’, *Gazet van Antwerpen* (5 februari 1969), 12; ‘Overeenkomst verdeelt Antwerpse studenten’, *Het Handelsblad* (6 februari 1969), s.p.; ‘Politiek akkoord universitaire uitbouw krijgt meer en meer voorstanders’, *Het Laatste Nieuws* (6 februari 1969), s.p.; ‘Universitair akkoord: meer en meer steun’, *De Nieuwe Gazet* (6 februari 1969), 1, 5.

⁶⁵⁷ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan I – “Plan Kinsbergen” UIA (99), Standpunten; ‘Akkoord van Antwerpse Universiteit lokte driedaagse staking uit’, *Gazet van Antwerpen* (6 februari 1969), 16.

⁶⁵⁸ ‘Gouverneur Kinsbergen bemiddelde voor volwaardige Antwerpse universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (7 februari 1969), 14; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373 (map 3), Wetenschappelijk Personeel RUCA. Vergadering van donderdag 6 februari 1969.

bedaren die hem rechtstreeks in zijn privéleven raakte. Zo had eerder een groep toornige studenten zijn huis met graffiti'slogans beklad.⁶⁵⁹

Daarmee was de kous nog niet af. Hoewel het plan aanvaard werd door de regionale afdelingen van de betrokken BSP, CVP en PVV, richtten de Antwerpse parlementariërs van de Volksunie zich in een open brief tot hun collega's. Daarin merkten ze op hoe ondemocratisch het was om geen deel te hebben uitgemaakt van het overleg. De socialisten, katholieken en liberalen waren dan wel de drie grootste partijen op nationaal vlak, maar in het arrondissement Antwerpen had de VU meer kiezers dan de PVV.⁶⁶⁰ Verder kantte de Antwerpse federatie van Kommunistische Partij van België zich tegen het akkoord, dat ook zij als ondemocratisch beschouwde. Ze wilde dat de volledige universitaire gemeenschap bij de onderhandelingen zou betrokken worden. Daarnaast zou het plan volgens de KPB enkel leiden tot de uitbouw van drie inefficiënte "universitaire brokstukken", wat een verspilling van middelen, een krampachtige instandhouding van de verzuiling en een belemmering van een moderne universiteit inhield. De partij pleitte daarentegen voor een eengemaakte, pluralistische, onverzuiilde universiteit, een instelling van openbaar nut onder de controle van de overheid. Hiervoor moesten de twee TEW-faculteiten van de UFSIA en het RUCA samensmelten. Verder wensten ze de uitbouw van het Middelheimziekenhuis tot academisch ziekenhuis.⁶⁶¹ Achteraf gezien leek het standpunt van de KPB haast profetisch.

Vervolgens was burgemeester Craeybeckx het niet eens met het Plan Kinsbergen, aangezien hij nog steeds een volledige, pluralistische universiteit voor Antwerpen ambieerde. Daarom amendeerde zijn kabinet het akkoord. Dit amendement omvatte vier punten: de eis voor een universitair statuut voor het HIVT; de toestemming dat het RUCA de opleiding Toegepaste Wetenschap (TW) zou mogen inrichten; het aanvullen van de opleiding TEW met de richting Theoretisch Economische Wetenschappen; het ontdebellen van levensbeschouwelijke vakken als Filosofie, zodat studenten de vrije keuze hadden tussen een katholieke of een vrijzinnige invalshoek. Ten slotte pleitte het amendement ervoor dat de studenten zouden gehoord worden – iets wat Kinsbergen had toegezegd.⁶⁶²

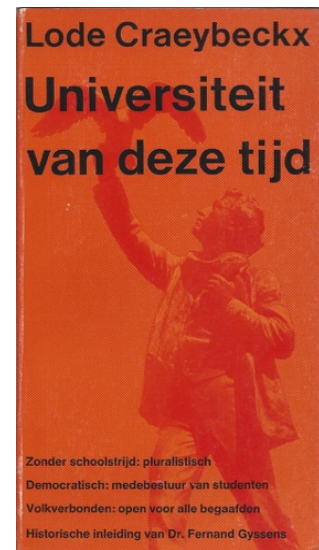
⁶⁵⁹ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan I – "Plan Kinsbergen" UIA (99), Standpunten; 'Gouverneur Kinsbergen verdedigde Driepartijenakkoord over Antwerpse Universiteit', *De Volksgazet* (7 februari 1969), s.p.

⁶⁶⁰ 'Volksunie niet tevreden', *Gazet van Antwerpen* (7 februari 1969), 14.

⁶⁶¹ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan I – "Plan Kinsbergen" UIA (99), Standpunten.

⁶⁶² 'Gouverneur Kinsbergen bemiddelde voor volwaardige Antwerpse universiteit', *Gazet van Antwerpen* (7 februari 1969), 14; 'Burgemeester Craeybeckx wenst toepassing van pluralistische regime reeds in de kandidaturen', *De Standaard* (7 februari 1969), 5; 'M. Craeybeckx propose des amendements à l'accord triparti', *La Métropole* (7 februari 1969), s.p.; ANTWERPEN, FelixArchief, *Wim Geldolf*, nr. 761#691, Standpunt van Craeybeckx ten aanzien van het plan Kinsbergen (23 januari 1969).

Een volgende stap in het Antwerpse universiteitsverhaal lag Craeybeckx nauw aan het hart. De burgemeester had een spilfiguur gevormd in de periode voorafgaand aan de eerste expansiewet. Het boekje *Universiteit van deze tijd* dat hij in juli 1969 uitgaf, herinnerde de Antwerpenaren hieraan, alsook de uitgebreide lijst aan prominenten die een exemplaar toegestuurd kregen. Fernand Gyssens, voormalig algemeen secretaris van het CUHOV waar Craeybeckx de voorzitter van was, schreef het eerste deel van deze publicatie. Daarbij overliep hij de acties die de burgemeester en zijn aanhang hadden ondernomen en die hadden bijgedragen tot de uiteindelijk succesvolle oprichting van een universitaire rijksinstelling in Antwerpen. Het tweede deel verzamelde een reeks toespraken, krantenartikelen en andere teksten die het bewijs vormden van deze initiatieven. In het laatste deel ging Craeybeckx zelf in op ‘de crisis van de universiteiten’. In het voorwoord verklaarde de burgemeester dat het boekje geen vertoog was “dat met polemische bedoelingen geschreven werd” en dat het zogenaamd buiten de directe actualiteit stond. Toch wilde hij ermee een bijdrage leveren tot de realisatie van een ‘universiteit voor allen’ en gaf hij de lezers volgende expliciete boodschap mee: “Wij willen een universiteit die bij de gemeenschap past. De gemeenschap nu is allesbehalve neutraal. De gemeenschap is pluralistisch. Ideologisch verscheiden, onderling tegengesteld zijn haar leden. Daarom stelt een geëvolueerde samenleving, verdraagzaamheid als gulden levensregel. Aldus ook voor een universiteit.” Daarbij benadrukte Craeybeckx dat hij zelf al sinds 1960 een pleitbezorger was voor een pluralistische universiteit, maar dat zich dit tot heden nog niet in de realiteit had vertaald. De bestaande instellingen konden volgens hem gemakkelijker samensmelten wanneer ze beiden pluralistisch zouden zijn.⁶⁶³

Afbeelding 32: Cover
‘Universiteit van deze tijd’
(1969)

Na de redevoering van Kinsbergen van 6 februari keerde de rust evenmin terug aan het RUCA. De volgende dag stelde het ASK tijdens een werkvergadering een tegenvoorstel voor het Plan Kinsbergen op dat zeven punten omvatte en inhoudelijk overeenkwam met bovengenoemde motie door Craeybeckx. Zo wilde ook het ASK het HIVT omvormen tot een Instituut voor Linguïstiek dat deel zou uitmaken van de universiteit.⁶⁶⁴ – Daar zou het Nationaal Hoger Instituut voor Bouwkunde en Stedenbouw (NHIBS) op reageren doordat het vond evenveel aanspraak te hebben op een universitair statuut, iets waar het al jaren voor pleitte. Bijgevolg

⁶⁶³ CRAEYBECKX, *Universiteit van deze tijd*, 5-13; ‘Burgemeester Craeybeckx verdedigt zijn universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (15 juli 1969), 9; ‘Akkoord over Universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (4 februari 1969), 1, 15; ‘Lode Craeybeckx en het universitair ideaal’, *t Pallieterke* (18 september 1969), 3; DE SCHUTTER, ‘Lode Craeybeckx: Universiteit van deze tijd’, *De Nieuwe Gazet* (19 juli 1969), s.p.; ‘Craeybeckx publiceert wegwijzer naar universiteit van deze tijd’, *De Standaard* (17 juli 1969), s.p.; ‘Universiteit van deze tijd’, *Het Volk* (16 juli 1969), s.p.; ‘Le bourgemestre L. Craeybeckx présente son livre’, *La Métropole* (16 juli 1969), s.p.; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. 683#317, Verzonden ‘Universiteit van deze tijd’.

⁶⁶⁴ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan I – “Plan Kinsbergen” UIA (99), Standpunten; ‘Antwerpse studenten ontwerpen plan voor nieuwe universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (8 februari 1969), 3.

eiste het NHIBS om eveneens opgenomen te worden in de Antwerpse universiteit.⁶⁶⁵ Als voornaamste punt streefde het ASK naar de vorming van één volwaardige universiteit. Daarbij wilde het korps een concepttekst opstellen in samenwerking met de UFSIA-studenten dat deze universiteit concreet omschreef, bijvoorbeeld op vlak van het statuut en het bestuur.⁶⁶⁶

Naar aanleiding van deze intentie, startte het ASK een week later met een verbroederingsactie om naar aanknopingspunten met de UFSIA te zoeken. Zo gingen de RUCA-studenten een college aan Sint-Ignatius bijwonen, wat vervolgens uitmondde in een gespreksmoment tussen de twee studentengemeenschappen.⁶⁶⁷ Kort daarna trokken ze opnieuw richting de UFSIA om hun zevenpuntenplan uiteen te zetten en de UFSIA-studenten te verzoeken eenzelfde standpunt in te nemen.⁶⁶⁸ De gesprekken om tot een gemeenschappelijk front te komen verliepen echter stroef. Toenmalig UFSIA-decaan Jean Van Houtte (°1934) getuigde dat zijn Pol&Soc-studenten weinig geïnteresseerd waren in de actie, maar het ASK wees deze terughoudendheid toe aan de onderdrukkende macht van de professoren.⁶⁶⁹ Het ASK-initiatief ondervond wel steun van onder meer de SVB uit Leuven, Gent en Antwerpen, De Leuvense Sociale Raad en het Fakulteitenkonvent, het Brusselse Studentengenootschap, het Gentse Vlaams Hoogstudentenverbond en van de Vlaams-Nationale Studentenunie (VNSU) – een pluralistische vereniging waar in Antwerpen zowel studenten uit de UFSIA als uit het RUCA toe behoorden. Al in 1968 eiste zij een pluralistische universiteit voor Antwerpen met medebeheer door studenten en een universitair statuut voor het HIVT. De unie vond het niet kunnen dat een ondemocratisch partijpolitek akkoord de verdere uitbouw van het verzuilde Antwerpse universiteitswezen bepaalde en het daarbij de indruk trachtte te wekken dat dit initiatief de enige reële kans hiertoe was.⁶⁷⁰

De HIVT-studenten bleven ook niet aan de zijlijn staan. Ze betoogden tegen het plan Kinsbergen door op 21 februari de partijlokalen van de CVP en PVV, maar niet die van de BSP te bezetten. Diezelfde dag trokken ze verder naar de UFSIA om daar eveneens de gebouwen binnen te vallen. De politie werd opgetrommeld en Massart kwam ter plaatse. De rector eiste dat de studenten hun actie staakten: “U zijt hier in een instelling die niet de uwe is en waarop u geen recht hebt ze te bezetten.”⁶⁷¹

⁶⁶⁵ ‘Architekten willen ook wel een universitair statuut...’, *Gazet van Antwerpen* (15 februari 1969), 14; Zie ook: DE VOS en LOMBAERDS red., *Van Academie tot Universiteit*.

⁶⁶⁶ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan I – “Plan Kinsbergen” UIA (99), Standpunten; ‘Antwerpse studenten ontwerpen plan voor nieuwe universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (8 februari 1969), 3.

⁶⁶⁷ ‘Verbroedering of herrie?’, *Gazet van Antwerpen* (14 februari 1969), 6; ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1461, UFSIA-Krant °11 (1969).

⁶⁶⁸ ‘RUCA-akademieraad werkt aan nieuw plan voor Antwerpse universiteit...’, *Gazet van Antwerpen* (20 februari 1969), 6.

⁶⁶⁹ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1461, Pamflet volksvergadering 21 februari 1969; Interview Jean Van Houtte (14 april 2022).

⁶⁷⁰ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1461, Maandblad VNSU – Antwerpen Nu (1968 en 1969); ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan I – “Plan Kinsbergen” UIA (99), Standpunten.

⁶⁷¹ ‘Bezetting CVP-Tehuis mislukt’, *Gazet van Antwerpen* (22 februari 1969), s.p.; ‘Studenten verlieten Huis van de C.V.P.’, *Volksgazet* (22 februari 1969), s.p.; ‘Weer studentenherrie te Antwerpen’, *De*

Daarnaast vond er op 14 februari een vergadering van de Academieraad plaats waarbij het RUCA een definitief standpunt wilde innemen ten aanzien van het Plan Kinsbergen. De raad slaagde er echter niet in om dit te bekomen, waardoor hij een week later een open vergadering inplande voor de volledige universitaire gemeenschap om vorm te geven aan een collectieve stellingname.⁶⁷² Dit vertaalde zich uiteindelijk in een tweede, gesloten bijeenkomst van de raad. Tien studenten waren welkom als waarnemers, wat de studentengemeenschap onvoldoende vond. Wanneer de spanningen hierover opliepen, sprak Massart hen toe en stelde dat hij geen anarchie duldde tijdens dit cruciale moment in de onderhandelingen. Het RUCA moest volgens de rector naar de buitenwereld toe als een eensgezind front optreden.⁶⁷³ Hieruit bleek tevens zijn de overtuiging dat jongeren naar de universiteit kwamen om te studeren en niet om deze te besturen, wat een eerder gewaagde houding was in de periode rond mei 68.⁶⁷⁴

Uiteindelijk kon de vergadering een voorstel formuleren, dat in sterke mate de visie volgde die Massart eerder had uitgedragen: De kandidatuuropleidingen dienden onmiddellijk opgenomen te worden in de structuur van de bovenbouw, waardoor er geen derde universitaire instelling zou ontstaan, maar een volwaardige RUCA-universiteit. Het wees de oprichting van een bijkomende universitaire instelling af, omdat dit de vorming van een wezenlijke universiteit enkel bemoeilijkte. Verder mocht de UFSIA namens het voorstel zijn kandidaturen behouden en voor de licenties konden deze studenten vervolgens bij het RUCA aansluiten. Daarvoor moest er een gemeenschappelijke raad komen, maar om het evenwicht te bewaren, zou dit orgaan wel meer vertegenwoordigers van het RUCA moeten tellen. Het HIVT kwam in deze stellingname niet aan bod en er werd ook niet gesproken over de toekomst van de twee volledige TEW-faculteiten. Een week later maakte het RUCA zijn standpunt bekend, waarop in de volgende periode heel wat kritiek kwam uit katholieke en liberale hoek.⁶⁷⁵

Nieuwe Gazet (22 februari 1969), 1, 3; Vreemd', *De Nieuwe Gazet* (24 februari 1969), s.p.; Des étudiants du Centre universitaire de l'Etat occupent, pendant deux heures, le siège du C.V.P., *La Libre Belgique* (22 februari 1969) s.p.; 'Studenten bezetten CVP-huis Antwerpen', *De Standaard* (22 februari 1969), s.p.; 'Studenten bezetten Tehuis van C.V.P. te Antwerpen', *Het Volk* (22 februari 1969), s.p.

⁶⁷² 'Academieraad van het RUCA werd het nog niet eens', *Gazet van Antwerpen* (17 februari 1969), 3.

⁶⁷³ 'Academieraad van RUCA niet eenstemmig over Motie inzake Plan-Kinsbergen', *De Volksgazet* (17 februari 1969), s.p.; 'RUCA-akademieraad werkt aan nieuw plan voor Antwerpse universiteit...', *Gazet van Antwerpen* (20 februari 1969), 6.

⁶⁷⁴ 'Massart over de universiteit' *Gazet van Antwerpen* (25 oktober 1968), 16.

⁶⁷⁵ 'RUCA-Universiteit met UFSIA-aanhangsel?', *Gazet van Antwerpen* (20 februari 1969), 6; 'Academieraad Ruca steunt driepartijenakkoord... voorwaardelijk', *Het Volk* (20 februari 1969), s.p.; 'Academieraad R.U.C.A wil pluralistische universiteit', *De Nieuwe Gazet* (20 februari 1969); 'Academieraad RUCA is tegen drie kernen', *De Standaard* (21 februari 1969), s.p.; 'Ondergaande zon', *Gazet van Antwerpen* (24 februari 1969), s.p.; 'Zespunten-verklaring van RUCA-akademieraad', *Gazet van Antwerpen* (27 februari 1969), 11; 'Volledige integratie met kandidaturen in rijks-eenheidsuniversiteit', *Nieuwe Gazet* (27 februari 1969), 3; "'Als Antwerpen een volwaardige Universiteit krijgt is ze binnen de tien jaar de grootste van het Vlaamse Land" verklaart rector Massart van het RUCA', *De Volksgazet* (4 juli 1969), 7.

Zo weerlegde PVV-senator Karel Poma in *De Nieuwe Gazet* de argumenten van Massart en de katholieke *Gazet van Antwerpen* verdedigde het plan Kinsbergen door aan te geven dat het een eerste aanzet vormde tot een eengemaakte pluralistische universiteit, iets waar de RUCA-rector volgens de krant jarenlang voor pleitte.⁶⁷⁶ De *GVA* vreesde dat de tegenstand deze kostbare kans tot een oplossing zou tenietdoen en zelfs een volgende schooloorlog zou ontketenen. Toen Massart eind maart 1969 financiële steun verstrekke aan de verschillende levensbeschouwelijke groepen van het RUCA, bestempelde de *GVA* dit dan ook als propaganda waarbij de pluralistische intenties van de eigen instelling benadrukt werden om zo haar verdere uitbouw te legitimeren.⁶⁷⁷ Daarnaast organiseerde Massart uit protest tegen het akkoord geen openingszitting voor het academiejaar 1969-70. In de plaats bezorgde hij zijn standpunt over ‘het probleem van de universitaire expansie in het Antwerpse’ aan de politici die normaliter een uitnodiging voor de academische opening zouden ontvangen en organiseerde hij een persconferentie om de plannen voor zijn verdere verzetsactie aan te kondigen.⁶⁷⁸ Nu de komst van een derde universitaire instelling onafwendbaar leek, pleitte Massart er voortaan voor om uiteindelijk tot een fusie te komen van de drie tot een Antwerpse rijksuniversiteit met ruime autonomie.⁶⁷⁹

Ook aan de UFSIA bespraken de studenten en professoren het plan. De professoren kwam op 10 februari 1969 in een algemene vergadering bijeen, waarna ze het akkoord aanvaardden. Ze waren tevreden dat er na jaren van stilstand eindelijk een concreet plan op tafel lag. In tegenstelling tot het RUCA en het ASK wilden ze niet één universiteit, maar wel een samenwerking van de bestaande universitaire instellingen. Daarbij benadrukten ze de meerwaarde van een levensbeschouwelijke samenwerking. Ten slotte drongen de professoren erop aan dat er dringend een wetgeving diende te komen die de organisatie van de licentiaten en doctoraten mogelijk zou maken. Daarbij moest van de gelegenheid gebruik gemaakt worden om moderne principes en vernieuwende onderwijsmethodes in te voeren, zonder daarbij de kwaliteit uit het oog te verliezen.⁶⁸⁰ Diezelfde dag nodigde minister Vermeylen ook Dhanis en

⁶⁷⁶ POMA, ‘Rector Massart werpt het masker af’, *De Nieuwe Gazet* (20 september 1969), s.p.; ‘Wat met de Antwerpse universiteit: pluralisme of rijksuniversiteit’, *Gazet van Antwerpen* (16 mei 1969), 11.

⁶⁷⁷ Prof. Massarts rectoraal mandaat weldra ten einde’, *Gazet van Antwerpen* (3 mei 1969), 12; ‘Voor een nieuw beleid in het RUCA’, *Gazet van Antwerpen* (20 mei 1969), 3; ‘RUCA-gebouwen voor levensbeschouwelijke groepen’, *Gazet van Antwerpen* (27 maart 1969), 20: Deze groepen waren het Humanistische Studentenverbond, de katholieke studentenparochie, de protestantse studenten en de Joodse kring.

⁶⁷⁸ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373, Brief van Massart aan Segers (2 oktober 1969); ANTWERPEN, FelixArchief, *Wim Geldolf*, nr. 761#691, Standpunt Massart over het probleem van de universitaire expansie in het Antwerpse (oktober 1969); ‘In Antwerpen drie universiteiten?’, *Handelsblad* (4 september 1969), s.p.; ‘Naar staking van RUCA-professoren?’, *De Nieuwe Gazet* (3 oktober 1969), s.p.; ‘Rector Massart: Driepartijen-akkoord blaam voor RUCA’, *De Nieuwe Gazet* (4 oktober 1969), 1, 3; MARYNISSSEN, ‘Rector Massart in verzet tegen plan-Kinsbergen’, *Het Volk* (4 oktober 1969), s.p.; ‘Wil rektor Massart amok maken?’, *Gazet van Antwerpen* (4 oktober 1969), 12.

⁶⁷⁹ ‘In Antwerpen drie universiteiten?’, *De Standaard* (4 september 1969), 2.

⁶⁸⁰ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan I – “Plan Kinsbergen” UIA (99), Standpunten; ‘Hoogleraren St.-Ignatius voor driepartijen-akkoord’, *Gazet van Antwerpen* (12 februari 1969), 6.

Massart uit om het plan te bespreken. In een brief bedankte de UFSIA-rector de minister voor zijn integrale aanvaarding van het plan: “Met U ben ik overtuigd dat alleen op die wijze de oprichting van een universiteit in Antwerpen gewaarborgd is.”⁶⁸¹

Vervolgens organiseerden de UFSIA-studenten op 11 februari een overlegmoment om te reflecteren over het Driepartijenakkoord en de motie die het ASK had opgesteld. Er vond een debat plaats tussen de studentenvertegenwoordigers, Derine, Craeybeckx, Kinsbergen, en deze keer ook met Grootjans en Van Eynde.⁶⁸² Hieruit ontstond een werkdocument dat de Universiteit Antwerpen beschreef als een instelling bestaande uit een gemeenschappelijke, pluralistische bovenbouw, met behoud van het RUCA en de UFSIA. De tekst stelde wel voor dat de instellingen in toenemende mate zouden samenwerken, om in 1972 uiteindelijk over te gaan tot een volledige integratie, iets wat op dat moment utopisch leek. Als woordvoerder van het wetenschappelijk personeel stelde Theo Venckeleer (1936-2019) hierover dat zij het Plan Kinsbergen om praktische redenen aanvaardden.⁶⁸³

Derine nam tijdens het debat het woord namens de professoren en enkele dagen later herhaalde hij zijn standpunt met een opiniestuk in de *GVA*. De UFSIA-professor beschouwde het Plan Kinsbergen als een vernieuwing op universitair vlak, namelijk een samenwerking tussen een katholieke en een rijksinstelling. Deze ideologische coöperatie lag namens Derine in lijn met de Antwerpse schoolvrede uit 1921. Hij vond het uitermate belangrijk dat het Plan Kinsbergen zou doorgevoerd worden, anders dreigden de onderhandelingen terug van nul te moeten herbeginnen: “Indien wij het nu niet eens raken, verkijken wij de kans op een Antwerpse universiteit tot de volgende wet op de universitaire expansie, in de veronderstelling dat er dan nog iemand zal gevonden worden om als bemiddelaar op te treden voor een dergelijk project.” Hij beschouwde Kinsbergen als de geknipte intermediair, want hoewel hij een vrijzinnige liberaal was die nog aan de RHHS/het RUCA had gedoopt, was deze volgens Derine oprecht bekommerd om de belangen van de hele Antwerpse universiteitsgemeenschap. Bovendien diende een gouverneur een neutrale figuur te zijn die geen politieke partij bevoordeelde. Derine benadrukte dat binnen een compromisoplossing als het Plan Kinsbergen elke betrokken instantie water bij de wijn moest doen, waardoor uiteindelijk niemand helemaal tevreden kon zijn. Zo klaagde *La Libre Belgique* dat de UFSIA de belangen van het katholieke onderwijs verkwanseelde, terwijl vanuit linkse hoek de kritiek kwam dat het RUCA aan de jezuïeten werd verkocht. Derine verwierp ook de kritiek van de Antwerpse studenten die het een ondemocratische regeling vonden. Deze hadden volgens de professor jaren de tijd gehad om met een werkbare oplossing naar voren te komen: “Er kwam niets uit de bus. Wanneer politici ten einde raad ons uit het slop helpen, hoeven wij niet te weklagen over gebrek aan

⁶⁸¹ ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, ‘Uitnodiging van Vermeulen naar Dhanis, 5 februari 1969’; Ibidem, ‘Brief van Dhanis aan Pierre Vermeulen, 12 februari 1969’.

⁶⁸² ‘Morgen houden UFSIA-studenten bezinningsdag’, *Gazet van Antwerpen* (10 februari 1969), 12; ‘St.-Ignatius-studenten houden bezinningsdag’, *De Nieuwe Gazet* (11 februari 1969), s.p.; ‘UFSIA-retraite zegt ja’, *De Standaard* (12 februari 1969), s.p.

⁶⁸³ ‘Naar Antwerpse schoolvrede of maar weer treuzelen?’, *Gazet van Antwerpen* (12 februari 1969), 6; ‘St.-Ignatius-professoren en studenten zullen mee politiek akkoord uitwerken’, *De Nieuwe Gazet* (12 februari 1969), 1, 3.

akademische inspraak.” Daarnaast waarschuwde hij tegen de weerstand die de Kerk, de politiek en de bestaande universiteiten tegen het fragiele akkoord zouden uitoefenen. Ten slotte drukte Derine de hoop uit dat minister Vermeulen het plan spoedig zou omzetten in een wetsontwerp, zodat de bovenbouw nog datzelfde jaar van start kon gaan. Er waren heel wat universitaire problemen die op nationaal politiek niveau dienden behandeld te worden, maar daarbij diende de Antwerpse zaak volgens Derine bovenaan de agenda te staan.⁶⁸⁴

De waarschuwing om het akkoord te wapenen tegen externe tegenstand bleek niet onredelijk. Zo gaf de commissaris-generaal van de KU Leuven, Ward Leemans (1926-1998), in een interview met *De Standaard* aan dat het Plan Kinsbergen een negatieve impact zou hebben op de Leuvense universiteit.⁶⁸⁵ Derine repliceerde meteen door de uitspraak van Leemans te veroordelen als een “dolkstoot die door Leuven aan Antwerpen werd toegebracht”.⁶⁸⁶ Daarnaast reageerde ook rector Dhanis in *Het Volk* dat de komst van een Antwerpse universiteit er enigszins zou toe leiden dat de universiteit van Leuven een aantal studenten zou mislopen, maar door de almaar toenemende studentenpopulatie zou de Alma Mater daar weinig van merken. Vervolgens stelde hij dat het katholieke onderwijs niet zou lijden onder de komst van pluralistische licenties, omdat de studenten hun eerste twee kandidatuursjaren aan een katholieke instelling konden blijven volgen. Dhanis bestempelde het betoog van Leemans als een verdeel-en-heersstrategie die als doel had het Driepartijenakkoord te laten spaaklopen, met het oog op de eigen studentenwerving.⁶⁸⁷

Het Plan van Kinsbergen was al eerder door Antwerps bisschop Daem veroordeeld, die bij de vrijgave ervan in februari 1969 provinciaal Eugeen De Cooman (1913-1997) op het matje riep. Deze laatste reageerde verbaasd toen bleek dat de bisschop zich dan toch niet achter het akkoord schaarde, zoals hij eerder van Dhanis had vernomen. De bisschop vreesde dat het plan verstrekkende gevolgen zou hebben voor de KU Leuven en zelfs het katholiek onderwijs in haar geheel kon er volgens hem door worden aangetast. Om de zaak verder te bespreken, vond op 13 februari een overleg plaats tussen De Cooman, Dhanis en kardinaal Leo Suenens (1904-1996). Net als Daem drukte de kardinaal zijn bezorgdheid uit over de impact die de komst van een Antwerpse universitaire bovenbouw zou hebben op Leuven, dat hierdoor studenten zou verliezen en zijn positie als katholieke universiteit zou zien verzwakken. Suenens gebood Dhanis dat deze naar buiten toe het Plan Kinsbergen bleef steunen, maar dat hij bij interne

⁶⁸⁴ ‘Naar Antwerpse schoolvrede of maar weer treuzelen?’, *Gazet van Antwerpen* (12 februari 1969), 6; ‘St.-Ignatius-professoren en studenten zullen mee politiek akkoord uitwerken’, *De Nieuwe Gazet* (12 februari 1969), 1, 3; ‘De Antwerpse Universiteit: NU’, *Gazet van Antwerpen* (14 februari 1969), 11.

⁶⁸⁵ ‘Antwerps akkoord is politieke oplossing’, *De Standaard* (17 februari 1969), 2; Zie ook: “‘Leuven-Nederlands’ part en guerre contre l’accord tripartite pour une université pluraliste à Anvers”, *La Libre Belgique* (18 februari 1969), s.p.; ‘Leuven voelt zich bedreigd’, *Gazet van Antwerpen* (18 februari 1969), s.p.; ‘L’Université de Louvain contre l’Université “pluraliste” d’Anvers’, *Le Soir* (19 februari 1969), s.p.; ‘L’université d’Anvers condamnée avant sa naissance?’, *Le Monde* (14 maart 1969), 12.

⁶⁸⁶ DERINE, ‘Antwerps akkoord biedt verantwoorde oplossing’, *De Standaard* (20 februari 1969), s.p.; DERINE, *15 jaar op de barrikade*, 334.

⁶⁸⁷ ‘Driepartijen-akkoord over de Antwerpse universiteit tast de bestaansreden van het vrij katholiek onderwijs niet aan’, *Het Volk* (20 februari 1969), s.p.; ‘Zal Antwerps driepartijenakkoord de KUL broodroven?’, *Gazet van Antwerpen* (21 februari 1969), 12.

onderhandelingen steeds het standpunt van de bisschoppen moest bepleiten. Hier was Dhanis niet voor te vinden, aangezien dit volgens hem het hele project kon ondermijnen en bijgevolg de deur zou openen voor een nadeliger alternatief.⁶⁸⁸

Ook rector Pieter De Somer zou later dat jaar proberen stokken in de wielen van het Plan Kinsbergen te steken. In een interview met het KVHV-blad *Ons Leven* steunde hij Massart in zijn protest tegen het akkoord. Hij sprak zich positief uit over een verdere uitbouw van het RUCA tot een pluralistische, volwaardige, maar geen volledige universiteit. De Somer wenste dat de rijksinstelling enkel de opleidingen zou inrichten waarvan er in Gent en Leuven een teveel aan studenten was. Daarbij wees hij de RUCA-wens om ingenieursstudies te voorzien af. De Leuvense rector wilde dat zijn universiteit studenten uit Antwerpen zou blijven aantrekken. De UFSIA, die enkel kandidaturen aanbood, vormde daarbij de voornaamste rekruteringspoel.⁶⁸⁹ Verder schreef hij in het maandblad *Academische tijdingen* over dat de universitaire expansie in eerste instantie diende rekening te houden met de bestaande instellingen. Hij argumenteerde hoe jongeren er tijdens hun ontwikkeling baat bij hadden om kennis te maken met leeftijdsgenoten uit andere streken. De regionale verzuiling van het universitaire landschap werkte in dat opzicht nadelig. Vervolgens richtte De Somer zich tot de beleidsmakers, waarbij hij stelde dat de universiteiten van Leuven en Brussel ongerust waren over hun toekomst: “In elk geval zou een politiek van universitaire decentralisatie niet mogen leiden tot een versnippering van wat reeds te klein is om werkelijk volwaardig-universitair te zijn.”⁶⁹⁰ In een vergadering van het Verbond van Instellingen voor Katholiek Universitair Onderwijs op 3 mei 1969 waar ook Dhanis aanwezig was, haalde De Somer dezelfde punten aan. Hij beklemtoonde dat er vanuit christelijk standpunt maar één grote katholieke universiteit kon bestaan en dat de UFSIA daarbij de taak had om de kandidatuuropleidingen af te stemmen op de Leuvense licentiaten. Dhanis repliceerde ad rem dat dit niet mogelijk zou zijn, aangezien de studenten voor de vervolgopleiding toch in Antwerpen zouden blijven.⁶⁹¹ Tijdens de opening van het academiejaar 1969-70 drukte De Somer nogmaals zijn angst uit voor het Plan Kinsbergen, en de verdere expansieplannen om ook in Limburg een universitaire instelling te stichten. Namens de rector zouden dergelijke acties de KUL reduceren tot een universiteit van het Hageland.⁶⁹²

⁶⁸⁸ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373, Verslag van het gesprek tussen kardinaal Suenens, P. Provinciaal E. De Cooman en P. Rector Et. Dhanis, op 13 februari 1969, ‘Rector Dhanis te Antwerpen: Driepartijenakkoord doen springen is onvergeeflijke daad’, *De Nieuwe Gazet* (24 mei 1969), s.p.

⁶⁸⁹ ‘Interview met rector De Somer’, 6-9; ‘Rector De Somer Kiest partij voor Massart’, *Gazet van Antwerpen* (3 september 1969), 9; DERINE, *15 jaar op de barricade*, 335.

⁶⁹⁰ DE SOMER, ‘De universitaire expansie’, 18.

⁶⁹¹ LEUVEN, KADOC, *Robert Houben*, nr. BE/942855/310/302, Rapport van de Vergadering van het Verbond van Instellingen voor Katholiek Universitair Onderwijs, Brussel (3 mei 1969), 1.

⁶⁹² DE SOMER, *Een visie op de universiteit*, 97; ‘Regionale verzuiling groot gevaar voor Vlaanderen’, *De Standaard* (2 oktober 1969), 2; VRANKEN, ‘KUL niet verminderen tot een Hagelandse universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (7 oktober 1969), 17; ‘Leuvense bezorgdheid over Antwerpse concurrentie. RUCA en UFSIA: magneet voor studentenbevolking in de provincie Antwerpen’, *De Nieuwe gazet* (8 januari 1970), s.p.

Wanneer er veranderingen op til waren binnen het universiteitsbeleid en -landschap, redeneerden de bestaande universiteiten stevast vanuit het bestendigen van de eigen institutionele belangen. Aspecten als ideologie of collegialiteit waren ondergeschikt aan zelfpreservatie.⁶⁹³ Dit merkte ook Daems-Van Ussel op als woordvoester van het CVP-arrondissement Antwerpen in oktober 1969, toen ze het had over het Plan Kinsbergen: “Er schijnt een roerende eensgezindheid te bestaan tussen de rektoren van de andere universiteiten om een oplossing voor Antwerpen moeilijk te maken.”⁶⁹⁴

2.5 Geen parlementaire spoedprocedure voor het Plan Kinsbergen

Het Driepartijenakkoord vormde dan wel een eerste constructieve stap naar een oplossing, zolang dit compromis zich niet in een wettekst vertaalde, konden de bepalingen niet geïmplementeerd worden. Minister van Nationale Opvoeding Vermeylen (BSP) gaf hierover op 8 mei 1969 een verklaring in de Senaat. Het Plan Kinsbergen kon volgens hem enkel doorgevoerd worden wanneer zowel de studenten als het personeel van het RUCA en de UFSIA er volledig achterstonden. Zolang deze algemene steun er niet was, leek het hem niet nuttig om deze verticale uitbouw door te voeren, aangezien het uiteindelijk toch niet in een eenmaking zou resulteren: “Bestaat noch bij het RUCA noch bij het UFSIA dit streven naar eenheid, dan zullen zij wel voortbloeien, maar dan afzonderlijk. Anders komen wij tot drie universiteiten in Antwerpen en dat is misschien een beetje te veel.”⁶⁹⁵ Een verticale uitbouw van individuele instellingen zou een definitieve verzuiling van het Antwerpse universiteitswezen betekenen, wat de gedachte van een pluralistische universiteit Antwerpen net wilde doorbreken. Zo stelde UFSIA-hoogleraar Herman Deleeck in *De Maand* dat Antwerpen in de toenmalige Belgische politieke context beschouwd werd als een experiment in het samenleven van verschillende levensbeschouwingen.⁶⁹⁶ Frans Grootjans (PVV) was bezorgd dat Vermeylen effectief afstand zou nemen van het Driepartijenakkoord, aangezien de tegenstelling aan het RUCA er weldegelijk was.⁶⁹⁷

Tijdens het laatste onderwijsdebat in de Kamer op 26 juni, gaf Antwerps CVP-volksvertegenwoordiger Karel Blanckaert aan dat hij een grote voorstander was van het Plan Kinsbergen, waarbij de drie instituten enerzijds zouden beschikken over een grote autonomie en daarnaast hun werking op elkaar zouden afstemmen. Deze gedecentraliseerde structuur was

⁶⁹³ DELEECK, ‘Een plan voor de universitaire expansie te Antwerpen’, 287-289.

⁶⁹⁴ ‘Mw. Daems pleitte voor Antwerpse universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (15 oktober 1969), 6; ‘Universitaire expansie wordt geremd’, *Gazet van Antwerpen* (15 oktober 1969), 15.

⁶⁹⁵ Parlementaire handelingen Senaat (8 mei 1969), 1285.

⁶⁹⁶ DELEECK, ‘Een plan voor de universitaire expansie te Antwerpen’, 287-289; POMA, ‘Na vijf jaar nog steeds geen licentiaten en doctoraten’, *Volksbelang* 92/°16 (september 1969), 2: “Lukt dit experiment, dat enig zou zijn in ons land, dan zou men ook de kandidaturen tot één, pluralistisch, geheel kunnen versmelten. Zodoende zou te Antwerpen één enkele universiteit ontstaan, volledig uitgebouwd, horizontaal én verticaal.”

⁶⁹⁷ ‘Grootjans: waar blijft ontwerp eenheidsuniversiteit Antwerpen?’, *Het Laatste Nieuws* (13 mei 1969), s.p.

een unicum in België. De wet van 9 april 1965 verwachtte dat er een spontane samenwerking tussen het RUCA en de UFSIA tot stand zou komen. Aangezien de instellingen nu door de wetgever in die richting werden gedwongen, sprak Blanckaert over een ‘mariage de raison’.⁶⁹⁸ Ook de Antwerpse BSP’er Wim Geldolf (1928-2016) nam het woord. Hij betreurde dat het niet mogelijk zou zijn om voor het zomerreces de tweede wet op de universitaire expansie door te voeren. Hierdoor zou Antwerpen in oktober niet van start kunnen gaan met de licenties.⁶⁹⁹

Afbeelding 33: Rector Dhanis aan het woord, met Derine op de eerste rij, 2 oktober 1969
(FelixArchief, *Gazet van Antwerpen*, 920#105)

Door het zomerreces bleef de parlementaire bespreking van het Plan Kinsbergen uit.⁷⁰⁰ Dhanis sprak in zijn openingsrede voor het academiejaar 1969-70 de aanwezige ministers Piet Vermeylen, Paul-Willem Segers, Leo Tindemans, Alfred Bertrand (1913-1986) en Frans Van Mechelen (1923-2000) toe. Hij benadrukte de wens van de UFSIA dat de wetgever het Driepartijenakkoord zou bekrachtigen. Daarbij richtte de rector zich in de eerste plaats tot Vermeylen als minister van Nationale Opvoeding en hij herinnerde hem aan diens eerdere belofte om werk te maken van een volledige uitbouw van het Antwerpse universitaire onderwijs. In het publiek zaten ook heel wat hoogleraren uit het RUCA, aan wie Dhanis zei: “Verdraagzaamheid en samenwerking in eerbied voor mekaars eigenheid is de enige weg om aan Antwerpen zijn universiteit te geven. Uw aanwezigheid geeft mij de stellige hoop dat we

⁶⁹⁸ Parlementaire Handelingen Kamer, n. 80 (26 juni 1969), 40; BLANCKAERT, ‘Antwerpen krijgt weldra zijn universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (12 juli 1969), 11; Blanckaert had voorafgaand aan de interpellatie hierover telefonisch contact opgenomen met Dhanis (cf. ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, ‘25.6.1968. Karel Blanckaert telefoneert’).

⁶⁹⁹ Parlementaire Handelingen Kamer, n. 80 (26 juni 1969), 42.

⁷⁰⁰ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373 (map 3), Model van wetsontwerp van Vermeylen naar Segers (29 juli 1969); Brief van Lefèvre aan Dhanis (1 augustus 1969): “Heden heb ik van Minister Vermeylen ten persoonlijke en vertrouwelijke titel, een eerste voorontwerp gekregen over de uitwerking van de tekst van het ‘akkoord Kinsbergen’. (...) Graag zijn Minister Seger en ikzelf bereid met U hierover een ruimere gedachtewisseling te hebben wanneer u de gelegenheid hebt gehad het document nader in te zien.”

mekaar zullen begrijpen in de eerlijke aanvaarding van het akkoord.”⁷⁰¹ Tijdens de viering van het tienjarig bestaan van de UFSIA op 29 november hamerde Dhanis nogmaals op het belang van de verdere uitbouw van het universiteitswezen in Antwerpen door middel van het Plan Kinsbergen. Hij beklemtoonde dat het niet de bedoeling was dat er drie kleine, onvolledige universiteiten naast elkaar leefden, maar dat deze drie autonome onderdelen samen één volwaardige universiteit moesten vormen: “Alle elementen zijn voorhanden om er het hoogste universitair onderwijs te garanderen.”⁷⁰² Ondertussen werd er achter de katholieke schermen intensief heen en weer onderhandeld tussen actoren als Dhanis, Daem, Blanckaert, Vandekerckhove, Houben, Segers, om een duidelijk standpunt in te nemen over Antwerpen in de aanloop naar de tweede expansiewet.⁷⁰³

Ondanks de oproep van Dhanis om vanuit Antwerpen eensgezind achter het Plan Kinsbergen te staan, verspreidde een groep hoogleraren van de faculteit Wetenschappen aan het RUCA in december een verklaring waarin ze elke universitaire expansieformule die niet voorzag in de verticale uitbouw van de instelling afwees. Daarbij gaf ze wel aan dat niet elke hoogleraar het Plan Kinsbergen verwierp of het verzet van Massart steunde.⁷⁰⁴ Zo was de katholieke Marie De Groodt, die sinds juli 1969 aangesteld was als ondervoorzitster van het RUCA, tevreden met het plan. Ze vond het noodzakelijk dat Antwerpen een volledige universiteit kreeg en de vooropgestelde samenwerking vormde hiertoe de beste oplossing.⁷⁰⁵ Tijdens haar latere mandaat als RUCA-rector bleef ze eveneens het standpunt van Dhanis volgen dat de drie universitaire instellingen wel moesten samenwerken, maar niet tot een fusie overgaan: “Wij, katholieken, moeten de verdraagzaamheid hier propageren en waar maken in een sfeer van wederzijds vertrouwen. Dat vertrouwen is overigens broodnodig om in Antwerpen tot een funktionerende eenheid te komen, wat niet hetzelfde is als eenvormigheid. Daar zal nog heel wat over te doen zijn, maar ik denk dat het verdwijnen van de eigenheid van elke groep, wat in een fusie het geval zou zijn, zou neerkomen op een verarming.”⁷⁰⁶

⁷⁰¹ ‘Rektor Dhanis over de Antwerpse plannen’, *De Standaard* (12 september 1969), 2; ‘Rector Dhanis herinnert minister aan belofte tot universitaire expansie’, *De Nieuwe Gazet* (2 oktober 1969), s.p.; VANDERSTEEN, ‘Optimisme bij opening van UFSIA’, *Gazet van Antwerpen* (2 oktober 1969), 16.

⁷⁰² LEUVEN, KADOC, *Théo Lefèvre*, nr. BE/942855/420/378, ‘Wetenschappelijk onderzoek en economische groei’ (29 november 1969); ‘Samen met de pioniers bouwen aan een Antwerpse universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (1 december 1969), 3.

⁷⁰³ ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie.

⁷⁰⁴ ANTWERPEN, FelixArchief, *Frans Detiège*, nr. 672#1084, Verklaring over de universitaire expansie namens RUCA Faculteit van de Wetenschappen (1 december 1969); ‘Enkele RUCA-professoren contra’, *Gazet van Antwerpen* (5 december 1969), 12.

⁷⁰⁵ LUYTEN, ‘Professor Dr. Marie De Groodt-Lasseel ondervoorzitster van RUCA-Raad van Beheer’, *Gazet van Antwerpen* (2 juli 1969), 11; ‘Antwerpse frontgroep wil 1 universiteit’, *De Standaard* (31 januari 1970), s.p.; ‘RUCA-studenten, wetenschappelijk en technisch personeel vormen front. Verbeteringen voorgesteld aan drie partijen-akkoord universitaire expansie’, *De Nieuwe Gazet* (31 januari 1970), s.p.; ‘Negentig percent van RUCA-Gemeenschap doet voorstellen voor Antwerpse Universiteit’, *De Volksgazet* (31 januari 1970), s.p.; ‘Pour “une” université à Anvers. Le point de vue de l’Antwerps Studentenkorps’, *Le Matin* (2 februari 1970), s.p.

⁷⁰⁶ ‘Nieuwe RUCA-rector duldt geen stoorzenders’, *Gazet van Antwerpen* (31 maart 1978), 3.

In februari 1970 vertrok vanuit de UFSIA een brief naar onderwijsminister Vermeyleen, waarin de rector, de hoogleraren, de studenten, het wetenschappelijk, administratief en technisch personeel opmerkten dat het Plan Kinsbergen ondertussen een jaar bekend was, maar dat er nog geen wetsontwerp aan het parlement was voorgelegd. Als de wet nog lang uitbleef, zou de komst van de bovenbouw met nog een academiejaar verdaagd worden. De UFSIA verwachtte een antwoord van de minister met een concrete planning. Anders dreigden het personeel en de studenten met publieke acties.⁷⁰⁷ Diezelfde maand paste de UFSIA ook haar statuten aan (cf. *infra*). Daarin nam ze op hoe belangrijk het was om respect op te brengen voor de eigenheid van de andere. Volgens UFSIA-hoogleraar Robert Janssens verwees dit naar het pluralisme dat vervat zat binnen het Plan Kinsbergen.⁷⁰⁸ Een ander interpretatie is dat Sint-Ignatius hiermee de eigen institutionele identiteit trachtte veilig te stellen nu een samenwerking tussen drie instituten met verschillende ideologische signaturen in het verschieft lag.

Daarna richtten studenten uit het RUCA en de UFSIA in maart samen de Vereniging van Antwerpse Studenten (VAS) op. Met deze vereniging wilden ze enerzijds de interne patstelling inzake de verdere uitbouw van de Antwerpse universiteit doorbreken. Anderzijds verlangde de VAS dat de regering zich hiervoor zou engageren. Om druk uit te oefenen organiseerde de VAS een staking en liet ze Antwerpse hoogleraren een motie ondertekenen om het Plan Kinsbergen te steunen. Ze beschouwde dit akkoord als een eerste stap om in de Scheldestad tot een universitaire samenwerking te komen. Deze kans mislopen zou volgens de vereniging een onvergeeflijke fout zijn voor de toekomst van de Antwerpse universitaire gemeenschap.⁷⁰⁹ Het VAS eiste dat er in oktober 1970 zou gestart worden met de opleidingen aan de bovenbouw.⁷¹⁰

Intussen stelde het ASK samen met het administratief- en wetenschappelijk personeel van het RUCA een document op waarin ze de dubbele waaier aan kandidaturen die het Plan Kinsbergen mogelijk maakte, afwees. Daarnaast bleef het korps gekant tegen de dubbele TEW-faculteit en wilde het dat er ook aandacht zou zijn voor de problematiek aangaande het HIVT. In tegenstelling tot de VAS, die eerder de nadruk legde op universitaire samenwerking, pleitte het

⁷⁰⁷ ‘Sint-Ignatius dringt aan op spoed’, *Het Volk* (18 februari 1970), s.p.; ‘Universitaire Fakulteiten dringen aan’, *Gazet van Antwerpen* (19 februari 1970), 3.

⁷⁰⁸ VANDERSTEEN, ‘Wij hebben het becijferde recht om katholiek te zijn’, *Gazet van Antwerpen* (28 november 1969), 15.

⁷⁰⁹ ‘Antwerpse studentenverenigingen gaan samen’, *De Nieuwe Gazet* (4 februari 1970), s.p.; ‘Antwerpse Studenten stichten één enkel Verbond’, *De Volksgazet* (5 februari 1970), s.p.; “‘VAS” is geen papieren olifant’, *Gazet van Antwerpen* (14 maart 1970), s.p.; ‘Antwerpse studenten in 1 VAS’, *De Standaard* (14 maart 1970), s.p.; ‘Voortaan een enkele studentenvereniging te Antwerpen’, *Het Volk* (14 maart 1970), s.p.; ‘Antwerpse studenten dringen aan op pluralistische universiteit’, *De Nieuwe Gazet* (14 maart 1970), s.p.; ‘Contre l’Université bicéphale’, *Le Matin* (16 maart 1970), s.p.; Zware nederlaag voor rektor Massart’, *Gazet van Antwerpen* (19 maart 1970), 3; ‘Antwerpse Universiteitsstudenten staakten’, *De Volksgazet* (20 maart 1970), s.p.; ‘Prof. Levy deken van de faculteit Economie’, *De Nieuwe Gazet* (20 maart 1970), s.p.; ‘Studentenstaking te Antwerpen algemeen’, *Gazet van Antwerpen* (20 maart 1970), 3; HANCKE, ‘Voor een Antwerpse, pluralistische universiteit’, *A.B.C.* (11 april 1970), 12-13; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373 (map 5), Open brief van het VAS aan de mandatarissen van het Vlaamse land (29 april 1970).

⁷¹⁰ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan I – “Plan Kinsbergen” UIA (99), Standpunten.

ASK voor één Universiteit Antwerpen.⁷¹¹ Verder werd er bij de aanvang van het academiejaar 1969-70 de Frontgroep RUCA opgericht, die zich verzette tegen het Plan Kinsbergen en bijgevolg tegen de VAS. De VAS beschouwde deze groep als een instrument in de handen van Massart. De rector deed er volgens de vereniging alles aan om het plan te boycotten. Zo betichtte de VAS de RUCA-rector ervan subsidies te weigeren aan studentenverenigingen die een andere koers wilden varen en hij zou getracht hebben om studentenleiders verkozen te krijgen die zijn beleid zouden volgen.⁷¹²

Afbeelding 34: ASK-clubhuis Middelheim met links Marie De Groodt, tweede helft jaren 1970
(UArchief, Fotoarchief, nr. 40 21 0016086 8)

Op nationaal politiek vlak bleek de grootschalige protestactie van oktober 1969 in Hasselt om een Limburgse universiteit te eisen doeltreffend in het aansporen van de rooms-rode regering om eindelijk tot een concreet akkoord te komen inzake de universitaire expansie.⁷¹³ – De provincie had er ondertussen een moeizame strijd voor universitair onderwijs opzitten die veel parallellen vertoont met het Antwerpse streven.⁷¹⁴ Voor de CVP zaten premier Gaston Eyskens,

⁷¹¹ Ibidem; ANTWERPEN, FelixArchief, *Wim Geldolf*, nr. 761#691, Alternatief betreffende het Wetsvoorstel vermylen houdende de universitaire expansie te Antwerpen namens het ASK, ATP en Vereniging van het Wetenschappelijk Personeel van het RUCA (23 januari 1970).

⁷¹² ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan I – “Plan Kinsbergen” UIA (99), Standpunten; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373, Brief van de VAS aan Segers (1 juni 1970).

⁷¹³ DERINE, ‘Bedenkingen over de universitaire expansie in België’, 17; Zie ook het *Dossier universitaire expansie* dat in *Het Belang van Limburg* verscheen van 26 juni t.e.m. 2 juli 1969.

⁷¹⁴ ANTWERPEN, FelixArchief, *Frans Detiège*, nr. 672#1084, Projekt voor Universitair Onderwijs in Limburg namens de Vereniging voor Wetenschappelijk Onderwijs in Limburg vzw, 3; S.n., ‘45 jaar UHasselt’, 6; GIJSEN, ‘50 jaar Universiteit Hasselt, 50 jaar strijd’, *Het Belang van Limburg* (20 mei 2023), s.p.: De Vereniging voor Wetenschappelijk Onderwijs in Limburg (VWOL) – opgericht in augustus 1968 onder voorzitterschap van gouverneur Roppe – ging over tot de stichting van de Economische Hogeschool Limburg (EHL) met het statuut van handelshogeschool. De EHL werd volledig gefinancierd door het bedrijfsleven. Dit initiatief kon genomen worden door een achterpoortje in de wetgeving, wat niet geapprecieerd werd door de onderwijsminister. De start van de EHL was

wetenschapsminister Théo Lefèvre en minister van Middenstand Charles Hanin (1914-2012) rond de tafel. Voor de BSP waren dat de onderwijsministers Piet Vermeulen en Abel Dubois (1921-1989), samen met vicepremier André Cools (1927-1991). Op 21 oktober bereikten de onderhandelaars een overeenkomst voor de tweede fase van het expansiebeleid, die ze over een periode van drie jaar wilden spreiden.⁷¹⁵ De eerste aanzet was gegeven.⁷¹⁶ Vervolgens vond in februari 1970 een topperleg plaats over de kwestie met de regering en de leiders van de meerderheidspartijen. Daarbij bereikten ze in vergaande mate een regeling voor de universitaire problemen, maar de onderhandelaars communiceerden dat de kleinere universitaire centra nog niet aan bod waren gekomen, wat voor assumpties zorgde.⁷¹⁷ Zo suggereerde *De Nieuwe Gazet* dat de bespreking van de universitaire toekomst voor Antwerpen voor heel wat interne deining zorgde. Volgens de socialisten trachtte CVP-voorzitter Houben de verdere uitbouw van het Antwerpse universiteitswezen op de lange baan te schuiven in het voordeel van Leuven en Limburg.⁷¹⁸ Terzelfdertijd maakten de studenten van de negen Belgische handelshogescholen van de onderhandelingen gebruik om een universitair statuut te eisen – een pleidooi dat ze sinds 1965 met de omvorming van vier handelshogescholen tot faculteiten hielden. De regering ging niet in op dit verzoek.⁷¹⁹

Eind maart wees het hoofdbestuur van de CVP de tekst van een wetsontwerp voor de uitbouw van het universitair onderwijs voor de Scheldestad af, waardoor de onderhandelingen bleven duren. Antwerpse volksvertegenwoordiger en pleitbezorger van het eerste uur, Frans Grootjans (PVV) betreurde dat het onderwijs bleef ingezet worden als machtsmiddel dat in dienst moest staan van een partij, een ideologie of een drukkingsgroep: “Als het zo voortgaat zal Antwerpen ook het volgende academisch jaar niet beschikken over de zolang gewenste bovenbouw (...)

volgens voormalig rector Harry Martens (°1945) de motor om de sociale, economische en politieke kringen in Limburg te bewegen om een universiteit te eisen. Hierdoor verscheen in mei 1969 een memorandum door de VWOL dat een universitaire instelling met faculteiten Geneeskunde en Wetenschappen eiste. Vier maanden later zag het Aktiekomitee Universiteit Limburg NU het levenslicht en in oktober volgde een massabetoging in Hasselt die de politiek leek wakker te schudden.

⁷¹⁵ ‘Akkoord universitaire expansie’, *Gazet van Antwerpen* (23 oktober 1969), 1; ‘Drie partijen-akkoord universitaire expansie op nationaal vlak’, *De Nieuwe Gazet* (25 oktober 1969), s.p.; ‘Topakkoord over universitaire expansie’, *Het Volk* (20 november 1969), s.p.

⁷¹⁶ ‘Plan-Kinsbergen voor Pasen in ministerraad?’, *Gazet van Antwerpen* (19 maart 1970), s.p.

⁷¹⁷ ‘Woensdag topperleg over universiteiten’, *Gazet van Antwerpen* (10 februari 1970), 1; ‘Oplossing voor Antwerpen en Hasselt blijft uit’, *De Standaard* (12 februari 1970), s.p.; ‘Accord sur les problèmes universitaires’, *La Libre Belgique* (12 februari 1970), s.p.; ‘Nog geen regeling voor kleine centra’, *Het Volk* (12 februari 1970), s.p.; ‘Topoverleg over universiteiten. “Kleine centra” kwamen niet ter sprake’, *Gazet van Antwerpen* (12 februari 1970), s.p.

⁷¹⁸ PAUWELS, ‘Houben remt uitbouw van Antwerpse universiteit’, *De Nieuwe Gazet* (14 februari 1970), s.p.

⁷¹⁹ De regering argumenteerde tegen deze aanvraag door te stellen dat het in deze gevallen niet ging om een promotie, maar om een omvorming waarbij de scholen zelf verdwenen, cf. ANTWERPEN, UArchief, CMI, Dossier No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, ‘Verslag van Dhanis over de CVP-bijeenkomst in de Tweeerkenstraat, 16 november 1966’; ‘Drieduizend studenten van acht instellingen houden waarschuwingstaking’, *Het Volk* (17 maart 1970), s.p.; ‘Hervorming van het hoger onderwijs mag niet diskriminerend zijn’, *Gazet van Antwerpen* (24 maart 1970), 12; ‘Handelshogeschoolstudenten in ’t geweer voor hun recht’, *De Standaard* (29 april 1970), s.p.; LEUVEN, KADOC, *Robert Houben*, nr. BE/942855/310/302, Brief van Jacques Trempont (directeur van het ICHEC) aan Houben (12 februari 1970).

Vooral de studenten hebben het recht te weten wie er verantwoordelijk is voor de slakkengang en het dreigende gevaar dat zich nu weer aftekent.”⁷²⁰

Toen begin april 1970 het regeringsontwerp ‘betreffende de financiering van de universitaire instellingen’ werd ingediend, bleef het ontwerp vaag over het verdere verloop van de universitaire expansie en dus ook over de uitbouw van het Antwerpse universiteitsapparaat.⁷²¹ Er stond enkel vermeld dat het RUCA de voor haar voorziene 375 miljoen Belgische frank moest delen met de ‘pluralistische bovenbouw’.⁷²² Halverwege die maand kwamen de ministers in kabinetsraad bijeen om het te hebben over enkele universitaire kwesties als de internationalisering van de Belgische diploma’s en de tweede fase van de universitaire expansie. Premier Eyskens stond daarna de pers te woord waarbij hij inging op de vraag of Antwerpen en Bergen een volledige universiteit zouden krijgen. Hij merkte op dat de twee niet alle faculteiten en elke specialisatie zouden krijgen, maar in elk geval wel een universiteit.⁷²³ Op 29 april vond er een volgend overleg plaats wat tot concrete beslissingen leidde. Het RUCA en de UFSIA zouden een gemeenschappelijke, pluralistische bovenbouw krijgen.⁷²⁴ De twee bestaande instellingen bleven verantwoordelijk voor de kandidaturen en de volledige opleiding TEW. Het nieuwe universitaire lichaam zou licentiaten en doctoraten krijgen in de Natuurkunde, Scheikunde, Wiskunde, Biologie, Geneeskunde, Farmacie, Rechten, Germaanse en Romaanse Filologie, Politieke en Sociale Wetenschappen. Ook mocht de instelling de graad van geaggregeerde voor het hoger onderwijs toekennen.⁷²⁵

De ministerraad keurde op 5 mei het wetsontwerp houdende de oprichting en de werking van de Universitaire Instelling Antwerpen (UIA) goed.⁷²⁶ Drie dagen later kreeg de afdeling Wetgeving van de Raad van State de opdracht van onderwijsministers Vermeylen en Dubois om hen een advies te verstrekken inzake het UIA-wetsontwerp. Dit leverde de afdeling op 24 juli in. Het benadrukte onder meer dat de samenwerking tussen de UFSIA en het RUCA binnen

⁷²⁰ GROOTJANS, ‘Universiteit Antwerpen’, *De Nieuwe Gazet* (27 maart 1970), s.p.

⁷²¹ ‘Eerste fase tienjarenplan vergt 15,7 miljard fr. Investerings’, *De Nieuwe Gazet* (8 april 1970), s.p.; ‘Geen klaarheid over nieuwe universitaire inplantingen’, *De Standaard* (8 april 1970), s.p.; ‘Ontwerp universitaire expansie ingediend’, *Gazet van Antwerpen* (9 april 1970), s.p.; ‘Kritisch bekeken. Universitaire kredieten’, *Gazet van Antwerpen* (9 april 1970), 11.

⁷²² ‘Ontwerp universitaire expansie ingediend’, *Gazet van Antwerpen* (9 april 1970), 9.

⁷²³ ‘Eerste-minister verklaart: “Antwerpen en Bergen krijgen elk een Universiteit”’, *De Volksgazet* (18 april 1970), s.p.; ‘Premier wil universitaire expansie Antwerpen voor vakantie door parlement halen’, *De Nieuwe Gazet* (20 april 1970), s.p.

⁷²⁴ ‘Hasselt kijkt een universitaire kern. Voor Antwerpen wordt het een pluralistisch experiment’, *De Standaard* (30 april 1970), s.p.; ‘Antwerpen op weg naar pluralistische universiteit’, *De Nieuwe Gazet* (30 april 1970); ‘Top over universitaire expansie’, *Gazet van Antwerpen* (30 april 1970), 1; Zie ook neergeschreven radioverslag BRT 3 (30 april 1970): ANTWERPEN, UArchief, CMI, UI/HI/404, U.I.A. Historie.

⁷²⁵ ‘Sterke spreiding van basis-wetenschappen met universitaire expansie’, *Gazet van Antwerpen* (2 mei 1970), 12.

⁷²⁶ Ministerraad, Proces-verbaal n. 88 (5 mei 1970), ‘Ontwerp van wet betreffende de oprichting en de werking van de Universitaire Instelling Antwerpen’, 329-330; ‘Ministerraad neemt beslissing over driedelige universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (6 mei 1970), 1.

een nieuwe instelling een unieke situatie was, en daarom een nieuwe structuur vereiste om dit idee te concretiseren.⁷²⁷

Met dit wetsontwerp had de nieuwe Antwerpse instelling haar naam gekregen. De wetgever had haar niet de juridische vorm van een instelling van openbaar nut gegeven en bij geen enkele vorm van privaatrechtelijke instelling ingedeeld.⁷²⁸ Als *sui generis* instelling was de UIA parastataal. Volgens de wet van 27 juni 1921 betekende dit dat het een vrije instelling was waarbij de overheidsinterventie zich beperkte tot de goedkeuring en oprichting van de statuten, de controle op de begroting en de rekeningen, interventie bij de wijziging van de statuten en bij de ontbinding.⁷²⁹ Ze zou gesubsidieerd worden naar analogie met de rijksuniversiteiten.⁷³⁰ Kinsbergen zelf noemde dit: “een instelling met de soepelheid eigen aan vrije universiteiten en met de zekerheid, eigen aan rijksinstellingen.”⁷³¹ Haar pluralistisch karakter vertaalde zich in een paritaire samenstelling van het bestuur: Er diende een levensbeschouwelijk evenwicht te zijn met betrekking tot de ambten van rector en vicerector, voorzitter en ondervoorzitter. Binnen de Raad van Beheer, die in zou staan voor het algemeen beleid, moesten er evenveel katholieken als niet-katholieken zetelen. Dit gold ook voor het Vast Bureau, dat verantwoordelijk zou zijn voor de dagelijkse werking van de instelling. Het bureau zou bestaan uit de rector, vicerector en een vertegenwoordiger van de studenten, de professoren, assistenten, technisch en administratief personeel. Verder dienden er representanten aanwezig te zijn uit de Antwerpse sociale, economische en politieke sectoren. De regering week in het wetsontwerp af van het Plan Kinsbergen met betrekking tot de samenstelling van een bijzondere commissie die de

⁷²⁷ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan I – “Plan Kinsbergen” UIA (99), Advies Raad van State wetsontwerp UIA, 18.

⁷²⁸ KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/374 (map 4), De juridische aard van de UIA (april 1975): Nota door Van Hove waarin hij een antwoord trachtte te formuleren op wat nu de juridische aard van de UIA was. Hij besloot, 12.

⁷²⁹ Ibidem, nr. BE/942855/536/373, Stichting Universiteit Antwerpen (26 maart 1969); ‘Antwerpen krijgt volledige Universiteit’, *De Volksgazet* (6 mei 1970), 1, 9; ‘Ministerraad neemt beslissing over driedledige universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (6 mei 1970), s.p.; ‘Ministerraad hecht goedkeuring aan Universiteit Antwerpen’, *De Nieuwe Gazet* (6 mei 1970), s.p.; ‘Universiteit Antwerpen: verzoening tussen katholiek en rijksonderwijs’, *De Standaard* (8 mei 1970), s.p.; PAUWELS, ‘Universiteit Antwerpen: een pluralistische brug’, *De Nieuwe Gazet* (12 mei 1970).

⁷³⁰ Parlementaire Handelingen Senaat, n. 47 (30 maart 1971), ‘Ontwerp van wet houdende de oprichting en de werking van de Universitaire Instelling Antwerpen. Algemene beraadslaging en stemming over de artikelen’, 1287; Wetsontwerp houdende de oprichting en de werking van de Universitaire Instelling Antwerpen. Memorie van Toelichting, 6: “De instellingen van openbaar nut door de wet opgericht, onderscheiden zich van de openbare instellingen door het feit dat zij gelast zijn met een openbare dienst doch geen openbare dienst zijn, en dat zij niet rechtens onderworpen zijn aan de controle van het Rekenhof (alhoewel de wet die ze opgericht heeft dit zou kunnen bepalen) en dat zij genieten van een zeer grote interne autonomie, hetgeen hen b.v. de mogelijkheid geeft het statuut van haar personeel op te stellen. Het ontwerp houdende oprichting van de Universitaire Instelling Antwerpen is dan ook niet in tegenstrijd met het driepartijenakkoord waarin duidelijk wordt gezegd dat de instelling een vrije instelling zal zijn, b.v. in de vorm van een stichting of een instelling van openbaar nut. Er werd een formule aangenomen, aangepast aan de noodzakelijkheden, die tot gevolg heeft dat het ontwerp wel het driepartijenakkoord eerbiedigt en wel een vrije instelling tot stand brengt weliswaar met controle van de Regering, zoals er een bestaat in die instellingen ondergebracht onder de vage benaming parastataal.”

⁷³¹ VANDERSTEEN, ‘UIA of een hele universiteit voor Antwerpen (IV)’, *Gazet van Antwerpen* (27 juli 1971), 3.

naleving van het akkoord diende te bewaken. Ze stelde voor om daarin vertegenwoordigers op te nemen van alle partijen die in het arrondissement Antwerpen minstens twee Kamerleden hadden.⁷³² Daarnaast zouden niet alle kandidaturen doorgetrokken worden in licentiaten, wat het geval was voor Tandheelkunde, Wijsbegeerte, Geschiedenis en Klassieke Filologie. Verder voorzag het ontwerp geen inhoudelijke richtlijnen inzake onderwijs om de nieuwe instelling hierin zoveel mogelijk vrijheid te geven.⁷³³ Wel bleef de wettekst grotendeels gebaseerd op het Driepartijenakkoord. Later zou Kinsbergen zelf aangeven dat de wetgever zijn plan op vlak van vorm, inhoud en geest zeer nauw gevolgd had.⁷³⁴

Namens de UFSIA gaf Derine aan hoe spijtig hij het vond dat de bovenbouw nog niet in september 1970 van start kon gaan. Hij verzocht het parlement wel om het wetsontwerp nog dat jaar goed te keuren, zodat de voorbereidingen voor de opening van het eerste academiejaar 1971-72 konden aanvangen: “Een universiteit trekt men niet op zoals een foorkraam of een circustent.” Derine stelde dat de UFSIA en het RUCA zouden toenaderen op niveau van de bovenbouw, maar hij nam een afwachtende houding aan ten aanzien van verdere samenwerkingen: “Indien een bepaalde groep het laken bijna volledig naar zich zou toe halen, dan wordt het een pijnlijk gevecht om benoemingen en macht.” Hij geloofde wel dat er genoeg mensen van goede wil konden gevonden worden om in een sfeer van verdraagzaamheid en wetenschappelijke objectiviteit het experiment te doen slagen.⁷³⁵ Ook tijdens de openingsrede voor het academiejaar 1970-71 wees Dhanis op het belang van de komende periode:

“Antwerpen krijgt zijn universiteit. Het Rijksuniversitair Centrum en de Universitaire Fakulteiten Sint-Ignatius zijn er de grondslagen van. Het is voor Antwerpen en voor de hele gemeenschap van groot belang dat die grondslagen stevig zijn, wetenschappelijk sterk uitgebouwd, beziel met studiegeest en met zin voor verantwoordelijkheid. (...) Het RUCA en UFSIA zullen de Universiteit Antwerpen moeten schragen. We zullen ons inspannen om de samenwerking tussen onze instellingen echt te maken.”⁷³⁶

Om zich proactief op te stellen ten aanzien van de op te richten instelling, stelde de faculteit Pol&Soc in november 1970 een werkdocument voor in aanwezigheid van de Antwerpse universitaire gemeenschap met als titel *Op zoek naar een nieuwe universiteit*. Met dit document wilde de UFSIA een aanzet geven voor de invulling van de progressieve UIA. Het was de

⁷³² VERHOEVEN, ‘Belgium: linguistic communalism, bureaucratisation and democratisation’, 153; ‘Ontwerpen over universitaire expansie ingediend’, *Gazet van Antwerpen* (26 oktober 1970), 3; ‘Belangrijke wetsontwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (28 oktober 1970), 6; Kamer, Vergadering van donderdag 28 januari 1971.

⁷³³ VANDERSTEEN, ‘UIA of een hele universiteit voor Antwerpen (VI)’, *Gazet van Antwerpen* (29 juli 1971), 3; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373, Verslag van de Vergadering van de Hoge Raad (7 december 1970), 7.

⁷³⁴ VANDERSTEEN, ‘UIA of een hele universiteit voor Antwerpen (IV)’, *Gazet van Antwerpen* (27 juli 1971), 3.

⁷³⁵ DERINE, ‘Universiteit Antwerpen: Geen uitstel meer!’, *Gazet van Antwerpen* (29 september 1970), 6.

⁷³⁶ ‘Rektor Dhanis op opening Universitaire Fakulteiten. “Antwerpen krijgt zijn universiteit”’, *Gazet van Antwerpen* (8 oktober 1970), 10; ‘Rector Dhanis: samenwerking met RUCA in Universiteit Antwerpen’, *De Nieuwe Gazet* (8 oktober 1970), s.p.

bedoeling een vervolg te breien aan deze studie door met interdisciplinaire onderzoeksgroepen van zowel het UFSIA als het RUCA een antwoord te formuleren op vragen als: Wat is de zin en het doel van de universiteit in de maatschappij?; Hoe moet de universiteit georganiseerd worden?; Hoe zien de programma's en methodiek van de nieuwe universiteit eruit?⁷³⁷

Zoals verwacht, stond Massart minder positief tegenover het wetsontwerp. Hij weigerde zijn protest af te bouwen, maar aangezien er aan het RUCA wel hoogleraren waren die constructief wilden bijdragen aan de uitbouw van de UIA, deed dit de interne spanningen toenemen.⁷³⁸ De verdeeldheid tussen de voor- en tegenstanders van Massart groeide, wat zich bijvoorbeeld vertaalde in erg moeizame decaanverkiezingen aan de faculteit Wetenschappen. Na maar liefst vijftig stembeurten diende minister Vermeyleen door middel van een KB het RUCA-regelement aan te passen zodat er geen tweederdemeerderheid meer nodig was.⁷³⁹ Tijdens de plechtige opening in oktober leek Massart het plan Kinsbergen of het wetsontwerp niet te vermelden. Vermeyleen stelde tijdens zijn rede wel dat, eenmaal het wetsontwerp inzake de UIA heelduids door de parlementaire besprekingen zou raken, het RUCA en de UFSIA begripvol met elkaar moesten samenwerken.⁷⁴⁰

Het wetsontwerp houdende de oprichting en de werking van de UIA werd op 13 oktober ingediend in de Kamer, samen met een wetsontwerp houdende nieuwe maatregelen voor de universitaire expansie.⁷⁴¹ Naast Antwerpen lagen er namelijk uitbreidingsplannen op tafel voor Limburg, Kortrijk, Bergen, Namen en Brussel (Sint-Aloysius). Zo zou de provincie Limburg uiteindelijk de gevraagde kandidaturen in de geneeskundige en positieve wetenschappen krijgen binnen het pluralistische Limburgs Universitair Centrum (LUC), naar model van Antwerpen. Daarnaast zou de Leuvense campus KULAK haar aanbod kandidaturen horizontaal mogen uitbreiden. Aan de andere kant van de taalgrens ontstond de Université d'État de Mons uit een samensmelting van het Centre Universitaire de l'État à Mons – een rijksuniversitair centrum dat voordien een handelshogeschool was – en het provinciale Institut Polytechnique.⁷⁴²

⁷³⁷ 'Op zoek naar een nieuwe universiteit', *De Nieuwe Gazet* (13 november 1970), s.p.

⁷³⁸ 'Krisistoestand in het RUCA', *Gazet van Antwerpen* (1 juni 1970), 1, 4.

⁷³⁹ 'Zal Vermeyleen Massart ter wille zijn en partij kiezen in de RUCA-tweedracht?', *Gazet van Antwerpen* (28 september 1970), 3; VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 61.

⁷⁴⁰ 'Eerste steen van nieuw RUCA-complex', *De Nieuwe Gazet* (13 oktober 1970); VAN BEECK, 'Het Rijksuniversitair Centrum Antwerpen bouwt uit', *De Volksgazet* (13 oktober 1970), 1, 22; VANDERSTEEN, 'Eersteste en academische opening bij het RUCA', *Gazet van Antwerpen* (14 oktober 1970), 18; 'Gebouw voor kandidaturen wetenschappen en geneeskunde', *De Standaard* (14 oktober 1970), s.p.

⁷⁴¹ Parlementaire Documenten Kamer, n. 763 (13 oktober 1970), 'Wetsontwerp houdende de oprichting en de werking van de Universitaire Instelling Antwerpen'; Parlementaire Documenten Kamer, n. 764 (13 oktober 1970), 'Wetsontwerp houdende nieuwe maatregelen voor de universitaire expansie'; 'Wetsontwerp-Antwerpen is rijp voor parlement', *De Standaard* (8 oktober 1970), s.p.

⁷⁴² LEUVEN, KADOC, *Robert Houben*, BE/942855/310/302, Topoverleg (29 april 1970) met Eyskens, Cools, Lefèvre, Vermeyleen, Dubois, Parisis, Houben, Van de Kerckhove, servais, Collard en Van Eynde over de volgende expansiewet; 'Limburg verkiest pluralisme', *Het Volk* (4 mei 1970), s.p.; 'Publication de projets de loi sur l'enseignement universitaire', *Le Soir* (25 oktober 1970); 'Ontwerp tot oprichting universitaire instellingen Antwerpen in Kamer ingediend', *De Nieuwe Gazet* (26 oktober 1970), s.p.; 'Ontwerpen over universitaire expansie ingediend', *Gazet van Antwerpen* (26 oktober

De Kamercommissie voor Nationale Opvoeding besprak het wetsontwerp betreffende Antwerpen vanaf 1 december, met als doel het nog voor Kerstmis in de plenaire vergadering te behandelen.⁷⁴³ Tijdens deze besprekingen ontving de commissie een groep studenten en vertegenwoordigers van het wetenschappelijk personeel van het RUCA en de UFSIA. Deze bepleitten enkele amendementen op de regeringstekst. De Kamercommissie keurde het ontwerp over de oprichting van de UIA op 15 december goed.⁷⁴⁴

De Kamer behandelde het UIA-wetsontwerp uiteindelijk op 28 januari 1971. In het eerste artikel was er sprake van de ‘Universiteit Antwerpen’ als verzamelnaam van de drie instellingen, maar dus zonder rechtspersoonlijkheid. Toch had dit betekenis, aangezien het de naam Universiteit Antwerpen reserveerde voor de toekomst. Tijdens deze bespreking stelde Frans Grootjans (PVV) dat het slagen van dit experiment een fundamentele kentering zou inluiden in de algemene Belgische onderwijsoptiek.⁷⁴⁵ – Later zou blijken dat de Antwerpse case inderdaad werd aangehaald als voorbeeld, zoals tijdens een onderwijsdebat in de Vlaamse Cultuurraad op 6 maart 1973 waar minister Calewaert het model van de UIA voorstelde om in het basisonderwijs te komen tot een fusie van scholen met verschillende inrichtende machten.⁷⁴⁶ Verder merkte Grootjans op dat de expansiewet van 1965 in Antwerpen “twee stompjes universiteit” in het leven had geroepen die in plaats van samen te werken elkaar tegenwerkten. Deze spanning maakte het volgens hem moeilijk om de afzonderlijke entiteiten in een groter geheel samen te brengen. Hiervoor voorzag artikel twee van de wet de oprichting van een vast coördinatielichaam⁷⁴⁷ dat de samenwerking tussen de drie instellingen zou organiseren. Daarbij benadrukte Maurits Coppieters (VU, 1920-2005) dat dit orgaan op termijn diende in te zetten op hun verdere integratie, bijvoorbeeld een fusie van de dubbele TEW-faculteiten.⁷⁴⁸ Er zou ook een parlementaire commissie komen die toezicht zou houden op de naleving van de pariteit en de werking van het coördinatielichaam.⁷⁴⁹ Vervolgens gaf Frank Swaelen (CVP) aan dat de

1970), s.p.; PAUWELS, ‘Universiteit, Antwerpen: licht op groen’, *De Nieuwe Gazet* (3 november 1970), s.p.;

⁷⁴³ ‘Kamercommissie begon met bespreking Universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (2 december 1970), 15.

⁷⁴⁴ ‘Antwerpse universitaire kringen zullen door kamercommissie gehoord worden’, *Gazet van Antwerpen* (9 december 1970), s.p.; ‘Studenten worden volgende week gehoord’, *De Nieuwe Gazet* (10 december 1970), s.p.; ‘Universiteit Antwerpen goedgekeurd in Kamercommissie’, *Gazet van Antwerpen* (16 december 1970), 14.

⁷⁴⁵ Parlementaire Handelingen Kamer, n. 37 (28 april 1971), 18 e.v.; ‘Universitaire Instelling Antwerpen deze week in de Kamer’, *Gazet van Antwerpen* (25 januari 1971), s.p.; ‘Universiteit Antwerpen: Vorm verzorgd, inhoud verwaarloosd’, *De Standaard* (28 januari 1971), s.p.

⁷⁴⁶ ‘Vlaamse Cultuurraad hield onderwijsdebat’, *Gazet van Antwerpen* (7 maart 1973), 4.

⁷⁴⁷ Het KB tot de oprichting van dit coördinatielichaam kwam er uiteindelijk pas op 23 maart 1973 en verscheen enige tijd later in het Staatsblad: ‘23 maart 1973 – Koninklijk besluit tot oprichting van een vast coördinatiecomité ten behoeve van het Rijksuniversitair Centrum te Antwerpen, de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius te Antwerpen en de universitaire Instelling te Antwerpen’, *Belgisch Staatsblad* (19 november 1975), 14652-14655.

⁷⁴⁸ ‘Antwerpen krijgt hele universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (29 januari 1971), 1, 10; ‘Instemming en geestdrift voor Universiteit Antwerpen’, *De Volksgazet* (29 januari 1971), s.p.

⁷⁴⁹ ‘7 april 1971 – Wet houdende oprichting en de werking van de Universitaire Instelling Antwerpen (1)’, *Belgisch Staatsblad* (15 mei 1971), 6392.

verantwoordelijkheid voor het slagen van dit project bij de Raad van Beheer van de UIA zou liggen:

“Van hen zal het nu afhangen of onze wil tot samenwerking in daden wordt omgezet en of ons samenleven in dit land nieuwe vormen kan aannemen. Van hen zal het ook afhangen of wij te Antwerpen ook en vooral een nieuwe universiteit zullen krijgen op het gebied van onderwijs en onderzoek. Al ons zoeken naar nieuwe formules en structuren zal tot niets hebben gediend, als wij te Antwerpen slechts een kleurloze, verbeeldingloze kopie van de bestaande universiteiten zien rijzen.”⁷⁵⁰

De UIA had volgens Swaelen geen excuus om als *sui generis* instelling die niet vasthing aan voorbijgestreefde structuren en tradities niet vernieuwend uit de hoek te komen. Ze kon wel leren van bestaande universiteiten, maar diende daarbij hun gebreken niet over te nemen. Ten slotte stelde hij voor om onmiddellijk over te gaan tot de oprichting van de UIA, maar het eerste academiejaar slechts van start te laten gaan wanneer de studenten goed onthaald konden worden en de organisatie van degelijk onderwijs gegarandeerd was. Hij verwees hierbij naar Engeland en Duitsland die dit zo regelden.⁷⁵¹ Later vergeleek Swaelen de UIA met de doos van Pandora “die propvol beloften en kansen zit”: het samenwerken en samenleven tussen het vrij en het officieel universitair onderwijs, tussen katholieken en niet-katholieken en tussen de vier politieke partijen die hiervoor verantwoordelijk waren.⁷⁵² Ook onderwijsminister Vermeylen drukte in het bijzijn van Dhanis en Massart zijn hoop uit dat de nieuwe instelling een voorbeeld zou zijn voor het Belgische universiteitswezen.⁷⁵³

Op 1 februari hielden vertegenwoordigers van het RUCA-personeel en studenten van zowel het RUCA als de UFSIA een persconferentie over het wetsontwerp. Ze hoopten dat de UIA een vernieuwende wetenschaps- en onderwijsinstelling zou zijn met internationale allures. Zo pleitten ze voor de invoering van een departementaal systeem in plaats van het verouderde systeem van leerstoelen. Hoewel ze zich algemeen akkoord verklaarden met het wetsontwerp, hadden ze enkele kritiekpunten. Als eerste wilden ze niet dat dezelfde UFSIA-docenten die ideologische vakken onderwezen ook aan de bovenbouw aan de slag gingen, omdat hierdoor de levensbeschouwelijke insteek eveneens zou doorgetrokken worden. Daarnaast wilden ze dat vertegenwoordigers van de UFSIA en het RUCA al in het eerste jaar deel zouden uitmaken van de UIA-Raad van Beheer, aangezien in de opstartfase de belangrijkste beslissingen werden genomen. Vervolgens pleitten de RUCA-vertegenwoordigers ervoor dat het voorziene coördinatielichaam de samenwerking tussen de twee TEW-faculiteiten moest bevorderen, om op termijn het afzonderlijk bestaan van het RUCA en de UFSIA overbodig te maken. Ze wensten eveneens dat er een oplossing zou komen voor het HIVT. Finaal keurden ze het

⁷⁵⁰ Parlementaire Handelingen Kamer, n. 37 (28 januari 1971), 10-11.

⁷⁵¹ ‘Antwerpen krijgt hele universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (29 januari 1971), 1, 10; Parlementaire handelingen, Kamer (28 januari 1971), 9-10, 20-e.v.

⁷⁵² VANDERSTEEN, ‘UIA of een hele universiteit voor Antwerpen (VI)’, *Gazet van Antwerpen* (29 juli 1971), 3.

⁷⁵³ ‘Minister Vermeylen: Universiteit Antwerpen voorbeeld voor andere’, *De Nieuwe Gazet* (2 april 1971), 3; ‘Anvers, centre universitaire’, *Le Matin* (5 april 1971), s.p.

ontwerp goed, maar de RUCA-studenten en het -personeel vonden dat de wetgever te weinig naar hun mening had gevraagd.⁷⁵⁴

De Kamer keurde het ontwerp op 4 februari eenparig goed, de Senaat op 31 maart. De wet kreeg de datum van 7 april en verscheen uiteindelijk op 15 mei in het Staatsblad.⁷⁵⁵

3. Van twee naar drie afstandelijke burenen (1971-1978)

3.1 Opstart van de UIA (1971-1972)

Door de wet van 7 april 1971 kon de UIA er officieel komen, maar aangezien de uitbouw van een nieuwe universiteit een omvangrijk project is, duurde het tot oktober 1972 alvorens het eerste academiejaar kon aanvangen. In de tussentijd moest er nog bijzonder veel gebeuren. Ten eerste kwam er een vierpartijencommissie die de basisstructuren van de UIA in het leven riep. Deze bestond uit minister Paul-Willem Segers en volksvertegenwoordiger Frank Swaelen namens de CVP, partijvoorzitter Jos Van Eynde en volksvertegenwoordiger Frans Detiège voor de BSP, senator Karel Poma en volksvertegenwoordiger Frans Grootjans als representanten van de PVV en de VU-volksvertegenwoordigers Hugo Schiltz (1927-2006) en Maurits Coppeters. Hoewel de wet nog niet in het Staatsblad was verschenen, besliste deze groep op 22 april toch over de rector, vicerector, voorzitter en ondervoorzitter van de nieuwe universitaire instelling. Deze datum kan met andere woorden beschouwd worden als het officieuze startmoment van de UIA.⁷⁵⁶ Elke partij mocht één van de vier functies toewijzen. De BSP stelde Laurent Vandendriessche (1919-2013) voor als rector, de VU koos Jan Jozef Couturier (1924-2013) als vicerector, het voorzitterschap van de Raad van Beheer kende de CVP toe aan Fernand Nédée (1930-1980), ten slotte wees de PVV Camille Paulus (°1943) aan als ondervoorzitter. Vandendriessche was hoogleraar Biochemie aan de RUG, directeur-diensthooft van het Laboratorium voor Fysiologische Scheikunde en lid van de Raad van Beheer van het RUCA. Couturier was hoogleraar Fiscaliteit aan de KUL en de UFSIA. Daarnaast was hij ook directeur van de Bank Van Breda. Nédée was naast TEW-hoogleraar voorzitter van de algemene

⁷⁵⁴ 'Studenten en personeel wensen nieuwe structuur voor Universiteit Antwerpen', *De Nieuwe Gazet* (2 februari 1971), s.p.; 'Bezwaren tegen ontwerp-Vermeulen naar voren gebracht', *Gazet van Antwerpen* (2 februari 1971), 13; 'Ufsia en Ruca-studenten hebben bezwaren tegen ontwerp-Vermeulen', *Het Volk* (3 februari 1971), s.p.; 'Antwerpse studenten keuren universiteitsakkoord goed', *De Standaard* (3 februari 1971), s.p.; 'Universiteit Antwerpen. Van medebeheer geen sprake...', *De Rode Vaan* (4 februari 1971), s.p.; 'Nieuwe Antwerpse universiteit moet constructief en experimenteel werken', *Gazet van Antwerpen* (4 februari 1971), 6.

⁷⁵⁵ Parlementaire Handelingen Senaat, n. 49 (31 maart 1971), 'Ontwerp van wet houdende de oprichting en de werking van de Universitaire Instelling Antwerpen', 1338; 'Ontwerp Universitaire Instelling Antwerpen eenparig goedgekeurd', *De Standaard* (5 februari 1971), s.p.; 'Kamer eenparig voor Universitaire Instelling Antwerpen', *De Nieuwe Gazet* (5 februari 1971), s.p.; PAUWELS, 'Universiteit Antwerpen', *Volksbelang* (14 april 1971), 6; 'Universitaire Instelling Antwerpen is een feit', *De Nieuwe Gazet* (18 mei 1971), s.p.; Zie ook 'Parlementair Document 40K0763', *De Kamer.be*.

⁷⁵⁶ LENDERS, *Ontstaan en groei van de universiteit van Antwerpen*, 64; 'Vandaag officieuze start van de Universitaire Instelling Antwerpen', *Gazet van Antwerpen* (22 april 1971), 1.

vergadering van de UFSIA, waar Derine zijn mandaat overnam. Ten slotte was Paulus op dat moment advocaat aan de balie van Antwerpen, assistent aan de VUB en kabinetschef van gouverneur Kinsbergen.⁷⁵⁷ De lidkaarten van politieke partijen zouden een belangrijke rol blijven spelen in het UIA-bestuur. Zo mocht de vicerector niet dezelfde politieke kleur hebben als de rector. Meermaals moest de voorziene kandidaat-vicerector hierdoor afhaken om plaats te maken voor iemand met een andere politieke signatuur. Nadat deze twee topfuncties waren toegekend, werd het mandaat van voorzitter en ondervoorzitter van de Raad van Beheer verdeeld over de resterende twee partijen. Zo bleef de verzuiling in stand.⁷⁵⁸

Op 2 juli installeerde minister Vermeylen de Raad van Beheer in aanwezigheid van Craeybeckx en Kinsbergen. Naast de vier bovenstaande figuren maakten Dhanis en professor Maurice Cliquet (1925-1990) deel uit van de raad namens de UFSIA. Massart en professor Severin Amelinckx (1922-2007) representeerden er het RUCA. Ten slotte vertegenwoordigde kabinetschef Gaston Colebunders (1920-1988) minister Vermeylen. Daarnaast bleef de eerdergenoemde Commissie van Parlementsleden aangesteld als ‘waakhond over de naleving van de wet’. Voortaan mocht ze niet langer tussenkomen in het concrete beheer, maar enkel als er onregelmatigheden plaatsvonden, bijvoorbeeld in geval van onwettige benoemingen.⁷⁵⁹ Tijdens deze plechtigheid bevestigde minister Vermeylen dat binnen de vier jaar de vooropgestelde faculteiten zouden ingericht zijn. Kinsbergen stelde in zijn toespraak: “Door de wet van 7 april 1971 werd aan deze groeipool het ontbrekende sluitstuk voor een volledige infrastructuur geschonken. Vanaf vandaag zal dit gewest dan ook optimaal zijn functie van economisch en intellectueel centrum kunnen vervullen. (...) Dit Antwerpse experiment, deze samenwerking tussen het rijks en het vrije onderwijs, wellicht enig ter wereld, ligt in de lijn van de Antwerpse traditie, waar de verdraagzaamheid en het wederzijds begrip deel uitmaken van het karakter van dit volk en die trouwens de diepere reden is van het reeds zo lang bestaan van schoolvrede in deze streek.”⁷⁶⁰

⁷⁵⁷ ‘Vierspan voor UIA benoemd’, *De Standaard* (18 juni 1971), s.p.; ‘De raad van beheer van de Universitaire Instelling Antwerpen’, *De Nieuwe Gazet* (21 juni 1971), s.p.; ‘C. Paulus: geen asociale Universitaire Instelling bouwen’, *De Nieuwe Gazet* (22 september 1971), s.p.

⁷⁵⁸ ‘Een rektor voor U.I.A.’, *t Pallieterke* (15 mei 1991), 11; Interview Josse Van Steenberge (10 maart 2023).

⁷⁵⁹ PAUWELS, ‘Universiteit Instelling Antwerpen boven de doopvont gehouden’, *De Nieuwe Gazet* (3 juli 1971), s.p.; ‘Antwerpen heeft sedert gisteren een universiteit’, *Het Volk* (3 juli 1971), s.p.; VAN BEECK, ‘Universitaire Instelling Antwerpen neemt een Start’, *De Volksgazet* (3 juli 1971), s.p.; VANDERSTEEN, ‘UIA of een hele universiteit voor Antwerpen (VI)’, *Gazet van Antwerpen* (29 juli 1971), 3.

⁷⁶⁰ ‘Raad van Beheer Universitaire Instelling Antwerpen geïnstalleerd’, *Gazet van Antwerpen* (3 juli 1971), 3.

Afbeelding 35: Couturier, Nédée (rechts), Paulus en Vandendriessche (links) in villa Kinsbergen, 8 juli 1970 (FelixArchief, nr. 944#3129)

Het eerste bestuur van de UIA was nu wel samengesteld, maar er bestond nog geen universiteitsgebouw waarin het zich kon vestigen. Zelfs de locatie was nog een vraagteken. Daarom mocht het in de tussentijd zijn werkzaamheden aanvatten in de residentiële villa van Kinsbergen. Vandendriessche, Couturier, Nédée en Paulus waren allen voorstanders om een campus op te trekken buiten de stad, aangezien het financieel interessanter was om de infrastructuur en het materiaal op één locatie te concentreren. Ze wilden daarentegen voorkomen dat de studenten zich zouden isoleren van de samenleving, waardoor ze ervoor pleitten om de studentenhuisvesting wel in de meer stedelijke context te voorzien. Het vierspan wilde dit wel eerst nader bestuderen vooraleer over te gaan tot concrete beslissingen: “Wij moeten niet het wenselijke, maar wel het mogelijke bestuderen. En goed bestuderen, want als wij ons nu vergissen dan is dat het voor altijd fout!” Ze planden om de eerste reeks van voorstellen in september voor te leggen aan de voltallige Raad van Beheer.⁷⁶¹

In oktober 1971 openden de Belgische universiteiten hun academiejaar, maar dit gebeurde nog niet aan de UIA. De *Gazet van Antwerpen* berichtte: “Geen eerste licentiestudenten over de vloer dit jaar, want die vloer is er (nog) niet.” Wel wilde de instelling het volgende jaar van start gaan. Daarvoor dienden er in een jaar tijd nieuwe gebouwen opgetrokken worden, want onderwijs en onderzoek in de exacte wetenschappen vergde een gespecialiseerde infrastructuur waar bestaande gebouwen niet aan konden tegemoetkomen. De bouwplannen kwamen er in november.⁷⁶² De Schelde-Dijlecommissie, een coördinerende studiegroep opgericht door minister De Saeger, kreeg eind oktober de opdracht om een grondstudie uit te voeren en de definitieve inplanting te bestuderen van de UIA-campus op het domein van Fort VI in Wilrijk. Daarbij moest de mogelijkheid bestaan om het complex geleidelijk aan verder uit te breiden, afhankelijk van de toekomstige situatie: de financiën, het aantal studenten, de mogelijk nieuwe disciplines. Zo had de wetgever de inrichting van een ingenieursopleiding nog niet voorzien, maar de bouwplannen dienden hier wel al rekening mee te houden. De terreinen rond Fort VI

⁷⁶¹ VANDERSTEEN, ‘UIA of een hele universiteit voor Antwerpen (II)’, *Gazet van Antwerpen* (24 juli 1971), 2.

⁷⁶² VANDERSTEEN, ‘Geen universiteit bouwen op sprookjes’, *Gazet van Antwerpen* (6 oktober 1971), 3.

behoorden op dat moment nog bij het Belgische leger, dat ze gebruikte als opslagplaats voor verouderd materieel. Het militair domein bedroeg dertig hectare, maar de overheid wenste weldra tweehonderd hectare vrij te maken voor de UIA. Hierdoor zou de instelling niet alleen in Wilrijk, maar ook binnen het grondgebied van Edegem komen te liggen.⁷⁶³ De Aktiegroep Oude Stad (AGOS) ging niet akkoord met de plannen om de UIA in te planten op de fortterreinen. Ze stelde een alternatief voor dat eerder uitgewerkt was door de studenten van de NHIBS, waarbij de campus meer ingebed zou worden in de stad.⁷⁶⁴ Aan deze oproep gaf het UIA-bestuur geen gehoor.

Net zoals eerder bij het RUCA het geval was, ging de voorkeur ook hier uit naar een snelbouw. Dit eerste complex diende voorlopig verschillende opleidingen te huisvesten: Geneeskunde, Wetenschappen, Letteren & Wijsbegeerte, Rechten, Politieke & Sociale Wetenschappen. In april 1972 lanceerde de UIA een architectenwedstrijd om tot een geschikt plan te komen. In de wedstrijdomschrijving beschreef de Raad van Beheer haar visie op een moderne universiteit (cf. *infra*). Het bouwwerk moest ruimte bieden aan de basistaken van onderwijs, wetenschappelijk onderzoek en maatschappelijke dienstverlening. Hierbij moest het eveneens mogelijk zijn om te werken rond interdisciplinaire onderzoeksprojecten, bijvoorbeeld inzake milieuzorg of ontwikkelingssamenwerking. – Deze thema's kregen meer aandacht in de nasleep van zowel het Tweede Vaticaans Concilie als van de dekolonisatie. Daarnaast werd de idee geopperd om een middelbare school op te richten in de buurt van het departement Opvoedkunde die dienst zou doen als 'oefenschool'. Nédée betoogde namelijk dat de UIA als nieuw type universiteit in de maatschappij moest geïntegreerd zijn. Zo diende het complex eveneens afgestemd te worden op de naturomgeving en open te staan voor de lokale gemeenschap. Zo wenste de Raad van Beheer bijvoorbeeld groene zones met sportvelden waarvan de UIA de eigenaar zou zijn, maar de gemeente ook gebruik van zou mogen maken. Louis Kiebooms (1903-1992) stond als burgemeester van Wilrijk positief tegenover de inplanting van een volgende universitaire instelling op 'zijn' grondgebied. Dergelijk project was volgens de burgemeester gunstig voor het prestige van de gemeente en het zou de lokale economie

⁷⁶³ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/376, Studiegroep Schelde-Dijle vzw, *Prospectieve studie aangaande de mogelijke vestigingsplaats voor de Universitaire Instelling Antwerpen* (23 september 1971); 'Universiteit komt op domein Fort 6 Wilrijk', *Gazet van Antwerpen* (23 oktober 1971), 1; 'Universiteit te Wilrijk zal snel groeien', *Gazet van Antwerpen* (25 oktober 1971), 10; 'Geen supermarkt op Wilrijks domein Le Grelle', *Gazet van Antwerpen* (27 oktober 1971), 9; 'Naar samenwerking UIA-Gemeentebestuur Wilrijk', *De Nieuwe Gazet* (28 oktober 1971), s.p.; 'Une "ceinture verte" entourera bient^t l'agglomération anversoise', *La Libre Belgique* (29 oktober 1971), s.p.; VANDERSTEEN, 'Dank zij dominante wet van '69 militair groen-cadeau: 760 ha.', *Gazet van Antwerpen* (30 oktober 1971), 3; VANDERSTEEN, 'Universiteit in ruil voor lap grond', *Gazet van Antwerpen* (3 november 1971), 3; 'Onteigening van gronden rond Fort 6', *Gazet van Antwerpen* (16 november 1971), 10; 'Wie wil universiteit bouwen te Antwerpen?', *De Standaard* (8 maart 1972), s.p.; 'Koördinatiekommissie "Fortengordel" vergaderde eerste maal', *Gazet van Antwerpen* (13 maart 1972), 9; 'Architektenwedstrijd voor Antwerpse universiteit', *Gazet van Antwerpen* (4 april 1972), 14.

⁷⁶⁴ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan I – "Plan Kinsbergen" UIA (99), Standpunten; 'Universitaire Instelling Antwerpen: alternatieve inplantingsmogelijkheid', *De Nieuwe Gazet* (21 januari 1972), s.p.; 'AGOS heeft andere plannen voor inplanting universiteit', *Gazet van Antwerpen* (25 januari 1972), 8.

stimuleren: van de arbeiders die nodig waren om zo een instelling op te bouwen tot de handelaars die door de komst van studenten en personeel klanten zouden bijwinnen.⁷⁶⁵

Hoewel de UIA in eerste instantie geen studentenhuisvesting inplande, stelde ze in april 1972 wel adreslijsten op van studentenkamers in Antwerpen en Wilrijk. Daarbij vonden ook gesprekken plaats met de Maatschappij voor Intercommunaal Vervoer van Antwerpen (MIVA) om busverbindingen naar de campus te garanderen. Nédée communiceerde aan de pers dat er tegen oktober 1972 drie blokken van elk duizend vierkante meter moesten staan, zodat daarna de volgende bouwfase van start kon gaan. Met de aanvang van het academiejaar 1973-74 moesten alle faciliteiten aanwezig zijn om met de tweede licenties te beginnen. De academische overheid plande vooruit tot 1980 omdat “de discussies rond de Antwerpse universiteit, bestaande uit UFSIA, RUCA en UIA omstreeks 1980 waarschijnlijk zullen uitgekristaliseerd zijn” – Achteraf gezien een te optimistische voorspelling. De minister van Openbare Werken was de bouwheer van het project, maar de UIA was zelf verantwoordelijk voor het besteden van het budget.⁷⁶⁶

*Afbeelding 36: UIA-campus in aanbouw
(UArchief, Digitaal fotoarchief Vincent Jauniaux, archiefUA, geneeskunde, oude foto's gen)*

Vervolgens diende de instelling op een jaar tijd over een voldoende sterk personeelsbestand te beschikken. Hiervoor werd gericht gezocht binnen de Vlaamse en internationale bedrijfswereld. Verder vonden er examens en interviews plaats om openstaande functies in te vullen. Hoewel

⁷⁶⁵ ‘Prof. Nédée bij Lions Club. UIA: universiteit van een nieuw type’, *De Nieuwe Gazet* (20 oktober 1971), s.p.; ‘Universiteit komt op domein Fort 6 Wilrijk’, *Gazet van Antwerpen* (23 oktober 1971), 1; ‘Universiteit te Wilrijk zal snel groeien’, *Gazet van Antwerpen* (25 oktober 1971), 10; ‘Geen supermarkt op Wilrijks domein Le Grelle’, *Gazet van Antwerpen* (27 oktober 1971), 9; VANDERSTEEN, ‘Dank zij dominante wet van ’69 militair groen-cadeau: 760 ha.’, *Gazet van Antwerpen* (30 oktober 1971), 3; ‘Onteigening van gronden rond Fort 6’, *Gazet van Antwerpen* (16 november 1971), 10; ‘Architektenwedstrijd voor Antwerpse universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (4 april 1972), 14; VANDERSTEEN, ‘Universiteit in ruil voor lap grond’, *Gazet van Antwerpen* (3 november 1971), 3; GERARD en VERLEDEN, *De ongrijpbare macht*, 259-260.

⁷⁶⁶ ‘Prof. Nédée bij Lions Club. UIA: universiteit van een nieuw type’, *De Nieuwe Gazet* (20 oktober 1971), s.p.; ‘Ook studenten in Raad van Beheer van de UIA’, *Gazet van Antwerpen* (1 april 1972), 10.

de Raad van Beheer paritair moest worden samengesteld, gold voor personeel enkel 'kwaliteit' als selectienorm. Er vielen veertig onderwijsposen te verdelen en zestig voor onderzoek, maar in april 1972 hadden zich al bijna tweeduizend kandidaten gemeld. Op 31 mei benoemde de Raad van Beheer de eerste hoogleraren en wierf ze het wetenschappelijk personeel aan.⁷⁶⁷

Ook op andere vlakken wilde de UIA vernieuwend uit de hoek komen. Daarbij zou de instelling een departementaal systeem krijgen in plaats van het traditionele systeem waarbij hoogleraren op een leerstoel benoemd werden en zo een vaste leeropdracht hadden. – De UFSIA en het RUCA ambiëerden sinds 1970 eveneens deze structuurhervorming (cf. *infra*). Door het professorenkorps samen te brengen in departementen werd een meer collegiale omgang mogelijk en kregen ze hierdoor bijvoorbeeld de mogelijkheid om een jaar geen onderwijstaken op te nemen en zich zo te focussen op onderzoek, de zogenaamde sabbatical. Een departement groepeerde onderwijs en onderzoek op disciplinair vlak en beschikte daarbij over een eigen begroting en uitrusting. De faculteiten overkoepelden vervolgens een aantal departementen. Ze hadden een representatieve functie en dienden te waken over het evenwicht binnen de verschillende onderwijsprogramma's. Het feitelijke zwaartepunt verschoof dus van de faculteiten naar de departementen.⁷⁶⁸ Ondanks deze nieuwe opdeling pleitten de vier UIA-bestuurders voor interdisciplinair onderwijs en onderzoek. Hiervoor wilden ze eveneens contacten leggen met de verschillende Belgische universiteiten en met het Antwerpse economische en socioculturele milieu. Zo kon de universiteit bijvoorbeeld een belangrijke schakel worden tussen de overheid en het bedrijfsleven of kon ze samenwerken met het lokale ziekenhuiswezen. De UIA mocht allesbehalve een ivoren toren zijn.⁷⁶⁹

Op pedagogisch vlak dacht het jonge bestuur aan de invoering van trimesters in plaats van semesters. Daarbij zou het academiejaar opgedeeld worden in vier blokken van dertien weken (tien lesweken, gevolgd door een examenweek en afgerond met twee weken vakantie). Het ex-cathedra onderwijs moest eveneens plaats maken voor meer actieve onderwijsvormen als discussies, groepswork en permanente evaluatie. Volgens het bestuur bereidde dit de studenten beter voor op de arbeidsmarkt. – Het LUC dat ook bezig was met zijn opstart, vertrok vanuit dezelfde principes: activerend onderwijs in kleine groepen met een sterke studentenbegeleiding volgens een trimestersysteem. Bij deze en bovenstaande vernieuwingen streefde het Antwerpse universiteitsbestuur er in de geest van mei 68 naar om zoveel mogelijk de studenten betrekken. Daarom wilden ze contactcommissies oprichten waarin de Antwerpse studenten hun mening konden geven over bijvoorbeeld de inplanting van de campus en de oprichting van een

⁷⁶⁷ 'Honderd open posen en 1841 kandidaten bij UIA', *Gazet van Antwerpen* (28 april 1972), 9; VANNESTE, 'De universiteit antwerpen', 85; 'Universitaire Instelling Antwerpen benoemde eerste professoren', *Gazet van Antwerpen* (1 juni 1972), 3.

⁷⁶⁸ S.n., *Universitaire Instelling Antwerpen. Inlichtingen 1972-73*, 8-9; 'Departementen: basis van een nieuwe Antwerpse universiteit', *De Nieuwe Gazet* (4 november 1971), s.p.; 'L'UIA en pleine gestation', *Le Matin* (5 november 1971), s.p.; 'Rektor Vandendriessche gelooft in nieuwe UIA', *De Standaard* (19 november 1971), 2; TOLLEBEEK en NYS, *De Stad op de Berg*, 122.

⁷⁶⁹ VANDERSTEEN, 'Geen universiteit bouwen op sprookjes', *Gazet van Antwerpen* (6 oktober 1971), 3; VANDERSTEEN, 'Universiteit als geweten tussen overheid en bedrijfsleven', *Gazet van Antwerpen* (9 oktober 1971), 3; VANDERSTEEN, 'Universiteit in ruil voor lap grond', *Gazet van Antwerpen* (3 november 1971), 3.

studentendecanaat. Dat laatste zou volledig in functie staan van de noden van de studenten. Deze zouden ook studentenvertegenwoordigers krijgen in de Raad van Beheer. De UIA verwachtte dat het eerste academiejaar van start zou gaan met vierhonderd studenten en beraamde er 7.600 tegen 1985. Daarnaast hoopte Nédée het opleidingsaanbod na vier jaar te kunnen uitbreiden, aangezien de wet van 7 april 1971 dergelijke horizontale uitbreiding aan het RUCA, de UFSIA en de UIA voor vier jaar had bevroren.⁷⁷⁰

Verder dacht het UIA-bestuur na over de stichting van een academisch ziekenhuis (AZ, later bekend onder de afkorting UZ of universitair ziekenhuis) om de licentiaten en doctoraten in de Geneeskunde op te leiden. Marie De Groodt die als hoogleraar verbonden was aan de faculteit Geneeskunde van het RUCA, had in juli 1971 aangegeven dat het ongeveer acht jaar duurde om een operationeel AZ uit te bouwen en dat dergelijk instituut gemiddeld driemaal duurder was dan een gewoon ziekenhuis. De Groodt stelde voor om in de tussentijd een beroep te doen op de bestaande lokale ziekenhuizen en deze samenwerking ook te behouden, bijvoorbeeld door de stages van de studenten Geneeskunde er te blijven organiseren.⁷⁷¹ Het UIA-beheer maakte op 16 mei 1972 bekend dat ze een overeenkomst hadden bereikt met de Antwerpse Commissie voor Openbare Onderstand (COO) en met het Centraal Bureau van het Katholieke Ziekenhuiswezen om samen te werken inzake de opleiding van de studenten en zo samen de medische zorg van de lokale bevolking te verbeteren. Het AZ diende er te komen, maar het zou de concurrentie met de bestaande ziekenhuizen trachten te vermijden door zich te specialiseren in behandelingen die niet elders werden aangeboden.⁷⁷² In plaats van het recente Middelheimziekenhuis simpelweg om te vormen tot academisch ziekenhuis, koos de UIA er toch voor een geheel nieuw instituut in het leven te roepen. Dit zou volgens de latere UIA-rector Freddy Adams (°1939) bevorderlijk zijn voor de kwaliteit, aangezien er zo open vacatures kwamen in plaats van de aanwezige geneesheren automatisch te promoveren tot professor. Een AZ kon zeker een meerwaarde genereren voor de regio. Alleen was de vraag of Antwerpen een bijkomend ziekenhuis nodig had.⁷⁷³

⁷⁷⁰ Interview Josse Van Steenberge (10 maart 2023); VANDERSTEEN, 'Geen universiteit bouwen op sprookjes', *Gazet van Antwerpen* (6 oktober 1971), 3; 'Ook studenten in Raad van Beheer van de UIA', *Gazet van Antwerpen* (1 april 1972), 10; 'Antwerpen moet streven naar volwaardige universiteit', *De Nieuwe Gazet* (28 april 1972), s.p.; VANNESTE, 'De universiteit antwerpen', 85; GIJSEN, '50 jaar Universiteit Hasselt, 50 jaar strijd', *Het Belang van Limburg* (20 mei 2023), s.p.

⁷⁷¹ VANDERSTEEN, 'UIA of een hele universiteit voor Antwerpen (III)', *Gazet van Antwerpen* (26 juli 1971), 3.

⁷⁷² 'Overeenkomst tussen UIA en Antwerpse ziekenhuizen', *Gazet van Antwerpen* (16 mei 1972), 10.

⁷⁷³ ANTWERPEN, UArchief, 1000707, Interview Freddy Adams (17 oktober 2022), minuut 52-54.

*Afbeelding 37: Opening campus UIA met op de voorgrond Willy Claes, 3 juli 1972
(UArchief, Archief van Andries Kinsbergen, 106)*

*Afbeelding 38: Toelichting maquette tijdens opening campus UIA op 3 juli 1972,
v.l.n.r. Etienne Dhanis, Louis Major, Andries Kinsbergen, Willy Claes, Jos De Saeger, Paul-Willem Segers
(UArchief, Archief van Andries Kinsbergen, 106)*

De inhuldiging van het eerste deel van de UIA-campus in Wilrijk vond plaats op 3 juli 1972, onder meer in aanwezigheid van premier Eyskens, de ministers Louis Major (1902-1985), Willy Claes (°1938) en De Saeger (1911-1998), gouverneur Kinsbergen, burgemeester Craeybeckx. In zijn toespraak stelde UIA-voorzitter Nédée: “Vijf maanden terug graasden nog paarden op de plaats waar nu de eerste UIA-gebouwen oprijzen.” Het complex bestond uit twee bouwblokken met drie verdiepingen. Hij benadrukte dat de instelling een belangrijke universiteit diende te zijn die ingebed was in de gemeenschap. Ze had de uitdaging gekregen om de verzuiling te doorbreken door tolerant samen te leven binnen het Antwerpse universiteitslandschap. Nédée wilde dit objectief nastreven. Vervolgens noemde Kinsbergen de UIA tijdens zijn toespraak voor de zoveelste maal een uniek experiment dat in de lijn lag van de Antwerpse traditie op vlak van schoolvrede. Hij beklemtoonde dat dit geen eindpunt was, want de instelling diende permanent een kritische houding aan te nemen ten aanzien van haar eigen vorm en inhoud. Ten slotte vertelde de gouverneur over de vlotte samenstelling van het Driepartijenakkoord: “Iedereen was zeer vlug akkoord, ook met de toen nogal revolutionaire gedachte dat de nieuwe universiteit diende te groeien uit de samenwerking tussen te Antwerpen bestaande rijks- en vrij onderwijs.”⁷⁷⁴ Kinsbergen gaf hiermee een erg rooskleurige weergave van de werkelijkheid. De onderhandelingen om te komen tot een compromisoplossing vormden namelijk slechts één fase binnen een bijzonder moeizaam en langdurig proces waar ontelbare discussies en diplomatische manoeuvres aan te pas kwamen. Daarnaast werd het Plan Kinsbergen zeker niet door ‘iedereen’ positief onthaald.

⁷⁷⁴ ‘UIA-campus ingewijd’, *Het Handelsblad* (4 juli 1972), s.p.; ‘Eerste gebouwen van Antwerpse universiteit ingewijd’, *Het Laatste Nieuws* (4 juli 1972), s.p.; ‘Antwerpse universiteit kan in oktober eerste studenten ontvangen’, *Het Volk* (4 juli 1972), s.p.; ‘Nieuwe Universitaire Instelling sluitstuk groeipool Antwerpen’, *De Nieuwe Gazet* (4 juli 1972), s.p.; ‘UIA-campus plechtig geopend te Wilrijk’, *Gazet van Antwerpen* (4 juli 1972), 1, 3; ‘Gedenkplaat van nieuwe Antwerpse Universiteit onthuld’, *De Volksgazet* (4 juli 1972), 1, 7; ‘Inauguration officielle du campus de l’UIA’, *Le Matin* (5 juli 1972), s.p.; CRAEYBECKX e.a., ‘De Universitaire Instelling Antwerpen’, 133-151; BEYEN e.a., ‘Het calimerocomplex van de stad’, 91.

Afbeelding 39: UIA-campus
(UArchief, Digitaal fotoarchief Vincent Jauniaux, archiefUA, geneeskunde, oude foto's gen)

Op 2 oktober geschiedde de plechtige opening van het eerste academiejaar. Nédée noemde dit de geboortedatum van de UIA – Wat eveneens op eerdere momenten was verkondigd, zoals bij de afkondiging van de wet of met de aanstelling van de eerste bestuursploeg, beiden in april 1971 (cf. *supra*). De opening ging niet gepaard met een uitgebreide feestelijke ceremonie, want Nédée verklaarde: “We hebben het sober willen houden, vooral omdat we onder mekaar, als familie wilden starten.”⁷⁷⁵ In november 1972 werd er ook een studentenvereniging voor de UIA opgericht met Wim Vaes als eerste voorzitter en Greta Robberecht als ondervoorzitster. Normaal organiseerden studenten zich in faculteitskringen waarboven er een overkoepelend orgaan stond, maar Vaes merkte op dat deze instanties vaak naast elkaar werkten, wat zij aan de UIA wilden voorkomen. Daarnaast stelde de voorzitter op de persconferentie dat de studenten van het RUCA, de UFSIA en de UIA stilaan naar elkaar toegroeiden, maar dit werd niet door alle aanwezige studenten beaamd.⁷⁷⁶ Later die maand organiseerden de studenten van de drie instellingen wel een gezamenlijke studentenmarathon, waarover in de *Gazet van Antwerpen* stond geschreven: “Wat de Antwerpse studenten willen bewijzen, werd ook bewezen. Dat de bevolking van de drie verschillende universitaire instellingen zich voelt als één grote gemeenschap.”⁷⁷⁷ Of er aan de Antwerpse instellingen effectief een eenheidsgevoel leefde, moest blijken uit de oprichting van het Coördinatiecomité en het latere GBUA als overlegorganen.

⁷⁷⁵ ‘UIA opende eerste academiejaar. Scherpe kritiek te Leuven en te Gent’, *Gazet van Antwerpen* (3 oktober 1972), 1, 6.

⁷⁷⁶ ‘Studentenvereniging UIA werd boven de doopvont gehouden’, *Gazet van Antwerpen* (24 november 1972), 8.

⁷⁷⁷ ‘Grote winnaar: kameraadschap’, *Gazet van Antwerpen* (16 november 1972), 12.

3.2 Van Coördinatiecomité naar het Gemeenschappelijk Bureau Universiteit Antwerpen

Op 3 oktober 1972 installeerde minister Claes officieel de Commissie van Parlementsleden. Deze bestond uit Coppieters (VU), Schiltz (VU), Detiège (BSP), Van Eynde (BSP) Grootjans (PVV), Poma (PVV), Swaelen (CVP) en Tindemans (CVP). Met uitzondering van Tindemans in de plaats van Segers, was dit een kopie van de eerste vierpartijencommissie die het UIA-project had opgestart. Ze wilde de UIA bijstaan in haar verdere uitbouw en zich engageren voor de oprichting van het Coördinatiecomité dat in artikel twee van de wet ‘houdende oprichting en de werking van de Universitaire Instelling Antwerpen’ voorzien was.⁷⁷⁸ Dit orgaan diende een nauwere samenwerking tussen het RUCA, de UFSIA en de UIA te bewerkstelligen.⁷⁷⁹ De wetgever vond het een belangrijk instrument in de verdere evolutie van de Universiteit Antwerpen.

Na moeizame besprekingen, keurden de drie instellingen in januari 1973 het ontwerp van overeenkomst tot oprichting van dit coördinatielichaam goed. Vervolgens gaf de Commissie van Parlementsleden in februari een positief advies.⁷⁸⁰ Minister van Nationale Opvoeding Willy Calewaert (1916-1993) richtte het Coördinatiecomité op 24 maart in. Het bestond uit Etienne Dhanis, Raymond Derine, Louis Bruyns (1919-2001) en Gust Blauwens voor de UFSIA, Gustaaf Van Rompu, Emile Vanlommel (1932-2018), Raf De Ridder (1949-2006) en Julien Van den Broeck voor het RUCA, Fernand Nédée, Laurent Vandendriessche, M.(?) Van den Bergh-Gommers en Ludo Melis [°1948] voor de UIA. De drie universitaire instellingen zouden voortaan samenwerken onder confederaal model en werden daarbij de Confederatie Universiteit Antwerpen genoemd – anders dan de latere Confederale Universiteit Antwerpen van 1996 (cf. *infra*). Dit model moest het bestuur van het Antwerpse universiteitswezen vereenvoudigen, aangezien er op dat moment drie uitgebouwde instellingen naast elkaar leefden. Er dienden maatregelen te komen die de krachten zouden bundelen op vlak van: de onderwijsprogramma's en -methodes, examens, academische structuur, universiteitsbibliotheek, wetenschappelijke uitrusting, bouw- en personeelsbeleid, socio-culturele studentenvoorzieningen. Het comité moest daar binnen de vier jaar een grondslag voor creëren. Verder zou het voorzitterschap jaarlijks beurtelings wisselen tussen de drie instellingen. Daarbij kreeg UIA-voorzitter Nédée als eerste het mandaat toegewezen. Bij de plechtige installatie van het Coördinatiecomité gaf minister Calewaert aan dat hij de toenmalige situatie beschouwde als een onverantwoorde versnippering. Hij benadrukte de noodzaak om zo

⁷⁷⁸ ‘UIA-kommissie parlementsleden geïnstalleerd’, *Gazet van Antwerpen* (7 oktober 1972), 13; KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/374 (map 2), Brief van Vanhove aan de minister van Nationale Opvoeding betreffende ‘Coördinatielichaam UIA, RUCA en UFSIA’ (27 april 1972): Vanhove verzocht de minister initiatief te nemen tot oprichting van dit orgaan; Ibidem, Suggestie voor een ontwerp van akkoord inzake coördinatie door Vanhove aan Segers (5 mei 1972); Ibidem, Herwerkte suggestie voor een ontwerp van akkoord inzake coördinatie door Vanhove aan Segers (31 juli 1972); ‘Eén Antwerpen’, *De Standaard* (28 oktober 1972), s.p.

⁷⁷⁹ ‘Verkiezingen aan UIA’, *Gazet van Antwerpen* (25 januari 1973), 13.

⁷⁸⁰ KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/374 (map 4), Verslag aan de Minister van Nationale Opvoeding over het jaar 1973 door Lode Vanhove, 6.

snel mogelijk “de eenheid op pluralistische basis te verwezenlijken”.⁷⁸¹ Er zou volgens hem een ogenblik komen dat de belastingbetaler het simpelweg niet langer zou aanvaarden om bij te dragen tot dergelijk inefficiënt systeem. Ook Kinsbergen riep de instellingen op om de handen in elkaar te slaan om geleidelijk uit te groeien tot een eenheid. Daarmee doelde de gouverneur echter niet op een eenmaking. Een universiteit met één rector bleef volgens hem wel een ideaal, maar als de drie instellingen efficiënt konden samenwerken, was dergelijke fusie niet noodzakelijk. Als voorzitter van de UIA drukte Nédée zijn hoop dat dit comité een positief klimaat zou scheppen om tot een concrete samenwerking te komen. Hij noemde het een bescheiden, maar interessant experiment.⁷⁸²

Het pleidooi van Calewaert voor één Universiteit Antwerpen misnoegde Dhanis.⁷⁸³ De rector vond het onaanvaardbaar dat een minister in functie zich uitsprak tegen de bepalingen van de wet.⁷⁸⁴ Tijdens de academische opening van 4 oktober stelde Derine wel als UFSIA-voorzitter dat de instelling volledig zou meewerken om de drie-eenheid te doen slagen. “Wij wensen ons niet alleen als loyale partners te gedragen, maar als vurige medewerkers.” Derine gaf aan dat de drie instellingen als Antwerpse Universiteit voortaan op gelijke voet wilden staan met de grote Belgische universiteiten.⁷⁸⁵

De eerste samenkomsten van het Coördinatiecomité leverden geen of weinig resultaat op.⁷⁸⁶ Het orgaan had dan ook geen effectieve beslissingsbevoegdheid. Het kon met andere woorden

⁷⁸¹ ‘Minister Calewaert voor Rotary-Centrum’, *De Volksgazet* (16 maart 1973), s.p.; ‘Minister Calewaert: Antwerpen moet één universiteit hebben’, *Het Laatste Nieuws* (16 maart 1973), s.p.; ‘Minister Calewaert gaat boekje te buiten’, *Gazet van Antwerpen* (16 maart 1973), 12; ‘Calewaert: één univ in Antwerpen’, *De Standaard* (23 maart 1973), s.p.; ‘Minister Calewaert: “Naar één Antwerpse Universiteit!”’, *De Volksgazet* (24 maart 1973), 1, 7; ‘Een Universiteit Antwerpen nog niet voor morgen’, *De Standaard* (26 maart 1973), s.p.

⁷⁸² ANTWERPEN, UArchief, CMI 22, Folder 200, ‘Toespraken inrichting Coördinatiecomité, 24 maart 1973’: Kinsbergen besloot zijn toespraak met: “Mevrouwen, Heren leden van het coördinatiecomité, op U rust de zware verantwoordelijkheid, de samenwerking tussen de Antwerpse universitaire instellingen daadwerkelijk op gang te brengen. Het is een niet eenvoudige, doch grootse taak. De toekomst van het universitaire leven in Antwerpen – de toekomst dus van duizende jonge mensen – zal in niet geringe mate mede door U bepaald worden.”; VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 68.; ‘Antwerpse universiteit moet geleidelijk naar integratie groeien’, *Gazet van Antwerpen* (26 maart 1973), 3; VAN BEECK, ‘Gaat Antwerpen eindelijk de Weg op naar één Universiteit?’, *De Volksgazet* (26 maart 1973), s.p.; ‘Minister Calewaert pleit voor grote integratie van Antwerpse universitaire instellingen’, *Het Volk* (26 maart 1973), s.p.; ‘Installation du Comité de coordination de l’Université d’Anvers’, *Le Matin* (26 maart 1973), s.p.; ‘Kritisch bekeken. De wet’, *Gazet van Antwerpen* (27 maart 1973), 6; VAN DOORSLAER, ‘De UIA-formule was alleen hier mogelijk’, *De Morgen* (24 mei 1985), 13.

⁷⁸³ Universiteitsarchief S, CMI 22, Folder 200, ‘Toespraak Minister W. Calewaert’; VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 68; ‘Rector Dhanis niet tevreden over minister Calewaert’, *Het Laatste Nieuws* (24 maart 1973), s.p.

⁷⁸⁴ ANTWERPEN, Archief Rijkscmissaris Jan De Groof, UFSIA RvB + AV 72-73, ‘Procesverbaal Algemene Vergadering, 27 maart 1973’, 3; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/374 (map 3), Brief van Dhanis aan Segers waarmee hij trachtte de toespraak van Calewaert te wijzigen (25 maart 1973).

⁷⁸⁵ DERINE, *15 jaar op de barricade*, 345.

⁷⁸⁶ ANTWERPEN, UArchief, CMI 22, Folder: 197, Coördinatiecomité, Overzicht van de werkzaamheden, Periode april 1973-september 1974; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr.

niets meer doen dan vertegenwoordigers van de drie instellingen rond de tafel brengen met als doel tot een gedeeld beleid te komen, maar overeenkomsten waren pas mogelijk wanneer elke partner akkoord ging.⁷⁸⁷ Bovendien was de procedure die aan dergelijke overeenkomst voorafging onnodig omslachtig. Zo moest elk voorstel tot samenwerking aan het bestuur van de drie instellingen voorgelegd worden. Telkens wanneer een van hen een wijziging wilde doorvoeren, keerde de tekst terug naar het Coördinatiecomité om vervolgens opnieuw behandeld te worden door de raden. Pas wanneer de drie instellingen hun fiat gaven, kon het akkoord in de vorm van een contract aan de koning voorgelegd worden die het op zijn beurt moest goedkeuren.⁷⁸⁸ Daarnaast was het comité een volgende vorm van opgelegde samenwerking, wat de bereidwilligheid van de instellingen niet bevorderde. De individuele bestuursorganen leverden zelden agendapunten aan, waardoor de geformuleerde voorstellen doorgaans onvoldoende ervaren werden als nuttige reorganisaties, maar eerder als opgedrongen hervormingen. Hierdoor scheepten ze de meeste voorstellen argwanend af.⁷⁸⁹

Bijgevolg werd er tijdens het eerste werkingsjaar van het Coördinatiecomité vooral veel besproken dat er nog veel besproken moest worden. Maar de beperkte concrete realisaties stemden de wetgever niet gunstig. Tijdens de eerstesteenlegging van de nieuwe UIA-campusgebouwen op 24 september 1973 herhaalde minister Calewaert zijn wens om in Antwerpen te komen tot één volwaardige universiteit en hij betreurde daarbij de stilstand van het comité.⁷⁹⁰ Twee dagen later maakte ook de Raad van Beheer van de UIA een mededeling bekend waarin ze het standpunt van de minister volgde. Ze schreef de immobiliteit van het comité toe aan “de minst koöperatieve partner”. Daarmee viseerde ze impliciet het RUCA, dat onvoldoende aanwezig was op de vergaderingen en dat de voorstellen van het comité vaak zelfs niet voorlegde aan hun Raad van Beheer. Gouverneur Kinsbergen getuigde enkele jaren later: “Nadat rector Dhanis ‘neen’ zegde op de essentiële punten, was hij soepel op de details. Massart die het essentiële wenste te verwezenlijken, vond, wanneer dit onmogelijk bleek, de details niet meer de moeite.” De UIA wilde opnieuw een beroep doen op grondleggers van het Driepartijenakkoord om op zoek te gaan naar een oplossing om het comité meer slagvaardig te maken. In samenspraak met de Parlementaire Commissie zou er vervolgens een voorstel aan

BE/942855/536/374 (map 4), Verslag aan de Minister van Nationale Opvoeding over het jaar 1973 door Lode Vanhove, 6.

⁷⁸⁷ ‘UIA-beheer bezorgd om coördinatie van universitaire instellingen te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (29 september 1973), 7; ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Lezing G. Colebunders, ‘Universiteit Antwerpen’, 8.

⁷⁸⁸ ANTWERPEN, UArchief, CMI 24, 235: ‘Coördinatiecomité. Vergadering van 23 maart 1977, L. Vanhove, Naar een wet tot samenwerking onder de Antwerpse universitaire instellingen. Enkele bedenkingen in de marge.’; VANHOVE, “‘Universiteit Antwerpen’ Omtrent het decreet van 1 augustus 1978”, 1225.

⁷⁸⁹ KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/374 (map 4), Verslag aan de Minister van Nationale Opvoeding over het jaar 1974 door Lode Vanhove, 10.

⁷⁹⁰ ‘Jong architectenteam won wedstrijd voor UIA’, *Gazet van Antwerpen* (13 maart 1973), 3; ‘Jonge architecten bouwen jonge universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (28 maart 1973), 14; ‘Universitaire Instelling Antwerpen in feest’, *Gazet van Antwerpen* (25 september 1973), 3; ‘Eerste Steenlegging van de definitieve Gebouwen van de Universitaire Instelling Antwerpen’, *De Volksgazet* (25 september 1973), s.p.; ‘Minister dringt op samenwerking aan’, *De Nieuwe Gazet* (25 september 1973), s.p.

de minister kunnen voorgelegd worden, die op zijn beurt een wetswijziging zou moeten bewerkstelligen. Maar van dergelijk initiatief kwam de eerstvolgende jaren niets in huis.⁷⁹¹

De drie universitaire instellingen bleven zich grotendeels naast elkaar ontwikkelen, aangezien geen van hen bereid was om autonomie op te offeren ten bate van een ruimer geheel waarvan ze de toekomstige meerwaarde nog niet inzagen of weigerden in te zien.⁷⁹² In zijn jaarverslag voor 1973 legde RUCA-regeringscommissaris Lode Vanhove aan minister Segers uit dat hij een indrukwekkende inventaris zou kunnen opstellen van de talloze verschillen tussen de drie instellingen. Enerzijds mocht het belang daarvan niet onderschat worden, maar anderzijds klaagde Vanhove dat de instellingen zich dusdanig sterk aan hun autonomie konden vastklampen dat er voor een meer fundamentele samenwerking geen ademruimte bleef. De regeringscommissaris betoogde dat ze dan evenzeer aan de financierende gemeenschap moesten kunnen uitleggen welke maatschappelijke meerwaarde deze autonomie genereerde.⁷⁹³

In dezelfde geest gaf Dhanis in maart 1974 een uitgebreid interview naar aanleiding van zijn vijftiende jaar als rector. Daarin sprak hij over de inrichting van de Sint-Ignatius Faculteiten in 1959 en de verdere ontwikkeling van de instelling in de daaropvolgende periode. Over de samenwerking tussen de UFSIA, UIA en het RUCA zei de rector dat deze plaatsvond binnen het Coördinatiecomité en dat dit orgaan de totstandkoming van volwaardig universitair onderwijs in Antwerpen beoogde. Daarbij vernoemde Dhanis de mogelijke opportuniteiten betreffende een gezamenlijk rekencentrum, gedeelde sportactiviteiten en diensten, samenwerking inzake de hulp aan ontwikkelingslanden, sociale acties of onderzoek. Toch bleef hij evenzeer benadrukken hoe belangrijk het was dat de instellingen hun eigenheid bewaarden: “Wij evolueren naar een steeds inniger samenwerking met toch een reële autonomie voor de verschillende instellingen. Die autonomie is erg belangrijk, want als wij de Antwerpse Universiteit beschouwen als bestaande uit twee instellingen voor kandidaturen en één voor licenties dan is het werkelijk interessant dat die kandidaturen hun eigenheid kunnen bewaren in deze tijd van massificatie die vooral schadelijk is voor kandidatuurstudenten.” Om te bewijzen dat de UFSIA de UIA geen strobreed in de weg legde, gaf Dhanis aan dat zijn instelling op eigen kosten haar hoogleraren liet doceren aan de UIA en zo de jonge universiteit financieel steunde. Ten slotte vertelde de rector dat hij wenste dat de drie universitaire instellingen in 1975 hun aanbod terug zouden mogen uitbreiden. Hij hoopte dat ze deze expansie in overleg met

⁷⁹¹ ‘UIA-beheer bezorgd om coördinatie van universitaire instellingen te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (29 september 1973), 7; KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/374, Verslag aan de Minister van Nationale Opvoeding over het jaar 1973, 8; ANTWERPEN, UArchief, *Archief Kinsbergen*, 11_100_De toekomst van de Universiteit Antwerpen (29 maart 1979).

⁷⁹² KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/374, Verslag aan de Minister van Nationale Opvoeding over het jaar 1974, 10; *Ibidem* (map 3), Brief van F. Nedée aan Segers (19 maart 1973): “Ook mag opgemerkt worden dat het huidig klimaat bij de leidinggevende professoren aan de UFSIA wellicht minder nog dan vroeger geneigd is, de autonomie van wat als een gevestigde waarde beschouwd wordt, te ruilen tegen een uiteraard problematische integratie in een groter Antwerps geheel.”

⁷⁹³ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/374, Verslag aan de Minister van Nationale Opvoeding over het jaar 1973 door Lode Vanhove, 12.

elkaar zouden concretiseren: “Stilaan groeien wij alle drie uit de kinderschoenen. Wij kunnen elkaar nu gaan benaderen als volwassen instellingen.”⁷⁹⁴

Tijdens de volgende maanden ontstonden er in elk geval een enkele gedeelde studenteninitiatieven. Zo organiseerden de studentenverenigingen van de drie instellingen samen een filmvoorstelling in de hoop de onderlinge relatie te verbeteren.⁷⁹⁵ Daarnaast maakte het KVHV-Antwerpen bekend dat het verbond tijdens het academiejaar 1974-75 actief zou proberen de studenten van de drie campussen dichterbij elkaar te brengen.⁷⁹⁶ Verder kwam er vanaf oktober 1975 een tweemaandelijks studentenkrant met informatie over gedeelde activiteiten. De initiatiefnemer Rudi Hendrickx stelde dat de krant als doel had “meer eenheid te bewerkstellingen tussen de drie instellingen.”⁷⁹⁷

In mei en juli 1974 ontving de kersverse minister van Nationale Opvoeding Herman De Croo (°1937) het vierhoofdig UIA-bestuur om het te hebben over de onderlinge samenwerking en het gemeenschappelijk gebruik van infrastructuur en middelen. Die zomer stelde het RUCA wetenschappelijke apparatuur ter beschikking van de UIA en gaven de drie universitaire instellingen samen een kennismakingsbrochure met bijgevoegde inschrijvingsformulieren uit: *Kent u de universiteit Antwerpen?*⁷⁹⁸ Wel bleven de instellingen dat jaar eveneens hun eigen informatiebrochure publiceren. Daar kwam kritiek op in de *Gazet van Antwerpen*: “Er staan in de drie inlichtingenboekjes zoveel gelijklopende dingen, dat het alleen wat goede wil had gekost om tot een uniforme brochure te komen. (...) Rome werd ook niet op één dag gebouwd, maar daarom hoeft men niet eerst elke baksteen zeven keer om te draaien vooraleer hem vast te metselen.”⁷⁹⁹ De UFSIA, UIA en het RUCA zouden ook nog niet samen de academische opening 1974-75 organiseren.⁸⁰⁰ Derine vond dit als UFSIA-voorzitter een gemiste kans, want een gezamenlijke opening gaf volgens hem naar buiten toe het signaal dat de drie instellingen als één volwaardige universiteit konden beschouwd worden.⁸⁰¹ Ten slotte bracht regeringscommissaris Vanhove vanaf juni 1974 de hoofden van de administraties van de drie instellingen maandelijks samen in een informeel overleg om zo tot een beter begrip van elkaars administratieve vraagstukken te komen. Vanhove hoopte met dit initiatief in een stap in de richting van een psychologische toenadering te zetten, waarover hij zelf meende dat ook een *service inutile* zijn waarde had.⁸⁰²

⁷⁹⁴ VANDERSTEEN, ‘E.P. Dhanis is 15 jaar Ufsia-rector’, *Gazet van Antwerpen* (30 maart 1974), 37.

⁷⁹⁵ ‘Universitair nieuws’, *Gazet van Antwerpen* (27 april 1974), 8.

⁷⁹⁶ ‘Universitair nieuws’, *Gazet van Antwerpen* (22 juli 1974), 11.

⁷⁹⁷ ‘Universitair nieuws. Studentenblad’, *Gazet van Antwerpen* (30 mei 1975), 11.

⁷⁹⁸ ‘UIA-delegatie bij De Croo’, *Gazet van Antwerpen* (14 mei 1974), 8; ‘Universitair nieuws’, *Gazet van Antwerpen* (12 juni 1974), 10; ‘Universitair nieuws’, *Gazet van Antwerpen* (22 juli 1974), 11; VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 69.

⁷⁹⁹ ‘Universitaire nieuws’, *Gazet van Antwerpen* (19 juli 1974), 10.

⁸⁰⁰ ‘UFSIA-Academiejaar is begonnen’, *Gazet van Antwerpen* (3 oktober 1974), 13.

⁸⁰¹ DERINE, *15 jaar op de barrikade*, 350.

⁸⁰² LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/374, Verslag aan de minister van Nationale Opvoeding over het jaar 1974, 8.

Wanneer Dhanis op 9 maart 1975 zeventig jaar werd, ving zijn emeritaat aan. IPO-directeur Louis Bruyns volgde hem op als rector en Lenders nam zijn plaats als voorzitter van de instelling in.⁸⁰³ Dhanis' visie op de samenwerking tussen de universitaire instellingen bleef als aftredend rector onveranderd: "De onderlinge contacten tussen de drie geledingen zijn zeer goed. De verloving tussen Ruca en Ufsia is langdurig en soms lauwtjes geweest, maar nu kennen en respecteren wij mekaar. (...) Men moet het systeem echter aanvaarden zoals het nu bestaat en zich daarin inwerken. Binnen zo'n trilogie kan men mekaar vervelen, pesten of helpen. Ik geloof dat we nu al in het stadium zitten dat wij mekaar werkelijk helpen en zo is het goed."⁸⁰⁴ Tijdens een huldiging van Dhanis op 19 maart 1975 betoogde Derine ook dat de UFSIA haar "geaardheid als kristelijke instelling" in de toekomst moest blijven uitdragen. De volgende dag stelde Dhanis in 't *Pallieterke* dat de geldende structuur met afzonderlijke kandidaturen en licentiaten zijn voorkeur bleef dragen, maar dat hij bleef eveneens verlangen naar een ontubbeling van de kandidaatsopleidingen. Hij pleitte voor een verdere samenwerking tussen de drie instellingen, op vlak van geest in plaats van op infrastructuur.⁸⁰⁵ Dhanis wenste met andere woorden geen doorgedreven institutionele fusie en als geëerde stichtende vader van de UFSIA deed zijn visie ertoe.

In mei vonden er ook verkiezingen plaats aan de UIA, waarbij Vandendriessche als rector en Couturier als vicerector herkozen werden. In het kader van zijn herverkiezing hield de rector een interview waarin hij zijn hoop uitdrukte dat er ooit één Antwerpse universiteit zou tot stand komen: "Ik zou liever één Raad van Beheer zien voor de hele universiteit in plaats van drie afzonderlijke instellingen zoals nu het geval is." Als het niet anders zou kunnen, stelde Vandendriessche voor dat elke geleding daarbij beschikte over het vetorecht, zodat ze een zekere ideologische eigenheid konden behouden. Hij pleitte wel nadrukkelijk voor een gemeenschappelijk financieel en personeelsbeleid, het delen van materiaal, het gezamenlijk organiseren van de inschrijving, en dergelijke meer. De bibliothecarissen van de drie instellingen werkten al succesvol samen, wat volgens de rector bewees dat dit op andere vlakken ook prima mogelijk moest zijn. Daarnaast hadden de instellingen er alle belang bij om voor de buitenwereld als één Antwerpse universiteit op te treden. Door via een gedeelde vertegenwoordiging de krachten te bundelen, zouden ze veel meer recht van spreken hebben in interuniversitaire gesprekken.⁸⁰⁶

Ook Massart, die naar eigen zeggen een amicale band met Vandendriessche had, sloot zich in de zomer van 1975 in een interview aan bij het standpunt van zijn collega. Zo pleitte de RUCA-rector eveneens voor een overkoepelde raad met beslissingsmacht in plaats van het weinig daadkrachtige Coördinatiecomité. De individuele instellingen dienden namens Massart hun eigenheid te behouden, bijvoorbeeld op het vlak van de benoemingen, en over een eengemaakte Universiteit Antwerpen kon er volgens hem al zeker geen sprake zijn. Wel bestonden er

⁸⁰³ 'Hulde aan rector Dhanis', *Gazet van Antwerpen* (3 maart 1975), 3; 'Kerkelijk nieuws. Benoeming en promoties aan UFSIA', *Gazet van Antwerpen* (30 mei 1975), 9.

⁸⁰⁴ VANDERSTEEN, 'Een groot rector neemt afscheid', *Gazet van Antwerpen* (8 maart 1975), 7.

⁸⁰⁵ 'Rektor Dhanis. Het afscheid van de pioniers', 't *Pallieterke* (20 maart 1975), 10.

⁸⁰⁶ VANDERSTEEN, "'Hopelijk herkiest de Koning het hele team'", *Gazet van Antwerpen* (21 mei 1975), 4.

opportunities om nauwer samen te werken op het gebied van de bibliotheken, ICT-infrastructuur en bouwpolitiek. Over dat laatste deed Massart het eerder progressieve voorstel om de opleidingen in de geneeskunde en wetenschappen op dezelfde campus te concentreren. Het RUCA en de UIA hadden al een twintigtal gemeenschappelijke docenten en de UIA-studenten waren eveneens welkom aan het RUCA voor hun labowerk, maar het leek de rector efficiënter als alle wetenschapsstudenten aan de Groenenborgercampus zouden verblijven en de geneeskundestudenten op de UIA-campus: “Ik zie in de toekomst die integratie toch een feit worden, ik zal dat doel trouwens steeds nastreven.”⁸⁰⁷ Massart trachtte op die manier alsnog zijn gedroomde volwaardige Antwerpse universiteit met een focus op de medische en exacte wetenschappen te realiseren buiten de UFSIA om.

Het UIA-bestuur had in september 1973 een noodkreet geslaakt aan het adres van Kinsbergen om tot een oplossing te komen voor de wettelijke machteloosheid van het Coördinatiecomité (cf. *supra*).⁸⁰⁸ De gouverneur stelde daarom opnieuw een kernteam samen van Antwerpse politici, deze keer wel met een vertegenwoordiger van de Volksunie: Hugo Schiltz (VU), Frank Swaelen (CVP), Gaston Colebunders (BSP) en Ward Beysen (VLD – tot 1972 de PVV). Op 3 september 1975, twee jaar na de UIA-oproep, legde hij zijn Plan Kinsbergen II voor aan de vier betrokken partijen.⁸⁰⁹ De bezielers van het politiek akkoord beschouwden dit voorstel als een volgende stap op de weg naar een volledige integratie van de Antwerpse universitaire instellingen. Zelf wilden ze meer vergaande bepalingen opnemen in het plan, maar op dat moment was een nauwere samenwerking tussen de instellingen onrealistisch. Ze hoopten dat er op termijn een federatie zou ontstaan met slechts één overkoepelende rechtspersoon, een paritair samengestelde Raad van Beheer waaraan de drie instellingen – die wel hun eigenheid behielden – gewillig bevoegdheden over zouden dragen.⁸¹⁰ Hierop zou het nog twintig jaar wachten zijn, maar deze toekomstvoorspelling zou zich weldegelijk voltrekken.

Vanaf oktober 1975 berichtte de pers over dit plan ‘tot verdere integratie van de Universiteit Antwerpen’. De drie universitaire instellingen zouden hun eigenheid behouden en individueel blijven instaan voor de benoeming van het academisch personeel en het opstellen van de onderwijsprogramma’s. Wel zouden ze nauwer gaan samenwerken op vlak van administratie (boekhouding, studenteninschrijvingen), financiering, infrastructuur (beheer gebouwen), diensten (bibliotheek). Daarnaast dienden de twee TEW-faculteiten zich meer op elkaar af te stemmen. Verder zou de coördinatie tussen de UIA, UFSIA en het RUCA versterkt worden door waarnemers van de andere instellingen toe te laten in hun bestuursvergaderingen. Nédée en Bruyns stonden als voorzitter van de UIA en als rector van de UFSIA positief tegenover het initiatief. Massart wilde eerst verder geïnformeerd worden alvorens een duidelijk standpunt in

⁸⁰⁷ COTUR, ‘Studentenrector Lucien Massart 19 jaar aan het hoofd van Ruca’, *De Nieuwe Gazet*, s.d., s.p.

⁸⁰⁸ ANTWERPEN, Archief Rijkscommissaris Jan De Groof, UIA RvB/VB 1973, ‘Raad van Beheer 29^e zitting -24 oktober 1973, Mededeling van de U.I.A.’

⁸⁰⁹ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/375 (map 1): Onderhandelingen aangaande het plan Kinsbergen II.

⁸¹⁰ *Ibidem* (map 2), Verslag van de Ministeriële Werkgroep Universiteit Antwerpen (juli 1976). ‘Voor versnelde integratie van universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (7 mei 1976), 21.

te nemen.⁸¹¹ De UFSIA had een veel grotere zeg in de totstandkoming van het vorige Plan Kinsbergen dan het RUCA, wat zich vertaalde in een regeling waarin deze laatste zich minder kon vinden. Deze voorgeschiedenis verklaart de eerder argwanende houding van Massart.

Op 13 oktober 1975 stond de eerste gemeenschappelijke opening van het academiejaar gepland die zou doorgaan in het groot auditorium van het RUCA. De buitenwereld zag de toekomst rooskleurig in. Zo verspreidde *De Standaard* op 30 september het artikel ‘Weldra één Antwerpse universiteit’: “Veel wijst erop dat de éne universiteit Antwerpen in oktober 1976 een werkelijkheid zal zijn.”⁸¹² Vervolgens wilde Omroep Antwerpen enkele maanden later een reportage maken over het universitaire leven in de stad, waarbij de nadruk zou liggen op wat de drie universitaire instellingen met elkaar verbond.⁸¹³ Zo een vaart zou het echter niet lopen. Tijdens de academische opening nam Nédée het woord namens het Coördinatiecomité. Hij drukte de hoop uit dat dergelijke gezamenlijke initiatieven een symbolische aanzet vormden voor een verdere samenwerking. Nédée betoogde dat het Plan Kinsbergen II daartoe een volgende stap nam aangezien het comité in zijn huidige vorm te zwak was om het hoofd te bieden aan moeilijkheden.⁸¹⁴ Daarbij verwees hij naar de herziening van de financieringswet die minister De Croo wenste door te voeren en die zware budgettaire implicaties dreigde te hebben voor de universitaire instellingen (cf. *infra*).⁸¹⁵

Een maand later ontving Kinsbergen beurtelings vertegenwoordigers van de drie universitaire instellingen om met hen zijn voorstel van verdere samenwerking te bespreken.⁸¹⁶ Vervolgens behandelde het Coördinatiecomité het plan op 20 november, maar de vergadering leidde niet tot een eenduidig, helder standpunt. Daaruit bleek nogmaals de onmacht van dit orgaan.⁸¹⁷ Vanaf november passeerden verschillende alternatieve samenwerkingsvoorstellen de revue.⁸¹⁸

Derine deelde op 1 december zijn visie op de samenwerking tussen de drie instellingen namens de UFSIA. Hij stelde vast dat de meningen in Antwerpen verdeeld waren over een spectrum dat zich uitstreekte van een volledig behoud van eigenheid en autonomie tot het realiseren van

⁸¹¹ ‘Naar verdere integratie van Universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (1 oktober 1975), 1, 6; ‘Alle Antwerpse Partijen in beginsel akkoord over nieuwe Stappen op de Weg naar een volwaardige Universiteit’, *De Volksgazet* (1 oktober 1975), s.p.

⁸¹² ‘Weldra één Antwerpse universiteit’, *De Standaard* (30 september 1975), s.p.

⁸¹³ ANTWERPEN, UArchief, CMI 22, 190: ‘Coördinatiecomité: Notulen van de vergadering dd. 19 februari 1976’.

⁸¹⁴ ‘Universiteiten klaar voor opening academiejaar’, *Gazet van Antwerpen* (12 september 1975), 6; ‘Studenten protesteerden tegen maatregel-De Croo’, *Gazet van Antwerpen* (14 oktober 1975), 1, 3.

⁸¹⁵ ‘Dir.-gen. Colebunders wil 2,5 miljoen van UFSIA terug’, *Gazet van Antwerpen* (7 oktober 1975), 1; ‘Inkrimping toelagen brengt verbintenissen in het gedrang’, *Gazet van Antwerpen* (8 oktober 1975), 3; ‘Unifac eist ontslag van De Croo’, *Gazet van Antwerpen* (9 oktober 1975), 3.

⁸¹⁶ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan II – Coördinatiecomité tot GBUA, Folio: Briefwisseling R.U.C.A.

⁸¹⁷ ANTWERPEN, UArchief, CMI 24, 229: ‘Coördinatiecomité: Overzicht van de werkzaamheden: periode oktober 1975-september 1976. Ontwerp’, 36-37.

⁸¹⁸ KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/375 (map 3), Verslag aan de Minister van Nationale Opvoeding over het jaar 1975 door de regeringscommissaris bij het RUCA en regeringsafgevaardigde bij de UFSIA en de UIA, 6.

een volledige fusie. In de geest van de UFSIA betoogde Derine de bescherming van de eigenheid en beschouwde hij de vorming van een eengemaakte universiteit als een onhaalbare formule. Daarom diende het Plan Kinsbergen II namens hem enkel beperkte beslissingsbevoegdheden toe te kennen aan het Coördinatiecomité en mocht noch dit orgaan, noch de verzamelnaam Universiteit Antwerpen, rechtspersoonlijkheid krijgen. Derine meende dat, net zoals met het eerste Plan Kinsbergen, ook deze keer het gezond verstand van de gulden middenweg zou zegevieren.⁸¹⁹

In januari 1976 organiseerde de Raad van Beheer van het RUCA samen met de andere universitaire instellingen een vergadering om het Plan Kinsbergen II te bespreken. Daar benadrukte de UFSIA nogmaals haar verwachting om haar autonomie te behouden inzake: de benoeming van het academisch personeel, het samenstellen van de eigen onderwijsprogramma's – in het bijzonder voor de faculteit TEW – en het behouden van een individueel financieel beleid.⁸²⁰

Om de bepalingen van het plan wettelijk te implementeren, met name het delegeren van beslissingsbevoegdheden naar een gemeenschappelijk orgaan, installeerde minister De Croo op 1 maart een ministeriële werkgroep Universiteit Antwerpen die bestond uit Verheugen (voorzitter werkgroep en adviseur bij kabinet De Croo), Colebunders (directeur-generaal Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek), [Rika] De Backer (secretaris Coördinatiecomité en bestuursdirecteur aan het RUCA), Couturier (vicerector UIA), Fernand Van Neste (decaan faculteit Rechten van de UFSIA, °1931). Lode Vanhove nam als Antwerps regeringscommissaris en -afgevaardigde het secretariaat van de werkgroep op zich. De groep werkte haar eindverslag in juli af.⁸²¹

Op verzoek van Segers, Van Eynde, Grootjans en Schiltz stelde Kinsbergen op 3 september een bijkomende nota op die voorzag in de overdracht van een aantal bevoegdheden van het RUCA, de UFSIA en de UIA naar het Gemeenschappelijk Bureau Universiteit Antwerpen (GBUA). Hiermee werd de naam bekend van het orgaan dat het Coördinatiecomité zou vervangen.⁸²²

De universitaire samenwerking vormde vanzelfsprekend weerom een thema tijdens de gemeenschappelijke opening van het academiejaar 1976-77. Bruyns vertelde als voorzitter van

⁸¹⁹ DERINE, 'Hoe evolueert de universiteit Antwerpen?', *Gazet van Antwerpen* (1 december 1975), 7.

⁸²⁰ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 69.

⁸²¹ 'Universitaire werkgroep', *Gazet van Antwerpen* (26 februari 1976), 3; ANTWERPEN, UArchief, CMI 22, 190: 'Coördinatiecomité: Overzicht van de werkzaamheden. Periode: oktober 1976-september 1977, 6'; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/375 (map 2), Ontwerp tussentijds synthese-verslag van de Ministeriële Werkgroep Universiteit Antwerpen door Lode Vanhove (3 mei 1976); Ibidem (map 3), Verslag van de vergadering van de Werkgroep Universiteit Antwerpen van 28 september 1976 over het verslag van de Ministeriële Werkgroep van juli 1976.

⁸²² 'Belangrijk jaar voor Antwerpse universitaire samenwerking', *Gazet van Antwerpen* (6 oktober 1977), 10: De gedeelde bevoegdheden waren onder meer de gemeenschappelijke vertegenwoordiging van de drie instellingen, een gedeeld bouwprogramma, (gedeeltelijk) gemeenschappelijke boekhouding, studenten-/personeelsadministratie en juridische diensten, een gedeeld Rekencentrum. Het GBUA zou kunnen functioneren met personeel dat de drie instellingen hiervoor beschikbaar stelden.

het Coördinatiecomité dat de academische overheden van de drie instellingen het Plan Kinsbergen II over het algemeen positief hadden onthaald en bereid waren om beslissingsbevoegdheid te verlenen aan het comité. De voorzitter merkte wel op dat dit geen evidentie was door het verschillende juridische statuut van de drie instellingen en hij beklemtoonde dat de uitwerking van het plan binnen ‘de karakteristieken van de Antwerpse universitaire gemeenschap’ moest passen, waarmee hij doelde op het gewenste behoud van eigenheid en autonomie. Hoewel de samenwerkingsinitiatieven tot dan toe miniem leken, gaf Bruyns aan dat de drie instellingen zich weldegelijk steeds meer “als een eenheid” profileerden naar buiten toe, zonder daarbij te specificeren of het hierbij ging over een front van drie vertegenwoordigers of effectief één vertegenwoordiging namens de Universiteit Antwerpen.⁸²³ Vervolgens kwam er in november een geïntegreerd sportbeleid. Door de krachten te bundelen hoopten de instellingen te komen tot een beter uitgeruste sportaccommodatie voor alle Antwerpse studenten.⁸²⁴

In december 1976 stelde De Croo een rapport op, gebaseerd op het eindverslag van de ministeriële werkgroep Universiteit Antwerpen, dat hij daarna voorlegde aan de bestuurders van de drie universitaire instellingen.⁸²⁵ Vanhove meldde eind januari 1977 aan ministers De Croo en Segers dat de besprekingen binnen de UFSIA en het RUCA teleurstellend waren.⁸²⁶ Het rapport, genaamd *Basisgegevens voor een ontwerp van wet betreffende de samenwerking onder de drie Antwerpse universitaire instellingen*, werd vervolgens op 24 maart besproken in het Coördinatiecomité. Samengevat ging de UIA akkoord met de voorgestelde samenwerking. Het RUCA was eerder ontgoocheld dat de nadruk werd gelegd op academische coöperatie, terwijl het vooral belang hechtte aan de gedeelde financiering van wetenschappelijk onderzoek. Verder wenste het RUCA een meer vergaande integratie, maar besepte dat daar eerst een grotere mentaliteitsverandering voor nodig was. De UFSIA beschouwde de geplande samenwerking als een eerste, haalbare stap in de goede richting. Wel stond de instelling meer dan de andere op haar strepen inzake het behoud van de eigenheid en het beperken van de gedeelde beslissingsbevoegdheden. Naar aanleiding van deze vergadering wierp regeringscommissaris Vanhove enkele bedenkingen op. Zo benadrukte hij dat er bij de omvorming van het Plan Kinsbergen II tot een wettekst niet gesproken mocht worden over een ‘integratie’, maar wel over een ‘samenwerking’ waarbij elk lid zijn eigenheid en autonomie behield. Deze verdere toenadering vormde volgens Vanhove een uitdaging doordat de instellingen op juridisch en ideologisch vlak sterk van elkaar verschilden. De regeringscommissaris benadrukte dat de

⁸²³ ANTWERPEN, UArchief, CMI 24, 230: ‘Rede van Prof. Dr. L. Bruyns bij de opening van het academiejaar 1976-1977’, 1-7; ‘Akademiejaar UFSIA-RUCA-UIA plechtig geopend’, *Gazet van Antwerpen* (19 oktober 1976), 6: Bruyns vermeldde daarbij de vertegenwoordiging bij de wetenschappelijke fondsen, de toekenning van de kredieten, de Belgische Sportfederatie en de geplande VLIR (°1978).

⁸²⁴ ‘Universitair nieuws. Ufsia, Ruca en UIA integreren zich op sportgebied’, *Gazet van Antwerpen* (17 november 1976), 10.

⁸²⁵ DE CROO, *Basisgegevens voor een ontwerp van wet betreffende de samenwerking onder de drie Antwerpse Universitaire Instellingen*, 1-2; ANTWERPEN, UArchief, CMI 22, 190: ‘Coördinatiecomité: Overzicht van de werkzaamheden. Periode: oktober 1976-september 1977, 6’.

⁸²⁶ KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/375 (map 3), Brieven van Vanhove aan Segers (31 januari 1977) en (28 maart 1977).

nieuwe wet de juridische hinderpalen moest wegwerken en dat de instellingen elkaar moesten aanvaarden zoals ze waren. Hij beschouwde de diversiteit tussen de instellingen net als een sterkte, zolang deze niet tot versnippering leidde. Een moeilijkheid die Vanhove daarbij aanhaalde was dat de UIA, UFSIA en het RUCA eerder samenwerkten in paren dan met hun drieën, omdat de gemeenschappelijke belangen niet gelijk verdeeld waren over de drie instellingen. Zo coöpererden UFSIA-UIA en RUCA-UIA met betrekking tot de kandidaturen-licentiaten, terwijl de UFSIA en het RUCA dan weer gedeelde ervaringen hadden wanneer het aankwam op de TEW-opleiding. Er moest volgens de regeringscommissaris meer gekeken worden naar wat de drie juist met elkaar deelden, namelijk zich afstemmen op hetzelfde studentenpubliek en inspelen op de regionale noden.⁸²⁷

Nadat het standpunt van het Coördinatiecomité gekend was, gaf Segers aan de werkgroep Universiteit Antwerpen de opdracht om een wetsontwerp uit te werken, wat ze op 5 augustus 1977 afleverde als ‘Ontwerp van wet tot samenwerking onder de Antwerpse universitaire instellingen door de werkgroep belast met de uitwerking ervan’.⁸²⁸ Eind september werd minister van Nationale Opvoeding Jef Ramaekers (BSP, 1923-2004) door Bruyns ingelicht dat het Coördinatiecomité de tekst aannam. De minister beloofde vervolgens werk te maken van de goedkeuring door de wetgevende instanties.⁸²⁹ De wet zou de oprichting van het GBUA mogelijk maken. Het bureau zou geen rechtspersoonlijkheid hebben, maar wel adviezen uitbrengen zoals het Coördinatiecomité en deze keer ook zelf beslissingen kunnen nemen met betrekking tot overgehevelde bevoegdheden. Hierdoor werd een einde gesteld aan de omslachtige procedure die ervoor zorgde dat het overgrote deel van de voorstellen niet goedgekeurd raakten. Wel konden beslissingen enkel aanvaard worden met een drievierdenmeerderheid, wat de facto een vetorecht toekende aan elke instelling. De overgedragen bevoegdheden zorgden ervoor dat de instellingen nu voor het eerst effectief aan elkaar gebonden waren.⁸³⁰

De samenwerking diende zich eerst te richten tot de administratie, die veel goedkoper en efficiënter kon als de instellingen niet langer drie keer hetzelfde deden. Vervolgens moest deze

⁸²⁷ ANTWERPEN, UArchief, CMI 24, 235: ‘Coördinatiecomité. Notulen van de vergadering dd. 24 maart 1977’, 5; Ibidem, CMI 22, 190: ‘Coördinatiecomité: Overzicht van de werkzaamheden. Periode: oktober 1976-september 1977’, 6-7: ‘Is het nu niet mogelijk om, alle verschillen ten spijt, een onderlinge verstandhouding te scheppen die tot ‘groepsvorming’ leidt, maar die de erkenning inhoudt van mekaars autonomie?’; KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/375 (map 3), Nota Vanhove: *Naar een wet tot samenwerking onder de Antwerpse universitaire instellingen. Enkele bedenkingen in de marge.*

⁸²⁸ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/375 (map 4), Ontwerp van wet tot samenwerking onder de Antwerpse universitaire instellingen door de werkgroep belast met de uitwerking ervan (5 augustus 1977).

⁸²⁹ Ibidem, Brief van Bruyns en Derine aan minister Ramaekers (28 september 1977); ‘Belangrijk jaar voor Antwerpse universitaire samenwerking’, *Gazet van Antwerpen* (6 oktober 1977); ANTWERPEN, UArchief, CMI 22, 190: ‘Coördinatiecomité: Overzicht van de werkzaamheden. Periode: oktober 1976-september 1977, 6’.

⁸³⁰ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan II – Coördinatiecomité tot GBUA (100), ‘Verslag van de Ministeriële Werkgroep Universiteit Antwerpen, juli 1976’; HEIJNEN, ‘Universiteit Antwerpen: ongedwongen samenwerking tussen 3 universiteiten leidt na 30 jaar tot fusie’, 21.

zich uitbreiden tot een academische toenadering. Zo bleef een centraal pijnpunt het naast elkaar bestaan van de twee volledige TEW-faculteiten. Regeringscommissaris Vanhove merkte daarbij op, weerom refererend naar de schoolvrede van 1921: “Hoofdzaak is dat men zonder vijandigheid of wantrouwen rond de tafel gaat zitten om het probleem samen te bespreken. Is zulk gesprek overal mogelijk, behalve in Antwerpen?” Verder zouden de instellingen samenwerken door van elke instelling één vertegenwoordiger met raadgevende stem te laten zetelen in de beheer-, faculteits- en departementsraden. Daarnaast kregen het RUCA, de UFSIA en de UIA ook de ‘familienaam’ Universiteit Antwerpen, wat op een meer reële verwantschap wees. Kinsbergen vond deze benaming belangrijk om het samenhorigheidsgevoel van de instellingen te vergroten. Zo zou ‘Universiteit Antwerpen’ voortaan verschijnen op diploma’s en getuigschriften, wetenschappelijke publicaties, briefpapier, de opschriften van gebouwen en voertuigen en binnen de titels van het academisch personeel. Daarbij zou het dus wel niet komen tot een fusie van de drie instellingen. Een relevante bedenking die Vanhove maakte was dat hervormingen nog niet automatisch tot betere resultaten leiden. Hij verwees hierbij naar een uitspraak door de Franse auteur en politica Françoise Giroud (1916-2003): “Changez quarante-huit fois la Constitution; si les gens ne veulent pas que ça marche, ça ne marchera pas”.⁸³¹

De opening van het gemeenschappelijk academiejaar 1977-78 stond in het teken van het wetsontwerp. Daarbij bedankte Nédée als voorzitter van het nog bestaande Coördinatiecomité hen die hadden meegewerkt aan de totstandkoming van het akkoord. Hij drukte ook de hoop uit dat het volgende academiejaar zou geopend worden door het GBUA.⁸³² Pas eind januari 1978 keerde het ontwerp terug naar het kabinet van de minister van Nationale Opvoeding.⁸³³ In maart keurde de ministerraad het ontwerp van decreet⁸³⁴ goed en op 19 mei diende minister Ramaekers het bij de Cultuurraad in die het vervolgens in juni besprak.⁸³⁵ In het verslag van

⁸³¹ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan II – Coördinatiecomité tot GBUA (100), ‘Verslag van de Ministeriële Werkgroep Universiteit Antwerpen, juli 1976’; Ibidem, CMI 24, 235: ‘Coördinatiecomité. Vergadering van 23 maart 1977, L. Vanhove, Naar een wet tot samenwerking onder de Antwerpse universitaire instellingen. Enkele bedenkingen in de marge.’; ‘Plan Kinsbergen II in wetsontwerp’, *Gazet van Antwerpen* (23 september 1977), 3; ‘Dekreet voor samenwerking Antwerpse universiteiten’, *Gazet van Antwerpen* (7 juni 1978), 10; Handelingen Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap, n. 1 (6 juni 1978), ‘Ontwerp van decreet houdende maatregelen tot samenwerking onder de Antwerpse universitaire instellingen, 443.

⁸³² ‘Belangrijk jaar voor Antwerpse universitaire samenwerking’, *Gazet van Antwerpen* (6 oktober 1977), 10.

⁸³³ ‘Nauwere samenwerking binnen de Universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (11 maart 1978), 14.

⁸³⁴ Aangezien de bepaling uitsluitend handelde over de samenwerking tussen universitaire instellingen die behoorden tot dezelfde taalgemeenschap – en dus niet over onderwijsstructuren, diploma’s, financiering – behoorde deze aangelegenheid tot de bevoegdheid van de Cultuurraad, waardoor het een decreet en geen wet betrof.

⁸³⁵ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan II – Coördinatiecomité tot GBUA (100), ‘Nota voor de Ministerraad 10 maart 1978, Betreft: Ontwerp van decreet houdende maatregelen tot samenwerking onder de Antwerpse universitaire instellingen’; CRAUWELS, ‘Nauwere samenwerking binnen de Universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (11 maart 1978), 14; Documenten Cultuurraad voor de Nederlandse cultuurgemeenschap, n. 100 (19 mei 1978), Ontwerp van decreet houdende maatregelen tot samenwerking onder de Antwerpse universitaire instellingen – Memorie van toelichting; Handelingen Cultuurraad voor de Nederlandse

volksvertegenwoordiger Frank Swaelen (CVP) stond het doel van het ontwerp omschreven, namelijk: het mogelijk maken en bevorderen van een ‘innigere samenwerking’ onder de drie Antwerpse universitaire instellingen, “zonder ze evenwel tot één instelling te versmelten”. Dit ontwerp maakte dus nog geen universiteit van de drie instellingen, waardoor het ook niet mogelijk was om alle voordelen van een volledige universiteit te verlenen aan de drie onvolledige universitaire instellingen, “zolang deze zich niet tot een werkelijke eenheid hebben uitgebouwd”. Swaelen en Grootjans gaven wel aan dat dit ontwerp gold als de tweede fase naar de uitbouw van een eengemaakte Antwerpse universiteit. Doordat het decreet dit einddoel nog niet realiseerde, reageerde bijvoorbeeld de Leuvense volksvertegenwoordiger Willy Kuijpers (VU, 1937-2020) ontgoocheld op het ontwerp en onthield zich bijgevolg van de stemming. Toch keurde de Cultuurraad het ontwerp goed.⁸³⁶ Het decreet kreeg uiteindelijk de datum van 1 augustus 1978 en verscheen ruime tijd later – op 15 maart 1979 – in het Staatsblad.⁸³⁷

Het decreet, dat een sterkere samenwerking onder de Antwerpse universitaire instellingen bewerkstelligde, kwam er weerom middels een extern initiatief. In tegenstelling tot de wetten van 9 april 1965 en 7 april 1971 werden deze nieuwe maatregelen wel vastgelegd in samenspraak met het Coördinatiecomité en de beheerraden van de verschillende instellingen, wat een gunstigere basis vormde voor bereidwillige coöperatie. Daarnaast kreeg het decreet ook de steun van de vier politieke partijen die in Antwerpen vertegenwoordigd waren.⁸³⁸ In het volgende hoofdstuk (IV) komt de implementatie van de nieuwe maatregelen aan bod en welke concrete impact deze hadden op de relatie tussen de drie universitaire instellingen.

Cultuurgemeenschap, n. 1 (6 juni 1978), ‘Ontwerp van decreet houdende maatregelen tot samenwerking onder de Antwerpse universitaire instellingen, 443; ‘Dekreet voor samenwerking Antwerpse universiteiten’, *Gazet van Antwerpen* (7 juni 1978), 10.

⁸³⁶ ‘Weldra Gemeenschappelijk Bureau Universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (22 juni 1978), 3; ‘Opbouw Antwerpse universiteit goedgekeurd in Kultuurraad’, *Gazet van Antwerpen* (28 juni 1978), 3; Cultuurraad voor de Nederlandse cultuurgemeenschap, Handelingen: Vergadering van dinsdag 27 juni 1978, ‘Ontwerp van decreet houdende maatregelen tot samenwerking onder de Antwerpse universitaire instellingen, 624-634; ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan II – Coördinatiecomité tot GBUA (100), ‘Minister J. Ramaekers, Nota voor de Ministerraad 10 maart 1978, Betreft: Ontwerp van decreet houdende maatregelen tot samenwerking onder de Antwerpse universitaire instellingen’.

⁸³⁷ ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Persbericht ‘Universiteit Antwerpen’, 21 november 1981; Ibidem, Lezing G. Colebunders, ‘Universiteit Antwerpen’, 10-11.

⁸³⁸ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, 11_100, *De toekomst van de Universiteit Antwerpen* (29 maart 1979).

4. Individuele ontplooiing

Na de moeizame samenwerking tussen het RUCA, de UFSIA en de UIA te hebben belicht met het decreet van 1978 als tijdelijk eindpunt, staan we stil bij de individuele institutionele ontwikkeling tijdens deze periode. Door hun verschillend juridisch en levensbeschouwelijk statuut, alsook hun eigen visies, belangen en motivaties, beleefden de drie instellingen elk hun eigen ervaringen wanneer veranderingen en uitdagingen op hun pad kamen. Deze individuele ontplooiing beïnvloedde eveneens hun verdere onderlinge dynamiek.

4.1 UFSIA (1968-1978)

Na haar officiële erkenning in april 1965 profileerde de UFSIA zich steeds sterker als autonome instelling. Daarbij zette Dhanis in op het afwenden van de Leuvense inmenging en op het beletten dat het RUCA zou uitgroeien tot een volwaardige rijksuniversiteit. De stelselmatige verbreding van het opleidingsaanbod vormde een volgend element in deze strategie (cf. *supra*). Daarnaast diende de UFSIA tijdens de late jaren 1960 en jaren 1970 aandacht te hebben voor: interne democratisering en secularisering, infrastructurele uitbreidingen, financiële hervormingen en dergelijke meer.

Democratisering en secularisering

Sinds haar oprichting in 1959 stelden de Sint-Ignatius Faculteiten zich als doelstelling dat geen enkele student zich een nummer mocht voelen. Daarom bepleitte de instelling de meerwaarde van kleine studiegroepen met een lage drempel tussen studenten en docenten. Studenteninspraak maakte daarentegen geen deel uit van de basisfilosofie. Tijdens de tweede helft van de jaren 1960 leefde er in België en daarbuiten een revolutionaire studentengeest waarbij democratisering van het universiteitsbestuur een centrale pijler vormde. Ook aan de UFSIA ontstond de eis voor medebeheer en-voor een onafhankelijke sociale dienst. Volgens toenmalig rector Jean Van Houtte kwam het protest met name uit Pol&Soc, aangezien de studenten van de andere opleidingen eerder behoudsgezind waren. Aanvankelijk wilde Dhanis slechts gedeeltelijk aan de eisen tegemoetkomen door een contactgroep op te richten waar studenten bedenkingen en verzoeken konden voordragen.⁸³⁹ Maar bij de start van het academiejaar 1968-69 kondigde de rector alsnog een grootschalige structuurhervorming aan waarbij de paters in het bestuur ruimte maakten voor studenten: “Wij hebben gemeend dat het aangeduid is een ruime samenspraak te bewerkstelligen tussen al degenen die in de werking

⁸³⁹ Interview Jean Van Houtte (14 april 2022), minuut 30: “Wij waren een katholieke universiteit, maar in de Pol&Soc had je de AMADA’isten. Dat waren zonen van katholieke bourgeois. Daarnaast had je de Trotskisten.”; ‘Rektor Dhanis verdedigt dubbele kandidaturen’, *Gazet van Antwerpen* (26 oktober 1966), 11; ‘Studenten van Sint-Ignatius streven naar de “volwassen universiteit”’, *Het Volk* (7 november 1969), s.p.

van onze universitaire fakulteiten betrokken zijn.”⁸⁴⁰ Mogelijks wilde Dhanis hiermee anticiperen op de stijgende spanningen die onder meer bleken uit een pamflet dat in oktober 1968 verspreid werd door linkse studenten aan het RUCA en de UFSIA: “Voor ons, Vlaamse studenten, is het NU van belang om de strijd voor: een grondige democratisering van het onderwijs, de democratische controle van studenten en personeel op de universiteiten, een echt pluralistisch onderwijs, te bestendigen in een massale beweging die alle linkse studenten groepeerd.”⁸⁴¹

Meer concreet hield deze hervorming in dat het algemeen werkingsbeleid overgedragen werd op een nieuwe stichting van jezuïeten, samen met hoogleraren, wetenschappelijk en administratief personeel, studenten en vertegenwoordigers uit het Antwerpse socio-economische leven. De jezuïeten besloten om de leken de meerderheid te geven binnen de Algemene Vergadering, het hoogste bestuursorgaan van de UFSIA, waardoor er geen eigendomsrecht meer zou bestaan aan hun kant. De vzw UFSIA bleef wel bestaan om diploma's te kunnen blijven uitreiken en subsidies te ontvangen. Daarnaast richtten de jezuïeten een nieuwe vzw op, met een sociale doelstelling ‘hulp bieden aan de UFSIA’.⁸⁴² De effectieve statuutwijziging kwam er uiteindelijk in februari 1970. Daarbij had een vernieuwde Algemene Vergadering het laatste woord over onder meer de infrastructuur, opleidingen en de benoemingen. TEW-hoogleraar Fernand Nédée (1930-1980) werd toen de nieuwe voorzitter van de Algemene Vergadering en Dhanis raakte herkozen als rector.⁸⁴³ Tijdens de opening van het academiejaar 1971-72 zaten voor het eerst ook studenten op het podium. Dit moest aan het publiek duidelijk maken dat zij voortaan actief betrokken werden in het bestuur.⁸⁴⁴ Deze structuurhervorming kwam er niet enkel naar aanleiding van de studentenonrust, maar ook in de geest van het Tweede Vaticaans Concilie waarbij Dhanis de katholieke instelling wilde laten evolueren met haar tijd.⁸⁴⁵

Naast de interne democratisering van het bestuur verwelkomde de universitaire instelling in 1969 de eerste lichte vrouwelijke studentes voor de opleiding TEW – De andere opleidingen

⁸⁴⁰ ‘Professoren en studenten krijgen inspraak in St.-Ignatius’, *De Standaard* (3 oktober 1968), s.p.; ‘Paters ruimen plaats in voor leken in 't bestuur’, *De Nieuwe Gazet* (4 oktober 1968), s.p.; ‘St.-Ignatiusfakulteiten werken aan open structuur’, *Gazet van Antwerpen* (11 januari 1969), 11; ‘Studenten van Sint-Ignatius streven naar de “volwassen universiteit”’, *Het Volk* (7 november 1969), s.p.

⁸⁴¹ ANTWERPEN, FelixArchief, *Lode Craeybeckx*, nr. MA-KAB#1461, Afschrift pamflet uitgaande van ‘de Linkse studenten uit RUCA en St. Ignatius’ (oktober 1968).

⁸⁴² DE CLERCK, *Tien Vlaamse rectoren over tien jaar universitaire expansie*, 47; ‘UFSIA-akademiejaar stijlvol geopend te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (3 oktober 1968), 17; DERINE, *15 jaar op de barricade*, 340-341; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373 (map 2), Werkdocument oprichting VZW UFSIA (oktober 1968).

⁸⁴³ ‘Medebeheer en verantwoordelijkheid in St.-Ignatius-Fakulteiten Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (19 februari 1970), 3; ‘Studenten van Sint-Ignatius streven naar de “volwassen universiteit”. Medebeheer krijgt vaste vorm’, *Het Volk* (7 november 1969), s.p.

⁸⁴⁴ VANDERSTEEN, ‘Universitaire Fakulteiten Sint-Ignatius te Antwerpen geopend in de geest van academische drieëenheid’, *Gazet van Antwerpen* (7 oktober 1971), 3.

⁸⁴⁵ CLAES, ‘Antwerpen waagt een universitair experiment’, *De Standaard* (7 februari 1969), 5; Naar aanleiding van deze vernieuwingen organiseerde de UFSIA van 4 tot en met 6 september 1970 studiedagen in Postel (cf. ANTWERPEN, UArchief, *UFSIA*, Rectoraat Dhanis – Vernieuwing hoger onderwijs).

waren al van bij hun oprichting gemengd. Er hadden eerder aan TEW-UFSIA stakingen plaatsgevonden van studenten die de toelating van meisjes eisten, zoals de betoging in november 1968 waarbij de TEW-studenten met bloemen naar de Korte Nieuwstraat trokken waar de Handelshogeschool voor Juffrouwen gevestigd was en de slogan scandeerden: “We shall overcome!”.⁸⁴⁶ Dhanis kon deze hervorming eerst niet doorvoeren omdat dit zou resulteren in een leegloop van de handelshogeschool. Pas wanneer deze school aan het einde van de jaren 1960 van statuut veranderde en zich voortaan focuste op gemengd avondonderwijs, opende de UFSIA haar deuren voor TEW-studentes.⁸⁴⁷

De UFSIA-studenten bleven na de onstuimige jaren 1960 hun engagement tonen door allerhande hulp- en protestacties te organiseren. Zo vond er in november 1973 een studentenstaking plaats aan verschillende Belgische universiteiten uit solidariteit met de Griekse studentenopstand aan de Polytechnische School in Athene. Aan de UFSIA kwamen hiervoor honderden studenten samen in de grootste aula. Alle Antwerpse studentenverenigingen hadden zich hierbij aangesloten en ze kregen de steun van heel wat hoogleraren.⁸⁴⁸ Verder organiseerden de UFSIA-studenten in 1974 een inzamelactie ten voordele van een Indische gemeenschap die getroffen was door lepra en schoten ze samen met de studenten van het RUCA Vlaamse boeren te hulp die hun oogst dreigden te verliezen door noodweer.⁸⁴⁹ Vervolgens staakten de studenten op 21 februari 1975 uit protest tegen de aankoop van nieuwe legervliegtuigen. Dit kaderde binnen een bredere onvrede ten aanzien van de toenemende bewapening.⁸⁵⁰ Als laatste voorbeeld geldt de hulpactie die de studenten begin 1976 organiseerden om de gemeente Ruisbroek te ondersteunen die onderwater was komen te staan door het breken van de Vliet-oever.⁸⁵¹

⁸⁴⁶ Interview André Van Poeck (10 februari 2023); ‘Antwerpse Handelshogeschool wordt geïntegreerd in UFSIA’, *Gazet van Antwerpen* (6 november 1968), s.p.

⁸⁴⁷ ‘Katholieke Handelshogeschool voor Juffrouwen verdwijnt’, *De Nieuwe Gazet* (7 november 1968), s.p.; ‘Handelshogeschool van Antwerpen vormt ’s avonds universitaire’, *Gazet van Antwerpen* (11 september 1976), 10; BERGMANS, e.a. red., *100 jaar Wikings*, 15; Interview Jean Van Houtte (14 april 2022); Interview André Van Poeck (10 februari 2023).

⁸⁴⁸ ‘Studenten voeren stakingsaktie’, *Gazet van Antwerpen* (22 november 1973), 5; ‘Ook Antwerpse studenten solidair met Grieks verzet’, *Gazet van Antwerpen* (23 november 1973), 4; ‘Studenten voerden aktie tegen Grieks regime’, *Gazet van Antwerpen* (30 november 1973), 18; DERINE, *15 jaar op de barrikade*, 364-366.

⁸⁴⁹ ‘Universitair nieuws’, *Gazet van Antwerpen* (16 februari 1974), 8; ‘UFSIA bezorgt damiaanaktie 1.196.815 fr.’, *Gazet van Antwerpen* (4 oktober 1974), 12; ‘UFSIA-studenten gaan de boeren helpen’, *Gazet van Antwerpen* (6 november 1974), 9; ‘Ook studenten helpen boeren mee uit de nood’, *Gazet van Antwerpen* (7 november 1974), 15; ‘ASK-RUCA helpt de boeren’, *Gazet van Antwerpen* (4 december 1974), 10; ‘Universitair nieuws’, *Gazet van Antwerpen* (7 januari 1975), 10.

⁸⁵⁰ ‘UFSIA-studenten staakten een halve dag’, *Gazet van Antwerpen* (22 februari 1975), 11; ‘Ufsia-defensiedebat bleef in de startblokken steken’, *Gazet van Antwerpen* (1 maart 1975), 6.

⁸⁵¹ ‘UFSIA zal reeds 66.500 fr. aan Ruisbroek schenken’, *Gazet van Antwerpen* (27 februari 1976), 5.

Afbeelding 40: Studentenpub Wikings aan de Kattenstraat, 5 november 1970
(FelixArchief, nr. FOTO-OF#16068)

Een van de voornaamste kenmerken waar de UFSIA sterk op inzette en uitdroeg als een centraal element binnen haar eigenheid, was de gerichtheid op en de begeleiding van haar studenten. Daarnaast beschikte de UFSIA sinds het begin van de jaren 1970 over een Pedagogische Commissie, samengesteld uit professoren van elke faculteit, die de Algemene Vergadering en de Rectorale Raad advies verstrekten op vlak van onderwijs. Lionel Vandenberghe (°1943) werd daarbij voltijds aangesteld om de doelstellingen van de commissie te realiseren. Vandenberghe wilde met name inzetten op een uitgebouwde studiekeuze voorlichting met als doel de uitstroom van eerstejaarsstudenten in te perken, aangezien het grote aantal studenten dat vroegtijdig afhaakte als een problematische ontwikkeling werd ervaren door de Belgische wetgever en universiteiten. Zo verscheen er aan de UFSIA jaarlijks een uitgebreide studiegids, vonden er introductiedagen plaats, dienden de professoren bij de aanvang van de colleges duidelijk te communiceren hoe de cursus in elkaar zat en op welke manier studenten deze het beste verwerkten, konden studenten terecht bij onderwijsassistenten en een psycholoog en kregen ze de mogelijkheid om proefexamens af te leggen.⁸⁵²

Een volgende democratiseringstendens die halverwege de jaren 1970 aan de UFSIA en andere universiteiten opdook, was het concept 'open universiteit' of tweedekansonderwijs. Dit hield in dat mensen die niet eerder universitaire studies hadden gevolgd achteraf nog de kans kregen om een diploma te behalen.⁸⁵³ Voordien kon dit ook door middel van zelfstudie en vervolgens te verschijnen voor de Centrale Examencommissie, maar door het gebrek aan begeleiding was deze methode weinig succesvol. Nu kregen personen met een job en een gezinsleven,

⁸⁵² VANDERSTEEN, 'UFSIA: Veel doen en weinig praten', *Gazet van Antwerpen* (21 september 1973), 3.

⁸⁵³ 'Voor een Open Universiteit', *Gazet van Antwerpen* (8 maart 1979), 25; 'Universiteit Antwerpen en open universiteit', *Gazet van Antwerpen* (18 maart 1980), 21; "'Open universiteit" wat is dat?', *Gazet van Antwerpen* (8 september 1983), 19; 'Open universiteit in samenwerking met Nederland?', *Gazet van Antwerpen* (18 juli 1983), 3; 'Heel Nederlandse samenwerking op vlak van open universiteit', *Gazet van Antwerpen* (20 juli 1984), 3; 'Vlaams-Nederlandse open universiteit', *Gazet van Antwerpen* (7 november 1984), 3; 'Open Universiteit Eerste certificaten uitgereikt', *Gazet van Antwerpen* (17 oktober 1985), 26.

huismoeders en zelfs werklozen die overdag beschikbaar moesten zijn voor de arbeidsmarkt de kans om toch een diploma te verwerven door buiten de reguliere lestijden een opleiding te kunnen volgen. De VUB hoorde bij de pioniers om deze alternatieve programma's aan te bieden.⁸⁵⁴ Ook aan de Antwerpse universitaire instellingen bestonden er toen al initiatieven die inzetten op bijscholing, zoals het Instituut voor Postuniversitair Onderwijs (IPO) of het Centrum voor Andragogieek aan de UFSIA.⁸⁵⁵

Door deze studenten intensiever op te volgen in deze open universiteit diende het slaagpercentage te stijgen. Om dit te bewerkstelligen diende de socialistische volksvertegenwoordiger Henri (Rik) Boel (1931-2020) in juni 1974 een voorstel van decreet in bij de Nederlandse Cultuurraad tot oprichting van een open universiteit.⁸⁵⁶ Hij volgde hiermee het Britse voorbeeld waar in Milton Keynes in 1969 de eerste Open University was opgericht.⁸⁵⁷ Staatssecretaris voor Wetenschapsbeleid Gaston Geens en de NRW vonden niet dat Vlaanderen hiervoor nog een nieuwe instelling moest krijgen. Ze stelden voor dat de bestaande universiteiten dergelijk 'tweedekansonderwijs' konden organiseren. De UFSIA was bereid om hieraan mee te werken door deze studenten meer intensief te begeleiden en hen zoveel mogelijk in contact te brengen met de reguliere studenten. In 1977 startte ze als eerste met een alternatieve opleiding Rechten voor werkstudenten en ze zou het aanbod in de daaropvolgende jaren verder uitbreiden (cf. *infra*).⁸⁵⁸

De open universiteit kon eveneens bijdragen tot het hoog houden van het studentenaantal, want in 1975 stelde de UFSIA vast dat het aantal ingeschreven studenten voor het eerst lager lag dan in het vorige jaar.⁸⁵⁹ Ze was daarbij niet de enige instelling waar het studentenaantal niet langer steeg. Vanaf het academiejaar 1972-73 stopte de algemene exponentiële groei van de studentenpopulatie aan de Belgische universiteiten.⁸⁶⁰ In Gent hield de stijging bijvoorbeeld in 1972 op. Door de economische crisis zou het aantal mannen zelfs afnemen, maar dit viel in de totale cijfers niet op te merken door de blijvende stijging van het aantal vrouwen binnen de studentengemeenschap.⁸⁶¹ In maart 1977 besprak het Antwerpse Coördinatiecomité de algemene afname van het aantal studenten aan de drie universitaire instellingen. De redenen die

⁸⁵⁴ 'UFSIA gooit universiteit een stukje open', *Gazet van Antwerpen* (22 juli 1981), 3.

⁸⁵⁵ JANSSENS, 'Universiteit voor de derde leeftijd', *Gazet van Antwerpen* (9 oktober 1978), 3; RÜEGG, 'Chapter 1: Themes', 19-20.

⁸⁵⁶ 'Socialistisch voorstel tot oprichting van "Open Universiteit"', *De Volksgazet* (8 juni 1974), s.p.; Cultuurraad voor de Nederlandse cultuurgemeenschap, Vergadering van dinsdag 4 juni 1974.

⁸⁵⁷ RÜEGG, 'Themes', 19.

⁸⁵⁸ 'UFSIA waagt experiment met late studieroepingen', *Gazet van Antwerpen* (16 november 1976), 6; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373 (map 3), Nota betreffende de oprichting van een open universiteit te Antwerpen; Ibidem, nr. BE/942855/536/375 (map 4), Puntenplan der Vlaamse rectoren (21 februari 1977): De VLIR stelde in februari 1977 voor om een technische projectgroep Open Universiteit op te richten, met als opdracht één of meerdere experimentele programma's te starten in oktober 1979 en dit via avondonderwijs voor volwassenen. Dit in principe interuniversitair initiatief zou in overleg met relevante betrokkenen tot stand worden gebracht en zowel inhoudelijk als didactisch nieuwe programma's concipiëren.

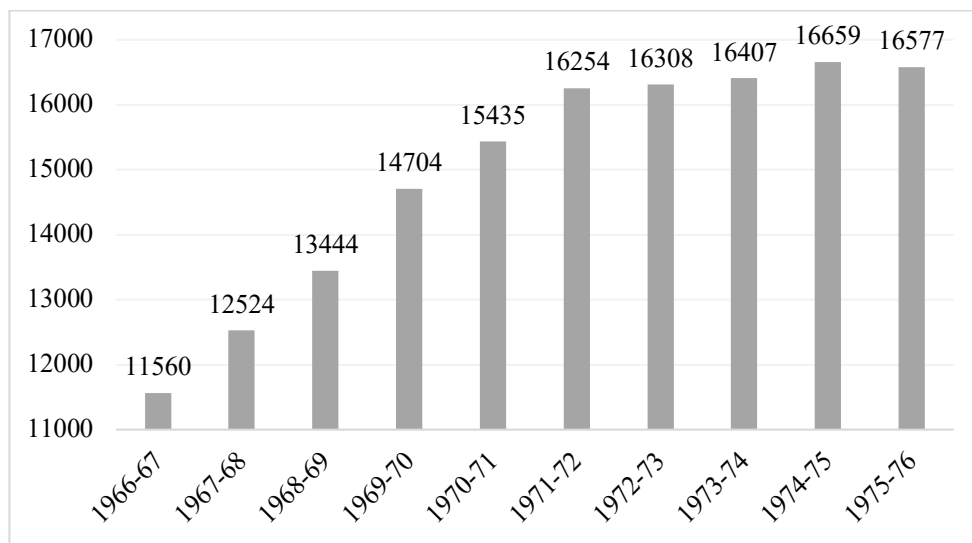
⁸⁵⁹ 'UFSIA: meer wijsbegeerte, minder economie', *Gazet van Antwerpen* (17 februari 1975), 11.

⁸⁶⁰ VERHOEVEN, 'Belgium: linguistic communalisme, bureaucratisation and democratisation', 139.

⁸⁶¹ 'Vrouwelijke studenten in cijfers', *UGentMemorie*.

het hiervoor benoemde waren enerzijds de nationale dalende trend op vlak van hoger onderwijs en anderzijds de grotere aantrekkingskracht van volledige en volwaardige universiteiten. Deze grote Belgische universiteiten hadden volgens het comité meer opleidingsmogelijkheden en een sterk uitgebouwd imago, iets wat je als nieuwe instelling nog moet opbouwen. Daarnaast waren er studenten die bewust verder van huis wilden studeren of ouders en leraars die de kinderen naar de eigen Alma Mater wilden sturen. Het Coördinatiecomité stelde vast dat de studentenwerving in de provincie Antwerpen over het algemeen gunstig verliep, maar toch waren er nog werkpunten, zoals de rekrutering uit de regio Sint-Niklaas.⁸⁶²

*Figuur 7: Aantal Belgische generatiestudenten (1966-1976)*⁸⁶³

Uitbouw campus en onderzoekscentra

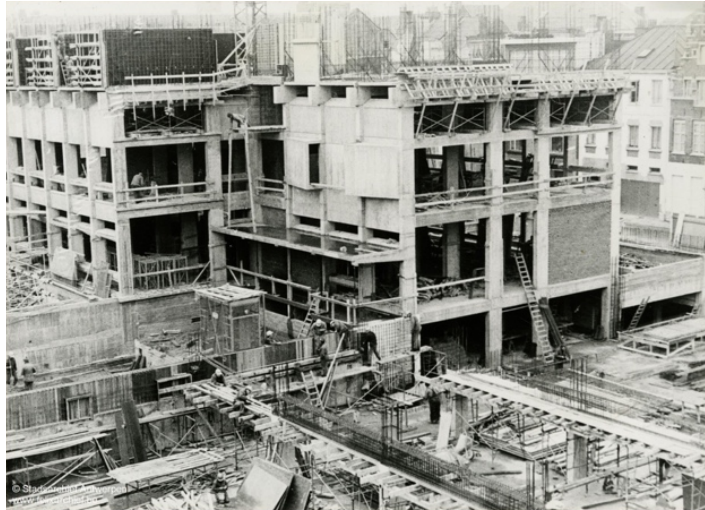
Tijdens de jaren 1970 breidde de UFSIA op verschillende wijzen verder uit. Dit was noodzakelijk omdat de bestaande infrastructuur te krap werd door de aangroeiende studentenbevolking. Tussen 1965 en 1970 steeg het aantal inschrijvingen jaarlijks met minstens achttien procent.⁸⁶⁴ Dit plaatsgebrek remde de verdere uitbouw van de opleidingen af en zette de sociale noden van de studenten onder druk. Zo trachtte de UFSIA zoveel mogelijk warme maaltijden aan te bieden, maar de aanwezige infrastructuur botste aan het einde van de jaren 1960 op haar limieten. Daarom begon in 1970 de bouw van een studententoren in de Keizerstraat en de Gratiekapelstraat. Het gebouw voorzag in de eerste plaats huisvesting, een restaurant en cafetaria, parking voor de studenten. Het geplande complex kon er komen doordat de oude wijk begon leeg te lopen en in verval raakte. Dhanis beschouwde de aanwezigheid van

⁸⁶² ANTWERPEN, UArchief, CMI 22, 191, 'Overzicht van de werking van het Coördinatie tijdens de periode april 1973-juli 1978'.

⁸⁶³ VAN DER PERRE, 'Evolutie van de wetenschapspolitieke problematiek in België gedurende het voorbije decennium (1968-1977)', 312. Ontleend aan de jaarverslagen van de Universitaire Stichting Dienst voor Statistiek.

⁸⁶⁴ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373, Verslag van de Vergadering van de Hoge Raad (7 december 1970), 2, 5.

de UFSIA in het stadscentrum als een sociale, culturele en economische stimulans voor de lokale bewoners en de middenstand. In tegenstelling tot het RUCA en de UIA beschikte de instelling echter niet over een groene campus met uitgebreide sportmogelijkheden. De verdere ligging van de bovenbouw aanzag de rector wel als een bijkomende garantie dat Sint-Ignatius haar autonomie en eigen karakter kon bewaren.⁸⁶⁵

*Afbeelding 41: Bouw van studententorens UFSIA aan Keizer- en Gratiekapelstraat, 9 maart 1971
(FelixArchief, nr. FOTO-OF#16604)*

Vervolgens plande de instelling haar bibliotheek te vergroten. Daarvoor diende ze in november 1971 een aanvraag in bij de stad Antwerpen, maar het duurde jaren vooraleer de vergunningen in orde kwamen.⁸⁶⁶ In mei 1975 raakte het uiteindelijk officieel bekend dat de nieuwe bibliotheek er zou komen en op 6 juni vingen de werken in de Prinsstraat aan. Daarvoor werden privéwoningen gesloopt, maar de gevel van het voormalig klooster van de gasthuiszusters en van het militair hospitaal bleef wel behouden.⁸⁶⁷ De bibliotheek was in eerste plaats bedoeld voor de studenten en het personeel van de UFSIA, maar er bestonden ook mogelijkheden om samen te werken met de stadsbibliotheek en de bibliotheken van het RUCA en de UFSIA.⁸⁶⁸

Verder vond tijdens de opening van het academiejaar 1974-75 de inhuldiging van een polyvalent gebouwencomplex aan de Rodestraat en de Lange Winkelstraat plaats. Het complex bevatte auditoria, kantoren, laboratoria en repetitielokalen voor alle faculteiten. Er was gekozen voor een moderne, sobere maar praktische architectuur.⁸⁶⁹ Het project kon echter niet door iedereen gesmaakt worden. Tijdens een inspraakvergadering in februari 1975 voor de inwoners

⁸⁶⁵ VANDERSTEEN, 'Universitaire fakulteiten bouwen een studententoren', *Gazet van Antwerpen* (26 maart 1970), 3; PAUWELS, 'St-Ignatius-fakulteiten breiden uit in oude stad', *De Nieuwe Gazet* (9 maart 1971), s.p.; KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/374 (map 1), Nota Sociale investeringstoelagen van Dhanis aan minister Vermeylen (14 juni 1971).

⁸⁶⁶ 'Nieuwe Ufsia-bibliotheek wordt flexibele boekentoren', *Gazet van Antwerpen* (25 juni 1975), 10.

⁸⁶⁷ 'Nieuwe UFSIA-bibliotheek', *Gazet van Antwerpen* (30 mei 1975), 9.

⁸⁶⁸ 'Nieuwe Ufsia-bibliotheek wordt flexibele boekentoren', *Gazet van Antwerpen* (25 juni 1975), 10.

⁸⁶⁹ 'UFSIA bouwde polyvalent gebouwencomplex', *Gazet van Antwerpen* (10 september 1974), 10; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373, Verslag van de Vergadering van de Hoge Raad (7 december 1970), 2.

van de Antwerpse binnenstad kwam er kritiek op de “enorme uitbreidingsdrang” van de UFSIA en de oprichting “van een betonnen mastodont in de oude stad.”⁸⁷⁰ Deze bescheiden bouwstijl was een internationale trend in de campusarchitectuur van de jaren 1970. Hiermee wilde de universiteit zich niet langer profileren als een elitaire vestiging – de beruchte ‘ivoren toren’. Dit gold eveneens voor het RUCA en de UIA. Zo koos de laatste in maart 1973 voor een architecturaal plan dat een bescheiden campus voorstelde (cf. *supra*). Daarmee wilden de architecten symboliseren dat hogere studies geen privilege mochten zijn en daarom geen nood hadden aan overdadige luxe. In de plaats moest een levendig, interdisciplinair studentenleven centraal staan.⁸⁷¹ Het was een vorm van antiautoritair denken dat het progressief ideaal van sociale gelijkheid volgde. De Nederlandse historicus Pieter Slaman merkte op dat gebouwen de idealen, normen en praktische behoeften van hun tijd uitstralen. Hij verwees daarbij naar een veelzeggende uitspraak door Winston Churchill: “We shape our buildings, and afterwards they shape us.”⁸⁷²

*Afbeelding 42: UFSIA, Campus Rodestraat 14 ingehuldigd in 1974, s.d.
(UArchief, Fotoarchief UFSIA, 1220)*

Daarnaast vonden er aan de UFSIA in de loop van de jaren 1970 verschillende hervormingen en uitbreidingen plaats die het onderzoek aan de instelling moesten bevorderen, want als kandidaatsinstelling lag er automatisch een sterkere focus op onderwijs. Zo kondigde Dhanis tijdens de opening van het academiejaar 1970-71 aan dat er binnen de faculteiten departementen zouden ontstaan die onderzoekers groepeerden volgens discipline.⁸⁷³ De UFSIA was daarmee dus eerder dan de nog op te richten UIA, die hier eveneens mee uitpakte (cf. *supra*). Vervolgens kwamen er naast bovengenoemde campusexpansie verschillende onderzoekscentra en -faciliteiten bij. Een eerste voorbeeld is de opening van een autonoom rekencentrum in de schoot van de UFSIA in december 1970. Het stelde computers en de nodige randapparatuur ter beschikking van interne en externe gebruikers. Bij de opening voorzag het centrum alvast een

⁸⁷⁰ ‘Skeptische Sinjoren willen een gezellige woonstad’, *Gazet van Antwerpen* (22 februari 1975), 10.

⁸⁷¹ ‘Jonge architecten bouwen jonge universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (28 maart 1973), 14.

⁸⁷² SLAMAN, *De Glazen Toren*, 161, 165, 180.

⁸⁷³ ‘Rektor Dhanis op opening Universitaire Faculteiten. “Antwerpen krijgt zijn universiteit”’, *Gazet van Antwerpen* (8 oktober 1970), 10.

IBM 1130-computer, waarmee de studenten moesten leren werken. De kersverse directeur Michel Willems (1930-1998) verklaarde daarbij: “Hopelijk is hij de eerste steen van een heel monument. Wij moeten ernaar streven om de computer volwaardig te integreren in het wetenschappelijk vormingswerk. Binnen een tiental jaren kan dit leiden tot een totaal nieuw universitair concept.”⁸⁷⁴ Dit bleek geen loze voorspelling. Computers zouden in de daaropvolgende decennia een almaar centralere plaats krijgen aan universiteiten. De technologisering en informatisering van het universiteitswezen kwam erdoor in een stroomversnelling komen, zeker na de doorbraak van het internet (cf. *infra*). De Leuvense hoogleraar en latere premier Mark Eyskens stelde in een essay uit 1973 eveneens: “Het staat vast dat de invoering van de computer, tijdens de eerstkomende decennia, het onderwijs in het algemeen en het hoger onderwijs in het bijzonder fundamenteel gaat beïnvloeden. (...) Sommige beweren dat wij evolueren naar een maatschappij die een waar ‘computopia’ zal zijn.”⁸⁷⁵

Verder ontstond aan de UFSIA in oktober 1971 het Centrum voor Bedrijfs geschiedenis. Dit moest het onderzoek naar de geschiedenis het ondernemen bevorderen. Deze specialisatie was niet vreemd voor een instelling die een voorgeschiedenis had als handelshogeschool.⁸⁷⁶ Een jaar later riep de UFSIA verschillende onderzoekscentra in het leven. Ten eerste kreeg het departement Economische Wetenschappen – naast het Studiecentrum voor Economisch Onderzoek (SES0) en het Centrum voor Bedrijfseconomie & Bedrijfseconometrie (CBB) – er het Centrum Derde Wereld (CDW) bij. Het CDW zette aanvankelijk in op de uitbouw van een documentatiecentrum over de derde wereld, de organisatie van seminaries en van onderzoeksprojecten die met name vraagstukken bestudeerden die een raakvlak hadden tussen de economie van de zogenoemde ontwikkelde landen en de ontwikkelingslanden. Na de doorbraak van de economische crisis rond 1975 nam de belangstelling voor de derde wereld in België af.⁸⁷⁷ Daarnaast nam hoogleraar Herman Deleeck het initiatief om het Centrum voor Sociaal Beleid (CSB) op te richten om zo onderzoek te doen naar sociale ongelijkheid en het verdelingsvraagstuk in de welvaartstaat.⁸⁷⁸ Vervolgens stichtte de UFSIA het Centrum voor Rechts sociologie (CRS) en het Centrum voor Andragogiek (CVA), wat zich in eerste instantie richtte op bijscholing voor schoolleiders. Hierna vormde het CVA samen met het Centrum voor Didactiek (CVD) het overkoepelende Instituut voor Didactiek en Andragogiek (IDEA).⁸⁷⁹ Het instituut stond onder leiding van Piet Lenders. Het kreeg een eigen studiedienst, richtte een documentatiecentrum op dat voor de werking van de verschillende secties van de CVD en CVA

⁸⁷⁴ VANDERSTEEN, ‘UFSIA is de dialoog met computers begonnen’, *Gazet van Antwerpen* (23 december 1970), 3; Zie ook: MICHEL, *Werkdocument van het Rekencentrum*, Antwerpen, 1970 en UFSIA Rekencentrum, *RKC-info*, Antwerpen, 1977.

⁸⁷⁵ EYSKENS, *Open brief aan de studenten*, 20.

⁸⁷⁶ VANPEE, ‘Het Centrum voor Bedrijfs geschiedenis (CBG) aan de Universiteit Antwerpen (UA) en industrieel erfgoed’, 107-108; CROLS, ‘Personeelsbladen rijke informatie maar slecht bewaard’, *Gazet van Antwerpen* (5 juli 1974), 8.

⁸⁷⁷ VANDERSTEEN, ‘UFSIA-Centrum Derde Wereld loopt vlot’, *Gazet van Antwerpen* (1 februari 1975), 12; VAN GOETHEM, ‘Universiteit Antwerpen’, 27.

⁸⁷⁸ ‘Over het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck (CSB)’, *Universiteit Antwerpen*.

⁸⁷⁹ BRAECKMANS, ‘Het Instituut voor Didactiek en Andragogiek. Aanbod tot levenslang leren.’, 45.

nodig was en het organiseerde wetenschappelijk onderzoek naar verschillende onderwijskundige thema's.⁸⁸⁰

Tot slot werd het Ruusbroecgenootschap (°1925) aan het einde van 1973 als Centrum voor Spiritualiteit opgenomen binnen het departement Filosofie en Religieuze Wetenschappen. Het mocht wel zijn eigenheid behouden.⁸⁸¹ Het centrum diende zich te focussen op de studie van de spiritualiteit in de Nederlanden. Het genootschap kreeg op zijn beurt een universitair statuut. Deze integratie was het resultaat van besprekingen en onderhandelingen die ruim twee jaar hadden geduurd.⁸⁸² Tijdens de opening van het academiejaar 1972-73 had Dhanis al opgeroepen dat hij in de opleidingen een sterkere nadruk wilde leggen op de mystiek. Daarmee meende de UFSIA zich nog duidelijker te willen onderscheiden van andere universitaire instellingen, wat een weinig positief signaal was in het kader van toenadering naar het RUCA en de UIA.⁸⁸³

Financiële perikelen

De jaren 1970 vormden voor de UFSIA op financieel vlak een grillige periode. Het decennium begon echter gunstig. Ongeveer gelijktijdig met de tweede wet op de universitaire expansie van 1971 verscheen een algemene financieringswet voor alle Belgische universiteiten en universitaire instellingen. De bepaling zorgde voor een gelijkschakeling tussen de vrije en de rijksuniversiteiten, waarbij instellingen voortaan middelen kregen naargelang het aantal studenten, gewogen per studierichting. Hierdoor kwam er een einde aan een financieel moeilijke periode voor de UFSIA. Ze kon voor het eerst assistenten in dienst nemen. – Voordien moesten de professoren alle taken op zich nemen. Dit bood mogelijkheden om sterker in te zetten op wetenschappelijk onderzoek (cf. *supra*). Daarnaast ontstond er financiële ademruimte om meer administratief en technisch personeel aan te werven, waardoor de nijpende onderbezetting kon worden weggewerkt. Ook moest ze niet langer te besparen op de eigen wedden om de bibliotheek uit te bouwen.⁸⁸⁴ In ruil voor meer subsidies diende de vrije instelling wel meer overheidsinzage toe te laten. Een rijkscommissaris zou hierbij in naam van de minister toezicht houden op het correct naleven van alle wettelijke bepalingen en een administrateur zou de jaarlijkse kredieten en de financiële politiek van de instellingen opvolgen (cf. *infra*, wet-Vermeulen-Dubois).⁸⁸⁵ Daarnaast moesten de vrije universiteiten een personeelsstatuut uitwerken dat in lijn lag met het statuut aan de rijksuniversiteiten. Hoewel de vrije en de rijksinstellingen steeds meer op elkaar werden afgestemd, wilde dit volgens historicus Jeffrey

⁸⁸⁰ Ibidem, 45; 'IDEA vormt vormers', *Gazet van Antwerpen* (24 december 1974), 10.

⁸⁸¹ HENDRICKX, 'Een bibliotheek in dienst van Ruusbroec en zijn Genootschap te Antwerpen', 278.

⁸⁸² 'Ruusbroec-Genootschap geïntegreerd in UFSIA', *Gazet van Antwerpen* (2 maart 1974), 38.

⁸⁸³ STERCKX, 'Rector Dhanis stippelt een eigen koers uit voor Sint-Ignatius', *De Nieuwe Gazet* (5 oktober 1972), s.p.

⁸⁸⁴ DE CLERCK, *Tien Vlaamse rectoren over tien jaar universitaire expansie*, 46.

⁸⁸⁵ TOLLEBEEK en NYS, *De stad op de berg*, 39; Bedenking: Kan dit beschouwd worden als het Schoolpact van het universitair onderwijs?; DE CLERCK, *Twintig jaar studie van het universitair onderwijs in België*, 15; BERTRAMS, 'De universiteiten', 677; KRAS e.a., '1971 Protest Wet-Vermeulen-Dubois', *UGentMemorie*.

Tyssens nog niet zeggen dat er één Belgisch universiteitsmodel werd gevormd. Elke universiteit had haar eigen cultuur waaraan ze de organisatie van haar beleid aanpaste.⁸⁸⁶

De universitaire financieringswet van 27 juli 1971 bood dus een oplossing voor de onhoudbare situatie aan de UFSIA, maar boven op de twee expansiewetten vereiste ook deze wet heel wat rijksmiddelen.⁸⁸⁷ Wanneer er naar aanleiding van de oliecrisis eind 1973 een opstoot in de inflatie kwam, luidde dit het einde in van de economische bloeiperiode die België sinds 1958 kende. CVP-minister Segers merkte in 1973 op dat de begroting voor hoger onderwijs diende ingesnoerd te worden, aangezien de overheidsuitgaven voor dit luik sinds 1960 jaarlijks met gemiddeld 20 à 22 procent waren gestegen. Segers berekende dat aan dit tempo het budget voor hoger onderwijs tegen het jaar 2000 even groot zou zijn als het totale nationale inkomen, dat procentueel trager steeg (ongeveer 8,3 procent per jaar). UFSIA-hoogleraar Nédée maakte dezelfde vaststelling in zijn toespraak voor de installatie van het Coördinatiecomité. Hij concludeerde dat er redelijkheid moest komen in de universiteitsfinanciering en kaartte aan dat zolang de studentenbevolking voor slechts tien procent uit arbeiderskinderen bestond, deze enorme universiteitsbegroting in feite een averechtse herverdeling bewerkstelligde.⁸⁸⁸ Bij het doorbreken van de economische crisis vormde het hoger onderwijs helaas niet het enige pijnpunt. De overheid diende in te grijpen in haar volledig financieel beleid. Zo kreeg het terugdringen van de geldontwaarding vanaf 1974 prioriteit van de rooms-blauwe regering-Tindemans en een jaar later liet de recessie zich in het hele land voelen. De regering voerde allerlei besparingsmaatregelen door, waarbij ze in 1975 ook de universitaire financieringswetten van 1971 en 1974 wilde wijzigen met het wetsvoorstel De Croo-Humblot.⁸⁸⁹

De voorziene maatregelen zouden vooral de vrije, ‘onvolledige’ universiteiten hard treffen, wat voor Antwerpen neerkwam op de UFSIA en de UIA. Zo voorzag de wet oorspronkelijk als omkaderingscoëfficiënt voor de opleiding TEW negen studenten per academische kracht. Het voorontwerp van de wetswijziging wilde het aantal studenten opvoeren tot veertien. Dit betekende voor de UFSIA een toelagevermindering van 73 miljoen Belgische frank. Daarnaast zouden de 144 studenten van de faculteit Politieke & Sociale Wetenschappen aan de TEW-faculteit worden toegevoegd, waardoor de financiering verder met bijna vijf miljoen frank dreigde af te nemen. Dit bracht de leefbaarheid en de groei van de instelling in het gedrang. Daarom richtte de Algemene Vergadering van de UFSIA in juni 1975 een brief aan onderwijsminister De Croo, de parlementsleden en aan zij die betrokken waren bij de realisatie van de UFSIA, om de instelling te redden. De Algemene Vergadering stelde zich bereid om nauwer samen te werken met de verschillende universiteiten, maar ze wilde niet dat er iets aan

⁸⁸⁶ TYSENS, ‘Het Belgische universitair systeem, 1817-1991’, 167.

⁸⁸⁷ ‘Een keurslijf aan wetten en besparingen’, *UGentMemorie*.

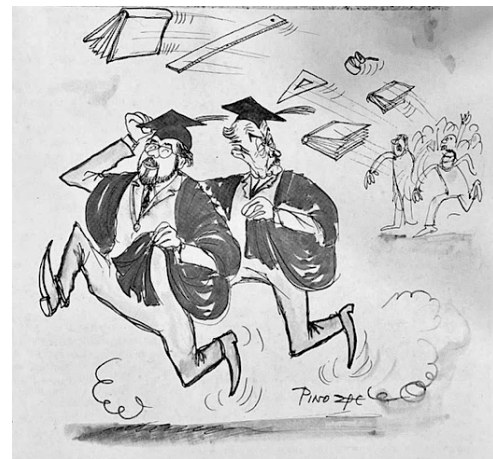
⁸⁸⁸ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/374 (map 3), Installatie Coördinatieorgaan (maart 1973); ANTWERPEN, UArchief, CMI 22, Folder 200, Toespraken inrichting Coördinatiecomité, 24 maart 1973, 2

⁸⁸⁹ ‘Universiteiten op mager dieet’, *De Standaard* (24 mei 1975), s.p.; ‘Vrije universiteiten bepalen eerst gelag’, *De Standaard* (30 mei 1975), 2; ‘Universiteiten zeer ongerust over regeringsontwerp’, *Het Volk* (11 juni 1975), s.p.

de werkzekerheid, de verworvenheden van het personeel en de structuur van het universitair onderwijs in Antwerpen zou veranderen.⁸⁹⁰ Op 10 juni legden ook de personeelsleden uit protest tegen de voorgenomen financiële beperkingen een uur het werk neer. In hun persmededeling stelden ze: “Indien de plannen van de regering terzake zouden gerealiseerd worden, zou dit het einde van de universitaire expansie betekenen. De universiteit Antwerpen zou een spookuniversiteit worden: wel gebouwen, maar geen mensen. Bovendien zouden de plannen de kwaliteit van het hoger onderwijs in gevaar brengen, evenals alle niet direkt economisch rendabel onderzoek. Ten slotte zou ook de werkzekerheid van het universiteitspersoneel in gedrang gebracht worden.”⁸⁹¹

Daar hield het niet bij op. Op 6 oktober ontving Louis Bruyns – vanaf 1975 rector van de UFSIA (cf. *infra*) – een brief van Gaston Colebunders als hoofd van het Ministerie van Nationale Opvoeding. De boodschap luidde dat de werkingsuitkeringen van de UFSIA moesten herrekend worden naar aanleiding van de geplande wijziging van de financieringswet. Volgens de wet van 1971 kreeg de universitaire instelling als werkingstoelage voor 1975 316 miljoen Belgische frank, maar na de doorvoering van de wetwijziging zou dit worden teruggebracht op 258 miljoen. Doordat de UFSIA haar toelage in maandelijks schijven ontving, betekende dit dat de instelling in oktober reeds 260,5 miljoen had ontvangen voor dat jaar, waardoor ze 2,5 miljoen moest teruggeven en tot het einde van het jaar geen middelen meer zou krijgen. Bruyns stuurde een telegram naar minister De Croo waarin hij stelde dat de maatregel in strijd met de wet was, aangezien het wetsvoorstel De Croo-Humblet nog niet was doorgevoerd. De minister repliceerde dat de nieuwe regeling zou worden opgenomen in de programmawet⁸⁹² van 1976. Daarin zou de financiering van de universitaire instellingen geregeld worden met terugwerkende kracht tot 1 januari 1975, waardoor de UFSIA alsnog diende te betalen.⁸⁹³

Hoewel de bepalingen van de voorziene programmawet vooral de UFSIA, en bij uitbreiding de UIA, zouden raken, riep het gemeenschappelijk vakbondsfront van de Antwerpse universitaire instellingen het personeel op om tot onmiddellijke

Afbeelding 43: Protest tegen wetsvoorstel De Croo-Humblet
Uit: SCHEPANS, J., 'MM. De Croo et Humblet: "Mes universités..."', *Pourquoi pas?* (26 juni 1975).

⁸⁹⁰ 'Wetsvoorstel kan UFSIA lamleggen', *Gazet van Antwerpen* (19 juni 1975), 11.

⁸⁹¹ 'Werkschorsing personeel Ufsia', *Gazet van Antwerpen* (10 juni 1975), 3; 'Staking St.-Ignatius te Antwerpen', *De Nieuwe Gazet* (10 juni 1975), s.p.; 'Universitaire Beroering tegen Ontwerp De Croo-Humblet neemt Uitbreiding', *De Volksgazet* (11 juni 1975), s.p.

⁸⁹² Een programmawet wordt in België samen met de begroting ingediend in het parlement. Ze bevat bepalingen die nodig zijn voor de realisatie van de begroting. Andere verwoordingen zijn 'wetsontwerp betreffende de budgettaire voorstellen' of een versoberingswet. De Vlaamse variant is een programmadecreet.

⁸⁹³ 'Dir.-gen. Colebunders wil 2,5 miljoen van UFSIA terug', *Gazet van Antwerpen* (7 oktober 1975), 1; 'Inkrimping toelagen brengt verbintenissen in het gedrang', *Gazet van Antwerpen* (8 oktober 1975), 3.

actie over te gaan. Voor het personeel kon de wet namelijk leiden tot ontslagen of het blokkeren van bevorderingen. Daarnaast stelden de vakbonden dat deze maatregelen die op gang gekomen onderhandelingen tussen de drie universitaire instellingen (cf. *supra*) ernstig dreigden te verstoren. Vervolgens verzette de overkoepelende studentenvereniging Unifac (°1967) zich begin oktober in een mededeling tegen “de ondemokratische en illegale maatregelen” van De Croo. Ze eiste het ontslag van de minister en de intrekking van het wetsvoorstel De Croo-Humblet. Unifac begreep dat er besparingen nodig waren, maar vond dat dit in overleg met de universiteiten moest gebeuren, aangezien de maatregelen vergaande gevolgen zouden hebben voor hun werking.⁸⁹⁴

De protesten zetten zich verder. Op 30 oktober schorste de UFSIA haar colleges om studenten en personeel te laten deelnemen aan een informatievergadering waar ze een standpunt innamen en verdere acties bespraken. Die week vonden aan de universiteit van Leuven en Louvain-la-Neuve ook protestacties plaats. Twee weken later betoogde het gemeenschappelijk front van vakbonden en studentenverenigingen van de Antwerpse universitaire instellingen in de Scheldestad. Ze pleitten voor het intrekken van het hoofdstuk over de universiteiten in de programmawet.⁸⁹⁵ Tijdens de betoging waren spandoeken te zien als: “Met De Croo naar de Zoo”. Ook de voltallige Raad van Beheer van UFSIA stapte mee.⁸⁹⁶ Eind november hield Unifac nog een driedaagse staking waar de hoogleraren en het personeel van de UFSIA niet in participeerden. De studenten van het RUCA staakten wel enkele dagen mee, maar die van de UIA niet omdat ze examens hadden.⁸⁹⁷ Als onderdeel van deze actie trokken enkele honderden studenten naar het stadhuis waar ze ontvangen werden door burgemeester Craeybeckx. Daarbij droegen ze een kist mee die de dood van de UFSIA symboliseerde.⁸⁹⁸ De dag nadien trachtten enkele studenten het BRT-2 gebouw in Berchem binnen te dringen om Zender Antwerpen te kapen. Uiteindelijk mochten twee van hen op de radio hun standpunt verkondigen. Verder plakten studenten een aantal trams vol met anti-De Croo affiches.⁸⁹⁹ Begin december drukte rector Bruyns tijdens een algemene studentenvergadering zijn appreciatie uit voor de initiatieven die de studenten hadden ondernomen met het oog op het welzijn van de instelling. Hij stelde wel dat ze hun staking beter zouden stopzetten zodat hun opleiding er niet te veel zou onder lijden. De studenten besloten om de colleges vanaf 2 december opnieuw bij te wonen, maar twee dagen later legde het personeel nogmaals het werk neer uit protest.⁹⁰⁰

⁸⁹⁴ ‘Unifac eist ontslag van De Croo’, *Gazet van Antwerpen* (9 oktober 1975), 3.

⁸⁹⁵ ‘Ontwerp op financiering universiteiten stuit op steeds toenemend verzet’, *Gazet van Antwerpen* (13 november 1975), 14.

⁸⁹⁶ ‘Universiteiten betogen’, *Gazet van Antwerpen* (14 november 1975), 12.

⁸⁹⁷ ‘UFSIA-studenten in staking tegen het plan-De Croo’, *Gazet van Antwerpen* (25 november 1975), 1; ‘Studentenstaking bijna algemeen’, *Gazet van Antwerpen* (26 november 1975), 13.

⁸⁹⁸ ‘Antwerpse studenten op stap met de UFSIA-kist’, *Gazet van Antwerpen* (28 november 1975), 6; ‘Antwerpse UFSIA-studenten werden door Burgemeester Craeybeckx ontvangen’, *De Volksgazet* (28 november 1975), s.p.; ‘Universiteit begraven’, *Het Volk* (28 november 1975), s.p.

⁸⁹⁹ ‘Studenten wilden BRT-studio’s bezetten’, *Gazet van Antwerpen* (29 november 1975), 4.

⁹⁰⁰ ‘Studentenstaking opgeheven’, *Gazet van Antwerpen* (2 december 1975), 3; ‘Vlaamse Interuniversitaire raad protesteert tegen financieringswet’, *Gazet van Antwerpen* (4 december 1975), 4.

Op 2 januari 1976 nam de Antwerpse Robert Gijs (CVP, 1931-1999) het in de Senaat op voor de UFSIA. Hij klaagde aan dat de voorziene besparingen te sterk doorwogen voor de kleine universitaire instellingen in vergelijking met de grote universiteiten. Zo werd van de negen kleinste instellingen ruim 52 procent van de totale besparingen verwacht en het was de UFSIA die volgens Gijs de raakste klappen kreeg. Hij lichtte toe dat in 1974 19 procent van het totale studentenaantal in Antwerpen was ingeschreven, terwijl de UFSIA slechts 2,29 procent van de totale werkingstoelagen kreeg, en na de toepassing van de programmawet zou dit herleid worden tot 1,94 procent.⁹⁰¹

Er werden in totaal 68 amendementen ingediend tegen het hoofdstuk over de universiteiten binnen de programmawet, maar deze werden allemaal verworpen. PSC-senator Charles Hanin vond het ongerechtvaardigd dat de regering een te-nemen-of-te-laten-houding aannam inzake deze gewichtige kwestie. Dit was volgens hem ondemocratisch. Daarnaast wilde hij ook dat het parlement zou betrokken worden in de gesprekken die de regering wilde aangaan met de universiteiten om nog verdere hervormingen door te voeren. Vervolgens protesteerde de Antwerpse VU-senator Hector De Bruyne (1917-1995) tegen de stiefmoederlijke behandeling van de faculteiten TEW in de kleine universitaire instellingen. Hij vroeg zich af welk lot de UFSIA beschoren was als deze door de wet uitzonderlijk sterk getroffen zou worden.⁹⁰² Ondanks de kritiek werd de programmawet op 3 januari 1976 ongewijzigd aangenomen in de Senaat. De wet kreeg uiteindelijk de datum van 5 januari en verscheen een dag later in het Staatsblad.⁹⁰³ Wel had minister De Croo eerder een verklaring afgelegd die de mogelijkheid bood om de financiële moeilijkheden van de TEW-faculteit aan de UFSIA te verlichten. Hij beloofde dat de forfaitaire kostprijs per student zou worden herzien.⁹⁰⁴

Rector Bruyns richtte zich op 25 oktober 1977 in een brief tot Jef Ramaekers (BSP) als nieuwe minister van Nationale Opvoeding binnen de regering-Tindemans IV. Hij klaagde aan dat de wet van 5 januari 1976 financiële moeilijkheden had veroorzaakt aan de UFSIA en daarnaast voor problemen zorgde op vlak van het personeel. Bruyns verklaarde dat zijn instelling alle mogelijke inkrimpingen had doorgevoerd en er hierdoor leek in te slagen een financieel evenwicht te bereiken. Een gevolg van dit besparingsbeleid was een onvoorziene afvloeiing, aangezien heel wat personeelsleden ontslag namen door te veel onzekerheden en een gebrek aan perspectief.⁹⁰⁵ De financiële storm bleef echter razen. Na de perikelen rond de programmawet van 1976 verscheen er op 5 augustus 1978 een volgende anticrisiswet die

⁹⁰¹ Parlementaire Handelingen Senaat, n. 50 (2 januari 1976), ‘Ontwerp van wet (Bespreking): Ontwerp van wet betreffende de budgettaire voorstellen 1975-1976. Gedeelte “Financiering en controle van de universitaire instellingen”’, 1215-1250; ‘Kritiek op universitaire besparingen in Senaat’, *Gazet van Antwerpen* (3 januari 1976), 8.

⁹⁰² ‘Senaat keurt programmawet goed. Oppositie bekritizeert parlementaire werkwijze’, *Gazet van Antwerpen* (5 januari 1976), 3.

⁹⁰³ DE CLERCK, *Twintig jaar studie van het universitair onderwijs in België*, 16; VERHOEVEN, ‘Belgium: linguistic communalism, bureaucratisation and democratisation’, 139; ‘Parlementair Document 42K0680’, *De Kamer.be*.

⁹⁰⁴ ‘Programmawet toch niet katastrofaal voor UFSIA’, *Gazet van Antwerpen* (16 december 1975), 3.

⁹⁰⁵ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/375 (map 4), Brief van Bruyns aan Ramaekers (25 oktober 1977).

restricties en bezuinigingen oplegde aan de universiteiten, maar hierover meer in het volgende hoofdstuk (IV).⁹⁰⁶

Afscheid van de pionier

Na zestien jaar van bestuur diende de UFSIA Etienne Dhanis als stichtende vader uit te zwaaien. In juni 1974 onderging de rector een ingrijpende hartoperatie, waarna hij slechts een maand later weer aan het werk ging.⁹⁰⁷ In november van dat jaar maakte hij op de Algemene Vergadering wel bekend dat hij op zijn zeventigste verjaardag in maart 1975 met emeritaat zou gaan.⁹⁰⁸ Bijgevolg werd pater Louis Bruyns tijdens de volgende vergadering in december als opvolger verkozen.⁹⁰⁹ Bruyns had er ondertussen al een rijke carrière opzitten, met onder meer werkervaring in Congo en de Verenigde Staten. Sinds 1970 was hij directeur van het IPO en daarnaast werd hij beheerder van de UFSIA.⁹¹⁰

Tijdens de huldiging van Dhanis op 19 maart 1975 werd er aangekondigd dat er een Leerstoel Rektor Dhanis zou komen. Daarnaast benoemde Limburgs gouverneur Louis Roppe hem tot ereburger van Limburg en eerste minister Leo Tindemans promoveerde Dhanis in naam van de koning tot grootofficier in de Leopoldsorde.⁹¹¹ Vervolgens diende Dhanis in mei zijn ontslag in als lid in de Algemene Vergadering en werd daarbij vervangen door Piet Lenders.⁹¹² Amper twee jaar later, op 23 mei 1977, overleed de voormalige rector in het Sint-Vincentiusziekenhuis. Dit leidde tot een golf aan lofbetuigingen. Zo verklaarde Raymond Derine als voorzitter van de UFSIA in de *Gazet van Antwerpen*:

"Ik weet dat velen de stenen hebben gesjouwd om de tempel van de universiteit Antwerpen te bouwen en ik zou niet graag onwaar en ondankbaar worden ten opzichte van personen die op dit gebied ook vele verdiensten hebben gehad. En toch durf ik beweren dat wie eens de geschiedenis zal schrijven van de Antwerpse universiteit, tot het besluit zal komen dat zonder de taaië volharding van rektor Dhanis die universiteit er niet of veel later zou gekomen zijn."⁹¹³

Verder getuigde Derine over de gemeenschappelijke uitbouw van de licentiaten. Daarbij stelde hij dat Dhanis moedig de gevestigde structuren had gebroken om te komen tot een voorzichtige maar hartelijke samenwerking met niet-gelovigen. "Daarenboven heeft de klare kijk op de Antwerpse situatie van pater Dhanis en zijn medestanders de universiteit Antwerpen

⁹⁰⁶ TOLLEBEEK en NYS, *De stad op de berg*, 39.

⁹⁰⁷ 'UFSIA-rector Dhanis in ziekenhuis', *Gazet van Antwerpen* (15 juni 1974), 3; 'Ufsia-rector Dhanis aan de beterhand', *Gazet van Antwerpen* (26 juni 1974), 3; 'E.P. Dhanis mocht ziekenhuis verlaten', *Gazet van Antwerpen* (4 juli 1974), 17.

⁹⁰⁸ 'Ufsia-rector Dhanis zal ambt neerleggen', *Gazet van Antwerpen* (29 november 1974), 4.

⁹⁰⁹ 'Nieuwe rector van de UFSIA verkozen', *Gazet van Antwerpen* (18 december 1974), 6.

⁹¹⁰ 'Pater Bruyns volgt rektor Dhanis op', *Gazet van Antwerpen* (10 januari 1975), 3.

⁹¹¹ 'Rektor Dhanis luisterrijk gehuldigd', *Gazet van Antwerpen* (20 maart 1975), 2.

⁹¹² 'Kerkelijk nieuws. Benoeming en promoties aan UFSIA', *Gazet van Antwerpen* (30 mei 1975), 9.

⁹¹³ DERINE, 'Een zeer groot rektor ging heen', *Gazet van Antwerpen* (24 april 1977), 1, 3

‘gedepaneerd’.” Hij eindigde zijn betoog met de rol van Dhanis te benadrukken met betrekking tot de spreiding van de kandidaturen in Kortrijk, Brussel en Limburg, iets wat tijdens de viering ook door gouverneur Roppe werd onderstreept.⁹¹⁴ Derine zou zelf in april 1978 vervangen worden als voorzitter van de Algemene Vergadering door Luc Wauters (1926-2020). Wauters was buitengewoon hoogleraar aan de faculteit TEW en was daarnaast verbonden aan het IPO. Hij was recent ook voorzitter van de Stichting Industrie-Universiteit.⁹¹⁵ Net als Dhanis zou Wauters in een latere periode een centrale rol spelen in de uitbouw van de Antwerpse universiteit (cf. *supra*).

4.2 RUCA (1967-1978)

Na de goedkeuring van de eerste universitaire expansiewet van april 1965 had het RUCA zich onder aansturen van rector Lucien Massart in een ijftempo moeten organiseren. Het centrum stond nog in zijn kinderschoenen wanneer de twistappel van de vervolgopleidingen opdoemde. Massart, die droomde van een volwaardige rijksuniversiteit met een sterke focus op onderzoek, stond afkerig tegenover het Plan Kinsbergen I. Toch trachtte hij het RUCA tijdens deze periode zo sterk mogelijk uit te bouwen, tot Marie De Groodt het roer in 1978 van hem overnam.

Campusexpansie

Samenhangend met het pleidooi voor de verticale uitbouw van de eigen instelling met licentiaten en doctoraten, streefde het RUCA tijdens de tweede helft van de jaren 1960 naar een uitbreiding van zijn infrastructuur. Daarbij vreesde rector Dhanis dat een ruimtelijke expansie van het RUCA zou doorwegen in de onderhandelingen om deze instelling apart verder uit te bouwen.⁹¹⁶ De infrastructurele uitbreiding van het RUCA was oorspronkelijk opgedeeld in drie bouwfases. Hoewel er op verschillende momenten tijdens dit proces plannen opdoken om het centrum verder uit te bouwen in Deurne, Ekeren, Schoten of Brasschaat, bleef de instelling uiteindelijk toch in de buurt van Middelheim waar de beschikbare ruimte voor een campuscomplex eerder schaars was.⁹¹⁷

⁹¹⁴ Ibidem, 1, 3

⁹¹⁵ ‘Prof. L. Wouters nieuwe voorzitter UFSIA’, *Gazet van Antwerpen* (20 april 1978), 9.

⁹¹⁶ ANTWERPEN, UArchief, CMI, No. UI/HI/404, U.I.A. Historie, Verslag van Dhanis over gesprek met Karel Blanckaert over de bevestiging van 400 ha te Schoten voor RUCA, 10-26 oktober:

Blanckaert bezocht Dhanis op 10 oktober 1967 met een dossier RUCA van het Ministerie van Openbare Werken (De Saeger) over de gronden die geschikt waren voor de toekomstige uitbreiding van het RUCA (Vliegveld-Deurne met onteigeningen, of vierhonderd hectaren te Schoten). Dhanis wilde samen met De Saeger voorkomen dat deze gronden voor uitbreiding konden meespelen in de onderhandelingen van de verdere uitbouw van het RUCA; ‘Waar komt de Universiteit Antwerpen?’, *De Nieuwe Gazet* (13 januari 1967), s.p.; ‘Deurne, Schoten en Wilrijk kandidaten voor Antwerpse rijksuniversiteit?’, *Het Laatste Nieuws* (14 januari 1967), s.p.

⁹¹⁷ PAUWELS, ‘Rijksuniversitair Centrum blijft te Antwerpen’, *De Nieuwe Gazet* (10 augustus 1967), s.p.; ‘RUCA-rector wijst kompromis af’, *Gazet van Antwerpen* (15 oktober 1968), 6.

De werkzaamheden voor de eerste fase vatten in de zomer van 1967 aan langs de Groenenborgerlaan met een budget van 85 miljoen Belgische frank. Als eerste rees een groot auditorium uit de grond met 650 zitplaatsen waardoor de openingszitting voortaan in eigen huis kon doorgaan in plaats van in de Koninklijke Vlaamse Opera of in de Bourlaschouwborg.⁹¹⁸ Voor de volgende bouwfase voorzag de overheid 86 miljoen. Tijdens de opening van het academiejaar 1970-71 vond de eerstesteenlegging plaats van het tweede gebouwencomplex aan de Groenenborgerlaan. Daar moesten de kandidaatsopleidingen in de Wetenschappen en de Geneeskunde worden ondergebracht. Minister van Openbare Werken Jos De Saeger (CVP) kondigde tijdens deze plechtigheid aan dat de nabijgelegen E10 – sinds 1985 de E19 – ondergronds zou gemaakt worden om de campus niet te hinderen. Dat het RUCA in die periode lokalen in de kelderverdieping van het nieuwe Middelheimziekenhuis huurde en aan De Saeger verzocht om tijdelijk een gebouw aan de Oosterveldlaan te huren, toont aan dat de instelling weldegelijk nood had aan een uitbreiding van haar infrastructuur.⁹¹⁹

Ondanks de precaire financiële toestand (cf. *infra*) zette het RUCA zijn bouwplannen in de loop van de jaren 1970 verder. Zo werd er in 1973 op de campus een plaats voorbehouden voor een gebouw dat de grootste elektronenmicroscop van Europa zou huisvesten (cf. *infra*).⁹²⁰ Op 28 februari 1974 werd eveneens nieuwe apparatuur voor spectrografisch structuuronderzoek ter waarde van 18 miljoen Belgische frank ingewijd in aanwezigheid van onderwijsminister Calewaert (BSP), rector Dhanis en vertegenwoordigers van de andere Belgische universiteiten. Op deze plechtigheid kondigde Calewaert aan dat alle Antwerpse studenten, dus ook die van het RUCA, over hun eigen sporthal zouden beschikken. Massart bedankte de minister en bood hem een medaille aan.⁹²¹ Verder planden het RUCA en de Antwerpse stadslaboratoria in 1974 gebruik te maken van de onbenutte hang- en keurzaal van het stedelijke slachthuis.⁹²² In 1975 werd de vierde bouwfase aan de Groenenborgerlaan afgerond en verhuisde de faculteit Wetenschappen naar deze campus. De bibliotheek en de TEW-faculteit bleven in het Middelheimcomplex. Het RUCA kon echter niet blijven uitbreiden. Tijdens de vergadering van de Raad van Beheer op 18 juni 1975 bleek de instelling, in functie van de toenmalige wetgeving, over te veel bebouwde oppervlakte te beschikken. Hierdoor zou het universitaire centrum in de daaropvolgende jaren verschillende malen in een lastig parket raken. Toen het RUCA in juni 1977 bijvoorbeeld een schenking van gebouwen door wijlen baron Albert Lilar (1900-1976)

⁹¹⁸ JORIS, 'Rijksuniversitair Centrum Antwerpen bouwt...', *De Volksgazet* (1 juli 1967), s.p.; VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 56.

⁹¹⁹ 'Eerstesteen en academische opening bij het RUCA', *Gazet van Antwerpen* (14 oktober 1970), 18; 'RUCA bouwt zijn Groenenborger-campus', *De Nieuwe Gazet* (10 maart 1971), s.p.; VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 59-60; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/373, Rijksuniversitair Centrum Antwerpen Raad van Beheer, Vergadering d.d. 18 september 1970, punt 2: Planning inzake vestiging van het Centrum.

⁹²⁰ VANDERSTEEN, 'RUCA: Studeren is een lieve last', *Gazet van Antwerpen* (22 september 1973), 13.

⁹²¹ 'Knappe apparatuur (18 miljoen) voor RUCA', *Gazet van Antwerpen* (1 maart 1974), 9.

⁹²² 'RUCA en stadslaboratoria in hang- en keurzaal van slachthuis', *Gazet van Antwerpen* (30 november 1973), 9; ANTWERPEN, FelixArchief, *Wim Geldolf*, nr. 761#425, Brief van Administrateur A. Drubbel aan College van Burgemeester en Schepenen aangaande gebruik Stadslaboratorium (6 februari 1975); *Ibidem*, Brief van directeur L. Ghys aan College van Burgemeester en Schepenen aangaande overname stadslaboratorium (13 maart 1975).

ontving, richtte het centrum een commissie op die na moest gaan of het deze mocht aanvaarden.⁹²³ Op 4 april 1978 kwam er een wetswijziging die het RUCA en de UIA opnam in de ‘wet tot oprichting van een fonds voor schoolgebouwen en gebouwen in schoolverband van het Rijk’. Met terugwerkende kracht tot 1 januari 1976 zouden ze, net als de andere universiteiten, voortaan zelf als bouwheer kunnen optreden in plaats van dit over te moeten laten aan de minister van Nationale Opvoeding.⁹²⁴

Structuurhervormingen en financieel beleid onder Massart

Aan de UFSIA en de UIA leefde aan het begin van de jaren 1970 de idee om binnen de faculteiten departementen op te richten en zo af te stappen van het traditionele systeem waarbij hoogleraren op een leerstoel werden benoemd (cf. *supra*). Ook aan het RUCA bestond deze overtuiging, want tijdens de academische opening van oktober 1970 pleitte Massart voor deze vernieuwde universitaire structuur. De leerstoelen leidden volgens de rector enkel tot inefficiënt onderwijs en onderzoek. Om de daad bij het woord te voegen, presenteerde hij in januari 1971 een voorstel om aan het RUCA een departement voor Natuurkunde op te richten.⁹²⁵ – De eigenlijke omschakeling zou er echter pas twintig jaar later komen tijdens het rectoraat van Walter Declair (°1937) (cf. *infra*).

Een volgende structurele verandering kwam er met het einde van het mandaat van de eerste Raad van Beheer in september 1969, wat eveneens een einde stelde aan de verplichting om advies bij de rijksuniversiteit van Gent in te winnen inzake de aanstelling van onderwijzend personeel. In 1970 werd de raad bovendien uitgebreid met decanen van de faculteiten.⁹²⁶ In februari van dat jaar ontstond er wel een benoemingsrelletje. De faculteitsraad Wetenschappen had een aantal bijkomende cursussen toegewezen aan vijf hoogleraren, wat vervolgens bevestigd werd door de Raad van Beheer. Massart verzette zich tegen deze benoeming aangezien hij vijf andere kandidaten op het oog had. De spanningen tussen de faculteit Wetenschappen en de rector namen volgens Ernest Luyten verder toe nadat Massart een buitengewoon krediet voorzien voor de aankoop van basisapparatuur, volledig toekende aan de aankoop van een microscoop.⁹²⁷ Deze aanwinst kaderde wel binnen de eerste ‘geconcentreerde actie’ van wetenschapsminister Lefèvre met het oog op de oprichting van een excellentiecentrum aan het RUCA. De instelling zou als eerste in België een hoogspanningselektronenmicroscoop kunnen verkrijgen in samenwerking met het FKFO en het SCK. Er diende een beheerscomité te komen dat verantwoordelijk zou zijn voor de

⁹²³ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 72.

⁹²⁴ ‘RUCA wordt bouwheer’, *Gazet van Antwerpen* (16 december 1977), 12; ‘4 april 1978 – Wet tot wijziging van de wet van 22 april 1958 tot oprichting van een Fonds voor schoolgebouwen en gebouwen in schoolverband van het Rijk en houdende sommige maatregelen betreffende de onroerende installaties in de inrichtingen voor universitair onderwijs die geheel of gedeeltelijk gefinancierd worden op kosten van de Staat, zoals gewijzigd (1)’, *Belgisch Staatsblad* (6 juli 1978), 7765.

⁹²⁵ Eerstesteen en academische opening bij het RUCA’, *Gazet van Antwerpen* (14 oktober 1970), 18;

⁹²⁶ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 56, 58-59.

⁹²⁷ LUYTEN, ‘Per fas et nefas’, *Gazet van Antwerpen* (9 februari 1970), 11.

beschikbaarstelling van het apparaat aan geïnteresseerde gebruikers. Het centrum opende in 1978 de deuren (cf. *infra*).⁹²⁸

Net als de andere rijksuniversiteiten en rijksuniversitaire centra diende het RUCA tijdens de jaren 1970 haar bestuurssamenstelling aan te passen. Door de wet Vermeulen-Dubois van 24 maart 1971, die onder meer het gevolg was van mei 68, moest er een nieuwe, meer democratische samenstelling van de Raad van Beheer komen. De wet wilde wel garanderen dat de langetermijndoelen van de universiteit zouden nagestreefd blijven, waardoor de hoogleraren de meeste macht behielden, aangezien zij voor de langste periode bij het universiteitsbeleid betrokken waren.⁹²⁹ Daarnaast zouden de rijksinstellingen, bovenop de sinds 1953 verplichte regeringscommissaris, een administrateur toegewezen krijgen die toezicht moest houden op de uitvoering van het administratief, budgettair en financieel beleid. Deze administrateur diende van een andere politieke strekking te zijn dan de regeringscommissaris. Hij moest de overheid jaarlijks een algemeen en openbaar verslag bezorgen over de toestand van de desbetreffende instelling.⁹³⁰ Op 25 februari 1972 vond de eerste vergadering plaats van de Raad van Beheer waarbij de nieuwe beleidsstructuren van kracht waren. Dit hield onder meer in dat de administrateur, hier André Drubbel (1924-2006), zo goed als alle taken kreeg toegewezen die voordien een bevoegdheid waren van de ondervoorzitter. Verder werd er in navolging van de UIA (cf. *supra*) een Vast Bureau (art. 9) verkozen dat zich zou richten op het dagelijkse beleid, terwijl de Raad van Beheer zich voortaan enkel op de grotere beleidszaken zou richten.⁹³¹

Als administrateur met een budgettaire verantwoordelijkheid stipte Drubbel tijdens de opening van het academiejaar 1972-73 aan dat het RUCA, ondanks de gemiddelde jaarlijkse begrotingsgroei van achttien procent, in geldnood verkeerde. Hij gaf hiervoor de verklaring dat kleinere instellingen relatief hogere werkingskosten hadden dan grotere universiteiten. Het RUCA kon op dat moment nog een beroep doen op reserves, maar deze dienden volgens Drubbel spoedig door de overheid aangevuld te worden.⁹³² In tegenstelling tot de UFSIA was het RUCA niet te spreken over de financieringswet die in de zomer van 1971 was doorgevoerd. Het beschouwde de wet als nadelig voor zowel de kleine als de rijksinstellingen. Het RUCA trachtte zelf zijn financiële toestand te verbeteren door bijvoorbeeld naar analogie met de vrije universiteiten de liquide geldmiddelen van de werkingsuitkeringen te beleggen. Dit zou een

⁹²⁸ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 60.

⁹²⁹ VERHOEVEN, 'Belgium: linguistic communalism, bureaucratisation and democratisation', 161; KRAS e.a., '1971 Protest Wet-Vermeulen-Dubois', *UGentMemorie*; 'RUCA-rector wijst kompromis af', *Gazet van Antwerpen* (15 oktober 1968), 6.

⁹³⁰ DE CLERCK, *Twintig jaar studie van het universitair onderwijs in België*, 13; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/374, Verslag aan de minister van Nationale Opvoeding over het jaar 1972, 3; ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, 'Universiteit en Europa', toespraak J. De Groof, overgemaakt op 25/09/1989; VERHOEVEN, 'Belgium: linguistic communalism, bureaucratisation and democratisation', 152: "It is important to know that in the Belgian consociational democracy (= *pacificatiepolitiek*) the government commissioner is usually of the political tendency that prevails at the particular university he is attached to, while the financial inspector has another affiliation. This balance could protect the universities."

⁹³¹ ANTWERPEN, Archief regeringscommissaris, R.U.C.A. R.v.B. 1972, Beslissingen van de Raad van Beheer dd. 25 februari 1972; VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 64.

⁹³² 'Ruca opende academiejaar', *Gazet van Antwerpen* (10 oktober 1972), 5.

jaarlijkse opbrengst van ongeveer zes miljoen Belgische frank opleveren, maar de overheid keurde dit initiatief af. Vervolgens verzette het RUCA zich, net als de UFSIA en de UIA, tegen de besparingsmaatregelen die gepaard gingen met de aangekondigde programmawet van 1976. Volgens de Raad van Beheer zou de wet leiden tot kwaliteitsafname van zowel het onderzoek als het onderwijs en ze zou een negatieve impact hebben op de werking van de universiteit en haar personeelsbeleid. Naar aanleiding van de programmawet stelden de rector en de administrateur op 26 juni 1975 een afvloeiingsplan voor aan het Vast Bureau.⁹³³

HIVT-protest

Een volgend centraal thema voor het RUCA tijdens de jaren 1970 was de continuering van het protest door de studenten van het Hoger Instituut voor Vertalers en Tolken om verbeteringen te eisen inzake het statuut en de infrastructuur van hun instelling.

Zo gingen de HIVT-studenten aan het begin van 1969 over tot een driedaagse staking om een universitair statuut te eisen. Net als tijdens hun eerdere acties in 1966 en 1967 (cf. *supra*) argumenteerden zij dat het HIVT hiertoe over alle nodige elementen beschikte.⁹³⁴ Op het einde van hun actie stelden ze een structuurprogramma voor waarin ze hun condities opsomden. Ze kondigden alvast een volgende staking aan in samenwerking met de TEW-studenten van het RUCA, als hier niet aan voldaan werd.⁹³⁵ Toen de Senaat vervolgens in november van dat jaar het wetsvoorstel-Bascour aanvaardde (dat een universitair statuut toekende aan de licentiaatstitel Bestuurswetenschappen) vatten de studenten nogmaals een protestactie aan. Ze vonden het onrechtvaardig dat ze opnieuw buiten de boot vielen, waardoor de studentenvereniging Translatio het schoolgebouw bezette en betogingen organiseerde in het stadscentrum. De studenten van de tolkenschool uit Bergen staakten uit solidariteit met Antwerpen mee. Daarnaast organiseerden beide scholen een mars op Brussel.⁹³⁶

Vervolgens kreeg het HIVT begin 1973 zelf kritiek van de Brusselse tolkenschool op haar verwantschap met het RUCA. De HIVT-studenten verdedigden in een motie dat ze in geen geval de band met het rijksuniversitair centrum wilden doorbreken, aangezien dit het statuut van de school verder zou aantasten.⁹³⁷ De relatie tussen beide instellingen diende volgens het HIVT zelfs verder te versterken. Er bestond bijvoorbeeld een grote onvrede over de

⁹³³ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 64-66, 68.

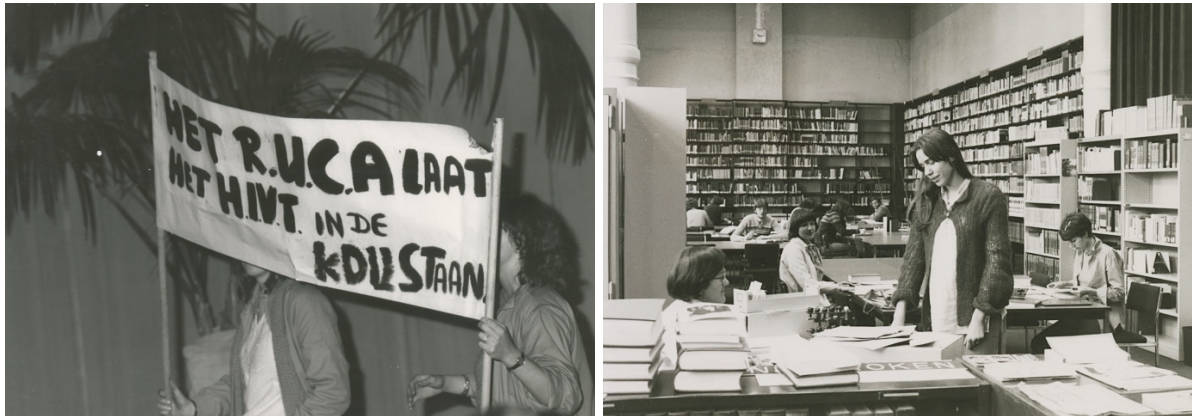
⁹³⁴ '(Werk)staking van studenten-vertalers en token van RUCA', *Gazet van Antwerpen* (29 januari 1969), 6.

⁹³⁵ 'HIVT-studenten leggen plannen op tafel', *Gazet van Antwerpen* (31 januari 1969), 12; 'Eerste studiegids van Ruca kwam van de pers', *Gazet van Antwerpen* (13 juli 1968), 6.

⁹³⁶ 'Studenten tolkenschool hielden "nachtwach"', *De Nieuwe Gazet* (7 november 1969), s.p.; 'HIVT-studenten betoogden te Antwerpen', *De Nieuwe Gazet* (13 november 1969), s.p.; 'Studenten-tolken plannen mars op Brussel', *Het Volk* (14 november 1969), s.p.; 'Antwerpse tolken in tweedaagse mars op Brussel', *De Nieuwe Gazet* (17 november 1969), s.p.; 'Hondertal studenten van HIVT uit Antwerpen voor mars op Brussel vertrokken', *De Volksgazet* (17 november 1969), s.p.; 'Studenten tolk en vertalers betoogden te Brussel', *Gazet van Antwerpen* (19 november 1969), s.p.

⁹³⁷ 'Onenigheid onder studenten van tolkenschool', *Gazet van Antwerpen* (10 januari 1973), 10.

stiefmoederlijke behandeling door het RUCA. Zo had de tolkenschool haar intrek genomen in het RHHS-gebouw in de Schilderstraat, een pand dat al jaren in een abominabele toestand verkeerde. In plaats van de nodige renovatie te voorzien, kaatsten het RUCA en het Fonds der Schoolgebouwen de bal naar elkaar. Toen de antieke centrale verwarming het begaf, was de maat vol. 182 studenten trokken op 5 november 1974 in een mars van de Schilderstraat naar het kasteel Den Brandt, waarna Drubbel een delegatie ontving.⁹³⁸

Afbeelding 44: Studentenprotest HIVT, Het RUCA laat het HIVT in de kou staan, s.d.
(UArchief, Fotoarchief, nr. 40 21 0001217 6)

Afbeelding 45: HIVT-bibliotheek gelijkvloers, Gebouw Schildersstraat, jaren 1970
(UArchief, Fotoarchief, nr 40 21 0016086 8)

Een zoveelste protestactie vond plaats op 6 en 7 november 1974. De studenten overnachtten in hun schoolgebouw om op die manier de aandacht te trekken van de pers, het grote publiek en zo het politieke proces tot wetwijziging te bespoedigen. Ze wilden namelijk een wijziging doorvoeren aan de wet van 1970 die het hoger onderwijs had geherstructureerd en daarbij het HIVT had ondergebracht in het ‘hoger economisch onderwijs van het lange type, universitair niveau’. De studenten eisten in hun actieplan dat het instituut als faculteit zou worden opgenomen in het RUCA. Ze verwezen hierbij naar Duitsland waar de tolkenscholen wel waren opgenomen in de universiteit.⁹³⁹ Hun wens werd echter niet ingewilligd, waardoor de kwestie voor beroering bleef zorgen.

Zo brak er begin 1977 opnieuw onrust uit doordat een wetsontwerp dat bedoeld was voor de opleiding Technisch Ingenieur onverwacht ook de tolkenscholen opnam. Het HIVT vreesde hierdoor voor een degradatie van een haast universitair instituut naar dat van een provinciaal instituut. In de huidige toestand kon het onderwijzend personeel bijvoorbeeld nog de titel van hoogleraar dragen en met emeritaat gaan, wat zou wegvallen door de wetwijziging. Daarnaast zou de binding met het RUCA zo goed als verdwijnen, wat enigszins een waardevermindering van het diploma inhield. Vervolgens zouden de studenten een aantal voordelen moeten inleveren, waaronder voordelige maaltijden, de bibliotheek, de sociale dienst. Uit protest tegen deze hervorming trokken ze op 4 januari 1977 naar het stadhuis en gaven ze twee dagen later

⁹³⁸ ‘Studenten HIVT letterlijk en figuurlijk in de kou’, *Gazet van Antwerpen* (6 november 1974), 11; ‘HIVT-studenten bezetten hun koude lokalen’, *Gazet van Antwerpen* (7 november 1974), 11.

⁹³⁹ ‘Tolken en vertalers willen herwaardering van hun statuut’, *Gazet van Antwerpen* (8 november 1974), 11.

een petitie af op het kabinet van De Croo.⁹⁴⁰ Ze kregen daarbij de steun van het ACOD, dat betoogde hoe het onttrekken van het HIVT aan het RUCA het evenwicht binnen het Antwerpse universiteitswezen zou verstoren in het nadeel van het officieel onderwijs.⁹⁴¹ Ondanks het verzet kwam de wet betreffende de inrichting van het hoger onderwijs er op 18 februari 1977 door. De ingevoerde maatregelen zorgden er effectief voor dat bepaalde faciliteiten verdwenen en daarnaast dienden de studenten zich elk lesuur aanwezig te melden, wat hun vrijheden inperkte en aanvoelde als een terugkeer naar het schoolse secundair onderwijs. Ten slotte werd de integratie binnen het RUCA op losse schroeven gezet. Om de aandacht te vestigen op de gevolgen van de wet bezetten de HIVT-studenten in de nacht van 23 op 24 april de gebouwen van de school.⁹⁴² Uit solidariteit met het instituut voerden de RUCA-studenten op 25 april dezelfde actie in hun campusgebouwen en ook de studentenvereniging Unifac betuigde haar steun.⁹⁴³ Daarnaast hadden de HIVT-studenten een onderhoud met Colebunders als kabinetschef van minister Ramaekers. De minister repliceerde in een brief dat de band met het RUCA gevrijwaard bleef, alsook de titel van licentiaat Vertaler en Tolk en dat het aanwezigheidsregister zou verdwijnen. Hierop staakten de studenten (voorlopig) hun protest.⁹⁴⁴

Marie De Groodt, een Belgische primeur

Verder zou het RUCA na ruim een decennium voor het eerst een andere rector krijgen. Massart stond sinds de oprichting in 1965 aan het hoofd van de instelling en in juli 1973 werd hij nogmaals herkozen voor een volgende termijn.⁹⁴⁵ Toen in 1977 opnieuw verkiezingen plaatsvonden, kwam Massart die de leeftijd van zeventig naderde niet langer in aanmerking. Wel wilde hij graag aanblijven tot de aanvang van zijn emeritaat in 1978. De meest populaire kandidate was Marie De Groodt-Lasseel. Sinds oktober 1965 was ze hoogleraar aan de faculteit Geneeskunde van het RUCA en in 1969 was ze ondervoorzitter geworden van de Raad van Beheer. Massart en De Groodt hadden vaak tegenstrijdige visies op universiteitsbeleid, die grotendeels leken voort te komen uit hun divergente politieke overtuiging als socialist en katholiek. Tijdens meerdere ronden van de rectorverkiezing behaalde De Groodt steeds de meeste stemmen, maar het waren er telkens een aantal te weinig om de noodzakelijke tweederdemeerderheid te halen. Om uit de impasse te raken, diende een koninklijk besluit de benoeming van de leidende kandidaat mogelijk te maken.⁹⁴⁶ De schrik zat er aan katholieke zijde in dat de socialistische Ramaekers als minister van Nationale Opvoeding niet voor De Groodt zou kiezen. Voor de rijkuniversiteiten en rijksuniversitaire instellingen mocht hij

⁹⁴⁰ ‘Studenten HIVT willen geen degradatie’, *Gazet van Antwerpen* (5 januari 1977), 11; ‘Studenten HIVT zijn verontrust. “Wij willen bij RUCA blijven”’, *Gazet van Antwerpen* (7 januari 1977), 6.

⁹⁴¹ ‘ACOD tegen toepassing ingenieurswet op tolken’, *Gazet van Antwerpen* (2 februari 1977), 3.

⁹⁴² ‘Vertalers en tolken bezetten Antwerps instituut’, *Gazet van Antwerpen* (25 april 1978), 11.

⁹⁴³ ‘RUCA-bezetting opgeheven’, *Gazet van Antwerpen* (26 april 1978), 9.

⁹⁴⁴ ‘Vertalers en tolken kregen voldoening’, *Gazet van Antwerpen* (28 april 1978), 8.

⁹⁴⁵ ‘Benoemingen aan het RUCA te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (16 juli 1973), 9.

⁹⁴⁶ ‘Ramaekers wou geen katholiek als rektor van de RUG’, *Gazet van Antwerpen* (26 augustus 1977), 7; ‘Naar nieuwe rectoraatsverkiezingen aan het Rijksuniversitair Centrum’, *Gazet van Antwerpen* (26 september 1977), 7; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/375, Brief van De Groodt-Lasseel aan Segers (14 december 1977).

namelijk vrij kiezen uit een shortlist van drie kandidaten. Aangezien de universiteit van Leuven en de UIA reeds een rector hadden uit de faculteit Geneeskunde, kon hij de kandidatuur van De Groodt afwijzen met het argument dat deze discipline oververtegenwoordigd zou zijn binnen de interuniversitaire organen.⁹⁴⁷

Het KB dat eenmalig het reglement voor de RUCA-verkiezingen aanpaste, kwam er op 21 oktober 1977. De nieuwe rector zou met terugwerkende kracht verkozen worden vanaf 1 oktober 1977. In de tussentijd bleef Massart het mandaat vervullen.⁹⁴⁸ De verkiezingen vonden op 12 december plaats in de vorm van een referendum. De Groodt behaalde 53 procent van de stemmen en [Victor] Vanhuysse van de faculteit Wetenschappen haalde als haar grootste concurrent 36 procent. Enkele socialistische hoogleraren hadden voordien nog getracht om alle linkse kiezers voor Vanhuysse te laten stemmen. In principe kreeg minister Ramaekers de mogelijkheid tussen de top drie: De Groodt, Vanhuysse en Evens, maar als zijn keuze niet naar De Groodt zou gaan, dreigde hij met heel wat katholiek verzet te maken te krijgen.⁹⁴⁹ Op 7 februari 1978 werd De Groodt op 63-jarige leeftijd als opvolgster van Massart benoemd en de positie van vicerector ging naar de Emile Vanlommel. Hun ingekorte ambtstermijn liep tot september 1981.⁹⁵⁰ De keuze voor Vanlommel veroorzaakte protest aan het RUCA vanuit vrijzinnige en socialistische hoek. Er moest namelijk een ideologisch evenwicht bestaan inzake de mandaten van rector en vicerector. Vrijzinnigen als Gustaaf Van Rompu klaagden aan dat Vanlommel geen duidelijke ideologische signatuur had en van kamp veranderde naargelang het hem uitkwam. Hij eiste dat een erkend socialist ter compensatie de eerste voorzitter van het GBUA zou worden.⁹⁵¹

Het bewaren van de vrede op levensbeschouwelijk vlak, wat gepaard ging met heel wat onderhands getouwtrek, primeerde in de benoemingspolitiek van het RUCA boven de wezenlijke kwaliteiten van de kandidaten. De Groodt beschouwde het als haar verantwoordelijkheid om een pacificerende rol op te nemen inzake deze spanningen tussen katholieken en niet-katholieken: “Maar het is niet omdat ik een vrouw ben dat ik dat zal betrachten.”⁹⁵² De eerste vergadering van de Raad van Beheer onder haar bestuur begon alvast met een positieve noot, namelijk een begroting in evenwicht daar waar het jaar voordien nog een deficit van 32 miljoen Belgische frank was.⁹⁵³ De stijging van het studentenaantal vormde een van haar eerste doelstellingen, aangezien er een afvloeiingsplan zou komen indien de

⁹⁴⁷ 'Ramaekers rechtvaardigt benoeming RUG-rector', *Gazet van Antwerpen* (5 oktober 1977), 3.

⁹⁴⁸ 'Koninklijk besluit over rectoraatsverkiezingen in RUCA', *Gazet van Antwerpen* (4 november 1977), 7.

⁹⁴⁹ 'Volstreekte meerderheid voor prof. De Groodt bij rectoraatsverkiezingen in het RUCA', *Gazet van Antwerpen* (13 december 1977), 3; 'Mevr. De Groodt volgt Massart op aan het RUCA', *De Nieuwe Gazet* (3 februari 1978), 3; 'Eerste vrouwelijke rector', *De Nieuwe Gids* (7 februari 1978), s.p.

⁹⁵⁰ ANTWERPEN, FelixArchief, *Wim Geldolf*, nr. 761#425, Brief van G. Van Rompu aan Raymond Rooses als nationaal secretaris van het ACOD inzake de uitslag van de verkiezing aan het RUCA voor het mandaat van rector en vicerector (15 december 1977).

⁹⁵¹ Ibidem; 'Mevr. De Groot volgt Massart op aan het RUCA', *De Nieuwe Gazet* (3 februari 1978).

⁹⁵² S.n., 'Mevrouw De Groodt, katholiek rector aan het RUCA', 8.

⁹⁵³ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 74; 'Voor eerste maal vrouwelijke rector', *Gazet van Antwerpen* (4 februari 1978), 3; 'Toemaatjes. Vrouwelijke universiteitsrector', *Gazet van Antwerpen* (28 april 1978), 9.

studentenbevolking daalde. Binnen dit kader zocht De Groodt actief toenadering tot het katholieke onderwijsnet, wat resulteerde in een stijging van het aantal studenten en bijgevolg ook van de financiering. Wel bleven het op economisch vlak moeilijke tijden (cf. *infra*).⁹⁵⁴

Afbeelding 46: Rector De Groodt, 31 maart 1978
(FelixArchief, nr. 955#1469)

De benoeming van Marie De Groodt geldt als een mijlpaal binnen de Belgische universiteitsgeschiedenis, aangezien ze de eerste vrouwelijke rector van het land was en een van de eerste binnen Europa. Koning Boudewijn ontving De Groodt dan ook in maart 1978 op audiëntie. Haar rectoraat kan beschouwd worden als een verdienste van vrouwenbewegingen en individuele feministes die in de voorafgaande decennia hadden gestreefd naar een verdere emancipatie van de vrouw. Hun acties droegen bij tot een mentaliteitswijziging en een aanpassing van de wetgeving, waardoor vrouwen stelselmatig toegang kregen tot de volledige arbeidsmarkt.⁹⁵⁵ De Groodt was hier eveneens van overtuigd. Wel poneerde ze kort na haar aanstelling in het CVP-blad *Zeg* dat ze geen deel uitmaakte van een feministische beweging en zich daar nooit toe aangetrokken voelde. In ditzelfde interview argumenteerde De Groodt dat “de vrouw waar ze ook staat, evenzeer als de man, volle kansen moet krijgen”. Daarbij zwoer ze het traditionele rollenpatroon niet af: “Een vrouw die zich thuis waarmaakt, vind ik even belangrijk als het feit dat ik mij als rector moet waarmaken.”⁹⁵⁶

Dit unicum benadrukt des te meer de afwezigheid van vrouwen binnen de hogere kaders aan de universiteit. In deze en andere universiteitsgeschiedenissen duiken vrouwen eerder in de marge van het narratief op. We moeten ons daarom ook bewust zijn dat het universiteitsbestuur in vergaande mate een *male space* was – en is – waar ongelijkheidsregimes gelden. Deze

⁹⁵⁴ ANTWERPEN, Archief Rijkscommissaris Jan De Groof, RUCA RvB 79: Notulen van de vergadering dd. 16 maart 1979, 15; KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/375, Universiteit Antwerpen - Verslag over het jaar 1981, 13.

⁹⁵⁵ ‘Tweede feministische golf’, *rosavzw.be*.

⁹⁵⁶ S.n., ‘Mevrouw De Groodt, katholiek rector aan het RUCA’, 8; Zie ook: ‘Nieuwe RUCA-rector duldt geen stoorzenders’, *Gazet van Antwerpen* (31 maart 1978), 3; ‘Voor eerste maal vrouwelijke rector’, *Gazet van Antwerpen* (4 februari 1978), 3; ‘Toemaatjes. Vrouwelijke universiteitsrector’, *Gazet van Antwerpen* (28 april 1978), 9; ‘Ten paleize’, *Gazet van Antwerpen* (3 maart 1978), 3.

oververtegenwoordiging van mannen in de managementstructuren vormt bijgevolg ook een factor in de koersbepaling. De Noorse wetenschapshistoricus Walter Friedman merkte ruim twee decennia geleden op dat vooroordelen (bias) en discriminatie fundamentele onderdelen van universiteitsgeschiedenis zijn. In de tweede helft van de twintigste eeuw namen steeds meer vrouwen deel aan wetenschappelijk onderzoek en aan het academische leven, maar ze bleven in grote mate uitgesloten van hoge functies aan universiteiten en andere onderzoeks- en beleidsinstellingen.⁹⁵⁷

4.3 UIA (1972-1978)

Net als het RUCA eerder in 1965 had gedaan, rees de UIA na de wet van 7 april 1971 in een recordtempo uit de grond. Door de afwezigheid van elke vorm van infrastructuur, had de UIA hiervoor wel een jaar langer de tijd nodig dan de rijksinstelling. Couturier, Nédée, Paulus en Vandendriessche stuurden het project als kernteam aan, maar uiteraard droeg een veel omvangrijkere groep van lokale bestuurders, architecten en bouwvakkers, aangeworven personeel en dergelijke, bij tot de opstart van de UIA. Zo konden de eerste campusgebouwen al op 3 juli 1972 worden ingehuldigd en amper drie maanden later ving het eerste academiejaar aan. Pas vanaf dat moment konden het universiteitsbestuur, het personeel en de studenten een waar gelaat aan de instelling geven, een uniciteit waarmee ze zich binnen en buiten het Antwerpse academische landschap kon onderscheiden.

Een eigen profiel

Op onderwijsvlak begon de UIA haar eerste academiejaar 1972-73 met het eerste licentiaat in de Wiskunde, Natuurkunde, Scheikunde, Scheikunde richting Biochemie, Germaanse Filologie, Romaanse Filologie, Rechten, Politieke & Sociale Wetenschappen, het eerste doctoraat in de Geneeskunde en de lerarenopleiding voor het hoger secundair onderwijs.⁹⁵⁸ Dit waren niet alle studierichtingen die wettelijk waren toegelaten. Zo zat de instelling te krap bij kas om de licentiaten Biologie en Farmacie op te starten. De financieringswet van 1971 voorzag namelijk dezelfde omkadering voor kandidaturen als licentiaten. Aangezien de vervolgopleiding een aanzienlijk hoger budget vereiste door een sterkere focus op wetenschappelijk onderzoek, was dit voor de UIA problematisch. Zij kon niet als de volwaardige universiteiten de uitgespaarde middelen van de kandidaturen inzetten bij de licentiaten. Aangezien er in België geen andere instelling als de UIA was, kampte zij als enige met dit probleem. De opleiding Biologie ging van start in het academiejaar 1973-74. De toegenomen maatschappelijke belangstelling voor het milieu tijdens de jaren 1970 verhoogde namelijk de populariteit van de opleiding. Ook de studierichting Farmacie moest tot 1973 wachten om aan te vangen. Naast het gebrek aan financiering slaagde de UIA er niet in om

⁹⁵⁷ FRIEDMAN, *Integration and visibility*, 22-23, 27-28.

⁹⁵⁸ 'Inschrijvingen aan de Universitaire Instelling Antwerpen', *Gazet van Antwerpen* (13 september 1972), 8.

voldoende gekwalificeerde docenten aan te werven. Bovendien nam de interesse in de opleiding af wanneer de vestigingswet de opstart van apotheken bemoeilijkte.⁹⁵⁹ Rector Vandendriessche lanceerde op 15 juli 1976 een *Voorstel tot taakverdeling en coördinatie inzake universitair onderwijs in Vlaanderen*. Daarmee wilde hij inspelen op de programmawet van 1976 (cf. *supra* en *infra*) die ermee dreigde de studierichtingen met te weinig studenten te doen verdwijnen. Aangezien de overheid volgens Vandendriessche niet geïnteresseerd leek in een gesprek, was het aan de universiteiten om te zoeken naar een oplossing. De rector stelde daarom voor om het opleidingsaanbod op interuniversitair niveau gericht te coördineren, om zo een rationele en efficiënte regeling te bekomen.⁹⁶⁰

Het opleidingsaanbod zou voor beroering blijven zorgen. Zo klaagden de RUCA-studenten vanaf 1977 publiekelijk over de afwezigheid van de licentiaatsopleiding Tandheelkunde aan de UIA, waardoor ze nog steeds naar een andere universiteitsstad moesten trekken voor de vervolgopleiding (cf. *infra*). Dit beschouwden weinigen onder hen als een prettig vooruitzicht, aangezien de overgang naar een andere universiteit met haar eigen cultuur en mentaliteit niet vanzelfsprekend leek. Bovendien zouden de opleidingen Tandheelkunde er overbevolkt zijn en hing er aan studeren in een verder gelegen stad een stevig prijskaartje.⁹⁶¹ De RUCA-studenten wilden dat de overheid de nodige middelen vrijmaakte om deze studierichting op te starten in de UIA. Om hun eis kracht bij te zetten, verzamelden ze negenduizend handtekeningen. Ze argumenteerden vervolgens tegen een sociologische studie door André Bonte die stelde dat er tegen 1985 een tandartsenoverschot zou zijn, waardoor het aantal tandartsstudenten moest worden afgeremd.⁹⁶² Vandendriessche was als rector van de UIA natuurlijk ook voorstander om het opleidingspakket aan zijn instelling uit te breiden. Hij wilde de nodige ruimte en middelen voor Tandheelkunde vrijmaken, zelfs al betekende dit dat andere richtingen het daarom even met wat minder moesten stellen. Het Ministerie van Nationale Opvoeding zag het echter niet zitten om de wetswijziging door te voeren die deze uitbreiding mogelijk maakte, omdat de andere universiteiten dan eveneens zouden komen aankloppen om hun aanbod te verruimen.⁹⁶³ Elke instelling wilde namelijk een zo sterk en groot mogelijke speler worden in het universitaire landschap. Een gevarieerd studieaanbod speelde daarin een vitale rol. Het pleidooi voor het licentiaat Tandheelkunde bracht ook de UFSIA-studenten tot actie. Ze kaartten aan dat de UIA nog niet beschikte over de licentiaten Geschiedenis, Klassieke Filologie en Filosofie, waardoor ze dezelfde noden en bekommernissen hadden als de studenten

⁹⁵⁹ VANDER VEKEN, 'Antwerpen wil een open universiteit maar geen studenten als proefkonijnen', *Nieuwe Gazet* (7 september 1972), s.p.; VANDERSTEEN, 'UIA begint met biologie en farmacie', *Gazet van Antwerpen* (28 september 1973), 3; KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/374 (map 4), Verslag aan de Minister van Nationale Opvoeding over het jaar 1973 door Lode Vanhove.

⁹⁶⁰ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan II – Coördinatiecomité tot GBUA, Folio: Briefwisseling U.I.A., 'VANDENDRIESSCHE, L., Voorstel tot taakverdeling en coördinatie inzake universitair onderwijs in Vlaanderen, 15 juli 1976'.

⁹⁶¹ 'Mijnheer de hoofdredakteur. Tandheelkunde', *Gazet van Antwerpen* (21 maart 1977), 7.

⁹⁶² 'Studenten tandheelkunde van RUCA willen te Antwerpen afstuderen', *Gazet van Antwerpen* (23 maart 1977), 19.

⁹⁶³ 'Rektor Vandendriessche van de UIA: "Wij zijn klaar om de tandheelkundigen te ontvangen"', *Gazet van Antwerpen* (24 maart 1977), 23; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/375 (map 4), Brief van Vandendriessche en Van Remoortere aan minister Segers om te pleiten voor een licentie in de Tandheelkunde (23 mei 1977).

Tandheelkunde: “Als Antwerpen een volwaardige universiteit wil, waarom ijvert het dan niet voor het creëren van volledige opleidingen voor alle studierichtingen?”⁹⁶⁴

Het UIA-bestuur kon zijn innovatieve onderwijsideeën bij de start van het eerste academiejaar in de praktijk brengen. Naast de sterke inzet op actieve leervormen was de invoering van het trimestersysteem in combinatie met een creditsysteem een van de meest markante nieuwigheden. De UIA haalde hiervoor inspiratie uit Denemarken en Engeland en ook de universitaire instellingen van Kortrijk en Limburg wilden het uitproberen. Dit maakte een meer permanente evaluatie mogelijk in plaats van de studenten slechts twee- tot driemaal per jaar door te lichten.⁹⁶⁵ Deze vernieuwde insteek bleek voor veel studenten niet evident. Zo bleven het RUCA en de UFSIA met semesters werken, waardoor de studenten na twee kandidaatsjaren zich aan een nieuw ritme moesten aanpassen. Daarnaast spreidde het trimestersysteem de werkdruk over het volledige academiejaar, in plaats van deze te concentreren in twee tot drie examenperiodes. Sommige studenten ervaarden dit echter als een constante prestatiedruk. Ook niet alle UIA-professoren leken het trimestersysteem te willen volgen, wat voor een warrige toestand zorgde en ertoe leidde dat 127 studenten van het tweede licentiaat Rechten in mei 1974 een staking hielden. Hun aantal groeide aan tot 380 en daarnaast beplakten en beschilderden ze de campus met de eis om tot een ordelijke en werkbare examenregeling te komen. Indien het universiteitsbestuur dit na de zomer niet had gerealiseerd, zouden ze hun acties bij de aanvang van het volgende academiejaar hervatten. Als ludieke protestactie ‘ontvoerden’ ze zelfs de Antwerpse zangeres Norma Hendy (°1947) die toen met haar ‘knalrode gummiboot’ erg populair was.⁹⁶⁶ Rector Vandendriessche volgde de studenten wel niet in hun kritiek op de te hoge werkdruk: “Waarom zouden studenten een herenleventje moeten leiden, terwijl hun leeftijdgenoten in de fabriek of op kantoor hun uren moeten werken.”⁹⁶⁷ Hij verdedigde de vernieuwende aanpak eveneens in mei en juli 1975 door te stellen dat er pas na een zekere tijd kan geleerd worden of het al dan niet een goed systeem is. “Er zijn dingen die men moet leren met vallen en opstaan.”⁹⁶⁸ Hetzelfde gold voor de departementen die nog af te rekenen hadden met een aantal kinderziekten, maar dat vormde namens Vandendriessche geen reden om het hele systeem op te doeken.⁹⁶⁹

De omzetting van theorie naar praktijk bleek eveneens weinig vanzelfsprekend voor de paritaire samenstelling van de UIA-bestuursorganen die de wet van 1971 voorschreef. In realiteit bleken

⁹⁶⁴ ‘Mijnheer de hoofdredakteur. Geen alleenstaand geval’, *De Gazet van Antwerpen* (12 april 1977), 7.

⁹⁶⁵ VANDERSTEEN, ‘UIA begint met biologie en farmacie’, *Gazet van Antwerpen* (28 september 1973), 3.

⁹⁶⁶ ‘Rechtsstudenten aan de UIA weigeren verder kolleges te volgen’, *Gazet van Antwerpen* (15 mei 1974), 8; Gebeurtenis is schriftelijk bevestigd door Norma Hendy op 3 augustus 2021: “Het idee kwam van Rik Vervecken, mijn toenmalige platenproducent, en was bedoeld om aandacht te schenken aan een singletje dat hij toen met mij wou uitbrengen.”

⁹⁶⁷ VANDERSTEEN, ‘Kinderziekten van een jonge universiteit’, *Gazet van Antwerpen*: ‘Trimestersysteem met schoonheidsfouten’ (6 juni 1975), 4; ‘Bijvijlen per discipline’ (7 juni 1975), 4; ‘Aktief onderwijs is geen toverformule’ (9 juni 1975), 3.

⁹⁶⁸ ‘Eerste UIA-promotie rechten kreeg diploma’, *Gazet van Antwerpen* (16 juli 1975), 11.

⁹⁶⁹ VANDERSTEEN, “Hopelijk herkiest de Koning het hele team”, *Gazet van Antwerpen* (21 mei 1975), 4.

deze niet evenveel katholieken als niet-katholieken te hebben, aangezien bij de verkiezing van vertegenwoordigers van de studenten, het onderwijzend, wetenschappelijk en administratief personeel niet enkel de ideologische achtergrond meespeelde, maar evenzo ervaring, persoonlijkheid en beleidsvisie. Dit leidde tot een oververtegenwoordiging van katholieken in de Raad van Beheer. Hier kwam onder meer in december 1974 kritiek op, met name door de niet-katholieken die wellicht ook opportuniteiten zagen in het aanvechten van de onwettelijke toestand. Dit leidde er wel toe dat de Raad van Beheer, en bijgevolg het Vast Bureau, zijn werkzaamheden niet kon verderzetten. Om de zaak tijdelijk te deblokken, stelde voorzitter Nédée voor dat vier katholieke bestuursleden zich bij stemming zouden onthouden. Het was aan de parlementaire commissie om de pariteit te herstellen.⁹⁷⁰ Vervolgens verzette de katholieke vakbond CCOD zich in een persbericht tegen de idee dat verkozen leden louter op basis van hun ideologische signatuur zouden moeten opstappen.⁹⁷¹ Uiteindelijk dienden de vier Vlaamse partijen in juni 1976 een wetsvoorstel in om te regelen dat het paritair beheer van de UIA in de praktijk strikter zou worden nageleefd. Voortaan zouden de ideologische strekkingen afzonderlijke verkiezingen moeten organiseren, waarbij een gelijk aantal verkozenen uit elke groep deel zou nemen aan het bestuur. Het nastreven van pariteit bleef wel afwezig bij de benoeming van het personeel.⁹⁷²

De regering-Gaston Eyskens IV had de Belgische universiteiten aan het einde van de jaren 1960 nadrukkelijk opgedragen om naast onderwijs en onderzoek voortaan ook maatschappelijke dienstverlening op te nemen in hun takenpakket (cf. *supra*). De UIA die kort nadien ontstond, zou zich hier van meet af aan op focussen. Zo stelde het universiteitsbestuur de campus zoveel mogelijk open voor het brede publiek. Dit had bijvoorbeeld betrekking op de sportinfrastructuur, het culturele aanbod en de universiteitsbibliotheek (cf. *infra*).⁹⁷³ Verder dacht ze in 1972 over de oprichting van verschillende commissies die de binding met handel en industrie, sociale organisaties, overheid, onderwijs, cultuur en media konden bewerkstelligen.⁹⁷⁴ Vanaf 1975 organiseerde de instelling ook de eerste alumnibijeenkomsten om de contacten met de afgestudeerden te behouden en op die manier de relatie universiteit-maatschappij te bevorderen.⁹⁷⁵ Daarmee wilde voorzitter Nédée eveneens achterhalen hoe de UIA-opleidingen zich concreet vertaalden in de praktijk. Het universiteitsbestuur trachtte op die manier de specialisatie van het onderwijs en samenstelling van het opleidingsaanbod beter af te stemmen op de regionale en maatschappelijke noden.⁹⁷⁶ Voorts probeerde de UIA waar mogelijk samenwerkingsovereenkomsten te bekomen met andere instellingen. Zo keurde de

⁹⁷⁰ 'UIA wil positief pluralisme', *Gazet van Antwerpen* (5 december 1974), 3; ANTWERPEN, FelixArchief, *Wim Geldolf*, nr. 761#426, Briefwisseling inzake het herstel van de pariteit aan de UIA (december 1974-januari 1975).

⁹⁷¹ 'CCOD kondigt actie aan voor universitaire instelling Antwerpen', *Gazet van Antwerpen* (19 december 1974), 16.

⁹⁷² 'Paritair beheer UIA', *Gazet van Antwerpen* (15 juni 1976), 4; 'Kamer nog in de ban van Schaarbeek en Spaarkas', *Gazet van Antwerpen* (17 juni 1976), 4.

⁹⁷³ 'Universiteitsbibliotheek ook 's zaterdags toegankelijk', *Gazet van Antwerpen* (7 januari 1976), 11.

⁹⁷⁴ VANDERSTEEN, 'Antwerpse universiteit krijgt steeds meer vorm', *Gazet van Antwerpen* (8 maart 1972), 1, 14.

⁹⁷⁵ 'Alumnidag in UIA', *Gazet van Antwerpen* (22 oktober 1975), 10.

⁹⁷⁶ 'Eerste UIA-Alumnidag', *Gazet van Antwerpen* (28 oktober 1975), 10.

Raad van Beheer in oktober 1973 een akkoord goed tussen het departement Scheikunde en het Provinciaal Instituut voor Hygiëne, Pidpa (Provinciale Intercommunale Drinkwatermaatschappij der Provincie Antwerpen) en de Antwerpse waterwerken. Ze zouden samenwerken op vlak van de studie van grond- en oppervlaktewater dat bestemd was voor de drinkwatervoorzieningen in de provincie Antwerpen.⁹⁷⁷ Het UIA-bestuur was ook een grote voorstander om nauwer samen te werken met de andere Vlaamse universiteiten. In mei 1972 gaf het zijn goedkeuring aan het principe van de oprichting van een Vlaamse universitaire raad en zou daar in de volgende jaren voor blijven pleiten.⁹⁷⁸

Ook trachtte de UIA van betekenis te zijn in het buitenland. In tegenstelling tot het RUCA en de UFSIA, die respectievelijk beschikten over een College voor Ontwikkelingslanden en het Centrum Derde Wereld (CDW), verkoos de UIA om universitair onderwijs te organiseren in ontwikkelingslanden zelf.⁹⁷⁹ In 1973 had ze zich bijvoorbeeld geëngageerd voor de oprichting van een rechtenfaculteit aan de Université Nationale du Rwanda. Daarbij stond Rwanda in voor de werkingskosten en de bezoldiging van het personeel. De UIA stuurde personeel om de studenten aldaar tot juristen op te leiden en zocht mee naar fondsen. De instelling zamelde daarvoor een flink bedrag in, geschonken door de UIA zelf, de provincie Antwerpen, verschillende Antwerpse gemeentes, de Algemene Spaar- en Lijfrentekas (ASLK), het Algemeen Bestuur voor Ontwikkelingssamenwerking (ABOS). In 1977 ontvingen de eerste 25 studenten het licentiaat in de Rechten, wat de UIA vervolgens wilde herhalen zodat Rwanda in 1978 over ongeveer 60 juristen meer beschikte. Dit was noodzakelijk om te komen tot een goed functionerend rechtsapparaat, aangezien het land vóór 1977 over amper 24 juristen beschikte op een bevolking van 2,5 miljoen.⁹⁸⁰ In 1979 herhaalde de UIA haar initiatief voor de opleiding van ziekenhuisapothekers en in de loop van de jaren 1980 ontwikkelde de instelling nog meer internationale projecten, onder meer met Aziatische landen (cf. *infra*).⁹⁸¹

Academisch ziekenhuis

Maatschappelijke dienstverlening sloeg eveneens op het academische ziekenhuis. In 1973 kwam er onder het voorzitterschap van rector Vandendriessche een werkgroep die voorstellen diende te formuleren over de uitbouw van dit geplande AZ. Deze bepaalde in overleg met een programmatiebureau, vertegenwoordigers van de ministers van Volksgezondheid en van Openbare Werken en het UIA-bestuur aan welke behoeften het ziekenhuis moest voldoen en

⁹⁷⁷ ‘Antwerpse onderzoekscentra werken samen aan bescherming van water’, *Gazet van Antwerpen* (27 oktober 1973), 53; ‘UIA mee in het offensief tegen pollutie’, *Gazet van Antwerpen* (12 november 1973), 8.

⁹⁷⁸ ‘Prof. Nédée over “Aspekten van de UIA”’, *Gazet van Antwerpen* (22 maart 1974), 9.

⁹⁷⁹ VAN GOETHEM, ‘Universiteit Antwerpen’, 27.

⁹⁸⁰ ‘Buiten begroting’, *Gazet van Antwerpen* (7 november 1974), 7; ‘UIA plukt eerste vruchten te Butare. 25 Rwandese studenten kregen juristendiploma’, *Gazet van Antwerpen* (19 november 1977), 12; In 1973 zond de UIA ook professoren in de Biochemie naar de Universidad Mayor de San Andres in Bolivia. (Cf. Archief Regeringscommissaris Jan De Groof, UIA Rvb/VB 1973, ‘Raad van Beheer 28^e zitting – 26 september 1973, agendapunt nr. 26).

⁹⁸¹ VAN GOETHEM, ‘Universiteit Antwerpen’, 27.

hoe de ruimtelijke ordening hoorde te gebeuren. Vervolgens ging het architectenbureau Storme & Van Ranste hiermee aan de slag. Vertrekkende van een budget van bijna twee miljard Belgische frank werkte het een bouwplan uit dat twee parallelle gebouwen toonde, het ene voor de hospitalisatie en het andere voor de medische en technische diensten. Dit moest voor een vlotte doorstroom zorgen en de situatie voor patiënten en bezoekers zo aangenaam mogelijk houden. Daarom kozen de jonge architecten Paul Storme (1944-2023) en Jef Van Ranst (1944-2001) ook niet voor de klassieke hoogbouw, omdat ze meenden dat patiënten wiens ziekenhuiskamer boven de boomtoppen torende het contact met de natuur verloren. Daarnaast wilden ze de indeling zo eenvoudig mogelijk houden, zodat het gebouw zich flexibel kon aanpassen aan de veranderende medische noden binnen de almaar evoluerende Geneeskunde – dit stond haaks op de verouderde en statische sanatoria van die tijd.⁹⁸² De bouwwerken dienden begin 1975 aan te vatten en in 1978 moest het ziekenhuis operationeel zijn.⁹⁸³

In juli 1974 vond de eerste aanbesteding voor de ruwbouw plaats, maar dat het AZ er effectief zou komen, stond toen nog niet vast. Zo verzocht minister van Nationale Opvoeding De Croo eind dat jaar aan minister van Volksgezondheid en Gezin De Saeger om de plannen te annuleren. De Franstalige onderwijsminister Antoine Humblet (1922-2011) zou hetzelfde gevraagd hebben inzake het geplande ziekenhuis voor Bergen. De universitaire uitgaven rezen namelijk de pan uit, waardoor de hallucinante besteding voor academische ziekenhuizen volgens de ministers niet langer te verantwoorden viel. Het UIA-bestuur wilde het ziekenhuis natuurlijk wel gerealiseerd zien, waardoor het handtekeningen inzamelde om het project verder te zetten. Vandendriessche beargumenteerde verder dat het Antwerpse AZ niet bijzonder groot diende te zijn: “Zeshonderd bedden is genoeg om een overzicht te krijgen van een elementair aantal disciplines.”⁹⁸⁴

Uiteindelijk konden de plannen doorgaan. Hoewel de bouwwerken al van start waren gegaan, vond de eerstesteenlegging van het AZ door premier Tindemans en minister De Croo uiteindelijk pas op 13 september 1976 plaats.⁹⁸⁵ Daarbij was de vooropgestelde oplevering verschoven naar 1 juli 1979. Tegen die datum diende de eerste fase waarbij driehonderd bedden in gebruik konden genomen worden, afgerond te zijn.⁹⁸⁶ De vacatures voor een algemeen directeur en een directeur voor verpleegkundigen werden alvast in november 1977 verspreid.⁹⁸⁷ Uiteindelijk kon het project in een sneltempo gerealiseerd worden doordat een directieve

⁹⁸² “‘Het plan eenvoudig houden: dat is het moeilijkste’”, *Gazet van Antwerpen* (26 september 1979), 13.

⁹⁸³ ‘Akademisch ziekenhuis Antwerpen zou in 1978 klaarkomen’, *Gazet van Antwerpen* (27 juni 1974), 10.

⁹⁸⁴ ‘Komt Akademisch Ziekenhuis er niet te Antwerpen?’, *Gazet van Antwerpen* (23 oktober 1974), 3.

⁹⁸⁵ KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/375 (map 3), Eerstesteenlegging Academisch Ziekenhuis UIA. Toespraak van de heer minister De Croo (13 september 1976).

⁹⁸⁶ ‘UIA bouwt Akademisch Ziekenhuis’, *Gazet van Antwerpen* (9 september 1976), 1, 9.

⁹⁸⁷ ‘Aanbesteding Akademisch Ziekenhuis UIA’, *Gazet van Antwerpen* (15 mei 1975), 3; VANDERSTEEN, ‘Antwerpen krijgt klein academisch ziekenhuis met grote plannen’, *Gazet van Antwerpen* (20 mei 1975), 8. ‘Universitaire Instelling Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (19 november 1977), 40.

werkgroep alle betrokken partijen – UIA, Volksgezondheid, bouwheer Openbare Werken, etc. – samenbracht om de bouwwerken gericht op te volgen en aan te sturen.⁹⁸⁸

*Afbeelding 47: Bouw academisch ziekenhuis, s.d.
(UArchief, Digitaal fotoarchief Vincent Jauniaux, archiefUA, geneeskunde, oude foto's gen)*

Verder richtte de UIA een groepspraktijk op in de Eliaerstraat in Borgerhout waar een interdisciplinair team van een huisarts, verpleegster, maatschappelijk werker en een psycholoog zich richtte tot de lokale gemeenschap van gastarbeiders. Dit initiatief kwam er onder leiding van dokter Hugo Janssens (1923-1997), die tevens de huisartsgeneeskunde als eerste academisch verankerde aan een Belgische universiteit. Hij werd hierbij geïnspireerd door het Engelse en Nederlandse model van de huisartsenopleiding en bijgestaan door de voorloper van Domus Medica, de Wetenschappelijke Vereniging van Vlaamse Huisartsen (WVVH). Met de steun van Vandendriessche en Robert Clara (1923-2000) maakte de huisartsenopleiding al bij de opstart van de UIA in 1972 deel uit van de licentie Geneeskunde, wat eveneens het begin betekende van het Academisch Centrum voor Huisartsopleiding (ACHO).⁹⁸⁹ Janssens slaagde erin het belang van preventieve geneeskunde bij vele studenten te doen inzien, waardoor het huisartsenberoep in Antwerpen aan populariteit won.⁹⁹⁰

Een eigentijdse dagcampus

Naast het grootschalige bouwproject van het academisch ziekenhuis breidde de UIA-campus in de loop van de jaren 1970 verder uit. Om te beginnen vond op 24 september 1973 de eerstesteenlegging van nieuwe universiteitsgebouwen plaats en een jaar later, op 24 oktober, werd de aula Major ingehuldigd als slotstuk van de eerste ontwikkelingsfase. De studenten

⁹⁸⁸ 'Een praatje met bouwheer Ir. Delmulle. Een ploeg van zes stuurde de werken', *Gazet van Antwerpen* (26 september 1979), 12.

⁹⁸⁹ COENEN e.a. red., *40 jaar academische huisartsgeneeskunde in Antwerpen*, 20.

⁹⁹⁰ 'Patiënt centraal voor huisarts', *De Gazet van Antwerpen* (16 maart 1989), 34.

protesteerden tijdens de openingsceremonie omdat ze vonden dat het geld beter werd besteed aan de uitbouw van studieruimten, leslokalen en asfaltwegen waar de instelling een gebrek aan had.⁹⁹¹ Ook het departement Rechten uitte kritiek op de komst van de aula Major aangezien het meende dat er meer acute noden waren, zoals burelen. Deze onvrede kaderde binnen de spanningen die in oktober 1974 voelbaar waren tussen het departement en de Raad van Beheer. De aanleiding hiervan was een benoeming die de raad had genegeerd nadat deze door de departements- en faculteitsraad was goedgekeurd, wat bestempeld werd als ‘willekeur’.⁹⁹²

De uitbreiding van de UIA zette zich in december 1974 verder met de aanbesteding van een nieuw gebouw voor het departement Geneeskunde.⁹⁹³ In augustus 1975 eindigde ook de laatste bouw- en aanlegfase van de universitaire sportinfrastructuur waar de inwoners van Wilrijk eveneens gebruik van mochten maken. Wanneer in januari 1975 de laatste militairen Fort VI volledig aan de UIA overdroegen, bood dit verdere sportmogelijkheden. Zo maakte de universiteit de grachten rond het fort beschikbaar voor vissers.⁹⁹⁴ De instelling kwam later nog in opspraak inzake het gebruik van Fort VI als tijdelijke opslagplaats voor radioactief afval. Rector Vandendriessche trachtte de protesterende studenten gerust te stellen door aan te geven dat hij een laboratorium wilde oprichten achter de fortwallen die bescherming boden tegen brand en explosies, samen met een gebouw voor chemisch afval.⁹⁹⁵ Ook op andere momenten verzetten de studenten zich tegen het infrastructuurbeleid van de academische overheid. Zo kantten ze zich begin 1977 tegen de gebouwenwissel van het rectoraat en de administratieve diensten met de opleidingen Romaanse en Germaanse. De studenten vonden dit een nodeloze verspilling van middelen en een onpraktische regeling, waardoor ze een alternatief verhuisplan voorstelden. Het Vast Bureau verwierp dit tegenvoorstel en argumenteerde dat de terreinen van de UIA stilaan volgebouwd waren, waardoor het de beschikbare ruimte optimaal moest benutten.⁹⁹⁶

Waar het universiteitsbestuur in eerste instantie geen studentenkamers voorzag, omdat ze wenste dat de studenten huisvesting zouden zoeken in de stad om zo de voeling met de ‘echte wereld’ te behouden, vond eind 1976 wel een aanbesteding plaats bij het provinciebestuur om een reeks studentenwoningen op de campus op te trekken. De aanbesteding voorzag drie gebouwen met telkens tien kamers.⁹⁹⁷ Ook in Wilrijk ontstonden er met de tijd meer huisvestingsmogelijkheden voor studenten. Zo opende in september 1976 café Den Uil waarbij op de bovenverdieping 26 studentenkamers beschikbaar waren.⁹⁹⁸

⁹⁹¹ ‘De minister viel uit de toon’, *Gazet van Antwerpen* (26 september 1973), 6; ‘Aula-major van de UIA plechtig geopend’, *Gazet van Antwerpen* (25 oktober 1974), 9.

⁹⁹² ‘Driedaagse staking van rechtsstudenten aan de UIA’, *Gazet van Antwerpen* (24 oktober 1974), 8.

⁹⁹³ ‘Universitair nieuws. Aanbestedingen’, *Gazet van Antwerpen* (10 december 1974), 10.

⁹⁹⁴ ‘Wilrijkenaars werpen hun lijntje in fort VI’, *Gazet van Antwerpen* (17 september 1975), 11.

⁹⁹⁵ ‘Pamfletten slaan nodeloos alarm aan de UIA’, *Gazet van Antwerpen* (12 januari 1977), 11; ‘Hagar Historie’, *Winak.be*.

⁹⁹⁶ ‘Studenten dreigen met prikacties’, *Gazet van Antwerpen* (1 februari 1977), 21; ‘UIA-bureau verwierp argumenten van studenten’, *Gazet van Antwerpen* (3 februari 1977), 19.

⁹⁹⁷ ‘Studentenwoningen te Wilrijk en Edegem’, *Gazet van Antwerpen* (10 december 1976), 11.

⁹⁹⁸ ‘In de schaduw van het U.I.A. te Wilrijk Café “Den Uil”’, *Gazet van Antwerpen* (10 september 1976), 10.

Kunst en cultuur kregen eveneens een plek op de UIA-campus. Zo vond op 14 januari 1974 in de kelderverdieping van blok D de opening plaats van een kunstgalerie, het KK-centrum. De UIA-studentenvereniging wilde haar medestudenten er in contact brengen met hedendaagse kunst. Elke twee weken organiseerde ze er een tentoonstelling. Dit initiatief betekende de officiële start van de Afdeling Cultuur. Verder zouden er wekelijks culturele avonden met muziek, film en toneel plaatsvinden.⁹⁹⁹ De cultuurcommissie gaf wel aan dat ze hiervoor liever in het stadscentrum had gezeten: “Na 18u is er in dit boerengat hier geen kat meer te zien. Maar ja, wat kunt ge eraan doen.”¹⁰⁰⁰ De instelling was dan ook eerder een dagcampus die nog geen studententraditie had uitgebouwd zoals die wel bestond in Leuven of Gent.¹⁰⁰¹ De UIA werkte doorheen de jaren mee aan allerlei cultuurprojecten. In 1975 kwam het ‘wereldorgel’ bijvoorbeeld in Wilrijk terecht. Dit was een installatie van grote bamboestokken die fluittonen maakten als de wind erdoor waaide. Kopieën van het kunstwerk werden doorheen Afrika en Europa verspreid om de menselijke verbondenheid over de continenten heen te symboliseren.¹⁰⁰² Om hedendaagse kunst zoveel mogelijk te integreren in de universitaire instelling, richtte de UIA daartoe in 1977 de Commissie Kunst op de Campus op.¹⁰⁰³ Deze kwam er na advies door de kunstverzamelaar en diamantair Jozef Komkommer (1911-1980), kunstverzamelaar en psychiater Roger Matthys (1920-2016) en museumconservator Phil Mertens (1928-1989). Daarbij was het de bedoeling om artiesten uit de regio zoveel mogelijk te betrekken en zo het Antwerpse kunstwezen mee te stimuleren. De werken werden niet in een zaal ondergebracht, maar verspreid over de campus.¹⁰⁰⁴ Later volgden de UFSIA en het RUCA het voorbeeld van de UIA (cf. *infra*).¹⁰⁰⁵

De UIA had haar campus geleidelijk aan uitgebreid door stelselmatig gronden te laten onteigenen en nieuwe bouwprojecten op te starten. In februari 1977 staakte ze haar expansieplannen omdat de financieringswet de campus wel zou kunnen optrekken, zoals voorzien werd tegen 1985, maar het onderhoud van de gebouwen zou niet realiseerbaar zijn door de afgenomen werkmiddelen.¹⁰⁰⁶

⁹⁹⁹ ‘UIA opent kunstgalerie’, *Gazet van Antwerpen* (16 januari 1974), 8.

¹⁰⁰⁰ ‘Studentenvereniging UIA doet aan cultuur’, *Gazet van Antwerpen* (27 februari 1974), 9.

¹⁰⁰¹ ‘Studenten aan UIA vrij goed bij kas’, *Gazet van Antwerpen* (3 september 1977), 3.

¹⁰⁰² ‘Soundstream weldra te Wilrijk’, *Gazet van Antwerpen* (12 april 1975), 10; ‘De “Sound Stream” is op weg naar Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (19 april 1975), 2; ‘Bamboe-orgel symbolizeert verbondenheid’, *Gazet van Antwerpen* (24 mei 1975), 2.

¹⁰⁰³ GOFFIN red., *Kunst op de Campus*, 64.

¹⁰⁰⁴ ‘Kunst op de Campus presenteert grafisch werk in een kunstmap’, *Gazet van Antwerpen* (30 december 1989), 36.

¹⁰⁰⁵ ‘Wat een beeldige unief’, *Gazet van Antwerpen* (25 maart 2009), 62; DE PELSMACKER en JEGERS red., *Management voor een levenskunstenaar*, 14, 17, 58, 182.

¹⁰⁰⁶ ‘“Er groeit een universiteit in mijn hof!”’, *Gazet van Antwerpen* (14 februari 1976), 11.

De notoire financieringswet

Net als de UFSIA en het RUCA verzette de UIA zich tegen de voorziene programmawet van 1976, omdat deze vergaande gevolgen zou hebben voor haar verdere ontwikkeling. Naast het organiseren van stakingsacties en het deelnemen aan een betoging met de andere Antwerpse instellingen, stelden de studenten in juni 1975 een doodskest op de campus ten toon met de vermelding: “ter aarde bestelling 1980”.¹⁰⁰⁷ Het bestuur van de UIA stuurde vervolgens een schriftelijke noodkreet naar verschillende officiële instanties om hen erop te wijzen dat de instelling enkel licentiaatsonderwijs inrichtte, wat veel duurder uitviel dan kandidatuuronderwijs. Als de wetswijziging de financiering voortaan zou baseren op het aantal studenten, betekende dat tegen 1980 een vermindering van de werkingstoelagen met 47 procent. De overige 53 procent zou net voldoende zijn om het personeel te betalen, wat met andere woorden het faillissement van de UIA zou inluiden.¹⁰⁰⁸ Voorzitter Nédée gaf hierbij volgend statement in de *Gazet van Antwerpen*: “Wij zijn bereid onze bijdrage te leveren tot de besparingspolitiek van de regering. Dit is echter een ontwerp dat het universitair onderwijs te Antwerpen kan wurgen.”¹⁰⁰⁹ Daarnaast eiste Nédée in *De Standaard* duidelijkheid van onderwijsminister De Croo. Als deze het einde van de UIA wenste, moest hij daarvoor uitkomen tegenover het parlement en de Antwerpse gemeenschap. Indien dit niet zijn intenties waren, dan was het volgens Nédée irrationeel om de vitale bestaansmiddelen van de instelling weg te nemen.¹⁰¹⁰ De Commissie van Parlementsleden en de Raad van Beheer van de UIA dienden vervolgens twee amendementen in bij De Croo om de overlevingskansen van de instelling te waarborgen.¹⁰¹¹

Op 18 juni 1975 vond een volgende betoging plaats voor het behoud van de UIA, waar vertegenwoordigers van de drie universitaire instellingen aan deelnamen. Ook een gemeenschappelijk vakbondsfront (ABVV, ACOD, ACV, ACLVB), enkele leden van de gemeenteraad en van de bestendige deputatie trokken mee. De gemeenteraad had eerder met een motie stelling genomen tegen maatregelen die de verdere ontwikkeling van het Antwerpse

¹⁰⁰⁷ ‘Universitaire druk neemt toe’, *Gazet van Antwerpen* (12 juni 1975), 3; ‘U.I.A. vreest voor verstikking’, *Het Volk* (12 juni 1975), s.p.

¹⁰⁰⁸ ‘Prof. Nédée: structuurproblemen niet financieel op te lossen’, *De Nieuwe Gazet* (17 juni 1975), s.p.; ‘Universitaire Instelling Antwerpen met Sluiting bedreigd’, *De Volksgazet* (17 juni 1975), s.p.; COLLA, ‘Alarmklok voor de Universiteit’, *De Volksgazet* (18 juni 1975), 1, 18; ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan I – “Plan Kinsbergen” UIA (99), Folio: Briefwisseling Burgemeester Craeybeckx; Ibidem, Plan II – Coördinatiecomité tot GBUA (100), ‘Nota in verband met het voortbestaan van de U.I.A.’; ANTWERPEN, FelixArchief, *Wim Geldolf*, nr. 761#426, UIA Raad van Beheer – Nota betreffende het voorontwerp van wet tot wijziging van de wet van 27 juli 1971 op de financiering en de controle van de universitaire instellingen (5 juni 1975); Ibidem, Brief van Vandendriessche, Nédée, Couturier en Paulus aan de leden van de Commissie van Parlementsleden (2 juni 1975); Ibidem, UIA Raad van Beheer 47° zitting 2 juli 1975.

¹⁰⁰⁹ ‘UIA wil besparen maar niet verdwijnen’, *Gazet van Antwerpen* (17 juni 1975), 3.

¹⁰¹⁰ ‘UIA vraagt De Croo om duidelijke taal’, *De Standaard* (17 juni 1975), s.p.

¹⁰¹¹ VANDER VEKEN, ‘Twee amendementen om de UIA financieel te redden’, *De Nieuwe Gazet* (14 juni 1975), s.p.

universitaire onderwijs ondermijnden.¹⁰¹² Daarbij ontvingen Craeybeckx en Kinsbergen als centrale promotoren van het Antwerpse project een petitie waarin duidelijk werd gesteld dat de inkrimping van de middelen fataal zou zijn voor de toekomst van de Antwerpse universiteit. Diezelfde dag besprak een parlementaire commissie het wetsontwerp over de financiering met De Croo. Deze leek alsnog te willen voorkomen dat kleine universitaire instellingen als de Université de l'État à Mons en de UIA zouden worden afgebouwd, waardoor hun voortbestaan leek veiliggesteld.¹⁰¹³

Waar het Antwerpse studentenprotest van de jaren 1960 voornamelijk draaide rond de uitbouw van het universiteitswezen in de Scheldestad, schakelde dat in de jaren 1970 om naar acties voor het behoud ervan wegens het beteugelende besparingsbeleid. Deze dynamiek vormde eveneens een centraal thema tijdens de jaren 1980.

¹⁰¹² De gemeenteraad had deze motie, die uitging van het schepencollege op 16 juni aangenomen. Daarin werd met nadruk de wens uitgesproken dat maatregelen zouden worden genomen om het universitair onderwijs in Antwerpen verder in stand te houden en te ontwikkelen; 'Partijen betreuren dat ze schoolpact deden vastlopen', *De Standaard* (3 juni 1975), s.p.; De Antwerpse CVP amendeerde het ontwerp op de financiering van de universitaire instellingen, onder meer omdat de besnoeiingen zouden neerkomen op de geleidelijke afbraak van de UIA.

¹⁰¹³ 'Staking aan Gentse Rijksuniversiteit volledig', *De Volksgazet* (13 juni 1975), s.p.; 'Raadsmotie over universitaire Instellingen', *De Volksgazet* (17 juni 1975), s.p.; 'Universitaire Instelling Antwerpen over vijf maanden dicht?', *Het Volk* (17 juni 1975), s.p.; COLLA, 'Alarmklok voor de Universiteit!', *De Volksgazet* (18 juni 1975), 1, 18; 'Raad van beheer UIA achter protest personeel', *De Nieuwe Gazet* (18 juni 1975), s.p.; 'Antwerpen demonstreerde voor behoud van zijn universitaire instellingen', *Gazet van Antwerpen* (19 juni 1975), 13; 'Betoging Antwerpse universitaire centra', *Het Volk* (19 juni 1975), s.p.; 'Nieuw plan Kinsbergen ter tafel?', *De Nieuwe Gazet* (19 juni 1975), s.p.; ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan II – Coördinatiecomité tot GBUA* (100), 'Gemeenschappelijk Front'.

IV. DE DRIE MUSKETIERS (1978-1990)

Dit hoofdstuk belicht hoe het besparingsbeleid van de Belgische overheid, dat halverwege de jaren 1970 op gang kwam, in de loop van de jaren 1980 het Antwerpse universiteitswezen verder impacterde. Zo verhoogde het de externe druk op de universitaire instellingen om efficiënter samen te werken en dusdanig de onnodige verspilling van middelen en energie tegen te gaan. Het is maar de vraag of het nieuw opgerichte Gemeenschappelijk Bureau Universiteit Antwerpen (GBUA) er effectief in slaagde om het drietal dichter bij elkaar te brengen. De UFSIA, het RUCA en de UIA hadden in elk geval de ambitie om in aanloop naar de derde staatsvorming hun bevoegdheden uit te breiden en zich naar buiten toe sterker te profileren als een eenheid. Kortom, het hoofdstuk zet uiteen hoe het trio zich wendbaar opstelde tijdens het aanhoudende besparingsbeleid, de regionalisering van het universiteitswezen, alsook ten gevolge van een reeks maatschappelijke transformaties.

1. Een lawine aan besparingsmaatregelen

Aan het begin van de jaren 1980 lieten de gevolgen van de economische recessie zich het hardst voelen. De historici Smeyers en Buyst noemden dit decennium dan ook de ‘cynische jaren, na een periode van optimisme’. De overheidsuitgaven bedroegen bijna zestig procent van het bnp. De wetgever merkte in 1980 dat de keynesiaanse beleidsmechanismen ontoereikend waren om de crisis aan te pakken, wat resulteerde in de val van drie regeringen op twee jaar tijd, terwijl de socio-economische toestand net nood had aan stabiliteit en continuïteit. Het dieptepunt van de crisis situeerde zich in het jaar 1981. Toen kwamen er ook draconische besparingsmaatregelen. Het was een periode van grootschalige werkloosheid, maar daarbij werden niet-hoogopgeleiden het hardste getroffen. Een universitair diploma in tijden van een veranderend economisch klimaat dat omschreven werd als de ‘Derde Industriële Revolutie’, bleef een meerwaarde vormen op de arbeidsmarkt. Pas vanaf 1989 nam de staatsschuld voor het eerst sinds 1974 in verhouding tot het bnp af. De wetgever trok zich vanaf de late jaren 1980 steeds verder terug en kende daarbij meer verantwoordelijkheden toe aan de burgers. Het neoliberalisme deed zijn intrede.¹⁰¹⁴

¹⁰¹⁴ SMEYERS en BUYST, *Het gestolde land*, 305, 315, 324; BEYEN en DESTATTE, ‘Een ander land. 1970-vandaag’, 1722, 1598; VERPLANKEN, *Het neoliberalisme in België*, 26; GERARD en VERLEDEN, *De ongrijpbare macht*, 301-304.

1.1 Kibbelen op het beknibbelen

De Belgische regering haalde met de programmawet van 1976 haar schaar boven om te knippen in de universitaire uitgaven en zo de groeiende schuldenberg te lijf te gaan. In 1978 zag de toestand er nog niet beter uit. Daarom wilde de overheid in het voorjaar de organisatie van de universiteiten 'herevalueren'. Het raamwerk dat ze had geschapen tijdens de economische bloeiperiode viel onder de toenmalige omstandigheden niet langer te dragen. De regering wilde onder meer de oprichting van nieuwe studierichtingen en de vaste benoeming van wetenschappelijk personeel voortaan beperken, wat resulteerde in een compressie- en bevrozingspolitiek. Dit hield een subsidievermindering en een programmastop in, wat niet belette dat het aantal studenten zou blijven toenemen.¹⁰¹⁵ De bevrozing van de opleidingsuitbreiding was een streep door de rekening van de Antwerpse universitaire instellingen die met de oprichting van de UIA in 1971 verboden werd om hun onderwijsaanbod gedurende vier jaar uit te breiden. Het zou nu nog langer duren vooraleer ze een aantal opleidingen konden vervolledigen.¹⁰¹⁶

Naar aanleiding van de nakende besparingsmaatregelen beslisten de Vlaamse rectoren in de zomer van 1978 om hun administratieve medewerking hiertoe tot het strikt wettelijke te beperken. Ze kantten zich tegen een beleid dat volgens hen de goede werking van de universiteit ondermijnde, de greep van de overheid vergrootte en de academische vrijheid beknotte. Ook de VLIR engageerde zich om de rechten van de universitaire gemeenschap te verdedigen. Ze klaagde aan dat het onsamenhangende en niet transparante universiteitsbeleid van de Belgische overheid de langetermijnplanning van de universiteiten en universitaire instellingen bemoeilijkte. Vooral de vermindering van de werkingstoelagen met terugwerkende kracht zou volgens de vereniging heel wat instellingen in de problemen brengen. Deze konden namelijk enkel besparen door te knippen in de eigen werkingsuitgaven, wat een grote impact had op het onderzoek. Dit stond volgens de VLIR in tegenspraak met de visie van de regering om de economische crisis aan te pakken door in te zetten op wetenschappelijke en technologische vernieuwing. De geplande verhoging van het inschrijvingsgeld zou vervolgens een grote groep studenten zwaar treffen, wat haaks stond op de democratiseringsgedachte. De raad verweet de

¹⁰¹⁵ 'Nieuwe rationalisering in universitaire expansie', *Gazet van Antwerpen* (14 maart 1978), 10; VAN GOETHEM, 'Universitaire expansie of rationalisatie?', *De Tijd* (6 april 1990), s.p.; Daarnaast verscheen tijdens deze periode een Koninklijk Besluit (14 juni 1978) dat universiteiten verplichtte om een Onderzoeksraad op te richten. Dit orgaan moest het onderzoeksbeleid adviseren en coördineren. Zie: DE CLERCK, *Twintig jaar studie van het universitair onderwijs in België*, 16; COTTENIE, *De universiteit en de wereld in ontwikkeling*, 21; VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 77; '1978: Onderzoeksraad', *UGentMemorie*; ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan I – "Plan Kinsbergen" UIA (99), *De Belgische wetgeving inzake universitair onderwijs. Een chronologisch overzicht*, 20.

¹⁰¹⁶ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/374 (map 4), Verslag aan de Minister van Nationale Opvoeding over het jaar 1973 door Lode Vanhove, 12.

regering dan ook dat deze haar belofte had verbroken om geen wijzigingen aan te brengen in de universitaire wetgeving, zonder eerst in overleg te gaan met de academische overheden.¹⁰¹⁷

Het protest belette niet dat de anticrisiswet er op 5 augustus 1978 kwam. De wet wilde de gaten in de staatskas dichten door onder meer beperkingen en bezuinigingen op te leggen aan de universiteiten. Later die maand volgde een koninklijk besluit dat de forfaitaire kostprijs per student voor de komende twee jaar inperkte.¹⁰¹⁸ Daarnaast moest een verhoging van het inschrijvingsgeld tot 10.000 Belgische frank de tekorten van de studentenvoorzieningen opvangen. Reacties bleven niet uit. Er volgden een reeks van protestacties door studenten en universitair personeel om hun onvrede tegen de genomen maatregelen duidelijk te maken.¹⁰¹⁹ Ook de Leuvense rector De Somer stelde tijdens de opening van het academiejaar 1978-79 dat de toenemende staatsinterventie het beleid aan de universiteit onmogelijk maakte. Volgens De Somer was er sinds 1971 geen enkele universiteitswet meer gestemd die niet als doel had om de vrijheden en de financiële middelen van de universiteiten te beperken en het statuut van de professoren aan te tasten, bijvoorbeeld door het emeritaat af te schaffen.¹⁰²⁰ De universiteiten van Gent en Antwerpen weigerden uit protest tegen de bezuinigingspolitiek een academische opening te houden.¹⁰²¹ De Vlaamse universiteiten besloten eveneens om het inschrijvingsgeld niet te verhogen om de studenten te beschermen.¹⁰²²

Afbeelding 48: Nationale betoging tegen verhoging inschrijvingsgeld, 9 november 1978 (UGent Universiteitsarchief, Beeldbank, Protst en acties, 10.000_08)

¹⁰¹⁷ 'Vlaamse rektoren beperken medewerking aan besparingen', *Gazet van Antwerpen* (7 juli 1978), 6; "'Aftakeling universiteit ingebouwd in crisiswet"', *Gazet van Antwerpen* (7 juli 1978), 6.; 'Vlaamse universiteiten in verzet tegen crisiswet', *Gazet van Antwerpen* (13 juli 1978), 8.

¹⁰¹⁸ TOLLEBEEK en NYS, *De stad op de berg*, 39; DE CLERCK, *Twintig jaar studie van het universitair onderwijs in België*, 16.

¹⁰¹⁹ 'Studenten gaan duur inschrijvingsgeld boycotten', *Gazet van Antwerpen* (31 augustus 1978), 1; ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan I – "Plan Kinsbergen" UIA (99), *De Belgische wetgeving inzake universitair onderwijs. Een chronologisch overzicht*, 21; DE CLERCK, *Twintig jaar studie van het universitair onderwijs in België*, 16; 'Mijnheer de hoofdredakteur. Professoren voorzichtig', *Gazet van Antwerpen* (5 juli 1978), 7; 'Nog studentenacties tegen de 10.000', *Gazet van Antwerpen* (25 oktober 1978), 11; '10.000 gedeeld door 6 = gratis onderwijs? Studentenorganisaties over de akte', *Veto* (4 december 1978), 3-4.

¹⁰²⁰ 'Universiteiten horen thuis in eigen kultuurgemeenschap', *Gazet van Antwerpen* (3 oktober 1978), 1, 22.

¹⁰²¹ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 76.

¹⁰²² 'Rektoren weigeren verhoging', *Gazet van Antwerpen* (16 september 1978), 6.

In Antwerpen vonden bijkomende acties plaats. Zo schortte de UFSIA de deliberaties voor TEW op uit protest tegen de opheffing van het emeritaat, een actie die niet door alle hoogleraren gesteund werd.¹⁰²³ Aan de UIA wilde rector Vandendriessche echter geen initiatieven ondernemen waar de studenten de dupe van waren: “Zij moeten niet de last dragen, die wij nu op onze schouders hebben gekregen.” Vandendriessche klaagde wel aan dat de autonomie van de universiteiten systematisch werd afgebouwd en dat er geen coherent universitair beleid bestond voor de langere termijn. Deze onzekerheid maakte de universitaire loopbaan onaantrekkelijk. Ook de studenten richtten een brief aan de regering waarin ze protesteerden tegen de bezuinigingsmaatregelen, met name tegen de verhoging van het inschrijvingsgeld. In de brief stond dat de overheid de universiteiten na 1971 systematisch leek af te bouwen.¹⁰²⁴ De studenten van de UFSIA organiseerden in oktober verschillende acties om de wetgever duidelijk te maken dat ze zich tegen de verhoging van het inschrijvingsgeld en de inkrimping van het onderwijsbudget verzetten. Zo bezetten ze het Antwerpse stadhuis en het Centraal Station. Ze verweten de regering dat ze de maatregelen tijdens het zomerverlof hadden doorgevoerd om zo het protest te smoren.¹⁰²⁵ De acties zetten zich in de loop van het academiejaar verder. In maart 1979 bezetten UFSIA-studenten zelfs het rectoraat, omdat ze het de instelling kwalijk namen dat deze ‘massaal geld verspilde’ terwijl de studenten zelf steeds meer moesten betalen. Dezelfde actie deed zich voor aan de universiteiten van Gent, Leuven en Brussel.¹⁰²⁶

Voor het RUCA waren het eveneens zware tijden. Op de vergadering van de Raad van Beheer van 16 maart 1979 gaf rector De Groodt aan: “Het RUCA had in den beginne de wind in de zeilen: er waren veel studenten en er waren veel kaderplaatsen voor assistenten. Nu is dit niet meer het geval.”¹⁰²⁷ Desondanks kondigde De Groodt in mei aan dat de studies voor mindervermogende studenten het volgende academiejaar gratis zouden zijn. Daarbij bleef het wettelijke inschrijvingsgeld wel behouden, maar deze studenten zouden gratis maaltijden en huisvesting krijgen, of een vergoeding van de bedragen die daaraan besteed werden. Daarmee wilde het RUCA-bestuur verder inzetten op de democratisering van het hoger onderwijs (cf. *infra*).¹⁰²⁸

Vertegenwoordigers van de Vlaamse universitaire instellingen kwamen in juni 1980 samen in Diepenbeek om te kijken hoe ze meer konden inzetten op een efficiënt universiteitsbeheer, nu de expansieperiode achter de rug was en de financiële middelen eerder af- dan toenamen. Deze bijeenkomst toont de nood aan die kleinere universiteiten ondervonden om samen in te spelen op nieuwe ontwikkelingen en zo sterker te staan ten opzichte van de overheid. De instellingen

¹⁰²³ ‘Mijnheer de hoofdredakteur. Professoren voorzichtig’, *Gazet van Antwerpen* (5 juli 1978), 7.

¹⁰²⁴ ‘Professoren tegen deliberatie-staking’, *Gazet van Antwerpen* (3 juli 1978), 6; ‘UIA-studenten: crisiswet bedreigt democratizing hoger onderwijs’, *Gazet van Antwerpen* (18 juli 1978), 8.

¹⁰²⁵ ‘UFSIA bezette stadhuis’, *Gazet van Antwerpen* (13 oktober 1978), 23; ‘UFSIA in Centraal Station’, *Gazet van Antwerpen* (18 oktober 1978), 21.

¹⁰²⁶ ‘UFSIA-rectoraat bezet door studenten’, *Gazet van Antwerpen* (16 maart 1979), 9.

¹⁰²⁷ ANTWERPEN, Archief Rijkscommissaris Jan De Groof, RUCA RvB 79: Notulen van de vergadering dd. 16 maart 1979, 15.

¹⁰²⁸ ‘Ruca belooft gratis onderwijs’, *Gazet van Antwerpen* (16 mei 1979), 11; ‘Naar studentengericht eksamensysteem’, *Gazet van Antwerpen* (16 mei 1979), 20.

stelden voor om het dalend studentenaantal op te vangen door meer in te zetten op de werving van werkstudenten. Daarnaast wilden ze de opleidingen meer laten mee-evolueren met de veranderende tijden, wat deze relevanter en aantrekkelijker zou maken. Hiervoor moest er een gerichte taakverdeling komen tussen de universiteiten. Vervolgens wilden ze de ongunstige financiering aanpakken door de personeelskosten waar mogelijk te drukken, aangezien 75 tot 80 procent van de werkingskredieten naar personeelsuitgaven gingen. Ten slotte klonk er ook kritiek op de toenemende bureaucrativering van de universiteit. Vergaderingen en administratief werk slokten een groot deel van de productiviteit op die eigenlijk naar de kerntaken van onderwijs, onderzoek en dienstverlening diende te gaan.¹⁰²⁹

Aan het begin van het academiejaar 1981-82 keerden de Vlaamse studenten zich vervolgens tegen het wetsvoorstel De Bondt. Senator Ferdinand De Bondt (CVP, 1923-2014) beoogde de wet van 3 augustus 1960 te wijzigen die instond voor de subsidiëring van sociale studentenvoorzieningen aan universiteiten. Hij stelde voor om de subsidies uit te breiden tot alle instellingen voor hoger onderwijs. Om dit te kunnen financieren, wilde de senator onder meer het inschrijvingsgeld verhogen.¹⁰³⁰ Hoewel de universiteitsstudenten zich niet tegen de subsidieverhoging kantten, wensten ze deze wel niet mee te bekostigen. De wet van augustus 1960 was ondertussen gewijzigd met de programmawet van 2 juli 1981. Naar aanleiding hiervan werden de sociale toelagen van de universiteiten voor het lopende jaar herberekend, wat een vermindering met terugwerkende kracht inhield. De UFSIA moest 0,38 miljoen Belgische frank inleveren, de UIA 2,11 en het RUCA 3,62 miljoen. Het rijksuniversitair centrum diende hierdoor zijn sociaal beleid te hervormen.¹⁰³¹ Verder keerden de Vlaamse studenten zich in diezelfde periode tegen een ontwerpdecreet door Ward Bosmans (CVP, 1934-2015). Hij wilde het studiebeurzenstelsel aanpassen, wat volgens de studenten leidde tot een vermindering van de toegekende beurzen en een verlaging van de maximumbeurzen.¹⁰³²

¹⁰²⁹ ‘Kleinere Vlaamse universiteiten willen hun management verbeteren’, *Gazet van Antwerpen* (17 juni 1980), 10; ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, 11_102, ‘De UIA in de periode 1978-83’, 7.

¹⁰³⁰ ‘Naar gelijke behandeling van alle hoger onderwijs’, *Gazet van Antwerpen* (27 juni 1981), 15; ‘Sociale toelagen gevraagd voor hoger onderwijs’, *Gazet van Antwerpen* (18 juli 1981), 2; ‘Sociale voordelen in hoger onderwijs anders verdelen’, *Gazet van Antwerpen* (15 oktober 1981), 2; ‘Voorstel-De Bondt geen sociale afbraak’, *Gazet van Antwerpen* (16 oktober 1981), 3; ‘Wordt studeren te duur?’, *Gazet van Antwerpen* (20 oktober 1981), 21; ‘Minister Geens wil meer gelijkheid in sociale voorzieningen’, *Gazet van Antwerpen* (30 oktober 1981), 2.

¹⁰³¹ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, 11_100, Verslag Vanhove aan minister NO jan 1982; ‘2 juli 1981 – Programmawet 1981 (1)’, *Belgisch Staatsblad* (8 juli 1981), 8772-8773.

¹⁰³² SIMON-VAN DER MEERSCH e.a. red., *20 jaar RUG-studenten in actie*, 23-24; HENKENS, *Van nationale overkoepeling naar klein-linkse vakbond*; ‘Wordt studeren te duur?’, *Gazet van Antwerpen* (20 oktober 1981), 21; ‘Sinterklaas met grote schoen bij minister Calewaert’, *Gazet van Antwerpen* (17 november 1981), 3; ‘Studenten betoogden te Brussel’, *Gazet van Antwerpen* (27 november 1981), 3.

1.2 Het Plan Coens (1982)

Op 17 december 1981 ging de rooms-blauwe regering-Martens V aan de slag. Daniël Coens (CVP) werd de komende zeven jaar Nederlandstalig minister van Onderwijs, waarna de regionalisering van onderwijs werd ingezet met de derde staatshervorming. Coens zou daarbij het besparingsbeleid van zijn voorgangers verderzetten. Waar andere nationale overheden in Europa strenge universiteitsrationalisering doorvoerden – zoals de Nederlandse regering in 1981 en de Britse in 1982, kondigde de minister op 8 maart 1982 eveneens zijn onderwijsbesparingen aan. Deze hadden ook hun weerslag op de universiteiten. Op een begrotingspost van twaalf miljard Belgische frank wilde hij de globale staatstoelage voor de Vlaamse universiteiten met 650 miljoen verlagen. Daaronder vielen onder meer een vermindering van de werkingstoelagen met 2,5 procent, een loonbeperking en aanpassingen, zoals de afbouw van de ‘fictieve studenten’. Deze laatste regeling hield in dat jonge universitaire instellingen voortaan gesubsidieerd zouden worden volgens het werkelijke aantal studenten en dus niet langer van een bijkomstig subsidievoordeel voor beginnende instellingen konden genieten. In ruil voor deze maatregelen zouden de rijksuniversiteiten meer autonomie krijgen, waardoor ze vrijer konden beschikken over de toebedeelde enveloppe.¹⁰³³ Het plan-Coens concretiseerde verder in april. Naast de eerdergenoemde bepalingen zou er nog een verplichte pensionering komen op 65 jaar. Hiertegen kwam verzet, aangezien heel wat professoren daardoor op korte termijn een opvolger dienden aan te duiden. Bovendien stelde dit een abrupt einde aan het lopend wetenschappelijk onderzoek van deze academici. Vervolgens wilde Coens het aantal gewone hoogleraren met een vijfde doen afnemen, de wettelijke voorschriften strikter toepassen om de scheefgegroeide personeelsstructuur recht te trekken en docenten verbieden om aan meer dan één instelling les te geven.¹⁰³⁴

Op dit ingrijpende pakket aan maatregelen kwam kritiek. Om te beginnen deed de Volksunie een tegenvoorstel waarbij ze argumenteerde dat het Franstalige onderwijs meer diende in te leveren en dat er eveneens bespaard moest worden bij overheidsdepartementen die een band hadden met onderwijs, als Landbouw, Justitie, Cultuur. Op die manier wilde ze de Vlaamse onderwijssector ontlasten. Het Antwerpse VU-bestuur kaartte daarnaast aan dat de maatregelen zouden resulteren in een afbouw van de UIA en bijgevolg in de aantasting van het Antwerpse universiteitswezen “dat met zoveel moeite was opgebouwd en door eenzijdige regeringsmaatregelen eenvoudig wordt opgedoekt”.¹⁰³⁵ De maatregelen van Coens troffen vooral de UIA omdat deze op zeven jaar tijd de helft van haar werkingstoelagen zou verliezen. Ook gouverneur Kinsbergen uitte kritiek op het plan: “De UIA, en de UIA alléén, wordt door

¹⁰³³ RÜEGG, ‘Themes’, 14-15; ‘8 miljard bezuiniging op Nederlandse onderwijssector’, *Gazet van Antwerpen* (9 maart 1982), 2; ‘Drie rektoren met vervroegd pensioen?’, *Gazet van Antwerpen* (7 april 1982), 1.

¹⁰³⁴ ‘Drie rektoren met vervroegd pensioen?’, *Gazet van Antwerpen* (7 april 1982), 1, 26.

¹⁰³⁵ ‘VU wil 8 miljard besparen op onderwijs’, *Gazet van Antwerpen* (7 april 1982), 3; ‘VU in de bres voor UIA’, *Gazet van Antwerpen* (13 april 1982), 2.

deze maatregel zo zwaar getroffen dat zij tot sluiting wordt verplicht.”¹⁰³⁶ Wanneer op 31 maart de onderwijsbegroting in de Kamer besproken werd, kaartte Antwerps volksvertegenwoordiger Marcel Colla (SP, °1943) de dreigende sluiting van de UIA aan. Coens stelde dat daarvan geen sprake zou zijn. Hij verdedigde de pluralistische UIA als een universiteitsmodel waarin samenwerking centraal stond, iets wat eveneens steeds noodzakelijker werd tussen de 17 universiteiten en universitaire instellingen om taakverdeling en rationalisering mogelijk te maken.¹⁰³⁷ De besparingen van Coens betekenden ook een rake financiële klap voor het RUCA. Daarom besliste de Raad van Beheer in maart om de begroting trimestrieel op te volgen, het administratief kader niet verder uit te breiden en geen bijkomende promoties voor het directiepersoneel te voorzien. In september stelde de raad een beheersplan op voor een efficiënter gebruik van de middelen voor personeels- en technisch beleid.¹⁰³⁸

De rectoren van de Vlaamse universiteiten kantten zich tegen het plan-Coens. Volgens de Leuvense rector De Somer hadden de Vlaamse universiteiten de voorbije jaren al genoeg ingeleverd. Hij pleitte er ook voor dat de universiteiten onder de bevoegdheid van Wetenschapsbeleid in plaats van onder Onderwijs zouden huizen. Rector André Cottenie (1919-1997) van de Rijksuniversiteit Gent sprak zich met name negatief uit over de vermindering van de werkingstoelagen met 2,5 procent. Deze maatregel zou voornamelijk het onderzoeksbudget aantasten, net nu het land wilde inzetten op innovatie. Daarnaast namen de kosten voor wetenschappelijk onderzoek door de devaluatie van de Belgische frank in februari 1982 enkel maar toe. Ten slotte werkten de besparingen volgens de rectoren een braindrain van bekwaam academisch personeel naar buitenlandse universiteiten in de hand.¹⁰³⁹

Toch keurde de ministerraad de reeks bezuinigingen op 18 juni 1982 goed. Samengevat moesten de universiteiten financieel sterk inleveren, werd de pensioenleeftijd verlaagd, kon het academisch personeel minder snel promotie maken, moesten de onderwijsopdrachten tot één instelling worden beperkt en diende een groter deel van de beschikbare kredieten naar wetenschappelijk onderzoek gaan dat zich richtte op spitstechnologie en toekomstgerichte sectoren. Ten slotte voerde het plan een remwet of programmastop in waardoor er geen nieuwe universitaire afdelingen konden worden opgericht, tenzij hierover een interuniversitair akkoord bestond. De maatregel blokkeerde dus een verdere expansie van het opleidingsaanbod. Coens stelde zelf over zijn plan: “Wij zullen de universiteiten helpen het met minder geld beter te doen. Maar het systeem van het autonoom beheer zal bij dit alles gevoelig uitgebreid worden.” Hierin tekent zich een neoliberale houding af, een politiek-economisch handelen dat de

¹⁰³⁶ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Algemene briefwisseling na plan I-II-III (102), ‘De UIA en de regeringsbeslissing tot progressieve afbouw van de financiering van “fictieve studenten”’.

¹⁰³⁷ ‘Universiteiten rationaliseren?’, *Gazet van Antwerpen* (2 april 1982), 2; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/375 (map 4), Brief van Swaelen en Grootjans aan premier Martens en aan Coens (maart 1982) waarin ze wezen op de preciaire situatie van de UIA.

¹⁰³⁸ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 81-82, 111.

¹⁰³⁹ ‘VU wil 8 miljard besparen op onderwijs’, *Gazet van Antwerpen* (7 april 1982), 3; ‘Vlaamse rektoren willen met regering praten’, *Gazet van Antwerpen* (10 april 1982), 1, 36; RUG keurt besparingen van Coens scherp af, *Gazet van Antwerpen* (26 mei 1982), 7; ‘Tegen besparingen universiteiten’, *Gazet van Antwerpen* (28 mei 1982), 3.

komende periode het Belgische en Vlaamse universiteitsbeleid zou domineren (cf. *infra*). Door het plan te laten goedkeuren in het midden van de examenperiode, bleven grote protestacties aanvankelijk uit.¹⁰⁴⁰ Het kreeg op 31 juli een wettelijke vertaling in drie koninklijke besluiten (nummers 81-83).¹⁰⁴¹ Daarmee samengaand droeg de regering verlieslatende universiteiten op om tegen 1 oktober 1982 een saneringsplan voor te leggen om binnen een termijn van zeven jaar opnieuw financieel gezond te worden. Dit was het geval voor de RUG. Als deze universiteit hier niet in slaagde, dan zou de regering zelf een comité aanstellen om dit in orde te brengen. Nu de rijksuniversiteiten een grotere autonomie hadden gekregen, vond de overheid het vanzelfsprekend dat deze voortaan zelf verantwoordelijk waren voor hun eigen gezond beheer. De instellingen kregen hierbij veel vrijheid om besparingsmaatregelen door te voeren. Zo mochten ze zelfs de salarissen verlagen.¹⁰⁴²

Toen de drie besluiten op 7 augustus in het Staatsblad verschenen, leidde dit uit verschillende hoeken tot protest. Zo bleek de praktische uitvoering van de maatregelen allesbehalve vanzelfsprekend omdat het financieringssysteem van de universitaire instellingen de voorbije decennia was uitgegroeid tot een bijzonder complex kluwen.¹⁰⁴³ Het ACOD sprak zich negatief uit over de methode om universiteiten te dwingen tot besparingen en ze in ruil meer autonomie toe te kennen.¹⁰⁴⁴ Eind september vonden aan de universiteiten personeelsvergaderingen plaats om op zoek te gaan naar alternatieve voorstellen en om eventuele acties voor te bereiden tegen de maatregelen. Volgens het vakbondsfront (ACOD/CGSP, CCOD/CCSP, ACV, FEF) zette dit beleid namelijk het onderwijs en het onderzoek op de helling, wat de rol van de universiteiten als openbare instellingen steeds verder uitholde.¹⁰⁴⁵

Desondanks zette de overheid haar besparingsoffensief alleen maar verder. Op 8 oktober behandelde de ministerraad een KB om een aantal onderzoeksinstituten te saneren, wat ook ditmaal tot protest leidde in de vorm van stakingsacties.¹⁰⁴⁶ Vervolgens keurde de raad op 3

¹⁰⁴⁰ LEUVEN, KADOC, *Daniël Coens*, nr. BE/942855/146/338, Algemeen Nederlands Congres (18 juni 1984); 'Universiteiten dienen 1,1 miljard in te leveren', *Gazet van Antwerpen* (19 juni 1982), 1, 32; 'CCOD dreigt met acties in universitaire sektor', *Gazet van Antwerpen* (29 juni 1982), 2.

¹⁰⁴¹ '31 juli 1982 – Koninklijk besluit nr. 81 tot wijziging van sommige wetten betreffende het universitair onderwijs', *Belgisch Staatsblad* (7 augustus 1982), 8968-8973; '31 juli 1982 – Koninklijk besluit nr. 82 tot sanering van de financiën van deficitaire universitaire instellingen', *Belgisch Staatsblad* (7 augustus 1982), 8974-8977; '31 juli 1982 – Koninklijk besluit nr. 83 houdende wijziging van het administratief en geldelijk statuut van het wetenschappelijk personeel van de Staat', *Belgisch Staatsblad* (7 augustus 1982), 8977-8982; ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan I – "Plan Kinsbergen" UIA (99), *De Belgische wetgeving inzake universitair onderwijs. Een chronologisch overzicht*, 23.

¹⁰⁴² 'Saneringsplan Gentse Universiteit bevalt Coens niet', *Gazet van Antwerpen* (9 oktober 1982), 2; 'Regering verwacht saneringsplan van universiteiten', *Gazet van Antwerpen* (26 juli 1982), 2; 'Kritisch bekeken. Onafwendbaar', *Gazet van Antwerpen* (4 december 1982), 7.

¹⁰⁴³ 'Universiteiten moeten de riem aantrekken', *Gazet van Antwerpen* (10 augustus 1982), 3.

¹⁰⁴⁴ 'Kritiek op regering door rode onderwijsvakbond', *Gazet van Antwerpen* (10 september 1982), 3.

¹⁰⁴⁵ 'Vakbondsfront universiteiten wil actie tegen besparingen', *Gazet van Antwerpen* (21 september 1982), 2.

¹⁰⁴⁶ 'Direkteurs staken mee in atoomcentrum Mol', *Gazet van Antwerpen* (8 oktober 1982), 1, 9; Notulen van de Ministerraad (3 oktober 1982), 513-516: Ontwerpen van koninklijke besluiten tot sanering van de financiën voor het IWONL, CKE, IRE, NIEB, IIKW.

december een regeringsbeslissing goed waardoor de rijksinstellingen van Antwerpen, Gent, Luik en Bergen in 1983 nog maar 12/14 van de toelage uit 1982 zouden ontvangen. Dit zou jaarlijks verder afnemen tot ze in 1990 volledig zou wegvallen. Het besluit stelde verder dat universiteiten die dienden te besparen hun personeel zonder uitzondering op 65 jaar met pensioen moesten sturen, het vakantiegeld en de eindejaarspremie dienden te verminderen, een deel van het kaderpersoneel ten laste moeten leggen van het patrimonium, en dergelijke meer. Tegelijkertijd kondigde de regering een nieuwe universitaire financieringsmethode aan, die er op 21 januari 1983 verscheen als KB-nummer 167 ‘betreffende de financiering van de universitaire instellingen’.¹⁰⁴⁷

De start van het academiejaar 1982-83 stond grotendeels in het teken van Coens’ besparingsmaatregelen. Tijdens de Antwerpse academische opening hekelde GBUA-voorzitter Gaston Colebunders het willekeurige karakter van het universitaire besparingsbeleid. De Antwerpse instellingen werden volgens hem bovenmatig belast.¹⁰⁴⁸ UIA-vice-rector Alfred Vermandel (1934-2001) stelde later die week dat de regering zich ‘anti-universitair’ opstelde. Hij wees op het maatschappelijke belang van wetenschappelijk onderzoek en argumenteerde dat dit niet mocht ondermijnd worden.¹⁰⁴⁹ Het besparingsbeleid trof ook het academisch ziekenhuis. Doordat de regering eerder in oktober had beslist om het Fonds Medische Promotie op te doeken, moest de UIA aan de noodrem trekken en tijdelijk de contracten opzeggen van 102 van artsen die aan de instelling een specialisatieopleiding volgden. Het fonds stond namelijk mee in voor de lonen van deze jonge artsen.¹⁰⁵⁰ In januari van 1983 kwam er wel een voorlopige oplossing. De regering voorzag een overbruggingsperiode van twee maanden om uiteindelijk in maart tot een definitieve regeling te komen.¹⁰⁵¹

1.3 De broekriem verder aanhalen

In het kader van het beheersplan dat het RUCA in september 1982 opstelde, ging de instelling in mei 1983 na hoe het haar gebouwenpatrimonium kon worden ingeperkt. Zo wilde de instelling overgaan tot de desaffectatie van de portiersloge bij het kasteel Den Brandt en de Villa F/G op de Middelheimcampus. Verder beoogde het afstand te doen van het Laboratorium voor Natuurbehoud in Kalmthout en van de lokalen aan de Slachtshuislaan en in de Oosterveldlaan. In de plaats kwam er wel een nieuwbouw op de Middelheimcampus.¹⁰⁵² Later

¹⁰⁴⁷ ‘Ministerraad keurt nieuwe saneringen goed’, *Gazet van Antwerpen* (3 december 1982), 1; ‘Vermindering van personeel aan RU-Gent’, *Gazet van Antwerpen* (10 december 1982), 4; ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan I – “Plan Kinsbergen” UIA (99), *De Belgische wetgeving inzake universitair onderwijs. Een chronologisch overzicht*, 23.

¹⁰⁴⁸ ‘Besparingen drukken op Antwerpse universiteiten’, *Gazet van Antwerpen* (28 september 1982), 24.

¹⁰⁴⁹ ‘Vice-rector Vermandel (UIA): Regering stelt zich op tegen universiteiten’, *Gazet van Antwerpen* (1 oktober 1982), 2.

¹⁰⁵⁰ ‘UIA luidt alarmklok’, *Gazet van Antwerpen* (23 oktober 1982), 2.

¹⁰⁵¹ ‘UIA verlengt opzegtermijn geneesheren-specialisten’, *Gazet van Antwerpen* (19 januari 1983), 27;

‘UIA biedt nieuw statuut aan specialisten in opleiding’, *Gazet van Antwerpen* (17 maart 1983), 4.

¹⁰⁵² VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 82, 91.

in 1983 besloot de Antwerpse gemeenteraad het HIVT-gebouw in de Schildersstraat te verkopen aan de Staat om zo de werkingskosten die ze tot dan toe diende te betalen door te schuiven (cf. *infra*). Daarbij zou het pand onderdeel worden van het RUCA-patrimonium.¹⁰⁵³ – In februari 1985 kaartte minister Coens aan dat bijna alle Vlaamse universiteiten te veel gebouwen hadden in verhouding tot het aantal studenten. In Antwerpen beschikte het RUCA over 52.609 vierkante meter aan gebouwen, waarvan 23.112 vierkante meter een overcapaciteit was. Voor de drie Antwerpse instellingen samen zorgde dit voor een overinvestering van 2,43 miljard Belgische frank. Toch waren de instellingen op datzelfde moment nog aan het uitbreiden en konden ze hiervoor budget opnemen.¹⁰⁵⁴

Ondanks de ondernomen besparingsmaatregelen stond het RUCA er eind 1983 financieel niet beter voor. Het bestuur berekende dat er zes procent meer uitgaven dan inkomsten waren, waardoor ze een vijfjarensparplan uitwerkte. Er kwam ook een commissie die deze kredietoverschrijding moest aanpakken.¹⁰⁵⁵ De financiële bewegingsruimte werd alsmaar kleiner, maar desondanks voorzag het RUCA-bestuur in februari 1984 een krediet van drie miljoen Belgische frank voor de aankoop van wetenschappelijke apparatuur. Datzelfde jaar werd het RUCA gedagvaard om het aanvullend inschrijvingsgeld dat ze aan buitenlandse studenten vroeg terug te betalen. Het Europees Hof van Justitie in Straatsburg had deze bijkomende kost namelijk als discriminerend bestempeld.¹⁰⁵⁶ In juli 1985 eisten ongeveer 180 buitenlandse studenten hun geld terug aan het RUCA en het RUG, wat neerkwam op een totaal van 35 miljoen frank. Het Belgische parlement probeerde het arrest van 13 februari 1985 nog door een wetwijziging te omzeilen, maar een Gentse advocaat wilde deze poging als ongrondwettelijk laten afkeuren. Het was aan de rechtbanken van eerste aanleg in Gent en Antwerpen om hier op 2 en 4 september een oordeel over te vellen.¹⁰⁵⁷ Het voorval leidde tot een juridische krachtmeting tussen de Europese Commissie en de Belgische regering, waarbij het RUCA uiteindelijk het onderspit moest delven.¹⁰⁵⁸

Eind 1983 zat ook het AZ van de UIA in moeilijke papieren. De werkingstoelagen van het ziekenhuis lagen aan de basis van het financieel tekort. De Parlementaire Commissie van de UIA besprak deze problematiek op 28 oktober. Daarbij werd gedacht aan het betrekken van de provincie Antwerpen in het beheer van het ziekenhuis.¹⁰⁵⁹ Het UIA-bestuur zat vervolgens samen met gouverneur Kinsbergen, leden van de provincieraad, minister van Staat Frans Grootjans en de Antwerpse senatoren Hector De Bruyne (VU), Aloïs De Backer (PVV, 1937-

¹⁰⁵³ ‘Gemeenteraad van Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (9 november 1983), 19.

¹⁰⁵⁴ ‘Universiteiten hebben te veel gebouwen’, *Gazet van Antwerpen* (27 februari 1986), 6.

¹⁰⁵⁵ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 82, 83: De rector richtte in juni 1984 een cursusdienst in die werd opgenomen in een geplande centrale dienst Reprografie. Hiermee kwam hij tegemoet aan financiële put die de studentenorganisatie ASK had gecreëerd inzake de cursusdienst.

¹⁰⁵⁶ *Ibidem*, 83-84.

¹⁰⁵⁷ ‘Buitenlandse studenten vorderen vijfendertig miljoen inschrijvingsgeld terug’, *Gazet van Antwerpen* (24 juli 1985), 4.

¹⁰⁵⁸ ‘Discriminatie vreemde studenten kan België veel kosten’, *Gazet van Antwerpen* (26 september 1985), 1, 2.

¹⁰⁵⁹ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Algemene briefwisseling na plan I-II-III (102), ‘Brief van Grootjans aan Kinsbergen, 28 oktober 1983’.

2021), Isidore Egelmeersch (SP, 1929-2018) en Lode Hancké (SP, °1934). Ze bespraken in welke mate de provincie kon tussenkomen in de financiële moeilijkheden van het AZ.¹⁰⁶⁰ Daarna boog de provincieraad zich over een eventuele samenwerking met de UIA om het AZ binnen het kader van de nationale en Vlaamse ziekenhuisplanning uit te bouwen tot een supraregionaal ziekenhuis voor derdelijnszorg, wat supergespecialiseerde gezondheidszorg betekent.¹⁰⁶¹ Op basis van de onderzoeksresultaten van een technische werkgroep, stelde de bestendige deputatie op 25 juni 1984 op de provincieraad voor om het AZ eenmalig financieel te steunen met achthonderd miljoen Belgische frank door veertig procent van het ziekenhuisterrein op te kopen. Dit zorgde voor een aanzienlijke versterking van de geldelijke structuur van het academisch ziekenhuis dat voortaan zelfvoorzienend diende te zijn. Om de sturing en het algemeen beleid van het AZ te controleren, kwam er een Commissie van Toezicht bestaande uit vertegenwoordigers van de provincieraad, de bestendige deputatie en de UIA. Kinsbergen steunde als gouverneur deze beslissing door te argumenteren dat dit initiatief in lijn lag van de stimulerende rol die de provincie al jaren speelde bij de stichting en de verdere expansie van het universitair onderwijs in Antwerpen. Vervolgens zou de provincie vanaf 1988 vierhonderd miljoen aan de geaffilieerde ziekenhuizen toekennen.¹⁰⁶² Hierop kwam kritiek van de ACW-arrondissementen Mechelen en Turnhout, omdat de provincie zo zelf moest gaan lenen en een schuldenlast opliep van 1,4 procent.¹⁰⁶³

Bij de aanvang van het academiejaar 1984-85 trad een reeks van nieuwe universitaire besparingsmaatregelen in werking waar tijdens de verschillende openingsredes naar werd verwezen. Coens hield op 1 oktober de eerste toespraak aan de RUG. Om de verwachte klappen wat op te vangen, gaf de minister aan dat hij ernaar zou streven om voor het einde van het academiejaar voorstellen klaar te hebben om het universitaire financieringssysteem aan te passen. De toegekende subsidies per instelling hingen namelijk af van het aantal studenten, wat geen gunstige regeling was nu de studentenbevolking stagneerde. Dit hield RUG-rector Cottenie niet tegen om in zijn rede te benadrukken dat het gebrek aan middelen de universiteit niet in staat stelde om de economische uitdagingen te overwinnen. De teneur van de rectorale rede aan de UCL door Edouard Massaux (1920-2008) was dezelfde als die van zijn collega. Hij onderlijnde het belang van fundamenteel onderzoek voor de ontwikkeling van kennis. Samen met onderwijs bleef wetenschappelijk onderzoek volgens Massaux de beste investering voor de toekomst.¹⁰⁶⁴

¹⁰⁶⁰ Ibidem, 'Notulen van de vergadering van 6 december 1983 gehouden in verband met de participatie van de provincie in het Academisch Ziekenhuis van Antwerpen'.

¹⁰⁶¹ KINSBERGEN, 'De Universiteit Antwerpen', 196; 'Provincie Antwerpen wil AZA mee uitbouwen', *Gazet van Antwerpen* (14 december 1983), 1, 28.

¹⁰⁶² KINSBERGEN, 'De Universiteit Antwerpen', 196-197; 'Provincie koopt deel van AZA', *Gazet van Antwerpen* (26 juni 1984), 1, 24; 'Ongewijzigde belastingen in provincie Antwerpen', *Gazet van Antwerpen* (27 september 1984), 1, 28; ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Academische zitting ter ere van Minister van Staat en Ere-Gouverneur Andries Kinsbergen (25 maart 1994).

¹⁰⁶³ 'ACW Mechelen en Turnhout tegen ondoordachte steun aan AZ Edegem', *Gazet van Antwerpen* (21 juni 1984), 3.

¹⁰⁶⁴ 'Rector Dillemans: "Democratisering hoger onderwijs staat nog niet ver genoeg"', *Gazet van Antwerpen* (7 oktober 1986), 5.

Tijdens de gemeenschappelijke opening aan de Universiteit Antwerpen uitte UIA-rector Freddy Adams eveneens kritiek op de bezuinigingspolitiek: “Precies in een periode waarin men steeds meer verachtingen formuleert tegenover de universiteiten, worden zij geconfronteerd met een lawine van besparingen.” Adams suggereerde dat de onhaalbare saneringen in de rest van het onderwijs werden doorgeschoven naar de universitaire sector, “alsof hier verdere bezuinigen steeds zonder problemen kunnen”. De vermindering van de financiële middelen ging gepaard met meer verplichtingen en een toenemende overheidsinmenging inzake universitair onderzoek. Voor toepassingsgerichte disciplines leverde dit weinig problemen op, maar voor takken als de humane wetenschappen was deze evolutie zorgwekkend. Adams pleitte voor meer middelen zodat de universiteiten hun kerntaken naar behoren konden uitvoeren. Hij waarschuwde dat het universitaire apparaat snel beschadigd kon raken, maar dat het daarna moeilijker te repareren viel. Zo duurde het volgens hem een decennium om een onderzoeksgroep op kruissnelheid te brengen, terwijl deze op een aantal maanden blijvend kon worden ontworpen. Ook RUCA-rector Gustaaf Van Rompu klaagde de universitaire besparingen aan. Hij wilde meer middelen volgens een nieuwe verdeelsleutel. Van Rompu noemde de bezuinigen onlogisch, aangezien de universiteit een sleutelrol had binnen de veranderende maatschappij.¹⁰⁶⁵ Tijdens de plechtige academische opening van de KULAK repliceerde minister Coens in zijn toespraak op de geleverde kritiek. Hij stelde dat de universiteit een maatschappelijke verantwoordelijkheid had in ruil voor de grote investeringen die de gemeenschap leverde. Volgens de minister waren de genomen maatregelen om onnodige uitgaven weg te werken daarom te verantwoorden.¹⁰⁶⁶

Karel Van Goethem, directeur Academische Planning aan de UIA, meende in april 1985 dat de regering zich stilaan bewust werd van de discrepantie tussen enerzijds het belang dat ze hechtte aan intellectueel kapitaal als enige grondstof die het land rijk was en anderzijds de voortdurende besparingen op de uitgaven voor wetenschappelijk onderzoek en de universiteiten.¹⁰⁶⁷ Hij zag het nakende spaarplan van Coens dus nog niet als donkere wolk aan de hemel verschijnen (cf. *infra*). De autonomie van de universiteiten nam die zomer in elk geval toe met een volgende onderwijswet die vrije en rijksuniversiteiten verder op elkaar afstemde. Zo kreeg het wetenschappelijk personeel van beide instellingstypes voortaan dezelfde pensioenrechten. Coens benadrukte in de Kamer dat voorheen de regels van de rijksuniversiteiten op de vrije instellingen werden toegepast, maar dat de rollen nu omgedraaid waren, wat een grotere vrijheid voor de rijksinstellingen betekende. Daarbij deed hij volgende neoliberale uitspraak: “Een welvaartsmaatschappij moet middelen vinden om financiële ondersteuning vanuit de overheid te laten samengaan met responsabilisering van mensen en deelgroepen in de samenleving.”¹⁰⁶⁸

¹⁰⁶⁵ ‘Universiteiten moeten besparen’, *Gazet van Antwerpen* (29 september 1984), 3; ‘Akademiejaar aan universiteiten geopend onder het teken van de crisis’, *Gazet van Antwerpen* (2 oktober 1984), 1, 3.

¹⁰⁶⁶ ‘Voltijds universitair ambt vraagt volledige inzet’, *Gazet van Antwerpen* (3 oktober 1984), 3.

¹⁰⁶⁷ VAN GOETHEM, ‘Universiteit Antwerpen’, 22.

¹⁰⁶⁸ ‘Kamer werkt onderwijswet over universiteiten af’, *Gazet van Antwerpen* (5 juni 1985), 4.

1.4 Het Sint-Annaplan (1986)

Onder impuls van Guy Verhofstadt (PVV, °1953) als minister van Begroting en Wetenschappelijk Onderzoek, voerde de regering Martens VI in mei 1986 het Sint-Annaplan of Pinksterplan door.¹⁰⁶⁹ Dit grootschalige saneringsplan had ook implicaties voor het onderwijs. Onderwijsminister Coens werkte een spaarplan uit met een termijn van zeven jaar. De globale toelagen zouden voor alle Belgische universiteiten verder afnemen met 545 miljoen frank, wat voor de Vlaamse universiteiten 282 miljoen inhield. Om deze zware ingreep te compenseren, werd gebruik gemaakt van de beproefde methode van deregulering: de universiteiten kregen meer vrijheid in ruil voor minder middelen. De grootste besparing zou bij de sociale sector terechtkomen die maar liefst de helft van de staatstoelagen diende in te leveren. – Wel voorzag het uiteindelijke KB van 5 augustus 1986 ‘slechts’ een vermindering met 37,8 procent. Verder zouden de uitkeringen voor fictieve studenten met tien procent afnemen, wat vooral de UIA trof die hierdoor op twee jaar tijd 28,9 miljoen Belgische frank zou moeten inleveren. Daarnaast dienden de universiteiten hun ‘overtollige’ gebouwen ter beschikking te stellen van de Staat. Vervolgens wilde Coens de voorziene forfaitaire prijs per student voor het komende academiejaar verlagen. Ten slotte lichtte hij in juli toe dat de overheid niet langer de niet-geslaagde eerstejaars Geneeskunde en Tandheelkunde zou bekostigen. Universiteiten moesten de keuze maken om deze studenten te weigeren of om zelf voor de financiering ervan in te staan, wat leidde tot protest. De VLIR adviseerde de instellingen om bepaalde diensten af te slanken en de weggevalen budgetten voor de sociale sector op te vangen door het studiegeld te verhogen. De universiteitsbesturen volgden deze raad op, waardoor voor het academiejaar 1986-87 het inschrijvingsgeld aan elke universiteit voortaan gelijk was. Ze kantten zich wel tegen deze zoveelste besparingsoperatie, maar in plaats van op straat te komen, trachtten ze de maatregelen eerst af te zwakken door middel van stille diplomatie.¹⁰⁷⁰

Eind 1986 namen de studentenprotesten toe ten gevolge van de onderwijsbesparingen. Vooral de verhoging van het inschrijvingsgeld en de afbouw van de sociale betoelaging van het hoger onderwijs lagen daarbij zwaar op de maag.¹⁰⁷¹ In oktober deed de beheerraad van het RUCA voorstellen om te besparen in de sociale sector, wat leidde tot onvrede. De Raad van Beheer ontving tijdens haar volgende zitting een delegatie van studenten om te luisteren naar hun standpunten inzake het hogere studiegeld, de halvering van de sociale werking en de blokkering van de werkingstoelage.¹⁰⁷² In december gingen de studenten over tot actie. Aan het RUCA

¹⁰⁶⁹ SMEYERS en BUYST, *Het gestolde land*, 326.

¹⁰⁷⁰ VANSINTJAN, ‘Universiteiten krijgen zeven jaar om te saneren’, *Gazet van Antwerpen* (16 juni 1986), 5; PAULI, ‘Tien jaar Daniël Coens’, *Veto* (9 maart 1992), 4; ‘Onvolledige instellingen vooral getroffen’, *Gazet van Antwerpen* (24 juli 1986), 5; ‘Alleen bissers eerste jaar niet betoelaagd’, *Gazet van Antwerpen* (29 juli 1986), 1, 2; ‘Eén student geneeskunde kan tot 540.560 fr. kosten’, *Gazet van Antwerpen* (2 augustus 1986), 5; ‘Inschrijvingsgeld universiteiten overall even hoog’, *Gazet van Antwerpen* (28 augustus 1986), 10; ‘Wetenschapsbeleid in het Sint-Annaplan, II’, 4-6; ‘1986: Protest tegen de 13.000’, *UGentMemorie*.

¹⁰⁷¹ ‘Studenten staken (rustig) voort’, *Gazet van Antwerpen* (12 december 1986), 5; ‘Flanders’ Expo door RUG-ingenieurs bezet’, *Gazet van Antwerpen* (13 december 1986), 8.

¹⁰⁷² VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 89.

versperden ze de toegang tot de gebouwen. Vervolgens trokken ongeveer 750 studenten in stoet naar de Groenplaats met de slogan ‘Onderwijs is een universeel recht, geen gunst’. De betoging werd georganiseerd door het pas opgerichte Onafhankelijk Studentencomité Antwerpen (OSA). Er werd ook aan de RUG geprotesteerd door studenten en personeel.¹⁰⁷³ Enkele dagen later organiseerde het OSA een sleep-in aan de UFSIA om te protesteren tegen het Pinksterplan, met als leuze ‘De studenten liggen er wakker van’. Het hogere inschrijvingsgeld en de vermindering van de sociale betoelaging brachten volgens de studenten de democratisering van het hoger onderwijs in het gedrang.¹⁰⁷⁴

De begroting van het RUCA had voor het jaar 1987 een tekort van 9,2 miljoen Belgische frank, waardoor de instelling plande te besparen op de schoonmaak-, energiekosten en op de wedden. Daarnaast staakte het bestuur nieuwe aanwervingen bij het wetenschappelijk personeel en stelde het een afvloeiingsplan van tien mandaten voor.¹⁰⁷⁵ De Raad van Beheer besliste wel om het inschrijvingsgeld van 13.000 Belgische frank voor het academiejaar 1987-88 niet op te drijven.¹⁰⁷⁶ In april vond aan het RUCA een debat plaats over een volgend wetsontwerp dat het beheer van de rijksuniversiteiten verder wilde rationaliseren – het bijzonder decreet van 26 juni 1991 (cf. *infra*). Het ontwerp zou van deze instellingen openbare diensten met volledige rechtspersoonlijkheid maken. Daardoor zouden alle benoemingen voortaan door de universiteit zelf gebeuren en zou deze eigenaar worden van de (on)roerende goederen. Vervolgens behield de Raad van Beheer grotendeels haar functie, maar daarnaast zou het dagelijks bestuur in handen komen van een beperkt Rectoraal College. Ten slotte zou een beheerder de rol van van de administrateur vervangen.¹⁰⁷⁷ Volgens de VLIR was deze functionele autonomie van de rijksuniversiteiten noodzakelijk om beter in te kunnen spelen op de toenemende complexe vereisten van wetenschappelijk onderzoek en academisch onderwijs. De raad wenste dat de overheid haar taak beperkte tot het uitwerken van raamstatuten en basisregels. Universiteiten moesten volgens de VLIR meer ruimte krijgen om zelf initiatieven uit te werken, bijvoorbeeld het opleidingsaanbod eigenhandig rationaliseren door samen te werken en taken te verdelen.¹⁰⁷⁸

Eind 1989 ging het financieel nog steeds niet beter met het RUCA. Volgens de instelling vormde de opheffing van de basisfinanciering uit 1983 de oorzaak van de problemen. Toenmalig UFSIA-rector Jean Van Houtte en RUCA-assistent Bart Heijnen stelden terugblikkend op de situatie vast dat het eerder een kwistig financieel beleid was dat aan de basis van de tekorten lag. Er heerste een mentaliteit dat het aan de overheid was om bij te passen als de begroting ontoereikend bleek.¹⁰⁷⁹ De waarheid lag waarschijnlijk in het midden, waarbij

¹⁰⁷³ ‘Studenten staken (rustig) voort’, *Gazet van Antwerpen* (12 december 1986), 5; ‘Flanders’ Expo door RUG-ingenieurs bezet’, *Gazet van Antwerpen* (13 december 1986), 8.

¹⁰⁷⁴ ‘Antwerpse studenten protesteren al slapend’, *Gazet van Antwerpen* (19 december 1986), 26.

¹⁰⁷⁵ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 89.

¹⁰⁷⁶ ‘Inschrijvingsgeld RUCA ongewijzigd’, *Gazet van Antwerpen* (30 mei 1987), 2.

¹⁰⁷⁷ ‘Debat over autonomie van de rijksuniversiteiten in RUCA’, *Gazet van Antwerpen* (30 april 1987), 5.

¹⁰⁷⁸ TOLLEBEEK en NYS, *De stad op de berg*, 45, 63.

¹⁰⁷⁹ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 94, 114; ‘RUCA moet aan imagovorming doen’, *Gazet van Antwerpen* (17 januari 1990), 1; ‘RUCA gaat inbinden, UIA en UFSIA leven zuinig verder’, *Gazet van Antwerpen* (18 januari 1990), 31; Interview Jean Van Houtte (14 april

de inkrimpande begroting en het budgetbeheer beiden onderliggende factoren vormden. Het RUCA had het op dat moment in elk geval financieel moeilijker dan het UFSIA of de UIA, die ook hun eigen crisissen hadden gekend met respectievelijk de programmawet (1976) en de Plan Coens (1982) (cf. *supra*).¹⁰⁸⁰ Om te voorkomen dat de instelling op een faillissement afstevende, richtte ze in december de werkgroep Financiële Noodsituatie RUCA op die hervormingen moest doorvoeren om tegen het jaar 2000 tot een evenwichtige toestand te komen. Rector Walter Decler presenteerde vervolgens verschillende maatregelen, waaronder een streng personeelsbeleid met een afvloeiingsplan dat vooral het assisterend personeel zou treffen. Ten gevolge daarvan was er een herstructurering van de instelling nodig. Het RUCA diende op zoek te gaan naar externe middelen om het wetenschappelijk onderzoek te helpen bekostigen. Hiervoor moest de instelling sterker inzetten op haar imagovorming, wat onder meer kon door met de UFSIA en UIA naar buiten te treden als Universiteit Antwerpen.¹⁰⁸¹

*Figuur 8: Werkingstoelagen ('eerste geldstroom') voor de Nederlandstalige universiteiten en universitaire instellingen in miljoen BEF op basis van studentenaantal (begroting 1990)*¹⁰⁸²

Universiteit/-taire instelling	Werkingsstoelagen
KUL	5.554,4
RUG	3.570,9
VUB	1.938,7
UIA	789,0
UFSIA	673,7
RUCA	502,5
LUC	250,7
ITG	230,7
UFSAL	154,5
College Voor Ontwikkelingslanden	26,3
Protestantse Faculteit	8,9

2022), 1u04: “De UFSIA had de indruk dat het RUCA op grote voet leefde, terwijl ze weinig studenten hadden. De rijksinstellingen kregen oorspronkelijk meer middelen dan de vrije instellingen. Wij hadden de gewoonte om meer op onze centen te letten.”; Interview Bart Heijnen (6 maart 2023), minuut 17.

¹⁰⁸⁰ ‘Editoriaa’, *Universiteit Antwerpen* (9 januari 1990), 2.

¹⁰⁸¹ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 82, 91; ‘Editoriaa’, *Universiteit Antwerpen* (9 januari 1990), 2.

¹⁰⁸² LEUVEN, KADOC, *Daniël Coens*, nr. BE/942855/146/338, Nota voor de Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid, betreft: de wetenschapskredieten in de onderwijsbegroting 1990 (8 november 1989), 5-6: Naast deze eerste geldstroom kende de overheid nog op vier andere domeinen kredieten toe, namelijk de sociale toelagen voor de studenten, de universitaire infrastructuur, het wetenschappelijk onderzoek en een varia-categorie (werkingskosten van de regeringscommissaris, internationale samenwerking, honoraria voor raden en commissies, etc.).

Vervolgens kwam er op 17 januari 1990 een crisiscomité aan het RUCA samen om de toestand te bespreken. Verdere voorstellen om de daling van de financiële middelen op te vangen, waren onder meer de versterking van de studentenwerving door een uitbreiding van het onderwijsaanbod met kandidaatsopleidingen Landbouwwetenschappen en Informatica, een sterkere samenwerking met de UIA op vlak van onderzoeksinfrastructuur en de centralisering van alle afdelingen in twee universiteitsgebouwen, wat de verlating van het kasteel Den Brandt inhield. – Eind 1988 had de Raad van Beheer al beslist om verder te bezuinigen op het gebouwenpakket.¹⁰⁸³

In januari 1990 trad het uiteindelijke sanerings- en herstructureringsplan in werking dat in grote mate analoog was met het besparingsplan van de RUG. Tegen februari waren aan het RUCA de meeste werkingskredieten geblokkeerd. Personeelsleden klaagden anoniem in de pers dat er zelfs geen potlood meer te krijgen was.¹⁰⁸⁴ Onderzoekers waren als de dood waren voor defecte toestellen, omdat er zogenaamd geen geld was om deze te repareren. Nieuwe apparatuur kon volgens personeelsleden niet worden uitgekocht, omdat de rekeningen niet betaald werden.¹⁰⁸⁵ Het RUCA slaagde erin haar begrotingstekort tegen de lente sterk terug te dringen (cf. *infra*), maar toch worstelde het nog steeds met een structureel deficit van ruim honderd miljoen Belgische frank. Hierdoor keurde de Vlaamse regering een reeks van ‘dwingende suggesties’ goed aan het adres van de Raad van Beheer.¹⁰⁸⁶ In juli had de instelling nog steeds een deficit van 65 miljoen. Rector Declerck had aan de Vlaamse regering een overbruggingskrediet aangevraagd om het RUCA toe te laten de lopende onderzoeksprojecten dat jaar verder te zetten. De regering weigerde dit krediet omdat ze meende dat het centrum nog voldoende reserves had. Daarom vroeg de rector de steun van de Antwerpse politiek, waarna het college van burgemeester en schepenen zich in een brief tot minister Coens richtte. In de tussentijd voerde het RUCA een reeks bijkomende herstructureringsmaatregelen door om het deficit zelf zoveel mogelijk in te perken.¹⁰⁸⁷ Met de komst van het bijzonder decreet van 26 juni 1991 brak een volgende saneringsperiode aan (cf. *infra*).

¹⁰⁸³ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 82, 91; ‘Editoriaal’, *Universiteit Antwerpen* (9 januari 1990), 2.

¹⁰⁸⁴ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 93-94; ‘Ruca: afvloeiingen zijn niet meer te vermijden’, *Het Laatste Nieuws* (17 januari 1990); ‘RUCA geeft 100 mln. per jaar te veel uit’, *De Standaard* (18 januari 1990), s.p.

¹⁰⁸⁵ ‘Overall afblijven in het RUCA’, *Gazet van Antwerpen* (16 februari 1990), 31.

¹⁰⁸⁶ ‘RUCA-begrotingstekort reeds gehalveerd’, *Gazet van Antwerpen* (20 maart 1990), 25; ‘Ruca moet het zuiniger doen’, *De Standaard* (6 april 1990), s.p.; LEUVEN, KADOC, *Daniël Coens*, nr. BE/942855/146/534, Nota aan de leden van de Vlaamse executieve – Betreft: financiering van het Rijksuniversitair Centrum Antwerpen (31 maart 1990).

¹⁰⁸⁷ ‘Antwerps schepencollege vraagt begrip voor RUCA’, *Gazet van Antwerpen* (3 juli 1990), s.p.:

Afbeelding 49: Walter Declair, 21 september 1995
(FelixArchief, nr. 944#3635)

De opeenvolgende besparingen en de toenemende druk om het universiteitswezen zo rationeel en efficiënt mogelijk te maken, vormden na verloop van tijd belangrijke stimuli voor de Antwerpse universiteitsbesturen om een meer vergaande samenwerkingsvorm te overwegen. Dit leek regeringscommissaris Lode Vanhove al te voorspellen in zijn jaarrapport van 1974. Daarin stelde hij dat de uitbreiding van de onderwijsbevoegdheid en eventuele bezuiningsmaatregelen een nieuwe richting konden geven aan de verhouding onder de drie Antwerpse universitaire instellingen: “Ware het dan niet wijs dat deze instellingen zelf het initiatief zouden nemen tot een bezinning over de Universiteit Antwerpen?”¹⁰⁸⁸ Ook UIA-rector Clara verklaarde in mei 1982 in *De Morgen* dat de besparingen leerden dat men op lange termijn tot één Antwerpse universiteit moest komen en tot afspraken tussen de Vlaamse universiteiten om geldverspilling en concurrentie te vermijden: “Maar deze revolutie in het verzuilde België is niet voor morgen.”¹⁰⁸⁹ Het academisch landschap werd inderdaad alsmaar competitiever en de Antwerpse instellingen wilde de trein niet missen (cf. *infra*).

2. Toenemende eenwording onder het GBUA?

Nadat het Staatsblad op 16 maart 1979 het ‘decreet betreffende de samenwerking van de Antwerpse instellingen’ publiceerde, kon de inrichting van het Gemeenschappelijk Bureau Universiteit Antwerpen aanvangen.¹⁰⁹⁰ Kabinetschef Gaston Colebunders vroeg Kinsbergen om het bureau voor de eerste keer samen te stellen.¹⁰⁹¹ De gouverneur begon hier op 19 oktober mee door zes topfiguren van de drie instellingen samen te brengen: Luc Wauters en Louis Bruyns voor de UFSIA, Marie De Grootd en Emile Vanlommel voor het RUCA, Paul Van

¹⁰⁸⁸ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/374 (map 4), Verslag aan de Minister van Nationale Opvoeding over het jaar 1973 door Lode Vanhove, 12.

¹⁰⁸⁹ ‘Rektor: “Eenmaking Antwerpse universiteit onvermijdelijk”’, *De Morgen* (22 mei 1982), s.p.

¹⁰⁹⁰ ‘Dekreet op Antwerpse universiteiten in Staatsblad’, *Gazet van Antwerpen* (16 maart 1979), 12.

¹⁰⁹¹ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan III – GBUA (101), ‘Brief van Vanhove aan Kinsbergen, 27 september 1979’.

Remoortere en Robert Clara voor de UIA. Ze bepaalden dat de drie beheersraden de draagkracht van het decreet zouden onderzoeken. Eind 1979 zouden de instellingen elk twee leden aanwijzen voor het bureau, naast de zes eerdergenoemde personen die van rechtswege lid zouden zijn. Vervolgens diende de koning drie keer twee vertegenwoordigers aan te duiden om te zorgen dat er evenveel leden waren per instelling en dat er een ideologisch evenwicht was. Nadat de in totaal achttien leden geselecteerd waren, konden zij een voorzitter verkiezen. Colebunders leek al vanaf deze beginfase de gedoodverfde kandidaat.¹⁰⁹²

De voorzittersverkiezing kon van start gaan in januari 1980, nadat de drie instellingen hun vertegenwoordigers hadden verkozen.¹⁰⁹³ Kinsbergen nodigde de GBUA-leden op 5 maart uit op zijn kabinet om een kandidaat-voorzitter voor te dragen.¹⁰⁹⁴ Rector Clara prees Colebunders aan, [Antoon] Vandenberghe gaf UIA-hoogleraar Clement Neutjens (1928-2014) op en Van Neste schoof UFSIA-ondervoorzitter Jean Van Houtte naar voren.¹⁰⁹⁵ In april vond er op twee verschillende momenten een stemming plaats, doordat bij de eerste poging de vereiste drievierde meerderheid niet gehaald werd.¹⁰⁹⁶ Uiteindelijk raakte Colebunders met een ruime voorsprong verkozen. Hierop verklaarde Kinsbergen dat zijn opdracht om het GBUA voor de eerste keer volledig samen te stellen, afgerond was.¹⁰⁹⁷ Het bureau bestond uit achttien leden, waarvan de rectoren en vicerector of voorzitters van de drie instellingen, twee leden per instelling uit de beheersraad en zes leden die de koning aanduidde. Er dienden minstens twee vertegenwoordigers te zijn van de studenten, het wetenschappelijk personeel en van het administratief en technisch personeel. Van de achttien leden moest er een paritair evenwicht zijn tussen katholieken en niet-katholieken.¹⁰⁹⁸ Over deze levensbeschouwelijke balans stelde de Leuvense rector De Somer in zijn redevoering voor de viering van vijftig jaar Vlaams universitair onderwijs in november 1980, dat het Antwerpse universiteitswezen werk moest maken van een pluralistische samenwerking zonder daarbij te vervallen in dergelijke interne politisering: “Zolang op voorzitters, rectoren, beheerders en professoren het etiket geplakt wordt van een politieke of ideologische strekking, zal het geen echt plurale of geen echte universiteit zijn.”¹⁰⁹⁹

De plechtige installatie van het GBUA vond op 11 juni 1980 plaats in het Antwerpse provinciehuis. Kinsbergen gaf tijdens zijn toespraak aan dat het bureau een plaats van overleg

¹⁰⁹² ‘Colenbunders voorzitter Universiteit Antwerpen?’, *Gazet van Antwerpen* (23 oktober 1979), 4.

¹⁰⁹³ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan III – GBUA (101), ‘Brief van Kinsbergen aan Vanhove, 29 januari 1980’.

¹⁰⁹⁴ Ibidem, ‘Brief van Kinsbergen aan Vanhove, 26 februari 1980’.

¹⁰⁹⁵ Ibidem, ‘Brief van Vanhove aan Kinsbergen, 3 maart 1980’.

¹⁰⁹⁶ Ibidem, ‘Verslag van de vergadering van 16 april 1980 over de voordracht van ene kandidaat-voorzitter van het Gemeenschappelijk Bureau Universiteit Antwerpen’.

¹⁰⁹⁷ Ibidem; ‘Colebunders kandidaat-voorzitter bureau Universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (25 april 1980), 12.

¹⁰⁹⁸ KINSBERGEN, ‘De Universiteit Antwerpen’, 193; ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan II – Coördinatiecomité tot GBUA (100), ‘Kabinet provinciebestuur van Antwerpen, betreft: Installatie GBUA’; ‘Gemeenschappelijk Bureau Universiteit geïnstalleerd te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (12 juni 1980), 6.

¹⁰⁹⁹ ‘Universitair onderwijs richten naar wetenschappelijk onderzoek’, *Gazet van Antwerpen* (24 november 1980), 6.

en van goede menselijke relaties moest worden.¹¹⁰⁰ Calewaert hield als minister van Nationale Opvoeding* een rede waarin hij terugblikte op hoe hijzelf in 1973 het Coördinatiecomité installeerde en daarbij pleitte voor een tolerant gedeeld beleid dat versnippering en verspilling tegenging. Het viel hem op dat hij nu zeven jaar na datum dezelfde woorden wenste uit te spreken. Ten slotte benadrukte regeringscommissaris Vanhove in zijn voordracht dat het bestuur van het GBUA genuanceerd vakmanschap vereiste: “Als van een Scheldeloods die tot opdracht kreeg drie schepen tussen juridische en andere zandbanken heen te doen varen. Naar zee!”¹¹⁰¹ Vanhove had eerder in april een nota gestuurd naar Minister van Staat Segers over de samenwerking tussen de drie instellingen binnen het nieuwe overlegorgaan. Daarbij stelde hij zich de vraag in welke mate de drie geledingen ertoe bereid zouden zijn om hun eigen gewoonten en verworvenheden in de schaal te leggen om zo over te stappen van ‘het ik’ en ‘het mijn’ naar ‘het wij’ en ‘het onze’. Dat zou volgens de regeringscommissaris behoorlijk wat tijd vragen, wat achteraf beschouwd geen verkeerde inschatting was.¹¹⁰²

In september werd UFSIA-rector Louis Bruyns na één stemronde tot ondervoorzitter van het bureau verkozen.¹¹⁰³ Tijdens de gemeenschappelijke opening van 8 oktober, lichtte Colebunders in zijn rede het verschil toe tussen de betekenis van de Universiteit Antwerpen vóór en na het decreet van 1 augustus 1978. Zo zou het GBUA niet enkel over effectieve bevoegdheden beschikken, maar bestond nu ook de mogelijkheid om als één universiteit naar buiten te treden. De overheid kende de Universiteit Antwerpen wel nog niet de voordelen toe van een volledige universiteit, wat volgens Colebunders wel had gemogen.¹¹⁰⁴ De bijeenkomsten van het GBUA vonden voortaan plaats in villa La Chapelle, een neogotische hovenierswoning op het terrein van kasteel Den Brandt van waaruit het RUCA-bestuur opereerde.¹¹⁰⁵

Vanhove contacteerde in januari 1981 de voorzitter van het GBUA en in april de instellingshoofden met het verzoek om de werkzaamheden van het gemeenschappelijk bureau

¹¹⁰⁰ KINSBERGEN, ‘De Universiteit Antwerpen’, 193; ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan II – Coördinatiecomité tot GBUA (100), ‘Kabinet provinciebestuur van Antwerpen, betreft: Installatie GBUA’; Ibidem ‘Verslag aan de ministers van Nationale Opvoeding over het jaar 1980 door L. Vanhove, 31 december 1980’; ‘Gemeenschappelijk Bureau Universiteit geïnstalleerd te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (12 juni 1980), 6.

* Dit was op vlak van onderwijspolitiek een verwarrende periode, want van 18 mei 1980 tot 17 december 1981 was Calewaert de Nederlandstalige minister voor Nationale Opvoeding en Gaston Geens de Nederlandstalige adjunct-minister voor Nationale opvoeding. Daarbij was Calewaert bevoegd voor het rijksonderwijs (RUCA) en Geens voor het vrije onderwijs (UFSIA en UIA). Regeringscommissaris Vanhove moest hierdoor bijvoorbeeld rapporteren bij beide ministers.

¹¹⁰¹ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan III – GBUA (101), ‘Toespraak van Minister Willy Calewaert bij de instellatie van het GUBA, 11 juni 1980’.

¹¹⁰² LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/375, Nota door Vanhove i.v.m. de samenwerking onder de drie instellingen aan Segers (14 april 1980).

¹¹⁰³ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan III – GBUA (101), ‘Brief van Vanhove aan Kinsbergen, 15 september 1980’.

¹¹⁰⁴ ‘Antwerps universitair jaar plechtig ingezet’, *Gazet van Antwerpen* (9 oktober 1980), 10.

¹¹⁰⁵ Interview Francis Van Loon (17 januari 2023), minuut 29.

te verruimen tot meer dan enkel administratieve en organisatorische initiatieven.¹¹⁰⁶ Enkel door de wetgever te bewijzen dat de instellingen zich rationeel konden organiseren, zou deze bereid kunnen zijn een universitair statuut toe te kennen aan de Universiteit Antwerpen.¹¹⁰⁷ RUCARector De Groodt repliceerde dat ze graag wenste bij te dragen tot de groei van de federale Universiteit Antwerpen. UIA-voorzitter Van Remoortere en rector Clara meenden dat het orgaan doeltreffender kon worden wanneer de luisterbereidheid van Colebunders zou toenemen en als de sfeer meer ontspannen zou zijn. GBUA-ondervoorzitter Bruyns onderkende de inefficiënte werkwijze van het bureau: “Het volstaat blijkbaar niet punten op de agenda te brengen, want die werden ofwel nog niet aangesneden of verzonden in werkgroepen.” Vanhove maakte de observatie dat de kern van het probleem bij het voorzitterschap van Colebunders lag, die volgens de regeringscommissaris geen warme persoonlijkheid was die de voor een sterk groepsgevoel zorgde of het nodige enthousiasme bij de leden wist op te wekken om zich te engageren voor een gedeeld beleid. Hij omschreef de GBUA-werking beeldrijk als: “alles heeft nogal de klank van papier en telemachine.”¹¹⁰⁸ De regeringscommissaris streefde ernaar om een nieuwe dynamiek te geven aan het GBUA. Hiervoor schreef hij de nota: *Wordt “Universiteit Antwerpen” een universiteit?* Vanhove hoopte dat indien de drie instellingen zich rationeel zouden organiseren en doelmatig functioneren, de wetgever bereid zou zijn om de Universiteit Antwerpen te erkennen als een volwaardige universiteit met alle bijbehorende wettelijke ‘privileges’.¹¹⁰⁹

Colebunders leek de boodschap begrepen te hebben. Tijdens de opening van het academiejaar 1981-82 stond zijn rede in het teken van ‘meer eenmaking binnen de Universiteit Antwerpen’. De voorzitter begon met het ontstaan van het GBUA te schetsen en klaagde daarbij dat er van de vooropgestelde samenwerking of eenmaking nog weinig in huis was gekomen. Een recent voorstel van decreet voorzag ondertussen wel de overheveling van meer bevoegdheden naar het orgaan. De oproep tot een verdere eenmaking leidde echter tot protest onder het personeel. ACV-personeelsleden (LBC en CCOD) deelden vlugschriften uit waarin ze de zogenoemde ‘machtsgreep van Colebunders’ aanklaagden. De voorzitter trok volgens hen te veel macht naar zich toe in het ontwerp van overeenkomst ‘betreffende het toekennen van beslissingsbevoegdheden aan het GBUA’. Dit voorstel dreigde de zelfstandigheid van de autonome instellingen aan te vallen. Volgens het vlugschrift was eigenheid dé waarborg voor een effectieve en efficiënte samenwerking binnen de Universiteit Antwerpen.¹¹¹⁰ In januari herhaalden ze hun stellingname ten aanzien van de overheveling van bevoegdheden. Aangezien het GBUA niet over een eigen syndicaal orgaan beschikte, vonden ze dat de belangen van het

¹¹⁰⁶ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan III – GBUA (101), ‘Brief van Vanhove aan Van Remoortere, 6 april 1981’; *Ibidem*, 11_100, ‘Verslag over het jaar 1981 aan de ministers die het Nederlandstalig universitair onderwijs in hun bevoegdheid hebben door L. Vanhove, 21 januari 1982’.

¹¹⁰⁷ *Ibidem*, Plan III – GBUA (101), ‘Nota Vanhove “Wordt Universiteit Antwerpen een Universiteit”, april 1981’.

¹¹⁰⁸ *Ibidem*, ‘Brief van Vanhove aan Kinsbergen, 18 mei 1981’.

¹¹⁰⁹ *Ibidem*, ‘Brief van Vanhove aan P. Van Remoortere, 6 april 1981’; LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/375 (map 5), Brief van Vanhove aan Colebunders (6 april 1981).

¹¹¹⁰ ‘Akademiejaar begon te Antwerpen met protest’, *Gazet van Antwerpen* (29 september 1981), 2.

personeel onvoldoende beschermd werden. Het bureau mocht de inspraak en de sociale belangen van de werknemers niet ondermijnen.¹¹¹¹

Dit hield Colebunders niet tegen om zijn pleidooi voor toenemende samenwerking verder te verspreiden. In een persnota van 21 november 1981 gaf hij aan er stellig van overtuigd te zijn dat de drie instellingen verder naar elkaar zouden toegroeien, niet enkel omdat dit voor de hand liggende voordelen met zich meebracht, maar ook omdat de publieke opinie en de politiek het niet langer zouden aanvaarden dat geld en energie bleef verspild worden aan een irrationele versnippering.¹¹¹²

Tijdens de academische openingen voor de jaren 1982-83 en 1983-84 wijdde Colebunders in zijn redevoeringen telkens aandacht aan de gemeenschappelijke initiatieven die de instellingen ondernamen, bijvoorbeeld inzake sport, personeelsadministratie, informatieverstrekking en de bibliotheken. De drie traden eveneens regelmatig naar buiten als ‘Universiteit Antwerpen’, zoals tijdens de Universitaire Vredesdag van 1 maart 1982. Dit gold niet voor vertegenwoordiging in wetenschappelijke instanties als het NFWO. Daarnaast waren er volgens Colebunders om financiële redenen nog geen stappen gezet in de richting van het samenvoegen van onderwijsopdrachten. De instellingen hielden wel vast aan hun wens om het statuut van universiteit te bekomen.¹¹¹³

Met de start van het academiejaar 1984-85 volgde toenmalig GBUA-ondervoorzitter Bruyns Colebunders op als voorzitter van het bureau. Gustaaf Van Rompu nam vervolgens de functie van ondervoorzitter op zich. Colebunders erkende tijdens zijn afscheid dat de institutionele integratie de voorbije vier jaar niet naar behoren was opgeschoten.¹¹¹⁴ Nu er een UFSIA-vertegenwoordiger voorzitter was, leefde de hoop dat er meer vaart zou komen in de werking van het orgaan. De katholieke instelling stond er namelijk om gekend de partner te zijn die het meest de bal afhield wanneer het aankwam op verdere coöperatie. Bij de opname van zijn mandaat verklaarde Bruyns:

¹¹¹¹ ‘Kristelijk-gesyndikeerden herhalen eis voor inspraak aan UIA’, *Gazet van Antwerpen* (18 januari 1982), 3.

¹¹¹² ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Redevoering R. Clara, ‘Antwerpen groeipool’ en rol van de Antwerpse Universiteit (10 februari 1982), 24; Ibidem, Persbericht ‘Universiteit Antwerpen’, 21 november 1981.

¹¹¹³ ‘Besparingen drukken op Antwerpse universiteiten’, *Gazet van Antwerpen* (28 september 1982), 24; ‘Informatiedag op Antwerpse universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (22 januari 1983), 26; ‘Infonamiddag Universiteit Antwerpen werd daverend sukses’, *Gazet van Antwerpen* (3 februari 1983), 21; ‘Vredesdag aan de UIA’, *Gazet van Antwerpen* (10 februari 1983), 23; Dit was ook de insteek van het artikel ‘Wat is naar Belgisch recht een universiteit?’ (1981) door Lode Vanhove. Zie daarbij eveneens: ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan III – GBUA (101), ‘Wordt “Universiteit Antwerpen” een universiteit?’, ‘Rektor Clara: artsen moeten werk verdelen’, *Gazet van Antwerpen* (27 september 1983), 36.

¹¹¹⁴ ‘Van Rompu verwerpt nieuwe besparingen’, *Gazet van Antwerpen* (2 oktober 1984), 3.

“De samenwerking onder de Antwerpse Universitaire instellingen vertoont verschillende kenmerken, die nu eens als positief dan weer als negatief kunnen bestempeld worden. Tegenstellingen van personen, van instellingen, van ideologieën en van belangen zijn ongetwijfeld een rijkdom, maar ook een handicap wanneer het er op aankomt mensen samen te brengen voor de realisatie van hetzelfde doel: de Universiteit Antwerpen.”¹¹¹⁵

Tijdens de uitreiking van zes eredoctoraten in het kader van de viering ‘20 jaar universiteit Antwerpen’, sprak Bruyns in zijn inleidende toespraak over de moeizame wordingsgeschiedenis van de Antwerpse universiteit. Hij noemde het “een gestage groei in eensgezindheid, verscheidenheid en eigenheid.” Daarbij merkte hij op dat de Universiteit Antwerpen als één duidelijk afgelijnde instelling nog niet bestond. De samenwerking tussen de drie geledingen verliep langzaam omdat de instellingen nog te weinig bereid waren om bevoegdheden over te hevelen naar het GBUA. Toch bespeurde Bruyns steeds meer tekenen van coöperatie, zoals het recente samenwerkingsakkoord met de universiteit van Utrecht of de afspraak tussen het RUCA en de UFSIA om vanaf het academiejaar 1985-86 te starten met een gemeenschappelijke opleiding Maritieme Wetenschappen. Naar aanleiding van deze viering kwam er bovendien voor het eerst een logo voor de Universiteit Antwerpen en waren er plannen om een jubileumboek uit te geven, wat uiteindelijk niet doorging.¹¹¹⁶

2.1 Geveinsde eenmaking

Met de opening van het academiejaar 1985-86 hield voorzitter Bruyns een pleidooi voor ‘de bevrijding van de Universiteit Antwerpen’. Hij verzocht de overheid om de wettelijke belemmeringen weg te werken die de groei van de Antwerpse instellingen tegenhielden. Bruyns doelde specifiek op de opleidingen waar de UIA momenteel geen licentiaten voor mocht inrichten, maar wel doctoraten in aanbod. Universiteiten beschikten in tegenstelling tot universitaire instellingen over een onderwijsbevoegdheid om nieuwe opleidingen op te starten. Dat de UFSIA, het RUCA en de UIA dit niet mochten, beschouwde de GBUA-voorzitter als een onterechte achteruitstelling en een aanfluiting van de universitaire zending.¹¹¹⁷ – Eenzelfde aanklacht werd eerder in april 1985 gemaakt door Karel Van Goethem in het tijdschrift

¹¹¹⁵ ‘Prof. Bruyns aan hoofd Universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (7 augustus 1984), 1, 20; ‘Vlaamse regering benoemt gewezen UFSIA-rector Bruyns’, *Gazet van Antwerpen* (6 september 1984), 2; ‘Nieuwe ondervoorzitter Antwerpse Universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (20 november 1984), 19; ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Toespraak Clara tijdens de opening van het academiejaar 1988-89, 2.

¹¹¹⁶ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 84-85; ‘Wedstrijd voor embleemontwerp Universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (5 april 1985), 3; ‘Antwerpen heeft al 20 jaar een universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (26 april 1985), 3; ‘Universiteiten Utrecht en Antwerpen gaan samenwerken’, *Gazet van Antwerpen* (1 juni 1985), 34; ‘Specialisatieprogramma Maritieme Wetenschappen’, *Gazet van Antwerpen* (3 juli 1985), 21; ‘Specialisatieprogramma Maritieme Wetenschappen aan UIA’, *Gazet van Antwerpen* (16 juli 1985), 18.

¹¹¹⁷ DE BELDER, ‘Louis Bruyns: “Wij zijn veel te braaf”’, *Gazet van Antwerpen* (5 oktober 1985), 7.

Contact.¹¹¹⁸ Later in de maand oktober gaf Bruyns in de *GVA* aan dat de instellingen dienden uit te groeien tot een federale Universiteit Antwerpen met dezelfde rechten als de Nederlandstalige universiteiten van Gent, Leuven en Brussel. Hij keek daarvoor naar Zwitserland, waar een sterk uitgebouwd federaal systeem van gedelegeerde beslissingsmachten efficiënt functioneerde. Het naast elkaar bestaan van de drie instellingen, werkte voor de buitenwereld als een psychologische rem. De Universiteit Antwerpen moest een geheel zijn, zonder daarbij over te gaan tot een volledige fusie, wat volgens de GBUA-voorzitter geen haalbare kaart was. Met de formule van federalisme wilde hij dat de drie geledingen de meeste beslissingsbevoegdheid behielden, zoals inzake het benoemingsrecht, het beheer van de financiële middelen en het onderwijscurriculum. De ‘grote waarden’ van de onderliggende autonome eenheden dienden volgens hem bewaard te blijven. Het GBUA moest dienst blijven doen als een centraal beslissingsorgaan, zonder daarbij uit te groeien tot een vierde rechtspersoon.¹¹¹⁹

De visie van Bruyns was dus niet revolutionair. Hij had geen eenmakingsproces voor ogen waarbij de Universiteit Antwerpen zou transformeren tot een unitaire instelling. In feite veranderde er weinig tot niets: de drie instellingen bleven individueel over de belangrijkste bevoegdheden beschikken en de macht van het GBUA nam niet toe. Het enige verschil is dat Bruyns naar de buitenwereld, en vooral naar de politiek toe, de Universiteit Antwerpen de schijn wilde geven van een verenigde universiteit, zodat deze ook de daarmee verbonden wettelijke privileges kon bekomen. Deze insteek zouden de Antwerpse universiteitsbesturen de volgende jaren blijven volgen, waarbij het pleidooi voor een erkenning als universiteit steeds luider klonk.

Naar aanleiding van een ministeriële dreiging om de werkingskosten van de Antwerpse instellingen ernstig in te krimpen, gaf het GBUA eind 1986 aan de juristen Camille Paulus (toen ook voorzitter van het LVV en ondervoorzitter van de UIA) en Fernand Van Neste (UFSIA-hoogleraar) de opdracht om ‘een voorstel tot hechtere integratie’ uit te werken. Dit uiteindelijke advies stelde voor dat de drie instellingen hun eigenheid zouden behouden, maar de wetgever wel zouden verzoeken om erkend te worden als één universiteit. Hierdoor zouden de instellingen dezelfde onderwijs- en diplomabevoegdheden krijgen als de Belgische universiteiten en konden ze zich sterker profileren binnen interuniversitaire en wetenschappelijke organen. Om dit te realiseren diende het GBUA wel meer bevoegdheden te verkrijgen, met name inzake de verdeling van de werkingskosten, de bepaling van het opleidingsaanbod en het aanduiden van vertegenwoordigers voor de Universiteit Antwerpen.¹¹²⁰ Op 4 februari 1987 wisselden de leden van het GBUA van gedachten over dit

¹¹¹⁸ VAN GOETHEM, ‘Universiteit Antwerpen’, 22: “In tegenstelling tot andere universiteiten kan de Universiteit Antwerpen immers slechts in een beperkt aantal studierichtingen diploma’s uitreiken. De wijze waarop de Universiteit Antwerpen dit beperkte mandaat heeft gerealiseerd is echter het beste pleidooi voor een snelle toekenning van een volwaardige universitaire diplomawaaier. Een faculteit toegepaste wetenschappen (ingenieursstudies) zou voor de industrieel belangrijkste zone van het land geen luxe zijn.”

¹¹¹⁹ ‘Zwitserland voorbeeld universiteit Antwerpen?’, *Gazet van Antwerpen* (26 oktober 1985), 3.

¹¹²⁰ LENDERS, *Ontstaan en groei van de universiteit van Antwerpen*, 73-74.

voorstel. Alvorens zich hierover uit te spreken, wenste het bureau dat de drie beheersraden een reactie formuleerden. Waar het RUCA- en UIA-bestuur hun goedkeuring gaven, ging de Algemene Vergadering van de UFSIA niet akkoord. Het was met name de TEW-faculteit (tevens de grootste faculteit binnen het Antwerpse universiteitswezen) die bezwaren had. De faculteit vond dat het voorstel te veel financiële onzekerheden bevatte. Zo kon het GBUA de middelen wel onder de instellingen verdelen, maar het bureau kon niet waken over hun financieel beleid. De Algemene Vergadering vond het te riskant dat een partner op een dag kon aankloppen bij het bureau met geldelijke tekorten. Daarbij verwees ze wellicht naar het RUCA, dat doorheen de jaren 1980 ingrijpende besparingen moest doorvoeren vanwege zijn hoogopgelopen tekorten (cf. *supra*). TEW-UFSIA was niet geheel tegen een nauwere integratie, maar de faculteit wilde het eigen financieel bestel niet ondermijnen. Na de afwijzing gaf het GBUA de opdracht aan de Algemene Vergadering van de UFSIA om een alternatief voorstel te formuleren. Dit zou twee jaar op zich laten wachten, maar de idee werd in de tussentijd niet losgelaten.¹¹²¹

De trage toenemende samenwerking bleef ook buiten de universitaire instellingen niet onopgemerkt. Wanneer Kinsbergen gehuldigd werd voor zijn twintig jaar als gouverneur, merkte hij op dat de Universiteit Antwerpen onvoldoende eengemaakt was. Hij wilde komen tot een structuur waarbinnen de hele Universiteit Antwerpen gepersonifieerd werd, bijvoorbeeld door slechts één rector te hebben die als boegbeeld voor de universiteit kon optreden, of een kleine groep aan bestuurders die de instelling kon belichamen. De Universiteit Antwerpen diende volgens Kinsbergen zich meer als een blok te presenteren, bijvoorbeeld in het aanvragen van fondsen bij het NFWO.¹¹²²

Bij de opening van het academiejaar 1987-88 hielden zowel GBUA-voorzitter Bruyns als RUCA-rector Wilfried Dierick (1928-2014) een rede waarin ze aandrongen op een erkenning van de Universiteit Antwerpen als volledige en volwaardige universiteit om zo dezelfde bevoegdheden te krijgen als de klassieke universiteiten. Aangezien de Antwerpse instellingen niet over een volledige onderwijsbevoegdheid beschikten, putten ze alle mogelijkheden die er waren uit. Zo kwamen er steeds meer specialisatie-opleidingen om studenten voor te bereiden op het snel evoluerende werkveld. Daarvoor konden de instellingen niet rekenen op overheidssteun, dus diende ze haar financiering elders te halen, bijvoorbeeld in samenwerking met de Antwerpse bedrijfswereld.¹¹²³

¹¹²¹ Ibidem, 73-74; ANTWERPEN, Archief Rijkscommissaris Jan De Groof, GBUA 1980-1988, 'Notulen van de vergadering van 4 februari 1987', 3-5: Structuur Universiteit Antwerpen; Ibidem, UFSIA AV 85, 86, 87, 'Procesverbaal van de 195ste zitting van de Algemene Vergadering gehouden op 24 februari 1987', 2523; ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Redevoering R. Clara, 'Antwerpen groeipool' en rol van de Antwerpse Universiteit (10 februari 1992), 23-24; Ibidem, Desiderata Universiteit Antwerpen. Perspectief van de UFSIA (28 april 1989), p. 1-2; 'Derde universiteit in Vlaanderen wil niet als kleine broertje behandeld worden', *Universiteit Antwerpen*, 8 (oktober 1989), 6.

¹¹²² 'Andries Kinsbergen twintig jaar gouwheer', *Gazet van Antwerpen* (17 september 1987), 26.

¹¹²³ 'Universiteit Antwerpen moet volledig worden', *Gazet van Antwerpen* (29 september 1987), 2.

Na dit pleidooi voor erkenning als ‘eengemaakte’ universiteit, polste de *Gazet van Antwerpen* naar reacties bij de politiek, de VLIR en de Antwerpse universiteitsbestuurders. Onderwijsminister Coens (CVP) wachtte het samenwerkingsvoorstel nog af. Zowel hij als de VLIR stonden op zich positief ten aanzien van een erkenning als volledige universiteit, maar dan moest er eerst sprake zijn van een eenmaking. Nu leken de instellingen nog sterk vast te houden aan hun zelfbestuur omdat ze schrik hadden voor eventuele nadelen. Coens erkende wel de meerwaarde van de eigenheid van de drie geledingen. De persoonlijkheid van de instellingen vormde namelijk een wezenlijk onderdeel van hun imago. Oost-Vlaams senator De Bondt (CVP) begreep de voorzichtige houding die vooral de UFSIA aannam: “Alles moet gebeuren in een geest van vertrouwen en constructieve tolerantie, maar dat zou niet mogen uitmonden in een overwicht tot en met de eliminatie van een ander.” Ook UFSIA-rector Louis (Lodewijk) Van Bladel (1923-2000) onderschreef dit standpunt. Een eenmaking zou ertoe leiden dat de UFSIA en het RUCA minder middelen zouden ontvangen in het voordeel van de UIA, aangezien aan alle grote universiteiten de kandidatuuropleidingen financieel bijdroegen voor de bekostiging van de licenties. Van Bladel stelde dat de eenheid niet versterkt kon worden wanneer de pijlers werden afgezwakt. Bovendien zouden de instellingen hun eigenheid moeten inleveren bij een harde eenmaking. Het verlies van imago, van het eigen sociaal en levensbeschouwelijk cachet, betekende volgens Van Bladel eveneens een afname van aantrekkingskracht. Dit laatste kon een daling van het aantal studenten in de hand werken, wat weerom financiële implicaties inhield. Daarom was Van Bladel eerder voorstander van een confederale dan van een federale Universiteit Antwerpen. Hierdoor konden de instellingen hun identiteit behouden en tegelijkertijd genieten van een volledige onderwijsbevoegdheid. Adams kwam als rector van de UIA op voor een verdere samenwerkingsvorm. Hij stelde zijn collega’s gerust door aan te geven dat bij de verdeling van de koek niemand mocht winnen of verliezen. Adams sprak over de realisatie van de Universiteit Antwerpen als een budgettaire en politieke eenheid met een duidelijke vertegenwoordiging naar buiten toe: “Dat is mijn belangrijkste hoop voor het jaar 2000: dat de ene, Universiteit Antwerpen zou zijn gerealiseerd.” Tegelijkertijd wilde hij dat elke instelling voor haar eigen bestuur bleef instaan. Ten slotte meenden de drie rectoren dat er sinds 1965 al een hele weg was afgelegd. De mentaliteit was veranderd, het vertrouwen en de samenwerking tussen de instellingen was gegroeid.¹¹²⁴

¹¹²⁴ VANSINTJAN, ‘De ene Antwerpse Universiteit: van wens naar realiteit’, *Gazet van Antwerpen* (9 oktober 1987), 7.

2.2 Verbindende studenteninitiatieven

Het aantal gedeelde initiatieven was tijdens de tweede helft van de jaren 1980 inderdaad toegenomen. Naast de bovengenoemde gemeenschappelijke opleiding Maritieme Wetenschappen maakten de Antwerpse instellingen in 1985 tijdens Flanders Technology de oprichting van het Instituut voor Materiaalwetenschappen (IMS) – onder supervisie van het GBUA – bekend. Dit instituut richtte zich tot toepassingsgerichte projecten in samenwerking met partners binnen de industrie als Agfa-Gevaert, Bell, Solvay en Unilever.¹¹²⁵ De Antwerpse instellingen bundelden vervolgens de krachten op vlak van ontwikkelingssamenwerking. Daarbij werd de raad van het Instituut voor Administratieve Wetenschappen binnen het College voor Ontwikkelingslanden (RUCA) uitgebreid met een directeur van het Centrum Derde Wereld (UFSIA) en de voorzitter van de Commissie voor Ontwikkelingssamenwerking (UIA). Onder de noemer van Universiteit Antwerpen werd tijdens het academiejaar 1987-88 het programma European Studies, de richting Bestuurswetenschappen en een vrije cursus Vrouw & Samenleving ingericht (cf. *infra*).¹¹²⁶ In februari van 1988 verscheen vervolgens het eerste nummer van *Universiteit Antwerpen*. Dit universiteitsblad moest een bindmiddel vormen tussen de drie instellingen, aangezien het contact tot dan toe eerder beperkt bleef. Bruyns schreef in het inleidend woord dat de Universiteit Antwerpen in de eerste plaats een bewegende samenbundeling van drie instellingen was. Daarnaast moest het blad de buitenwereld informeren van wat er aan de Universiteit Antwerpen gebeurde.¹¹²⁷

Afbeelding 50: 24 urenloop Asculapia-Sofia, s.d.
(UArchief, Digitaal fotoarchief Vincent Jauniaux, archiefUA, geneeskunde, oude foto's gen)

¹¹²⁵ SOMERS, 'Universiteit Antwerpen bundelt kracht van veertien laboratoria', *Gazet van Antwerpen* (28 februari 1985), 4.

¹¹²⁶ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 89, 92.

¹¹²⁷ 'Universiteit Antwerpen heeft een eigen tijdschrift', *Gazet van Antwerpen* (12 februari 1988), 3; 'Editoriaal', *Universiteit Antwerpen* (februari 1988), 5.

Het waren echter de studenten die tijdens de jaren 1980 voor de meeste gemeenschappelijke activiteiten instonden. Al vanaf 1973 organiseerden de faculteiten Rechten en Geneeskunde jaarlijks een estafette-loop van 24 uur. Dit massa-evenement bracht telkens honderden studenten van de verschillende instellingen samen die op die manier ook in een sfeer van gezonde competitie met elkaar verbroederden.¹¹²⁸ In 1986 ontstond naar aanleiding van de twintigste verjaardag van de Universiteit Antwerpen een gelijkaardig initiatief, de universitaire stratenloop. De drie overkoepelende studentenverenigingen van de UFSIA, het RUCA en de UIA organiseerden dit evenement om de band tussen de drie instellingen te versterken. Het loopparcours verbond de drie campussen met elkaar waardoor ze de deelnemers wilden bewustmaken van hoe dicht de instellingen in feite bij elkaar lagen, want deze fysieke afstand werkte over het algemeen niet bevorderend voor het eenheidsgevoel. Aan de stratenloop konden nu ook studenten van alle faculteiten deelnemen. De instelling die het beste resultaat behaalde, won de wisselbeker. Hierdoor bestond er toch enige onderlinge rivaliteit.¹¹²⁹

Het Antwerpse studentenleven werd verder verbonden door de oprichting van verenigingen. Zo ontstond in maart 1980 het Seniorenkonvent (SK), dat zich engageerde voor de coördinatie van het Antwerpse studentenleven. Het verenigde alle praesessen van Antwerpse studentengroepen en stimuleerde daarbij een pluralistische samenwerking. Het SK legde bijvoorbeeld contacten met de verschillende studentenclubs, -kringen, -verenigingen en het lanceerde eenzelfde codex voor alle Antwerpse studenten. Hiermee beoogde het de uitbouw van een eengemaakt Antwerps studentenwezen.¹¹³⁰ In 1982 ontstond eveneens de Vereniging Antwerpse Studenten die de activiteiten van de drie overkoepelende studentenverenigingen van de UFSIA, het RUCA en de UIA op elkaar afstemde.¹¹³¹ – Deze is niet te verwarren met de Vereniging van Antwerpse Studenten (VAS) (cf. *supra*).

Hoewel Antwerpen op vlak van studentenaantallen een van grootste studentensteden van België was, werd ze zelden zo aanzien. De Scheldestad stond vooral bekend voor de haven, de diamantsector, het barokke erfgoed, en door de Antwerpse zes groeide haar reputatie als internationale modestad. Facetten als deze overschaduwden het universiteitsgebeuren. Daarnaast droegen de versnippering van het academische landschap en de prille leeftijd van de universitaire instellingen niet bij tot de associatie van Antwerpen met een universiteitsstad.¹¹³²

¹¹²⁸ ‘Antwerpse studenten gaan weer 24 uur lopen’, *Gazet van Antwerpen* (27 september 1973), 9.

¹¹²⁹ ‘De Antwerpse studenten laten zich niet kennen!’, *Gazet van Antwerpen* (18 februari 1986), 17; ‘Universitaire stratenloop werd knaller’, *Gazet van Antwerpen* (20 februari 1986), 19.

¹¹³⁰ ‘Antwerpen heeft (ook) een Seniorenkonvent’, *Gazet van Antwerpen* (14 maart 1980), 25.

¹¹³¹ ‘Studenten betogen op 17 februari’, *Gazet van Antwerpen* (26 januari 1982), 17; ‘Studenten zijn het beu maar betogen niet’, *Gazet van Antwerpen* (6 februari 1982), 25.

¹¹³² ERNALSTEEN, ‘De grote inbreng van de studentenorganisaties’, *Gazet van Antwerpen* (9 februari 1988), 7.

2.3 De Vlaamse erkenning van een confederale Universiteit Antwerpen?

De regionalisering van onderwijs was met de eerste staatshervorming van 1970 nog niet mogelijk door de te grote politieke en ideologische tegenstellingen. Ook met de tweede grondwetsherziening van 1980 bleef het onderwijsbeleid een federale aangelegenheid, maar er kwamen bijvoorbeeld wel twee onderwijsministers. Pas vanaf de derde staatshervorming, die in 1988 aanving, zouden de gemeenschappen quasi de volledige bevoegdheid over onderwijs bekomen. Ook het universitair onderwijs werd overgeheveld. De ministerraad keurde in november 1989 een KB goed dat de spelregels vastlegde voor de samenwerking tussen enerzijds de nationale overheid en anderzijds de gewesten en gemeenschappen inzake de concurrerende bevoegdheid van wetenschapsbeleid.¹¹³³ Zo behoorde de zeggenschap over economisch en industrieel onderzoek voortaan tot de gewesten en gemeenschappen, maar de nationale overheid behield het recht om onder bepaalde voorwaarden toch onderzoeksprojecten te ontwikkelen op de bevoegdheidsterreinen van de deelgebieden. Daarnaast werd het NFWO geleidelijk aan opgedeeld op basis van taal, waarbij de gemeenschappen de financiering van het fonds grotendeels op zich namen (cf. *infra*).¹¹³⁴

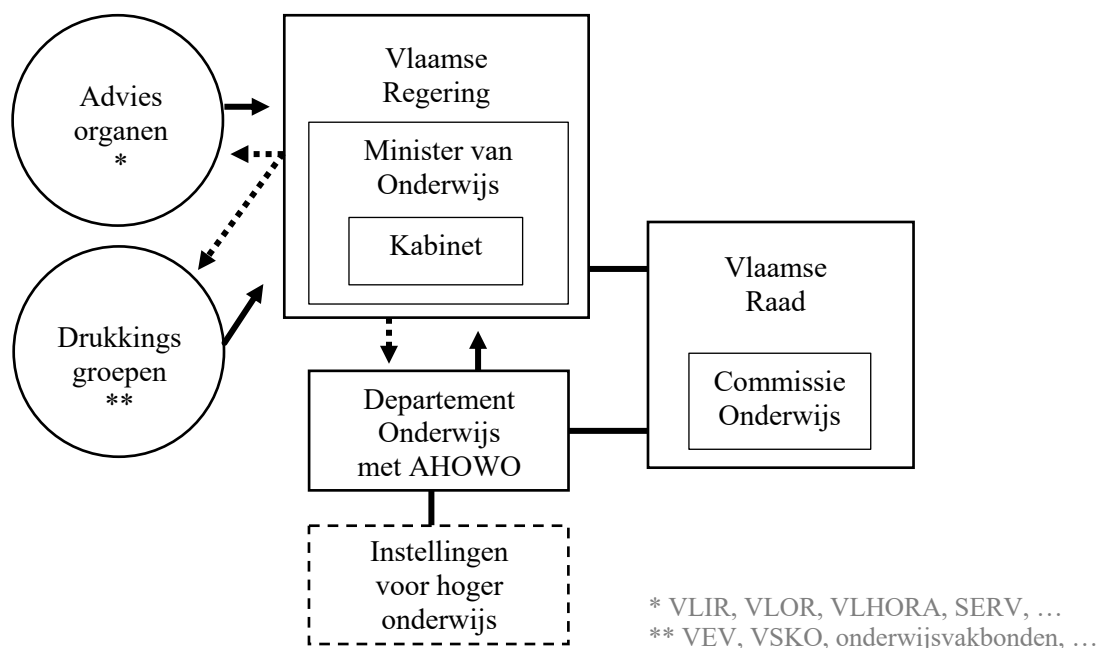
Nu de Vlaamse overheid aan zet was, kon deze kiezen voor een eigen beleidsvoering. De pacificatiepolitiek die werkte met compromissen om het ideologische en taalkundige evenwicht te bewaren, behoorde volgens de latere onderwijsminister Luc Van den Bossche (SP, °1947) definitief tot het verleden. ‘Participatie’ werd het nieuwe sleutelwoord en organen als de Vlaamse Onderwijsraad (VLOR) werden daarbij in het leven geroepen om alle onderwijsinstanties formele inspraak te geven in het beleidsproces. Bestaande organen wijzigden binnen de Vlaamse context ook van invulling en structuur, waardoor het beleidsnetwerk *an sich* transformeerde. In *Overheid, Hoger Onderwijs en Economie* (1999) nam een groep van sociale wetenschappers, onder wie Jef Verhoeven en Kurt de Wit, een schematische weergave op van het Vlaamse onderwijsbeleidsnetwerk na 1989.¹¹³⁵ – De omschakeling naar het Vlaamse beleidsniveau komt eveneens aan bod in hoofdstuk IV.3 (*Een rechtvaardig en evenwichtig Vlaams universiteitslandschap*).

¹¹³³ NYS, *De kracht van wetenschap*, 49; ‘Federale samenwerking in wetenschapsbeleid geregeld’, *De Tijd* (13 november 1989), s.p.

¹¹³⁴ NYS, *De kracht van wetenschap*, 49; Coens, *Met een nieuwe lei*, 9.

¹¹³⁵ VAN HEFFEN e.a., *Overheid, Hoger Onderwijs en Economie*, 124-125.

Figuur 9: Het onderwijsbeleidsnetwerk na 1989¹¹³⁶

UFSIA-rector Jean Van Houtte had de Vlaamse overheid eerder in 1988 opgeroepen om de universiteiten te betrekken in het uitwerken van het beleid rond deze nieuw toegekende bevoegdheid.¹¹³⁷ De universiteiten maakten naar aanleiding van deze machtsoverdracht ook hun eisen kenbaar aan de Vlaamse regering. De Antwerpse instellingen verzochten de erkenning als universiteit met dezelfde wettelijke bevoegdheden inzake de organisatie van onderwijs en de uitreiking van diploma's. Hierdoor zou de Universiteit Antwerpen nieuwe studierichtingen kunnen inrichten, zoals psychologische en pedagogische wetenschappen, maar ze doelde vooral op opleidingen binnen de toegepaste wetenschappen. Daarbij was ook de UFSIA bereid om voorrang te verlenen aan de toekenning van een faculteit Toegepaste Wetenschappen voor het RUCA en de UIA. De argumenten die de Antwerpse universiteitsbestuurders voor deze eis aanhaalden, vielen in grote mate samen met het betoog van de jaren 1960 voor een Antwerpse universiteit. Zo bood de uitbreiding van de onderwijsopdracht volgens de pleitbezorgers aan meer jongeren de mogelijkheid om in de eigen regio te studeren, wat financieel voordeliger was. Dit droeg bij tot de externe democratisering van het hoger onderwijs. Vervolgens hielp het de Vlaamse achterstand ten opzichte van Franstalig België op vlak van onderwijs- en onderzoeksfaciliteiten weg te werken. Daarnaast kon de uitbreiding de zogenaamde explosie van het aantal studenten opvangen.¹¹³⁸ UIA-rector Adams voorspelde namelijk dat het toenmalige verschijnsel van werkloze universitaireren van voorbijgaande aard was en dat er in de nabije toekomst opnieuw een tekort aan hoogopgeleide arbeidskrachten zou ontstaan. Hij waarschuwde dat een gebrek aan technologisch geschoolde

¹¹³⁶ Ibidem, 117.

¹¹³⁷ 'Dialogo tussen universiteiten en overheid noodzakelijk', *Gazet van Antwerpen* (4 oktober 1988), 1, 32.

¹¹³⁸ ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Redevoering R. Clara, 'Antwerpen groeipool' en rol van de Antwerpse Universiteit (10 februari 1992), p. 19.

werkkrachten de industriële ontwikkeling van Vlaanderen zou afremmen. Dit vormde het centrale argument binnen zijn regelmatig herhaald pleidooi voor een faculteit Toegepaste Wetenschappen.¹¹³⁹ De oproep om in te zetten op gediplomeerde werknemers was eveneens een motief binnen het debat voor universitair onderwijs in Antwerpen van de late jaren 1950 en vroege jaren 1960.

Het nieuwe tijdschrift *Universiteit Antwerpen* vormde jarenlang een spreekbuis van de pleitbezorgers voor de erkenning als volwaardige universiteit.¹¹⁴⁰ Ook de plechtige academische openingen bleven een belangrijk podium waarop de Antwerpse universiteitsbesturen hun wens tot erkenning vooropstelden. Zo gaf Robert Clara als nieuwe GBUA-voorzitter in zijn openingsrede van 1988-89 aan dat de samenwerking tussen de drie Antwerpse instellingen alsmear sterker werd, maar dat de ‘wettelijke belemmeringen’ haar verdere ontplooiing afremden. Deze beperking van de vrijheid veroorzaakte volgens Clara een sterke benadeling ten opzichte van de andere universiteiten.¹¹⁴¹ Kinsbergen riep in zijn toespraak op voor een verder doorgedreven eenmaking van de universitaire instellingen, aangezien de samenwerking tot dan toe veel te beperkt was. Dit was volgens de gouverneur noodzakelijk om in de toenmalige maatschappij overeind te blijven. De instellingen moesten inspelen op de veranderende samenleving door hun opleidingsaanbod aan te passen, maar ze waren daarvoor volledig afhankelijk van de wetgever. Door actief op te treden als één universiteit, konden ze meer gewicht in de schaal leggen om de regering en de Antwerpse volksvertegenwoordigers te overtuigen van hun betrachting. Daarnaast gaf Kinsbergen aan dat de grotere herkenbaarheid naar buiten toe ervoor kon zorgen dat de Universiteit Antwerpen bij het nemen van politieke beslissingen en het toekennen van voordelen niet buiten de universitaire boot viel. De integratie moest namelijk vooral in de geesten leven. De gouverneur formuleerde zelf al enkele concrete stappen die deze eenmaking konden mogelijk maken en sprak daarbij van het ‘derde Plan Kinsbergen’. De Antwerpse universiteit moest bijvoorbeeld als één partner vertegenwoordigd zijn bij de wetenschappelijke en interuniversitaire organen, de drie instellingen moesten bereidwillig zijn om de inkomsten te bundelen en ze dienden hun beleid sterker op elkaar af te stemmen – zoals door de rectorverkiezingen op hetzelfde moment te organiseren, wat de beurtrol voor de gezamenlijke vertegenwoordiging vereenvoudigde.¹¹⁴²

¹¹³⁹ SWILLEN, ‘Rector Adams van UIA: Jeugd zin voor wetenschap bijbrengen’, *Gazet van Antwerpen* (27 april 1989), 7; ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Redevoering R. Clara, ‘Antwerpen groeipool’ en rol van de Antwerpse Universiteit (10 februari 1992), p. 2.

¹¹⁴⁰ ‘Prof. R. Clara. Nieuwe voorzitter GBUA’, *Universiteit Antwerpen* (november 1988), 33; ‘Editoriaal. Toegepaste Wetenschappen in Antwerpen’, *Universiteit Antwerpen* (mei 1989), 3; ‘Editoriaal. Eén Universiteit Antwerpen: de doorbraak!’, *Universiteit Antwerpen* (oktober 1989), 2; ‘Derde universiteit in Vlaanderen wil niet als kleine broertje behandeld worden’, *Universiteit Antwerpen* (oktober 1989), 4-8; ‘Antwerpen klaar voor erkenning als één universiteit’, *Universiteit Antwerpen* (oktober 1990), 2.

¹¹⁴¹ ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Toespraak Clara tijdens de opening van het academiejaar 1988-89, 8.

¹¹⁴² ‘Gouverneur Kinsbergen: “Eenmaking Universiteit Antwerpen broodnodig”’, *Gazet van Antwerpen* (19 oktober 1988), 22.

Afbeelding 51: Robert Clara, 6 oktober 1990
(FelixArchief, nr. 944#2372)

Nadat het UFSIA-bestuur de samenwerkingsovereenkomst van 1987 had afgewezen (cf. *supra*), presenteerde ze uiteindelijk op 21 maart 1989 een nieuw voorstel. De UFSIA stelde een confederale samenwerking voor waarbij de nadruk bleef liggen op de autonomie van de drie delen met betrekking tot het onderwijs-, personeels- en financieel beleid. Het GBUA mocht daarbij wel beslissen aan welke instellingen nieuwe opleidingen werden toegekend, wat eveneens inhield dat de UFSIA verwachtte dat de Antwerpse instellingen een algemene onderwijsbevoegdheid van de wetgever zouden verkrijgen. Het erg afgeroomde tegenvoorstel werd positief onthaald, waardoor GBUA-voorzitter Clara de hoop uitsprak om de Universiteit Antwerpen erkend te zien als volledige universiteit tegen 1990, wanneer de UFSIA en het RUCA hun 25ste verjaardag vierden.¹¹⁴³ In het blad *Universiteit Antwerpen* merkte hij op: “Het kan niet langer dat men de UA beschouwt als een van de kleintjes. Wij willen als gelijkwaardige partner erkend worden. De groep van de ‘drie grote’ moet dan maar de groep van de ‘vier grote’ worden.”¹¹⁴⁴ Ook RUCA-rector Dierick stelde dat de op twee na grootste universiteit in Vlaanderen niet langer als een klein broertje in een hoek kon worden geduwd.¹¹⁴⁵

UIA-rector Adams – die al langer dan zijn collega’s droomde van een eengemaakte Universiteit Antwerpen, leek voor te lopen op de feiten door in april 1989 te verklaren dat een ‘koude fusie’

¹¹⁴³ ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Desiderata Universiteit Antwerpen. Perspectief van de UFSIA (28 april 1989), p. 2; Ibidem, Redevoering R. Clara, ‘Antwerpen groeipool’ en rol van de Antwerpse Universiteit (10 februari 1992), 23; ‘Gemeenschappelijk Bureau verdeelt de centen’, *Gazet van Antwerpen* (10 mei 1989), 1, 6; ‘Derde universiteit in Vlaanderen wil niet als kleine broertje behandeld worden’, *Universiteit Antwerpen*, 8 (oktober 1989), 5; CLARA, ‘Eén Universiteit Antwerpen: de doorbraak!’, *Universiteit Antwerpen*, 8 (oktober 1989), 2.

¹¹⁴⁴ CLARA, ‘Eén Universiteit Antwerpen: de doorbraak!’, *Universiteit Antwerpen*, 8 (oktober 1989), 2; ‘Derde universiteit in Vlaanderen wil niet als kleine broertje behandeld worden’, *Universiteit Antwerpen*, 8 (oktober 1989), 4-5.

¹¹⁴⁵ ‘Derde universiteit in Vlaanderen wil niet als kleine broertje behandeld worden’, *Universiteit Antwerpen*, 8 (oktober 1989), 4-5.

tussen de instellingen in het verschietslag.¹¹⁴⁶ RUCA-rector Dierick reageerde op deze uitspraak door te stellen dat er nog geen sprake was van een fusieoperatie.¹¹⁴⁷ Verschillende professoren en decanen van de UIA en UFSIA gaven vervolgens aan: “Het is een feit dat de drie universiteiten zullen fusioneren maar van één universiteit zal er nooit sprake zijn. Iedere instelling zal haar eigenheid behouden.” Hoewel Adams met ‘fusie’ bedoelde dat er een confederale universiteit zou komen waarbij de drie geledingen een zekere autonomie behielden, werd ook daarop gerepliceerd dat er eerder sprake zou zijn van drie zelfstandige eenheden met enkele gemeenschappelijke activiteiten. De Universiteit Antwerpen zou dan wel een volledige onderwijsbevoegdheid verkrijgen, maar intern veranderde er niets. De drie instellingen bleven hun eigen visie en beleid uitdragen.¹¹⁴⁸ Kinsbergen reageerde:

“Of het nu een koude of een warme fusie is, men zegt me dat iedere fusie energie opwekt. Als ze energie opwekt is dat voor mij in orde. Ik hoop nu dat de Vlaamse regering zal aanvaarden dat dit een stap in de goede richting is en daardoor het statuut van een volwaardige universiteit wordt bekomen. (...) Ik zou een zeer gelukkig man zijn indien de fusie verwezenlijkt wordt. En men mag op mij blijven rekenen om daar alle steun aan te geven.”¹¹⁴⁹

De gouverneur wees daarbij op het belang van een afdeling Toegepaste Wetenschappen voor Antwerpen, Vlaanderen en België. Ook Frank Alderweireldt (°1931) was als vicerector van het RUCA gewonnen voor de fusiegedachte, mits het consolideren van de eigenheid. Hij pleitte ervoor dat de volledige Antwerpse politiek, socio-economische en universitaire wereld aan hetzelfde zeel zou trekken om zo sterker te staan wanneer de zaak in het nieuwe Vlaamse parlement aan bod zou komen.¹¹⁵⁰

De studenten spraken zich in april 1989 eveneens uit over de kwestie. Als praeses van de studentenwerkgroep Stuwert, hoopte Dirk Arnout dat een verdere eenmaking van Antwerpen een studentenstad kon maken als Leuven. Door de organisatie van het academiejaar aan de verschillende instellingen meer op elkaar af te stemmen, zou het studentenleven beter georganiseerd kunnen worden. Dit veranderde wel niets aan het gegeven dat de campussen niet in elkaars nabije omgeving lagen, wat niet gunstig was voor het eenheidsgevoel en gemeenschappelijke initiatieven (cf. *supra*). ASK-vertegenwoordiger Alain Cuppens pleitte dan weer voor een decentralisatie van de studentenverenigingen en de sociale sector. Wel stelde

¹¹⁴⁶ ‘Antwerpen krijgt één volwaardige universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (24 april 1989), 1, 6; ‘UIA-rector Adams voorbarig?’, *Gazet van Antwerpen* (25 april 1989), 6; ‘Even omkijken’, *Gazet van Antwerpen* (27 december 1989), 18; ADAMS, ‘Universitair onderwijs en onderzoek voor en na de staatshervorming’, 28.

¹¹⁴⁷ ‘RUCA-rector Wilfried Dierick: “Kind niet verdrinken voor het geboren is”’, *Gazet van Antwerpen* (25 april 1989), 6.

¹¹⁴⁸ ‘Decanen en professoren: “Eén universiteit komt er nooit maar het zou wel goed zijn”’, *Gazet van Antwerpen* (25 april 1989), 6.

¹¹⁴⁹ ‘Gouverneur Kinsbergen is zeer gelukkig met nakende fusie’, *Gazet van Antwerpen* (25 april 1989), 6.

¹¹⁵⁰ ‘Vicerector Alderweireldt van RUCA: “Frontvorming noodzakelijk”’, *Gazet van Antwerpen* (25 april 1989), 6.

hij de bundeling van de verschillende beheersraden in één Raad van Bestuur voor, aangezien hij de toenmalige opdeling als pure geldverspilling beschouwde.¹¹⁵¹ Verschillende UIA-studenten merkten ten slotte op dat ze onvoldoende geïnformeerd werden over de plannen van het Antwerpse universiteitsbestuur. Ze vroegen zich bijvoorbeeld af of de volledige opleiding voortaan op dezelfde campus kon gevolgd worden en hoe de universiteit zich ideologisch zou organiseren.¹¹⁵²

De redactie van de *Gazet van Antwerpen*, die peilde naar bovenstaande reacties, communiceerde ook zelf haar visie. Redactiechef Armand Van Linden (1945-2006) vond het positief om te zien dat er opnieuw beweging zat in het universitair dossier. Hij beschouwde het Antwerpse universiteitswezen als een uniek bouwwerk dat op zich goed functioneerde, maar nog niet af was. Van Linden onderschreef de goede timing om in te zetten op een verdere samenwerking, net nu Vlaanderen de volledige bevoegdheid over onderwijs verkreeg. Dit was volgens hem het ideale moment om te pleiten voor de erkenning als universiteit. Van Linden noemde een volledige fusie verre toekomstmuziek, maar een meer gecoördineerd optreden naar buiten toe was namens hem geen overbodige luxe.¹¹⁵³

In mei legde GBUA-voorzitter Clara de Antwerpse politici de tekst *Desiderata Universiteit Antwerpen* voor. Daarmee wilde hij duidelijk de verwachtingen van de instellingen omschrijven, alvorens de Vlaamse raad over de uitbreiding van de universitaire onderwijsbevoegdheid in debat ging. Aangezien de Antwerpse instellingen nog geen samenwerkingsakkoord hadden ondertekend – het GBUA plande tegen het begin van 1990 een plan klaar te hebben – was deze tekst eerder een algemene verklaring met weinig specificaties. De *Desiderata* verzocht om de Universiteit Antwerpen gelijk te stellen met een volledige universiteit en haar dus dezelfde wettelijke bevoegdheden toe te kennen. Verder wensten de Antwerpse instellingen de toekenning van de faculteit Toegepaste Wetenschappen, waarbij ze specifiek doelden op de gegarandeerde financiering van een ingenieursopleiding. Deze verwachtingen waren volgens de tekst te verantwoorden doordat de Universiteit Antwerpen de op twee na grootste universiteit in Vlaanderen was. Haar verdere uitbouw vormde daarbij geen bedreiging voor de andere instellingen. Deze uitbreiding kon bekostigd worden door een beroep te doen op bijkomstige kredieten voor de Vlaamse universitaire sector die volgens de VLIR jaarlijks drie miljard Belgische frank bedroegen.¹¹⁵⁴

Diezelfde maand schaarde de Antwerpse gemeenteraad zich unaniem achter een motie van het schepencollege om de universitaire instellingen bij te staan in hun streven naar erkenning als volwaardige universiteit in een confederale structuur. Daarbij moest de Universiteit Antwerpen in eerste instantie de mogelijkheid krijgen om een faculteit Toegepaste Wetenschappen op te richten. Burgemeester Bob Cools (SP, °1934) benadrukte net als Alderweireldt het belang om

¹¹⁵¹ ‘Stuwer: “Fusie is nuttig”’, *Gazet van Antwerpen* (25 april 1989), 6.

¹¹⁵² ‘UIA-studenten aan het woord’, *Gazet van Antwerpen* (25 april 1989), 6.

¹¹⁵³ VAN LINDEN, ‘Antwerpen werkt aan universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (26 april 1989), 7.

¹¹⁵⁴ ‘Dringend voorstellen formuleren over verruiming Universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (10 mei 1989), 6; ‘Technici bestuderen samenwerking tussen Antwerpse universiteiten’, *Gazet van Antwerpen* (29 september 1989), 31.

binnen de universitaire instellingen en daarbuiten eendrachtig op te treden.¹¹⁵⁵ Vervolgens trad burgemeester Cools in de voetsporen van zijn voorganger Lode Craeybeckx door in zijn 11 juli toespraak een pleidooi te houden voor het Antwerpse universiteitswezen. Hij verwees naar Craeybeckx die dertig jaar eerder had geëist dat er een Antwerpse universiteit moest komen die onder meer ingenieurs zou opleiden, maar dat er na al die tijd nog geen gehoor was gegeven aan deze urgente noodzaak.¹¹⁵⁶

Ook Adams greep terug naar het verleden door tijdens een interview aan te geven dat de Gentse rector Jan Gillis in 1957 eveneens gepleit had voor de oprichting van een ingenieursfaculteit in Antwerpen om zo de industriële bedrijvigheid van de metropool te ondersteunen. De decanen van de faculteit Toegepaste Wetenschappen van Gent, Brussel en Leuven werkten de Antwerpse aanvraag tegen. Ze vonden dat er al voldoende voorzieningen waren en dat in de plaats van nieuwe faculteiten op te richten, de bestaande beter dienden uitgebouwd te worden. Daarom stelde Adams voor dat een onafhankelijke commissie zich zou buigen over de kwestie. Deze moest nagaan of de inrichting van dergelijke faculteit effectief zou bijdragen tot het wegwerken van het tekort aan ingenieurs in de Antwerpse regio, welke specialisaties daarbij de voorkeur hadden en in hoeverre deze faculteit gunstig zou zijn voor het onderwijs en onderzoek aan de Universiteit Antwerpen.¹¹⁵⁷

Toen vice-eersteminister voor Wetenschapsbeleid Hugo Schiltz en zijn kabinetschef Erik Van Hove (°1940) – eveneens hoogleraar Sociologie aan de UIA – op 18 september 1989 de Antwerpse universitaire instellingen bezochten, spraken ze met de academische overheid over de concrete planning voor de uitbouw tot één Universiteit Antwerpen.¹¹⁵⁸

In februari 1990 onderhandelde het GBUA opnieuw over een nauwere samenwerking. Daarbij diende het UFSIA-voorstel uit het voorjaar van 1989 als vertrekbasis voor de gesprekken. Het uiteindelijke ontwerpakkoord bleef dezelfde hoofdlijn volgen: de erkenning van de Universiteit Antwerpen als volledige universiteit met integrale onderwijsbevoegdheden en met behoud van eigenheid voor de drie instellingen. Aangezien de financiering voor een groot deel zou gebeuren door middel van een verdeelsleutel, staakte de UFSIA de verdere onderhandelingen tot het RUCA opnieuw financieel gezond was.¹¹⁵⁹ Desondanks sloten de leden van het GBUA op 6 maart alsnog een akkoord waarin ze de wetgever verzochten om hen als één confederale

¹¹⁵⁵ ‘Gemeenteraad stemt unaniem motie voor één universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (3 mei 1989), 27.

¹¹⁵⁶ ‘Derde universiteit in Vlaanderen wil niet als kleine broertje behandeld worden’, *Universiteit Antwerpen*, 8 (oktober 1989), 8.

¹¹⁵⁷ ‘Externe studie voor faculteit ingenieurs’, *Gazet van Antwerpen* (3 oktober 1989), 23; ‘Nood aan hogeschoolden leidt tot mogelijke oprichting Ingenieursfaculteit aan de universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (7 oktober 1989), 65; MULLEMAN, ‘UIA-rector Freddy Adams pleit voor beter onderwijsklimaat’, *Gazet van Antwerpen* (17 oktober 1989), 7; ‘KULeuven, RUG en VUB tegen vierde faculteit Toegepaste Wetenschappen’, *Gazet van Antwerpen* (13 maart 1990), 4.

¹¹⁵⁸ ‘Vice-premier Schiltz bezoekt universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (19 september 1989), 2.

¹¹⁵⁹ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 106; ‘Opnieuw gesprek over fusie Antwerpse univs’, *Gazet van Antwerpen* (13 februari 1990), 1.

universiteit te erkennen.¹¹⁶⁰ De beheersorganen van de drie instellingen keurden de overeenkomst in de loop van de maand ook goed. Ze wilden nog vóór april het besluit voorleggen aan Vlaams onderwijsminister Coens (CVP), zodat deze rekening kon houden met de Antwerpse eisen bij de voorbereiding van zijn universitair decreet dat het universiteitsbeleid in vergaande mate zou transformeren (cf. *infra*). Daarbij verzochten ze de minister specifiek om de faculteit Toegepaste Wetenschappen te kunnen inrichten, samen met maatregelen die het financieel herstel van het RUCA zouden bevorderen.¹¹⁶¹ De bestuursvorm van de Universiteit Antwerpen moest volgens het akkoord een confederaal model hebben.¹¹⁶² Dit betekende dat de drie instellingen hun eigenheid behielden op vlak van onderwijs, ideologie, personeels- en financieel beleid.¹¹⁶³

Nadat de beheerraden het samenwerkingsprotocol hadden ondertekend, riep senator Marcel Schoeters (SP, 1925-2013) alle Antwerpse mandatarissen op om een front te vormen voor deze zaak: “Passiviteit van de diverse nationale partijbureaus zou het werken naar één Antwerpse universiteit en de uitbreiding van het cursusaanbod in het gedrang brengen.”¹¹⁶⁴ Op 1 april zette het Antwerpse stadsbestuur zijn schouders onder de erkenning van de Universiteit Antwerpen als een volledige universiteit. Het schepencollege legde daarbij een motie voor aan de gemeenteraadsleden waarin het argumenteerde dat de Scheldestad als draaischijf van handel een belangrijke rol speelde in de ontwikkeling van Vlaanderen. De Antwerpse universiteit kon hiertoe bijdragen, waardoor het van groot belang was dat de instelling een ingenieursopleiding zou krijgen en een Centrum voor Migrantstudies.¹¹⁶⁵ Vertegenwoordigers van de UFSIA en de UIA onderzochten op dat moment in een stuurgroep de mogelijkheid om dergelijk centrum op te richten.¹¹⁶⁶ PTT-minister Marcel Colla (SP) bevestigde in de pers dat de ingenieursopleiding een harde eis was waar de volledige Antwerpse gemeenschap zich achter schaarde. Hij kantte zich net als Freddy Adams tegen het protest van de decanen Toegepaste Wetenschappen van de andere universiteiten, dat volgens hem getuigde “van een

¹¹⁶⁰ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Algemene briefwisseling na plan I-II-III (102), ‘Clara, Universiteit Antwerpen. Gemeenschappelijk Bureau’.

¹¹⁶¹ ‘Antwerpse universiteiten willen één worden’, *De Tijd* (7 maart 1990), s.p.; CLARA, *Eenmaking Universiteit Antwerpen*, 30: De beheersorganen van het RUCA, de UFSIA en de UIA keurden de overeenkomst respectievelijk op 17, 20 en 21 maart 1990 goed. Artikel 1 van het akkoord stelde dat de eenmaking slechts kon ingaan als de wetgever akkoord zou gaan om de Universiteit Antwerpen te erkennen als een universiteit in de zin van artikel 37 van de gecoördineerde wetten op de academische graden, met de bevoegdheid tot het oprichten van studierichtingen leidende tot andere graden dan die welke ze op het ogenblik van de ondertekening van deze overeenkomst verlenen.

¹¹⁶² ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Redevoering R. Clara, ‘Antwerpen groeipool’ en rol van de Antwerpse Universiteit (10 februari 1992), 24; VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 97-98.

¹¹⁶³ ‘RUCA, UFSIA en UIA vragen erkenning als één universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (7 maart 1990), 1; ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Algemene briefwisseling na plan I-II-III (102), ‘Motivering van de overeenkomst’.

¹¹⁶⁴ ‘Antwerpse universiteiten keuren fusie goed’, *Gazet van Antwerpen* (23 maart 1990), 27.

¹¹⁶⁵ ‘Antwerpen met motie voor universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (28 maart 1990), 1.

¹¹⁶⁶ ‘Centrum voor Migrantstudies aan Antwerpse universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (28 maart 1990), 25: Zie artikel voor meer details over dit centrum.

behoudsgezinde reflex ter verdediging van hun eigen winkel.” De Antwerpse Colla argumenteerde dat er meer ingenieurs nodig waren, zeker in een industriële havenstad.¹¹⁶⁷

Ondanks de geleverde inspanningen gaf de politiek in de daaropvolgende maanden nog geen gehoor aan de Antwerpse eis. Daarom zetten actoren als Clara, Adams en Kinsbergen hun pleidooi voor de erkenning en voor de oprichting van een faculteit Toegepaste Wetenschappen actief verder.¹¹⁶⁸ Rector Adams stelde vast dat de Antwerpse instellingen halverwege waren op de weg naar een effectieve eenmaking. Hij vroeg zich in de *GVA* af of de bestaande toestand waarbij de geledingen samenwerkten en naar buiten optraden als één organisatie, zonder daarbij volledig samen te smelten niet de optimale constellatie was. Hij vergeleek de Antwerpse instellingen daarbij met de Drie Musketers: één voor allen en allen voor één.¹¹⁶⁹

3. Transformatie van het universiteitswezen

Tijdens de jaren 1980 kregen de Antwerpse universitaire instellingen te maken met opeenvolgende besparingen in ruil voor meer autonomie en ze ondernamen gezamenlijk stappen om erkend te worden als een volwaardige confederale universiteit. Daarnaast onderging het Belgische academische landschap grootschalige veranderingen die doorsijpelden naar Antwerpen en ontwikkelden de drie instellingen zich op verschillende vlakken verder.

3.1 Aanpassen aan de informatiemaatschappij

Een centraal gegeven doorheen de jaren 1980 was het toenemende besef van de snel opkomende kenniseconomie als opvolgster van de diensteneconomie. Dit vertaalde zich op verschillende vlakken. Als eerste groeide de belangstelling voor het concept ‘levenslang leren’. De overheid begreep namelijk dat burgers zich binnen deze veranderende economische realiteit blijvend moesten bijscholen om niet achterop te geraken in de voortschrijdende informatiemaatschappij. Levenslang leren, permanente educatie of bijscholing waren geen nieuwe fenomenen, maar ze werden in Europa met name populair in de loop van de jaren 1970.¹¹⁷⁰ Zo wees Mark Eyskens in een essay uit 1973 al op deze noodzaak: “De bliksemsnelle ontwikkeling van de technologie en de permanente veranderingen van onze maatschappij in bijna al haar aspecten hebben al

¹¹⁶⁷ ‘Colla: “Eigen ingenieursfaculteit is harde Antwerpse eis”’, *Gazet van Antwerpen* (20 maart 1990), 25.

¹¹⁶⁸ ‘Prof. Dr. Clara van gbuwa “Democratisering van universiteit heel belangrijk”’, *Gazet van Antwerpen* (9 mei 1990), 13; ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Redevoering R. Clara, ‘Antwerpen groeipool’ en rol van de Antwerpse Universiteit (10 februari 1992), p. 11; Ibidem, Opening academiejaar R. Clara, ‘De Universiteit Antwerpen en haar Toekomst’ (27 september 1991), 1.

¹¹⁶⁹ ‘Rector Freddy Adams wil meer geld voor Universitaire Instelling Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (9 mei 1990), 16.

¹¹⁷⁰ KALLEN, ‘Levenslang leren, een terugblik’, 17-24; PEPIN, ‘The History of EU Cooperation in the Field of Education and Training’, 125-126: Op Europees beleidsniveau vond het concept pas ingang tijdens de jaren 1990.

jarenlang de noodzaak in het licht gesteld van herscholing, bijscholing, voortdurende aanpassing, *éducation permanente*.”¹¹⁷¹ Ook het concept van de open universiteit brak dit decennium pas echt door. Dit bood mogelijkheden om een universitair diploma te behalen buiten het reguliere dagonderwijs (cf. *supra*).¹¹⁷² Vanaf oktober 1978 konden gepensioneerden in Antwerpen een universitaire cyclus voor de derde leeftijd volgen. Canada, de Verenigde Staten, Duitsland, Groot-Brittannië en Zwitserland gaven op dit vlak de toon aan. Elk land gaf wel zijn eigen invulling aan deze onderwijsvorm. De deelnemers konden op die manier op de hoogte blijven van de laatste maatschappelijke en wetenschappelijke ontwikkelingen.¹¹⁷³

De volgende jaren zetten de drie instellingen stelselmatig in op zowel bijscholing als op tweedekansonderwijs. Het RUCA breidde zijn bijscholingsaanbod in 1980 bijvoorbeeld uit met een opleiding die zich richtte tot de Antwerpse diamantairs om hen te voorzien van een wetenschappelijke basiskennis over de fysische aspecten van de edelsteen.¹¹⁷⁴ In september van dat jaar verhuisde ook het Provinciaal Hoger Instituut voor Bestuurswetenschappen (PHIBA) naar de UFSIA-campus. Zo kon het instituut de opleidingen die het aanbod aan ambtenaren die wilden promoveren een betere universitaire omkadering geven.¹¹⁷⁵ Een jaar later begon de TEW-faculteit van de UFSIA met een programma voor werkstudenten om op die manier personen die het diploma niet volgens het reguliere dagonderwijs konden behalen toch een kans te geven – net zoals ze eerder in 1977 had gedaan met de opleiding Rechten (cf. *supra*). Het RUCA volgde het voorbeeld door in 1983 tweedekansonderwijs uit te bouwen aan de eigen TEW-faculteit.¹¹⁷⁶ De werkstudenten van beide instellingen konden daarna aan de UIA de vervolgopleiding volgen.¹¹⁷⁷ De UIA had ook haar eigen aanbod. Met het oog op permanente vorming ontstonden het Centrum voor Beroepsvervolmaking van Leraren (CBL, °1982) en het Centrum voor Beroepsvervolmaking in de Rechten (CBR, °1985), in samenwerking met de Antwerpse Balie.¹¹⁷⁸ Verder kwam er in 1983 een opleiding om vakbondskaders te onderwijzen over actuele sociaaleconomische problemen, zodat ze sterker stonden in onderhandelingen en

¹¹⁷¹ Mark Eyskens, *Open brief aan de studenten*, 87.

¹¹⁷² ‘Voor een Open Universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (8 maart 1979), 25; ‘Universiteit Antwerpen en open universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (18 maart 1980), 21; ‘UFSIA gooit universiteit een stukje open’, *Gazet van Antwerpen* (22 juli 1981), 3; “Open universiteit” wat is dat?, *Gazet van Antwerpen* (8 september 1983), 19; ‘Open universiteit in samenwerking met Nederland?’, *Gazet van Antwerpen* (18 juli 1983), 3; ‘Heelnederlandse samenwerking op vlak van open universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (20 juli 1984), 3; ‘Vlaams-Nederlandse open universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (7 november 1984), 3; ‘Open Universiteit Eerste certificaten uitgereikt’, *Gazet van Antwerpen* (17 oktober 1985), 26.

¹¹⁷³ JANSSENS, ‘Universiteit voor de derde leeftijd’, *Gazet van Antwerpen* (9 oktober 1978), 3; RÜEGG, ‘Themes’, 19-20.

¹¹⁷⁴ ‘Universiteit steekt diamantwereld een handje toe’, *Gazet van Antwerpen* (22 februari 1980), 23.

¹¹⁷⁵ “Hogeschool voor ambtenaars” verhuist naar de universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (26 augustus 1980), 16.

¹¹⁷⁶ ‘Ufsia-kursus voor werkstudenten’, *Gazet van Antwerpen* (24 februari 1981) 19; ‘TEW voor werkstudenten bij UFSIA’, *Gazet van Antwerpen* (24 juni 1981), 21; ‘UFSIA gooit universiteit een stukje open’, *Gazet van Antwerpen* (22 juli 1981), 3; ‘Werken en aan de universiteit studeren’, *Gazet van Antwerpen* (28 juni 1983), 2.

¹¹⁷⁷ ‘Studeren als hobby: het kan aan de UIA’, *Gazet van Antwerpen* (25 september 1981), 25.

¹¹⁷⁸ ‘Centrum voor Beroepsvervolmaking aan de UIA’, *Gazet van Antwerpen* (17 januari 1986), 6; ‘UIA en balie werken samen aan beroepsvervolmaking’, *Gazet van Antwerpen* (10 maart 1988), 23.

op congressen.¹¹⁷⁹ In 1988 begon de UIA met de licentie Bestuurswetenschappen voor werkstudenten Politieke & Sociale Wetenschappen. De UFSIA en de UIA namen namelijk de werkzaamheden van het PHIBA over nadat dit instituut noodgedwongen zijn activiteiten moest staken ten gevolge van de besparingsmaatregelen die het Sint-Annaplan oplegde.¹¹⁸⁰ In januari 1986 hield de *Gazet van Antwerpen* een gesprek met UIA-rector Adams, Van Goethem als directeur Academische planning en Aerts als directeur van de Algemene Diensten. Deze gaven aan dat er de voorbije twintig jaar een boom in de kennisproductie plaatsvond, waardoor de universiteit haar opleidingsprogramma's permanent diende aan te passen en sterk moest inzetten op bijscholing.¹¹⁸¹ Diezelfde maand kreeg het Open Universiteit Studiecentrum Antwerpen vanwege het grote aantal inschrijvingen – 370 of een derde van het Vlaamse totaal – een nieuw onderkomen aan de Blindenstraat. Het GBUA stond in voor de begeleiding van het centrum en daarbij werkte het samen met Open Universiteit Nederland. Dit maakte het bovendien mogelijk om de remwet op het opleidingsaanbod enigszins te omzeilen (cf. *supra*).¹¹⁸² Het Studiecentrum ontving tijdens het academiejaar 1989-90 al 41,2 procent van het totale aantal inschrijvingen, wat van de Antwerpse open universiteit de grootste van Vlaanderen maakte.¹¹⁸³

Een tweede gevolg van de opkomende kenniseconomie voor de universiteiten, was de toenemende interesse van de Vlaamse overheid voor toepassingsgerichte en innovatieve wetenschapsdomeinen. Met de tweede staats hervorming van 1980 bleef het fundamenteel onderzoek een nationale bevoegdheid en werd het toegepast onderzoek overgeheveld naar de gemeenschappen en de gewesten.¹¹⁸⁴ Binnen dit kader ontwikkelde Gaston Geens in 1981 als eerste voorzitter van de Vlaamse Executieve de actie DIRV, wat stond voor Derde Industriële Revolutie in Vlaanderen. Hiermee wilde Geens een eigen Vlaams industrieel beleid uitwerken met een focus op innovatieve technologieën en producten. Hij beschouwde DIRV als het embryo van de structuren van een autonoom Vlaams wetenschapsbeleid. Net als zijn partijgenoot Théo Lefèvre wilde Geens het succes van het Amerikaanse Silicon Valley najagen.¹¹⁸⁵ Zo lanceerde Lefèvre als minister voor Wetenschapsbeleid in 1971 een eerste aanmoedigingsprogramma voor informaticaonderzoek dat liep tot 1978 en beschikte over een budget van vierhonderd miljoen Belgische frank. Daarmee werden innovatieve pilootprojecten opgestart inzake het beheer van databanken, tele-informatica, ICT-onderwijs, en dergelijke

¹¹⁷⁹ 'UIA start opleiding voor vakbondsmilitanten', *Gazet van Antwerpen* (17 februari 1983), 14; 'Samenwerking vakbonden-universiteit', *Gazet van Antwerpen* (4 maart 1983), 22.

¹¹⁸⁰ 'Licentie bestuurswetenschappen van start', *Gazet van Antwerpen* (20 juni 1987), 25; 'Provincie en academische overheid ondertekenen protocol. Nieuwe universitaire richting bestuurswetenschappen', *Gazet van Antwerpen* (22 september 1988), 2.

¹¹⁸¹ 'Universiteit begeleidt gediplomeerden', *Gazet van Antwerpen* (28 januari 1986), 3.

¹¹⁸² 'Nieuw onderkomen voor Open Universiteit Antwerpen', *Gazet van Antwerpen* (1 februari 1986), 25; 'En toen was er een nieuwe universiteit', *Open Universiteit*.

¹¹⁸³ CLARA, *Eenmaking Universiteit Antwerpen*, 28.

¹¹⁸⁴ '8 augustus 1980 – Bijzondere wet tot hervorming der instellingen', *Belgisch Staatsblad* (15 augustus 1980), 9434: Art. 6bis § 2; MAES, *Archief van de Programmatische Overheidsdienst Wetenschapsbeleid*, 20.

¹¹⁸⁵ 'Opleiding in nieuwe technologie geregeld', *Gazet van Antwerpen* (13 november 1982), 2; 'Vlaamse researchcentra raken niet goed op gang', *Gazet van Antwerpen* (11 februari 1984), 6.

meer. Aan het begin van de jaren 1980 ving de tweede fase aan.¹¹⁸⁶ Een bekend initiatief binnen het DIRV-project was de technologiebeurs Flanders Technology International (FTI), die van 1983 tot 1999 tweejaarlijks plaatsvond.¹¹⁸⁷ Verder maakte Geens op de Technoliedag van 7 november 1983 aan de UIA de oprichting van IMEC bekend. Dit Interuniversitair Micro-Elektronica Centrum in de nabijheid van de KU Leuven nam een centrale plaats in binnen de DIRV-strategie.¹¹⁸⁸ De actie leidde begin 1986 eveneens tot de oprichting van een Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid.¹¹⁸⁹

*Afbeelding 52: Audiovisueel (AV-) Centrum UIA, 1980
(UArchief, Digitaal fotoarchief Vincent Jauniaux, archiefUA, oude foto's)*

De Antwerpse instellingen speelden doorheen de jaren 1980 met hun opleidingsaanbod in op deze veranderingen. Om tegemoet te komen aan de stijgende vraag naar informatici konden studenten vanaf het academiejaar 1982-83 de wettelijke graad van licentiaat in de Wiskunde met Specialisatie Informatica behalen aan het RUCA en de UIA.¹¹⁹⁰ Deze laatste instelling voorzag dat academiejaar eveneens de bijzondere licentie in de Documentatie- en Bibliotheekwetenschappen volgen om de voortschrijdende automatisering van informatie op te vangen. De tweejarige opleiding was een initiatief van de VLIR en werd dus door alle Vlaamse universiteiten gepatroneerd.¹¹⁹¹ Verder reageerde de UIA op de toenemende digitalisering met een reeks aan nieuwe programma's. Zo nam ze in 1984 als eerste in België computerlinguïstiek op als specialisatie binnen het departement Germaanse Filologie.¹¹⁹² Tijdens het academiejaar

¹¹⁸⁶ BEYEN en DESTATTE, 'Een ander land. 1970-vandaag', 1556.

¹¹⁸⁷ VANPAEMEL en VAN CAMP, 'Wetenschapsbeoefening', *NEVB Online*.

¹¹⁸⁸ 'IMEC wordt kernstuk voor onderzoek in telematika', *Gazet van Antwerpen* (8 november 1983), 3.

¹¹⁸⁹ 'Van DIRV naar VRWB. Vlaams wetenschapsbeleid onder één dak', *Gazet van Antwerpen* (8 februari 1986), 5; 'Geens installeert raad Wetenschapsbeleid', *Gazet van Antwerpen* (20 februari 1986), 5.

¹¹⁹⁰ 'RUCA en UIA met informatika-graad', *Gazet van Antwerpen* (7 augustus 1982), 3.

¹¹⁹¹ 'Licentie Dokumentatie en Bibliotheekwetenschappen aan UIA', *Gazet van Antwerpen* (21 december 1982), 21; 'Bibliotheekwetenschappen aan UIA te Wilrijk', *Gazet van Antwerpen* (1 oktober 1983), 15; 'Vakantie voor bibliotekarissen', *Gazet van Antwerpen* (9 juli 1985), 12; ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, 11_102, *De UIA in de periode 1979-1983*, 3.

¹¹⁹² 'Kunstmatig computerverstand is niet langer een droom', *Gazet van Antwerpen* (2 juli 1984), 2.

1984-85 werd eveneens gestart met een tweejarige opleiding Informatica en in november 1985 opende de UIA een IBM-leerstoel Informatica.¹¹⁹³ Ten slotte begon in november 1988 het Opleidingscentrum voor Software-Integratie (OCSI) aan de UIA. Dit centrum richtte zich tot leerkrachten en professionelen uit de bedrijfswereld.¹¹⁹⁴

De UFSIA, het RUCA en de UIA zetten almaar sterker in op de samenwerking met de industrie. Wanneer de TEW-faculteit van de UFSIA in 1978 haar 125-jarig bestaan vierde, benadrukte Luc Wauters als voorzitter van de Stichting Industrie-universiteit dat de band tussen de universiteit en de industrie verder bekrachtigd moest worden. Dit kon bijvoorbeeld door in te zetten op bijscholing, op contacten tussen academici, studenten en het bedrijfsleven en op de organisatie van gemengde onderzoeksgroepen.¹¹⁹⁵ Het IPO organiseerde bij de start van het academiejaar 1979-80 alvast een nieuwe cursus voor managers. Hiermee wilde het instituut tot een nauwere samenwerking met de bedrijfswereld komen.¹¹⁹⁶

In het kader van het besparingsplan van rector Decler versterkte het RUCA eveneens zijn banden met de bedrijfswereld. De rector gaf aan dat de instelling hier geen traditie in had, maar dat het almaar noodzakelijker werd om net als de andere universiteiten externe middelen aan te boren om het onderzoek te financieren. Door middel van deze bijkomende geldstroom wilde het RUCA het begrotingstekort wegwerken zonder de kwaliteit van het onderwijs of van het wetenschappelijk onderzoek in het gedrang te brengen. Dit bleek een succesvolle strategie. Reeds halverwege maart 1990 was het deficit maar liefst gehalveerd.¹¹⁹⁷ Diezelfde maand bundelde de instelling ook haar krachten met verschillende Europese universiteiten en bedrijven om op de campus de sterkste microscoop ter wereld te bouwen. Het nodige krediet werd voorzien door de Europese Gemeenschap en door bedrijven. Vervolgens bouwde de Nederlandse elektronicaconcern Philips de microscoop, het Duitse bedrijf Tietz leverde de computer, de Universität Tübingen fabriceerde de camera, de Technische Universiteit Delft werkte aan de sturing en het RUCA zorgde uiteindelijk voor de verwerking van de beelden.¹¹⁹⁸ Dit is een tekenend voorbeeld van hoe universiteiten tijdens deze periode meer inzetten op internationale samenwerking met andere universiteiten en de industrie om zo grote onderzoeksprojecten te realiseren en competitief te blijven.

Er vond over het algemeen een sterke toename van universitair onderzoek in opdracht van de private sector plaats, vooral aangaande natuurkunde en scheikunde. Hierdoor steeg binnen het Vlaamse universiteitswezen het belang van een duidelijk wettelijk kader inzake octrooiverwerving en intellectuele eigendom. Overheidsopdrachten namen dan weer af, wat

¹¹⁹³ ‘Getuigschrift informatika aan UIA’, *Gazet van Antwerpen* (18 september 1984), 10; SOMERS, ‘Open deuren als uitnodiging en als verantwoording’, *Gazet van Antwerpen* (9 mei 1985), 7; ‘IBM-leerstoel aan UIA over gegevensbanken’, *Gazet van Antwerpen* (9 november 1985), 8; ‘Bell-UIA hebben unieke elektronen-mikroscoop’, *Gazet van Antwerpen* (27 februari 1986), 8.

¹¹⁹⁴ ‘Software integratie aan UIA’, *Gazet van Antwerpen* (26 november 1988), 23.

¹¹⁹⁵ ‘125 jaar economie aan de UFSIA’, *Gazet van Antwerpen* (4 december 1978), 3.

¹¹⁹⁶ ‘Diploma managementstudeis’, *Gazet van Antwerpen* (8 september 1979), 10; ‘IPO-Antwerpen met nieuw Top Managementprogramma’, *Gazet van Antwerpen* (23 oktober 1979), 18.

¹¹⁹⁷ ‘RUCA-begrotingstekort reeds gehalveerd’, *Gazet van Antwerpen* (20 maart 1990), 25.

¹¹⁹⁸ ‘RUCA hoeksteen van Europees bouwproject’, *Gazet van Antwerpen* (8 maart 1990), 28.

vooral bij de sociale wetenschappen voelbaar was.¹¹⁹⁹ Hoewel de grote belangstelling voor wetenschappelijk onderzoek van de Belgische en later de Vlaamse overheid in eerste instantie gunstig leek voor de universiteiten, ontstond de kritiek dat dit haaks stond op de aanhoudende bezuinigingspolitiek. De universiteitsbesturen erkenden dat hun instellingen een cruciale rol speelden in de innovatie van de maatschappij, maar door onvoldoende financiële middelen konden ze deze taak niet naar behoren uitvoeren.¹²⁰⁰ Verder mocht de sterke inzet op toegepast onderzoek het fundamenteel onderzoek niet ondermijnen. Het ‘zuivere’ onderzoek had dan wel minder snel een aantoonbaar ‘rendement’, het bleef een noodzakelijke basis voor toepassingsgericht onderzoek.¹²⁰¹ Wel vond de Universiteit Antwerpen in DIRV een krachtig argument om te pleiten voor de gewenste faculteit Toegepaste Wetenschappen.¹²⁰²

3.2 Een rechtvaardig en evenwichtig universiteitslandschap

De geleidelijke regionalisering versnipperde het universiteitsbeleid doorheen de jaren 1980 tussen de Belgische en Vlaamse overheid, waardoor het gedurende deze periode een erg complex gegeven was.¹²⁰³ Wel kon de overheveling van de bevoegdheden voor wetenschappelijk onderzoek en universitair onderwijs een mogelijk einde stellen aan de decennialange kritiek vanuit Vlaanderen op de onevenwichtige financiering van het Belgische academische landschap. Nog in november 1978 klaagde KU Leuven-rector De Somer aan dat er minder geld ging naar de Nederlandstalige dan naar de Franstalige instellingen, terwijl Vlaanderen over 53 procent van de studentenbevolking beschikte. Redenen hiervoor waren dat Franstalige universiteiten meer buitenlandse studenten aantrokken en dat meer francofone studenten voor de duurdere studierichtingen kozen.¹²⁰⁴ In het eerste verslag over de werkzaamheden van de VLIR uit 1980 gingen de Vlaamse rectoren uitvoerig in op de aanhoudende benadeling van de Vlaamse wetenschapsbeoefening. Zo ging er 55 tot 57 procent van het nationaal wetenschapsbudget naar Franstalig België. Hierover verscheen later ook de VLIR-brochure *De financiële achterstelling van de Vlaamse universiteiten en het universitair onderzoek in Vlaanderen* (1980).¹²⁰⁵ Uit het VLIR-jaarrapport van 1982 bleek dat Vlaanderen zijn financiële achterstand op vlak van wetenschappelijk onderzoek ten opzichte van Wallonië aan het bijbenen was. De Franstalige gemeenschap ontving dat jaar 52 procent van de

¹¹⁹⁹ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, 11_102, De UIA in de periode 1979-1983, 5.

¹²⁰⁰ BALDUYCK, ‘17de Vlaams Wetenschappelijk Economisch Kongres’, *Gazet van Antwerpen* (26 april 1985), 24; ‘Universiteiten kunnen DIRV niet langer aan’, *Gazet van Antwerpen* (29 april 1985), 2.

¹²⁰¹ ‘Wetenschappelijk onderzoek in de universiteit bedreigd’, *Gazet van Antwerpen* (30 september 1986), 7.

¹²⁰² ‘Universiteit begeleidt gediplomeerden’, *Gazet van Antwerpen* (28 januari 1986), 3.

¹²⁰³ TOLLEBEEK en NYS, *De stad op de berg*, 62; VANHOVE, ‘Bevoegdheid inzake universitair onderwijs in de jongste hervorming van de staatsinstellingen’, 170.

¹²⁰⁴ ‘Rektor De Somer sprak op VVA-jaarvergadering’, *Gazet van Antwerpen* (25 november 1978), 26; ‘Protest van RUCA-rector tegen discriminatie van Vlaamse gemeenschap’, *Gazet van Antwerpen* (21 maart 1980), 17; ‘Vlaamse universiteiten het kind van de rekening’, *Gazet van Antwerpen* (9 juni 1980), 7; ‘Vlaamse universiteiten worden fors benadeeld’, *Gazet van Antwerpen* (8 juli 1980), 8; ADAMS, ‘Universitair onderwijs en onderzoek voor en na de staatshervorming’, 25.

¹²⁰⁵ VANPAEMEL en VAN CAMP, ‘Wetenschapsbeoefening’, *NEVB Online*.

wetenschapsbegroting.¹²⁰⁶ Vier jaar later was het keerpunt bereikt. Voortaan was het budget voor onderzoek en onderwijs van de Nederlandstalige en Franstalige instellingen grotendeels in balans met het aantal studenten.¹²⁰⁷ Wel bleef er meer Europees geld naar Franstalig België gaan.¹²⁰⁸ In Antwerpen was het vooral de Vlaamsgezinde RUCA-rector De Groodt die de ongelijke verdeling van de onderwijs- en onderzoekskredieten aanvocht.¹²⁰⁹ Ook UIA-rector Adams sprak openlijk de verwachting uit dat Vlaanderen met de regionalisering van de universiteiten evenveel budget zou dienen te krijgen als de Franstalige instellingen.¹²¹⁰

Antwerps regeringscommissaris Jan De Groof argumenteerde in 1989 dat met de derde staats hervorming de tijd was aangebroken om een eigen Vlaams onderwijs traject uit te tekenen (cf. *supra*). Daarbij moest er volgens de commissaris een nieuwe kaderwet komen die het volledige hoger onderwijs hervormde, aangezien de laatste grootschalige reorganisatie dateerde van voor de economische crisis. De Groof pleitte voor een herziening van het universitair financieringssysteem dat de instellingen in staat moest stellen om over langere termijn te plannen. Vervolgens kon volgens hem de verbreding van het onderwijsaanbod het hoger onderwijs verder democratiseren. In tegenstelling tot de Leuvense rector Roger Dillemans (°1932) geloofde De Groof niet in de reductie van het academische landschap tot een beperkt aantal topuniversiteiten, maar hij zag evenmin heil in het uitbouwen van alle instellingen tot volledige en volwaardige universiteiten. Aangezien de wildgroei aan opleidingen te prijzig was, stelde hij een breed uitgebouwde basis aan kandidatuuropleidingen en een gespecialiseerd aanbod aan licenties voor. Daarbij moest er volgens hem meer ingezet worden op een interuniversitaire samenwerking en op associatieovereenkomsten tussen universiteiten en hogescholen.¹²¹¹

UIA-rector Adams erkende in oktober 1989 evenzeer dat een zekere rationalisatie op zijn plaats was. Hij gaf daarbij in de pers een sneer naar oudere instellingen die volgens hem “eerder hun ‘stamboom’ dan hun kwaliteit gebruikten, in hun poging om hun suprematie in de concurrentiestrijd aan te tonen.” Hij keurde af dat sommige instellingen een sterkere speler trachtten te worden door enkel in te zetten op schaalvergroting. In de plaats pleitte Adams eveneens voor meer samenwerking en taakverdeling.¹²¹² Ook vanuit de UFSIA steunde Herman Deleeck de idee dat er in het Vlaamse hoger onderwijs een groter aanbod in

¹²⁰⁶ ‘Vlaamse universiteiten nog steeds financieel achterop’, *Gazet van Antwerpen* (6 april 1983), 3.

¹²⁰⁷ ‘Vlaanderen haalt achterstand in research op’, *Gazet van Antwerpen* (27 februari 1987), 5.

¹²⁰⁸ ‘Vlaamse universiteiten nog altijd benadeeld met EG-kredieten’, *Gazet van Antwerpen* (6 mei 1987), 5; ‘Slechts 39 t.h. EG-steun voor Vlaamse universiteiten in 1987’, *Gazet van Antwerpen* (13 september 1988), 5.

¹²⁰⁹ ‘Ruca studenten ijveren voor uitbouw tandheelkunde en tegen numerus clausus’, *Gazet van Antwerpen* (8 maart 1980), 26; ‘Protest van RUCA-rector tegen discriminatie van Vlaamse gemeenschap’, *Gazet van Antwerpen* (21 maart 1980), 17; ‘Vlaamse universiteiten worden fors benadeeld’, *Gazet van Antwerpen* (8 juli 1980), 8.

¹²¹⁰ ‘RUCA gaat inbinden, UIA en UFSIA leven zuinig verder’, *Gazet van Antwerpen* (18 januari 1990), 31.

¹²¹¹ DE CLERCK, ‘De Vlaamse universiteiten’, *Gazet van Antwerpen* (23 september 1989), 6.

¹²¹² ‘Externe studie voor faculteit ingenieurs’, *Gazet van Antwerpen* (3 oktober 1989), 23; ‘Nood aan hogeschoolen leidt tot mogelijke oprichting Ingenieursfaculteit aan de universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (7 oktober 1989), 65.

specialisatieopleidingen moest komen, dat vervolgens verdeeld diende te worden onder de verschillende instellingen.¹²¹³ UFSIA-rector Van Houtte was eveneens van mening dat de gewenste Antwerpse faculteit Toegepaste Wetenschappen niet alle specialisaties diende aan te bieden: “Niet alle universiteiten moeten alles hebben.” Van Houtte beoogde de oprichting in Antwerpen van opleidingen die een regionale meerwaarde genereerden, zoals een toespitsing op de haven en de chemische industrie. Wel twijfelde hij of de politieke goedkeuring voor de oprichting van dergelijk prijzige faculteit realistisch was, aangezien de begroting voor 1990 geen ruimte liet voor enige universitaire expansie.¹²¹⁴

3.3 Internationalisering

Naar aanleiding van de derde staatshervorming vervlaamste het academische landschap, maar tijdens de jaren 1980 en 1990 viel er eveneens een stelselmatige Europeanisering op te merken.¹²¹⁵ Met de ondertekening van de Verdragen van Schengen in 1985 vervaagden de grenzen tussen België en zijn buurlanden verder. De volgende jaren zette het Europese eenmakingsproces zich voort, waardoor ook universiteiten in toenemende mate buiten de eigen landsgrenzen keken (cf. *infra*). Het Europese universiteitsbeleid leidde onder meer tot de oprichting van het ERASMUS-programma in 1987, dat de internationale uitwisseling van studenten en onderzoekers stimuleerde. Daarnaast kwamen er initiatieven als COMETT (1986, Community Programme for Education and Training for Technology), een samenwerkingsprogramma tussen universiteiten en ondernemingen voor opleidingen in technologie, om op die manier meer doeltreffend in te spelen op de technologische veranderingen. Zowel het RUCA als de UIA ontwikkelden onderzoeksprojecten binnen COMETT.¹²¹⁶ De Europese Gemeenschap nam het initiatief voor deze programma's. Vervolgens engageerde ze zich voor de uitwerking en de gedeeltelijke of volledige financiering ervan.¹²¹⁷

De Antwerpse instellingen sloten doorheen de jaren 1980 eveneens verschillende samenwerkingsovereenkomsten met universiteiten, ook buiten Europa. Het RUCA ging in 1982 bijvoorbeeld banden aan met de Bruno Leuschner hogeschool voor economie in Berlijn (DDR) en met de National University en Science University van Maleisië.¹²¹⁸ De UIA bereikte in 1986 een overeenkomst met de Dar-es-Salaam universiteit van Tanzania en er waren gesprekken aan

¹²¹³ ‘Jongeren moeten hun blik verruimen’, *Gazet van Antwerpen* (30 december 1989), 33.

¹²¹⁴ VANSINTJAN, ‘Drie redenen voor de confederalisering van de Universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (3 oktober 1989), 6.)

¹²¹⁵ Zie DE WIT, K., *Universiteiten in Europa in de 21^e eeuw* (2007).

¹²¹⁶ ‘Comett gelanceerd aan de UIA’, *Gazet van Antwerpen* (22 januari 1988), 28; VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 92; RÜEGG en SADLAK, ‘Relations with authority’, 120 (Uit: RÜEGG red., *A History of the University in Europe, Volume IV*).

¹²¹⁷ COENS, *Met een nieuwe lei*, 36-37.

¹²¹⁸ ‘Samenwerking RUCA-Berlijnse hogeschool’, *Gazet van Antwerpen* (21 april 1982), 23; ‘Maleisische delegatie in RUCA’, *Gazet van Antwerpen* (8 november 1982), 12; VAN GOETHEM, ‘Universiteit Antwerpen’, 27.

de gang met de Filipijnen.¹²¹⁹ Een jaar later startte de UFSIA een uitwisselingsprogramma met de Georgetown University van Washington en coöpereerde ze met de Universidad Centro-Americana van Nicaragua.¹²²⁰ Dit laatste kaderde binnen de werking van de Universitaire Stichting voor Ontwikkelingssamenwerking (USOS), die de UFSIA in 1985 samen met de Vlaamse Provincie van de Jezuïetenorde had opgericht. Tijdens de eerste jaren van haar werking legde de USOS ook contacten met partners in India, Congo en later in Marokko.¹²²¹ UIA-professoren aanvaardden in het kader van ABOS-VLIR opdrachten als de coördinatie van de opleiding van natuurkundigen, scheikundigen en juristen in Burundi. Verder continueerde de UIA haar eerdere samenwerking met de Rwandese rechtenfaculteit in Butare, een project dat in 1989 werd afgerond.¹²²² De instelling bleef in contact staan met de Rechtenfaculteit die ze aldaar had opgericht, maar de relatie werd bruusk doorbroken door de genocide van 1994 en de daaropvolgende regimewissel. Een groot aantal faculteitsleden lieten er het leven, een traumatische en ontreddende gebeurtenis die ook aan de UIA bijzonder hard aankwam.¹²²³ Ten slotte studeerden er aan de Antwerpse instellingen heel wat buitenlandse studenten. Aan het RUCA en de UIA huisden bijvoorbeeld een groot aantal Noorse studenten door de handelsrelatie tussen Noorwegen en Antwerpen.¹²²⁴ Verder waren er aan de UIA sinds 1977 heel wat Chinese doctoraatstudenten en onderzoekers aangesteld door een samenwerking met de universiteit van Shanghai.¹²²⁵ De meeste doctoraatstudenten keerden na hun afstuderen terug naar China.¹²²⁶ De Chinese studenten in Antwerpen waren in juni 1989 dan ook verontrust doordat het Chinese leger de betoging op het Tiananmenplein in Peking bloedig neersloeg in opdracht van de overheid. Studenten en burgers demonstreerden er tegen de Communistische Partij. Een van deze Antwerpse studenten getuigde in de pers: “Binnen drie jaar ga ik terug naar China. Tegen dan zou er heel wat moeten veranderd zijn en dat zal te danken zijn aan het protest van de studenten nu.”¹²²⁷

¹²¹⁹ ‘Rector Dar-es-Salaam (Tanzania) bracht bezoek aan UIA’, *Gazet van Antwerpen* (4 november 1986), 2.

¹²²⁰ ‘UFSIA steunt een Nicaraguaanse Jezuïetenuniversiteit’, *Gazet van Antwerpen* (20 mei 1987), 12; ‘Amerikaanse studenten ontdekken Europa vanuit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (6 juni 1987), 2.

¹²²¹ ‘Wat is USOS?’, *Universiteit Antwerpen*.

¹²²² ‘UIA plukt eerste vruchten te Butare. 25 Rwandese studenten kregen juristendiploma’, *Gazet van Antwerpen* (19 november 1977), 12; ‘UIA zendt gastprofessoren naar Rwanda’, *Gazet van Antwerpen* (10 mei 1979), 23; ‘UIA helpt Rwanda aan rechten-faculteit’, *Gazet van Antwerpen* (21 september 1989), 31.

¹²²³ Interview Josse Van Steenberge (10 maart 2023).

¹²²⁴ ‘Een tapijt van dankbaarheid’, *Gazet van Antwerpen* (16 juni 1982), 25.

¹²²⁵ ‘Chinese week in de UIA’, *Gazet van Antwerpen* (14 januari 1984), 26; ‘Vanuit China naar Wilrijk om te studeren’, *Gazet van Antwerpen* (19 januari 1984), 19; ‘Chinees bezoek in de Universitaire Instelling Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (8 oktober 1986), 25; ‘34 Chinese studenten aan UIA. “België biedt ons een toekomst”’, *Gazet van Antwerpen* (9 februari 1989), 25.

¹²²⁶ VAN GOETHEM, ‘Universiteit Antwerpen’, 27.

¹²²⁷ ‘Steun voor collega’s in moederland. Chinese studenten in Antwerpen gekluisterd aan radio en TV’, *Gazet van Antwerpen* (24 mei 1989), 4.

Afbeelding 53: Bezoek ambassadeur Zhang Shu van de Volksrepubliek China aan UIA, januari 1984
(UArchief, Digitaal fotoarchief Vincent Jauniaux, archiefUA, geneeskunde, oude foto's gen)

De Antwerpse instellingen stemden hun opleidingsaanbod ook steeds sterker af op de internationale studentengemeenschap. Bij de start van het academiejaar 1982-83 startte aan de UFSIA bijvoorbeeld de bijzondere Engelstalige licentie in Bedrijfsbeheer.¹²²⁸ Verder begon het College voor Ontwikkelingslanden in 1989 met de cyclus Postgraduate Studies in Development Policy, Public Administration and Management. Hiermee hoopte het RUCA om meer niet-Franstalige studenten aan te trekken. Sinds 1972 studeerden er jaarlijks ongeveer 120 buitenlandse studenten aan het college die doorgaans in eigen land al een universitair diploma hadden behaald.¹²²⁹ Wanneer de UFSIA in 1990 de opleiding Business Administration vanaf de eerste cyclus in het Engels wilde onderwijzen, leidde dit tot protest van KVHV-Antwerpen. Deze conservatieve en Vlaamsgezinde studentenvereniging vreesde dat Engels geleidelijk aan het Nederlands aan de universiteit verdrong. In het kader van deze actie deelden ze overlijdensberichten uit en stelden ze een kruis op dat het heengaan van de Nederlandse taal moest symboliseren. Hun klacht lag in lijn met het protest dat er kwamen tegen de uitspraak van de Nederlandse Onderwijsminister Jo Ritzen (°1945) om van Engels de voertaal te maken in het academische onderwijs. Als praeses van KVHV-Antwerpen uitte Joris Giebens (°1965) ten slotte kritiek op het ERASMUS-programma, waarbij het volgens hem de bedoeling was dat de uitwisselingsstudenten zich aanpasten aan het gastland en niet andersom.¹²³⁰

Naast ERASMUS en COMETT, kwamen er tijdens de jaren nog meer initiatieven waarbij Europa zich focuste op het universiteitswezen. Zo was er het FAST-project (Forecasting and Assessment in the field of Science and Technology) dat in 1979 werd opgestart en vijf jaar later door EURECA (European Research Common Action) werd opgevolgd. Een volgend voorbeeld is het European Strategic Programme for Information Technology (ESPRIT), waarmee de

¹²²⁸ 'UFSIA-cursus bedrijfsbeheer', *Gazet van Antwerpen* (26 juni 1982), 9; 'UFSIA-nieuws', *Gazet van Antwerpen* (26 juni 1982), 27.

¹²²⁹ 'RUCA leidt ambtenaren uit Derde Wereld op', *Gazet van Antwerpen* (28 september 1989), 6; 'Het college voor de ontwikkelingslanden op een keerpunt', *Universiteit Antwerpen*, (8 oktober 1989), 19.

¹²³⁰ 'KVHV protesteert tegen Engels als voertaal op UFSIA', *Gazet van Antwerpen* (8 februari 1990), 24; 'Dr. Ir. J.M.M. (Jo) Ritzen', *Parlement.com*.

Europese Commissie tijdens de jaren 1980 fundamenteel onderzoek en samenwerking tussen universiteiten, onderzoekscentra en de industrie bevorderde. Door te investeren in onderzoek trachtte de commissie talentvolle wetenschappers binnen Europa houden.¹²³¹ De braindrain of hersenvlucht van vorsers was ook een probleem waar de Vlaamse universiteiten mee wilden afrekenen. Zo hadden jonge onderzoekers in de Verenigde Staten meer kansen om door te stoten in de academische hiërarchie en ze konden er rekenen op een aanzienlijk hoger inkomen, bijvoorbeeld door financieel gewin te halen uit octrooien. De Vlaamse universiteiten kwamen tot de vaststelling dat hun eigen hiërarchische structuur en samenwerking met de industrie dienden te herzien, maar ze maanden de overheid ook aan om dringend werk te maken van een samenhangend wetenschapsbeleid. De braindrain had namelijk een indirecte maar algemeen negatieve impact op de ontwikkeling van de samenleving.¹²³² De Antwerpse instellingen verwezen naar de hersenvlucht in hun betoog voor een faculteit Toegepaste Wetenschappen. De uitbreiding van de opleidingsmogelijkheden voor ingenieurs kon het voorspelde tekort aan hoogopgeleide technici mee helpen opvangen.¹²³³

3.4 De nieuwe student

Een laatste ontwikkeling die zich vooral tijdens de jaren 1980 manifesteerde, was de evoluerende studentenmentaliteit. De generatie van 1968 die te pas en te onpas protestacties ondernam, leek volgens Antwerpse studentenleiders als Hans Brockmans (°1964) van het KVHV ingeruild te zijn voor een onbezielde generatie die enkel interesse toonde voor de eigen studies. De reden voor deze veranderde houding kan worden gezocht bij de economische recessie. De angst om ondanks het universitaire diploma niet aan de slag te kunnen op de arbeidsmarkt verhoogde namelijk de prestatiedruk. Ook ontwikkelde de individualisering zich in de loop van de jaren 1980 verder met een toenemend belang van individuele vrijheid en zelfontplooiing. Daarnaast was de roep om democratische inspraak ondertussen grotendeels beantwoord. De studenten werden meer betrokken in het universiteitsgebeuren en ze werden beter vertegenwoordigd in het universiteitsbestuur.¹²³⁴ Wel bleven de Antwerpse studenten zich engageren voor allerlei solidariteitsacties, zoals de Baskenavond aan de UIA in 1978, de

¹²³¹ ‘Verhofstadt overweegt ultieme inspanning’, *Gazet van Antwerpen* (24 juni 1987), 4; RÜEGG, ‘Themes’, 26.

¹²³² ‘Antwerpse expansie is van nationaal belang’, *Gazet van Antwerpen* (2 oktober 1968), 15; ‘Antwerpen als groeipool’, *Gazet van Antwerpen* (3 oktober 1968), 11; ‘Brainvlucht naar de VS’, *Gazet van Antwerpen* (5 oktober 1987), 11; VANSINTJAN, ‘Erger dan talentenvlucht...’, *Gazet van Antwerpen* (15 oktober 1987), 7.

¹²³³ SWILLEN, ‘Rector Adams van UIA: Jeugd zin voor wetenschap bijbrengen’, *Gazet van Antwerpen* (27 april 1989), 7; ‘Rector Freddy Adams wil meer geld voor Universitaire Instelling Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (9 mei 1990), 16.

¹²³⁴ ‘KVHV-debat met vroegere studentenleiders’, *Gazet van Antwerpen* (4 november 1980), 17; ‘Tien jaar UIA (2). Nieuwe universiteit door “verbruikers” bekeken’, *Gazet van Antwerpen* (8 juli 1982), 17; ‘KVHV-praeses Hans Brockmans: “Ik heb iets tegen onverschillige studenten”’, *Gazet van Antwerpen* (28 november 1984), 24; meer over het KVHV: “KVHV’ers worden de 68’ers van de jaren negentig”, 23. ‘Ieder zijn waarheid over ’68’, *Gazet van Antwerpen* (5 mei 1988), 27; VERSCHRAEGEN en ABTS, ‘De Kerk in Vlaanderen in de naoorlogse periode’, 21.

solidariteitsdag voor Polen aan het RUCA in 1982 of de steunactie naar aanleiding van de aardbeving in Mexico van 1986.¹²³⁵ Uit wat hierboven bleek, kwamen de studenten ook meermaals op straat in het kader van de verschillende besparingsmaatregelen, waaronder die tegen de geplande verhoging van het inschrijvingsgeld. Naast de gemeenschappelijke sportevenementen die eerder aan bod kwamen om de verbroedering tussen de drie instellingen te bewerkstelligen, ontwikkelde het studentenleven aan de drie campussen zich eveneens onafhankelijk van elkaar (cf. *infra*).

4. De Antwerpse instellingen tijdens de jaren 1980

Het hoofdstuk (IV) stond tot nu toe stil bij het impactvolle besparingsbeleid, de samenwerking tussen de drie Antwerpse instellingen onder auspiciën van het nieuwe GBUA en de voornaamste transformaties van het universiteitswezen en hoe deze tot uiting kwamen in Antwerpen. Daarnaast zouden het RUCA, de UFSIA en de UIA tijdens deze lange jaren 1980 (1978-1990) nog op andere vlakken hun eigen pad bewandelen.

4.1 RUCA

Rector De Groodt innoveerde

Sinds februari 1978 was Marie De Groodt-Lasseel rector van het RUCA. Eerder kwam aan bod dat ze ondanks de financiële moeilijkheden van het RUCA stappen nam om de instelling verder te democratiseren. Verder had ze de ambitie om er een hechte universitaire gemeenschap te creëren, een ware ‘universitas’. De Groodt wilde hiervoor een werk- en leefcampus uitbouwen door onder meer de gebouwen langer open te houden, ook in het weekend, waarbij er een evenwicht moest bestaan tussen studie en ontspanning. Ze hervormde eveneens de onderwijsprogramma’s en de examenregeling. Voortaan werd er gewerkt met een stelsel van examenspreiding en creditpunten waarbij studenten vakken konden meenemen naar het volgende jaar, wat de studiedruk diende te verlagen. Daarnaast werden er verschillende leervormen en -middelen aangeboden zodat de studenten hun eigen studietraject meer naar hun hand konden zetten. De aanstelling van een ombudsman en de oprichting van een psychosociale dienst dienden hetzelfde doel.¹²³⁶

Voor de begroting van 1979 voorzag De Groodt vijftien miljoen frank voor de wetenschappelijke en didactische uitrusting van de onderwijsruimtes. Ze moderniseerde

¹²³⁵ ‘Baskenavond in UIA te Wilrijk’, *Gazet van Antwerpen* (6 december 1978), 18;

¹²³⁶ ‘RUCA opende “Onderzoekscentrum Lode Craeybeckx”’, *Gazet van Antwerpen* (24 november 1978), 25, 28; ‘Drukke zaterdag in het RUCA’, *Gazet van Antwerpen* (23 april 1979), 3; ‘Ruca belooft gratis onderwijs’, *Gazet van Antwerpen* (16 mei 1979), 11; ‘Naar studentengericht eksamensysteem’, *Gazet van Antwerpen* (16 mei 1979), 20; ‘Open deur in het RUCA’, *Gazet van Antwerpen* (16 augustus 1979), 24; VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 78.

daarmee de Middelheim- en Groenenborgercampus.¹²³⁷ Deze initiatieven werden niet door iedereen in dank afgenomen. Zo klaagde een RUCA-student in de pers de nieuwe voorzieningen aan. Hij noemde de modernisering van de onderwijsvoorzieningen een prestigeproject waar onnodig veel budget naartoe ging.¹²³⁸ Toch bleef het universiteitsbestuur verder inzetten op innovatieve leervormen. Er werd bijvoorbeeld gewerkt aan een zelfevaluatiesysteem voor beginnende studenten – ze konden aan het Centrum voor Actieve Leermiddelen cursussen doornemen uit de Verenigde Staten via een rechtstreekse verbinding met een centrale computer – en er kwam een vrije studieruimte waar studenten tot in de late uurtjes konden werken.¹²³⁹ Het RUCA stelde zich ook steeds verder open naar de buitenwereld. Tijdens de opendeurdagen van september 1979 legde de instelling de nadruk op het streven naar een verdere maatschappelijke integratie.¹²⁴⁰ Later dat jaar verlengde de universiteitsbibliotheek haar openingstijden om zo toegankelijker te zijn voor niet-studenten.¹²⁴¹ De uitbouw van deze moderne campus, samen met de inzet op het ondersteunen van minder vermogende studenten werd in augustus 1980 beloond met een miljoenengift van een buitenlandse stichting die hier jaarlijks een Europese universiteit voor selecteerde.¹²⁴²

Tijdens de ambtstermijn van De Groodt breidde het RUCA zijn onderzoeksinfrastructuur verder uit, met als eerste de oprichting van het Centrum voor Hoogspanningselektronenmikroskopie Lode Craeybeckx in november 1978. Met deze vernoeming werd de toenmalige burgemeester gehuldigd voor zijn engagement inzake het Antwerpse universiteitswezen. De studenten maakten van de plechtigheid gebruik om te protesteren tegen de geplande verhoging van het inschrijvingsgeld.¹²⁴³ De aanzet voor dit initiatief was zeven jaar eerder genomen toen Massart nog aan het roer van de instelling stond (cf. *supra*).¹²⁴⁴

Daarnaast waren er in 1979 aan het RUCA allerlei festiviteiten naar aanleiding van de 125ste verjaardag van de Rijkshandelshogeschool, die in 1965 omgevormd was tot faculteit Toegepaste Economische Wetenschappen. Zo werd op 18 mei het Fonds L. Craeybeckx, F. Detiège, F. Grootjans vzw gesticht. Deze vereniging was een volgend eerbetoon aan de grondleggers van het wetsvoorstel voor de oprichting van een Antwerpse universiteit. Het fonds zou studie- en stagebeurzen verlenen aan talentvolle studenten, wetenschappelijk onderzoek subsidiëren en bijeenkomsten organiseren met een focus op Antwerpen.¹²⁴⁵ Al snel voelden de

¹²³⁷ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 77-78; ANTWERPEN, Archief Rijkscommissaris Jan De Groof, RUCA RvB 78: III. Beslissingen vergadering 22 december 1978.

¹²³⁸ 'Ruca: het licht schijnt duur in de duisternis', *Gazet van Antwerpen* (5 december 1978), 20.

¹²³⁹ 'Computer brengt cursussen uit Amerika op tafel', *Gazet van Antwerpen* (17 mei 1980), 28; 'Geschied voor de universiteit?', *Gazet van Antwerpen* (19 juni 1980), 12.

¹²⁴⁰ 'Opendeurdagen van RUCA werden druk bijgewoond', *Gazet van Antwerpen* (1 oktober 1979), 8.

¹²⁴¹ 'RUCA-bibliotheek dagelijks voor iedereen tot 22 uur toegankelijk', *Gazet van Antwerpen* (24 november 1979), 25.

¹²⁴² 'Miljoengift uit buitenland beloont RUCA-beleid', *Gazet van Antwerpen* (8 augustus 1980), 17.

¹²⁴³ 'RUCA opende "Onderzoekscentrum Lode Craeybeckx"', *Gazet van Antwerpen* (24 november 1978), 25, 28.

¹²⁴⁴ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 60.

¹²⁴⁵ 'Over ActUA', *Universiteit Antwerpen*; 'Fonds L. Craeybeckx, F. Detiège, F. Grootjans v.z.w.', *Gazet van Antwerpen* (8 december 1979), 17; 'Huldeconcert Lode Craeybeckx', *Gazet van Antwerpen* (15 september 1980), 12.

stichters aan dat de werking van het fonds zich diende uit te breiden van TEW-RUCA tot het RUCA in het algemeen, en vervolgens tot de volledige Antwerpse universitaire gemeenschap.¹²⁴⁶

Het RUCA zette in 1978 eveneens in op onderzoek door het Laboratorium voor Natuurbehoud (°1972) in Kalmthout uit te bouwen tot een volwaardig Field Study Center.¹²⁴⁷ Verder richtte de rijksinstelling in december de opgelegde Onderzoeksraad in. Een koninklijk besluit van 14 juni 1978 bepaalde dat de universiteiten deze raad dienden te installeren als adviserend en coördinerend orgaan. Enkel zo zouden de instellingen blijven genieten van bepaalde kredieten voor wetenschappelijk onderzoek. Het RUCA beperkte de bevoegdheden van deze raad echter meteen tot het strikt wettelijk minimum.¹²⁴⁸

Het HIVT

Het jarenlange pleidooi van de HIVT-studenten voor een universitair statuut en een betere infrastructuur, werd ook in deze periode verder gevoerd. Rector De Groodt benadrukte tijdens de proclamatie van de licentiaatsstudenten in juni 1979 dat het hoger instituut tot een volwaardige faculteit binnen het RUCA moest worden omgevormd.¹²⁴⁹ Er werd in 1981 een commissie opgericht die diende na te gaan of het HIVT als talenschool onderdeel kon worden van de Universiteit Antwerpen, maar daar kwam geen concreet advies uit voort.¹²⁵⁰ Wat later in februari 1985 diende volksvertegenwoordigster Leona Detiège (SP, °1942) – dochter van Frans Detiège – een wetsvoorstel in tot integratie van het HIVT in het RUCA. Het voorstel werd meeondertekend door Frans Grootjans (PVV), Ward Beysen (PVV) en Marcel Colla (SP).¹²⁵¹ Wanneer onderwijsminister Coens vervolgens een reeks beslissingen nam die het universitaire karakter van het instituut verder ondermijnden, gingen de studenten opnieuw over tot protestacties. Ook een vijftigtal RUCA-studenten bezetten uit solidariteit met het HIVT een auditorium.¹²⁵²

¹²⁴⁶ Fonds L. Craeybeckx, F. Detiège, F. Grootjans v.z.w., *Overzicht 15 jaar fonds 1979-1994*, 1-2.

¹²⁴⁷ ANTWERPEN, Archief Rijkscommissaris Jan De Groof, RUCA RvB 78: III. Beslissingen vergadering 22 december 1978.

¹²⁴⁸ Ibidem; Ibidem, RUCA RvB 79: Notulen van de vergadering dd. 25 juli 1979, 9; DE CLERCK, *Twintig jaar studie van het universitair onderwijs in België*, 16; COTTENIE, 'De universiteit en de wereld in ontwikkeling', 21; '1978: Onderzoeksraad', *UGentMemorie*; ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan I – "Plan Kinsbergen" UIA (99), *De Belgische wetgeving inzake universitair onderwijs. Een chronologisch overzicht*, 20; VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 77.

¹²⁴⁹ 'HIVT levert 1.000ste licentiaat af', *Gazet van Antwerpen* (6 juni 1979), 19.

¹²⁵⁰ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 80.

¹²⁵¹ 'HIVT opnieuw deel van RUCA?', *Gazet van Antwerpen* (11 februari 1985), 2.

¹²⁵² Een van deze maatregelen was de invoer van een aanwezigheidslijst, wat minister Ramaekers eerder in 1977 trachtte in te voeren, maar wat door protest werd afgescheept (cf. *supra*); 'Studenten Instituut Vertalers en Tolken en staking', *Gazet van Antwerpen* (22 maart 1985), 25; 'RUCA-studenten solidair met HIVT', *Gazet van Antwerpen* (26 maart 1985), 18; 'CVP-fractie stapte op en Agalev kreeg het woord niet', *Gazet van Antwerpen* (27 maart 1985), 19; 'Referendum bij HIVT', *Gazet van Antwerpen*

Wat de erbarmelijke toestand van het HIVT-gebouw betrof, gingen de studenten in november 1979 voor de zoveelste keer tot staking over. De muren van het instituut brokkelden af, er waren amper vier meisjestoiletten voor 350 studenten, de verwarmingsinstallatie op damp dateerde nog uit de negentiende eeuw, en dergelijke meer. De kern van het probleem lag bij het beheer van het pand, waar zowel de stad Antwerpen als de federale overheid en het RUCA voor bevoegd waren. Bijgevolg wezen de drie instanties naar elkaar wanneer er moest geïnvesteerd worden. Minister Calewaert startte een procedure op om het gebouw over te kopen, maar tot er effectief een oplossing kwam, bleven de studenten acties ondernemen.¹²⁵³ Zoals eerder vermeld, besloot de Antwerpse gemeenteraad in november 1983 om het gebouw te verkopen aan de staat om op die manier afstand te kunnen doen van zijn verantwoordelijkheid voor de werkingskosten.¹²⁵⁴ Door zijn ambigue band met het RUCA, bleef het HIVT in een stiefmoederlijke positie.

Van Rompu, Dierick en Decleir

Na een moeizame verkiezingsperiode werd De Groodt in oktober 1981 na één ambtstermijn opgevolgd door TEW-decaan Gustaaf Van Rompu en Wilfried Dierick werd verkozen als vicerector. Aangezien Van Rompu een vrijzinnige socialist was en Dierick een christendemocraat, zorgde dit voor een ideologisch evenwicht aan de top van het bestuur. In aanloop naar deze verkiezingen had De Groodt haar Antwerpse CVP-contacten aangesproken. Ze kaartte bij de invloedrijke Paul-Willem Segers aan dat de katholieke minderheid aan het RUCA zwaar gediscrimineerd werd, wat de benoemingspolitiek beïnvloedde en van de instelling ‘een ware rode burcht’ maakte. Verder sprak De Groodt in deze briefwisseling over monsterverbonden op socialistisch niveau en beloken afspraken over aanstellingen tussen logeleden. De rector riep Segers daarom op om ‘een passende christelijke strategie te poneren’ om zo de katholieke belangen aan het RUCA te vrijwaren: “Vooral zal het nodig zijn op het hogere politieke echelon tot verruimende belangstelling te komen om zodoende met de nodige drukkingsmiddelen een rechtvaardige en duurzame tolerante houding af te dwingen vanwege de socialisten en de Loge.”¹²⁵⁵

(27 maart 1985), 19; ‘Studenten Vertalers en Tolken schorten staking op’, *Gazet van Antwerpen* (4 april 1985), 24.

¹²⁵³ ‘Weer staking in de tolkenschool. Boze studenten in een gammel gebouw’, *Gazet van Antwerpen* (27 november 1980), 17.

¹²⁵⁴ ‘Gemeenteraad van Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (9 november 1983), 19.

¹²⁵⁵ LEUVEN, KADOC, *Paul Willem Segers*, nr. BE/942855/536/375 (map 7), Vertrouwelijke nota 1980.

De invloed van dit vrijzinnig genootschap, onder meer aangaande benoemingen, werd bevestigd tijdens meerdere interviews die in het kader van dit onderzoek werden afgenomen. Getuigen verwezen naar verschillende momenten binnen de Antwerpse universiteitsgeschiedenis waar de loge mee besliste over wie wel en niet aan het hoofd diende te staan van de universitaire instellingen. De sturende kracht van zowel dit orgaan als de Kerk verwaterde mede door de voortschrijdende secularisering, maar netwerken en relaties op basis van ideologie bleven een niet te miskennen rol spelen binnen de universitaire politiek.¹²⁵⁶

Net als De Grootd engageerde Van Rompu zich als rector voor een verdere democratisering van het RUCA en voor betere onderwijsfaciliteiten. Zo plande hij de uitbouw van een dienst Studie- en Studentenbegeleiding die voortbouwde op de voorzieningen die onder De Grootd waren gerealiseerd. Verder boog hij zich over het verbeteren van de onderwijs- en beoordelingsmethoden, zoals studenten die hun eigen examenmoment konden kiezen.¹²⁵⁷ Van Rompu werd ook aangezien als een voorvechter van de universitaire uitbouw die zich inzette voor de integratie van de universiteit in de Antwerpse groeipool.¹²⁵⁸ Uit wat hierboven bleek, moest de rector nog meer dan zijn voorganger een gericht besparingsbeleid voeren en betreurde hij daarbij dat de universiteiten “als enige grondstof voor een echte relance” zo zwaar getroffen werden.¹²⁵⁹ Daarnaast diende Van Rompu aan het begin van zijn mandaat af te rekenen met een schandaal dat het Franstalige dagblad *Le Peuple* naar boven had gebracht. De wet van 1965, die de oprichting van het RUCA mogelijk maakte, voorzag een overgangsregeling voor het onderwijzend personeel van de Rijkshandelshogeschool en het in 1962 opgegeven UNIVOG. Daarbij werd het merendeel van het personeel tot hoogleraar of docent aan het RUCA benoemd, maar een aantal van hen had nooit of slechts in beperkte mate een leeropdracht opgenomen. Hierdoor kende de Staat sinds 1965 aanzienlijke bedragen toe aan niet geleverde prestaties. Rond 1982 bedroeg de totaalsom al een half miljard Belgische frank.¹²⁶⁰ Van Rompu ontkende dat er sprake was van misbruik en stelde dat deze toestand betrekking had tot Franstalige professoren, waarbij hij hun loon een “losprijs voor de vernederlandsing van het Antwerpse onderwijs” noemde. Daarnaast gaf de rector aan dat het eerder over 105 miljoen in plaats van

¹²⁵⁶ VERSCHRAEGEN en ABTS, ‘De Kerk in Vlaanderen in de naoorlogse periode’, 20-21: “Op maatschappelijk vlak had de Kerk in Vlaanderen net na de Tweede Wereldoorlog een zeer sterke positie. Tot diep in de jaren zeventig was ze verbonden met de bredere maatschappij via een hecht netwerk van katholieke organisaties in de sociale, culturele en gezondheidssector – de zogenaamde ‘zuil’ (...) een afgesloten wereld met weinig contact met ‘andersdenkenden’ (ook de niet-kerkelijken waren overigens volledig geïntegreerd of ‘opgesloten’ in hun, weliswaar kleinere, liberale of socialistische zuil). Omgekeerd bezorgde dit netwerk de Kerk een grote en haast evidente achterban.”

¹²⁵⁷ ‘Studentenbegeleiding wordt meer en meer uitgebouwd’, *Gazet van Antwerpen* (30 juni 1983), 17; VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 133-134.

¹²⁵⁸ ‘G. Van Rompu rector. W. Dierick vice-rector’, *Gazet van Antwerpen* (4 juli 1981), 3.

¹²⁵⁹ ‘Coens hamert op regionalisering van onderwijs’, *Gazet van Antwerpen* (3 december 1982), 4.

¹²⁶⁰ ‘Half miljard uitbetaald voor niet-gegeven cursussen’, *Gazet van Antwerpen* (31 december 1981), 3.

500 miljoen ging.¹²⁶¹ Minister Coens wilde in het kader van zijn besparingsbeleid in elk geval de betwiste bezoldigingen voor het einde van 1982 stopzetten.¹²⁶²

Afgezien van het intensieve besparingsbeleid dat Van Rompu noodgedwongen voerde (cf. *supra*), was een volgende structurele hervorming tijdens zijn rectoraat de splitsing van de faculteit Wetenschappen. Naast het College voor Ontwikkelingslanden en de banden met het HIVT, beschikte het RUCA tot dan toe over een faculteit Toegepaste Economische Wetenschappen en een faculteit Wetenschappen. Deze laatste omvatte kandidaatsopleidingen in de natuurwetenschappen, de exacte wetenschappen en in de geneeskunde. Aan alle andere Vlaamse universiteiten, waaronder ook de UIA, was Geneeskunde een opzichzelfstaande faculteit. Het RUCA had na de splitsing van maart 1985 voortaan drie faculteiten.¹²⁶³ Aan het einde van zijn ambtstermijn werd aan het College voor Ontwikkelingslanden nog een doctoraatsgraad opgericht volgens het Angelsaksische diplomasysteem.¹²⁶⁴

Afbeelding 54: Manifestatie van de Ruca-studenten, spandoek "Exeamenspreiding", 13 november 1984 (AMSAB-ISH, Schellens, E. fo013433)

Toen de Academieraad in mei 1985 samenkwam om een opvolger voor Van Rompu te verkiezen, verliep dit voor de derde keer moeizaam. Tot dan toe was voor elke rectorverkiezing een speciaal KB nodig om het verkiezingsreglement eenmalig aan te passen. Uiteindelijk raakte voormalig vicerector Wilfried Dierick (1928-2014) verkozen.¹²⁶⁵ Zijn rectoraat werd aangezien

¹²⁶¹ 'RUCA ontkent schandalen. Franstalige professoren ontvingen 105 miljoen', *Gazet van Antwerpen* (9 januari 1982), 2.

¹²⁶² 'Coens wil omstrepen RUCA-betaling stoppen', *Gazet van Antwerpen* (1 mei 1982), 3.

¹²⁶³ 'Fakulteit Wetenschappen RUCA gesplitst', *Gazet van Antwerpen* (3 mei 1984), 24; 'Fakulteit wetenschappen Ruca wordt gesplitst', *Gazet van Antwerpen* (9 oktober 1984), 3; VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 84.

¹²⁶⁴ 'Doctoraatsgraad aan kollege voor ontwikkelingslanden', *Gazet van Antwerpen* (30 september 1985), 8.

¹²⁶⁵ 'RUCA kijkt uit naar nieuwe top', *Gazet van Antwerpen* (10 mei 1985), 12; 'RUCA heeft opnieuw speciaal KB nodig', *Gazet van Antwerpen* (31 mei 1985), 7; 'Vrijzinnigen azen op volledig RUCA-bestuur', *Gazet van Antwerpen* (26 juni 1985), 26; 'RUCA kiest prof. Dierick tot rektor', *Gazet van Antwerpen* (5 juli 1985), 4; 'RUCA-top benoemd', *Gazet van Antwerpen* (3 augustus 1985), 28.

als een periode van verzoening binnen de RUCA-bestuursorganen.¹²⁶⁶ Dierick moest net als zijn voorgangers maatregelen doorvoeren in het kader van de besparingspolitiek en bijgevolg ook afrekenen met de reacties die deze teweeg brachten. Toch bleef de rector eveneens inzetten op de modernisering van de instelling, onder meer met een uitbreiding van de computerinfrastructuur en met de aankoop van een volgende peperdure elektronenmicroscop, de eerste binnen de Benelux.¹²⁶⁷

Tijdens het mandaat van Dierick hadden de voornaamste onderwijskwesties betrekking tot de opleiding Tandheelkunde en Diergeneeskunde. De rector wilde de kandidatuuropleiding Tandheelkunde aanvullen met een derde jaar, aangezien het studieprogramma door de vele technologische ontwikkelingen te kort was geworden.¹²⁶⁸ Binnen dit kader kwamen er ook nieuwe practicumlokalen.¹²⁶⁹ Bovendien hadden de RUCA-studenten zeven jaar eerder gepleit voor een licentiaatsopleiding Tandheelkunde aan de UIA, zodat ze in de geest van de democratisering hun volledige studies in Antwerpen konden afronden, maar aan die eis was in 1987 nog geen gehoor gegeven (cf. *supra*).¹²⁷⁰ Het Verbond der Vlaamse Tandartsen argumenteerde zelfs voor de opheffing van de opleiding aan het RUCA, om zo de dreigende overmaat aan gediplomeerde tandartsen in te perken.¹²⁷¹ Ook de opleiding Diergeneeskunde werd bedreigd nadat de Vlaamse Diergeneeskundige Kring aan Coens had gevraagd om het programma van het RUCA te schrappen. Ze wilden prioriteit geven aan de opleiding in Gent die toen onvoldoende middelen kreeg. De kring argumenteerde dat de Antwerpse instelling beginnende studenten naar zich toetrok, zonder daarbij rekening te houden met de ontoereikende vervolgopleiding.¹²⁷²

Afbeelding 55: Diergeneeskunde aan de UIA
(UArchief, Digitaal fotoarchief Vincent)

Naar aanleiding van de samenwerkingsovereenkomst tussen de Antwerpse instellingen waarin deze de overheid verzochten om hen als een confederale universiteit te erkennen en in ruil een

¹²⁶⁶ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 85.

¹²⁶⁷ 'RUCA investeert voor 40 miljoen in computer infra-structuur', *Gazet van Antwerpen* (29 juni 1988), 25; 'Nieuwe RUCA-microscop vergroot twee miljoen maal', *Gazet van Antwerpen* (18 november 1988), 16.

¹²⁶⁸ 'RUCA-rector pleit voor zes jaar tandheelkunde', *Gazet van Antwerpen* (13 april 1987), 14.

¹²⁶⁹ 'Nieuwe practicumlokalen tandheelkunde in het RUCA', *Gazet van Antwerpen* (30 januari 1988), 25.

¹²⁷⁰ 'Ruca studenten ijveren voor uitbouw tandheelkunde en tegen numerus clausus', *Gazet van Antwerpen* (8 maart 1980), 26; 'Protest van RUCA-rector tegen discriminatie van Vlaamse gemeenschap', *Gazet van Antwerpen* (21 maart 1980), 17.

¹²⁷¹ 'Tandartsen eisen afschaffing kandidaturen RUCA en LUC', *Gazet van Antwerpen* (16 maart 1984), 5; 'LUC ziet geen heil in afschaffing van kandidaturen tandheelkunde', *Gazet van Antwerpen* (23 maart 1984), 4.

¹²⁷² 'Studenten diergeneeskunde wanhopig', *Gazet van Antwerpen* (4 juli 1987), 13.

volledige onderwijsbevoegdheid verlangden, doelde Dierick vooral op een eerste cyclus kandidaturen in de Toegepaste Wetenschappen en specifiek op de opleiding Landbouwingenieur.¹²⁷³ Vicerector Frank Alderweireldt had eerder oog op de studierichting Burgerlijk Ingenieur met specialisaties in de elektronica en scheepsbouw.¹²⁷⁴

Bij de volgende rectorverkiezing was nogmaals een uitzonderingsdecreet nodig doordat de vereiste tweederdemeerderheid niet behaald werd. Ondanks dat Dierick een tweede ambtstermijn ambieerde, was het op de derde verkiezingsdag in juli 1989 uiteindelijk de zoöloog Walter Declair die de overwinning behaalde. Bij zijn aanstelling verklaarde hij vooral het RUCA te willen promoten in de Antwerpse regio om zo meer studenten en middelen aan te trekken. Dit kaderde binnen de eerder besproken reeks aan maatregelen om de instelling uit haar financiële noodsituatie te halen (cf. *supra*).¹²⁷⁵ Tijdens de eerste vergadering van de Raad van Beheer onder zijn voorzitterschap wenste Declair bijvoorbeeld het imago van de opleiding Geneeskunde op te krikken door een internationaal congres te organiseren.¹²⁷⁶ Om het dalende aantal inschrijvingen verder tegen te gaan, trachtte hij vervolgens enkele geruchten de wereld uithelpen, zoals dat het RUCA een instelling zou zijn met een laag slaagpercentage wegens onderwijs met een te hoge moeilijkheidsgraad.¹²⁷⁷ Daarnaast startten aan het College voor Ontwikkelingslanden nieuwe opleidingen en onderzoeksprojecten om meer studenten aan te trekken (cf. *supra*).¹²⁷⁸ Net als Dierick had Declair de wens om de kandidaatsopleiding Landbouwwetenschappen op te starten. Hij doelde eveneens op de opleiding Informatica.¹²⁷⁹ Toen onderwijsminister Coens in februari 1990 de plannen voor zijn universitair hervormingsdecreet voorlegde aan de VLIR, bleek daaruit dat het RUCA een nieuwe kandidatuur Informatica en Toegepaste Wetenschappen zou mogen oprichten in ruil voor het inleveren van de opleiding Diergeneeskunde.¹²⁸⁰

Ten slotte wilde Declair het RUCA herstructureren en verder moderniseren. Zo zou er een nieuw gebouw voor de TEW-faculteit komen, werd de refter op de Middelheimcampus omgebouwd om de hoge kosten te drukken, maar de belangrijkste aankondiging werd in mei

¹²⁷³ ‘RUCA-rector Wilfried Dierick: “Kind niet verdrinken voor het geboren is”’, *Gazet van Antwerpen* (25 april 1989), 6.

¹²⁷⁴ ‘Vicerector Alderweireldt van RUCA: “Frontvorming noodzakelijk”’, *Gazet van Antwerpen* (25 april 1989), 6.

¹²⁷⁵ LEUVEN, KADOC, *Daniël Coens*, nr. BE/942855/146/534, Nota aan de leden van de Vlaamse Executieve door Daniël Coens – betreft Rectorverkiezingen RUCA (31 mei 1989); VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 93-94; ‘RUCA in zware financiële moeilijkheden’, *De Tijd* (18 januari 1990), s.p.

¹²⁷⁶ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 93.

¹²⁷⁷ ‘Drie kandidaten voor rectorchap RUCA’, *Gazet van Antwerpen* (3 mei 1989), 4; ‘Walter Declair wordt nieuwe rector RUCA’, *Gazet van Antwerpen* (4 juli 1989), 23; ‘Declair wil Antwerps karakter RUCA promoten’, *Gazet van Antwerpen* (14 augustus 1989), 5; ‘RUCA gaat inbinden, UIA en UFSIA leven zuinig verder’, *Gazet van Antwerpen* (18 januari 1990), 31; ‘“Studentvriendelijk RUCA”’, *Gazet van Antwerpen* (20 februari 1990), 24.

¹²⁷⁸ ‘RUCA leidt ambtenaren uit Derde Wereld op’, *Gazet van Antwerpen* (28 september 1989), 6; ‘Het college voor de ontwikkelingslanden op een keerpunt’, *Universiteit Antwerpen*, 8 (oktober 1989), 19.

¹²⁷⁹ ‘RUCA moet aan imagovorming doen’, *Gazet van Antwerpen* (17 januari 1990), 1.

¹²⁸⁰ ‘Mammoetdecreet Coens geeft en neemt in RUCA’, *Gazet van Antwerpen* (22 februari 1990), 1.

1990 gemaakt. Toen announceerde Declair dat in de loop van het volgende academiejaar het klassieke systeem leerstoelen zou worden vervangen door een systeem van departementen die afgestemd zouden zijn op die van het UIA.¹²⁸¹ Dit kwam twintig jaar na het pleidooi van Massart voor deze hervorming (cf. *supra*). Declair vervulde tot 2001 het mandaat van rector, maar een verdere toelichting van de ontwikkeling van het RUCA gedurende die periode, komt in het volgende hoofdstuk (V) aan bod.

4.2 UFSIA

De UFSIA diende zich tijdens deze lange jaren 1980 minder aan te passen dan het RUCA, wat voor een groot deel verband hield met de minder acute noodzaak om ingrijpend te besparen. Toch zou ook deze instelling mee evolueren met haar tijd. Door de secularisering van de samenleving bleef het aantal jezuïeten verder afnemen in verhouding met het aantal lekendocenten.¹²⁸² Het rectoraat ging bij de verkiezing van 1979 wel opnieuw naar pater Louis Bruyns.¹²⁸³ Nadat Bruyns er in 1983 twee mandaten van telkens vier jaar had opzitten, was hij niet langer herkiesbaar. Na ruim twintig stemrondes, werd pater Louis Van Bladel verkozen tot rector en Michel Willems tot voorzitter van de Algemene Vergadering.¹²⁸⁴ Van Bladel stond bekend als ‘de rode jezuïet’ door zijn filosofische belangstelling voor Karl Marx, wat niet zo vanzelfsprekend was binnen het toenmalige katholieke milieu. Als rector was hij een verbindend figuur die zowel binnen de eigen instelling als met het RUCA en de UIA een goede samenwerking wilde stimuleren.¹²⁸⁵ Van Bladel werd in 1987 voor een tweede ambtstermijn verkozen, maar legde na een jaar zijn mandaat voortijdig neer. Dit deed hij naar eigen zeggen omdat hij de pensioenleeftijd van 65 jaar bereikt had, terwijl hij statutair wel zijn mandaat mocht voltooien.¹²⁸⁶ Een mogelijke verklaring is dat door dit vroegtijdig vertrek Jean Van Houtte meer kans maakte om hem op te volgen, wat in de zomer van 1988 ook gebeurde.

Van Houtte was eerder decaan van de faculteit Politieke & Sociale Wetenschappen en voorzitter van het departement Sociologie en Sociaal Beleid en beheerder van de UFSIA (1978-1986).¹²⁸⁷ Hij werd de eerste lekenrector in de UFSIA-geschiedenis, maar wilde daarbij wel de jezuïetentraditie van zijn voorgangers verderzetten. Verder hechtte hij met name belang aan de verdere internationalisering van de instelling en aan de ontwikkelingsamenwerking. Door het pas opgerichte USOS waren er al contacten met Congo, India, El Salvador. Van Houtte

¹²⁸¹ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 95-96, 99, 119.

¹²⁸² In 1978 was de balans bijvoorbeeld 34 op 116 leken; GOOVAERTS, ‘125-jarig jubileum van Sint-Ignatius’, *Gazet van Antwerpen* (30 november 1978), 19; ‘Ruim 2500 studenten aan UFSIA’, *Gazet van Antwerpen* (5 december 1978), 3.

¹²⁸³ ‘Prof. Bruyns opnieuw UFSIA-rector’, *Gazet van Antwerpen* (22 februari 1979), 4.

¹²⁸⁴ ‘Pater L. Van Bladel nieuwe UFSIA-rector’, *Gazet van Antwerpen* (8 juni 1983), 24.

¹²⁸⁵ ‘UFSIA-rector Van Bladel wou het geknakte riet niet breken’, *Gazet van Antwerpen* (17 februari 1989), 27; ‘Oud-rector van Ufsia Van Bladel overleden’, *Gazet van Antwerpen* (2 augustus 2000), 26; ‘Louis Van Bladel was man van contrasten’, *Gazet van Antwerpen* (3 augustus 2000), 23.

¹²⁸⁶ ‘UFSIA herkies rector voor twee jaar’, *Gazet van Antwerpen* (27 mei 1987), 4; ‘Rector Van Bladel legt mandaat neer’, *Gazet van Antwerpen* (15 februari 1988), 1.

¹²⁸⁷ ‘Prof. Jean Van Houtte is eerste lekenrector bij Ufsia’, *Gazet van Antwerpen* (1 juni 1988), 1.

versterkte het internationale netwerk van de UFSIA met universiteiten in onder meer Japan, China, Spanje, Mexico, de Verenigde Staten. Zo ontstond uit het contact met Mexico in februari 1990 bijvoorbeeld het interfacultair Centrum voor Mexicaanse Studiën (CMS).¹²⁸⁸

Een belangrijke mijlpaal voor de UFSIA was de langverwachte opening van de nieuwe universiteitsbibliotheek in 1981. Het project kostte uiteindelijk ongeveer 250 miljoen frank, terwijl het in 1975 op 98 miljoen was geschat. Omdat de Ruimtelijke Ordening, Monumentenzorg en Stedenbouw de UFSIA eerder beperkingen had opgelegd, werd de bibliotheek meer in de hoogte dan in de breedte gebouwd. Door het pand ontstonden er bijkomende studieplekken, een grote noodzaak door het stijgende studentenaantal. Door de sterke focus van de UFSIA op de humane wetenschappen, ging tien procent van haar budget naar de bibliotheek, wat bovengemiddeld was vergelijking met andere universiteiten.¹²⁸⁹ Verder veranderde er doorheen de jaren 1980 eerder weinig aan de infrastructuur van de instelling. In 1983 verhuisde de Dienst voor Studietoelagen naar een gerestaureerd pand tegenover de nieuwe bibliotheek. De toegenomen zichtbaarheid en bereikbaarheid diende de drempelvrees bij de studenten te verlagen, waardoor meer van hen gebruik zouden maken van de dienst.¹²⁹⁰ Verder vond er in 1989 een ruilvereenkomst plaats tussen de UFSIA en de stad Antwerpen om het universiteitsgebouw in de Lange Nieuwstraat om te ruilen voor een pand aan de Sinds-Jacobsmarkt.¹²⁹¹

Doordat de UFSIA-campus zich in het stadscentrum bevond, moesten de studenten samenleven met de omwonenden, wat wel eens wrijvingen met zich meebracht. De buurtbewoners klaagden op regelmatige basis van geluidsoverlast, vandalisme en het massaal foutparkeren door studenten. Daarnaast ontstond er in 1980 een actiecomité dat zich verzette tegen de aanhoudende expansie van de campus. Het comité stelde dat het universiteitsbestuur systematisch woningen in de buurt opkocht om deze doelbewust te laten verkrotten, met het oog op latere uitbreidingsplannen.¹²⁹² Ook burgemeester Cools wees de studenten op 27 februari 1985 op de overlast die ze regelmatig veroorzaakten op de Ossenmarkt en de Paardenmarkt, maar diezelfde dag nog organiseerden ze een interfacultaire fuif waarvan de opbrengst naar het buurtwerk ging.¹²⁹³ De Antwerpse studenten zetten nog talloze andere initiatieven op poten, waaronder de befaamde Night of the Proms. Het idee voor dit evenement ontstond in 1982 toen enkele UFSIA-studenten zich baseerden op de Londense Night of the Proms om jongeren enthousiast te maken voor klassieke muziek. Het bleek een razend groot succes dat door de toenemende omvang naar het Antwerps Sportpaleis verhuisde.¹²⁹⁴

¹²⁸⁸ Interview Jean Van Houtte (14 april 2022).

¹²⁸⁹ 'UFSIA-bibliotheek verhuist naar nieuwbouw', *Gazet van Antwerpen* (11 september 1981), 2.

¹²⁹⁰ 'UFSIA-dienst voor studietoelagen verhuist', *Gazet van Antwerpen* (13 mei 1983), 4.

¹²⁹¹ 'Politie van Blindestraat naar de Lange Nieuwstraat', *Gazet van Antwerpen* (17 oktober 1989), 31.

¹²⁹² 'Studenten weten met hun auto geen blijf', *Gazet van Antwerpen* (13 maart 1980), 25; 'Aktiecomitee tegen UFSIA-expansie', *Gazet van Antwerpen* (26 maart 1980), 20; 'Verkrotting en nachtlawaai aan de Ossenmarkt te Antwerpen', *Gazet van Antwerpen* (2 maart 1984), 27.

¹²⁹³ 'Studenten ontvoerden de Antwerpse burgemeester', *Gazet van Antwerpen* (27 februari 1985), 19; 'Studenten fuiven voor het buurtwerk', *Gazet van Antwerpen* (28 februari 1985), 25.

¹²⁹⁴ ADRIAENSSENS, 'Tweede Night of the Proms brengt zo'n 45.000 in feestroes', *Gazet van Antwerpen* (20 oktober 1986), 5.

Verder stond de UFSIA haar stad ten dienste door bijvoorbeeld op zoek te gaan naar een wetenschappelijke verklaring voor de bevolkings- en bedrijvensvlucht in Antwerpen, een tendens waar verschillende Belgische grootsteden sinds de jaren 1920 in toenemende mate de gevolgen van ondervonden.¹²⁹⁵

4.3 UIA

Een eigentijdse instelling

De Universitaire Instelling Antwerpen maakte een verdere groei door, zowel op vlak van de campusuitbouw, het opleidingsaanbod als het studentenaantal. Het aantal inschrijvingen nam stapsgewijs toe: tijdens het academiejaar 1977-78 waren er 1.147 studenten ingeschreven, in 1981-82 waren dat er 1.443 en 1985-86 steeg het aantal verder naar 1.872.¹²⁹⁶

Het studentenleven ontplooidde zich eveneens verder.¹²⁹⁷ Op 18 oktober 1978 vond de feestelijke opening plaats van een studentenhome aan het Dr. Donnyplein. Dat voorzag in de eerste plaats kamers voor beursstudenten en studenten die verder weg woonden. Hiermee wilde de UIA ook de prijzen van de studentenkamers drukken, want die waren de voorbije jaren sterk gestegen. Het UIA-bestuur koos ervoor om het home dichterbij de Wilrijkse dorpskern te bouwen dan bij de campus, naar eigen zeggen omdat ze studies en verblijf van elkaar wilden scheiden. Van de ruim duizend UIA-studenten verbleven er slechts een tweehonderd op kot. Diezelfde 18 oktober werd de Konijnenpijp op het fortdomein ingehuldigd. Het paviljoen kreeg zijn naam van de vele konijnen die aangetroffen werden tijdens de verbouwingen. Met deze locatie wilde de Studentenwerkgroep het cultureel en uitgaansleven verder aanzwengelen en ze was bedoeld voor alle Antwerpse studenten.¹²⁹⁸ Daarenboven werd tijdens deze plechtige opening van de Konijnenpijp aangekondigd dat de studenten binnenkort zouden beschikken over een nieuw indoor sportcomplex. Hiervoor werd de voormalige legerloods van het Fort VI omgebouwd. Omdat de UIA voor dit project geen beroep kon doen op gemeenschapsgelden werkte ze samen met BLOSO en de Vlaamse Atletiekliga (VAL). De sporthal werd officieel in gebruik genomen

¹²⁹⁵ ‘Antwerpen en Gent wetenschappelijk op zoek naar nieuwe motor’, *Gazet van Antwerpen* (12 oktober 1989), 7; VAN DAMME e.a., *Historical Atlas of Antwerp*, 69-71; BEYEN e.a., ‘Het calimerocomplex van de stad’, 101.

¹²⁹⁶ ‘Opvallende toename van het aantal ingeschreven studenten aan UIA’, *Gazet van Antwerpen* (21 oktober 1978), 25; ‘95.882 studenten aan universiteiten’, *Gazet van Antwerpen* (22 januari 1983), 4; ‘Universiteit Antwerpen blijft groeien’, *Gazet van Antwerpen* (12 december 1985), 24.

¹²⁹⁷ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, 11_102, *De UIA in de periode 1979-1983*, 3.

¹²⁹⁸ ‘UIA opende paviljoen en home te Wilrijk’, *Gazet van Antwerpen* (21 oktober 1978), 25; ‘De kotmadam heet homebeheerster en de bibliotekaris is een computer’, *Gazet van Antwerpen* (17 mei 1979), 3.

op 10 oktober 1981. Ze was eveneens bedoeld voor alle Antwerpse studenten en kon ook gehuurd worden door BLOSO en de VAL.¹²⁹⁹

Afbeelding 56: Nieuwe UIA-sporthal, s.d.

(UArchief, Digitaal fotoarchief Vincent Jauniaux, archiefUA, oude foto's)

Afbeelding 57: Kampeerweek UIA, s.d.

(UArchief, Digitaal fotoarchief Vincent Jauniaux, archiefUA, oude foto's)

Daarnaast opende in januari 1980 op de UIA-campus een nieuw studentenrestaurant dat daarnaast beschikte over vergaderzalen, ontspanningslokalen en ruimtes voor culturele studentenactiviteiten als tentoonstellingen, filmvoorstellingen en optredens. Ook de administratieve diensten waar de studenten rechtstreeks in aanraking mee kwamen (het studentensecretariaat, de cursus-, huisvestings-, inschrijvings-, en de sociale dienst), werden in het gebouw ondergebracht.¹³⁰⁰ Drie jaar later opende in de kelders van dit pand het Spiegelpaleis als recreatieruimte om het studentenwezen meer leven in te blazen. De meest studentenactiviteiten vonden aan de UIA doorgaans plaats in de namiddag, omdat het grootste deel in de avond naar huis ging of een kamer huurde in het stadscentrum.¹³⁰¹ Om die reden organiseerde het studentenbestuur jaarlijks de Kampeerweek. Zo konden pendelstudenten toch eens een week op de campus verblijven.¹³⁰² Daarnaast vond er jaarlijks aan de UIA de Antwerpse Week plaats om de lokale cultuur in de kijker te stellen, met initiatieven als een typische Antwerpse vogelmarkt en boekenbeurs. Tijdens deze week vond eveneens een banket plaats met bekende Antwerpenaren die tafelden tussen de studenten, de 'Sinjorentafel'.¹³⁰³ De

¹²⁹⁹ 'Sporthal voor atletiekliga in Wilrijk', *Gazet van Antwerpen* (30 maart 1979), 28; 'Sportmozaïek. U.I.A. krijgt sportzaal', *Gazet van Antwerpen* (26 mei 1981), 22; JANSSENS, R., 'Desruelles onder dak', *Gazet van Antwerpen* (26 mei 1981), 28; 'Sportcomplex van de UIA weldra in gebruik', *Gazet van Antwerpen* (26 september 1981), 28; 'Heden opening van U.I.A.-sporthal', *Gazet van Antwerpen* (10 oktober 1981), 28; VAN NIEUWENHOVE, 'Nieuw Sportcentrum van UIA opent zaterdag zijn deuren met tal van vedetten', *Gazet van Antwerpen* (7 oktober 1981), 22; 'Een dag sport op de UIA-campus', *Gazet van Antwerpen* (9 oktober 1981), 25; 'Joggen rond de universitaire sporthal', *Gazet van Antwerpen* (12 oktober 1981), 11; 'Atleten opgetogen met U.I.A.-sporthal', *Gazet van Antwerpen* (15 oktober 1981), 27.

¹³⁰⁰ 'UIA-studenten aten voor het eerst in nieuw restaurant', *Gazet van Antwerpen* (8 januari 1980), 180; 'Zonnepanelen leveren energie voor UIA-restaurantgebouw', *Gazet van Antwerpen* (22 oktober 1980), 19.

¹³⁰¹ 'Ondergrondse armslag voor UIA-studenten. Naast het Konijnekot is er nu ook de kelder', *Gazet van Antwerpen* (27 januari 1983), 19.

¹³⁰² 'UIA gaat onder zeil', *Gazet van Antwerpen* (13 mei 1986), 19.

¹³⁰³ 'Studenten kiezen hun koning van de Vogelmarkt', *Gazet van Antwerpen* (18 oktober 1986), 25.

Noorse wetenschapshistoricus Friedman merkte op dat studentenactiviteiten als deze en de afwezigheid ervan (zoals het eerder beperkte nachtleven aan de UIA), bijdroegen tot de creatie van een universiteitsgevoel. De ruimtes waar studenten woonden en samenkwamen, speelden ook een rol in de vorming van deze cultuur.¹³⁰⁴

De werking rond Kunst op de Campus die in 1977 was opgericht (cf. *supra*), zette zich deze periode ook verder met verschillende initiatieven. Op de UIA vonden regelmatig tijdelijke tentoonstellingen plaats en de eigen kunstcollectie werd stelselmatig aangevuld. Er verschenen sculpturen, schilderwerken en muurpanelen op de campus en in het academisch ziekenhuis. De kunstenaar Keith Haring kon de geplande muurschildering voor het studentenrestaurant helaas niet realiseren omdat hij in februari 1990 overleed aan de gevolgen van AIDS. In 1978 en 1989 schonk de instelling een kunstmap met grafisch werk van hedendaagse Vlaamse kunstenaars aan de begunstigers die de UIA eerder financieel gesteund hadden.¹³⁰⁵ De studenten kregen eveneens de kans om eigen kunstwerken tentoon te stellen op de campus.¹³⁰⁶

Net als het RUCA en de UFSIA paste de UIA haar opleidingsaanbod tijdens de jaren 1980 stelselmatig aan. Om de zes jaar vond er aan de UIA een grondige evaluatie van de programma's plaats om gelijke tred te houden met nieuwe ontwikkelingen en noden.¹³⁰⁷ Dit was wel geen evident gegeven aangezien de universitaire instellingen niet beschikten over een volledige onderwijsbevoegdheid als de universiteiten. Zoals eerder aan bod kwam, vormde dit hun grootste drijfveer om te pleiten voor een erkenning als confederale Universiteit Antwerpen. De UIA begon in oktober 1981 met een programma Milieukunde, dat zich in de eerste plaats richtte tot beroepsgroepen die in aanraking kwamen met deze thematiek. Voor deze opleiding werkten verschillende departementen samen, want interdisciplinariteit bleef een basisprincipe van de UIA-werking.¹³⁰⁸ Hieruit volgde in 1987 de oprichting van het Instituut voor Milieukunde, het latere Instituut voor Milieu en Duurzame Ontwikkeling (IMDO).¹³⁰⁹ Daarnaast, bouwde de instelling haar opleidingsaanbod in de informatica ook stevig uit om tegemoet te komen aan de stijgende maatschappelijke en economische vraag (cf. *supra*).

¹³⁰⁴ FRIEDMAN, *Integration and visibility*, 29.

¹³⁰⁵ CALLEWAERT, 'Totems en instrumenten', *Gazet van Antwerpen* (2 juni 1978), 17; 'Kunst op de campus. Of de naoorlogse Antwerpse kunst in één map', *Gazet van Antwerpen* (3 juni 1978), 3; 'Monumentale "Kunst op de Campus" te Wilrijk', *Gazet van Antwerpen* (20 oktober 1978), 3; 'Kunst op de Campus', *Gazet van Antwerpen* (27 oktober 1978), 14; 'Kunst op de Campus', *Gazet van Antwerpen* (23 februari 1982), 14; 'Antwerpse schatten zien het daglicht', *Gazet van Antwerpen* (30 april 1985), 21; 'Kunst in galerijen en op de campus', *Gazet van Antwerpen* (4 mei 1985), 25; 'Kunst op de Campus presenteert grafisch werk in een kunstmap', *Gazet van Antwerpen* (30 december 1989), 36; 'Geen Keith Haring-muur voor UIA', *Gazet van Antwerpen* (20 februari 1990), 24.

¹³⁰⁶ 'Eigen kunst op de UIA', *Gazet van Antwerpen* (8 mei 1982), 27.

¹³⁰⁷ 'Universiteit begeleidt gediplomeerden', *Gazet van Antwerpen* (28 januari 1986), 3.

¹³⁰⁸ 'Universitair programma over milieukunde', *Gazet van Antwerpen* (20 juni 1981), 26; 'Milieukunde mikt vooral op vakmensen', *Gazet van Antwerpen* (26 september 1981), 7; 'Tweejaarlijkse cursus Milieukunde aan UIA', *Gazet van Antwerpen* (20 augustus 1985), 18; 'Eerste getuigschriften milieukunde uitgereikt aan UIA', *Gazet van Antwerpen* (7 oktober 1983), 4.

¹³⁰⁹ 'Instituut voor Milieu en Duurzame Ontwikkeling', *Universiteit Antwerpen*; VANDERBORGHT, 'Inleiding: UA-verwezenlijkingen en toekomst', 107-111.

Verder speelde de UIA tijdens de jaren 1980 in op de veranderende tijden door in 1986 een basisopleiding Bedrijfskunde te voorzien voor licentiaatsstudenten Letteren & Wijsbegeerte, zodat ze meer kans zouden maken op de verschaalde arbeidsmarkt.¹³¹⁰ In 1987 startte de instelling met een bijzondere licentie Internationale Politiek.¹³¹¹ In maart van dat jaar werd eveneens aangekondigd dat vrouwelijke personeelsleden vanaf het volgende academiejaar de vrije cursus Vrouw & Samenleving zouden organiseren. Dit initiatief werd enthousiast onthaald door Staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie Miet Smet (°1943).¹³¹² De cursus bleek al snel een succes. Het programma werd opgesteld in samenwerking met de Interfacultaire Werkgroep Vrouwenstudies van de Rijksuniversiteit Utrecht. De discipline had namelijk al eerder in Nederland ingang gevonden. De UIA was de eerste universitaire instelling in België die structurele wetenschappelijke aandacht besteedde aan de plaats van de vrouw in de samenleving. De werking bouwde zich verder uit. Zo vond in oktober 1987 aan de UIA een tweedelig colloquium plaats over vrouwelijkheid, mannelijkheid en seksualiteit in de literatuur. Daar werd aan UFSIA-hoogleraar Literatuurwetenschap Clement Neutjens (1928-2014) de vraag gesteld waarom vrouwen ondervertegenwoordigd waren aan zijn universitaire instelling. Er werd verontwaardigd gereageerd op zijn toelichting van de uitspraak “L’homme a choisi la femme qui l’a choisi”, waarmee hij meende dat de vrouw de stimulerende kracht achter de man was en het daarom overbodig was dat ze een hoge functie zou opnemen binnen bijvoorbeeld de universiteit en de politiek.¹³¹³ Doordat de cursus Vrouw & Samenleving een grote belangstelling genoot, kondigde UIA-voorzitter Van Remoortere in mei 1989 aan dat er een leerstoel Vrouwenstudies zou komen met als doel de discipline aan de hand van lezingen verder open te stellen voor het brede publiek. Daarnaast diende Vrouwenstudies leemtes in het wetenschappelijk onderzoek naar de positie van de vrouw in de maatschappij en op de arbeidsmarkt op te vullen.¹³¹⁴

Universitaire gezondheidszorg

Een tweede luik binnen het uitbreidende opleidingsaanbod van de UIA hield verband met gezondheidszorg. In 1982 kwam een vernieuwde opleiding tot ziekenhuisapotheker, in 1985 startte ook de licentie Biotechnologie (die meer toepassingsgebieden heeft dan het medische) en datzelfde jaar begon een driejarige opleiding Gezonde Leefwijze die zich richtte tot

¹³¹⁰ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, 11_102, *De UIA in de periode 1979-1983*, 4; ‘UIA: bedrijfskunde’, *Gazet van Antwerpen* (9 juli 1987), 26.

¹³¹¹ ‘UIA pakt uit met bijzondere licentie’, *Gazet van Antwerpen* (22 mei 1987), 2; ‘Eerste UIA-promotie Internationale Politiek’, *Gazet van Antwerpen* (4 juli 1988), 16.

¹³¹² ‘UIA start met cursus Vrouw en samenleving’, *Gazet van Antwerpen* (14 maart 1987), 9.

¹³¹³ ‘Wanneer vrouwenstudies in België?’, *Gazet van Antwerpen* (3 november 1987), 6; ‘Meer geld voor “Vrouwenstudies” aan UIA’, *Gazet van Antwerpen* (4 juli 1988), 16.

¹³¹⁴ ‘Leerstoel Vrouwenstudies te Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (27 mei 1989), 3.

professionelen in de gezondheidszorg.¹³¹⁵ De UIA focuste verder op actuele problematieken, zoals door in oktober 1988 als eerste in België een cursus over AIDS te organiseren.¹³¹⁶

Een mijlpaal tijdens deze periode was de start van het academisch ziekenhuis in mei 1979 en de officiële inhuldiging in september van dat jaar. Het AZ maakte deel uit van de UIA, maar het had ook een eigen rechtspersoonlijkheid.¹³¹⁷ De ingebruikname wijzigde niets aan de eerdere samenwerkingsovereenkomst met de zes andere Antwerpse ziekenhuizen om daar de praktijkstages van de artsenopleiding te laten doorgaan. Verder zou het AZ geen specialisaties van andere Antwerpse ziekenhuizen voorzien.¹³¹⁸ Ondanks de eerder besproken financiële perikelen, maakte de voorziening tijdens de eerste jaren van haar werking ook een verdere groei door en ging ze verschillende samenwerkingsverbanden aan.

Afbeelding 58: Nieuw universitair ziekenhuis, s.d.
(Gazet van Antwerpen, 'Pioniers blikken terug op start van UZA', 9 december 2019)

Al van bij de opening werd het befaamde Instituut Born-Bunge (IBB) – waar het RUCA eerder een samenwerkingsovereenkomst mee had (cf. *supra*) – in de UIA-faculteit Geneeskunde geïntegreerd. Om het instituut niet volledig te zien verdwijnen in het AZ, werd de afdeling Neurologie vernoemd naar deze stichting. Verder bleef het IBB financieel autonoom, maar het stemde zijn wetenschappelijk onderzoek wel volledig op de UIA af.¹³¹⁹ Voorts ondertekende de UIA in oktober 1979 een overeenkomst met de Stichting Gehandicaptenzorg Provincie Antwerpen, waarbij ze in eerste instantie verbonden instellingen bijstond met onderzoek en

¹³¹⁵ 'Antwerpse universiteiten bieden nieuwe oriëntaties', *Gazet van Antwerpen* (7 september 1982), 24; 'Nieuwe richting biotechnologie aan UIA', *Gazet van Antwerpen* (25 september 1985), 26; 'UIA-opleidingsprogramma voor gezonde leefwijze', *Gazet van Antwerpen* (9 juli 1985), 11.

¹³¹⁶ 'Cursusprogramma AIDS aan Universiteit Antwerpen', *Gazet van Antwerpen* (29 september 1988), 2.

¹³¹⁷ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, 11_102, De UIA in de periode 1979-1983, 12.

¹³¹⁸ 'Een Akademisch Ziekenhuis voor Antwerpen', *Gazet van Antwerpen* (26 september 1979), 11.

¹³¹⁹ 'Verhuis Akademisch Ziekenhuis UIA', *Gazet van Antwerpen* (16 mei 1979), 20; 'Akademische Ziekenhuis Antwerpen gestart met zestig bedden', *Gazet van Antwerpen* (4 september 1979), 18; 'Een Akademisch Ziekenhuis voor Antwerpen', *Gazet van Antwerpen* (26 september 1979), 11.

advies. De studenten geneeskunde konden hierdoor ook meer praktijkervaring opdoen.¹³²⁰ In 1987 werd vervolgens aangekondigd dat er in samenwerking met de provincie een Observatie- en Ontwikkelingscentrum voor personen met een handicap uitgebouwd zou worden op de UIA-campus.¹³²¹ Het centrum opende uiteindelijk in oktober 1989.¹³²² Verder vond er vanaf september 1988 een samenwerking plaats met het Provinciaal Instituut voor Hygiëne (PIH). Bij de plechtige ondertekening van het protocol benadrukte UIA-voorzitter Van Remoortere in zijn toespraak dat hij hoopte dat de overeenkomst een volgende stap voor de universitaire instelling was binnen een vertrouwensvolle en succesvolle samenwerking met de provincie.¹³²³ Daarnaast werd in 1980 het Bloedtransfusiecentrum van het Belgische Rode Kruis op de terreinen van het AZ ingewijd. Het centrum en het ziekenhuis waren door een tunnel met elkaar verbonden om zo een vlotte samenwerking te bevorderen.¹³²⁴ Daarbij werden studenten ook actief aangemaand om bloed te doneren, bijvoorbeeld met de actie ‘bloed voor vaten’ waarbij de studenten per veertig donoren een vat bier geschonken kregen.¹³²⁵ Ten slotte werd in 1987 de hospitalisatie-activiteit van het ITG in het AZ geïntegreerd, waardoor het ziekenhuis een toonaangevende instelling werd inzake het onderzoek naar tropische ziekten. De UIA hoopt zo ook op termijn infectieziekten op te nemen in haar bevoegdheden.¹³²⁶

Het AZ breidde in de loop van de jaren 1980 zelf verder uit met de opening van een dienst Oogheelkunde en een dienst Radiologie (°1980), de bouw van een Centrum voor Hygiëne en Epidemiologie (°1984) en een Sportmedisch Labo (°1987). Naast de toename van het aantal specialisaties, kwamen er stapsgewijs meer bedden waardoor het ziekenhuis steeds meer opnames per jaar kon realiseren.¹³²⁷ Het AZ slaagde er volgens de latere rector-voorzitter Rudi (Rudolf) Verheyen (1938-2014) in om op korte tijd een benijdenswaardige positie op te bouwen door te beschikken over troeven als “een streng geselecteerde, hooggespecialiseerde staf van voltijdse artsen, een indrukwekkende medische uitrusting en een doorgedreven interactie met

¹³²⁰ ‘Samenwerkingsakkoord tussen UIA en Stichting Gehandicaptenzorg’, *Gazet van Antwerpen* (26 oktober 1979), 27.

¹³²¹ ‘UIA steekt gehandicaptenzorg een handje toe’, *Gazet van Antwerpen* (2 juni 1988), 26.

¹³²² ‘Ontwikkelings- en Oriëntatiecentrum plechtig geopend’, *Gazet van Antwerpen* (27 oktober 1989), 27.

¹³²³ ‘Gezamenlijk initiatief van provinciebestuur en UIA’, *Gazet van Antwerpen* (27 september 1988), 24.

¹³²⁴ ‘Bloedtransfusiecentrum verhuist naar UIA’, *Gazet van Antwerpen* (17 februari 1978), 17; ‘Bloedtransfusiecentrum in opbouw op UIA-campus’, *Gazet van Antwerpen* (25 oktober 1978), 3.

¹³²⁵ ‘Honderd studenten gaven bloed voor vaten’, *Gazet van Antwerpen* (16 november 1984), 25.

¹³²⁶ ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 3, Universitair Ziekenhuis Antwerpen, 7 oktober 1996, 22; ‘Antwerpen krijgt klein academisch ziekenhuis met grote plannen’, *Gazet van Antwerpen* (20 mei 1975), 8.

¹³²⁷ ‘UIA opent radiologische dienst’, *Gazet van Antwerpen* (11 december 1980), 23; ‘Tweede faze AZ Antwerpen bijna voltooid’, *Gazet van Antwerpen* (17 november 1981), 19; ‘Hypermoderne röntgenafdeling in Antwerps Akademisch ziekenhuis geopend’, *Gazet van Antwerpen* (13 december 1980), 25; ‘Wat voor de staat opgericht werd en wordt’, *Gazet van Antwerpen* (9 januari 1984), 12; JANSSENS, ‘UIA opent Antwerps sport medisch labo voor Jan-en-Alleman’, *Gazet van Antwerpen* (11 september 1987), 11; ‘UIA: bedrijfskunde’, *Gazet van Antwerpen* (9 juli 1987), 26; ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, 11_102, *De UIA in de periode 1979-1983*, 11: In 1983 waren er 528 bedden in gebruik, wat 80% van de voorziene capaciteit was.

de laboratoria van de campus”.¹³²⁸ Een anekdote daarbij is dat het AZ als jonge instelling zijn eerste lustrum en tienjarig bestaan vierde in de jaren 1980. Zoals het jubileumvieringen betaamt, gaf het ziekenhuis in 1985 een brochure uit waarin het beweerde wel erg oude wortels te hebben. Tussen Wilrijk en Berchem bevond zich eeuwen daarvoor het godshuis 't Siecke Kercke. Doordat de AZ-campus zich in hetzelfde gebied bevond, riep het ziekenhuis zichzelf uit tot opvolger en claimde ze deze geschiedenis als het ware.¹³²⁹ Ten slotte vond er vanaf 1985 een geleidelijke verschuiving plaats van de benaming ‘academisch ziekenhuis’ naar ‘universitair ziekenhuis’. Voortaan werd UZA (Universitair Ziekenhuis Antwerpen) de alom gebruikte naam.¹³³⁰

UIA-rectoren

Tijdens de periode 1978-1990 stonden drie verschillende rectoren aan het hoofd van de UIA. Laurent Vandendriessche bekleedde deze positie sinds de stichting van de instelling in 1971. Uiteindelijk koos hij er zelf voor om de handdoek in de ring te gooien. Op 19 januari 1979 deelde hij zijn ontslag mee aan de academische overheid.¹³³¹ Dit deed hij naar eigen zeggen om persoonlijke redenen, zonder verdere publieke duiding. Het onderliggende motief communiceerde hij met gouverneur Kinsbergen met wie hij een goed contact onderhield:

“Ik wil niet nalaten U te zeggen hoezeer het me spijt dat sommige gebeurtenissen me genoopt hebben de beslissing te nemen die U kent. Ik hoop maar dat dit er zal toe bijdragen om de meesten in de UIA aan te zetten een rem te plaatsen op een verpolitisering, die angstwekkende afmetingen aanneemt, en anderen zal doen nadenken over het gevaarlijke voor de instelling, van persoonlijke op groepsbelangen voor die van de UIA te plaatsen.”¹³³²

Rosanne Germonprez, journaliste bij *Knack*, kwam tot de vaststelling dat de afzwakking van het oorspronkelijk wettelijk opgelegde pluralistische karakter van de UIA aan de basis van Vandendriessches vertrek lag. Op de hoogste bestuursniveaus kon het ideologisch evenwicht bewaard blijven, maar doorheen de jaren ontstond er door het systeem van interne coöptatie binnen faculteiten als Rechten en Politieke & Sociale Wetenschappen een katholieke oververtegenwoordiging. Dit leidde tot protest bij de vrijzinnige academische kringen. De

¹³²⁸ ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 3, Universitair Ziekenhuis Antwerpen, 7 oktober 1996, 21.

¹³²⁹ ‘Universitair Ziekenhuis Antwerpen besluit zijn lustrumjaar’, *Gazet van Antwerpen* (20 november 1985), 25; ‘Ludo van Bogaert gehuldigd tijdens openingszitting’, *Gazet van Antwerpen* (22 november 1985), 5; NEETENS red., *Recent developments in medical education in Western Europe*.

¹³³⁰ Vaststelling op basis van de digitale krantendatabank van de *Gazet van Antwerpen* waarbij er rond het jaren 1985 een geleidelijke, maar alsnog duidelijke omschakeling plaatsvond van het gebruik van de term ‘academisch ziekenhuis’ naar ‘universitair ziekenhuis’. Vanaf de jaren 1990 leek AZ(A) zo goed als volledig vervangen door UZ(A).

¹³³¹ ‘Prof. R. Clara rektor UIA’, *Gazet van Antwerpen* (22 februari 1979), 4.

¹³³² ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Plan II – Coördinatiecomité tot GBUA, Folio: Briefwisseling U.I.A., s.d.

wanverhouding nam verder toe wanneer de twee topfuncties binnen het academisch ziekenhuis – die van hoofdgeneesheer en algemeen directeur – naar katholieken gingen. Hierdoor kaartte de BSP aan dat het AZ eveneens in handen van de CVP was beland. Bijgevolg gaf de parlementaire commissie die moest instaan voor het ideologisch evenwicht van de UIA, de instelling de opdracht om de balans te corrigeren op het niveau van de departementen. Dit politiek conflict, samen met een verkiezingsstrijd voor het ambt van rector die reeds onderhuids aan de gang was, vormden volgens Germonprez de aanleidingen voor het voortijdig vertrek van Vandendriessche. Ze raadde de voorstanders van het pluralisme en van de schoolvrede aan om het unieke UIA-experiment nog eens nader te bekijken, indien ze de ontzuiling van het Belgische onderwijssysteem nog steeds ambieerden.¹³³³

Aangezien het mandaat van Vandendriessche normaal gezien tot september 1979 liep, vonden er op 21 februari verkiezingen plaats voor het tijdelijk invullen van de ambtstermijn, waarna er bij de start van het academiejaar 1979-80 een nieuwe rector zou komen voor een volledige vierjarige termijn.¹³³⁴ Daarbij wees de Algemene Vergadering van de faculteitsraden Robert Clara aan als interim, die vervolgens in mei opnieuw werd verkozen om de functie te blijven vervullen.¹³³⁵ Als hoogleraar in de neonatologie was Clara tijdens zijn rectoraat met name een pleitbezorger voor de invoering van een *numerus clausus* voor de studenten Geneeskunde, wat in die tijd een gevoelige kwestie en een eerder onpopulaire opinie was. Deze inschrijvingsbeperking was volgens Clara noodzakelijk in tijden waar de overheid de knip zette in het budget voor Volksgezondheid, wat onder meer resulteerde in een tekort aan opleidingsplaatsen in de ziekenhuizen. Daarnaast nam het aantal artsen in België snel toe, waardoor werkloosheid onder jonge dokters een dreigend probleem vormde.¹³³⁶

Bij de rectorverkiezingen van mei 1983 stelde Clara zich niet langer kandidaat. In zijn plaats werd Freddy Adams, hoogleraar in de analytische chemie, verkozen.¹³³⁷ Twee jaar later verwierf hij eveneens het voorzitterschap van de VLIR en in mei 1987 werd hij herkozen tot UIA-rector, de eerste rector die door de Vlaamse regering werd benoemd.¹³³⁸ Zoals eerder aan bod kwam, was Adams een voorstander van een nauwere samenwerking tussen de universiteit

¹³³³ GERMONPREZ, 'Het pluralisme van de geigerteller', *Knack* (31 januari 1979), 18-19; ANTWERPEN, FelixArchief, *Wim Geldolf*, nr. 761#426: Correspondentie UIA.

¹³³⁴ 'Zeven kandidaten voor UIA-rectoraat', *Gazet van Antwerpen* (17 februari 1979), 11.

¹³³⁵ 'Prof. R. Clara rector UIA', *Gazet van Antwerpen* (22 februari 1979), 4; 'UIA stemde voor prof. Clara', *Gazet van Antwerpen* (2 juni 1979), 3.

¹³³⁶ 'De Brabanter wil dringend numerus clausus', *Gazet van Antwerpen* (24 mei 1980), 12; 'Numerus clausus in fakulteit geneeskunde?', *Gazet van Antwerpen* (7 augustus 1980), 10; 'Sombere vooruitzichten voor jonge dokters', *Gazet van Antwerpen* (13 juli 1981), 9; 'Rektor Clara: artsen moeten werk verdelen', *Gazet van Antwerpen* (27 september 1983), 36.

¹³³⁷ 'Verkiezingen aan de UIA', *Gazet van Antwerpen* (10 mei 1983), 21; 'Prof. Fr. Adams voorgedragen als rector van UIA', *Gazet van Antwerpen* (26 mei 1983), 3; 'Prof. F. Adams nieuwe UIA-rector', *Gazet van Antwerpen* (15 september 1983), 7.

¹³³⁸ 'Vlaamse regering benoemt gewezen UFSIA-rector Bruyns', *Gazet van Antwerpen* (6 september 1984), 2; 'Rektor F. Adams VLIR-voorzitter', *Gazet van Antwerpen* (12 juli 1985), 24; 'Verkiezingen in de UIA', *Gazet van Antwerpen* (21 mei 1987), 2; 'Top UIA', *Gazet van Antwerpen* (31 juli 1987), 5; 'Freddy Adams weer rector UIA', *Gazet van Antwerpen* (4 augustus 1987), 5; 'Professor Dr. Adams herbenoemd als rector van de UIA', *Gazet van Antwerpen* (7 augustus 1987), 25.

en de industrie, maar hij klaagde tegelijk de opeenvolgende besparingen aan die de taakuitvoering van de universiteit ondermijnden, wat vooral zijn weerslag had op de minder toepassingsgerichte wetenschapstakken.¹³³⁹ Waar het RUCA in 1978 zijn verplichte Onderzoeksraad inrichtte, beschikte de UIA nog niet over dergelijk orgaan. Adams ving deze coördinatie aanvankelijk zelf op, maar uiteindelijk stelde hij Eric Spruyt aan om deze raad uit te bouwen. Dat was nodig omdat onderzoek almaar complexer werd, wat een sterker management vereiste.¹³⁴⁰ Een volgende innovatie die Adams doorvoerde, was de institutionalisering van de doctoraatsopleiding aan het begin van zijn tweede mandaat. Voortaan werd er een toelage gegeven voor deze opleiding, iets wat de andere Vlaamse universiteiten vervolgens overnamen.¹³⁴¹ Verder was hij een van de grootste voorvechters om te komen tot een verdere integratie van de Antwerpse universitaire instellingen en hield hij herhaaldelijk pleidooien voor de oprichting van een faculteit Toegepaste Wetenschappen.¹³⁴² Dit zal ook nog in het komende hoofdstuk (V) blijken.

¹³³⁹ ‘Bell-UIA hebben unieke elektronen-mikroskoop’, *Gazet van Antwerpen* (27 februari 1986), 8; ‘Rector Dillemans: “Democratisering hoger onderwijs staat nog niet ver genoeg”’, *Gazet van Antwerpen* (7 oktober 1986), 5.

¹³⁴⁰ ANTWERPEN, UArchief, 1000707, Interview Freddy Adams (17 oktober 2022), minuut 36.

¹³⁴¹ Ibidem, minuut 29 e.v.

¹³⁴² SWILLEN, ‘Rector Adams van UIA: Jeugd zin voor wetenschap bijbrengen’, *Gazet van Antwerpen* (27 april 1989), 7; ‘Nog werk voor afgestudeerden positieve wetenschappen’, *Gazet van Antwerpen* (28 augustus 1986), 2; MULLEMAN, ‘UIA-rector Freddy Adams pleit voor beter onderwijsklimaat’, *Gazet van Antwerpen* (17 oktober 1989), 7; ‘Rector Freddy Adams wil meer geld voor Universitaire Instelling Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (9 mei 1990), 16.

V. NAAR EEN EENGEMAAKTE UNIVERSITEIT ANTWERPEN (1990-2003)

Dit hoofdstuk vormt het sluitstuk in de lange mars naar de eenmaking van de Universiteit Antwerpen. Het focust eerst op hoe het academische landschap verder 'verzakelijkt' onder invloed van het neoliberalisme en de Europeanisering. Deze ontwikkelingen noopten de UFSIA, het RUCA en de UIA ertoe om hun relatie binnen de veranderende realiteit te revalueren, aangezien een leefbare toekomst voor kleine universitaire instellingen almaar onzekerder werd. Hoewel de instellingen er lange tijd in slaagden vast te houden aan hun autonomie en eigenheid, kwam er alsnog een proces op gang waarbij ze stapsgewijs compromissen sloten om samen te overleven binnen een groter, levensvatbaar geheel.

1. Conformereren aan het Europese kennisbeleid

Tijdens de jaren 1980 richtte zowel Europa als België zich op de uitbouw van een competitieve kenniseconomie. Concepten als 'levenslang leren' en 'open universiteit' moesten de kenniserosie tegengaan. Door de verschuiving van een aanbod- naar een vraaggerichte benadering van onderwijs waarbij dienstverlening de nieuwe maatstaf werd, vormden kwaliteit en kwaliteitszorg vanaf 1988 centrale thema's binnen het Vlaamse onderwijsbeleid.¹³⁴³ Ook werd er sterker ingezet op valorisatie door middel van toepassingsgericht onderzoek, bijvoorbeeld met de eerdergenoemde DIRV-strategie en door de samenwerking tussen universiteit en industrie aan te moedigen. De internationalisering van onderwijs en onderzoek won eveneens aan belang, wat tot uiting kwam in Europese projecten zoals COMETT (°1986) en ERASMUS (°1987) (cf. *supra*).

Doorheen de jaren 1990 versterkten deze tendensen. Het streven naar een Europese onderwijs- en onderzoeksruimte concretiseerde verder door een reeks van Europese verklaringen, wat kort na de millenniumwisseling leidde tot een ware transformatie van het Vlaamse universiteitswezen. Daarnaast veroorzaakte het besparingsbeleid van de jaren 1970-80 een internationale trend naar een meer marktgerichte, flexibele universiteit met hoge kwaliteitseisen. Deze evolutie noemde universiteitshistoricus Klaas Van Berkel de verzakelijking van de universiteit. Door academische overheden meer verantwoordelijkheid toe

¹³⁴³ Niet enkel binnen het onderwijsbeleid, maar bijvoorbeeld ook in de gezondheidszorg: "Sinds de jaren 1970 steeg eveneens de aandacht voor het concept quality of care, kwaliteitszorg met een bijhorende kwaliteitsevaluatie en -verbetering. In de jaren 1980 ontstond vervolgens het begrip 'integrale kwaliteitszorg'. Dat zorgsysteem plaatste de patiënt centraal en evalueerde en beoordeelde de zorgverlening systematisch met als doel die continu te verbeteren. Binnen dat kader kwam er op 31 januari 1997 een eerste decreet over de 'integrale kwaliteitszorg in de verzorgingsvoorzieningen" (Uit: COUSSEMENT en VERCRUYSSSE, *Vele handen*, 29.)

te kennen, hen te professionaliseren en op een bedrijfsmatige leest te schoeien, moesten ze meer slagkracht en een groter aanpassingsvermogen krijgen om in te spelen op de eisen van de snel veranderende, gemonialiseerde samenleving. Deze hervormingen staan ook wel bekend onder de noemer van New Public Management (NPM).¹³⁴⁴

Samen vormden deze dynamieken katalysatoren voor de Antwerpse universitaire eenwording, maar daarover meer in het volgende deelhoofdstuk. Eerst gaat de focus uit naar de voornaamste ontwikkelingen binnen het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek die dit decennium kenmerkten op Europees en Vlaams beleidsniveau, gevolgd door de implementatie ervan in de Scheldestad.

1.1 Europese onderwijs- en onderzoeksruimte

Mark Eyskens stelde in 1973 al dat “de Europese integratie, de komende harmonisering van de universitaire studieprogramma’s, de equivalentie van een reeks diploma’s, de vestigingsvrijheid voor vele intellectuele beroepen, factoren zijn die in de komende jaren het universitaire beleid mede zullen bepalen.”¹³⁴⁵ Tot het begin van de jaren 1980 bleef het ingrijpen van de Europese Economische Gemeenschap (vanaf 1993 de Europese Gemeenschap, EG) op vlak van hoger onderwijs echter beperkt tot een gefragmenteerd geheel van maatregelen die geen numeriek succes kenden.¹³⁴⁶ In de loop van de jaren 1980 en zeker vanaf de jaren 1990 nam de bereidwilligheid van de lidstaten om over te gaan tot een verdere integratie toe. In 1982 deed de Europese Commissie nog de mededeling dat onderwijs en opleiding tot de kern van de Europese eenmaking behoorden. Onderwijs was een gevoelige materie omdat het van oudsher ingebed zat in de nationale cultuur met haar eigen levensbeschouwelijke, taalgebonden en andere karakteristieken.¹³⁴⁷ De EG verruimde dan ook eerst haar bevoegdheid over hoger onderwijs, omdat instellingen voor hoger onderwijs een grotere vrijheid kenden dan de lagere onderwijsniveaus en doordat wetenschappelijke uitwisseling nu eenmaal internationaal gericht is. Vervolgens nam de Europese Raad in 1983 de *Plechtige Verklaring over de Europese Unie* aan. Daarin werd onder meer afgesproken dat samenwerking tussen instellingen voor hoger onderwijs bevorderd moest worden. De combinatie van juridische en politieke elementen leidde

¹³⁴⁴ VAN BERKEL, *Universiteit van het Noorden*, 10; VAN HEFFE e.a., *Overheid, Hoger Onderwijs en Economie*, 136-139; RÜEGG, ‘Themes’, 20; VAN DEN BOSSCHE, ‘Kwaliteitszorg moet onrust zaaien over de audit van universiteiten’, 63; VAN BOVEN, ‘Decentralisatie in een confederaal model’, 1086 (Uit: DE GROOF en VAN LOON red., *Optimalisering van beleidsbeslissingen in het hoger onderwijs*, 1998); WITTE, ‘Tussen pluralisme en optimalisatie’, 114; CLAESKENS en VERCRUYSSSE, ‘De veranderende verhouding tussen overheid en universiteiten’, 195.

¹³⁴⁵ EYSKENS, *Open brief aan de studenten*, 22-23.

¹³⁴⁶ RÜEGG, ‘Themes’, 26.

¹³⁴⁷ CHOU en GORNITZKA, ‘Building a European knowledge area’, 10; ‘Vlaamse Volksbeweging waarschuwt tegen EG-Staatsnationalisme’, *Gazet van Antwerpen* (5 november 1990), 4: “De Vlaamse Volksbeweging zet zich krachtig af tegen een mogelijke verruiming van de onderwijsbevoegdheden van de EG. ‘Onderwijs behoort altijd tot de exclusieve bevoegdheid van deelgebieden, behalve in centralistische geleide unitaire landen,’ aldus de VVB, die meteen waarschuwt tegen een groeiend ‘EG-staatsnationalisme’.”

ertoe dat steeds meer Europese actieprogramma's het licht zagen.¹³⁴⁸ Op het einde van de jaren 1980 kon de invloed van de EG zich ook rechtstreeks via wetgevende initiatieven doen gelden, zoals de goedkeuring van de wederzijdse academische erkenning van diploma's in 1989. De nationale overheden moesten zich positioneren tegenover de nieuwe Europese tendensen. In Vlaanderen vertaalde dit zich in een administratieve ondersteuning van de Europese onderwijsprogramma's en het aanvullen ervan met eigen middelen.¹³⁴⁹

Later dat jaar luidde de val van de muur het einde van de Koude Oorlog in, wat de globalisering zou versterken en het begin van de 'golden nineties' betekende.¹³⁵⁰ De Europese eenmaking zette zich tijdens dit decennium stelselmatig verder, waarbij de politiek zich steeds explicieter tot het universiteitswezen richtte.¹³⁵¹ In november 1990 werd het rapport *Europese dimensie van het hoger onderwijs* door CVP-Europarlementslid Ann Hermans [°1969] namens de EP-commissie Cultuur en Onderwijs goedgekeurd. Dit verslag stelde dat om het hoger onderwijs van de EG-landen een Europese dimensie te geven er meer nodig was dan enkele programma's om de grensoverschrijdende mobiliteit van studenten en docenten te stimuleren.¹³⁵² Een jaar later publiceerde de Europese Commissie het *Memorandum on Higher Education in the European Community* waarin ze een aantal richtlijnen gaf voor onderwijs in een Europese context. Dit opende het debat over de plaats van het hoger onderwijs in een eengemaakt Europa en moedigde een nauwere samenwerking tussen hoger onderwijsinstellingen en de industrie aan.¹³⁵³ Een nieuwe fase in het Europese onderwijsbeleid brak in 1993 aan met de ondertekening van het Verdrag van Maastricht. Dit breidde de bevoegdheid van de EG op onderwijsvlak niet bijzonder uit, maar het bevestigde wel het recht van Europa om op te treden

¹³⁴⁸ De Europese Akte van 1987 – die een open interne Europese markt met vrij verkeer van goederen, personen, diensten en kapitaal mogelijk maakte – besteedde nog geen aandacht aan onderwijs. Dit terwijl een raamwerk voor (hoger) onderwijs een belangrijke rol speelde in het scheppen van de noodzakelijke voorwaarden voor de realisatie van deze internationale arbeidsmarkt. Bijgevolg pleitte Vlaams onderwijsminister Daniel Coens op 17 maart 1989 tijdens de informele Raad van EG-ministers van Onderwijs in Sevilla voor de integratie van de totale onderwijspolitiek binnen de Europese politieke actie.

¹³⁴⁹ VAN DAMME, 'Van Bologna over Salamanca naar Praag', 3-5; VAN HEFFEN e.a., *Overheid, Hoger Onderwijs en Economie*, 166 e.v.; DE GROOF, 'Het Bologna-proces en zijn gevolgen voor een grensverleggend beleid inzake kwaliteitszorg', 20; COENS, *Met een nieuwe lei*, 27, 30-31, 33; 'Coens en Ylieff bepleiten univ-toegangsregels op EG-niveau', *De Morgen* (7 oktober 1989), s.p.; LEUVEN, KADOC, *Daniël Coens*, nr. BE/942855/146/338, Higher Education Cooperation – Progress report to the Educational Committee (3rd September 1984), 1: "The European Parliament at its session of 14 March 1984 adopted (1) a Resolution on Higher Education and the Development of Cooperation between Higher Education Establishments; (2) a Resolution on Academic Recognition of Diploma's and of Periods of Study. (...) The Commission considers those Resolutions as being important steps in the further development of actions in the field of higher education in the years to come."

¹³⁵⁰ SMEYERS en BUYST, *Het gestolde land*, 329, 334.

¹³⁵¹ COENS, *Met een nieuwe lei*, 32-33; COENS, 'Europa wél bevoegd voor onderwijs', *De Standaard* (8 november 1990), s.p.; 'Europa denkt na over hoger onderwijs na de eenmaking', *De Morgen* (10 november 1990), s.p.

¹³⁵² 'Europese dimensie moet in heel hoger onderwijs doordringen', *De Standaard* (2 november 1990).

¹³⁵³ DE WIT en VERHOEVEN, *Higher Education Policy of the European Union*, 32; RÜEGG, 'Themes', 26.

op dit domein. De onderwijsactiviteiten van de jaren 1980 werden nu wettelijk vastgelegd, wat een verdere aanvulling en uitbreiding mogelijk maakte.¹³⁵⁴

In oktober 1997 aspireerde de Europese Raad met het Verdrag van Amsterdam om van Europa de meest vooruitstrevende kenniseconomie van de wereld te maken. Deze moest in staat zijn een duurzame economische groei en een grotere sociale cohesie te realiseren, wat nogmaals bevestigd werd met de Strategie van Lissabon (2000) die vereiste dat de lidstaten minstens drie procent van hun bbp toekenden aan Onderzoek en Ontwikkeling (O&O). Een derde moest van de overheid komen en twee derde van de bedrijfswereld. Aangezien kennis was uitgegroeid tot een productiefactor, beschouwden de Europese beleidsmakers haar tevens als een ankerpunt voor het uitbreiden van de werkgelegenheid.¹³⁵⁵ Binnen deze geglobaliseerde wereld verschoven bedrijven hun productie namelijk in toenemende mate naar lageloonlanden, waardoor Europa sterker diende in te zetten op O&O om het concurrentievermogen van haar economie te verzekeren.¹³⁵⁶ Ze moest dit wel ambiëren om het Europese systeem van hoge lonen en productiviteit in stand te houden, anders wankelde de hele welvaartstaat.¹³⁵⁷

Hoger onderwijs vormde dus een hoeksteen binnen het streven naar een Europese kenniseconomie, wat in mei 1998 leidde tot de Sorbonneverklaring (*Joint declaration on harmonization of the architecture of the European higher education system*).¹³⁵⁸ Op 19 juni 1999, volgde de Bolognaverklaring die 29 Europese landen ondertekenden.¹³⁵⁹ Deze declaratie vormde het vertrekpunt voor de creatie van een Europese ruimte voor hoger onderwijs (European Higher Education Area – EHEA). Dit was nodig om het concurrentievermogen en de toegankelijkheid van de universiteiten binnen Europa en daarbuiten te garanderen. Universiteiten moesten als kenniscentra gericht bijdragen tot deze groeiende kennissamenleving. In een interview met *Science* stelde Frans minister van Wetenschapsbeleid Claude Allègre (°1937): “The university is becoming the spearhead of the economy. This change is happening very quickly in America, it is beginning in Europe. The British are better placed than us. We are behind and must now catch up.”¹³⁶⁰ Twee jaar eerder had er in Londen

¹³⁵⁴ VAN HEFFEN e.a., *Overheid, Hoger Onderwijs en Economie*, 176.

¹³⁵⁵ CORBETT, *Key moments of the European political debate on higher education*, 66; SMEYERS en BUYST, *Het gestolde land*, 402; BOUILLON en CIELEN, ‘Universitair onderzoek in de kennismaatschappij’, 31 (Uit: *Tussen Mark ten Agora*); CRAMER e.a., ‘Big Science and Research Infrastructure in Europe’, 14-15.

¹³⁵⁶ Communication from the Commission of the European Communities, *Towards a Europe of Knowledge* (Brussel, 12 november 1997); SMEYERS en BUYST, *Het gestolde land*, 337.

¹³⁵⁷ VERGAUWEN, ‘Universitas Quo Vadis?’, 43; GERARD en VERLEDEN, *De ongrijpbare macht*, 310.

¹³⁵⁸ WIELEMANS, ‘Tussen Bologna en Praag’, 123-124: Naar aanleiding van de 800ste verjaardag van de universiteit Paris-Sorbonne werd op 25 mei 1998 een akkoord bereikt over de harmonisatie van de structuur van het Europees hoger onderwijssysteem. Het werd ondertekend door de ministers van de vier grootste Europese landen (Frankrijk, Duitsland, Italië en het Verenigd Koninkrijk). De verklaring stelde voor om het hoger onderwijs te organiseren in een *undergraduate* (bachelor) en *graduate* (master en doctor) cyclus. Om de duur van de studies aan te duiden, kwam in de plaats een systeem van *academic credits*. Het beperkte Sorbonnegesprek werd voortgezet in Bologna.

¹³⁵⁹ ‘Ministerial Conference Bologna 1999’, *ehea*.

¹³⁶⁰ BALTER, ‘Claude Allègre: Back to the Wall, But Still Fighting’, 1443.

al een internationaal congres plaatsgevonden genaamd ‘What Kind of University?’. Het uitgangspunt van deze academische bijeenkomst was de vraag op welke wijze in de toekomst vorm zou gegeven worden aan ‘de universiteit’ op vlak van onderwijs en bestuur.¹³⁶¹

De meeste Europese universiteiten kampten met gelijkaardige uitdagingen, zoals financiële moeilijkheden die volgden op een periode van universitaire expansie. Met het Europeaniseren van het universiteitswezen konden deze problemen collectief aangepakt worden. Hiervoor was meer nodig dan een intentieverklaring, waardoor in de daaropvolgende jaren het Bologna-proces aanving: een reeks van ministeriële ontmoetingen en afspraken tussen nationale overheden. Aangezien het proces geen deel uitmaakte van de Europese wetgeving, berustte de deelname op vrijwillige basis. Hierdoor werden de nationale en regionale hoger onderwijs-systemen gradueel op elkaar afgestemd. Zo voerden Europese landen geleidelijk de graden van ‘bachelor’ en ‘master’ in, samen met het uniforme ECTS (European Credit Transfer System)*. Op die manier werden universitaire opleidingen aan elkaar gelijkgesteld, wat de academische mobiliteit bevorderde.¹³⁶²

Naast de inzet op onderwijs vertaalde het streven naar een vooruitstrevende kenniseconomie zich rond de millenniumwisseling in de doelstelling om een Europese onderzoeks- en innovatieruimte uit te bouwen (European Research Area – ERA).¹³⁶³ Dit kaderde binnen het mondiaal groeiend belang van (toegepast) wetenschappelijk onderzoek, waarbij de uitwisseling van kennis en informatie in een stroomversnelling raakte door de internationale doorbraak van het internet. Zo bepaalde de Europese Commissie met de Barcelona-doelstellingen van 2002 dat lidstaten drie procent van het bbp dienden te besteden aan onderzoek en ontwikkeling. Hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek waren complementair in de uitbouw van ‘a Europe of knowledge’.¹³⁶⁴

1.2 Het universitaire bedrijf

In België concretiseerde de grotere verantwoordelijkheid die Europa toekende aan het universiteitswezen zich via het federale en regionale onderwijs- en wetenschapsbeleid. Aan het begin van de jaren 1990 had de anomalie tussen stijgende maatschappelijke verwachtingen en

¹³⁶¹ HENDRICKX, ‘What kind of university?’, 18-22.

* Voor de definitie van een studiepunt gold in Vlaanderen sinds 1993-94 de ECTS-definitie van 25 tot 30 studie-uren, wat per academiejaar neerkwam op 1500 tot 1800 uur studielast: Zie DE WIT, *Universiteiten in Europa in de 21^e eeuw*, 224.

¹³⁶² VERBRUGGEN, ‘Bologna en de hervorming van het Hoger Onderwijs in Vlaanderen’, 55-64; ‘Commissie start debat over hoe Europese universiteiten de ‘wereldtop’ kunnen bereiken’, *Persbericht Europese Commissie* (5 februari 2003), s.p.; JARAB, ‘Academic freedom and university autonomy’, 42-43; CORBETT, *Universities and the Europe of Knowledge*, 4 e.v.

¹³⁶³ GUEDON, ‘Between Excellence and Quality’, 57.

¹³⁶⁴ ‘Realising the European Higher Education Area’, *Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003*, 7; CHOU en GORNITZKA, ‘Building a European knowledge area’, 7-8; CRAMER e.a., ‘Big Science and Research Infrastructure in Europe’, 3, 6.

slinkende onderzoeksbudgetten nog steeds de bovenhand aan de Vlaamse universiteiten.¹³⁶⁵ UIA-directeur Karel Van Goethem klaagde dit wanbeleid in april 1990 in *De Tijd* aan en stelde als alternatief een verdere liberalisering van het universiteitswezen voor:

"Het is voor iedereen duidelijk dat de financieringsbomen niet langer tot aan de hemel groeien en dat politici wel andere en elektoraal lonender prioriteiten kennen dan het universitaire dossier. Men kan echter niet te pas en te onpas sloganmatig beweren dat onze grijze stof de belangrijkste grondstof is voor de nabije decennia en systematisch niet thuis geven wanneer dit dossier aan de orde is. Indien de overheid haar taak ontvlucht door de bal bestendig naar het kamp van de universitaire belangengroepen te spelen, zal dit desastreuze gevolgen hebben voor de wetenschap én de economie in Vlaanderen. Een overheid die haar rol niet speelt, moet zich dan maar uit het universitaire domein terugtrekken en een marktsysteem - zoals in de Verenigde Staten - mogelijk maken in de plaats van, zoals thans, door tal van beperkingen, voorschriften en controles instellingen te beletten hun leefbaarheid te realiseren."¹³⁶⁶

De onvrede resulteerde op 6 februari 1992 in 'de witte woede', een betoging van wetenschappers waarbij ze aanklaagden dat de overheid te weinig budget toekende aan onderzoek. Aangezien er uit Azië en de Verenigde Staten signalen kwamen dat daar wel actief geïnvesteerd werd in onderzoek en innovatie, beloofde Vlaams minister-president en gemeenschapsminister van Wetenschapsbeleid Luc Van den Brande (°1945, CVP) een financiële inhaalbeweging met het plan *Vlaanderen-Europa 2002*. Dit was geen regeerakkoord of partijprogramma, maar een poging van de Vlaamse regering om vooruit te denken over de toekomst van Vlaanderen.¹³⁶⁷ Van den Brande verklaarde dat Vlaanderen tegen 2000 één procent van het bnp zou besteden aan wetenschappelijk onderzoek, wat samen met bijkomende geldstromen moest neerkomen op twee procent.¹³⁶⁸ Hiervoor werden de kredieten voor wetenschapsbeleid vanaf 1992 jaarlijks met twee miljard verhoogd, waardoor de Vlaamse uitgave voor O&O van 12.367,32 miljoen Belgische frank stelselmatig steeg naar 23.416,67

¹³⁶⁵ 'Staten-Generaal van het wetenschappelijk onderzoek', *De Standaard* (6 december 1989), s.p.; 'Belgisch vorser pendelt tussen wetenschap en werkloosheid', *De Standaard* (11 december 1989), s.p.; 'Te veel ministers, te weinig geld', *Het Volk* (11 december 1989), s.p.; 'Wetenschappelijk onderzoek in Vlaanderen', *De Morgen* (23 december 1989), s.p.; 'Vlaamse begroting wetenschapsbeleid', *VEV-Snelberichten* (25 januari 1990), s.p.; 'Coens snoeit in onderzoeksprojecten', *De Tijd*, (30 januari 1990), s.p.; 'Gesprek met rector Roger Dillemans', *Gazet van Antwerpen* (21 september 1991), 7.

¹³⁶⁶ VAN GOETHEM, 'Universitaire expansie of rationalisatie?', *De Tijd* (6 april 1990), s.p.; Hetzelfde betoog sprak Clara uit tijdens de opening van het academiejaar 1990-91 (cf. CLARA, *Eenmaking Universiteit Antwerpen*, 33.)

¹³⁶⁷ VAN DEN BRANDE e.a., *Vlaanderen-Europa 2002*, 10, 121-122; NYS, *De kracht van wetenschap*, 47; VRWB, *Een kwarteeuw Vlaams wetenschapsbeleid*, 17; 'Wetenschappelijk onderzoek staat op de tocht', *Gazet van Antwerpen* (4 februari 1992), 23; 'Schaarste maakt boze wetenschappers', *De Tijd* (5 februari 1992); 'Vorsers ontevreden over overheidsbeleid', *Gazet van Antwerpen* (5 februari 1992), 7; 'Goede voornemens omzetten in concrete beslissingen', *De Tijd* (7 februari 1992); 'Studenten en professoren betogen voor de toekomst van wetenschappelijk onderzoek', *Gazet van Antwerpen* (7 februari 1992), 3.

¹³⁶⁸ 'Weldra 2 procent Vlaams BNP voor wetenschappelijk onderzoek', *Gazet van Antwerpen* (13 februari 1993), 2.

miljoen in 1999. Toch bleef de kritiek aanhouden dat dit ontoereikend was, aangezien het bnp-aandeel voor wetenschappelijk onderzoek nog steeds bij de laagste van Europa hoorde.¹³⁶⁹

De vierde staats hervorming van 1993 hevelde de bevoegdheid voor wetenschappelijk onderzoek nog verder naar Vlaanderen over, waardoor er ook meer budgettaire ruimte ontstond.¹³⁷⁰ De Regering-Van den Brande III voegde vervolgens de financiële middelen van de Geconcentreerde Onderzoeksacties samen met die van het Speciale Onderzoeksfonds in een Bijzonder Onderzoeksfonds (BOF). Hierdoor kwam het beslissingsrecht over deze onderzoeksmiddelen volledig bij de universiteitsbesturen te liggen.¹³⁷¹

Deze bepaling kaderde binnen een neoliberal universiteitsbeleid, een omschakeling die er binnen West-Europa en Noord-Amerika kwam als respons op de economische crisis van de jaren 1980 en die verder werd versterkt door het einde van de Koude Oorlog als ‘triumf van de liberale democratie’. Overheden gaven verantwoordelijkheden uit handen door middel van een vergaande privatisering en decentralisering. Zo moesten universiteiten doorheen de jaren 1990 steeds meer instaan voor het verwerven en beheren van hun financiële middelen, waardoor ze in België en daarbuiten in toenemende mate functioneerden als ondernemingen – een ontwikkeling die eerder door rechtskundigen en sociale wetenschappers dan door historici is bestudeerd. De nieuwe marktgerichte universiteit (*entrepreneurial of corporate university*), een Amerikaans model dat in 1985 voor het eerst via Groot-Brittannië in Europa werd geïntroduceerd, moest door middel van prestatieparameters voor onderwijs en onderzoek aan de wetgever voorleggen wat zij met de verkregen middelen realiseerde. Op basis daarvan kregen universiteiten een deel van de budgettaire koek toebedeeld. Hierdoor focusten universiteiten intern steeds meer op kwaliteit en meetbare doelen, terwijl de gehele onderzoeks- en onderwijspraktijk niet zomaar vertaald kon worden in harde cijfers. Een van de vele gevolgen was het toegenomen belang van internationale, vaak niet vrij toegankelijke wetenschappelijke publicaties ten koste van wetenschapscommunicatie naar het breed publiek. *Publish or perish*. Daarnaast verscherpten deze parameters de wedijver tussen instellingen.¹³⁷² In 2002 bekritiseerde VUB-erector Benjamin Van Camp (°1946) dat er zich een klimaat vormde waarin marketingstrategieën de bovenhand dreigden te krijgen op de intrinsieke waarde

¹³⁶⁹ ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Opening academiejaar R. Clara, ‘De Universiteit Antwerpen en haar Toekomst’ (27 september 1991), p. 22-23; Vlaams Parlement, *Beleidsnota Wetenschaps- en Technologiebeleid 1999-2004* (12 januari 2000), 7-8; ‘Opsomer-prijs van VVA niet toegekend’, *Gazet van Antwerpen* (15 maart 1993), 4.

¹³⁷⁰ NYS, *De kracht van wetenschap*, 47.

¹³⁷¹ Vlaams Parlement, *Beleidsnota Wetenschaps- en Technologiebeleid 1999-2004* (12 januari 2000), 6; NYS, *De kracht van wetenschap*, 48.

¹³⁷² Vlaams Parlement, *Beleidsnota Wetenschaps- en Technologiebeleid 1999-2004* (12 januari 2000), 14; SLAMAN, *De Glazen Toren*, 10, 137-138; RÜEGG, ‘Themes’, 20; DORSMAN en KNEGHTMANS, *Het universitaire bedrijf*, 7-10; SMEYERS en BUYST, *Het gestolde land*, 336; CANTILLON en VAN DYCK, ‘Drie uitdagingen voor het Hoger Onderwijs in Vlaanderen’, 11; VAN LOON, ‘Kwaliteitsbepaling van onderzoek in de geesteswetenschappen’, 108-110; GERARD en VERLEDEN, *De ongrijpbare macht*, 330; RÜEGG red., *A History of the University in Europe, Volume IV*, XIX, 14-16; TALJEDAL, ‘Publish and Perish: A Note on a Collapsing Academic Authorship’, 145 e.v.; STANDAERT, ‘Naar een netwerkuniversiteit’, 17; Meer over de band tussen markt en hoger onderwijs in Groot-Brittannië in TAPPER, *Reshaping the University*, 2014.

van onderwijs en onderzoek. Hij waarschuwde voor de polarisatie die dit met zich mee kon brengen.¹³⁷³

Ondanks de ambities van de Vlaamse overheid om meer budget voor wetenschappelijk onderzoek vrij te maken – zie bijvoorbeeld hoofdstuk 1.3 van het Vlaams Regeerakkoord uit 1995 – woog dit niet op tegen de stijgende kostprijzen.¹³⁷⁴ Universiteiten bleken vaker genoodzaakt beroep te doen op de derde geldstroom: projectgebonden financiering door particuliere fondsen, bedrijven of overheidsinstanties. De overheid zette wel in op een regulering van deze ontwikkeling, zoals door middel van het Dienstverleningsdecreet dat ervoor zorgde dat de belangen van de onderwijsinstellingen maximaal gevrijwaard bleven en dat zij een rechtvaardig deel van de opbrengst kregen. Het marktdenken dreigde het wetenschappelijk onderzoek verder te commercialiseren, wat het fundamenteel onderzoek en de academische vrijheid in het gedrang bracht. Doelstellingen als ‘rendementsverbetering’, ‘excellentie’ en ‘accountability’ verhoogden ook de werk- en prestatiedruk bij het academisch personeel.¹³⁷⁵ Naast deze nieuwe uitdagingen, bleven eerdere vraagstukken persistent doorleven. Zo had de voorafgaande besparingsgolf geleid tot een vergrijzing en een afname van het academisch personeel aan de Vlaamse universiteiten, terwijl de studentenbevolking bleef aangroeien. De weinig aantrekkelijke arbeidsperspectieven consolideerden het fenomeen van *braindrain* of hersenvlucht. Vorsers kregen in het buitenland meer mogelijkheden om een succesvolle carrière uit te bouwen, waardoor kostbaar talent wegvloede.¹³⁷⁶

Het neoliberale beleid impacteerde niet enkel de onderzoekspraktijk aan de universiteiten, maar eveneens het onderwijs. Er kwamen doorheen de jaren 1990 en vroege jaren 2000 verschillende overheidsinitiatieven die het opleidingsaanbod wilden rationaliseren en de onderwijskwaliteit trachtten te verbeteren om Vlaanderen zo sterker te positioneren binnen het Europese hoger onderwijslandschap, waaronder het ‘Coensdecreet’ (1991), het ‘rapport-Dillemans’ (1998) en het ‘Structuurdecreet’ (2003). Daarover meer in het volgende deelhoofdstuk.

¹³⁷³ NYS, *De kracht van wetenschap*, 89; ‘Van Camp haalt uit naar ‘machtsholdingvorming vanuit Leuven’, *De Standaard* (25 september 2002), 6; RÜEGG, ‘Themes’, 20.

¹³⁷⁴ NYS, *De kracht van wetenschap*, 48-49.

¹³⁷⁵ Decreet betreffende de wetenschappelijke of maatschappelijke dienstverlening door de universiteiten of de hogescholen en betreffende de realisatie van de universiteiten en hogescholen met andere rechtspersonen, goedgekeurd op 22 februari 1995 en gepubliceerd in het BS op 19 juli 1995; DEBAKCERE, ‘Commercialisering van universitair onderzoek’, s.p.; DE GROOF, ‘Verzelfstandiging’, 32; TORFS, ‘Het raster- en trechterdenken’, 107; Mark Eyskens al eerder in 1973 met het essay *Open brief aan de studenten*, bladzijde 14: “De enorme geldelijke offers die de gemeenschap en de belastingbetalers zich getroosten om het universitaire onderwijs te bekostigen, doen ook de levensgrote vraag rijzen naar de doelmatigheid van het universitaire apparaat, naar het rendement van de universitaire vorming, naar de optimale aanwending van het universitaire instrumentarium.”

¹³⁷⁶ VAN HEFFE e.a., *Overheid, Hoger Onderwijs en Economie*, 155; NYS, *De kracht van wetenschap*, 142.

1.3 Valorisatie en internationalisering aan de Universiteit Antwerpen

Valorisatie en maatschappelijk dienstbetoon

Aan de Antwerpse universitaire instellingen kwamen bovenstaande ontwikkelingen op verschillende manieren tot uiting. Zo kondigde Clara in zijn openingsrede voor het academiejaar 1990-91 de opstart van een spin-off cel aan in samenwerking met de Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappij (GOM). Dit initiatief diende de relatie universiteit-industrie te versterken en de Antwerpse universitaire instellingen de mogelijkheid te geven om inkomsten te genereren uit de industriële en commerciële toepassing van hun onderzoek.¹³⁷⁷ Ook de andere Vlaamse universiteiten ondernamen tijdens deze periode gelijkaardige stappen.¹³⁷⁸

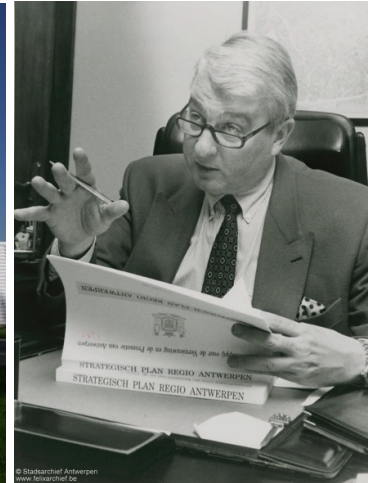
Daarvoor was het nodig eerst na te gaan wat de marktbehoeften waren, om vervolgens gericht steun te verlenen aan zowel lopende als nieuwe onderzoeksprojecten. Daarnaast wilden de universitaire instellingen een haalbaarheidsstudie laten uitvoeren betreffende de oprichting van een incubatiecentrum dat startende bedrijven diende te ondersteunen op vlak van toegepast onderzoek. Deze strategie moest bijdragen tot de uitbouw van een kwaliteitsimago voor het onderzoek aan de Universiteit Antwerpen.¹³⁷⁹ Hiervoor stelde het GBUA een manager Onderzoeksvalorisatie voor de Universiteit Antwerpen aan. Deze moest enerzijds het onderzoek dat de universitaire instellingen in opdracht van een bedrijf of parastataal verrichtten, systematisch te ondersteunen. Anderzijds diende hij of zij bovengenoemde haalbaarheidsstudie uit te voeren, aangezien ook Leuven, Gent en Hasselt met de uitbouw incubatiecentra bezig waren. Dit Antwerpse centrum kwam er snel. In december 1992 vond de eerstesteenlegging plaats en een jaar later opende het Universitair Bedrijvencentrum Antwerpen (UBCA vzw). Het UBCA gold als een treffend voorbeeld van de verbondenheid van de universiteit met de lokale economie. De Provincie Antwerpen, de GOM, verschillende Antwerpse hogescholen en ondernemingen droegen bij aan de realisatie van dit initiatief. Naast de betaalbare infrastructuur konden spin-offs in het bedrijvencentrum gebruik maken van nieuwe technologieën en een bijhorende dienstverlening door de universiteit en hogescholen. Deze innovatieve startende ondernemingen droegen op hun beurt bij tot de universitaire inzet op toegepast wetenschappelijk onderzoek.¹³⁸⁰

¹³⁷⁷ CLARA, *Eenmaking Universiteit Antwerpen*, 30.

¹³⁷⁸ S.n., 'Participatie van de Universiteiten in Spin-off Bedrijven', 12-13.

¹³⁷⁹ ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Redevoering R. Clara, 'Antwerpen groeipool' en rol van de Antwerpse Universiteit (10 februari 1992), 16.

¹³⁸⁰ 'Incubatiecentrum, waar nieuwe hi-tech-bedrijven wortel kunnen schieten', *Universiteit Antwerpen* (19 oktober 1992), 4-6.

Afbeelding 59: Universitair BedrijvenCentrum Antwerpen (UBCA)

(UArchief, Digitaal fotoarchief Vincent Jauniaux, Map archiefUA, fotovroeger, UBCA)

Afbeelding 60: Paul Buysse als KVK-voorzitter en bezieler van het Strategisch Plan Regio Antwerpen, 2 maart 1994

(FelixArchief, nr. 944#2043)

Het UBCA kaderde eveneens binnen de perspectieven die de Kamer van Koophandel en Nijverheid (KVK) – met Paul Van Remoortere als voorzitter van de werkgroep Onderzoek en Ontwikkeling – in 1992 vooropstelde met het *Strategisch Plan Regio Antwerpen*. Volgens de KVK speelde de universiteit een rol in het aansnijden van het regionale onderzoekspotentieel, wat moest bijdragen tot het innovatiever en economisch aantrekkelijker maken van Antwerpen. Het waren dus niet enkel politieke spelers die de universitaire instellingen aanmaanden om een grotere verantwoordelijkheid inzake valorisatie op zich te nemen.¹³⁸¹

Het centrum kende een explosieve groei, wat de noodzaak aan ondersteuning voor startende bedrijven aantoonde.¹³⁸² Door dit grote succes wilde de Universiteit Antwerpen deze activiteit uitbreiden. Daarom had ze samen met het GOM een terrein van twintig hectare op het oog in Niel gelegen aan de A12, voor de bouw van een wetenschapspark. Daar moesten middelgrote ondernemingen en spin-offbedrijfjes komen die in relatie stonden met het UBCA. Antwerpen wilde hiermee zijn imago als centrum van technologische vooruitgang en ontwikkeling versterken. De regio had al een reputatie als industriële en chemische groeipool, maar ze kwam nog niet in de buurt van het internationale succes dat Silicon Valley had – hét droombeeld waar universiteiten, regionale overheden en economische spelers in binnen- en buitenland herhaaldelijk naar verwezen om hun verreikende ambities uit te drukken. Eerst wilde de Vlaamse regering de realisatie van dit project niet goedkeuren aangezien Antwerpen niet beschikte over een ingenieursopleiding – iets waar de universitaire instellingen ironisch genoeg al jaren voor pleitten. Door het aantoonbare succes van het UBCA kon het hightechpark er

¹³⁸¹ Maatschappij voor de Vernieuwing en de Promotie van Antwerpen, *Strategisch plan regio Antwerpen*, 188; '21 december open debatavond Onderzoek', *Gazet van Antwerpen* (13 december 1993), 24; 'Strategisch Plan. Onderzoek en ontwikkeling ondergewaardeerd', *Gazet van Antwerpen* (24 december 1993), 16.

¹³⁸² ANTWERPEN, Archief Rijkscommissaris Jan De Groof, Jaarverslagen UA 1997-1999, 'Universiteit Antwerpen Jaarverslag 1997', 40; Ibidem, 'Universiteit Antwerpen Verslag aan de Vlaamse Regering 1999 (versie 6/09/1999)', 58.

uiteindelijk toch komen.¹³⁸³ In september 1999 werd het startschot van het project Waterfront gegeven met de onthulling van een gedenksteen en drie jaar later verrezen de eerste gebouwen. Het duurde echter tot februari 2004 alvorens het bedrijfspark gebruiksklaar was.¹³⁸⁴

*Afbeelding 61: Aanbouw Waterfront
(UArchief, Digitaal fotoarchief Vincent Jauniaux, LokalenUA, Waterfront)*

De ‘valleien’ gericht op innovatie en economische vooruitgang schoten in de jaren 1990 als paddenstoelen uit de Vlaamse grond. Zo pleitte minister-president Van den Brande bij de opening van het academiejaar 1998-99 voor de oprichting van een Flanders Logistics Valley, een expertisecentrum voor logistiek. Hij benadrukte daarbij de rol van de universiteit in het economisch innovatieproces van de regio. Nu moesten er nog partners uit de industrie gevonden worden. De Antwerpse universiteit beschikte door haar specialisatie in transporteconomie al over de nodige experts om dergelijk centrum uit te bouwen. In 1995 richtte ze bovendien het Institute of Transport and Maritime Management Antwerp (ITMMA) op. Verdere internationale erkenning voor haar expertise in transportmanagement kreeg de universiteit in juli 1998 toen ze met steun van de Europese Commissie het achtste wereldcongres over transportonderzoek mocht organiseren.¹³⁸⁵

¹³⁸³ Ibidem, ‘Universiteit Antwerpen Jaarverslag 1997’, 40-41; ‘Antwerps incubatiecentrum groeit erg snel’, *Gazet van Antwerpen* (28 april 1994), 68-69; ‘Universitair Bedrijven Centrum tegen eind 1994 volzet’, *Gazet van Antwerpen* (4 juni 1994), 40; ‘Unief schenkt bollebozen bedrijfsruimte’, *Gazet van Antwerpen* (22 oktober 1996), 10; ‘Researchpark in Niel haalt bedrijven naar Rupelstreek’, *Gazet van Antwerpen* (7 februari 1998), 18; ‘Bouw researchpark kan binnenkort van start gaan’, *Gazet van Antwerpen* (25 maart 1999), 19; O’MARA, *Cities of Knowledge*, 1 e.v.

¹³⁸⁴ ‘Onderzoekers eind 2000 welkom in Wetenschapspark Waterfront’, *Gazet van Antwerpen* (18 september 1999), 44; ‘Waterfront krijgt vorm’, *Gazet van Antwerpen* (10 september 2002), 16; ‘Waterfront opent eerste projectruimte’, *Gazet van Antwerpen* (14 februari 2004), 17.

¹³⁸⁵ ANTWERPEN, Archief Rijkscommissaris Jan De Groof, Jaarverslagen UA 1997-1999, ‘Universiteit Antwerpen Verslag aan de Vlaamse Regering 1999 (versie 6/09/1999)’, 59-60; ‘Luc Van den Brande ziet in UA ‘Logistic Valley’’, *Gazet van Antwerpen* (2 oktober 1998), 1, 14; ‘Logistieke vallei vraagt 100 miljoen’, *Gazet van Antwerpen* (3 februari 1999), 39; ‘Flanders Building Valley’, *Trends* (17 juni 1999), 81; Research congress on transportation issues, *Cordis Europa*.

In de jaren rond de millenniumwisseling droeg de Universiteit Antwerpen de valorisatie van haar onderzoek uit als een centrale doelstelling. In plaats van spin-offs enkel te ondersteunen in de bedrijvenparken, zou ze ook zelf inzetten op de oprichting van ondernemingen op basis van beloftevol universitair onderzoek. Zo ondertekende de Algemene Raad van de universiteit op 7 juli 2000, na anderhalf jaar voorbereiding, de oprichting van het Antwerps Innovatie Centrum (AIC). Met deze naamloze vennootschap trad ze in de sporen van Leuven en Gent. Het AIC had de taak om in samenwerking met de interfacediensten van de universiteit en de hogescholen innovatieve onderzoeksprojecten op te sporen en deze vervolgens om te vormen tot spin-offs die hun intrek konden nemen in het UBCA of in het Waterfront. Het AIC stond daarbij in voor de initiële financiering en de professionele begeleiding van deze beginnende bedrijven. Op die manier hoopte het centrum een maximale onderzoeksmeerwaarde te realiseren. De UA-Commissie Innovatiebeleid volgde het volledige proces, van wetenschappelijk onderzoek tot de toepassing ervan in een bedrijfscontext, op. Sinds 1998 kon de universiteit hiervoor beroep doen op subsidies van de Vlaamse overheid. Uit deze initiatieven bleek de nood aan een TW-faculteit voor de Universiteit Antwerpen om de nodige expertise rond toegepast onderzoek op te bouwen.¹³⁸⁶

Met bovenstaande initiatieven volgde de Antwerpse universiteit de internationale trend om actief bij te dragen tot het stimuleren van ondernemerschap. Ze bracht intellectueel kapitaal en innoverende ondernemingen samen in nieuwe wetenschapsparken en incubatiecentra die moesten dienen als broedplaatsen voor kennisproductie. De industrie speelde ook een rol in het opleiden van het nodige hooggekwalificeerd personeel door middel van stages en gesponsorde leerstoelen. Deze wisselwerking moest een motor voor vooruitgang vormen.¹³⁸⁷

Ook binnen de Antwerpse universitaire instellingen ging er tijdens de jaren 1990 heel wat aandacht uit naar onderzoek en innovatie. Zo bundelde het GBUA in 1992 de fondsen van de drie individuele onderzoeksraden in de Gemeenschappelijke Onderzoeksraad Universiteit Antwerpen (GOZR), een orgaan dat zich in eerste instantie boog over de onderzoeksfinanciering. Vervolgens organiseerden de UIA en het RUCA samen een bibliometrische studie van de faculteiten Wetenschappen en Geneeskunde – in navolging van de academische bibliografie die UIA-rector Adams in 1984 liet publiceren om de onderzoekskwaliteit te verhogen, door de beschikbare middelen toe te kennen aan de onderzoekers die er de meeste aanspraak op maakten. Met deze studie peilden ze naar de productiviteit van de onderzoeksgroepen en de impact van de wetenschappelijke artikels voor de periode 1980-1991. In 1992 werd de academische bibliografie voor het eerst op het niveau van de Universiteit Antwerpen verzorgd. Ook de andere Vlaamse universiteiten gingen hiermee

¹³⁸⁶ Antwerps Innovatie Centrum, *Het Antwerps Innovatie Centrum, een andere kijk op valorisatie*, 4-5; 'Universiteit Antwerpen zet Innovatie Centrum op rails', *Gazet van Antwerpen* (10 juli 2000), s.p.; ANTWERPEN, Archief Rijkscommissaris Jan De Groof, Jaarverslagen UA 1997-1999, 'Universiteit Antwerpen Verslag aan de Vlaamse Regering 1999 (versie 6/09/1999)', 57-58; VAN DIJCK, 'Samenwerking op het gebied van wetenschappelijk onderzoek', 181.

¹³⁸⁷ O'MARA, *Cities of Knowledge*, 1 e.v.; VAN BERKEL, *Universiteit van het Noorden*, 623; DEBACKERE, 'Commercialisering van universitair onderzoek', 152-155.

aan de slag.¹³⁸⁸ Het RUCA zette verder in op zijn onderzoeksbeleid door in september 1990 een interfacedienst* op te starten die het wetenschappelijk onderzoek diende te stimuleren met externe middelen. Vervolgens stichtte het centrum in 1993 het RUCA-Algemeen Fonds voor Onderzoek (RAFO), waarbij een deel van de werkingstoelagen voor onderzoek toegekend werd aan geselecteerde projectvoorstellen. Datzelfde jaar richtte de instelling het Fonds voor Practicumvernieuwing op dat de practicuminfrastructuur moest moderniseren. Ten slotte investeerde ze in computerklassen, een nieuw laboratoriumgedeelte, een didactische plantentuin en een vrije studieruimte op de Groenenborgercampus.¹³⁸⁹

*Afbeelding 62: UIA-computerklas
(UArchief, Digitaal fotoarchief Vincent Jauniaux, archiefUA, PSW)*

De UIA zette in 1991 eveneens verder in op de toegenomen informatisering met de organisatie van het postacademisch bijscholingsprogramma Telematica en Telecommunicatie. De EG had namelijk berekend dat de telecomindustrie tegen het jaar 2000 ongeveer zeven procent van het bnp van de lidstaten zou bedragen. Doordat de opleiding aan een dringende noodzaak beantwoordde, kreeg ze de steun van de Antwerpenaar Marcel Colla* (SP) als minister van Posterijen, Telegrafie en Telefonie (PTT) en ontving ze sponsoring van elf telecom- en informaticabedrijven.¹³⁹⁰ Het initiatief kreeg wel kritiek van de Leuvense rector Roger Dillemans die Colla verweet om via een achterpoortje een vormingsprogramma voor ingenieurs aan de UIA op te richten. Hij argumenteerde dat dergelijke opleiding enkel kon gedijen binnen

¹³⁸⁸ ANTWERPEN, UArchief, 1000707, Interview Freddy Adams (17 oktober 2022), minuut 22-23; STANDAERT, ‘Van kenniscultus naar kenniscultuur?’, 119.

* Universitaire interfacediensten stonden in voor het beschikbaar stellen van de universitaire kennis voor het Vlaamse bedrijfsleven, met aandacht voor de optimalisering van de bescherming en de valorisatie van intellectuele eigendomsrechten.

¹³⁸⁹ VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 95-97, 130-131; WAUTERS, *Op weg naar een waarachtige Universiteit Antwerpen*, 28.

* Op 16 januari 1989 verving Marcel Colla, die verantwoordelijk was voor Wetenschapsbeleid, Freddy Willockx (SP, °1947) als PTT-minister. Hij bleef die functie vervullen tot 7 maart 1992, waarna hij minister van Pensioenen werd.

¹³⁹⁰ ‘Postgraduaat telecommunicatie aan UIA’, *Gazet van Antwerpen* (10 september 1991), 2; ‘UIA heeft postgraduaat Telecommunicatie’, *Gazet van Antwerpen* (10 januari 1992), 2.

een TW-faculteit.¹³⁹¹ UIA-rector Adams beschouwde de zenuwachtige reactie van zijn collega enkel als een bewijs dat Leuven de Antwerpse universiteit serieus begon te nemen.¹³⁹²

Ook de UFSIA versterkte haar computerondersteund onderwijs door in april 1990 een Multi-Mediaal Centrum (MMC) in gebruik te nemen.¹³⁹³ Vervolgens richtte de instelling in 1995 het Studiecentrum voor Technologie, Energie en Milieu (STEM) op, het eerste departement van zijn soort in Vlaanderen. Het centrum sloot zich aan bij de vernieuwde opleiding Handelsingenieur. Het deed onderzoek naar de interactie tussen technologie en toegepaste wetenschappen en tussen economie en management. Deze nieuwe onderzoekseenheid groeide uit de bestaande vzw STEM. Het departement bestond uit drie vakgroepen: Energie & Milieu, Technologie & Toegepaste Wetenschappen en Beleidsinformatica. Het werkte voor het grootste deel op basis van externe financiering door overheidsinstanties of privé-instellingen.¹³⁹⁴ Een laatste voorbeeld, in januari 2003 opende de Universiteit Antwerpen een wetenschapswinkel. Daar konden burgers problemen voorleggen waarna de universiteit op zoek ging naar een wetenschappelijk antwoord.¹³⁹⁵

Het groeiende postacademische opleidingsaanbod van de drie instellingen speelde in op het streven naar permanente vorming (levenslang leren) en op concrete maatschappelijke noden, wat behalve bij haar kerntaak van onderwijs aansloot bij haar dienstverlenende rol. Zo kondigde minister van Justitie Marc Verwilghen (VLD, °1952) in juli 2000 aan dat het Ministerie in samenwerking met het IPO het komende academiejaar de opleiding Financieel Rechercheren zou organiseren. Deze cursus had als doel de corruptie binnen de bedrijfswereld tegen te gaan.¹³⁹⁶ Daarnaast organiseerde het IPO vanaf januari 2003, samen met de Antwerpse politie, de opleiding Advanced Class Police Force Management. De training kreeg deelnemers uit Antwerpen, maar ook uit Nederland, Canada en de Verenigde Staten.¹³⁹⁷ Verder versterkte het UFSIA de cultuursector met haar eenjarige opleiding Cultuurmanagement, aangezien uit de praktijk bleek dat er een tekort aan kennis over managementtechnieken bestond. Van de tweehonderd aanvragen mochten uiteindelijk 42 studenten aan de opleiding beginnen, waarvan de eerste lichte cultuurmanagers in de zomer van 2000 afstudeerde.¹³⁹⁸ Ten slotte organiseerden het RUCA en de UFSIA samen een postacademische opleiding voor schooldirecteurs. Het programma bracht de deelnemers leidinggevende en andere praktische vaardigheden bij, alsook theoretische kennis over bijvoorbeeld de wetgeving.¹³⁹⁹

¹³⁹¹ “‘Ingenieurs telecommunicatie en telematica aan de UIA: een schande’”, *Gazet van Antwerpen* (21 september 1991), 7.

¹³⁹² ‘Zenuwachtig’, *Gazet van Antwerpen* (27 september 1991), 9.

¹³⁹³ CLARA, *Eenmaking Universiteit Antwerpen*, 30; ‘UFSIA opent multi-mediaal centrum’, *Gazet van Antwerpen* (18 april 1990), 26.

¹³⁹⁴ ‘Nieuw departement aan universiteit UFSIA’, *Gazet van Antwerpen* (6 april 1995), 37; ‘UFSIA-handelsingenieurs nemen STEM op’, *Universiteit Antwerpen* (1995), 2-4.

¹³⁹⁵ ‘Universiteit Antwerpen opent wetenschapswinkel’, *Gazet van Antwerpen* (7 december 2002), 2;

TEGENBOS, ‘Subsidies voor wetenschapswinkel’, *De Standaard* (13 december 2002), 29.

¹³⁹⁶ ‘Ufsia start met opleiding voor financiële recherche’, *Gazet van Antwerpen* (7 juli 2000), 28.

¹³⁹⁷ ‘Politie op uiefbanken’, *Gazet van Antwerpen* (28 januari 2003), 16.

¹³⁹⁸ ‘Ufsia gaat cultuursector management leren’, *Gazet van Antwerpen* (24 juni 1999), 14;

‘Cultuurmanagers Ufsia ‘primeur’ voor Vlaanderen’, *Gazet van Antwerpen* (11 juli 2000), 22.

¹³⁹⁹ ‘Ufsia en Ruca starten met opleiding schooldirecteur’, *Gazet van Antwerpen* (5 april 2001), 20.

Ook de UIA richtte zich op concrete maatschappelijke vraagstukken, bijvoorbeeld door in augustus 1990 te starten met een bijzondere licentie Gehandicaptenzorg die beurtelings georganiseerd werd met andere Vlaamse universiteiten.¹⁴⁰⁰ Hiermee bouwde de UIA verder aan haar expertise inzake de zorg voor personen met een beperking (cf. *supra*). De instelling bleef vervolgens gericht inspelen op behoeften uit de beroepswereld, wat ze eerder had gedaan met opleidingen in Arbeidsveiligheid, Bedrijfs ergonomie, Milieukunde en de hierboven vermelde opleiding Telematica en Telecommunicatie. In oktober 1992 kwam ze tegemoet aan het gemis in Vlaanderen van een academische opleiding Journalistiek, door de cursus Postacademische Vorming in de Journalistiek te organiseren in samenwerking met zeven Vlaamse kranten. Het initiatief moest bijdragen tot de professionalisering van het Vlaamse journalistenkorps.¹⁴⁰¹

Voortschrijdende internationalisering

Aan de drie universitaire instellingen won internationale samenwerking tijdens de jaren 1990 verder aan belang. Hiervan getuigden de toenemende samenwerkingen met buitenlandse instellingen op vlak van onderwijs en onderzoek, het grotere aantal Europese projecten gefinancierd door de EG, de aanhoudende inzet op ontwikkelingssamenwerking en de jaarlijkse stijging van het aantal uitwisselingsstudenten.¹⁴⁰² Aangezien de integrale lijst van initiatieven aangaande internationalisering te omvangrijk is, volgt hieronder een selectie van voorbeelden.

Op vlak van ontwikkelingssamenwerking ondertekenden de UIA en het ITG in 1996 een raamovereenkomst om sterker in te zetten op een complementaire samenwerking op het gebied van tropische geneeskunde en gezondheidszorg.¹⁴⁰³ De drie universitaire instellingen waren gezamenlijk als de Universiteit Antwerpen vertegenwoordigd in de VLIR-Werkgroep Ontwikkelingssamenwerking en binnen het Antwerps Platform Ontwikkelingssamenwerking van de provincie. Daarvoor bestond er een gemeenschappelijke Instellingscoördinator Ontwikkelingssamenwerking (ICOS). Vervolgens stond de GOZR in voor de toekenning van onderzoeksbudget aan projecten over ontwikkelingssamenwerking. De Antwerpse universitaire instellingen waren ook beurtelings verantwoordelijk voor de coördinatie van de Interuniversitaire Ontwikkelingssamenwerking met universiteiten in Tanzania.¹⁴⁰⁴ Door de

¹⁴⁰⁰ 'Bijzondere licentie gehandicaptenzorg in Universiteit Antwerpen', *Gazet van Antwerpen* (4 augustus 1990), 4.

¹⁴⁰¹ VANDENBERGHE, 'Universiteit Antwerpen moet journalisten gaan opleiden', *Gazet van Antwerpen* (18 maart 1999), 44; 'Zeven Vlaamse kranten leiden jonge journalisten op', *Gazet van Antwerpen* (14 oktober 1992), 35.

¹⁴⁰² ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Opening academiejaar R. Clara, 'De Universiteit Antwerpen en haar Toekomst' (27 september 1991), 10, 13-14; 'Meer dan 550 Antwerpse studenten in buitenland', *Gazet van Antwerpen* (3 oktober 2002), 14.

¹⁴⁰³ ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 3, Plechtigheid naar aanleiding van de ondertekening van de raamovereenkomst tussend de Universiteit Antwerpen en het prins Leopold Instituut voor Tropische Geneeskunde; BAETENS, 'Hoe het groeide', 50.

¹⁴⁰⁴ ANTWERPEN, Archief Rijkscommissaris Jan De Groof, Jaarverslagen UA 1997-1999, 'Universiteit Antwerpen Verslag aan de Vlaamse Regering 1999 (versie 6/09/1999)', 84-85.

geleidelijke eenmaking van de Universiteit Antwerpen ontstond in 2001 het Instituut voor Ontwikkelingsbeleid (IOB-UA), een multidisciplinair instituut dat de werking over de ontwikkelingssamenwerking van de UFSIA (vakgroep Ontwikkelingsstudies) en het RUCA (College voor Ontwikkelingslanden) wilde verderzetten. Het IOB had een drievoudige opdracht van academisch onderwijs, wetenschappelijk onderzoek en maatschappelijke dienstverlening op het gebied van de economische, politieke en sociale aspecten van ontwikkelingsbeleid en -beheer.¹⁴⁰⁵ Daarnaast richtte de UFSIA in 2002 het Fonds Pater Louis Bruyns op. Het fonds kende beurzen toe aan studenten uit derdewereldlanden die een opleiding wilden volgen in Antwerpen. Ook Vlaamse studenten kregen door het fonds de kans om tijdens hun studies een periode door te brengen in een ontwikkelingsland.¹⁴⁰⁶

Afbeelding 63: IOB opening academiejaar 2005-06 in de provincieraadzaal het oud provinciehuis (UArchief, Digitaal fotoarchief Vincent Jauniaux, map Fotowerk 2005, IOB, Opening acdj2005)

Op vlak van internationaal onderwijs organiseerde de UFSIA in 1992 binnen TEMPUS (Trans-European Mobility for University Studies) voor de tweede keer een onderwijsopleiding 'Economics of the West' voor Oost-Europese studenten.¹⁴⁰⁷ Daarmee steunde de instelling voormalige Sovjetstaten in de reorganisatie van hun hoger onderwijs na de val van de Berlijnse muur.¹⁴⁰⁸ De Antwerpse instellingen ontvingen sinds de jaren 1970 studenten uit China (cf. *supra*). Het RUCA wilde deze banden verder versterken door in oktober 1994 te beginnen met een MBA-opleiding voor Chinese studenten. Sponsoring en het inschrijvingsgeld moesten het programma zelfbedruipend maken. In 1997 nam de Universiteit Antwerpen ook deel aan de

¹⁴⁰⁵ IOB, *Jaarverslag 2002*; 'Universiteit in klooster', *Gazet van Antwerpen* (10 februari 1999), 1, 9; 'Instituut voor Ontwikkelingsbeleid opgericht in Antwerpen', *Belga* (27 februari 2001), s.p.

¹⁴⁰⁶ 'Fonds voor studenten in ontwikkelingslanden', *Gazet van Antwerpen* (9 januari 2002), 15.

¹⁴⁰⁷ 'Oosteuropese studenten op zoek naar economische ervaring', *Gazet van Antwerpen* (6 februari 1992), 33; 'Twintig Poolse studenten verdiepen zich in Antwerpse haven', *Gazet van Antwerpen* (21 april 1992), 25.

¹⁴⁰⁸ JARAB, 'Academic freedom and university autonomy', 40-41; VAN HEFFEN e.a., *Overheid, Hoger Onderwijs en Economie*, 173-174.

actiegroep die het nieuwe EU-China-programma inzake Europese studies ondersteunde en ze was vertegenwoordigd in het China-Europa Management Center.¹⁴⁰⁹

De Engelstalige opleidingsmogelijkheden voor internationale studenten namen doorheen de jaren 1990 verder toe (cf. *supra*). Vanaf 1990 steeg het aantal Engelstalige keuzevakken aan de UFSIA om zo tegemoet te komen aan de groeiende groep buitenlandse studenten. De instelling had van de EG namelijk de toestemming gekregen om deel te nemen aan nieuwe ERASMUS-netwerken (Tilburg-Berlijn en Augsburg-Bari).¹⁴¹⁰ In juni 1991 reikte het College voor Ontwikkelingslanden haar eerste Engelstalige masterdiploma's uit.¹⁴¹¹ Ook de UIA organiseerde binnen het ERASMUS-programma vanaf het academiejaar 1992-93 een aantal cursussen in het Engels. Tegelijk zette de instelling succesvol in op de organisatie van stoomcursussen Nederlands voor uitwisselingsstudenten. Op die manier wilde de instelling de onderwijskwaliteit bewaken, omdat niet alle docenten en studenten het Engels voldoende machtig waren. Daarnaast kwam ze hiermee tegemoet aan de kritiek op de 'verengelsing' van het universitair onderwijs, zoals deze werd geuit door onder meer CVP-senator Herman Suykerbuyk (°1934).¹⁴¹² Er werden ook Engelstalige opleidingen georganiseerd in samenwerking met andere universiteiten, zoals de masteropleiding The Economics of International Trade and European Integration die het RUCA vanaf het academiejaar 1994-95 voorzag, samen met de VUB en vijf andere Europese universiteiten.¹⁴¹³

Naast de vele internationale congressen vonden er aan de Antwerpse instellingen initiatieven plaats om de samenwerking met buitenlandse universiteiten te versterken op vlak van onderzoek.¹⁴¹⁴ Zo ging in december 1993, naar aanleiding van het Europese programma Human Capital and Mobility, een internationaal team van start met RUCA-hoogleraar Alain Verschoren (1954-2020) als coördinator en in samenwerking met professor Freddy Van Ostaeyen (°1947) van de UIA. Dit programma had als doel de wetenschappelijke samenwerking tussen universiteiten te bevorderen. In totaal bundelden dertien universiteiten de krachten.¹⁴¹⁵ Verder ontstond in 1997 de Commissie Internationale Samenwerking Universiteit Antwerpen, paritair samengesteld uit vier vertegenwoordigers per universitaire instelling. Haar opdracht bestond erin de UA-Raad te adviseren over thema's die raakvlakken hadden met internationalisering, zoals bilaterale akkoorden met buitenlandse universiteiten, het statuut van

¹⁴⁰⁹ 'MBA-opleiding voor Chinezen in Kapels kasteel Starrenhof', *Gazet van Antwerpen* (28 mei 1994), 1, 16, 39; 'Antwerpse kokschole koken Chinees', *Gazet van Antwerpen* (31 mei 1994), 31; ANTWERPEN, Archief Rijkscommissaris Jan De Groof, Jaarverslagen UA 1997-1999, 'Universiteit Antwerpen Jaarverslag 1998', 59; Ibidem, 'Universiteit Antwerpen Verslag aan de Vlaamse Regering 1999 (versie 6/09/1999)', 85.

¹⁴¹⁰ 'Specialisatie handelsingenieur vanaf eerste jaar', *Gazet van Antwerpen* (13 juni 1990), 3.

¹⁴¹¹ 'RUCA reikt eerste Engelstalige Masterdiploma's uit', *Gazet van Antwerpen* (28 juni 1991), 36.

¹⁴¹² 'Nederlands op een draai voor buitenlandse studenten', *Gazet van Antwerpen* (17 januari 1992), 3; 'Senator Herman Suykerbuyk hekelt Engels aan de UIA', *Gazet van Antwerpen* (31 juli 1992), 2; 'UIA-rector Adams: Nederlands aub', *GVA* (26 januari 1993), s.p.; 'Cursus Nederlands zorgt voor 'boom' op UIA', *Gazet van Antwerpen* (8 september 1993), 3; 'Blokken bij een bolleke', *Gazet van Antwerpen* (2 maart 1995), 31.

¹⁴¹³ 'Internationale samenwerking rond Ruca en VUB', *Gazet van Antwerpen* (11 juli 1994), 5.

¹⁴¹⁴ CLARA, *Eenmaking Universiteit Antwerpen*, 29.

¹⁴¹⁵ 'RUCA in Europees onderzoeksnetwerk wiskunde', *Gazet van Antwerpen* (2 december 1993), 38.

buitenlandse studenten en onderzoekers of het lidmaatschap van internationale organisaties. Door op vlak van internationalisering vorm te geven aan een eenduidige beleidslijn met een toekomstgerichte visie, moest de Universiteit Antwerpen een grotere uitstraling krijgen in het buitenland.¹⁴¹⁶

Ten slotte streefde de Universiteit Antwerpen naar het verwerven van een groeiend aandeel in de deelname aan internationaal georiënteerde onderzoeksprogramma's, want aan het einde van de jaren 1990 ontving de instelling gemiddeld een kleiner deel van het EU-budget voor O&O dan de andere Vlaamse universiteiten. Antwerpse internationale onderzoeksprojecten konden buiten de Europese programma's nog financiering ontvangen van instanties als de NATO, het Algemeen Bestuur voor Ontwikkelingssamenwerking (ABOS) en het FWO. Ook sloot de universiteit contracten af met internationale opdrachtgevers.¹⁴¹⁷

2. Schipperen tussen latrelatie en verloving

2.1 Een universitair statuut

De actieve inzet op valorisatie en internationalisatie die hierboven aan bod kwam, toont dat de Antwerpse universitaire instellingen wilden meegroeien met hun tijd. Maar om effectief mee te kunnen spelen met de grote universiteiten en om voldoende gewicht te kunnen leggen in de politieke schaal, bleef het noodzakelijk dat ze dezelfde wettelijke bevoegdheden als de volledige universiteiten zouden bekomen. Hoofdstuk IV belichtte hoe de Antwerpse instellingen zich met de derde staatshervorming engageerden om tot afspraken te komen over een verdere onderlinge samenwerking. Op 6 maart 1990 bereikte het GBUA hierover een principeverklaring. Het verzocht de wetgever om de Universiteit Antwerpen als een confederale universiteit te erkennen, waardoor ze de vrijheid zou krijgen om nieuwe opleidingen op te starten, zoals Toegepaste Wetenschappen.¹⁴¹⁸ – De universitaire instellingen konden tot dan toe enkel nieuwe studierichtingen met een decretale erkenning oprichten wanneer ze een andere opleiding schraptten.¹⁴¹⁹ De erkenning hield eveneens in dat de wetgever het RUCA financieel gezond diende te maken. Ook het Antwerpse stadsbestuur steunde deze eis (cf. *supra*).¹⁴²⁰ Er

¹⁴¹⁶ ANTWERPEN, Archief Rijkscommissaris Jan De Groof, Jaarverslagen UA 1997-1999, 'Universiteit Antwerpen Verslag aan de Vlaamse Regering 1999 (versie 6/09/1999)', 80, 83.

¹⁴¹⁷ ANTWERPEN, Archief Rijkscommissaris Jan De Groof, Jaarverslagen UA 1997-1999, 'Universiteit Antwerpen Jaarverslag 1998', 64.

¹⁴¹⁸ ANTWERPEN, UArchief, *Andries Kinsbergen*, Dossiers eenmaking Universiteit Antwerpen, Algemene briefwisseling na plan I-II-III (102); Ibidem, UA Toespraken 2, Opening van het academiejaar 1992-1993, 12; Ibidem, Redevoering R. Clara, 'Antwerpen groeipool' en rol van de Antwerpse Universiteit (10 februari 1992), p. 24; 'Antwerpse universiteiten willen één worden', *De Tijd* (7 maart 1990), s.p.; 'Clara, Universiteit Antwerpen. Gemeenschappelijk Bureau'; 'Antwerpen klaar voor erkenning als één universiteit', *Universiteit Antwerpen* (11 oktober 1990), 2.

¹⁴¹⁹ Zo verving het RUCA de opleiding Tandheelkunde in 1993 door Biomedische Wetenschappen en bouwde de UFSIA de opleiding Latijn-Grieks af in ruil voor Communicatiewetenschappen.

¹⁴²⁰ 'Antwerpen met motie voor universiteit', *Gazet van Antwerpen* (28 maart 1990), 1.

kwam niet meteen een antwoord uit Brussel, waardoor de Antwerpse spilfiguren hun pleidooi verderzetten om de zaak niet opnieuw in de vergetelheid te laten vervallen.

De Antwerpse openingsredes van het academiejaar 1990-91 stonden bijgevolg in het teken van ‘de onaanvaardbare onevenwichtige behandeling van de volledige en de onvolledige universiteiten’ wat de onderwijsbevoegdheid en de financiering betrof. Zo klaagde GBUA-voorzitter Robert Clara aan dat door een beleid van twee maten en twee gewichten de onvolledige instellingen steeds onleefbaarder werden, terwijl de financiële mogelijkheden voor de volledige en volwaardige universiteiten aanzienlijk verruimd werden. Clara vroeg onderwijsminister Coens dan ook om de confederale Universiteit Antwerpen te erkennen.¹⁴²¹ Aangezien de opening dit jaar plaatsvond aan het RUCA, hield rector Walter Declair eveneens een toespraak met als titel *Evolutie*. Daarin verklaarde hij dat één universiteit met één rector, één Raad van Beheer, één administratie, het uiteindelijke doel moest zijn, maar dat dit voor de nabije toekomst nog geen realistisch scenario was: “Ondertussen rekenen wij vast op een uitgebreider studieaanbod. Als rector van het RUCA heb ik op mijn verlanglijstje zowel informatica staan als landbouwingenieur. (...) Tevens sluit ik mij ten volle aan bij de vraag van de ganse Universiteit Antwerpen voor de oprichting van een afdeling burgerlijk ingenieur.”¹⁴²²

Ook gouverneur Kinsbergen riep diezelfde dag in de provincieraad op om de geleverde inspanningen van de Antwerpse instellingen te belonen met een faculteit Toegepaste Wetenschappen. Dit was bovendien een eis die de universitaire belangen oversteeg. Antwerpen had volgens de gouverneur als meest geïndustrialiseerde regio van België en motor van de nationale economie recht op zo een faculteit. Om zijn argumentatie kracht bij te zetten, lanceerde hij de brochure: *Meer ingenieurs, waarborg voor onze welvaart*.¹⁴²³ Het streven naar een universitaire erkenning en een faculteit TW werd daarnaast gesteund door de Kamer van Koophandel die – zoals hierboven vermeld – de Antwerpse universiteit wilde inschakelen in de verdere economische exploitatie van de regio.¹⁴²⁴

Het Antwerpse politieke, economische en universitaire front richtte zich met zijn wensen tot onderwijsminister Coens. Hij was op dat moment druk in de weer met het uitwerken van de zoveelste versie van een grootschalig ontwerpdecreet dat het Vlaamse onderwijs moest hervormen. Het kreeg om die reden de bijnaam van ‘mammoetdecreet’.¹⁴²⁵ Coens repliceerde

¹⁴²¹ CLARA, *Eenmaking Universiteit Antwerpen*, 30-38; ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Opening academiejaar R. Clara, ‘De Universiteit Antwerpen en haar Toekomst’ (27 september 1991), 1; ‘Prof. Dr. Clara: “Beleid van twee maten onaanvaardbaar”’, *Gazet van Antwerpen* (29 september 1990), 4; ‘Drie rectoren unaniem: “Wij volharden”’, *Gazet van Antwerpen* (29 september 1990), 6; ‘Antwerpen klaar voor erkenning als één universiteit’, *Universiteit Antwerpen* (11 oktober 1990), 2.

¹⁴²² DECLEIR, *Evolutie*, 22-23.

¹⁴²³ KINSBERGEN, *Meer ingenieurs*, 3-10; ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Redevoering R. Clara, ‘Antwerpen groeipool’ en rol van de Antwerpse Universiteit (10 februari 1992), 11.

¹⁴²⁴ ‘Kamer van Koophandel pleit voor eenmaking universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (29 september 1990), 6.

¹⁴²⁵ HOSTE, ‘Mammoet’, 1.

dat de universiteiten steeds meer wilden – opleidingen, middelen, en dergelijke. Deze aanhoudende expansie was een utopie binnen de toenmalige economische realiteit. Hij gaf aan dat een ingenieursfaculteit voor Antwerpen niet mogelijk zou zijn. De minister meende dat de Vlaamse universiteiten in de plaats meer dienden samen te werken en daarbij de moed moesten opbrengen om zelf te saneren, anders zou hij het in hun plaats doen.¹⁴²⁶ In oktober 1990 gaf de pers geleidelijk aan elementen uit het nieuwe universitaire ontwerpdecreet prijs. Zo zouden de rijksuniversiteiten meer autonomie krijgen. Daarnaast deed er een gerucht de ronde dat de UFSIA een TEW-faculteit zou inrichten aan de KULAK, waardoor deze faculteit als tegenprestatie zou verdwijnen aan het RUCA. Dit laatste deed de gemoederen in Antwerpen hoog opblazen. Er vormde zich meteen een oppositie tegen dit idee, bestaande uit de Antwerpse fracties van alle politieke partijen, de gouverneur, de bestendige afgevaardigden, de burgemeester en de gemeenteraadsleden, de directieleden van de Antwerpse KVK en de academische overheden.¹⁴²⁷ Vervolgens trok een Antwerpse parlementaire delegatie onder leiding van Schiltz naar Coens om de zaak te bespreken.¹⁴²⁸

Later die maand bereikte Coens een partijpolitek akkoord over de programmatie van het universitair aanbod. De minister verklaarde dat het eenwordingsproces van de Antwerpse universitaire instellingen decretaal zou ondersteund worden en hij meende de financiële leefbaarheid van zowel het RUCA als de UIA te waarborgen. Het RUCA zou bovendien zijn onderwijsaanbod mogen uitbreiden met de opleiding Landbouwwetenschappen. Ten slotte mocht de UFSIA effectief de TEW-kandidaturen aan de KULAK inrichten, zonder gevolgen voor het RUCA. Daarbij zouden de Kortrijkse studenten financieerbaar zijn aan de UFSIA. KULAK-rector Guido Maertens (1929-2002) bekritiseerde deze beslissing. Hij begreep niet waarom er geopteerd werd voor twee inrichtende machten die samen zouden instaan voor een opleiding, terwijl Leuven dit volgens Maertens prima zelf kon. De KULAK zou daarnaast de richting Klassieke Filologie moeten inruilen om TEW te mogen organiseren, wat de rector een oneerlijke regeling vond. Hij beschouwde het als een typisch merkwaardige en onwerkbare Belgische oplossing.¹⁴²⁹ Dit luide protest wierp zijn vruchten af, want uiteindelijk mocht de UFSIA niet langer op eigen houtje de TEW-kandidaturen in Kortrijk inrichten. In de plaats zette Coens de twee universiteiten ertoe aan om samen te werken wat de financiering, de benoemingen en de programma's betrof. Hoewel beide instellingen meenden hiertoe bereid te zijn, schoof UFSIA-rector Van Houtte de besprekingen op de lange baan in de hoop dat het

¹⁴²⁶ 'Minister Coens blijft vaag over volledige universiteit', *Gazet van Antwerpen* (29 september 1990), 1; 'Coens: geen bijkomend geld en geen expansie universiteiten', *Gazet van Antwerpen* (6 oktober 1990), 3.

¹⁴²⁷ 'Het dekreet van Coens', *Veto* (2 oktober 1990), 2; ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Opening academiejaar R. Clara, 'De Universiteit Antwerpen en haar Toekomst' (27 september 1991), 1-2; ibidem, P.M.S.-dag 12 december 1990, 5; 'Versplintering bedreigt ene Antwerpse univ', *Gazet van Antwerpen* (9 oktober 1990), 1; 'Antwerpen sluit de rangen rond "zijn" universiteit', *Gazet van Antwerpen* (10 oktober 1990), 25; Vlaamse Raad, Zitting 1990-1991: Vergaderingen van december 1990 (16^e vergadering, dinsdag 11 december 1990, Morgenvergadering), 440.

¹⁴²⁸ 'Antwerpse parlementariërs naar Coens', *Gazet van Antwerpen* (13 oktober 1990), 1.

¹⁴²⁹ ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Opening academiejaar R. Clara, 'De Universiteit Antwerpen en haar Toekomst' (27 september 1991), 2.

ontwerpdecreet nog zou wijzigen in het voordeel van Antwerpen.¹⁴³⁰ De rector beklemtoonde later wel dat de regeling met Kortrijk een puur politieke beslissing was waar de UFSIA nooit zelf voor geijverd had. Toen Van Houtte vernam dat er een TEW-faculteit aan de KULAK kwam, weigerde hij niet om hiermee in zee te gaan. Anders zou de UFSIA het aantal economiestudenten zien halveren.¹⁴³¹ Voormalig TEW-decaan Carl Reyns (°1946) meende wel dat de UFSIA hemel en aarde had bewogen om betrokken te worden bij het Kortrijkse initiatief.¹⁴³²

Er kwam nog meer reactie uit de Scheldestad op de plannen van Coens. De Antwerpse academische overheden waren enerzijds verheugd dat een financieel herstel van het RUCA in het verschiet lag. Anderzijds waren ze teleurgesteld dat de erkenning en behandeling als een volwaardige universiteit uitbleef, waardoor de gedroomde TW-faculteit er niet zou komen.¹⁴³³ Ook de Antwerpse provincieraad, met uitzondering van de Agalev-fractie, was ontgoocheld dat de gevraagde ingenieursopleiding van tafel leek geveegd.¹⁴³⁴ René De Feyter (1930-2011) reageerde als gedelegeerd bestuurder van het VEV en medebezieler van de DIRV-strategie eveneens negatief op de wending die het ontwerpdecreet had genomen: “Men is vertrokken met de bedoeling een faculteit Toegepaste Wetenschappen te creëren in Antwerpen en men eindigt met de spreiding van een aantal andere kandidaturen. Enkel en alleen omwille van zuiver politieke beslissingen. En hoe meer men spreidt, hoe moeilijker elke vorm van overleg wordt.” Antwerpen kon volgens De Feyter geen metropool worden, zolang de politieke beslissing om de stad een volwaardige universiteit te bezorgen, uitbleef.¹⁴³⁵

De meningen over de aangekondigde opleiding Landbouwwetenschappen waren verdeeld. Zo vond Antwerps gemeenteraadslid en volksvertegenwoordiger Ward Beysen (PVV) de beslissing om in een sterk geïndustrialiseerde regio te opteren voor een landbouwafdeling van de pot gerukt.¹⁴³⁶ Ook de studenten Landbouwwetenschappen van Gent, Leuven en Brussel waren niet te spreken over deze regeling. Ze brachten uit protest een koe naar de woning van de minister en ze scandeerden de slogan: “Coens hier een koe, we zijn uw gezever moe.” De bepaling leidde volgens de studenten enkel tot een verdere versnippering van de al beperkte middelen. Karel Blockmans stelde als praeses van de Landbouwkring Leuven: “Dit zaakje ruikt

¹⁴³⁰ ‘UFSIA en KU-Leuven organiseren samen kandidaturen TEW in Kortrijk’, *Gazet van Antwerpen* (10 januari 1991), 1; ‘KU Leuven en UFSIA blijven bereid tot samenwerking’, *Gazet van Antwerpen* (5 februari 1991), 2.

¹⁴³¹ ‘Drie rectoren kijken in dezelfde academische spiegel’, *Gazet van Antwerpen* (27 september 1991), 9.

¹⁴³² Interview Carl Reyns (16 maart 2023).

¹⁴³³ ‘KU Leuven uit zware kritiek op akkoord universiteiten’, *Gazet van Antwerpen* (2 november 1990), 4; ‘Editoriaal’, *Universiteit Antwerpen* 12 december 1990), 3; ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Opening academiejaar R. Clara, ‘De Universiteit Antwerpen en haar Toekomst’ (27 september 1991), 2-3.

¹⁴³⁴ ‘Ontgoocheling over uitblijven van ingenieursfaculteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (27 oktober 1990), 33.

¹⁴³⁵ ‘Discussie over ingenieursopleiding in Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (14 januari 1991), 33; ‘Deze metropool heeft recht op een ingenieursopleiding’, *Gazet van Antwerpen* (23 januari 1991), 25.

¹⁴³⁶ ‘Belgische oplossing voor Vlaamse universiteiten’, *Gazet van Antwerpen* (24 oktober 1990), 3; ‘Universiteit: strijd niet opgeven’, *Gazet van Antwerpen* (24 oktober 1990), 29.

naar een politieke koehandel waarbij alle zuilen hun deel van de koek hebben opgeëist.” Hij klaagde in een interview met de *Gazet van Antwerpen* aan dat de universiteiten niet betrokken waren in deze beslissing en dat de opleiding enkel gold als een pasmunt, een troostprijs, een zoenoffer voor het RUCA, dat veel liever burgerlijke ingenieurs wilde opleiden.¹⁴³⁷ De Belgische Boerenbond volgde dit standpunt. Een verdere decentralisering leidde volgens de vereniging enkel tot een ondermijning van de bestaande opleidingen. Daarom moest er volgens de bond in de plaats geopteerd worden voor een verdere uitbouw van de bestaande faculteiten aan de universiteit van Gent en Leuven.¹⁴³⁸ RUCA-hoogleraar Frank Alderweireldt zag er nog de voordelen van in. Het tekort aan ingenieurs had namelijk ook betrekking tot de landbouwsector. Hij vond dat de opleiding er in elk geval voor kon zorgen dat het aantal ingenieurs zou stijgen.¹⁴³⁹ Wivina Demeester (CVP, °1943), Staatssecretaris voor Financiën en landbouwingenieur van opleiding, verdedigde de keuze van partijgenoot Coens. Daarbij gaf ze wel toe dat het een politieke beslissing was, omdat de VLIR na twee jaar overleg zelf niet tot een oplossing was gekomen om de leefbaarheid van de kleinere universiteiten te waarborgen. De opleiding kon bovendien gemoderniseerd worden, met bijvoorbeeld een sterkere focus op milieu.¹⁴⁴⁰

2.2 Het Goensdecreet (1991)

Op 23 januari 1991 verscheen een zoveelste herwerkte versie van het universitaire ontwerpdecreet. In Antwerpen werd deze nieuwe bewerking ervaren als een slag in het gezicht. Zo garandeerde het ontwerpdecreet de financiële leefbaarheid van de UIA niet langer en het wilde het HIVT loskoppelen van het RUCA. De grootste klap zat vervat in artikel 21, dat bepaalde dat de Universiteit Antwerpen op vlak van onderwijsbevoegdheid onder de curatele zou komen te staan van de universiteit van Leuven, Gent en Brussel. Deze drie universiteiten konden alle door de Vlaamse Executieve vastgelegde opleidingen autonoom aanbieden. De Universiteit Antwerpen diende daarentegen elke opleiding aan te vragen bij de Vlaamse regering, die deze vervolgens kon aan- of afwijzen na advies te hebben ingewonnen bij de VLIR. Noch het decreet, noch de memorie van toelichting refereerden naar het streven van de Antwerpse instellingen om als één universiteit op te treden en als zodanig erkend te worden.¹⁴⁴¹ Volksvertegenwoordiger Marc Van Peel (CVP, °1949) klaagde in de Kamer aan dat artikel 21 een zware discriminatie was ten aanzien van de kleinere instellingen. Coens kaatste de bal terug

¹⁴³⁷ ‘Landbouwstudenten tegen RUCA-kandidaturen’, *Gazet van Antwerpen* (12 november 1990), 4.

¹⁴³⁸ ‘Landbouwwetenschappen’, *Gazet van Antwerpen* (7 december 1990), 5.

¹⁴³⁹ ‘Geen koeien, dus geen landbouwfaculteit in Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (15 november 1990), 29.

¹⁴⁴⁰ ‘Wivina Demeester verdedigt landbouwkandidaturen aan RUCA’, *Gazet van Antwerpen* (23 november 1990), 36.

¹⁴⁴¹ ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Opening academiejaar R. Clara, ‘De Universiteit Antwerpen en haar Toekomst’ (27 september 1991), p. 3-4.

door te stellen dat de Universiteit Antwerpen dezelfde behandeling zou krijgen als de grote universiteiten zodra deze haar eenmaking zou realiseren.¹⁴⁴²

Dat deze wending binnen Antwerpen als een doodsteek werd ervaren, bleek uit volgende *GVA*-krantenkoppen: ‘De Universiteit Antwerpen in verdomhoekje geduwd’, ‘Antwerpen de grote verliezer’, ‘De val van Antwerpen’, ‘Regelrechte aanval op de Universiteit Antwerpen’, en ‘Onaanvaardbare achterstelling van de Antwerpse Universiteit’. De Commissie van Parlementsleden van de Universiteit Antwerpen stelde een eisenpakket samen voor minister Coens. Ze lieten verstaan dat het ontwerpdecreet in deze vorm onaanvaardbaar was voor de Antwerpse gemeenschap. De commissie wilde dat de eerdere bepalingen uit het partijpolitek akkoord van oktober 1990 zouden gevolgd worden. Ze kreeg hierbij de steun van de Antwerpse gemeenteraad, de Antwerpse fracties, ABVV-Antwerpen, de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen (SERV) en de Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid (VRWB).¹⁴⁴³ Enkele weken na de publicatie van het nieuwe universitaire ontwerpdecreet, organiseerden de drie Antwerpse rectoren een panel over de toekomst van de Antwerpse universiteit. Volgens UIA-rector Adams vormde de starre verzuiling de kern van het probleem. In zijn ogen hield deze de groei van de universiteit, en bijgevolg van de metropool, tegen. De rectoren maanden de politici aan om de ongunstige universitaire wind te keren.¹⁴⁴⁴ Vervolgens verklaarde Adams in het blad *Universiteit Antwerpen* dat de weigering van de ingenieursopleiding enkel te wijten was aan bekrompen eigenbelang en een gebrek aan visie bij de politici en de universiteiten.¹⁴⁴⁵

Afbeelding 64: Daniël Coens, 8 juni 1990
(FelixArchief, nr. 944#2612)

¹⁴⁴² ‘Onderwijsminister Coens reageert op Antwerps ongenoegen’, *Gazet van Antwerpen* (31 januari 1991), 8.

¹⁴⁴³ ‘Antwerpen wil beter decreet universiteiten’, *Gazet van Antwerpen* (7 februari 1991), 1.

¹⁴⁴⁴ ‘Rectoren van UFSIA, RUCA en UIA roepen op tot herziening’, *Gazet van Antwerpen* (15 februari 1991), 24.

¹⁴⁴⁵ ‘Editoriaal’, *Universiteit Antwerpen* 13 (maart 1991), 3.

Het Antwerpse protest tegen het beruchte artikel 21 leidde tot hevige discussies binnen de Vlaamse regering. Deze moest op basis van de adviezen van de SERV en de VRWB het ontwerp opnieuw behandelen, waarna de tekst naar de Raad van State ging voor advies.¹⁴⁴⁶ Het Antwerpse politieke front, onder leiding van vice-eersteminister Hugo Schiltz, boekte uiteindelijk succes met de herziene versie van 6 maart 1991. De bevoogdingspassage werd uit artikel 21 geschrapt, waardoor alle universiteiten een gelijke behandeling kregen inzake de programmatie van nieuwe opleidingen. Daarnaast spoorde het ontwerp niet langer expliciet aan tot een verdere samenwerking tussen de Antwerpse instellingen. Wel schrapte Coens de passage dat de UFSIA bij een fusie niet langer TEW aan de KULAK zou mogen organiseren, wat zou resulteren in een studentenverlies en bijgevolg een subsidieafname. In het nieuwe ontwerp kreeg het RUCA er de opleidingen Informatica en Bio-ingenieur bij, maar niet de richting Burgerlijk Ingenieur en de instelling ontving volgens Marcel Colla (SP) nog steeds onvoldoende investeringskredieten. Wel bleef het HIVT verbonden met het RUCA. De *Gazet van Antwerpen* sprak voorzichtig optimistisch over het herziene ontwerp. Het gaf volgens de krant een gevoel van vooruitgang, maar er was nog geen sprake van voldoening langs Antwerpse zijde.¹⁴⁴⁷

De Antwerpse parlementairen hadden de universitaire instellingen uit de brand geholpen, maar volksvertegenwoordiger Marc Van Peel (CVP) zette het RUCA, de UFSIA en de UIA wel op hun nummer. De instellingen meenden namelijk bereid te zijn vaag met elkaar samen te werken en tegelijkertijd hun autonomie te bewaren. Zo wilden ze de twee TEW-faculteiten behouden en de drie rectoren wensten allen in de VLIR te zetelen. Hierdoor vormden ze een moeilijk te verdedigen partij wanneer het op politieke dossiers aankwam. Met het nieuwe universiteitsdecreet leken de drie instellingen eieren voor hun geld te kiezen. De perikelen zouden zich enkel herhalen wanneer Antwerpen opnieuw hardop eisen zou stellen, zoals voor een TW-faculteit.¹⁴⁴⁸ Daarom diende Van Peel, samen met Lode Hancké (SP, °1934) en Nelly Maes (VU, °1941), een amendement in betreffende het universiteitsdecreet, dat vervolgens ook werd goedgekeurd. Het bepaalde dat de onderwijsbevoegdheid van de Universiteit Antwerpen zou worden uitgebreid zodra de Antwerpse universitaire instellingen een overeenkomst bereikten inzake de eenwording van de structuur, de vertegenwoordiging, de beheersorganen, de financiering en de programmatie. Dit moest de oprichting van bijvoorbeeld een TW-faculteit in de toekomst mogelijk maken. Van Peel benadrukte dat de bal nu in het kamp van de Antwerpse instellingen lag die de eenwording moesten waarmaken.¹⁴⁴⁹ In de *GVA* verklaarde hij: “Politici van alle strekkingen – en niet alleen Antwerpenaars – hebben alles gedaan om de

¹⁴⁴⁶ ‘Discriminatie van Antwerpse univ onaanvaardbaar’, *Gazet van Antwerpen* (1 maart 1991), 2;

‘Statuut UIA is test van Antwerpse slagkracht’, *Gazet van Antwerpen* (6 maart 1991), 7.

¹⁴⁴⁷ ‘Statuut UIA is test van Antwerpse slagkracht’, *Gazet van Antwerpen* (6 maart 1991), 1, 7;

‘Antwerpse universiteit mag nieuwe opleidingen organiseren’, *Gazet van Antwerpen* (7 maart 1991), 1, 29.

¹⁴⁴⁸ ‘UFSIA plaatst handtekening onder akkoord met KU Leuven’, *Gazet van Antwerpen* (20 maart 1991), 29.

¹⁴⁴⁹ ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Opening academiejaar R. Clara, ‘De Universiteit Antwerpen en haar Toekomst’ (27 september 1991), 5; Documenten Vlaamse Raad, Stuk 502 – n. 3 (14 mei 1991), Ontwerp van decreet betreffende de universiteiten in de Vlaamse Gemeenschap - Amendementen, 4; ‘Univ-decreten’, *Gazet van Antwerpen* (18 mei 1991), 2.

voorwaarden te scheppen voor een nog grotere Antwerpse universitaire bloei. Als deze kansen niet gegrepen worden door de academische wereld is dat niet alleen bijzonder jammer voor de streek, maar zullen nieuwe vragen aan de overheid wellicht weinig gehoor vinden.”¹⁴⁵⁰

Het langverwachte Universiteitsdecreet, ook gekend als het Mammoet- of Coensdecreet, raakte uiteindelijk op 12 juni 1991 gestemd en het verscheen op 4 juli in het Staatsblad. De lijvige wettekst omvatte maar liefst 208 artikels die, eenmaal geïmplementeerd, het Vlaamse universiteitssysteem vergaand hervormden.¹⁴⁵¹ De voornaamste bepalingen betroffen een vereenvoudiging van de universitaire regelgeving, een verruiming van de autonomie van de universiteiten, een nieuw financieringsmodel, de invoering van een systeem van kwaliteitszorg en van studiepunten. In plaats van volledige universiteiten uit te bouwen, moesten deze onderling en in overleg met de overheid streven naar zwaartepuntvorming en het opleidingsaanbod rationaliseren door middel van interuniversitaire takenruil, bijvoorbeeld door kleinere opleidingen te concentreren. De Europese politiek had in ruime mate de krachtlijnen van het decreet bepaald. De hervormingen waren volgens de Vlaamse regering nodig zodat de universiteit beter kon inspelen op de grotere maatschappelijke vraag naar kennisoverdracht en -vernieuwing.¹⁴⁵²

De punten die specifiek over Antwerpen handelden binnen het decreet waren artikel 26 en 29. Zoals hierboven toegelicht, maakte artikel 26 de onderwijsuitbreiding van de Universiteit Antwerpen decretaal mogelijk zodra de universitaire instellingen een verdere eenwording bereikten. Het eerdere verzoek van de Antwerpse instellingen om enerzijds hun autonomie te behouden, maar anderzijds wel erkend te worden als confederale universiteit, werd dus niet zomaar ingewilligd. Het andere artikel betrof de samenwerking tussen de UFSIA en de universiteit van Leuven inzake de inrichting van kandidaturen TEW aan de KULAK.¹⁴⁵³ De twee instellingen bereikten hierover op 19 maart al een samenwerkingsovereenkomst. Beide partners zouden de inkomsten, risico's, publicaties, het beheer en de programmatie gelijk verdelen. Om de samenwerking concreet gestalte te geven, richtten beide instellingen een vzw op. Binnen deze vereniging kwam een facultaire raad met leden uit Antwerpen en Leuven. De KULAK-rector nam daarbij het mandaat van voorzitter op. Ten slotte zouden de twee partijen

¹⁴⁵⁰ ‘Bal nu in kamp van Antwerpse universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (29 mei 1991), 1.

¹⁴⁵¹ 12 juni 1991 – Decreet betreffende de universiteiten in de Vlaamse Gemeenschap (1)’, *Belgisch Staatsblad* (4 juli 1991), 14907-14936.

¹⁴⁵² Documenten Vlaamse Raad (2 mei 1991), Ontwerp van decreet betreffende de universiteiten in de Vlaamse Gemeenschap, 89-90: Indiening ontwerp decreet (2 mei 1991), gevolgd door een hele reeks amendementen, aangenomen op 30 mei 1991, in het BS op 4 juli 1991 en errata in het BS op 3 oktober 1991; VERHOEVEN, *Onderwijsontwikkelingen*, 50-51; ‘Rector Dillemans positief over nieuwste versie van universiteitsdecreet’, *Gazet van Antwerpen* (14 januari 1991), 7; ‘Tien jaar Daniël Coens’, *Veto* (9 maart 1992), 4; ‘Herschikking van het academisch korps aan het RUCA’, *Gazet van Antwerpen* (26 maart 1992), 34; ‘Kwaliteit en kwaliteitscontrole’, *Universiteit Antwerpen*, 25 (1994), 1; VERHOEVEN en ELCHARDUS, *Onderwijs: een decennium Vlaamse autonomie*, 87-89, 103-105, 113-114; PAULI, CLAESKENS en VERCRUYSSSE, ‘De veranderde verhouding tussen overheid en universiteiten 10 jaar na het decreet van 12 juni 1991’, 193-196.

¹⁴⁵³ WAUTERS, *Op weg naar een waarachtige Universiteit Antwerpen*, 4; VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 97, 99-100, 124-126.

samen de diploma's van de studenten ondertekenen. Zoals eerder aan bod kwam, moest de UFSIA zich ook niet langer uit Kortrijk terugtrekken wanneer deze zou fuseren met het RUCA en de UIA tot de Universiteit Antwerpen.¹⁴⁵⁴

Bijkomend verscheen op 26 juni een bijzonder decreet dat rechtspersoonlijkheid verstrekke aan de vroegere rijksuniversiteiten. Hierdoor verdween de 'r' in RUG en RUCA. De instellingen verkregen een ruimere autonomie. De inrichtende macht verschoof van de minister naar de bestuursorganen van de gemeenschapsuniversiteiten, waardoor er een grotere parallel ontstond met de vrije instellingen. De Raad van Beheer werd een Raad van Bestuur, de Academieraad verdween en de functie van administrateur werd vervangen door die van beheerder. De instellingen mochten voortaan hun toegekende financiële middelen zelf beheren en ze werden volwaardig eigenaar van de gebouwen en goederen die voorheen aan de overheid toebehoorden.¹⁴⁵⁵ De herordening van de budgetten naar aanleiding van dit decreet was een gigantische karwei. Voordat deze bepaling werd doorgevoerd, moesten de rijksinstellingen hun begroting op orde brengen. Zowel de universiteit van Gent als het RUCA kampten nog steeds met een deficit dat ze dienden weg te werken.¹⁴⁵⁶ Daarom stelde het RUCA onder aansturen van zijn eerste beheerder Bart Heijnen een saneringsplan op, gespreid tot het jaar 2000 (cf. *supra*).¹⁴⁵⁷ De juridische quasi-gelijkstelling van de vrije en de rijksuniversiteiten maakte het voor de Antwerpse instellingen wel haalbaarder om een concretere samenwerking te overwegen.

Terwijl beide decreten het Vlaamse universiteitswezen transformeerden, voer het Franstalig onderwijsbeleid een eigen koers. Daardoor groeiden de universiteiten van de twee taalstelsels steeds verder uit elkaar. Dit contrast werd in de daaropvolgende jaren bovendien nog groter doordat beide systemen zich in hun internationaal beleid op andere landen richtten. Vlaanderen spiegelde zich meer aan Nederland, terwijl Franstalig België eerder naar Frankrijk keek. Onderwijshistoricus Jeffrey Tyssens merkte op dat we voor deze periode niet langer van een Belgisch universiteitsmodel kunnen spreken. Zo onderging het NFWO diezelfde zomer nog een statutenwijziging waarbij er autonome Vlaamse en Franstalige raden van bestuur tot stand kwamen (cf. *supra*). Het nationale fonds hield officieel op te bestaan, een institutioneel eindpunt dat al met de reorganisatie van 1969 in gang was gezet.¹⁴⁵⁸

¹⁴⁵⁴ 'KU Leuven en UFSIA eens over samenwerking', *Gazet van Antwerpen* (19 maart 1991), 1; 'UFSIA plaatst handtekening onder akkoord met KU Leuven', *Gazet van Antwerpen* (20 maart 1991), 29; 'Twee rectoren tekenen Kortrijks TEW-diploma', *Gazet van Antwerpen* (22 maart 1991), 3.

¹⁴⁵⁵ DE WIT en VERHOEVEN, 'Stakeholders in Universities and Colleges in Flanders', 426; VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*, 97, 99-100, 124-126; '1991: Universiteit Gent', *UGentMemorie*; 'Coens: universiteiten moeten kritischer zijn', *Gazet van Antwerpen* (29 mei 1991), 2; SCHNEIDER, 'Gemeenschapsuniversiteiten/vrije universiteiten', 187-192; Voor het Ontwerp van Bijzonder Decreet met bijhorende memorie van toelichting, cf. Vlaamse Raad (2 mei 1991): Ontwerp van bijzonder decreet betreffende de Universiteit Gent en het Universitair Centrum Antwerpen.

¹⁴⁵⁶ Interview Walter Nonneman (12 januari 2023).

¹⁴⁵⁷ Interview Bart Heijnen (6 maart 2023).

¹⁴⁵⁸ TYSENS, 'Het Belgische universitair systeem, 1817-1991', 168; BALTHAZAR, 'Enkel in de dienst van de wetenschap', 16; VERHOEVEN en ELCHARDUS, *Onderwijs: een decennium Vlaamse autonomie*, 22.

2.3 Het Plan Wauters

Bij de opening van het academiejaar 1991-92 stelde de Universiteit Antwerpen enkele werkpunten en doelstellingen voorop. Zo wilde de universiteit een toename van het aantal studenten bewerkstellingen door in te zetten op haar imago. Verder streefde ze ernaar om de Antwerpse regio een stevige wetenschappelijke ruggengraat te geven. Hiervoor meende ze een groter onderzoeksbudget van de overheid te moeten krijgen om te investeren in wetenschappelijk onderzoek en infrastructuur. Naast meer middelen konden een coherent beleid, een nauwere samenwerking tussen universiteiten en industrie en sterkere internationale contacten daar ook toe bijdragen. Volgens de universitaire instellingen was de oprichting van een TW-faculteit voor ingenieursopleidingen daarbij noodzakelijk om de regio en het land te laten meegroeien met de stijgende kennisintensiteit van producten en productieprocessen. GBUA-voorzitter Clara argumenteerde dat de kennis over nieuwe technologieën voor België de belangrijkste grondstof vormde om te komen tot een bloeiende economie. Ten slotte vonden de Antwerpse academische overheden het belangrijk om door de grote universiteiten als serieuze partner beschouwd te worden. Daarom dienden de instellingen actief in te zetten op een verdere eenmaking volgens een confederale structuur. Elke partij moest haar eigenheid kunnen behouden, aangezien dit volgens hen noodzakelijke bouwstenen waren van het diverse en pluralistisch karakter van de drie-eenheid. Rector Adams formuleerde dit als een ‘koude fusie’ om oververhitting te voorkomen. Clara wilde net als zijn voorganger Colebunders vermijden dat er een vierde rechtspersoon in het leven werd geroepen.¹⁴⁵⁹

Naar aanleiding van het nieuwe jaar, ging *De Gazet van Antwerpen* in gesprek met de rectoren van de drie instellingen. Uit de antwoorden op de vraag hoe snel ‘de ene Universiteit Antwerpen’ kon gerealiseerd worden, bleek dat de academische overheden concrete stappen namen om de structuren van de instellingen beter op elkaar af te stemmen. Zo kwam er vanaf dit academiejaar een gemeenschappelijke jaarindeling. Daarbij ging de UIA van een trimester-naar een semestersysteem. Het RUCA en de UFSIA schakelden hun examenregeling over van één naar twee perioden per jaar. Het RUCA profileerde zichzelf als de meest bereidwillige partner ten aanzien van een verdere samensmelting. Rector Declair wilde duidelijke signalen geven dat zijn universitair centrum te vinden was voor een eenmaking, bijvoorbeeld door de kandidaturen Geneeskunde beter af te stemmen op de vervolgopleiding aan UIA, door het systeem van leerstoelen te vervangen door departementen, door in navolging van de UIA Kunst op de RUCA-campus op te starten of door zichzelf kandidaat te stellen als UIA-rector. Met dit laatste initiatief wilde hij aantonen dat een dubbele rectorfunctie mogelijk was. Maar daar bleek de tijd nog niet rijp voor te zijn, want enerzijds lieten de statuten van beide instellingen deze cumul niet toe en anderzijds kon dit conflicteren met een eventuele herverkiezing van Adams. UFSIA-rector Van Houtte beklemtoonde dat zijn instelling geen voorstander was van een fusie waarbij de drie eenheden hun identiteit zouden verliezen. Hij was enkel bereid mee te

¹⁴⁵⁹ ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Opening academiejaar R. Clara, ‘De Universiteit Antwerpen en haar Toekomst’ (27 september 1991), 21-27; Ibidem, Redevoering R. Clara, ‘Antwerpen groeipool’ en rol van de Antwerpse Universiteit (10 februari 1992), 2, 10; WITTE, *Tussen pluralisme en optimalisatie*, 108.

marcheren wanneer daartoe een directe aanleiding was. Van de drie instellingen stond de UFSIA er financieel het beste voor. Ze had een indrukwekkend patrimonium en een sterk imago – een positie die de instelling niet zomaar op het spel wilde zetten. UIA-rector Adams vond het belangrijk dat de instellingen in de goede richting evolueerden, maar dat hoefde voor hem niet noodzakelijk snel te gaan. Zo was hij van mening dat de universiteit naar buiten toe meer als een geheel met een gedeelde visie moest optreden, maar dit betekende niet dat er daarvoor één rector diende te komen. De drie rectoren bleven rotsvast overtuigd dat Antwerpen nood had aan en recht had op een TW-faculteit, maar daarvoor zou veel afhangen van de politieke wil. Ze uitten wel hun dankbaarheid voor de inspanningen die de Antwerpse politici hadden geleverd om de universiteit de mogelijkheid te geven haar onderwijsbevoegdheden uit te breiden. Daarbij erkenden ze dat de bal nu in hun kamp lag.¹⁴⁶⁰

Afbeelding 65: Begrafenisstoet door RUCA-studenten als protest tegen afschaffing paasexamens, 14 oktober 1992

(UArchief, One Drive, 1.cd.1977-1.24)

Met de finalisatie van de eenmaking zou het opnieuw aan de Vlaamse regering zijn om te garanderen dat de Universiteit Antwerpen haar erkenning als volwaardige universiteit verkreeg.¹⁴⁶¹ Ook Kinsbergen wilde zich blijven inspannen om de instellingen nauwer met elkaar te laten samenwerken, mits ze hun eigenheid konden behouden. Net als Adams en Van Houtte vond hij het niet nodig om dit te overhaasten. De drie functioneerden goed en aangezien het nog jonge instellingen waren, leek het Kinsbergen logisch dat ze nog niet even ver stonden als de eeuwenoude universiteiten van Leuven, Gent en Brussel.¹⁴⁶²

¹⁴⁶⁰ ‘Een rektor voor U.I.A.’, *t Pallieterke* (15 mei 1991), 11; ‘Dit is géén stuk over onmogelijke examens, ambetante profs en onnoemelijke stress’, *Gazet van Antwerpen* (3 juli 1991), 24; ‘Drie rectoren kijken in dezelfde academische spiegel’, *Gazet van Antwerpen* (27 september 1991), 9; VANLOMMEL, ‘Kunst op de Campus’, 200 (Uit: VAN BEECK e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen*); ANTWERPEN, UArchief, 1000707, Interview Freddy Adams (17 oktober 2022), 44 minuten.

¹⁴⁶¹ ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 2, Redevoering R. Clara, ‘Antwerpen groeipool’ en rol van de Antwerpse Universiteit (10 februari 1992), p. 25.

¹⁴⁶² ‘Andries Kinsbergen, 25 jaar Antwerpse provinciegouverneur’, *Gazet van Antwerpen* (16 januari 1992), 7.

De studenten waren eveneens begaan met de eenwording van de universitaire instellingen. In april 1992 organiseerde de UIA-studentenkring Stuwert een enquête die een vijfde van de studenten invulde. De participanten stelden zich bereidwilliger op ten aanzien van een vergaande fusie dan de academische overheden. Ze wilden dat er één bestuur kwam, bestaande uit een rector, vicerector, een Bestuurscollege, Raad van Bestuur, faculteitsraden en commissies. Daarbij was er volgens de studenten nood aan een eenvormig beleid. Ook diende er een van de twee TEW-faculteiten te verdwijnen. De ene instelling kon bijvoorbeeld TEW organiseren, terwijl de andere zich toegede op de opleiding Handelsingenieur en de MBA. De bevroagde studenten meenden dat een fusie de administratieve rompslomp kon doen afnemen en het prestige van de universiteit verhogen, wat eveneens een waardestijging van hun diploma zou betekenen. Naar aanleiding van de uitslag van de bevroaging, ontstond er een nieuwe studentenkring die de eenmakingsgedachte mee wilde ondersteunen, de Vereniging van Studenten van de Universiteit Antwerpen.¹⁴⁶³ Clara onderschreef dit door tijdens de opening van het academiejaar 1992-93 te verklaren dat de samenwerking tussen de instellingen niet enkel aan de top, maar ook aan de basis leefde. Volgens de GBUA-voorzitter was er ondertussen een gemeenschappelijk denken ontwikkeld.¹⁴⁶⁴

Met de start van dit academiejaar schoof het mandaat van GBUA-voorzitter door van Clara naar Luc Wauters. Wauters had een jaar voordien de adellijke titel van baron verkregen als erkenning voor zijn vele verdiensten binnen de universitaire, farmaceutische, chemische en financiële sectoren. Hij had eerder ook een band met de UFSIA, onder meer als hoogleraar en voorzitter van de Algemene Vergadering. Het waren met name UIA-voorzitter Paul Van Remoortere en rector Jean Van Houtte die hem hadden verzocht om het GBUA-voorzitterschap te aanvaarden. Wauters wilde wel met de Universiteit Antwerpen in zee gaan, maar stelde als voorwaarde dat de drie instellingen bereid moesten zijn om onder zijn aansturen tot een of andere eenmakingsvorm te komen. Dit werd aanvaard. Vooraleer hij naar Antwerpen trok, ging hij bij de London School of Economics (LSE) te rade. Deze instelling was verbonden met de University of London, maar behield haar eigen bestuur en budget. Hij wilde nagaan welke aspecten uit deze confederale formule in Antwerpen zouden kunnen werken. Eenmaal aangekomen in de Scheldestad tastte hij het veld af. Hij consulteerde eerst de rectoren, wat tot goede verstandhoudingen leidde. Maar toen Wauters de eerste gedachten van zijn eenwordingsplan op papier zette, merkte hij hoe terughoudend de instellingshoofden waren. Vriend en UFSIA-collega Walter Nonneman (°1948) waarschuwde Wauters voor de weerstand die deze kon verwachten bij het nemen van concrete stappen richting een verdere samensmelting.¹⁴⁶⁵

Wauters communiceerde aan het begin van 1993 publiekelijk over zijn strategisch plan. Het meest opvallende punt was dat hij, in tegenstelling tot Clara, wel argumenteerde voor de toekenning van een rechtspersoon aan de Universiteit Antwerpen. Hij besepte namelijk dat de instellingen enkel op lange termijn konden overleven binnen een breder geheel en een

¹⁴⁶³ ‘Studenten massaal voor één Antwerpse universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (2 april 1992), 27.

¹⁴⁶⁴ ‘Van de lange weg naar eenmaking is al een heel stuk afgelegd’, *Universiteit Antwerpen* (19 oktober 1992), 3.

¹⁴⁶⁵ Interview Luc Wauters (20 maart 2020), minuut 23 e.v.

verreikende eenwording vereiste daarbij meer dan een vrijblijvende samenwerking. Deze juridische constructie kon ter vervanging van het GBUA de verantwoordelijkheid opnemen van collectief uitgeoefende bevoegdheden. Het zou aan de Universiteit Antwerpen een herkenbaarder gestalte geven en functioneren als drager van eenheid, aangezien deze vierde rechtspersoon boven de andere drie geledingen kwam te staan. Wauters kon nog niet zeggen of de partners dit voorstel zouden aanvaarden. Daarom beklemtoonde hij dat in een confederaal model elke instelling haar eigenheid kon behouden en dat de overheveling van bevoegdheden enkel na goedkeuring van de eigen bestuursorganen zou gebeuren. De hervorming diende als overgangsformule om toe te werken naar de unitaire Universiteit Antwerpen die Wauters onuitgesproken beoogde, want hij wist dat de instellingen enkel zouden overleven binnen een breder geheel. De GBUA-voorzitter wilde dat de Universiteit Antwerpen van onderuit zou uitgroeien tot een volwaardige universiteit, gestoeld op inspraak en consensus. Om niet voor een al te grote aardverschuiving te zorgen, verdedigde hij het voortbestaan van de twee TEW-faculteiten. De afdelingen hadden hun eigen accenten en het naast elkaar bestaan zorgde door een kleinere schaal en een grotere concurrentie volgens hem voor een betere onderwijskwaliteit. Wauters wilde de samenwerking en taakverdeling in de eerste plaats focussen op nieuwe initiatieven, zoals dit al voor de opleidingen Bedrijfskunde en Maritieme Wetenschappen bestond.¹⁴⁶⁶

De Antwerpse academische overheden reageerden tegenstrijdig op het plan van Wauters. Zo beschouwde het RUCA het voorstel als een eerste bescheiden stap richting een daadwerkelijke fusie, terwijl de UFSIA zich tegen het plan kantte. Voor haar wogen de voordelen van een vierde rechtspersoon niet op tegen de nadelen van autonomieverlies. In de pers werd de vraag gesteld of bij deze zoveelste moeizame en minieme poging het sop wel de kolen waard was. Het publiek bekend maken van dit initiatief kon volgens UFSIA-alumnus en *Trends*-hoofdredacteur Johan Van Overtveldt (°1955) ook gewoon helpen te voorkomen dat externe politici de onderhandelingen opnieuw uit handen namen, zoals in het verleden meermaals was voorgevallen.¹⁴⁶⁷

De externe druk om te komen tot een verdere eenmaking nam in elk geval alleen maar toe door de stijgende universitaire concurrentie inzake studentenwerving, de toegang tot extern gefinancierde en internationale onderzoeksprojecten. De tijden van bestaanszekerheid voor de universiteiten in een Vlaamse en Europese context waren voorbij. Met name universitaire instellingen als die in Antwerpen bleken steeds minder in staat de nieuwe uitdagingen aan te kunnen. De vaak gebruikte UFSIA-leuze van ‘small is beautiful’ leek niet meer op te wegen tegen de nieuwe realiteit.¹⁴⁶⁸ Toch wees de Algemene Vergadering van de UFSIA in juni 1993 de eerste aanzet van het Plan Wauters af, waardoor de besprekingen om aan de Universiteit

¹⁴⁶⁶ Interview Luc Wauters (4 maart 2020); Interview Walter Nonneman (12 januari 2023); VERLEYEN, ‘Universiteit Antwerpen op zoek naar een volwaardige erkenning’, *Gazet van Antwerpen* (16 januari 1993), 51;

¹⁴⁶⁷ ‘Hoe heilig is de drievuldigheid?’, *Trends* (3 juni 1993), 32.

¹⁴⁶⁸ ‘Drie universitaire centra op nieuw spoor naar eenwording van Universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (28 september 1993), 5; WAUTERS, ‘Universiteit en universitaire strategie’, *Universiteit Antwerpen*, 23 (oktober 1993), 1.

Antwerpen een rechtspersoon toe te kennen, geblokkeerd raakten. Een nipte meerderheid die vooral uit de TEW-faculteit kwam, had tegen het voorstel gestemd. Deze groep argumenteerde dat hervormingen als het samenvoegen van opdrachten, van onroerend goed of de gemeenschappelijke vertegenwoordiging naar buiten toe, zou resulteren in een verlies van eigenheid. De UFSIA had een jaar terug een identiteitsverklaring gepubliceerd waarin ze deze eigenheid concreet omschreef. De afwijzing zorgde ongetwijfeld voor een teruggang van het dossier. Als de UFSIA haar houding niet zou aanpassen, dreigden het RUCA en de UIA volgens hoogleraar Nonneman en Antwerps senator Schiltz (VU) zonder haar te fuseren, wat de instelling zou isoleren en het ideologisch evenwicht opnieuw in gevaar bracht. Volgens Schiltz lieten de Sint-Ignatius Faculteiten de deur wel op een kier voor verdere onderhandelingen.¹⁴⁶⁹

Bij de start van het academiejaar 1993-94 zaten de drie instellingen opnieuw rond de tafel.¹⁴⁷⁰ Op 7 oktober bereikten ze een akkoord over het Plan Wauters om een confederale Universiteit Antwerpen te realiseren. Daarbij gaven ze het GBUA de opdracht hiervoor de nodige stappen te nemen die telkens door de drie instellingen goedgekeurd dienden te worden. Het afgeklopte strategisch plan zou eerst een testfase van twee jaar doormaken, waarna de instellingen bij de overheid opnieuw de formele erkenning van de Universiteit Antwerpen als volwaardige confederale universiteit zouden aanvragen. Op de vraag of de Universiteit Antwerpen al dan niet rechtspersoonlijkheid diende te krijgen, dus over het juridische statuut, bestond nog geen eensgezindheid. Wauters communiceerde publiekelijk dat een piramidale structuur met een algemeen gecentraliseerd gezag voor hem geen noodzaak was. Een federale structuur was volgens de GBUA-voorzitter moeilijk toepasbaar op een complexe organisatie als de Universiteit Antwerpen waar drie entiteiten een grote mate van zelfbeschikking hadden.¹⁴⁷¹ In de *GVA* verklaarde hij: “De universitaire gemeenschap heeft niet per se een strak organisatorisch keurslijf nodig; een milieu van academici, vrijdenkend, zoekend en lerend in meerdere disciplines, is niet te vergelijken met een doorsnee bedrijfsstructuur of administratie.”¹⁴⁷² Binnen het kader van dit akkoord, profileerde het RUCA zich opnieuw als een bereidwillige partner die wilde aantonen dat het de overeenkomst ernstig nam. Het stelde voor dat de UFSIA voor de opleiding Handelsingenieur gebruik mocht maken van zijn laboratoria, een infrastructuur waar de instelling nood aan had.¹⁴⁷³

In het voorjaar van 1994 keurde het GBUA de basisdocumenten goed van de drie stuurgroepen die instonden voor de opstelling van een opdrachtverklaring, het bepalen van de doelstellingen en de daaruit afgeleide taken van de confederale werking, en ten slotte van een beschrijving hoe de testperiode zou georganiseerd worden. Eind maart kwam vervolgens een overeenkomst

¹⁴⁶⁹ Interview Walter Nonneman (12 januari 2023); UFSIA, *Een universitair profiel*, 3-10; ‘Veto tegen verdere eenwording van Universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (12 juni 1993), 1, 5.

¹⁴⁷⁰ ‘Eenwording UIA en RUCA centraal’, *Gazet van Antwerpen* (25 september 1993), 22; ‘Drie universitaire centra op nieuw spoor naar eenwording van Universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (28 september 1993), 5.

¹⁴⁷¹ WAUTERS, *Op weg naar een waarachtige Universiteit Antwerpen*, 3; ‘Eenwording Universiteit Antwerpen op een nieuw’, *Gazet van Antwerpen* (9 oktober 1993), 1.

¹⁴⁷² ‘Eén rector voor de drie Antwerpse universiteiten’, *Gazet van Antwerpen* (11 juni 1994), 1, 37.

¹⁴⁷³ ‘RUCA biedt UFSIA hulp voor practica Handelsingenieur’, *Gazet van Antwerpen* (19 oktober 1993), 7.

tot stand waarbij de drie instellingen zich bereid verklaarden afstand te doen van de bevoegdheden die het GBUA zou nodig hebben om een confederale werking te organiseren. De UFSIA, met pater Fernand Van Neste als centrale onderhandelaar, ging namelijk akkoord met het toekennen van rechtspersoonlijkheid aan de Universiteit Antwerpen nadat Wauters rekening had gehouden met hun bezorgdheden. Dit betekende niet dat er een vierde universiteit in de Scheldestad zou verschijnen, maar wel een overkoepelende instantie waaronder de drie afzonderlijke instellingen hun autonomie behielden. Zo zou de Universiteit Antwerpen niet over een aparte academische gemeenschap beschikken binnen een eigen campus. De vooropgestelde testperiode van het Plan Wauters ging in april van start, waarbij naast het GBUA, de gemeenschappelijke Onderwijs- en Onderzoeksraad en de bestaande commissies, een reeks van organen en werkgroepen in het leven werd geroepen. Deze stonden bijvoorbeeld in voor het personeelsbeleid en de postacademische vorming. De werkgroepen bogen zich onder meer over het opstellen van een nieuw huishoudelijk reglement, het afstemmen van de ICT-infrastructuur op de verschillende campussen en over de samenwerking met de hogescholen. Tegen de herfst van 1994 waren meer dan tweehonderd medewerkers betrokken bij het uitbouwen en testen van de confederale werking.¹⁴⁷⁴

*Afbeelding 66: Opening academiejaar 1994-95, Luc Wauters, 23 september 1994
(UArchief, Fotoarchief, nr. 40 21 0000411 6)*

Om juridisch in orde te zijn en om de Vlaamse Regering te wijzen op de stappen die in Antwerpen werden genomen, richtten de instellingen zich in een brief tot onderwijsminister Luc Van den Bossche (SP) om hem te verzoeken de toepassing van artikel 18 uit het decreet van 1 augustus 1978 goed te keuren. Daarmee konden de instellingen de

¹⁴⁷⁴ WAUTERS, *Op weg naar een waarachtige Universiteit Antwerpen*, 3-4; VAN BOVEN, 'Decentralisatie in een confederaal model', 96; ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 3, Hommage aan F. Van Neste door Luc Wauters (ere-voorzitter UA) en Rudi Verheyen (rector-voorzitter UA), augustus 1997: "Onder impuls van Van Neste was de aanbreng van UFSIA in de besprekingen ter voorbereiding van het nieuwe decreet op de UA veel groter. Als jurist heeft hij onmiddellijk de structuur, de mogelijkheden en grenzen van een confederale universiteit opgemerkt en in tekst gebracht. De weerslag van zijn visie is terug te vinden op vele plaatsen in de basisdocumenten."

beslissingsbevoegdheid van het GBUA verder uitbreiden. De Vlaamse Regering bekrachtigde dit verzoek en voegde eraan toe kennis te nemen van de geleverde inspanningen betreffende de totstandkoming van de Universiteit Antwerpen als een eengemaakte universiteit. Ze wenste eveneens op de hoogte te blijven van de verdere resultaten.¹⁴⁷⁵

De Vlaamse regering-Van den Brande III leek in elk geval het Antwerpse initiatief nog niet te belonen. Rector Adams reageerde dan ook verbouwereerd in de pers op de plannen van minister-president en wetenschapsminister Luc Van den Brande (CVP) om in Gent en Leuven een onderzoeksinstituut voor biotechnologie op te richten, met een jaarlijkse subsidie van 950 miljoen frank. Dit aanhoudend versterken van de concurrerende universiteiten ondermijnende namens Adams de aantrekkingskracht van de Antwerpse instellingen: “Als er elders goud ligt te blinken, gaat zelfs de beste Antwerpse onderzoeker er op de duur vandoor.” De UIA-rector klaagde aan dat de minister de Universiteit Antwerpen telkens opnieuw onder het tapijt veegde, terwijl de grote universiteiten keer op keer in de prijzen vielen. Hij maakte van hen hoogstaande onderzoekscentra, terwijl die van de Scheldestad gereduceerd werd tot een onderwijsuniversiteit. Een uitholling van het wetenschappelijk potentieel nam volgens Adams de levensadem van de regionale industrie weg. Daarom stelde hij aan de minister voor om geen torenhoge bedragen te pompen in instituten, maar geld vrij te maken voor individuele, beloftevolle onderzoeksprojecten.¹⁴⁷⁶ Een volgend punt van kritiek dook op met de plannen van de onderwijsminister om te snoeien in de subsidies voor de postuniversitaire opleidingen. Van de voorziene besparing van zeventig miljoen zou de UIA als kleine instelling veertig miljoen moeten inleveren. Ook het LUC en de KUB werden hard getroffen. Deze maatregel dreigde de jonge instellingen die nog in de opstartfase van het postuniversitair onderwijs zaten, vleugellam te maken.¹⁴⁷⁷

Ondertussen kwam er verder schot in de uitvoering van het Plan Wauters. De drie instellingen besloten om bij de start van het academiejaar 1995-96 naar buiten te treden met een gemeenschappelijke rector. Deze moest de spreekbuis van de Universiteit Antwerpen zijn, een sterke partner die kon opwegen tegen de andere Vlaamse rectoren. De rector-voorzitter kreeg tevens de bevoegdheid over de gemeenschappelijke aangelegenheden. De stuurgroep van het GBUA die bevoegd was voor het uitdenken van de confederale structuur, was in de zomer van 1994 druk in de weer met het uitwerken van een aanvaardbare formule die vervolgens decretaal vertaald moest worden. Ze voorzag een structuur die vergelijkbaar was met het Belgische staatsapparaat, namelijk een centraal machtsorgaan, omgeven door verschillende deelregeringen. Het GBUA zou vervangen worden door een Raad van Bestuur waarin vertegenwoordigers van de drie instellingen zetelden. Terugblikkend naar de oprichting van het GBUA, leek deze nieuwe structuur meer van hetzelfde, alleen zou dit orgaan wel een rechtspersoon zijn. Deze regeling was volgens Wauters op dat moment het maximaal haalbare. Hij wilde niet dat de confederale formule op voorhand zou gekleineerd worden door zij die er

¹⁴⁷⁵ WAUTERS, *Op weg naar een waarachtige Universiteit Antwerpen*, 4; *Belgisch Staatsblad* (15 maart 1979), ‘1 augustus 1978, Decreet houdende maatregelen tot samenwerking onder de Antwerpse universitaire instellingen (1)’, 2976.

¹⁴⁷⁶ ‘Antwerpse kritiek op biotechnologisch instituut’, *Gazet van Antwerpen* (10 juni 1994), 36.

¹⁴⁷⁷ ‘Post-universitair onderwijs op de helling’, *Gazet van Antwerpen* (24 september 1994), 35.

meer van verwachtten. “The proof of the pudding is in the eating.”¹⁴⁷⁸ Wauters omschreef het publiekelijk als een goede balans tussen enerzijds de eigenheid en anderzijds de gemeenschappelijke lotsbepaling, maar hijzelf ambieerde eigenlijk een volledige fusie (cf. *supra*).¹⁴⁷⁹

Aan het begin van 1995 was het de beurt aan de Vlaamse regering om een ontwerpdecreet voor de Universiteit Antwerpen uit te werken. Het ontwerp volgde praktisch alle inhoudelijke punten van het Plan Wauters. Het stelde een confederatie voor waarbij de universiteit wel de rechtspersoonlijkheid zou krijgen, maar waarbinnen iedere instelling haar autonomie en rector behield. Dit eerste ontwerp kreeg al snel kritiek van de ACOD, de CCOD en het VSOA. Deze drie vakbonden voor de publieke sector leken een tegenstrijdige houding aan te nemen. Enerzijds waren ze het niet eens met de minimalistische confederale structuur. Zij bepleitten volgens de pers een volwaardige eenmaking van de universiteit, zonder dat die de achterliggende motivatie meegaf. Anderzijds leek het ontwerp volgens de bonden te raken aan het ‘filosofisch pluralisme’ van zowel het RUCA als de UIA, wat een directe aantasting van de institutionele eigenheid inhield. Het beogen van een volledige fusie en tegelijk van het behoud van identiteit is een ambigue stellingname.¹⁴⁸⁰

Het debat verscherpte verder nadat het academisch personeel van het RUCA een enquête had georganiseerd waaruit bleek dat zij meer dan de drie instellingshoofden te vinden was voor een doorgedreven eenmaking, met bijvoorbeeld een fusie van de faculteiten en departementen van de verschillende instellingen. Het personeel protesteerde dat de UFSIA de samenwerking die het RUCA en de UIA wel ambieerden, bleef afremmen. Maar de katholieke instelling zou niet van standpunt veranderen zolang ze meer nadelen dan voordelen voor zichzelf in een effectieve eenmaking zag. Vervolgens spraken Antwerpse politici als Marcel Colla (SP), Marc Van Peel (CVP), Hugo Schiltz (VU), Mieke Vogels (Agalev, °1954), Ward Beysen (VLD) en Guy Peeters (SP, °1951) zich in een openbaar debat uit over het ontwerpdecreet. Colla toonde weinig enthousiasme “om deze lege schelp goed te keuren.” Peeters noemde het “een minimalistisch doekje voor het bloeden”. Van Peel en Schiltz argumenteerden dan weer dat een goedkeuring noodzakelijk was, omdat er anders nooit een samenwerking zou komen. “Deze kleine stap moeten we absoluut honoreren”.¹⁴⁸¹

Wauters richtte zich in een brief tot deze politici met de vraag de publieke discussie over de kwestie te staken zodat de ontwerpdecreet niet volledig van tafel zou geveegd worden. RUCA-rector Declair, die eveneens voorstander was van een krachtiger voorstel, steunde de GBUA-voorzitter. Het belangrijkste was dat de universiteit haar rechtspersoonlijkheid zou krijgen.

¹⁴⁷⁸ VAN BOVEN, ‘Decentralisatie in een confederaal model’, 95-97; ‘Eén rector voor de drie Antwerpse universiteiten’, *Gazet van Antwerpen* (11 juni 1994), 1, 37.

¹⁴⁷⁹ ‘De basis moet dit plan op muziek zetten’, *Gazet van Antwerpen* (21 september 1995), 2; Interview Luc Wauters (20 maart 2020).

¹⁴⁸⁰ ‘Vakbonden oneens met ontwerpdecreet Antwerpse universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (16 februari 1995), 25; ‘Overheidsvakbonden verwerpen dekreet Universiteit Antwerpen’, *De Tijd* (16 februari 1995), s.p.;

¹⁴⁸¹ ‘Voorzitter wil publiek debat verhinderen’, *Gazet van Antwerpen* (23 februari 1995), 25; ‘SP hekelde ontwerpdecreet eenheidsunief’, *Gazet van Antwerpen* (9 maart 1995), 33.

Deze bepaling alleen al was het resultaat van lange en moeizame onderhandelingen tussen de instellingen. Het vormde een cruciale stap om voort te kunnen timmeren aan een meer vergaande samenwerking. Declair keek bijgevolg ook hoopvol uit naar de verkiezingen die er in mei zaten aan te komen bij de UFSIA en de UIA voor een nieuwe academische leiding. Hij wenste dat de verkozenen even bereid als hij zouden zijn om aan deze eenmaking te sleutelen.¹⁴⁸²

Doordat de regering in maart 1995 struikelde over het Mestactieplan, bleef er onvoldoende tijd over om het ontwerpdecreet over de Universiteit Antwerpen te behandelen. De eenmaking van de Universiteit Antwerpen werd dus opnieuw in de ijskast gestoken. Het zou aan de volgende regering zijn om de draad weer op te pakken, maar daarbij viel het nog af te wachten wat de nieuwe onderwijsministers en academische leiding van de UFSIA en de UIA van het bestaande plan dachten. De kans zat erin dat het hele proces zou moeten worden overgedaan, wat vanzelfsprekend tot heel wat frustraties leidde bij zij die op de eerste rij zaten om de confederale Universiteit Antwerpen te zien geboren worden.¹⁴⁸³ Tijdens de regeringsonderhandelingen van juni 1995 ontving formateur Van den Brande dan ook twee memoranda uit Antwerpen. Het verlanglijstje van het Strategisch Plan Regio Antwerpen pleitte onder meer voor één Universiteit Antwerpen. Burgemeester Leona Detiège vond het belangrijk om de regeringsonderhandelaars nog eens te herinneren aan de Antwerpse wensen, “anders denken ze dat je tevreden bent.”¹⁴⁸⁴

Aan de UFSIA en de UIA vonden ondertussen de rectorverkiezingen plaats, waarbij Carl Reyns verkozen raakte voor de UFSIA en Josse Van Steenberge (°1944) voor de UIA. Reyns stond in elk geval positief ten aanzien van het ontwerpdecreet. Hij kante zich wel uitdrukkelijk tegen een volledige integratie, een idee dat meer leefde aan de basis. Om haar eigenheid te beschermen, moest de UFSIA zeggenschap behouden over de benoeming van het personeel, het beheer van de eigen financiën en het curriculum met een grote nadruk op talen en met op filosofisch vlak veel aandacht voor het maatschappelijk perspectief. Reyns pleitte in gesprekken met de pers eveneens voor het behoud van de twee TEW-faculteiten. Deze waren volgens hem beide groot genoeg en door de verschillende insteek kregen studenten keuzevrijheid. Wel kon er nauwer samengewerkt worden bij nieuwe initiatieven en gespecialiseerde opleidingen.¹⁴⁸⁵ Van Steenberge vond de erkenning van de Universiteit Antwerpen als rechtspersoon dan weer een te kleine stap. Hij wenste het eenmakingsproces van onderuit te versnellen door de faculteiten samen te brengen. In een interview met de *GVA* stelde hij met klem:

¹⁴⁸² ‘Rector Declair pleit voor decreet Universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (25 februari 1995), 37.

¹⁴⁸³ ‘Universiteit Antwerpen komt er voorlopig niet’, *Gazet van Antwerpen* (17 maart 1995), 1, 66; ‘Gemiste kans’, *Gazet van Antwerpen* (18 maart 1995), 2; ‘UA niet gered’, *Gazet van Antwerpen* (18 maart 1995), 4.

¹⁴⁸⁴ ‘Antwerpen staat op zijn strepen’, *Gazet van Antwerpen* (2 juni 1995), 36.

¹⁴⁸⁵ ‘Josse Van Steenberge nieuwe UIA-rector’, *Gazet van Antwerpen* (26 mei 1995), 4; ‘Onder professoren’, *Gazet van Antwerpen* (24 juni 1995), 2; REYNS, ‘Plan-Wauters loyaal uitvoeren’, *Gazet van Antwerpen* (20 september 1995), 2.

“Politici willen het, Antwerpen wil het, de academici willen het. Dit is een mooi voorbeeld van de macht van structuren en instellingen, die kunnen zaken afremmen die de mensen nochtans echt willen. Het zal nu vooral vanuit de basis moeten gebeuren. Ik vind dat de politici ons moeten straffen als we niet harder ons best doen voor die eenmaking. Het omgekeerde geldt natuurlijk ook, dat ze ons belonen als we het wel doen.”¹⁴⁸⁶

2.4 De Universiteit Antwerpen binnen een ‘geoptimaliseerd’ academisch landschap

Opleidingsrationalisering

Met de start van het academiejaar 1995-96 besliste het GBUA om de testperiode van het Plan Wauters te verlengen tot eind 1995, aangezien het parlement door de regeringwissel nog moest stemmen over het decreet. Tijdens de plechtige opening stelde Wauters dat de confederale eenwording van de Universiteit Antwerpen een noodzakelijke stap vormde binnen de rationalisatie van het Vlaamse het universitaire aanbod waar Leuven erector Roger Dillemans werk van maakte.¹⁴⁸⁷ Dit hield verband met het Vlaams regeerakkoord van de nieuwe rooms-rode Regering-Van den Brande IV, met als titel: *Bakens voor de 21^e eeuw*. De regering nam hiermee een duidelijke neoliberale houding aan door te stellen dat ze zichzelf niet op de voorgrond zou plaatsen en dat ze haar eigen rol scherper zou afbakenen. Ze wilde Vlaanderen laten meegroeien met de voortschrijdende internationalisering en de technologische vernieuwingen. Daarvoor zou ze verder bouwen op het project Vlaanderen-Europa 2002 van de uittrekkende regering (cf. *supra*). Naast een sterkere inzet op wetenschappelijk onderzoek en permanente vorming omschreef het akkoord als prioriteit: “Om op internationaal en Europees niveau competitief te blijven, moet de versnippering van het universitaire landschap, zowel op het vlak van opleiding als van instelling worden tegengegaan via overleg en nauwe samenwerking: zwaartepuntvorming inzake onderwijs en onderzoek zal worden aangemoedigd.”¹⁴⁸⁸

Er moest met andere woorden een optimalisatie van het universitaire onderwijsaanbod komen, waarvoor Luc Van den Bossche, die opnieuw de ministerpost van Onderwijs bekleedde, op 1 november 1995 Dillemans aanstelde als bijzondere commissaris voor een termijn van vijf jaar. Hij moest een rapport samenstellen dat als vertrekpunt kon dienen om het totale universitaire studieaanbod te ‘optimaliseren’. Het initiatief diende volgens de minister niet als besparingsoperatie, want alle vrijgekomen middelen zouden geherinvesteerd worden in de

¹⁴⁸⁶ VAN STEENBERGE, ‘Ik wil vechten voor de eenmaking’, *Gazet van Antwerpen* (20 september 1995), 2.

¹⁴⁸⁷ ‘Academiejaar Universiteit Antwerpen geopend’, *Gazet van Antwerpen* (22 september 1995).

¹⁴⁸⁸ *Regeerakkoord Vlaamse Regering 1995-1999* (17 juni 1995), 32-33; WITTE, *Tussen pluralisme en optimalisatie*, 107.

universiteiten. Deze opdracht moest zich vervolgens tegen het streefjaar 2000 vertalen in een nieuw universitair decreet.¹⁴⁸⁹ Het eerdere universiteitsdecreet van juni 1991 had namelijk niet geresulteerd in de gehoopte interuniversitaire samenwerking op vlak van onderwijs, onderzoek en dienstverlening.¹⁴⁹⁰

Afbeelding 67: Dillemans (rechts) met kardinaal Danneels (links), 1992
(FelixArchief, nr. 950#266)

Van den Bossche had een duidelijke visie op de wending die het Vlaamse universiteitswezen moest nemen. Hij lichtte deze toe in de toespraak ‘Het universitaire landschap in Vlaanderen in de jaren negentig en daarna’ die hij op 30 januari 1996 in het Antwerpse stadhuis hield. De onderwijsminister betreurde dat belangendiscussies, evenwichtsdenken en onderhuidse stellingenoorlogen de voorbije dertig jaar te vaak de overhand haalden wanneer het op dossiers over het universiteitsbeleid aankwam:

“Het debat over de respectievelijke bevoegdheden van elke instelling over wat zij als onderwijsaanbod wel of niet konden inrichten, werd en wordt in scherpe termen gevoerd, met officiële en andere argumenten, hidden agenda’s, politiek getouwtrek (door alle partijen heen), niet echt op hoog niveau en zeker niet volgens de rationaliteit die men in casu toch mocht verhoppen.”¹⁴⁹¹

Dit had volgens Van den Bossche geleid tot een versnippering van het onderwijsaanbod, waarbij dezelfde opleidingen vier tot vijf keer binnen het kleine Vlaanderen werden aangeboden. Dat had volgens de minister een negatieve impact op de kwaliteit. Twee tot

¹⁴⁸⁹ ANTWERPEN, Archief Rijkscommissaris Jan De Groof, Rapport Dillemans: ‘Optimalisering universitair aanbod in Vlaanderen. Bijzondere opdracht ere-rector Roger Dillemans. Eerste voorgangsrapport voor de minister vice-president en minister van Onderwijs Luc Van den Bossche (december 1996-januari 1997)’, 7; DE BELDER, ‘Dillemans de laan uit’, *De Standaard* (21 augustus 1999), 1; ‘Dillemans gaat nieuw universitair dekreet schrijven’, *Veto* (16 augustus 1995), 14.

¹⁴⁹⁰ VERHOEVEN en ELCHARDUS, *Onderwijs: een decennium Vlaamse autonomie*, 140.

¹⁴⁹¹ VAN DEN BOSSCHE, ‘Het universitaire landschap in Vlaanderen in de jaren negentig en daarna’, 1.

maximaal drie dezelfde opleidingen aan Vlaamse universiteiten leek hem ideaal, aangezien enige vorm van competitie wel haar voordelen had. Hij wilde dus snoeien in het overaanbod en sterker inzetten op een gerichte taakverdeling, vertrekkende vanuit een kosten-batenanalyse. De UFSIA en het RUCA, die beide de volledige TEW-opleiding aanboden, golden daarbij voor hem als hét toonvoorbeeld dat het anders moest. In die zin kon de Universiteit Antwerpen wel hopen om uit te groeien tot een volwaardige universiteit, maar nooit tot een volledige. Van den Bossche deed afstand van de spreidingsgedachte, die gestoeld was op particularisme en wilde zich in de plaats engageren voor een strategische visie die ten goede kwam aan het algemeen belang. Hij stelde daarbij het beeld voor van één grote Vlaamse universitaire ruimte die kon concurreren binnen het internationale academische landschap. De inzet op een kwalitatief universiteitswezen leek hem noodzakelijk om in te spelen op de opkomende kennismaatschappij, met kennis als dé bron van macht en welvaart. Dit vertoog was in de jaren 1950 opgedoken en werd sindsdien stevast ingeschakeld binnen de veranderende internationale maatschappelijke context.¹⁴⁹²

De optimalisatie van het academisch landschap had niet enkel betrekking tot de universiteiten. Zo begon in september 1993 een grootschalige kostenefficiënte fusieoperatie van de Vlaamse hogescholen, onder leiding van Georges Monard (CVP, °1942) als secretaris-generaal van het Ministerie van Onderwijs.¹⁴⁹³ Dit resulteerde een jaar later in het Hogescholendecreet waarbij er van de 164 hogescholen nog 29 overbleven, en in 2004 nog 22. Daarbij transformeerden de vroegere autonome instellingen in departementen binnen de nieuwe hogescholen en werd het onderwijsaanbod gerationaliseerd. In de memorie van toelichting bij het decreet stond dat kleine instellingen in de Europese en internationale context zich onvoldoende zouden kunnen wapenen in de concurrentieslag. De scholen ontvingen meer inspraak en autonomie, bijvoorbeeld door een nieuw financieringsmodel waarbij gewerkt werd met een enveloppefinanciering. Ze dienden voortaan ook sterker in te zetten op wetenschappelijk onderzoek, maatschappelijke dienstverlening en internationalisering.¹⁴⁹⁴ Een grote uitdaging lag bij het samenbrengen van instellingen die elk hun eigenheid hadden en tot een bepaald net behoorden. Daarnaast leidde de implementatie van de hervorming tot complex budgettair puzzelwerk waarbij niemand wilde verliezen en dat hierdoor heel wat commotie teweegbracht bij de hogescholen en hun studenten, ook in Antwerpen.¹⁴⁹⁵ Deze fusiebeweging was eerder in 1992 al opgemerkt door de

¹⁴⁹² Ibidem, 239-243; ‘Geen volledige universiteit op fietsafstand’, *Gazet van Antwerpen* (1 februari 1996), 31.

¹⁴⁹³ Binnen de gezondheidszorg vond vanaf de jaren 1980 eveneens een fusieoperatie plaats, cf. COUSSEMENT en VERCRUYSSSE, *Vele handen*, 29: Door fusies konden ziekenhuizen hun regionale positie versterken en efficiënter te werk gaan. De nieuwe ziekenhuiswet van 1986, die de uitdijning van de zorgsector wilde indammen, zette hen daartoe aan. Daardoor ontstonden grotere ziekenhuiscampussen met een breed aanbod aan diensten.

¹⁴⁹⁴ VAN HEFFE e.a., *Overheid, Hoger Onderwijs en Economie*, 156; VERHOEVEN, ‘De uitdaging van het Hogeschoolendecreet van 1994’, 494; VERHOEVEN en ELCHARDUS, *Onderwijs: een decennium Vlaamse autonomie*, 139-140; Interview Walter Nonneman (12 januari 2023).

¹⁴⁹⁵ ‘Hervormingen in hogescholen’, *Gazet van Antwerpen* (21 september 1993), 16; ‘Antwerpse tolkenschool luidt alarmbel’, *Gazet van Antwerpen* (16 november 1995), 1, 27; ‘Antwerpse tolkstudenten protesteren tegen geldnood’, *Gazet van Antwerpen* (17 november 1995), 3; ‘HIVT-studenten willen meer geld’, *Gazet van Antwerpen* (18 november 1995), 13; “‘Ik wil geen enkele collega zien vertrekken’”, *Gazet van Antwerpen* (23 november 1995), 31; ‘Studenten tegen

Nederlandse onderwijswetenschapper Leo Goedegebuure. In *Mergers in higher education* maakte hij de vaststelling dat met het vooruitzicht op de ingebruikname van de Schengenzone vanaf 1993 er binnen het continent een sterke toename van het aantal institutionele fusies plaatsvond, in onder meer de luchtvaart-, verzekerings- en bankensector, om zo hun machtspositie te consolideren of proberen uit te breiden. Deze ontwikkeling zou zich volgens Goedegebuure eveneens in de onderwijssector laten voelen, maar hij merkte tevens op dat fusies tussen universiteiten al langer een realiteit was, zowel in de Verenigde Staten als in het Verenigd Koninkrijk en op het Europese vasteland.¹⁴⁹⁶

De Universiteit Antwerpen bestaat (1996)

Eind 1995 werd het ontwerpdecreet inzake de Universiteit Antwerpen en gestoeld op het Plan Wauters (cf. *supra*), opnieuw ingediend bij de regering. Op 6 december kreeg de onderwijscommissie van de Vlaamse Raad drie liberale amendementen op het ontwerp voorgeschoteld. Het verzoek van Ward Beysen (VLD) voor een decretale uitbreiding van de onderwijsbevoegdheid voor de Antwerpse instellingen werd afgewezen, waardoor de VLD-fractie besliste om het decreet niet goed te keuren. Ook het tweede amendement om de politiek samengestelde UIA-top te behouden, werd weggestemd. Wel werd het amendement aangenomen dat de afschaffing van de Commissie van Parlementsleden verzocht. Deze laatste beslissing zorgde ervoor dat het Vlaams Blok zich tegen het uiteindelijke decreet kante, aangezien het de partij buitenspel zette. Van den Bossche repliceerde als Vlaams minister-president dat hij er niets op tegen had dat de politieke afgevaardigden in de nieuwe Hoge Raad die deze parlementaire commissie zou vervangen de electorale verhoudingen weerspiegelden. De stemming van het decreet vond op 20 december plaats en de Vlaamse Raad bekrachtigde het de volgende dag.¹⁴⁹⁷ Luc Wauters ontving lof uit verschillende hoeken voor de wettelijke doorvoering van zijn plan. Zo nam de KVK hem op in haar Galerij der Prominenten. Erevoorzitter Paul Buysse (°1945) prees Wauters voor zijn diplomatische aanpak en noemde hem daarbij ‘de architect van de UA’.¹⁴⁹⁸

hervormingsplannen’, *Gazet van Antwerpen* (25 november 1995), 13; ‘Petitie voor redding HIVT’, *Gazet van Antwerpen* (30 november 1995), 32; ‘Directeur Popelier van Karel de Grote-Hogeschool wil extra-middelen voor infrastructuur: “Wij doen crisismanagement”’, *Gazet van Antwerpen* (18 september 1996), 2; ‘Hoger Instituut Vertalers en Tolken moet drastisch besparen wegens decreet: “Alleen last en hinder”’, *Gazet van Antwerpen* (19 september 1996), 2; ‘Tolkenschool staakt voor echt diploma’, *Gazet van Antwerpen* (22 november 1996), 3; ‘Tolken laten unief niet los’, *Gazet van Antwerpen* (3 december 1996), 4; ‘Stakende tolken bestoken minister met telefoontjes’, *Gazet van Antwerpen* (4 december 1996), 6; ‘Hogescholen palmen Antwerpen in’, (18 december 1996), 1, 13; ‘Stakende HIVT-tolken nemen na vergadering advocaat onder de arm’, *Gazet van Antwerpen* (7 januari 1997), 9; ‘Na twee maanden staking volgen vertalers en tolken opnieuw lessen’, *Gazet van Antwerpen* (6 februari 1997), 10.

¹⁴⁹⁶ GOEDEGEBUURE, *Mergers in higher education*, 1.

¹⁴⁹⁷ ‘VLD tegen ontwerpdecreet over eenmaking Antwerpse universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (21 december 1995), 4.

¹⁴⁹⁸ ‘Professor Luc Wauters opgenomen in de Galerij der Prominenten’, *Gazet van Antwerpen* (16 december 1995), 39.

Het decreet kende de Universiteit Antwerpen rechtspersoonlijkheid toe, waardoor ze voortaan meer was dan louter een verzamelnaam voor de drie instellingen, ze bestond. De ‘geïncarneerde’ universiteit maakte een verdere samenwerking tussen de drie universitaire instellingen en een eenwording concreet veel haalbaarder. Voortaan konden ze bijvoorbeeld de krachten bundelen om samen opleidingen aan te bieden onder de noemer ‘Universiteit Antwerpen’, ze zouden gericht kunnen werken aan een gedeelde identiteit, ze kregen de mogelijkheid om in te zetten op gemeenschappelijke diensten en infrastructuur, enzovoort.¹⁴⁹⁹

De wettekst voorzag een driedelige bestuursstructuur voor de Universiteit Antwerpen. Als eerste was er de Raad die de Antwerpse academische gemeenschap vertegenwoordigde. Hij werd op 11 januari 1996 geïnstalleerd – een historische stap in de eenmaking. Dit orgaan telde 28 leden en voormalig GBUA-voorzitter Wauters nam het voorzitterschap op zich om de trein op de sporen te zetten.¹⁵⁰⁰ Het was de bedoeling dat de rector-voorzitter het op termijn van hem overnam. Een van de voornaamste taken van de Raad was de verdere uitbouw van de interactie tussen de universiteit en de regio. De tweede instantie was de Hoge Raad, samengesteld uit vertegenwoordigers uit openbare instellingen en politieke, socio-economische en culturele kringen. Ook hier vervulde Luc Wauters als eerste het voorzitterschap. Antwerps gouverneur Camille Paulus volgde hem in 1999 op – een tactische keuze aangezien een gouverneur in functie niet verbonden is met een politieke partij en dus geldt als een eerder neutrale figuur. De Hoge Raad had een adviserende functie. Verder diende hij de universiteit te promoten en te ondersteunen. Zo werd later op zijn aansturen de eenmaking van de faculteiten Geneeskunde en Wetenschappen gerealiseerd (cf. *infra*). Verder stond hij deels in voor de financiering en legde hij contacten met politici. Ten slotte was er het Bureau, waar naast de rector-voorzitter de rectoren en vicerectoren en voorzitters van de drie instellingen, de regeringscommissaris en de afgevaardigde van de financiën in zetelden. Het Bureau had een vijfvoudige taak. Het was belast met het voorbereiden, bekendmaken en uitvoeren van de besluiten van de Raad. Daarnaast stond het in voor het beheer over de financiën en de (on)roerende goederen van de UA. Het moest overeenkomsten sluiten en andere rechtshandelingen verrichten die de universiteit bonden. Alsook was het Bureau verantwoordelijk voor het op orde stellen van het reglement. Ten slotte diende het te voorzien in de administratieve en logistieke ondersteuning van de rector-voorzitter en van de Raad. Het Bureau moest verantwoording kunnen voorleggen aan de Raad en verslag uitbrengen over de genomen beslissingen (artikel 18-19).¹⁵⁰¹

¹⁴⁹⁹ ‘Editoriaal’, *Universiteit Antwerpen* (1996), 1; ‘VLD tegen ontwerpdecreet over eenmaking Antwerpse universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (21 december 1995), 4; Vlaams Parlement, *Decreet houdende wijziging van diverse decreten met betrekking tot de Universiteit Antwerpen*, 6-7.

¹⁵⁰⁰ ‘22 december 1995 – Decreet houdende wijziging van diverse decreten met betrekking tot de Universiteit Antwerpen (1)’, *Belgisch Staatsblad* (1 februari 1996), 2267: De Raad bestond uit de rector-voorzitter, de leden van het Bureau, negen vertegenwoordigers van het ZAP, drie van het AAP, drie van het ATP, drie van de studenten, drie vertegenwoordigers uit de openbare, socioeconomische of culturele wereld. De UFSIA, het RUCA en de UIA mochten elk evenveel leden verkiezen. De regeringscommissaris en de afgevaardigde van de Financiën woonden de vergaderingen bij met raadgevende stem.

¹⁵⁰¹ Documenten Vlaams Parlement (22 december 1995), Decreet houdende wijziging van diverse decreten met betrekking tot de Universiteit Antwerpen, 213: Artikel 29 stelde dat in de periode tot 30 september 1996 de voorzitter van het GBUA eveneens de Raad en het Bureau zou voorzitten. Daarna

Belangrijk daarbij was de bepaling dat de beslissingen van het Bureau genomen werden met een gewone meerderheid. Wel had elke partner het vetorecht. Als een van de instellingen zich negatief uitsprak tegen een voorgestelde beslissing, dan werd dit voorstel doorverwezen naar de Raad (artikel 10). In de Raad gold bij een stemming over uitvoerende, coördinerende en adviserende functies eveneens de gewone meerderheid. Wanneer dit orgaan wijzigingen aan de basisdocumenten van de Universiteit Antwerpen en van haar statuten wilden aanbrengen, alsook bij de benoeming van de rector-voorzitter, dan moest drievierden van de stemgerechtigden akkoord gaan en de helft van de RUCA-, UFSIA-, en UIA-vertegenwoordigers (artikel 7). Dit hield met andere woorden in dat de instellingen in deze beslissingsfase geen beroep konden doen op het vetorecht. Als minstens 75 procent van de stemgerechtigden en bijvoorbeeld de vertegenwoordigers van het RUCA en de UIA instemden, dan werd de beslissing goedgekeurd.¹⁵⁰² De bestuurstop van de UFSIA die het overhevelen van bevoegdheden tot dan toe had afgeremd, kon hierdoor buiten spel worden gezet. Op de vraag waarom de instelling deze regeling had aanvaard, antwoordde Walter Nonneman terugblikkend: “Ze waren niet wakker toen ze het goedkeurden, vermoed ik.”¹⁵⁰³

De verkiezingen voor de nieuwe functie van rector-voorzitter vonden plaats vanaf 28 maart. De vier kandidaten waren Dirk Brutsaert van het RUCA, Walter Nonneman van de UFSIA, Freddy Adams en Rudy Verheyen van de UIA. Elke instelling mocht tweehonderd stemmen uitbrengen, waarvan tien procent voorbehouden was voor de studenten. De uitslag was niet bindend, want de doorslaggevende verkiezing vond plaats in de Raad waar negen vertegenwoordigers per instelling mochten stemmen. Zoals hierboven vermeld, moest de verkozen kandidaat uiteindelijk 75 procent van het totale aantal stemmen halen en minstens de helft van de stemmen van de individuele instellingen. Wanneer Nonneman na de eerste stemronde het laagste aantal stemmen kreeg, verzocht Senaatsvoorzitter Frank Swaelen (CVP) hem om zijn kandidatuur in te trekken en in de plaats Brutsaert als CVP-kandidaat te steunen. Nonneman weigerde naar eigen zeggen zijn achterban te verloochenen en stelde zich opnieuw kandidaat. De studenten en het personeel van het RUCA, de UFSIA en de UIA kozen uiteindelijk voor Verheyen.¹⁵⁰⁴ Rekening houdend met dit resultaat verkoos ook de Raad hem op 9 mei tot rector-voorzitter. Nonneman ging na de verkiezing meteen met Verheyen in gesprek. Hij verklaarde dat de UFSIA zich loyaal zou opstellen als de rector-voorzitter rekening

zou de verkozen rector-voorzitter het overnemen, maar in de praktijk bleef Wauters voorzitter tot 1999; ‘22 december 1995 – Decreet houdende wijziging van diverse decreten met betrekking tot de Universiteit Antwerpen (1)’, *Belgisch Staatsblad* (1 februari 1996), 2266-2271; ‘Startsein voor Universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (12 januari 1996), 9; ‘Universiteit kiest Camille Paulus tot voorzitter van haar Hoge Raad’, *Gazet van Antwerpen* (21 januari 1999), 10.

¹⁵⁰² ‘22 december 1995 – Decreet houdende wijziging van diverse decreten met betrekking tot de Universiteit Antwerpen (1)’, *Belgisch Staatsblad* (1 februari 1996), 2267-2268.

¹⁵⁰³ Interview Walter Nonneman (12 januari 2023).

¹⁵⁰⁴ Ibidem; ‘Vier kandidaten voor rector-voorzitter UA’, *Gazet van Antwerpen* (14 maart 1996), 1; ‘Rudolf Verheyen wint eerste stemronde’, *Gazet van Antwerpen* (29 maart 1996), 13; ‘UIA maakt zich na kwarteeuw langzaam los van de politiek’, *Gazet van Antwerpen* (30 maart 1996), 2; ‘Adams niet langer kandidaat super-rector Unief Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (17 april 1996), 4; ‘Rudolf Verheyen sterkste kandidaat super-rector Unief Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (18 april 1996), 4.

zou houden met tien voorwaarden die Nonneman opsomde in een memorandum. Samengevat kwam het erop neer dat de UFSIA de nodige tijd moest krijgen om de grote weerstand die nog binnen de instelling tegen een meer vergaande coöperatie bestond, af te zwakken. Vervolgens verklaarde Verheyen bij zijn aanstelling dat de versnippering van de Universiteit Antwerpen al enige tijd een persoonlijke frustratie was. Daarom wilde hij streven naar een vlotte samenwerking, zowel intern als naar de buitenwereld toe.¹⁵⁰⁵

Kort na Verheyens verkiezing, nam de UIA een betekenisvolle stap richting deze verdere integratie. In juni 1996 besloot de Raad van Bestuur om de nodige campusuitbreiding te realiseren in de binnenstad in plaats van op haar eigen terreinen in Wilrijk. Door de vervolgopleidingen binnen de humane wetenschappen in de toekomst fysiek dichterbij de kandidaturen van de UFSIA te organiseren, zou het eenvoudiger worden om deze concreet op elkaar af te stemmen. Om deze verhuisoperatie mogelijk te maken, kocht het UIA-bestuur een leegstaand terrein op de hoek van het Kipdorp en de Sint-Jacobsmarkt. De instellingen konden ook beginnen nadenken over een gemeenschappelijke bibliotheek voor de humane wetenschappen, wat kosten zou besparen. De beslissing kan gezien worden als een historische mijlpaal, aangezien de Universiteit Antwerpen hierdoor voor het eerst een fysieke vorm kreeg. Het vormde de eerste stap binnen een grootschalige herschikking van de campussen (cf. *infra*). UIA-rector Van Steenberge dacht alvast na over het verplaatsen van de kandidaatsopleiding Geneeskunde van het RUCA naar de UIA-campus, nabij het UZA. De licentiaten en doctoraten in de Wetenschappen zouden vervolgens de omgekeerde beweging maken richting het RUCA.¹⁵⁰⁶

¹⁵⁰⁵ Interview Walter Nonneman (12 januari 2023); ‘Rudolf Verheyen rector-voorzitter van Universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (10 mei 1996), 3.

¹⁵⁰⁶ ANTWERPEN, Archief Rijkscommissaris Jan De Groof, UIA Raad van Bestuur Notulen 1991-1997, ‘Raad van Bestuur 278° zitting 10 juli 1996’, 5-6; Ibidem, ‘Raad van Bestuur 279° zitting-25 september 1996’, 8; Ibidem, ‘Raad van Bestuur 289° zitting-16 oktober 1996’, 5-6; Ibidem, ‘Raad van Bestuur 282° zitting-18 december 1996’, 3-6; ‘UIA kiest tussen Wilrijk of Antwerpse binnenstad’, *Gazet van Antwerpen* (29 mei 1996), 4; ‘UIA kiest voor uitbreiding in Antwerpse binnenstad’, *Gazet van Antwerpen* (13 juli 1996), 45.

Afbeelding 68: UIA-project De Meerminne in opbouw beginjaren 2000
(UArchief, Digitaal fotoarchief Vincent Jaumiaux)

De Antwerpse universitaire instellingen stemden zich geleidelijk aan verder op elkaar af. Zo ondertekenden ze in de zomer van 1996 een overeenkomst met Telepolis over het gebruik van MANAP, het stedelijk glasvezelnetwerk via Belgacomlijnen. Hierdoor konden de verschillende universiteitsbibliotheken met elkaar verbonden worden en versnelde de communicatie tussen de drie campussen. MANAP vormde een hulpmiddel binnen de verdere universitaire integratie.¹⁵⁰⁷ Vervolgens gaf de UIA op 20 september 1996 het startschot van haar jubileumjaar. Het feestprogramma verliep in samenwerking met de UFSIA en het RUCA. Van Steenberge stelde namelijk in een interview: “Eigenlijk vieren we niet alleen ons 25-jarig bestaan, maar ook een beetje het jaar nul van de nieuwe Universiteit Antwerpen.”¹⁵⁰⁸ En in april 1997 werd er bij de rectorverkiezingen aan het RUCA niet langer een vicerector verkozen, omdat de samenstelling van het bestuur op termijn gelijk moest lopen met die van de Universiteit Antwerpen. Walter Declerck kreeg een derde ambtstermijn als rector. Hij maakte van de verdere eenmaking zijn voornaamste prioriteit.¹⁵⁰⁹

Het eerste rapport Dillemans

Onderwijsminister Van den Bossche wilde niet dat de Antwerpse universiteit publiek bleef pleiten voor een uitbreiding van haar onderwijsbevoegdheid, aangezien Dillemans tijdens het academiejaar 1996-97 de laatste hand legde aan zijn eerste rapport over de optimalisering van het universitaire aanbod. Dit belette rector-voorzitter Verheyen niet om de minister tijdens de plechtige opening van 27 september 1996 te verzoeken ten minste alle kandidaatsopleidingen

¹⁵⁰⁷ ‘Universiteit en Telepolis slaan handen in elkaar’, *Gazet van Antwerpen* (13 juni 1996), 35;

‘Universiteit en Telepolis werken op één computerlijn’, *Gazet van Antwerpen* (26 juni 1996), 33.

¹⁵⁰⁸ ‘Zilveren UIA pleit voor uitbreiding onderwijsaanbod’, *Gazet van Antwerpen* (17 juli 1996), 4;

‘UIA start zilveren feestjaar’, *Gazet van Antwerpen* (21 september 1996), 44.

¹⁵⁰⁹ ‘Ruca kiest vandaag nieuwe rector’, *Gazet van Antwerpen* (7 mei 1997), 13; ‘Walter Declerck blijft Ruca-rector’, *Gazet van Antwerpen* (9 mei 1997), 10.

van het RUCA en de UFSIA te vervolledigen met licentiaten. Daarnaast bleef een gedwongen fusie van de twee TEW-faculteiten volgens Verheyen uit den boze.¹⁵¹⁰ De instellingen hadden namelijk voor de confederale formule gekozen omdat ze hierdoor hun eigenheid konden bewaren. De rectoren konden het op zich goed met elkaar vinden, maar geen van hen wilde inboeten op de kwaliteit van de eigen instelling. Het bestuur van het RUCA en de UFSIA ervaarden op dat moment nog niet de noodzaak om de twee TEW-faculteiten met elkaar te versmelten. In de plaats wilden ze inzetten op andere gemeenschappelijke projecten. Verheyen, die op lange termijn een unitaire structuur voor de Universiteit Antwerpen beoogde, meende in 1997 dat dit nog tientallen jaren zou duren. Zo kostten bovengenoemde verhuisplannen van de UIA handenvol geld, wat aantoonde dat een volledige integratie heel wat budget en tijd vereiste.¹⁵¹¹

De Vlaamse rectoren kregen op 21 juni 1997 het eerste rapport van Dillemans voorgeschoteld. Ze dienden dit te bespreken binnen de eigen universiteit om vervolgens in oktober met minister Van den Bossche rond de tafel te zitten. Nadat het secundair onderwijs en de hogescholen een vergaande fusie hadden doorgemaakt (cf. *supra*), stelde het rapport voor om nu ook de negen universitaire instellingen te herleiden tot vier volwaardige universiteiten: Leuven, Gent, Brussel én Antwerpen. De KULAK en de KUB zouden in een confederaal verband met de KUL blijven bestaan en het LUC diende samen te werken met de universiteit van Maastricht. Het universitaire budget bleef gelijk, maar moest worden herverdeeld: opleidingen met onvoldoende studenten zouden verdwijnen, terwijl de topopleidingen mochten uitbreiden. Elke studierichting diende uit twee kandidatuurjaren te bestaan en twee licentie jaren. Na deze vierjarige basisopleiding moesten de studenten een volwaardig diploma kunnen behalen. Universiteiten konden een derde specialisatiecyclus uitbouwen van een of twee jaar, bijvoorbeeld om het lerarendiploma te behalen of om stages te volgen. Ten slotte moest de hervorming het mogelijk maken dat studenten na een eerste jaar vrij eenvoudig de overstap konden maken naar een andere opleiding.¹⁵¹²

Rector-voorzitter Verheyen vond de confederale Universiteit Antwerpen perfect passen binnen dit optimalisatieplan. Hij wilde blijven inzetten op een meer efficiënte werking van de universiteit, maar gaf daarbij de hoop niet op om een volledige opleiding te bekomen voor Geschiedenis, Wijsbegeerte, Communicatiewetenschappen, Biomedische Wetenschappen,

¹⁵¹⁰ ANTWERPEN, Archief Rijkscommissaris Jan De Groof, Rapport Dillemans, 'Optimalisering universitair aanbod in Vlaanderen - Bijzondere opdracht ere-rector Roger Dillemans – Eerste voortgangsrapport voor de minister vice-president en minister van Onderwijs Luc Van den Bossche (december 1996-januari 1997)', 66-69; ANTWERPEN, UArchief, CMI, UA Toespraken 3, Opening academiejaar 1996-1997, 'Universiteit Antwerpen: ontwikkeling, perspectieven en maatschappelijk engagement'; 'Pleidooi voor uitbreiding van Universiteit Antwerpen', *Gazet van Antwerpen* (28 september 1996), 5.

¹⁵¹¹ 'Drie-eenheid door intense samenwerking', *Gazet van Antwerpen* (24 april 1997), 35.

¹⁵¹² 'Oud-rector Dillemans wil slechts vier universiteiten voor Vlaanderen', *Gazet van Antwerpen* (24 juni 1997), 4; 'Antwerpen: droom niet uiteengespat', *Gazet van Antwerpen* (24 juni 1997), 4; DE BELDER, 'Dillemans de laan uit', *De Standaard* (21 augustus 1999), 1; VAN LINTHOUDT, 'Optimalisering universitair aanbod', 4-14.

Bio-ingenieur en Diergeneeskunde.¹⁵¹³ Doordat de Antwerpse universiteit tot een meer optimale structuur was gekomen en hiervoor nog niet beloond was, meende Verheyen dat de instelling niet betrokken mocht worden in de discussie om onderbezette studierichtingen af te slanken. Ook verzette hij zich tegen het voorstel van Van den Bossche om de werkingstoelage van de universiteiten te baseren op het effectieve studentenaantal. Zo dreigde Antwerpen nog verder benadeeld te worden ten gevolge van de geweigerde onderwijsuitbreiding. Een toelage per student kon volgens Verheyen pas wanneer alle universiteiten gelijke kansen kregen. Hij weigerde deel te nemen aan gesprekken die enkel aanstuurden op de versterking van de macht van de groten. Verheyen betichtte de minister in de pers van belangenvermenging, waarbij deze te emotioneel betrokken bij de Gentse universiteit zou zijn geweest.¹⁵¹⁴ Rector Van Steenberge onderschreef het standpunt van zijn collega. Ook hij wilde de bestaande kandidaatsopleidingen vervolledigen. Daarnaast zou de voorgestelde herziening van de universitaire financiering aan de UIA resulteren in een sterke daling van de inkomsten en dus ook tot ontslagen, aangezien de instelling enkel opleidingen voorzag voor dure licentiaats- en doctoraatsstudenten.¹⁵¹⁵ Dezelfde kopzorgen hadden zich eerder voorgedaan met de besparingsmaatregelen die het Plan Coens (1982) en het Sint-Annaplan (1986) trachtten te implementeren (cf. *supra*).

Als bestendig afgevaardigde bevoegd voor Onderwijs pleitte Fons (Alfons) Kockx (CVP, °1937) publiekelijk voor een nauwere samenwerking tussen de Hogeschool Provincie Antwerpen (HPA) en de universiteit: “Samen kunnen de drie campussen van de Universiteit Antwerpen en de zes hogescholen uitgroeien tot een zeer sterk, polyvalent kenniscentrum in Antwerpen.” Net zoals het plan-Dillemans het universitaire opleidingsaanbod rationaliseerde, vond Kockx dat hetzelfde moest gebeuren aan de hogescholen: “Is het zinvol dat op korte afstand van elkaar twee of drie keer dezelfde opleiding wordt aangeboden?”¹⁵¹⁶ Ook Alfred Popelier, algemeen directeur van de Karel de Grote hogeschool (KdG) volgde die visie.¹⁵¹⁷

KU Leuven rector en VLIR-voorzitter André Oosterlinck (°1946) deed een voorstel naar aanleiding van het rapport dat in Antwerpen minder gesmaakt werd. Hij pleitte ervoor om de Universiteit Antwerpen en de VUB samen te voegen om op termijn slechts drie volwaardige universiteiten in Vlaanderen over te houden. Daarmee keerde hij zich net als Van den Bossche af van de spreidingsgedachte. Eén universiteit per provincie ondermijnde volgens Oosterlinck alleen maar de onderwijs- en onderzoekskwaliteit.¹⁵¹⁸ VUB-rector Els Witte (°1941) kante zich fel tegen het voorstel van haar Leuvense collega. Ze onderschreef het rapport-Dillemans, dat wilde inzetten op volwaardige universiteiten, niet op volledige. Volgens Witte waren

¹⁵¹³ ‘Antwerpen: droom niet uiteengespat’, *Gazet van Antwerpen* (24 juni 1997), 4.

¹⁵¹⁴ ‘Antwerpse unief klauwt terug’, *Gazet van Antwerpen* (3 oktober 1997), 4; “Voorstel fusie met VUB is onnodige provocatie”, *Gazet van Antwerpen* (3 oktober 1997), 1.

¹⁵¹⁵ ‘UIA-rector Josse Van Steenberge: “Ontslag dreigt voor vijftig professoren”’, *Gazet van Antwerpen* (11 december 1997), 10.

¹⁵¹⁶ ‘Député Kockx pleit voor samenwerking hogescholen’, *Gazet van Antwerpen* (18 september 1997), 12.

¹⁵¹⁷ “Beheersen van het studieaanbod blijft noodzakelijk”, *Gazet van Antwerpen* (19 september 1997), 16.

¹⁵¹⁸ ‘Rector KU Leuven voor fusie Antwerpen en Brussel’, *Gazet van Antwerpen* (2 oktober 1997), 4.

mastodontuniversiteiten niet de plaatsen waar alle vernieuwingen plaatsvonden.¹⁵¹⁹ Ook *GVA*-journalist Dirk Vandenberghe (°1971) haalde scherp uit naar het voorstel van Oosterlinck. Hij beschouwde het als een trieste poging, gedreven door jaloezie, om de concurrerende universiteiten af te zwakken. Vandenberghe gaf de rector op één punt gelijk: “De UA is geen volwaardige instelling. Wiens fout is dat? (...) Als het de Leuvense rector menens is met de sanering, kan hij misschien starten met het opdoeken van zijn minuscule campus in Kortrijk.”¹⁵²⁰ Verheyen verdedigde de spreiding van universitaire opleidingen aangezien dit volgens hem meer democratisch was. Het fusievoorstel van Oosterlinck zou het debat over het Plan Dillemans enkel verstoren. Verheyen vroeg zich af hoe de rectoren nu nog sereen rond de tafel konden gaan zitten nadat de VLIR-voorzitter zich zo provocerend had opgesteld. Hij noemde de uitspraak van zijn collega deontologisch incorrect. “Het is een opportunistisch voorstel. Dit is niet het niveau dat ik van een rector verwacht.”¹⁵²¹ Een intensere samenwerking tussen de kleinere instellingen van Brussel en Antwerpen behelsde volgens UIA-rector Adams op zich een aantal voordelen, maar dit zou het ideologisch evenwicht binnen de Antwerpse eenmaking verstoren, waardoor het van de start een ondenkbare optie was.¹⁵²²

2.5 Van utopie naar realiteit

De samenwerking tussen de Antwerpse universitaire instellingen zette zich gradueel verder. Zo ging op 1 januari 1998 Medische en Farmaceutische Wetenschappen als eerste eengemaakte faculteit van de Universiteit Antwerpen van start. Door een tekort aan financiële middelen kon er in eerste instantie nog geen fysiek eengemaakte campus komen. RUCA-decaan Geneeskunde Dietrich Scheuermann (°1939) – zoon van Marie De Groodt – hoopte dit in de nabije toekomst wel te realiseren. Hij verzocht het Ministerie van Onderwijs om hiervoor één miljard Belgische frank in te schrijven op de begroting van 1998. Voor de Wetenschapsfaculteiten van het RUCA en de UIA bestonden ondertussen ook al vergevorderde plannen. Deze twee instellingen werkten de voorbije jaren al nauwer samen. De weigerachtige houding van minister Van den Bossche om hen de gevraagde licentiaatsopleiding Biomedische Wetenschappen toe te kennen, leek dit proces in een stroomversnelling te brengen. Een bijkomende katalysator was de daling van het aantal geneeskundestudenten met maar liefst veertig procent na de invoering van de *numerus clausus* die de inschrijvingen beperkte, waarbij de toelating werd gekoppeld aan een ingangsexamen. Het RUCA en de UIA wilden de opleiding aantrekkelijker maken om zo het verlies te beperken. De bereidwilligheid onder de twee TEW-faculteiten groeide eveneens. Zo beslisten ze om de derde cyclus samen te organiseren en om enkele vakgroepen die binnen de

¹⁵¹⁹ WITTE, *Tussen pluralisme en optimalisatie*, 107-108; ‘VUB-rector oneens met Oosterlinck’, *Gazet van Antwerpen* (3 oktober 1997), 4; VAN DEN BOSSCHE, ‘Universitair beleid in een kantelfase’, 51.

¹⁵²⁰ ‘Kritisch bekeken. De fusierector’, *Gazet van Antwerpen* (3 oktober 1997), 2.

¹⁵²¹ ‘Antwerpse unief klauwt terug’, *Gazet van Antwerpen* (3 oktober 1997), 4; “‘Voorstel fusie met VUB is onnodige provocatie’”, *Gazet van Antwerpen* (3 oktober 1997), 1.

¹⁵²² ANTWERPEN, UArchief, 1000707, Interview Freddy Adams (17 oktober 2022).

licenties dubbel bestonden, samen te voegen. Rector-voorzitter Verheyen was aangenaam verrast door het versnelde tempo van het eenmakingsproces.¹⁵²³

André Van Poeck (°1949) temperde als TEW-decaan van de UFSIA echter het enthousiasme door aan te geven dat de economiefaculteiten dan wel verder naar elkaar toegroeiden, maar apart bleven. Ze werkten nauwer samen om zo proactief te handelen, wat moest vermijden dat ze van bovenaf in een bepaalde richting geduwd werden.¹⁵²⁴ Aan de UFSIA bleef het de opvatting ‘small is beautiful’ overeind. Hoogleraren als de filoloog en theoloog Herwig Arts (°1935) s.J. vonden dat een universiteit waar iedereen elkaar kende meer voordelen had dan een reusachtige, bureaucratische instelling. Arts zag het nut niet in om twee grote TEW-faculteiten met elkaar te fuseren tot een nog groter geheel. Hij argumenteerde in de pers dat de bekendste Amerikaanse topuniversiteiten net een eerder klein studentenaantal hadden.¹⁵²⁵ Dit was een vaststelling die ook de Leuvense econoom Paul De Grauwe (°1946) een jaar eerder had gemaakt in het artikel ‘Small is beautiful: ook voor universiteiten’ dat in *Universiteit & Beleid* verscheen. De Grauwe besloot dat de optimale omvang van een universiteit onder de 20.000 studenten lag, waardoor de Vlaamse overheid niet moest inzetten op schaalvergroting wanneer ze het universiteitswezen wilde rationaliseren en efficiënter maken. In plaats van universiteiten een monopoliepositie toe te kennen, moest de overheid volgens hem de interuniversitaire concurrentie haar werk laten doen om zo tot een kwaliteitsverbetering te komen.¹⁵²⁶

De autonomie waar de UFSIA zich aan vastklampte, strookte echter niet met de beleidsvisie van Eddy Baldewijns (SP, °1945), die sinds 28 september 1998 Van den Bossche had vervangen als minister van Onderwijs. Net als zijn voorganger was hij niet bereid in te gaan op de Antwerpse vraag naar uitbreiding van de onderwijsbevoegdheid. Baldewijns betoogde dat de instellingen daarvoor eerst nog een lange weg richting eenmaking af te leggen hadden. De fusie van de twee TEW-faculteiten vormde hierbij een belangrijke voorwaarde. Vervolgens stelde de minister een bijkomende eis: het bestuur van de Universiteit Antwerpen diende tegen 1 oktober 1999 een rapport op te stellen over de werking en de perspectieven van de universiteit. Ten slotte moest een eventuele uitbreiding van de onderwijsbevoegdheid passen binnen de bepalingen van het finale rapport-Dillemans.¹⁵²⁷

Deze stellingname kreeg publieke kritiek van USFIA-rector Carl Reyns, die aangaf dat er al heel wat initiatieven met oog op een verdere samenwerking genomen waren en in het vooruitzicht lagen. Zo zouden er vanaf het eerstvolgende academiejaar (1999-2000) nog gemeenschappelijke raden voor de opleidingen binnen de Humane Wetenschappen komen. Reyns kreeg de steun van Antwerps onderwijsschepen Gilbert Verstraelen (SP, °1957), die zich voor het eerst openlijk mengde in de discussie over onderwijsuitbreiding. In een brief gericht

¹⁵²³ ‘Interview met Dietrich Scheuermann, nieuwe decaan van eengemaakte faculteit geneeskunde’, *Gazet van Antwerpen* (12 december 1997), 11, 14.

¹⁵²⁴ ‘Universiteit Antwerpen scoort met Transporteconomie’, *Gazet van Antwerpen* (9 april 1998), 4.

¹⁵²⁵ ‘Ufsia-professor Herwig Arts bekroond voor zijn hele oeuvre’, *Gazet van Antwerpen* (21 november 1998), 58.

¹⁵²⁶ DE GRAUWE, ‘Small is beautiful: ook voor universiteiten’, 19-21.

¹⁵²⁷ ‘Baldewijns zet UA opnieuw een hak’, *Gazet van Antwerpen* (12 februari 1999), 13.

aan Baldewijns, argumenteerde Verstraelen dat het verzoek van de universiteit Antwerpen meer dan terecht was en bovendien de steun kreeg van de industrie en de publieke sector. Ook Antwerps parlementslid Mia De Schamphelaere (CVP, °1961) nam het op voor de universiteit, die volgens haar al een ruimere onderwijsbevoegdheid had moeten krijgen met het universiteitsdecreet van 1991 en bij de oprichting van de confederale Universiteit Antwerpen in 1995. Marleen Vanderpoorten (VLD, °1954) en Ludo Sannen (Agalev, °1954) bekrachtigden dit standpunt. Eveneens minister van Financiën en Begroting Wivina Demeester (CVP) spoorde haar collega aan om werk te maken van een uitbreiding van de onderwijsbevoegdheid, beginnende met het vervolledigen van de opleidingen Biomedische Wetenschappen en Communicatiewetenschappen. Ondanks de Antwerpse politieke druk paste Baldewijns zijn voorwaarden niet aan. Hij verklaarde eerst het rapport-Dillemans en het rapport van de universiteit af te wachten.¹⁵²⁸

TEW UFSIA-RUCA

De aanhoudende tegenstand van de ministers van Onderwijs om de Antwerpse onderwijsbevoegdheid uit te breiden, samen met het rapport-Dillemans dat het opleidingsaanbod trachtte te rationaliseren verhoogden de druk op de TEW-faculteiten van het RUCA en de UFSIA om een eenmaking te overwegen. Daarbij kwam de externe druk van het Antwerpse bedrijfsleven, waaronder de haven en de banksector, dat op regelmatige basis initiatieven aan de TEW-faculteiten sponsorde. Zij maakten aan de TEW-decanen duidelijk dat de reductie tot één faculteit de financiering enkel maar zou bevorderen. Vervolgens speelde de interne druk van de andere faculteiten een rol. Voor hen was het meer vanzelfsprekend om als kandidatuur- en licentiaatsopleiding samen te werken. Bovendien zouden er geen echte taakverschuivingen plaatsvinden. Maar deze faculteiten zouden nooit binnen een eengemaakte universiteit kunnen opereren zolang de TEW's geen stappen ondernamen. Van de twee partners was de UFSIA de meest terughoudende ten aanzien van een eventuele fusie. De instelling hield sterk vast aan haar eigen visie en werking, maar bovenal was haar faculteit een pak groter wat het aantal studenten en personeelsleden betrof dan haar RUCA-tegenhanger. Het UFSIA-bestuur, met spilfiguren als Carl Reyns en Fernand Van Neste, vreesde dat dergelijke samensmelting het imago van de faculteit zou aantasten en bijgevolg de studentenwerving. Daarnaast hadden er zich incidenten voorgedaan, met name een beperkt aantal ongelukkige uitspraken die enkele UIA-collega's zich lieten ontvallen en zo het enthousiasme aan de UFSIA om de handen in elkaar te slaan nog verder temperden. Toen André Van Poeck in 1997 decaan werd van TEW-UFSIA, redeneerde hij nog dat er nooit een eenmaking met het RUCA zou komen, een opvatting die in de hoofden van velen ingepeperd zat. Desondanks groeide ook aan de UFSIA de overtuiging dat het naast elkaar bestaan van twee volledige TEW-faculteiten een schrijnend geval van inefficiëntie was dat een gemakkelijk doelwit vormde voor kritiek. Van

¹⁵²⁸ 'Ibidem; 'Schepen Verstraelen steunt universiteit in conflict over uitbreiding', *Gazet van Antwerpen* (17 februari 1999), 10; TUERLINCKX, 'Baldewijns stapt niet af van standpunt over universiteit', *Gazet van Antwerpen* (5 maart 1999), 14; 'Wivina Demeester wil uitbreiding van universiteit', *Gazet van Antwerpen* (27 maart 1999), 13.

Poeck getuigde dat de kijk op de situatie langzamerhand evolueerde, ook bij een steeds grotere groep binnen het bestuur.¹⁵²⁹

Nu het eenmakingsproces van de Universiteit Antwerpen vanaf 1997 in een stroomversnelling leek te raken, kwam Verheyen terug op de uitspraak die hij tijdens de academische opening van 1996-97 had gedaan, namelijk dat een fusie van de twee TEW-faculteiten uit den boze was (cf. *supra*). Vermoedelijk eind 1998 sprak hij de TEW-decanen, André Van Poeck van de UFSIA en Willy Winkelmans (°1941) van het RUCA, aan om elk een team van hoogleraren te verzamelen waarmee ze vervolgens in kasteel Den Brandt zouden samenkomen om de fusiemogelijkheden te bespreken. Assistenten en studenten waren hier dus niet in betrokken.¹⁵³⁰ Walter Nonneman slaagde er ondertussen als UFSIA-hoogleraar in een eerste drempel op de weg naar een mogelijke TEW-eenmaking te overwinnen. Verheyen had namelijk aan de faculteiten beloofd dat er in de eerste vijf jaar na de eenmaking geen impact zou zijn op de kaderplaatsen. Voor het RUCA vormde dit door natuurlijke afvloeiing geen probleem, maar de UFSIA zou na deze termijn nog zeven tot acht plaatsen te veel hebben. Om dit euvel te verhelpen, stelde Nonneman voor om eerst het postuniversitair onderwijs samen te brengen in een managementschool. Alle boventallige kaderleden konden in deze school aangesteld worden. Op een half jaar tijd hadden ze een voorstel voor een Universiteit Antwerpen Management School bereikt en waren de nodige financiële middelen vergaard. De nieuwe UAMS bestond uit het vroegere IPO, de MBA-opleiding van het RUCA, het Instituut voor Management en Bestuur (IMB), de UIA-opleiding Master in Publiek Management en de opleiding Personeelwetenschappen. Om de school in 2000 op de sporen te zetten, nam Nonneman een jaar het mandaat van decaan op, waarna Patrick De Pelsmacker (°1957) het van hem overnam.¹⁵³¹

In maart 1999 ving de pers de eerste geluiden op over de bijeenkomsten die in kasteel Den Brandt plaatsvonden. UIA-rector Van Steenberge liet weten dat de gesprekken tussen de UFSIA en het RUCA weldra met deze ‘TEW-dooddoener’ zouden afrekenen. UFSIA-rector Reyns gaf aan dat de besprekingen positief verliepen, maar dat er nog geen sprake was van een concreet plan. RUCA-rector Declair weigerde het woord ‘samensmelting’ in de mond te nemen. Hij wilde de zaken niet overhaasten en stond dan ook weigerachtig ten aanzien van een voorbarige berichtgeving. Dit zou volgens Declair de zaken eerder afremmen dan versnellen omdat mogelijke tegenstanders zo de tijd kregen om zich te organiseren. Onderwijsminister Baldewijns reageerde meteen op het nieuws door te stellen dat het niet de bedoeling was om nog tijdens deze legislatuur werk te maken van een Antwerpse onderwijsuitbreiding.¹⁵³²

¹⁵²⁹ Interview André Van Poeck (10 februari 2023); Interview Carl Reyns (16 maart 2023); Interview Walter Nonneman (12 januari 2023); Interview Josse Van Steenberge (10 maart 2023).

SIMON, ‘De UA-fusie organisatorisch bekeken’, 13.

¹⁵³⁰ Interview André Van Poeck (10 februari 2023).

¹⁵³¹ Interview Walter Nonneman (12 januari 2023).

¹⁵³² ‘Ufsia en Ruca maken werk van één economiefaculteit’, *Gazet van Antwerpen* (18 maart 1999), 14.

Aanvankelijk verliepen de vergaderingen tussen de twee faculteiten bijzonder moeizaam. De partners kwamen telkens bijeen om vervolgens zonder iets te bereiken opnieuw uit elkaar te gaan. Verheyen zat met de handen in het haar, maar na een dertiental vergaderingen was daar dan plots de onverwachte doorbraak. Op 24 maart 1999 gaven beide faculteitsraden groen licht aan het voorstel om de twee faculteiten te integreren. Volgens Nonneman kwam de wending aan de zijde van de UFSIA er door het besef dat de eenmaking op papier een ongelofelijke rationalisatie betekende, wat een groot gebaar was binnen de optimalisatieplannen van Dillemans. Maar in realiteit zou er voor de UFSIA in eerste instantie weinig veranderen. Zo werden de cursussen eerst ontdubbeld, waardoor twee hoogleraren verantwoordelijk waren voor hetzelfde opleidingsonderdeel. Wanneer professoren op termijn met emeritaat gingen, kon deze dubbele bezetting stelselmatig worden afgebouwd. Volgens Nonneman hield provinciaal Mark Rotsaert s.J. (°1942) het initiatief niet tegen omdat deze besepte dat de jezuïeten door de aanhoudende secularisering¹⁵³³ steeds meer uit het beeld verdwenen in de TEW-werking. Vervolgens koos men niet voor de benaming TEW-UA, maar voor TEW-UFSIA-RUCA. Dit nam bij beide partijen de koudwatervrees enigszins weg. De ‘r’ kwam dan wel voor de ‘u’ in het alfabet, maar de UFSIA had driemaal zoveel studenten en hoogleraren als het RUCA, waardoor ze tijdens de onderhandelingen meer gewicht in de schaal kon leggen. Zeker doordat zij ook de minst bereidwillige partner was. Deze benaming gaf de tegenstanders van de fusie aan de UFSIA het gevoel dat het eerder over een overname ging dan over een eenmaking. De sterke positie van de UFSIA tijdens de vergaderingen, zorgde er ook voor dat Van Poeck zonder veel moeite aangeduid werd als decaan van de nieuwe faculteit en dat het RUCA degene was die de verhuis zou maken richting de binnenstad. Hoewel dat het RUCA een grotere voorstander van de fusie was, leidde het vooruitzicht om de vaste werkplek op de Middelheimcampus te verlaten toch tot aarzeling bij het personeel. Bovendien zou de integratie enigszins samengaan met een herziening van het takenpakket van werknemers die in principe hetzelfde werk verrichtten. De natuurlijke reflex tegen verandering was een psychologische drempel die nog moest overwonnen worden. TEW-decaan Winkelmans hamerde er tijdens de onderhandelingen wel op dat er na het fysiek samenvoegen van de twee groepen er geen enkele vorm van opdeling mocht bestaan. De nieuwe TEW-faculteit moest één homogene groep vormen.¹⁵³⁴

Ook de studenten lieten zich via hun vertegenwoordigers horen. Zo steunde RUCA-studentenvertegenwoordiger Lieven Ex de eenmaking. De praktische moeilijkheden wogen volgens hem niet op tegen de mogelijkheden die door deze integratie ontstonden, waaronder nieuwe specialisaties en een verbetering van de bestaande opleidingen. Uit een kleine rondvraag bleek eveneens dat de ideologische insteek van de opleiding bij amper tien procent van de

¹⁵³³ Uit de Kerkstellingen die de Dienst voor Godsdienststatistiek opnam in zijn *Jaarrapport Katholieke Kerk 2019* bleek bijvoorbeeld dat in 1967 nog ruim vijftig procent van de Vlamingen naar de zondagmis ging, tegenover een dertig procent in 1982 en een ruime tien procent in 1990 (zie: VERSCHRAEGEN en ABTS, ‘De Kerk in Vlaanderen in de naoorlogse periode’, 25).

¹⁵³⁴ Interview Walter Nonneman (12 januari 2023); Interview Willy Winkelmans (24 februari 2023); ‘Economisten naar binnenstad’, *Gazet van Antwerpen* (26 maart 1999), 13; ‘Campus van RUCA in Wilrijk staat te koop’, *Gazet van Antwerpen* (10 mei 1999), 8; ‘Naar één faculteit TEW’, *Universiteit Antwerpen*, 42 (november 1999), 19-20; ‘Rektor-voorzitter van de Universiteit Antwerpen Rudy Verheyen over de fusie en de uitbreiding van de drie Antwerpse universiteiten’, *Veto* (20 december 1999), 4; DE BRUYN, ‘De nieuwe TEW-faculteit’, 7-8.

studenten nog een rol speelde, wat voor de UFSIA altijd het hoofdargument was om autonoom te blijven.¹⁵³⁵ Historica en VUB-rector Els Witte had eerder in 1997 geconstateerd dat universiteiten transnationaler en marktgericht werden, waardoor hun rol als beschermer van de nationale cultuur afzwakte. Volgens Witte transformeerde deze marktstructuur studenten in consumenten bij wie levensbeschouwing steeds minder een bepalende factor vormde in de keuze voor een universiteit.¹⁵³⁶ Tijdens de plechtige eenmaking van de TEW-faculteit namen vijf alumni het woord die de traditionele insteek van de UFSIA wel behartigden, namelijk het centraal stellen van algemene vorming naast de louter economische opleiding. Zo stelde Marcia De Wachter (°1953), alumna en vicegouverneur van de Nationale Bank van België: “Meer dan brains hebben we nood aan persoonlijkheden.”¹⁵³⁷

De samensmelting van de TEW-faculteiten luidde een onomkeerbare evolutie in. Vlak daarna kreeg ook de oprichting van gemeenschappelijke faculteitsraden voor Rechten, Politieke en Sociale Wetenschappen, Wijsbegeerte en Letteren een goedkeuring. De utopie van een eengemaakte Universiteit Antwerpen bleek plots werkelijkheid te worden. Tot voor kort leek een samenwerking tussen jezuïeten en een ‘goddeloze staatsinstelling’ binnen het star verzuilde hoger onderwijs nog onmogelijk. Journalist Roger Van Houtte (1951-2011) schreef hierover: “Dat Antwerpen straks in elk geval de grootste economiefaculteit van het land heeft, zal zuur smaken in de machtsbastions die er alles aan doen om de universitaire ontwikkeling van de grootste stad van Vlaanderen af te remmen.”¹⁵³⁸

Rector-voorzitter Verheyen verklaarde dat zijn universiteit de politiek hiermee voor een voldongen feit stelde. In de pers verklaarde hij: “De fusie van de TEW-faculteiten werd ons echt voorgesteld als het wondermiddel. Ook door mensen die de integratie niet zo genegen zijn werd dat misbruikt. (...) Ze hebben altijd gedacht dat het ons nooit zou lukken. Sommigen zijn zelfs kwaad dat het nu zover is, want wij hebben natuurlijk het decreet achter ons. Niemand kan ons eigenlijk die uitbreiding nog weigeren.”¹⁵³⁹ Onderwijsminister Baldewijns voelde inderdaad de druk om met iets van toegeving over de brug te komen. Dit blijkt uit het feit dat hij tijdens de zitting van 3 mei in het Vlaams Parlement aankondigde dat hij de universiteit in zijn voorontwerp over de uitbreiding van de onderwijsbevoegdheid de licentie Biomedische Wetenschappen wilde toekennen. De VLIR moest zich wel eerst uitspreken over dit preadvies en vervolgens moest de bepaling getoetst worden aan het rapport-Dillemans, waarvan de derde versie¹⁵⁴⁰ tegen de zomer verwacht werd. Pas als het voorstel niet haaks stond op dit plan, kon

¹⁵³⁵ “‘Eengemaakte economiefaculteit creëert meer mogelijkheden’”, *Gazet van Antwerpen* (27 maart 1999), 14.

¹⁵³⁶ WITTE, *Tussen pluralisme en optimalisatie*, 114.

¹⁵³⁷ ‘Antwerpse faculteit economie wil tot Europese top behoren’, *Gazet van Antwerpen* (8 september 2000), 30.

¹⁵³⁸ VAN HOUTTE, ‘Eén’, *Gazet van Antwerpen* (26 maart 1999), 14.

¹⁵³⁹ ‘Campus van RUCA in Wilrijk staat te koop’, *Gazet van Antwerpen* (10 mei 1999), 8.

¹⁵⁴⁰ Kort over het tweede voortgangsrapport: Dit erkende de eigenheid van elke bestaande universiteit, maar verwachtte wel dat er onderling nauwer zou worden samengewerkt (zie: VERHOEVEN en ELCHARDUS, *Onderwijs: een decennium Vlaamse autonomie*, 141).

Baldewijns het bij de Vlaamse regering inleiden.¹⁵⁴¹ UIA-rector Van Steenberge reageerde in de pers op het gebaar van de minister. De rector verzocht dat zowel Biomedische Wetenschappen als Communicatiewetenschappen tegen de aanvang van het komende academiejaar zouden toegekend worden. Van Steenberge vond de magere belofte gekoppeld aan een reeks voorwaarden ronduit onvoldoende.¹⁵⁴² Ook rector-voorzitter Verheyen bekritiseerde het manoeuvre van Baldewijns om de gerechtvaardigde uitbreiding te koppelen aan de beslissingen binnen de commissie-Dillemans, aangezien de Antwerpse belangen daar zeker niet bovenaan de agenda prijken.¹⁵⁴³

De Algemene Vergadering van de UFSIA keurde op 11 mei het voorstel over de eenwording van TEW goed en gaf ook haar zegen om verder met de UIA te onderhandelen over het samenvoegen van de opleidingen.¹⁵⁴⁴ De RUCA-Raad van Bestuur behandelde het voorstel twee weken later en diende daarbij rekening te houden met een aantal opmerkingen die de UFSIA aan het goedgekeurde voorstel had toegevoegd.¹⁵⁴⁵ De eenmaking van TEW vond plaats in de aanloop naar de Vlaamse verkiezingen van 13 juni. Het bereiken van deze mijlpaal kon meteen onder de neus geschoven worden van de regeringsonderhandelaars. Daarom vond op 25 mei een publiek debat plaats met vier Antwerpse politici over de Universiteit Antwerpen: Robert Voorhamme (SP, °1949), Ward Beysen (VLD), Mia De Schamphelaere (CVP) en Mieke Vogels (Agalev). Herman Lauwers (VU, °1953) kon niet aanwezig zijn. Ze steunden de universiteit in het verkrijgen van een onderwijsuitbreiding en stelden dat het rapport-Dillemans daar geen invloed mocht op hebben. De vier wilden alle kandidaturen doortrekken naar de licenties, maar enkel Beysen en Schamphelaere pleitten eveneens voor de inrichting van een ingenieursopleiding.¹⁵⁴⁶ Na de Vlaamse verkiezingen richtte het Bureau van de Universiteit Antwerpen zich in een kort memorandum tot formateur Patrick Dewael (VLD, °1955) waarin ze hem herinnerden aan deze aloude eis tot uitbreiding van het opleidingsaanbod.¹⁵⁴⁷

Vogels en Beysen lieten het universiteitsbestuur weten dat het regeerakkoord rekening leek te houden met de Antwerpse verwachtingen.¹⁵⁴⁸ Rector-voorzitter Verheyen kondigde dan ook tijdens de proclamaties van 7 juli het goede nieuws aan dat de Vlaamse regering eindelijk een beperkte uitbreiding zou toelaten. Hij liet echter duidelijk verstaan dat hij zich zou blijven engageren voor bijkomende opleidingen, zoals voor de licentiaten Geschiedenis en Wijsbegeerte, en voor specialisaties in Onderwijskunde en Telematica. Ten slotte gaf Verheyen in de *GVA* aan dat hij met de nieuwe regering en de andere Vlaamse universiteiten wilde

¹⁵⁴¹ Handelingen Vlaams Parlement, n. 46 (3 mei 1999); ‘CVP-ministers duelleren over universiteitsdossier’, *Gazet van Antwerpen* (4 mei 1999), 4.

¹⁵⁴² ‘UIA-rector Josse Van Steenberge over mogelijke uitbreiding: “Universiteit blijft op haar honger”’, *Gazet van Antwerpen* (5 mei 1999), 18.

¹⁵⁴³ ‘Campus van RUCA in Wilrijk staat te koop’, *Gazet van Antwerpen* (10 mei 1999), 8.

¹⁵⁴⁴ Ibidem; ‘Ufsia is akkoord met samengaan TEW-faculteiten’, *Gazet van Antwerpen* (14 mei 1999), 11.

¹⁵⁴⁵ ‘Ufsia is akkoord met samengaan TEW-faculteiten’, *Gazet van Antwerpen* (14 mei 1999), 11.

¹⁵⁴⁶ ‘Vier partijen willen uitbreiding aanbod universiteit vastleggen in regeerakkoord’, *Gazet van Antwerpen* (26 mei 1999), 14.

¹⁵⁴⁷ ‘Unief dringt aan op uitbreiding’, *Gazet van Antwerpen* (1 juli 1999), 12.

¹⁵⁴⁸ ‘Uitbreiding Antwerpse universiteit komt eraan’, *Gazet van Antwerpen* (7 juli 1999), 1, 4.

samenzitten om een eventuele escalatie te voorkomen: “De angst van Leuven en Brussel dat hun ‘marktpositie’ bedreigd wordt, is dodelijk. Die problemen moeten nu worden uitgepraat en de vrede hersteld.”¹⁵⁴⁹ Actoren als de Leuvense rector en VLIR-voorzitter Oosterlinck bleven het Antwerpse universiteitsgebeuren namelijk met argusogen volgen (cf. *infra*).

Exit Dillemans

Op 13 juli 1999 legde de Regering-Dewael de eed af in het Vlaams Parlement. Daarbij kreeg de Antwerpse Marleen Vanderpoorten (Open VLD) de ministerportefeuilles van Onderwijs toegewezen. Ze stuurde Dillemans, die ondertussen het derde deel van zijn rapport over de optimalisering van het universitaire onderwijsaanbod klaar had, vroegtijdig de laan uit. In de plaats gaf ze de universiteiten zelf de verantwoordelijkheid om enerzijds te rationaliseren en anderzijds verantwoord uit te breiden. Het Antwerpse universiteitsbestuur uitte zich in de pers tevreden over het vertrek van Dillemans, aangezien het vond dat hij Leuven en Gent bevoorrechtte ten aanzien van de kleinere instellingen. Het nieuwe regeerakkoord repte eveneens met geen woord over het rapport waar de commissaris ondertussen al vier jaar aan gesleuteld had. Het akkoord stelde wel dat het hoger en het universitair onderwijs zich beter op elkaar moesten afstemmen. Ze hoorden in te spelen op nieuwe uitdagingen en het studieaanbod moest op punt gesteld worden. Daarbij werd de Antwerpse universiteit expliciet vermeld: “Bij de realisatie van de Universiteit Antwerpen en de uitbouw van een Transnationale Universiteit Limburg wordt het opleidingsaanbod geoptimaliseerd.”¹⁵⁵⁰ Deze werkpunten werden vervolgens uitgediept in de *Beleidsnota Onderwijs en Vorming 1999-2004* die Vanderpoorten in januari 2000 indiende.¹⁵⁵¹ Oosterlinck was echter niet te spreken over de koerswijziging van de Vlaamse overheid. Hij pleitte ervoor “om de universiteit uit het electorale sfeertje te halen, waarin sommige provincialistische en regionalistische politici haar blijkbaar graag plaatsten.” De rector pleitte voor een kwalitatieve optimalisering boven een verdere nutteloze versnippering van het academisch landschap, zodat het Vlaamse universiteitswezen internationaal competitief kon blijven.¹⁵⁵²

Bij de start van het academiejaar 1999-2000 keurde de Raad van de Universiteit Antwerpen het basisakkoord over de eenmaking van de TEW-faculteiten definitief goed. Nu konden er een tiental werkgroepen – gericht op studentenhuysvesting, personeelswerking, curricula, en dergelijke meer – aan de slag om de samenwerking te concretiseren. De eerste kandidaatsstudenten van het gemeenschappelijk programma zouden in 2000-2001 hun studies

¹⁵⁴⁹ ‘Rector-voorzitter Rudi Verheyen ziet doorbraak binnen bereik’, *Gazet van Antwerpen* (8 juli 1999), 2.

¹⁵⁵⁰ Vlaamse Regering, *Regeerakkoord 1999-2003* (13 juli 1999), 55; DE BELDER, ‘Dillemans de laan uit’, *De Standaard* (21 augustus 1999), 1; ‘Dillemans bij Vanderpoorten’, *Gazet van Antwerpen* (23 augustus 1999), 4, 14.

¹⁵⁵¹ Documenten Vlaams Parlement, n. 139-1 (11 januari 2000), *Beleidsnota Onderwijs en Vorming 1999-2004* ingediend door mevrouw Marleen Vanderpoorten, Vlaams minister van Onderwijs en vorming, 14.

¹⁵⁵² TOLLEBEEK en NYS, *De stad op de berg*, 46.

aanvatten, waardoor de eerstejaarsstudenten van het academiejaar 1999-2000 nog zouden afstuderen aan het RUCA of de UFSIA.¹⁵⁵³ De rectoren Declair en Reyens waren hoopvol om tegen januari 2000 een concreet actieplan klaar te hebben, waardoor ze toekomstige studenten tijdig konden informeren.¹⁵⁵⁴ Zoals eerder aan bod kwam, zou er eerst een faculteit komen met delegaties uit de UFSIA en het RUCA als toeziende overheden om de overgang voor de vele TEW-medewerkers geleidelijk te laten verlopen. Beide instellingen hadden namelijk na anderhalve eeuw een afgeleide bedrijfscultuur ontwikkeld, waardoor het een uitdaging vormde om tot een werkbare synthese te komen.¹⁵⁵⁵ De diepgewortelde institutionele identiteit bemoeilijkte bovendien de keuze om de kandidaturen al dan niet gescheiden te houden. De ene optie maakte het mogelijk dat de instellingen alsnog hun eigenheid enigszins konden bewaren. Aan de andere kant was het gewoon praktischer om de twee samen te voegen. Dit vormde eind september 1999 nog een centraal discussiepunt.¹⁵⁵⁶ Later gaf Walter Nonneman in het Antwerpse universiteitsblad aan dat de concurrentie tussen de twee faculteiten tot excellentie had geleid. De kaarten lagen nu anders doordat er een schaalvergroting van het universiteitswezen plaatsvond, waardoor de regionale competitie plaats diende te maken voor een Vlaamse, Europese en globale. Nonneman meende dat binnen die context de vroegere rivalen vrienden waren geworden.¹⁵⁵⁷

De integratie van de TEW-faculteiten werd gefinaliseerd in het jaar 2000. De studietrajecten voor de volledige eerste cyclus kregen de goedkeuring van de Integratiecommissie – het directiecomité dat de fusieoperatie aanstuurde.¹⁵⁵⁸ Vervolgens kwam in juli de nieuwe faculteitsraad voor het eerst samen. Daarbij werd UFSIA-decaan André Van Poeck verkozen tot decaan en werd RUCA-hoogleraar Wim Meeusen aangesteld als vicedecaan.¹⁵⁵⁹ De plechtige eenmaking van TEW-faculteit UFSIA-RUCA vond op 7 september plaats in de Arenbergschouwburg. Voor de benaming TEW-UA was het nog te vroeg. De Antwerpse economiefaculteit werd daarmee in één slag de grootste van het land.¹⁵⁶⁰ Ook de twee TEW-studentenclubs – het NSK en de Wikings – zaten rond de tafel om de grote lijnen van een mogelijke eenwording af te tasten. Net als bij de twee faculteiten was dit een moeilijke kwestie, aangezien beide clubs een lange traditie hadden. Hierdoor viel het hen zwaar om afstand te doen van de clubnaam, het clublied en andere diepgewortelde gebruiken.¹⁵⁶¹ De verenigingen hielden

¹⁵⁵³ ‘Eengemaakte TEW start al vanaf 2000’, *Gazet van Antwerpen* (28 mei 1999), 13.

¹⁵⁵⁴ ‘Universiteit Antwerpen staat voor belangrijk overgangsjaar’, *Gazet van Antwerpen* (28 september 1999), 15.

¹⁵⁵⁵ VAN BOVEN, ‘Decentralisatie in een confederaal model’, 98; ‘Naar één faculteit TEW’, *Universiteit Antwerpen*, 42 (november 1999), 19.

¹⁵⁵⁶ ‘Universiteit Antwerpen staat voor belangrijk overgangsjaar’, *Gazet van Antwerpen* (28 september 1999), 15.

¹⁵⁵⁷ ‘UFSIA & RUCA: 150 jaar geschiedenis, maar de toekomst heet UA’, *Universiteit Antwerpen*, 51 (maart-mei 2002), 10.

¹⁵⁵⁸ DE BRUYNE, ‘Het nieuwe curriculum TEW en HI voor de nieuwe TEW-faculteit’, 1.

¹⁵⁵⁹ ‘Ufsia en Ruca fuseren economie-opleidingen’, *Gazet van Antwerpen* (4 juli 2000), 22.

¹⁵⁶⁰ DE BRUYN, ‘Grootste TEW-faculteit van België officieel in de startblokken’, 7-8; ‘Faculteit economie aan UA goed voor 2.000 studenten’, *Gazet van Antwerpen* (11 juli 2000), 25.

¹⁵⁶¹ ‘Studentenverenigingen voeren historisch debat’, *Gazet van Antwerpen* (31 maart 2000), 29.

contact met elkaar en organiseerden de eerste gezamenlijke activiteiten, maar ze gaven aan dat de tijd nog niet rijp was voor een harde fusie.¹⁵⁶²

3. De unitaire Universiteit Antwerpen

3.1 De langverwachte onderwijsuitbreiding

Met de eenmaking van de TEW-faculteiten overwonnen de universitaire instellingen het grootste struikelblok op de weg naar een unitaire Universiteit Antwerpen. Dit nam echter niet weg dat er in de volgende periode nog heel wat bijkomende stappen dienden genomen te worden alvorens hier effectief sprake van kon zijn. Op 28 oktober 1999 stelden de Antwerpse rectoren alvast het obligate rapport over de toekomst van de universiteit voor aan minister Vanderpoorten (cf. *supra*). Het omvatte een lijvige samenvatting van het voorbije integratieproces, met als sleutelmomenten de samensmelting van de faculteiten Geneeskunde, Wetenschappen en van TEW. Het rapport beklemtoonde dan ook nadrukkelijk dat aan de voorwaarden van artikel 26 uit het decreet van 1995 voldaan was, waardoor de minister volgens de universiteit niet anders kon dan haar onderwijsbevoegdheid uit te breiden. De samenwerking tussen de UFSIA en de UIA was tot dan toe nog beperkt tot de oprichting van gemeenschappelijke faculteitsraden die het onderwijs beter op elkaar afstemden. Wel had de UA-Raad in februari 1999 beslist om de administratieve cel van de rector-voorzitter – die tot dan bestond uit een beleidsmedewerker en enkele secretariaatskrachten – uit te breiden met een aantal diensten die voor de drie instellingen samen bepaalde activiteiten zouden ontplooiën: onderwijs(innovatie), onderzoek en een interfacedienst. Deze moesten onder meer gemeenschappelijk conceptueel en beleidsvoorbereidend werk verrichten voor de volledige universiteit. In april gaf de Raad vervolgens zijn goedkeuring aan een beperkt organogram voor de Universiteit Antwerpen. Daarbij was het niet de bedoeling een vierde administratie op te richten, maar om de nodige krachten te bundelen om de kerntaken van de universiteit te volbrengen. Zo beheerde de Universiteit Antwerpen sinds januari 1999 de financiële middelen die de drie instellingen haar in beperkte mate toekenden, zonder tot een duplicering van bestaande diensten te komen. De partners bleven voor het grootste deel ook instaan voor hun eigen middelen, wat een belangrijk deel uitmaakte van hun eigenheid.¹⁵⁶³ Ten slotte verhuisde het rectoraat van de Universiteit Antwerpen in oktober van Wilrijk naar een tijdelijk pand in de binnenstad, aangezien het nog een aantal jaar zou duren alvorens het zijn intrek kon nemen in het aangekochte Grauwzusterklooster – dat nooit die functie zou vervullen.¹⁵⁶⁴ Het rectoraat

¹⁵⁶² ‘Antwerpse studenten economie zijn ‘gedoemd’ tot samenwerking’, *Gazet van Antwerpen* (6 september 2000), 31.

¹⁵⁶³ ANTWERPEN, Archief Rijkscommissaris Jan De Groof, Jaarverslagen UA 1997-1999, ‘Universiteit Antwerpen Verslag aan de Vlaamse Regering 1999 (versie 6/09/1999)’, 70, 73; Ibidem, ‘Verslag aan mevrouw de minister’, 28 oktober 1999; ‘Universiteit Antwerpen vraagt politici om moed’, *Gazet van Antwerpen* (8 oktober 1999), 4.

¹⁵⁶⁴ ‘Universiteit in klooster’, *Gazet van Antwerpen* (10 februari 1999), 1, 9; ‘Universiteit Antwerpen staat voor belangrijk overgangsjaar’, *Gazet van Antwerpen* (28 september 1999), 15.

van de Universiteit Antwerpen zou uiteindelijk gevestigd worden op twee locaties. Het zestiende-eeuwse Prinsenhof of Hof van Liere in het stadscentrum zou vooral dienstdoen als prestigieuze ontvangstlocatie, terwijl het hoofdgebouw op de Middelheimcampus groot genoeg was om er de centrale diensten onder te brengen (cf. *infra*).¹⁵⁶⁵

Als Vlaamse volksvertegenwoordiger had Vanderpoorten zich eerder geschaard achter de Antwerpse eis voor een uitbreiding van de onderwijsbevoegdheid en ook als onderwijsminister leek haar beleid aanvankelijk in de kaarten te spelen van Antwerpse universiteitswezen (cf. *supra*). Wel gaf ze de Universiteit Antwerpen geen vrijgeleide. Zo kondigde de instelling in december 1999 aan dat ze na een dringende oproep van de havenindustrie het volgende academiejaar zou starten met een licentie Elektronisch Zakendoen. De minister weigerde de universiteit hiervoor de nodige erkenning te geven, waardoor studenten enkel een getuigschrift en geen diploma konden behalen. Vanderpoorten stelde dat de Universiteit Antwerpen gebonden bleef aan de wettelijke procedure die rond de inrichting van erkende opleidingen bestond.¹⁵⁶⁶ Ondanks de politieke afwijzing startte de universiteit in februari 2000 met een leerstoel Zakendoen over het Internet in samenwerking met Antwerp Digital Mainport (ADM), met als doel het wegwerken van het tekort aan informatici.¹⁵⁶⁷ Net als Baldewijns en Van den Bossche wimpelde Vanderpoorten verzoeken tot onderwijsuitbreiding af door eerst de nodige externe adviezen af te wachten. Antwerps parlementslid Robert Voorhamme (SP) argumenteerde dat de Universiteit Antwerpen recht had op een uitbreiding, aangezien uit het verplichte voortgangsrapport bleek dat aan de vereiste voorwaarden – met nadruk op de fusie van TEW – voldaan was. Maar Vanderpoorten ging hier niet verder op in tot de VLIR klaar was met zijn rapport over de hertekening van het academisch landschap.¹⁵⁶⁸ In de pers verklaarde ze wel niet nog jaren te willen wachten op een besluit. Indien de rectoren er niet samen uit raakten, zou ze zelf de nodige knopen doorhakken. De minister stelde de Universiteit Antwerpen gerust door aan te geven dat ze haar bezorgdheden kende en rekening wilde houden met de geslaagde samenwerkingsinitiatieven.¹⁵⁶⁹

¹⁵⁶⁵ Interview Francis Van Loon (17 januari 2023).

¹⁵⁶⁶ ‘Universiteit en minister maken ruzie over cursus’, *Gazet van Antwerpen* (3 december 1999), 47; ‘Rektor-voorzitter van de Universiteit Antwerpen Rudy Verheyen over de fusie en de uitbreiding van de drie Antwerpse universiteiten’, *Veto* (20 december 1999), 4.

¹⁵⁶⁷ ‘Leerstoel zakendoen over internet’, *Gazet van Antwerpen* (10 februari 2000), 7.

¹⁵⁶⁸ ‘Unief moet signaal krijgen’, *Gazet van Antwerpen* (1 maart 2000), 29; Handelingen Vlaams Parlement (29 februari 2000).

¹⁵⁶⁹ ‘Deze zomer valt de beslissing over de uitbreiding van de universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (29 maart 2000), 22.

Afbeelding 69: Marleen Vanderpoorten naast Kinsbergen, 17 september 1999
(UArchief, Digitaal fotoarchief Vincent Jauniaux, archiefUA, geneeskunde, oude foto's gen)

Uiteindelijk keurde de Vlaamse regering het voorstel van Vanderpoorten over de uitbreiding van de Antwerpse universiteitsbevoegdheid op 17 juli 2000 goed. Voortaan zou de universiteit de nodige financiering ontvangen voor de licentiaten Biomedische Wetenschappen en Communicatiewetenschappen. Ze ging hiermee verder dan het VLIR-advies, dat een positief oordeel velde over de vraag naar een tweede cyclus Biomedische Wetenschappen, maar zich niet volledig kon vinden in de opleiding Communicatiewetenschappen.¹⁵⁷⁰ Verder kondigde de minister een grondig onderzoek naar de kostprijs van alle universitaire opleidingen aan, waaruit een nieuw systeem van betoelaging moest voortvloeien dat niet langer gekoppeld zou zijn aan de studentenaantallen en waarbij 'kwaliteit' een criterium vormde.¹⁵⁷¹ De Universiteit Antwerpen bedankte Vanderpoorten voor de toekenning, maar ze verzocht haar tegelijk om eveneens werk te maken van de licentiaten Geschiedenis, Wijsbegeerte en Bio-ingenieur. Voor deze laatste opleiding wilde de universiteit samenwerken met de VUB. UIA-directeur Karel Van Goethem noemde dit een fraai staaltje van interuniversitaire samenwerking waar de overheid zo graag op hamerde. Maar het leek hem eveneens meer dan waarschijnlijk dat de Antwerpse universiteit opnieuw op heel wat tegenwind kon rekenen van haar concullega's.¹⁵⁷²

In maart 2000 vonden de verkiezingen plaats voor het mandaat van rector-voorzitter. Daarbij was UFSIA-voorzitter Francis Van Loon (°1949) de enige kandidaat. Hij wilde het ingeslagen pad van zijn voorganger verder bewandelen door sterk in te zetten op de profilering van de universiteit binnen het Vlaamse universiteitslandschap.¹⁵⁷³ Nonneman verving Van Loon als voorzitter van de Algemene Vergadering. Hij zou een belangrijke rol gaan spelen in het overtuigen van het volledige UFSIA-bestuur om zich proactief op te stellen ten aanzien van de verdere eenmaking.¹⁵⁷⁴ Verheyen nam op zijn beurt het voorzitterschap van de Hogeschool Antwerpen over van Andries Kinsbergen. De ere-gouverneur wenste zijn opvolger met een

¹⁵⁷⁰ DEWEGHE, 'Universiteit Antwerpen breidt uit', 30.

¹⁵⁷¹ 'Universiteit kan toch twee nieuwe licenties inrichten', *Gazet van Antwerpen* (18 juli 2000), 1, 20.

¹⁵⁷² 'Wij blijven vechten voor meer', *Gazet van Antwerpen* (19 juli 2000), 26.

¹⁵⁷³ 'Francis Van Loon (51) rector-voorzitter UA', *Gazet van Antwerpen* (4 maart 2000), 33.

¹⁵⁷⁴ Interview Walter Nonneman (12 januari 2023).

schone lei van start te laten gaan, waardoor hij ernaar streefde de fusie van de toneelscholen nog voor het einde van zijn mandaat rond te krijgen.¹⁵⁷⁵ In diezelfde periode onderzocht de Universiteit Antwerpen de mogelijkheden om samen te werken met hogescholen die gerenommeerde opleidingen op een hoog niveau aanboden. Aangezien deze studenten niet konden doctoreren aan hun school, trokken vele van hen naar buitenlandse instellingen, wat een *brain drain* impliceerde. Dit gold bijvoorbeeld voor de opleidingen Architectuur en Productontwikkeling die binnen de Hogeschool Antwerpen tot één departement Ontwerpwetenschappen fuseerden. Departementshoofd Richard Foqué (°1943) en de Universiteit Antwerpen speelden begin 2000 met de idee dat met de invoering van de bachelor-master-structuur deze opleidingen zouden kunnen opgenomen worden binnen de universiteit als een faculteit Ontwerpwetenschappen.¹⁵⁷⁶

3.2 De campuspuzzel

Met de geleidelijke eenwording van de verschillende faculteiten kwam een hele verhuisoperatie en reorganisatie kijken. Het universiteitspersoneel dat van campus veranderde, moest een nieuwe werkplek krijgen. Daarnaast diende er voldoende huisvesting te zijn voor de studenten die eveneens nood hadden aan een zitplaats in de auditoria en in de universiteitsbibliotheek. De fusie vormde een complexe puzzel voor het Antwerpse universiteitsbestuur. Samengevat kwam het erop neer dat de humane wetenschappen een plek kregen in de binnenstad, (bio)medische wetenschappen zouden georganiseerd worden op de UIA-campus in de nabijheid van het UZA en de overige wetenschapsopleidingen (Chemie, Biologie, Natuurkunde, Wiskunde en Informatica) werden op de RUCA-campus ondergebracht.¹⁵⁷⁷

Afbeelding 70: Nieuwbouw Diergeneeskunde (rechts), s.d.
(UArchief, Digitaal fotoarchief Vincent Jauniaux, Map Gebouwen, CDE)

¹⁵⁷⁵ Het betrof de toneelafdeling van het Koninklijk Vlaams Muziekconservatorium onder de artistieke leiding van Dora van der Groen en de Studio Herman Teirlinck; ‘Rector Verheyen vanaf 1 oktober voorzitter van Hogeschool Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (6 juni 2000), 23; ‘Kinsbergen vindt fusie noodzakelijk’, *Gazet van Antwerpen* (8 juni 2000), 26.

¹⁵⁷⁶ ‘Academie lonkt naar unief’, *Gazet van Antwerpen* (27 januari 2000), 14.

¹⁵⁷⁷ SIMON, ‘De UA-fusie organisatorisch bekeken’, 12.

Eerder vermelde initiatieven om deze relocatiebeweging te realiseren, waren de aankoop van bouwgrond door de UIA op de terreinen van de stadscampus, de verhuis van het rectoraat naar het stadscentrum en de plannen om de opleidingen aan de buitencampussen te herschikken, waarvoor de financiering in juni 1998 rond was. Er zou een nieuw academisch-medisch centrum van zeven verdiepingen komen in de buurt van het universitair ziekenhuis. Daarnaast lagen de plannen klaar om bepaalde UIA-opleidingen naar het RUCA te verplaatsen.¹⁵⁷⁸ In 1999 investeerde het RUCA eveneens veertig miljoen frank in een nieuwbouw voor de opleiding Diergeneeskunde op Campus Drie Eiken. De UIA betaalde zelfs gedeeltelijk mee, wat de toenemende integratie van de universitaire instellingen illustreert.¹⁵⁷⁹ De sociale dienst van het RUCA, die in september 2000 de uitbating van het UFSIA-studentenrestaurant Ten Prinshove overnam, is een volgend voorbeeld van de stapsgewijze eenmaking.¹⁵⁸⁰

Verder wilde het RUCA dat al zijn TEW-studenten een onderkomen zouden vinden in de binnenstad. Daarom vatte het in juni 2001 een grootschalig bouwproject aan op het Kipdorp: het Cornerhouse. Dit pand zou kantoorruimtes en een 25 appartementen bevatten.¹⁵⁸¹ Daarnaast kwam er tegenover de nieuw te bouwen UIA-campus (De Meerminne) het grootste studentenhome van Antwerpen. De residentie Peter Benoit telde 119 studio's, had een prijskaartje van tweehonderd miljoen frank en een voorziene oplevering tegen 2001. De architect opteerde voor studio's in plaats van de gebruikelijke studentenkamers, omdat de nieuwe generatie Antwerpse kotstudenten volgens hem meer persoonlijk comfort wensten.¹⁵⁸² In de universiteitssteden Leuven en Gent verkozen studenten dan weer om samen een huis te huren, naar de analogie met populaire sitcoms van het moment.¹⁵⁸³

Ook de UFSIA stak de spade in het zand om de toestroom van studenten te kunnen opvangen. In augustus 1999 verleende het College van Burgemeester en Schepenen een vergunning aan de instelling voor het optrekken van drie gebouwen op een terrein tussen de Kleine Kauwenberg, de Vekestraat en de Paardenmarkt. De UFSIA investeerde 440 miljoen frank in het project. Het centrale element binnen dit complex was een auditorium met zevenhonderd zitplaatsen. De grootste UFSIA-aula tot dan toe dateerde uit de jaren 1970 en had ruim driehonderd zitplaatsen, wat ontoereikend was voor het verwachte aantal TEW-studenten.¹⁵⁸⁴

¹⁵⁷⁸ 'Universiteit Antwerpen bouwt medisch complex', *Gazet van Antwerpen* (27 juni 1998), 1.

¹⁵⁷⁹ 'Universiteit Antwerpen staat voor belangrijk overgangsjaar', *Gazet van Antwerpen* (28 september 1999), 15; 'De UA in de steigers', *Universiteit Antwerpen*, 49 (september 2001), 21.

¹⁵⁸⁰ 'Om de maag van de student', *Gazet van Antwerpen* (1 september 2000), 21.

¹⁵⁸¹ 'Economiehuis en Cornerhouse krijgen gestalte op Kipdorp', *Gazet van Antwerpen* (11 juni 2001), 11.

¹⁵⁸² 'Kipdorp krijgt in 2001 grootste studentenhome', *Gazet van Antwerpen* (19 juni 1999), 12.

¹⁵⁸³ 'Antwerpse student verkiest tegenwoordig luxueus 'kot'', *Gazet van Antwerpen* (15 september 2001), 24.

¹⁵⁸⁴ 'Ufsia investeert 440 miljoen in auditorium met 700 zitjes', *Gazet van Antwerpen* (20 augustus 1999), 1, 11; 'Ufsia bouwt open auditorium voor zevenhonderd studenten', *Gazet van Antwerpen* (8 december 1999), 22; 'Bouwvallers werken tegen klok aan nieuwe aula van universiteit', *Gazet van Antwerpen* (16 februari 2001), 27.

De plechtige opening van het auditorium vond plaats op 13 februari 2002 en kreeg de naam Aula Rector Dhanis als ode aan de grondlegger van de UFSIA.¹⁵⁸⁵

*Afbeelding 71: Opening Aula Rector Dhanis, 13 februari 2002
(UArchief, Fotoarchief, nr. 40 21 0001211 9)*

De universiteitsbibliotheek aan de Prinsstraat was twintig jaar eerder uitgebreid, maar door de voorziene komst van grote aantallen boeken en studenten moest deze verder verruimen. In 1999 kon de universiteit dankzij de financiële steun van het provinciebestuur de aangrenzende gebouwen in de Venusstraat 21-33 overkopen van het grafisch bedrijf Photogravure de Schutter om er één grote centrale bibliotheek voor humane wetenschappen van te maken. De verbouwingen konden wel pas in 2003 aanvatten. De Antwerpse universitaire instellingen hadden al sinds 1972 hun bibliotheken beter op elkaar afgestemd. Dit proces bereikte een nieuwe mijlpaal in 1997 met de oprichting van de UA-Commissie Bibliotheekbeleid. De commissie focuste op bibliotheekautomatisering, een eengemaakte UA-catalogus, elektronische informatievoorziening, een gemeenschappelijke consultatie- en leenregeling voor alle Antwerpse universiteitsstudenten en het aanstellen van een externe vertegenwoordiger voor het Vlaams Overlegorgaan inzake Wetenschappelijk Bibliotheekwerk (VOWB). Voorafgaand aan de concrete eenwording van de Universiteit Antwerpen in de late jaren 1990 vormde de vergaande samenwerking tussen de bibliotheken een uitzondering op de regel.¹⁵⁸⁶

De voortschrijdende campusuitbreiding in het stadscentrum zorgde voor een transformatie van het uitzicht en de dynamiek van de buurt. Het vorige hoofdstuk vermeldde de klachten van buurtbewoners over de overlast die studenten veroorzaakten en de expansiedrift van de UFSIA. Met de groeiende studentenpopulatie namen deze ongemakken niet af. Anderzijds merkten de

¹⁵⁸⁵ ‘Unief sterker in de stad’, *Gazet van Antwerpen* (15 november 2001), 17; ‘Niets dan lof voor bonte aula’, *Gazet van Antwerpen* (14 februari 2002), 13.

¹⁵⁸⁶ ‘Universiteit Antwerpen bouwt medisch complex’, *Gazet van Antwerpen* (27 juni 1998), 1; ‘Reuzenbib aan Venusstraat’, *Gazet van Antwerpen* (30 april 1999), 13; ‘Unief groeit in binnenstad’, *Gazet van Antwerpen* (14 november 2000), 23; ANTWERPEN, Archief Rijkscommissaris Jan De Groof, Jaarverslagen UA 1997-1999, ‘Universiteit Antwerpen Verslag aan de Vlaamse Regering 1999 (versie 6/09/1999)’, 66-69.

lokale inwoners de aangename kanten op, waaronder het bruisende terrasleven en zoals een plaatselijke horeca-uitbater het verwoordde: “van een studentencafé kan je goed leven”. De keerzijde was dan wel dat de handelszaken zich steeds meer op de studentengemeenschap richtten. Zo waren er voldoende snackbars en kopiecentra, terwijl de een na de andere handelszaak de deuren sloot. De straten lagen er netjes bij, maar het ontbrak dan weer aan speelruimte voor kinderen.¹⁵⁸⁷

Conflicten tussen *town and gown* bestaan al zolang er universiteiten zijn.¹⁵⁸⁸ Om mogelijke verwickelingen verbonden aan een stijgende studentenconcentratie beter in te schatten, stelde de Universiteit Antwerpen in samenwerking met de stad Antwerpen een masterplan op van de verhuisbewegingen in de studentenbuurt, wat neerkwam op het gebied tussen de Italiëlei, de Minderbroedersrui, de Paardenmarkt en de Lange Nieuwstraat. Het Masterplan Campus Binnenstad focuste op de heraanleg van het openbaar domein en de verkeersveiligheid. Het wilde ook aandacht hebben voor socioculturele aspecten. Het universiteitsbestuur en schepen van Stadsontwikkeling Ann Coolsaet (VLD, °1971) trachtten van de wijk een nieuw ‘Quartier Latin’ te maken waar het voor toevallige passanten meteen duidelijk was dat ze zich in een universiteitsstad bevonden. Ze vond dat Antwerpen van zijn hoger onderwijs een troef moest maken, zoals de stad al deed met de diamant- en de havenindustrie. De nodige ingrepen konden betaald worden met het Stadsvernieuwingsfonds en door private partners die mee wilden investeren in bijvoorbeeld publieke parking. In december 2001 riep de Universiteit Antwerpen het jaar 2004 alvast uit tot het jaar van de student en in 2002 maakte de UFSIA werk van een buurtgroep om de wijk beter voor te bereiden op de snelgroeiende studentenbevolking. Daarnaast organiseerde ze een colloquium over de rol van de universiteit in de stad.¹⁵⁸⁹

¹⁵⁸⁷ ‘Met studenten leer je leven’, *Gazet van Antwerpen* (6 mei 2003), 16-18; “In studentenwijk voert jeugd het hoge woord”, *Gazet van Antwerpen* (7 mei 2003), 14.

¹⁵⁸⁸ WACHELDER, ‘De Universiteit en de stad, 1800-2000’, 126.

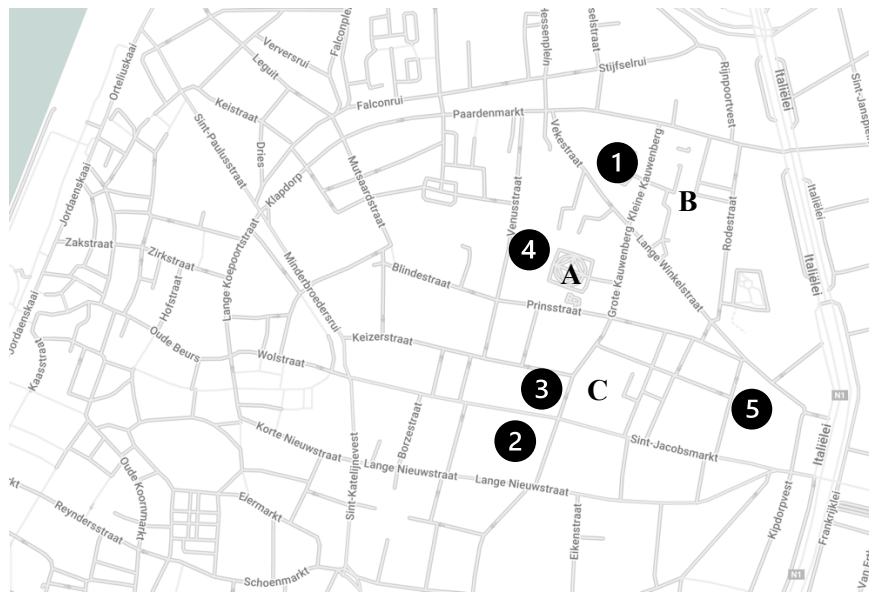
¹⁵⁸⁹ ‘De UA in de steigers’, *Universiteit Antwerpen*, 49 (september 2001), 18-22; ‘Ufsia-buurt moet campus worden’, *Gazet van Antwerpen* (25 oktober 2001), 14; ‘Unief sterker in de stad’, *Gazet van Antwerpen* (15 november 2001), 17; ‘2004 is jaar van de student’, *Gazet van Antwerpen* (1 december 2001), 20; ‘Rector-voorzitter Francis van Loon: “Ik droom van een nieuw Quartier Latin”’, *Gazet van Antwerpen* (23 september 2003), 56; ‘Universiteitswerf breidt verder uit’, *Gazet van Antwerpen* (23 augustus 2004), 17; ANTWERPEN, FelixArchief, *Archieven van de stad Antwerpen*, Gemeenteraadszittingen - maandag 16 september 2002, 29; Relocatiebeleid van de Antwerpse universiteit; Ibidem, Gemeentebld nr. 14 – Zitting van dinsdag 17 september 2002, 14; Relocatiebeleid van de Antwerpse universiteit.

Afbeelding 72: Universiteitscampus in stadscentrum, jaren 1990-2000
(FelixArchief, nr. 1556#398)

Meer dan het RUCA en de UIA bevond de UFSIA zich in een dichtbevolkte stedelijke omgeving, wat uitdagingen met zich meebracht en een nauwere samenwerking met de lokale overheid vereiste. De band tussen universiteit en stad gaat namelijk verder dan de fysieke ruimte die de instelling inneemt en de aanwezigheid van een academische gemeenschap. Elke universiteit draagt een zekere verantwoordelijkheid voor haar omgeving. Het vervullen van deze maatschappelijke rol omvat tegelijk een reeks van opportuniteiten. De Britse sociale wetenschappers John Goddard en Paul Vallance stelden in *The university and the city* (2013) vast dat wanneer een universiteit een lokale meerwaarde genereert, deze doorgaans minder tegenwind ervaart van omwonenden, bijvoorbeeld wanneer ze verder expandeert. Vervolgens speelt de buurt waarin de universiteit zich situeert een centrale rol in haar imago. De UFSIA had er met andere woorden enkel maar baat bij om zich naast de eigen campus te engageren voor een aangename en aantrekkelijke leefomgeving.¹⁵⁹⁰

¹⁵⁹⁰ GODDARD en VALLANCE, *The University and the City*, 10-12; DEN HEIJER en MAGDANIEL, 'Campus-City Relations: Past, Present, and Future', 439; DE BLESER en BUNTIX, *Antwerpen, studentenstad?*, 1-7.

Legende

1. Grote Aula
Kauwenberg
 2. De Meerminnee
 3. TEW-RUCA
 4. Nieuwe bibliotheek
 5. Grauwzusters
- A. Campus Prinsstraat
B. Campus Rodestraat
C. Brantijser

Afbeelding 73: Relocatedossier zoals het in november 2000 op tafel lag ('Unief groeit in binnenstad', *Gazet van Antwerpen* (14 november 2000), 23)

3.3 Het Fusieakkoord

De realisatie van de onmogelijk geachte eenmaking van de Antwerpse TEW-faculteiten toonde aan dat toegevingen ten aanzien van de institutionele identiteit niet onoverkomelijk waren en dat verdere stappen richting een volledige fusie onafwendbaar waren. Zoals eerder aan bod kwam, lag een reeks van interne en externe factoren aan de basis van deze kentering. Een eerste drijfveer was het opheffen van de politieke rem op de uitbreiding van de onderwijsbevoegdheid. Na de erkenning van de Universiteit Antwerpen als confederale universiteit en de eenmaking van TEW beloofde onderwijsminister Vanderpoorten de instelling met een beperkt aantal nieuwe opleidingen (cf. *supra*). De Vlaamse overheid bleef een volledige fusie echter vooropstellen als het te bereiken einddoel.¹⁵⁹¹ Dit leek bovendien almaar noodzakelijker door de almaar heviger concurrentie tussen Vlaamse universiteiten. De Universiteit Antwerpen diende uit te groeien tot een competitief kenniscentrum om zich als sterke speler staande te kunnen houden in het Vlaamse en internationale academische landschap.¹⁵⁹²

Binnen de context van voortschrijdende Europese integratie vormde zich eveneens een beleid dat het universiteitswezen binnen Europa meer wilde uniformiseren. De factor die de Antwerpse instellingen het meest richting fusiegesprekken duwde, was de nakende implementatie van de BaMa-structuur en alles wat daarmee samenhing. Binnen de confederale Universiteit Antwerpen waren de UFSIA en het RUCA in eerste instantie verantwoordelijk voor de eerste twee kandidaatsjaren. De UIA stond in voor de twee licentiaatsjaren. De nieuwe bacheloropleiding bestond echter uit drie jaren en een master uit een of twee jaren. Hoe moesten

¹⁵⁹¹ 'Vanderpoorten sust rectoren Antwerpse universiteiten', *Gazet van Antwerpen* (13 oktober 2001), 20; 'Wanneer zal de netoverschrijdende eenmaking als voldoende worden beoordeeld?', *Gazet van Antwerpen* (15 oktober 2001), 12.

¹⁵⁹² ANTWERPEN, UArchief, 1000707, Interview Freddy Adams (17 oktober 2022).

de Antwerpse instellingen dit oplossen binnen hun bestaande structuur? Daarmee samengaan zou een totaal nieuw financieringsmodel worden ingevoerd en de accreditering kwam eraan.¹⁵⁹³

Het confederale model was bovendien een constructie die voor de buitenwereld, bijvoorbeeld voor externe geldschieters en potentiële studenten, moeilijk te vatten was en dus niet in het voordeel speelde van de instelling. Ook intern klonken er steeds meer stemmen om een volledige fusie te overwegen, niet enkel uit praktische overwegingen, maar ook omdat er doorheen de jaren een mentaliteitsverandering plaatsvond door de aanhoudende secularisering en ontzuiling (cf. *supra*).

Het universiteitsbestuur van het RUCA en de UIA was al overtuigd dat eenmaking de enige weg vooruit was. Na de millenniumwisseling groeide ook binnen de UFSIA het besef dat ze stapsgewijs afstand zouden moeten doen van de confederale structuur als reddingsboei voor hun autonomie.¹⁵⁹⁴ Eerder kwam aan bod dat Walter Nonneman een memorandum aan Verheyen overhandigde bij diens aanstelling als rector-voorzitter waarin hij tijd vroeg om de weerstand binnen de UFSIA tegen een volledige fusie af te zwakken (cf. *supra*). Toen Nonneman in 2000 het voorzitterschap van de Algemene Vergadering overnam, wilde hij op twee jaar tijd het eenmakingsproces rondkrijgen. Hij stelde hiervoor een plan op dat hij eerst voorlegde aan pater Mark Rotsaert. Deze ging voorzichtig akkoord. Vervolgens sprak de voorzitter de gemandateerden van de UFSIA aan om hen te wijzen op de urgentie om over te gaan tot een ‘diepere integratie’ – hij nam bewust het beladen woord ‘fusie’ niet in de mond. De AV bestond namelijk voor de helft uit gemandateerden: jezuïeten en leden die zij coöpteerden. Onder hen leefde de bezorgdheid dat de eenwording een aanzienlijke impact zou hebben op hun carrière en op de diepewortelde jezuïetentraditie. Nonneman begon zijn betoog door aan te geven dat de confederale structuur een onomkeerbare evolutie in gang had gezet. De integratie werd verder gevoed door de Europeanisering van het universiteitswezen, de toenemende secularisering, de Vlaamse politiek die de interuniversitaire competitie aanscherpte en door de interne druk die de eengemaakte Antwerpse faculteiten op de andere begonnen uit te oefenen. Het verdedigen van de eigen autonomie bleek volgens Nonneman stilaan onhoudbaar, omdat de UFSIA dreigde in een vacuüm te raken.¹⁵⁹⁵

Na zijn argumentatie te hebben uiteengezet, trachtte de voorzitter de gemoederen te bedaren door twee voorstellen te doen die het mogelijk moesten maken de jezuïetentraditie te continueren. Hij noemde dit een dubbele proactieve strategie. Het ene luik bestond erin het jezuïetengedachtengoed te integreren binnen de Universiteit Antwerpen. Dit kon op verschillende manieren. Het tweede deel van de strategie was de creatie van een autonoom ‘denkcentrum’, een multidisciplinair instituut dat in los verband zou staan met de UA en niet

¹⁵⁹³ ‘Fusie UA: de regenbooguniversiteit wordt realiteit’, *Universiteit Antwerpen*, 53 (september-november 2002), 4; DEWEGHE, ‘De Bologna-Verklaring’, 33.

¹⁵⁹⁴ ‘Universiteit Antwerpen staat voor belangrijk overgangsjaar’, *Gazet van Antwerpen* (28 september 1999), 15.

¹⁵⁹⁵ Privéarchief Walter Nonneman, Nota aan de gemandateerden: *Welke strategie ten aanzien van de UA?* (25 november 2000).

onderhevig zou zijn aan overheidsregulering.¹⁵⁹⁶ Nonneman stelde voor om de vlucht vooruit te nemen om zo maximaal hun belangen binnen het Universiteit Antwerpen-project te vrijwaren.¹⁵⁹⁷

"Ik ben ervan overtuigd dat we met een actieve en zelfs wat offensieve strategie veel meer overeen kunnen houden van ons oorspronkelijk project [de UFSIA] dan door een evolutieve, defensieve en eerder conservatieve houding. Die behoudsgezinde houding wordt hoe langer hoe minder verdedigbaar en keert zich meer en meer tegen ons – zowel extern als intern."

Nonneman was namelijk eerder in gesprek gegaan met de leken aan de UFSIA en stelde daarbij vast dat deze groep enerzijds een groot respect had voor het project dat de jezuiten hadden gerealiseerd, maar anderzijds onbegrip toonden voor het moeizame integratieproces. Daarnaast wilde hij niet deloyaal overkomen, waardoor hij zijn plannen ook transparant communiceerde naar kardinaal Godfried Danneels (1933-2019).¹⁵⁹⁸

De Algemene Vergadering volgde haar voorzitter en besloot op 23 januari 2001 om zich proactief op te stellen ten aanzien van een verdere integratie van de UFSIA in de Universiteit Antwerpen. Hiervoor richtte Nonneman vijf werkgroepen op met hemzelf als voorzitter die zich moesten buigen over de concrete uitvoering van de dubbelstrategie. Deze focusten onder meer op het studenten- en personeelsbeleid, alsook op het financiële, juridische en academische luik. De groepen bereikten in juli een memorandum dat vervolgens als vertrekpunt kon dienen voor de onderhandelingen met de andere instellingen. Op 3 juli verklaarde de AV zich bereid om de UFSIA volledig te laten opgaan in een unitaire Universiteit Antwerpen, een historisch moment. Het bestuur koppelde aan deze instemming wel vier voorwaarden: (1) Elke partner moest gelijk zijn wanneer ze in de rechtsopvolger stapten. Zo mocht geen instelling met structurele verliezen aan dit project beginnen; (2) De rechten en toekomstkansen van het personeel moesten volledig gevrijwaard worden; (3) De Universiteit Antwerpen diende eveneens ruime aandacht te hebben voor het welzijn van de studenten; (4) De nieuwe universiteit hoorde zowel inhoudelijk als institutioneel een invulling te geven aan het pluralisme. Ze moest met name 'actief-pluralistisch' zijn en er diende voldoende academische vrijheid te zijn voor het voeren van een 'filosofisch-religieus-ethisch discours'.¹⁵⁹⁹

¹⁵⁹⁶ Ibidem.

¹⁵⁹⁷ Privéarchief Walter Nonneman, Betoog tijdens de zitting van de Algemene Vergadering (januari 2001); Interview Walter Nonneman (12 januari 2023).

¹⁵⁹⁸ Ibidem.

¹⁵⁹⁹ ANTWERPEN, Archief Rijkscommissaris Jan De Groof, UFSIA Algemene Vergadering juli 2001-februari 2002, Algemene Vergadering 3 juli 2001: 'UFSIA-dubbelstrategie ten aanzien van de Universiteit Antwerpen'; 'Ufsia bereid over te gaan tot eenmaking', *Gazet van Antwerpen* (5 juli 2001), 1; TEGENBOS, 'Ufsia blijft niet bestaan als aparte katholieke universiteit', *De Standaard* (6 juli 2001), s.p.; TEGENBOS, 'Fusie Universiteit Antwerpen deze week voltooid', *De Standaard* (19 maart 2002); VAN GOETHEM red., *Antwerpen en de jezuiten (1562-2002)*, 5, 184.

Nonneman merkte als voorzitter van de Algemene Vergadering op dat de fusiegedachte voor de jezuïeten uiteindelijk verteerbaar was geworden door zijn voorstel om een bijkomend universitair centrum op te richten. Dit centrum diende de intellectuele traditie van de jezuïeten in Antwerpen verder te zetten en de UFSIA kon er de helft van haar vermogen naar kon overhevelen. De instelling had doorheen de jaren namelijk een aanzienlijk kapitaal verworven door gespaarde middelen strategisch te beleggen. Hierdoor was de financiële buffer van de instelling een stuk groter dan die van het RUCA of de UIA. Aangezien bij een fusie elke partner evenredig veel in de schaal moest leggen, zat de UFSIA dus met een beduidende surplus dat ze op die manier kon investeren in de consolidatie van haar traditie.¹⁶⁰⁰ Het vertaalde zich in een project met een internationale uitstraling, dat tegelijk diep verankerd zat in de lokale samenleving: het Universitair Centrum Sint-Ignatius (UCSIA). Dit multidisciplinair forum waarin academische reflecties over christelijke thema's plaatsvonden, werd uiteindelijk in februari 2002 opgericht en in de daaropvolgende jaren werkte het een strategie uit die het vervolgens in de praktijk bracht.¹⁶⁰¹ Ook rector-voorzitter en voormalig UFSIA-voorzitter Van Loon steunde dit initiatief omdat het de UFSIA toeliet om zich zo verder te integreren binnen de Universiteit Antwerpen, zonder daarbij haar 150-jarige geschiedenis verloren te laten gaan.¹⁶⁰²

De beslissing van de UFSIA was cruciaal. Enkel een eengemaakte Universiteit Antwerpen kon een geduchte concurrent zijn ten aanzien van de andere Vlaamse universiteiten die elkaar op dat moment aan het bekampen waren in de associatievorming met hogescholen.¹⁶⁰³ De voorziene invoering van de BaMa-structuur zou namelijk leiden tot een academisering van hogeschoolopleidingen van de tweede cyclus, waardoor de Vlaamse overheid de universiteiten en hogescholen er in 2001 toe bewoog om associaties met elkaar te vormen – zonder hiervoor eerst een wettelijk kader te scheppen.¹⁶⁰⁴ In Antwerpen bestond er sinds eind 1995 al het Samenwerkingsplatform Universiteit en Hogescholen Provincie Antwerpen (SUHOPA), een formele coöperatie tussen de Antwerpse universitaire instellingen en de hogescholen. Dit was binnen het Vlaamse academische landschap een unieke regeling die mogelijk inspirerend werkte voor minister Vanderpoorten.¹⁶⁰⁵ De Universiteit Antwerpen beoogde binnen de nieuwe associatievorming de handen in elkaar te slaan met de regionale hogescholen en richtte ook de blik naar Limburg en Mechelen.¹⁶⁰⁶ De KU Leuven ambieerde echter om associaties aan te gaan

¹⁶⁰⁰ Interview Walter Nonneman (12 januari 2023); Interview Carl Reyms (16 maart 2023); Interview Francis Van Loon (17 januari 2023); Interview André Van Poeck (10 februari 2023).

¹⁶⁰¹ 'Jezuïeten capituleren niet', *Gazet van Antwerpen* (16 september 2003), 8; UCSIA, *Werkingsverslag 2003-2005*; Interview Walter Nonneman (12 januari 2023).

¹⁶⁰² 'We palmen de binnenstad in', *Gazet van Antwerpen* (6 oktober 2001), 17; In 2002 vierden RUCA en UFSIA nog 150 jaar 'Universiteit Antwerpen', onder meer met de uitgave van een herdenkingspostzegel, cf. 'Antwerpse universiteit viert jubileum', *De Standaard* (4 februari 2002), 23.

¹⁶⁰³ 'Ufsia bereid over te gaan tot eenmaking', *Gazet van Antwerpen* (5 juli 2001), 1; TEGENBOS, 'Ufsia blijft niet bestaan als aparte katholieke universiteit', *De Standaard* (6 juli 2001), s.p.; TEGENBOS, 'Fusie Universiteit Antwerpen deze week voltooid', *De Standaard* (19 maart 2002), s.p.

¹⁶⁰⁴ 'De UA en de hogescholen richten samen nieuwe "faculteiten" op', *Universiteit Antwerpen*, 64 (2005), 8-9.

¹⁶⁰⁵ 'Aan de toekomst bouwen door muren te slopen', *Universiteit Antwerpen* (Themanummer AUHA, 2003), 5.

¹⁶⁰⁶ Interview Josse Van Steenberge (10 maart 2023).

met alle Vlaamse katholieke hogescholen, waaronder ook met die in de provincie Antwerpen. Rector Oosterlinck verklaarde namelijk in een interview met het studentenblad *Veto* dat als zijn universiteit zich enkel op de eigen regio had gericht, ze opgesloten zou worden in het Hageland – refererend naar de gelijkaardige uitspraak door oud-rector De Somer (cf. *supra*).¹⁶⁰⁷

Deze strategie verscherpte de interuniversitaire relaties, zeker toen de KUL enkele jaren later de voormalige Handelshogeschool Antwerpen – vanaf 2000 Lessius Antwerpen – die zich op een steenworp van de UFSIA-campus bevond, plande om te vormen tot economiefaculteit. Hierdoor zou de stad er opnieuw eentje bijkrijgen (cf. *infra*). Dit was tevens een ironische situatie aangezien toenmalig rector Dhanis in november 1968 met het toelaten van de meisjes van de Katholieke Handelshogeschool voor Juffrouwen tot de TEW-faculteit van de UFSIA, had verklaard: “Wij denken er niet aan ooit een associatie aan te gaan met een technisch instituut, laat staan zulk instituut te integreren in onze faculteiten.”¹⁶⁰⁸ UIA-rector Van Steenberge merkte in *De Standaard* op dat de komst van Leuven naar Antwerpen de verzuiling eerder consolideerde dan ontmantelde.¹⁶⁰⁹ Deze hogescholen onderhielden al jarenlang banden met de KUL, wat het partnerschap verklaarde.¹⁶¹⁰

Antwerpen bleef niet bij de pakken zitten. In juni kwamen drie hogescholen naar buiten met een intentieverklaring om een associatie met de Universiteit Antwerpen aan te gaan: de Karel de Grote Hogeschool van het vrije onderwijs, de Hogeschool Antwerpen die behoorde tot het officieel net en de Plantijn Hogeschool als provinciale instelling. De samenwerking oversteeg ideologische verschillen en respecteerde deze tegelijkertijd.¹⁶¹¹ Vervolgens raakte in augustus bekend dat de Hogere Zeevaartschool eveneens met de Antwerpse associatie in zee wilde gaan.¹⁶¹² Tijdens de plechtige academische opening van 4 oktober 2001 tekenden de vertegenwoordigers van deze vijf instellingen de *Missie van de Associatie Antwerpen*. Met deze verklaring engageerden ze zich om de onderwijskansen van haar studenten te vergroten, bijvoorbeeld door de invoering van schakelprogramma’s die meer bewegingsvrijheid boden bij het uitstippelen van individuele studietrajecten. Vervolgens wilden ze de krachten bundelen om zo het onderzoekspotentieel maximaal te ontwikkelen. De partners wilden samen uitgroeien tot een performant kenniscentrum dat zich afstemde op de regionale noden en zich tegelijk inbedde binnen de internationale context. De Universiteit Antwerpen en de hogescholen waren ook de

¹⁶⁰⁷ NOLLET en DE ROO, ‘Ik heb nooit een universiteit naar het leven gestaan, maar iedereen moet zijn plaats kennen’, *Veto* (20 mei 2019), s.p.

¹⁶⁰⁸ *De Nieuwe Gazet* (7 november 1968), s.p.

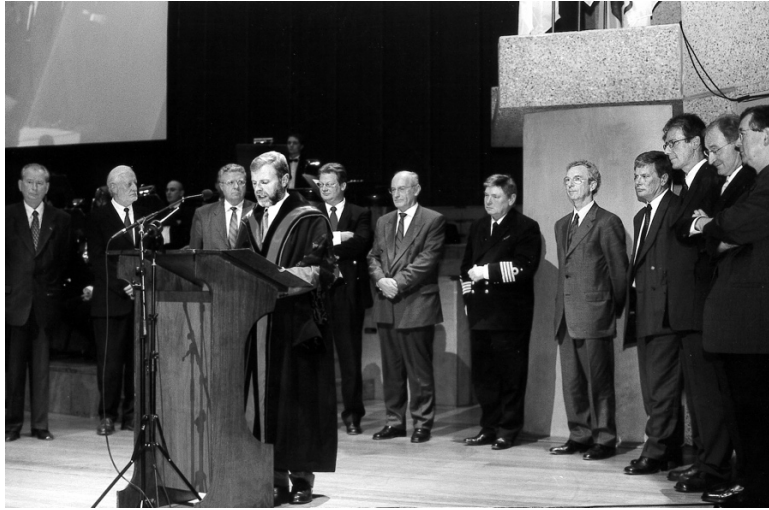
¹⁶⁰⁹ ‘UIA-rector Josse Van Steenberge boos op bisschoppen en KU Leuven’, *De Standaard* (12 juni 2001), 5.

¹⁶¹⁰ ANTWERPEN, UArchief, 1000707, Interview Freddy Adams (17 oktober 2022); Interview Josse Van Steenberge (10 maart 2023); Interview Jean Van Houtte (14 april 2022): Van Houtte gaf aan dat Tindemans eerder professor wilde worden aan de UFSIA, maar dit hem geweigerd werd. Hij werd vervolgens hoogleraar aan de KUL en speelde daarna de kaart van Leuven. Samen met zuster Aline Van Melkebeke zou hij ertoe bijdragen dat Lessius zich met Leuven verbond.

¹⁶¹¹ ‘Megaschool zo goed als klaar’, *Gazet van Antwerpen* (12 juni 2001), 8; ‘Provincie betreurt stap Lessius naar KU Leuven’, *Gazet van Antwerpen* (1 juni 2001), 14.

¹⁶¹² ‘Zeevaartschool in zee met unief’, *Gazet van Antwerpen* (17 augustus 2001), 1.

eersten die samen een academiejaar openden, een Belgische primeur. De associatie kreeg wel pas in 2003 de juridische vorm van een vzw.¹⁶¹³

Afbeelding 74: Ondertekening missieverklaring, 4 oktober 2001
(UArchief, Onedrive, 1974 (Opening academie))

Rector-voorzitter Van Loon verbaasde zich over de snelheid waarmee de associaties in 2001 tot stand kwamen. Hij vond ook dat dit voor Antwerpen net iets te vroeg kwam, aangezien de universiteit nog volop bezig was met haar overgang van een confederaal naar een diep geïntegreerd model. Van Loon geloofde wel in de stimulerende kracht van dergelijke samenwerking: “De universiteit van Antwerpen moet een begrip worden zoals de universiteit van Amsterdam. We moeten mondiaal denken, maar voor vele aspecten lokaal handelen. Samen zijn wij een kenniscentrum van 25.000 mensen die ten dienste staan van de hele regio.”¹⁶¹⁴ Hij wilde de associatie bovendien inzetten om het gemis van een universitaire ingenieursopleiding enigszins op te vangen door binnen de opleiding Industrieel Ingenieur aan de hogescholen een sterkere nadruk te leggen op onderzoek. Dit betekende nog niet dat deze studenten op het einde van de rit een universitair diploma behaalden.¹⁶¹⁵ Ook RUCA-rector Alain Verschoren onderschreef de voordelen van een verdere samenwerking met de hogescholen. Zo waren er ondertussen gesprekken aan de gang over de organisatie van een gemeenschappelijke voortgezette opleiding die toegankelijk moest zijn voor zowel universitaires Informatica en

¹⁶¹³ ANTWERPEN, Archief Rijkscommissaris Jan De Groof, AUHA, Beleidsplan – Statuten, ‘Missie van de Associatie Antwerpen’; Ibidem, U.A. Bestuurscollege 10:2003-12/2003, Bestuurscollege: zitting van 24 oktober 2003, ‘Statuten Vereniging zonder Winstoogmerk Associatie Universiteit & Hogescholen Antwerpen’; Ibidem, RUCA RvB 78: Raad van Beheer. Notulen van de vergadering dd. 22 september 1978, p. 35; ‘Gemeenschappelijke academische opening met ondertekening van de Missie van de Associatie Antwerpen’, *Universiteit Antwerpen*, 49 (september 2001), 24; ‘De “Associatie Universiteit & Hogescholen Antwerpen” opent het academiejaar’, *Universiteit Antwerpen*, 50 (december 2001), 23; ‘Aan de toekomst bouwen door muren te slopen’, *Universiteit Antwerpen* (2003), 4-8; ‘Nieuwe stap naar eengemaakte universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (26 augustus 2003), 12; ‘Associatie Antwerpen officieel van start’, *Gazet van Antwerpen* (2 september 2003), 6.

¹⁶¹⁴ ‘Antwerpse universiteit boos op Vanderpoorten’, *Gazet van Antwerpen* (11 oktober 2001), 1.

¹⁶¹⁵ ‘We palmen de binnenstad in’, *Gazet van Antwerpen* (6 oktober 2001), 17; ‘Wij willen niet neutraal zijn’, *dwars* (1 november 2001).

Scheikunde als industrieel ingenieurs.¹⁶¹⁶ Daar moest een kruisbestuiving plaatsvinden waarbij universiteitsstudenten bijleerden over de toepasbaarheid van hun kennis, terwijl de hogeschoolstudenten hun theoretische basis versterkten. Voormalig UIA-rector Freddy Adams getuigde in een later interview dat de technische opleidingen waar hij tijdens zijn mandaat altijd voor gepleit had een *no pasaran* waren voor de andere universiteiten. De latere inkanteling van de hogeschoolopleidingen van de tweede cyclus bood hiertoe alsnog mogelijkheden (cf. *infra*).¹⁶¹⁷

Onderwijsminister Marleen Vanderpoorten nam de missieverklaring in ontvangst. Ze feliciteerde de Scheldestad met haar pioniersrol, maar maakte geen beloftes over een verdere uitbreiding van de opleidingsmogelijkheden aan de Universiteit Antwerpen. Dergelijke verruiming kon er voor haar pas komen wanneer de fusie rond was. De gevraagde licenties Geschiedenis, Wijsbegeerte en Toegepaste Biologische Wetenschappen, gingen volgens haar bovendien verder dan waar ooit sprake van was. De rectoren verweten de minister dat ze Gent en Leuven voortrok, aangezien de Universiteit Antwerpen op vlak van studentenaantallen de op twee na grootste Vlaamse universiteit was, terwijl ze slechts over een derde van de onderwijsbevoegdheid van haar concullega's beschikte. Vanderpoorten repliceerde omzichtig dat haar beleid enkel vertrok vanuit het streven om de universitaire politiek vanuit een Europees en internationaal kader te benaderen.¹⁶¹⁸ Van Loon reageerde later dat de weigerachtige houding van de minister deel uitmaakte van het politieke spel, waarbij een verschil bestond tussen wat er binnenkamers gebeurde en wat naar buiten gecommuniceerd werd.¹⁶¹⁹

De Antwerpse academische overheden wisten maar al te goed dat ze enkel na een voltooide eenmaking op gelijke voet zouden staan met de volledige universiteiten. Verschoren had bij zijn verkiezing als RUCA-rector in mei 2001 al duidelijk aangegeven dat de verdere integratie van zijn instelling binnen de Universiteit Antwerpen zijn voornaamste prioriteit was.¹⁶²⁰ In het Antwerpse universiteitsblad verklaarde hij: “Als ik niet de laatste RUCA-rector ben, zal ik hebben gefaald.” In afwachting wilde hij zich profileren als rector van een UA-component. Verschoren geloofde niet dat zijn instelling gedoemd was te verdwijnen. Ze zou volgens hem juist deel uitmaken van een levenskrachtig geheel, opgebouwd uit de beste elementen van elk systeem. De rector had al ervaring met fusieoperaties door de eenwording van de faculteit Wetenschappen. Hij gaf aan de verdere integratie te willen aanpakken met een gelijkaardige werkwijze, namelijk door bij elk dossier naar de verschillende standpunten te luisteren en daarbij geen compromis na te streven, maar eerder een op argumenten gebaseerde consensus.

¹⁶¹⁶ ‘Eigenlijk word ik rector van een UA-component’, *Universiteit Antwerpen*, 49 (september 2001), 23.

¹⁶¹⁷ ANTWERPEN, UArchief, 1000707, Interview Freddy Adams (17 oktober 2022), minuut 63.

¹⁶¹⁸ ‘Universiteit en hogescholen gaan samen academiejaar in’, *Gazet van Antwerpen* (5 oktober 2001), 19; ‘We palmen de binnenstad in’, *Gazet van Antwerpen* (6 oktober 2001), 17; VAN STEENBERGE, ‘Associëren op zijn Antwerps’, 34-36; ‘Antwerpse universiteit boos op Vanderpoorten’, *Gazet van Antwerpen* (11 oktober 2001), 1. ‘Vanderpoorten sust rectoren Antwerpse universiteiten’, *Gazet van Antwerpen* (13 oktober 2001), 20; ‘Wanneer zal de netoverschrijdende eenmaking als voldoende worden beoordeeld?’, *Gazet van Antwerpen* (15 oktober 2001), 12.

¹⁶¹⁹ ‘Wij willen niet neutraal zijn’, *dwars* (1 november 2001).

¹⁶²⁰ ‘Wiskundeprof Verschoren rector van RUCA’, *Gazet van Antwerpen* (17 mei 2001), 13.

Daarbij mochten de onderhandelaars niet langer toegeven aan conservatieve reflexen. Ze dienden zich volgens Verschoren open te stellen voor verandering.¹⁶²¹ De studentengemeenschap gaf in november 2001 in elk geval het goede voorbeeld met de lancering van het maandelijks, gratis, onafhankelijke en thematische blad *dwars*. Het profileerde zich als het eerste, enige én kritische studentenblad van de Universiteit Antwerpen. De eerste editie stond in het teken van de Antwerpse eenmaking en de impact ervan op de studenten. Nadat het universiteitsbestuur eerder in 1995 een aanvraag tot oprichting van dergelijke periodiek had afwezen, keurde het ze deze keer wel goed en sponsorde het eveneens de werkingskosten.¹⁶²²

Na een reeks van overlegmomenten waarbij systematisch voorstellen werden besproken, kwamen de onderhandelingspartners op 18 december 2001 opnieuw bijeen om een globale tekst over de fusieoperatie te behandelen. Dit document bevatte voorstellen voor de rechtsvorm en de bestuursstructuur van de universiteit en over haar relatie met de studenten. De grootste moeilijkheid bleef de samenvoeging van de administratieve diensten, die ertoe zou leiden dat het merendeel van de ondersteunende personeelsleden een ander takenpakket kreeg. Daarnaast waren de personeelsstatuten van de drie instellingen erg verschillend, waardoor het niet vanzelfsprekend was om deze op elkaar af te stemmen. Doordat personeelsleden die de overstap naar het UA-statuut weigerden in principe de regeling van hun voorgaande instelling behielden, zorgde dit er eveneens voor dat de benamingen RUCA, UFSIA en UIA na de fusie niet definitief zouden verdwijnen. Het nieuwe statuut zou namelijk niet het beste uit elke oude regeling overnemen, aangezien dit financieel onhaalbaar was. Dit zorgde tijdelijk wel voor een gecompliceerde situatie waarbij personeelsleden binnen eenzelfde structuur gebonden konden zijn aan verschillende regels.¹⁶²³ Een volgend vraagstuk betrof de concrete invulling van het pluralisme als ideologische signatuur. De academische overheden trachtten een universiteit te creëren die de verzuiling oversteeg, zonder daarbij verscheidenheid weg te vlakken onder de noemer van neutraliteit. Ze wilden actief aandacht besteden aan ethiek en levensbeschouwing, wat een hachelijke evenwichtsoefening was.

De rectoren streefden ernaar de fusiebesprekingen af te ronden tegen Pasen 2002, waarna de verschillende instellingen zich konden beraden over het voorstel. Tijdens deze interne besprekingen werd uiteindelijk een voldoende groot draagvlak bereikt. De Algemene Vergadering van de UFSIA en de Raad Universiteit Antwerpen keurden het fusieakkoord op 5

¹⁶²¹ ‘Eigenlijk word ik rector van een UA-component’, *Universiteit Antwerpen*, 49 (september 2001), 23.

¹⁶²² ‘Studentenblad ‘dwars’ wil zo nodig kritiek geven op unief’, *Gazet van Antwerpen* (16 november 2001), 16; DE VliegERE, ‘dwars wordt 18, een terugblik’, *dwars* (22 november 2018).

¹⁶²³ ‘We palmen de binnenstad in’, *Gazet van Antwerpen* (6 oktober 2001), 17; ‘Wij willen niet neutraal zijn’, *dwars* (1 november 2001); DE LAET, ‘Eengemaakte Antwerpse universiteit neemt vaste vorm aan’, *De Standaard* (3 oktober 2002), 5; ANTWERPEN, Archief Rijkscommissaris Jan De Groof, Fusie UA Map 0-1: Voorbereiding Fusie en Basisdocumenten, ‘Enkele aspecten i.v.m. de fusie-operatie ‘Universiteit Antwerpen’’, 15 december 2001; SIMON, ‘De UA-fusie organisatorisch bekeken’, 13, 15.

juli 2002 als laatste goed. Later die dag ondertekenden de rector-voorzitter, de drie rectoren en Helma De Smedt als beheerder van de UFSIA de oprichtingsovereenkomst.¹⁶²⁴

Afbeelding 75: Ondertekening fusieakkoord, 5 juli 2002
(UArchief, Onedrive, 1976 (UA-één))

De opdrachtverklaring bepaalde dat de Universiteit Antwerpen een actief pluralistische, autonoom openbare universiteit zou worden. Daarbij verdween de eigenheid en zienswijze van de fusiepartners niet, maar ze kregen een plaats in een omvangrijker geheel. Het pluralisme moest van de UA een ‘regenbooguniversiteit’ maken waar alle meningen welkom waren. In lijn met het strategisch plan van Nonneman (cf. *supra*), zou aan de universiteit het Centrum Pieter Gillis (CPG) worden opgericht. Daar kon worden gereflecteerd over levensbeschouwelijke vragen. Het centrum zou ook verantwoordelijk zijn voor het voorzien van een verplicht levensbeschouwelijk vakkenpakket in alle basisopleidingen, wat tegen de zin van sommige faculteiten was. Nonneman meende dat het ontbreken van ideologie of de aanwezigheid van slechts één levensbeschouwing in toenemende mate een intellectuele beperking vormde.¹⁶²⁵ Ook UIA-emeritus en filosoof Ludo Abicht (°1936) stelde dat passief pluralisme of neutraliteit wel een garantie voor rust en vrede was, maar eveneens een verarming omdat er geen confrontatie ontstond met andersdenkenden. “Wie geen kleur bekent, is een grijze muis.” De Universiteit Antwerpen vormde volgens Abicht een fascinerend experiment waarin de diversiteit van de stad weerspiegeld werd.¹⁶²⁶ De Universiteit Antwerpen moest zelf inzetten

¹⁶²⁴ ‘Wij willen niet neutraal zijn’, *dwars* (1 november 2001); ‘RUCA keurt geplande fusie Antwerpse Universiteit goed’, *Gazet van Antwerpen* (30 mei 2002), 13; ‘Vrijdag één Antwerpse unief’, *Gazet van Antwerpen* (4 juli 2002), 1; Vlaams Parlement, Stuk 1322 – n.1 (26 september 2002), Voorstel van decreet houdende bepalingen tot de oprichting van een Universiteit Antwerpen en tot wijziging van het decreet van 22 december 1995 houdende wijziging van diverse decreten met betrekking tot de Universiteit Antwerpen; SIMON, ‘De UA-fusie organisatorisch bekeken’, 12; VAN GOETHEM red., *Antwerpen en de jezuiteten (1562-2002)*, 184.

¹⁶²⁵ ‘Kritisch bekeken’, *Gazet van Antwerpen* (6 juli 2002), 2; ‘UFSIA & RUCA: 150 jaar geschiedenis, maar de toekomst heet UA’, *Universiteit Antwerpen*, 51 (maart-mei 2002), 13; ‘De UA in volle fusie’, *Universiteit Antwerpen*, 59 (maart-mei 2004), 5; DE WIT en VINCKEN, ‘Bloempot, biechtvader, bedrijfsleider’, *dwars* (14 februari 2008).

¹⁶²⁶ ‘Eén Antwerpse unief’, *Gazet van Antwerpen* (13 september 2003), 4.

op een duidelijke omschrijving van wat ze onder ‘pluralisme’ verstond, aangezien het een containerbegrip met meerdere, veranderende betekenissen was (cf. *supra*). Historica Els Witte stelde dat het pluralisme binnen de Vlaamse universitaire context betrekking had op de samenstelling van de bestuursorganen, de ideologische inhoud van de colleges en cursussen, de rechten van de studenten, en dergelijke meer. Elke instelling die zichzelf als pluralistisch profileerde, gaf haar eigen invulling aan het concept.¹⁶²⁷

De Universiteit Antwerpen wilde enerzijds bouwen aan een internationale reputatie als kenniscentrum voor grensverleggend, multidisciplinair onderzoek en innovatief onderwijs. Anderzijds trachtte ze zich te karakteriseren als een dynamische regionale speler door mee te werken aan een open, democratische en multiculturele samenleving. Daarvoor stelde het universiteitsbestuur zichzelf de opdracht blijvend in te zetten op de opvang en begeleiding van studenten met bijzondere aandacht voor kwetsbare jongeren, een gelijkenkansenbeleid te voeren en zich in te bedden in het stedelijk weefsel, met oog voor de leefbaarheid rondom de campussen.¹⁶²⁸

De beoogde bestuursstructuur ging uit van het subsidiariteitsbeginsel en voorzag een democratische vertegenwoordiging van personeel en studenten.¹⁶²⁹ Het voorziene organogram vertrok vanuit een *bottom-up*-aanpak zodat de inspraak van alle betrokkenen werd gegarandeerd.¹⁶³⁰ Het zag er als volgt uit: aan het hoofd van de universiteit stond de rector. De Raad van Bestuur bestond uit 25 leden, waarbij per instelling een plaats voor de *founding fathers* werd gereserveerd. Voor de UIA ging dit zijte naar de Antwerpse gouverneur, voor het RUCA naar de Vlaamse minister van onderwijs en voor de UFSIA koos de Sociëteit een lid. Op die manier wilde de universiteit haar verleden niet verloochenen. De Raad van Bestuur boog zich in de eerste plaats over het vastleggen van de richtlijnen voor de goede werking van de kerntaken academisch onderwijs, wetenschappelijk onderzoek en maatschappelijke dienstverlening. Vervolgens was er het Bestuurscollege als kloppend hart van de instelling en samengesteld uit negen leden (rector, voorzitters van onderwijs-, onderzoeks- en dienstverleningsraad, de algemeen beheerder, de vertegenwoordigers van de diverse geledingen). Het was verantwoordelijk voor de dagelijkse werking van de universiteit, waarbij het de algemene beleidslijnen van de Raad van Bestuur vertaalde in de praktijk. Tussen de twee bestond dan ook een constante wisselwerking. Daarnaast vormden de algemeen beheerder en de beheerder samen een College van Beheer dat belast werd met het administratieve, technische, financiële en sociale beheer van de universiteit. Bijkomend was er een Hoge Raad waar externe partners het universiteitsbestuur adviseerden, en ook het College van Decanen fungeerde als adviesorgaan. Aangezien de decanen niet in de Raad van Bestuur of het

¹⁶²⁷ WITTE, *Tussen pluralisme en optimalisatie*, 109, 112.

¹⁶²⁸ VAN GOETHEM red., *Antwerpen en de jezuiten (1562-2002)*, 184.

¹⁶²⁹ Het subsidiariteitsprincipe stelde dat alle zaken die door een lager bestuursniveau konden worden verricht, niet door het hoger bestuursniveau werden ter hand genomen (cf. Documenten Vlaams Parlement, Stuk 1322 – n. 1 (26 september 2002), Voorstel van decreet houdende bepalingen tot de oprichting van een Universiteit Antwerpen en tot wijziging van het decreet van 22 december 1995 houdende wijziging van diverse decreten met betrekking tot de Universiteit Antwerpen, 4.)

¹⁶³⁰ SIMON, ‘De UA-fusie organisatorisch bekeken’, 17.

Bestuurscollege zetelden, kregen ze door dit college inspraak. De Onderwijsraad, Onderzoeksraad en de Raad voor Wetenschappelijke en Maatschappelijke Dienstverlening waren verantwoordelijk voor de supervisie van alle onderwijs-, onderzoeks-, en dienstverlenende activiteiten. De verantwoordelijkheid hierover zou in de beginfase bij de voormalige rectoren terecht komen, die zo de eerste feitelijke vicerectoren werden.¹⁶³¹ Maar al in 2004 gingen deze mandaten naar nieuwe gezichten (cf. *infra*).¹⁶³² De invulling van de bestuursorganen hield rekening met het evenwicht tussen de drie instellingen. Tijdens de opening van het eerste academiejaar gaf Van Loon aan dat dit in eerste instantie een overgangsmaatregel was die vertrouwen moest wekken. Tegen het einde van zijn mandaat in 2008 mocht het evenwicht niet langer een rol spelen.¹⁶³³

Rector-voorzitter Van Loon bekende nadien in de pers dat hij aan het begin van 2002 er nog niet in geloofde dat de partners in juli al het fusieakkoord zouden ondertekenen. Hij gaf aan dat de eenmaking in een stroomversnelling was geraakt door de wil van de drie instellingen om in de toekomst een grotere academische en maatschappelijke meerwaarde te realiseren. Anders zouden ze enkel verwateren ten aanzien van de grote universiteiten tegen wie ze niet konden concurreren, zeker niet in Europees verband. “Nu kunnen we krachtiger van ons laten horen. Naar de minister zullen we met één besliste stem spreken.” De Universiteit Antwerpen zou meer studenten kunnen aantrekken door te beschikken over een duidelijker profiel en de mogelijkheid te krijgen haar opleidingsaanbod uit te breiden. Er lagen volgens Van Loon geen monetaire redenen aan de basis van de eenwording. De drie partners waren financieel gezond en ze werkten al met een gedeelde enveloppe. Zo diende er geen personeel af te vloeien. Door alle administratieve diensten samen te brengen, zou er wel meer budget vrijkomen om meer te doen met dezelfde middelen.¹⁶³⁴ Van Loon beschreef de fusie in een interview als een huwelijk waar onvermijdelijk problemen zouden opduiken die je anders niet zou hebben gehad, maar dat hoefde een diep en duurzaam geluk niet in de weg te staan.¹⁶³⁵

¹⁶³¹ ‘De vier voorzitters’, *Universiteit Antwerpen*, 60 (juni-augustus 2004), 19; Documenten Vlaams Parlement, Stuk 1322 – n. 1 (26 september 2002), Voorstel van decreet houdende bepalingen tot de oprichting van een Universiteit Antwerpen en tot wijziging van het decreet van 22 december 1995 houdende wijziging van diverse decreten met betrekking tot de Universiteit Antwerpen, 4-8; SIMON, ‘De UA-fusie organisatorisch bekeken’, 16.

¹⁶³² Interview Josse Van Steenberge (10 maart 2023); Interview Carl Reyne (16 maart 2023).

¹⁶³³ DE LAET, ‘Eengemaakte Antwerpse universiteit neemt vaste vorm aan’, *De Standaard* (3 oktober 2002), 5.

¹⁶³⁴ ‘Meer met zelfde middelen’, *Gazet van Antwerpen* (6 juli 2002), 4; ‘Assistenten: “Kloof theorie en praktijk”’, *Gazet van Antwerpen* (6 juli 2002), 4.

¹⁶³⁵ ‘Fusie UA: de regenbooguniversiteit wordt realiteit’, *Universiteit Antwerpen*, 53 (september-november 2002), 4.

Afbeelding 76: Festiviteiten rond de laatste honderd dagen van de UFSIA
(UArchief, Digitaal fotoarchief Vincent Jauniaux, Map Foto's UFSIA - Poriau, Laatste 100 dagenavond)

3.4 Het Structuurdecreet

De eenmaking zou pas definitief zijn wanneer deze wettelijk werd vastgelegd. Het was nu aan de minister om op basis van dit protocol een nieuw decreet voor de Universiteit Antwerpen op te stellen. De instellingen bepaalden dat ze het fusieakkoord opnieuw konden intrekken wanneer het decreet er niet voor het einde van de legislatuur van het Vlaamse Parlement kwam en de wetgever mocht geen significante inhoudelijke wijzingen doorvoeren. Alleen de UFSIA kon zichzelf als vrije instelling ontbinden. Daarbij zou ze als privaatrechtelijke rechtspersoon opgaan in een publiekrechtelijke. Voor de opheffing van de UIA moest de wet tot oprichting van deze instelling geschrapt worden en voor het RUCA diende het Vlaamse parlement eerst een decreet goed te keuren. Aangezien de politiek zelf al jarenlang vragende partij was voor deze fusie, verwachtten de Antwerpse instellingen ditmaal geen tegenwind.¹⁶³⁶

Een werkgroep van zes personen, twee per instelling, met Francis Van Loon als voorzitter, ging aan de slag met het voorstel van decreet om de universiteit Antwerpen op te richten. Nonneman had hiervoor eerder een eerste draft aangeleverd.¹⁶³⁷ Vervolgens werd het voorstel op 26 september 2002 ingediend door de Antwerpse parlementsleden Robert Voorhamme (SPA), Wivina Demeester (CD&V), Herman Lauwers (VU), Marc van den Abeelen (VLD, °1945) en Jo Vermeulen (Agalev, °1953). In de toelichting reikten ze een reeks van argumenten aan waarom de eenmaking er moest komen, grotendeels gekaderd binnen de veranderende context door de implementatie van de Sorbonne- en Bolognaverklaring. Het voortbestaan van drie autonome, beperkte instellingen in dezelfde stad bleef hierdoor niet langer te handhaven.

¹⁶³⁶ 'Driemaal één is één', *De Standaard* (6 juli 2002), 3; 'Fusie UA: de regenbooguniversiteit wordt realiteit', *Universiteit Antwerpen*, 53 (september-november 2002), 3-6; 'Driemaal verticaal, eenmaal horizontaal', *Universiteit Antwerpen*, 56 (juni-augustus 2003), 18-19.

¹⁶³⁷ Interview Francis Van Loon (17 januari 2023); Interview Bart Heijnen (6 maart 2023); Interview Walter Nonneman (12 januari 2023).

Artikel 26 somde de opleidingen op die de Universiteit Antwerpen zou mogen aanbieden. Deze bevatte onder meer de gevraagde licentiaten in Geschiedenis, Wijsbegeerte, Onderwijskunde en Toegepaste Biologische Wetenschappen, maar maakte geen vermelding van een licentiaat voor Diergeneeskunde of de opleiding Burgerlijk Ingenieur.¹⁶³⁸ Daarmee samenhangend dienden dezelfde politici een voorstel van bijzonder decreet in om het RUCA te ontbinden en de Vlaamse overheid haar bevoegdheid over het universitair onderwijs in Antwerpen te laten afstaan.¹⁶³⁹ Ze slaagden erin om het decreet voor de Antwerpse universiteit heelhuids door het parlement te loodsen. Enkel het Vlaams Blonk onthield zich tijdens de stemming.

Op 4 april 2003 werd zowel het decreet tot de oprichting van de Universiteit Antwerpen bekrachtigd, als het decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen – beter gekend als het Structuurdecreet.¹⁶⁴⁰ Met dit laatste decreet maakte de Vlaamse overheid het mogelijk om vanaf het academiejaar 2004-05 de Bolognaprincipes te implementeren in het hoger onderwijs. De grootste hervorming was de invoer van de BaMa-structuur, waarbij het drieledige stelsel van professionele hogeschoolopleidingen van het ‘korte type’, academische hogeschoolopleidingen van het ‘lange type’ en academische universiteitsopleidingen plaatsmaakten voor een nieuwe onderwijsstructuur van bachelor- en masteropleidingen. Het Structuurdecreet voorzag een tussenoplossing om de kloof tussen hogescholen en universiteiten te overbruggen en zo de complexe en grootschalige transitie geleidelijk door te voeren. Daarbij moest de associatievorming tussen beide instellingstypes ertoe bijdragen dat de academische hogeschoolopleidingen stelselmatig op een universitair niveau werden gebracht. Het decreet stelde het academiejaar 2012-13 als deadline voor het voltooien van de omschakeling.¹⁶⁴¹

In Limburg kwam zo de Associatie Universiteit-Hogescholen Limburg (AUHL) tot stand. In Gent werd de Associatie Universiteit Gent (AUGent) officieel opgericht. De VUB werkte samen met hogescholen om zo de Universitaire Associatie Brussel (UAB) te vormen. Eerder had de Leuvense universiteit ook al de grootschalige Associatie KU Leuven opgericht die hogescholen betrok op ideologische basis, in plaats van provinciaal te werken zoals de andere

¹⁶³⁸ Documenten Vlaams Parlement, Stuk 1322 – n. 1 (26 september 2002), Voorstel van decreet houdende bepalingen tot de oprichting van een Universiteit Antwerpen en tot wijziging van het decreet van 22 december 1995 houdende wijziging van diverse decreten met betrekking tot de Universiteit Antwerpen,

¹⁶³⁹ Documenten Vlaams Parlement, Stuk 1321- n. 1 (26 september 2002), Voorstel van bijzonder decreet houdende opheffing van het bijzonder decreet van 26 juni 1991 betreffende de Universiteit Gent en het Universitair Centrum Antwerpen, wat het Universitair Centrum Antwerpen betreft.

¹⁶⁴⁰ ‘4 april 2003 – Decreet houdende bepalingen tot de oprichting van een Universiteit Antwerpen en tot wijziging van het decreet van 22 december 1995 houdende wijziging van diverse decreten met betrekking tot de Universiteit Antwerpen’, *Belgisch Staatsblad* (14 juli 2003), 37781-37786; Documenten Vlaams Parlement, Stuk 1571 – n. 1 (11 februari 2003), Ontwerp van decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen; ‘4 april 2003 – Decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen (1)’, *Belgisch Staatsblad* (donderdag 14 augustus 2003), 40964-41043: Het ontwerp van dit Structuurdecreet werd op 11 februari 2003 ingediend. Nadat het in maart werd aangenomen in de Commissie voor Onderwijs, Vorming en Wetenschapsbeleid, keurde de plenaire vergadering het ontwerp op 2 april goed.

¹⁶⁴¹ VERBOVEN, ‘Associëren op zijn Antwerps’, 33-34; NYS, *De kracht van wetenschap*, 91.

universiteiten deden.¹⁶⁴² Leuven kreeg op die manier veertig procent van de Vlaamse studentenpopulatie onder zijn vleugels.¹⁶⁴³ Op 1 september 2003 ontstond in Antwerpen, zoals hierboven aan bod kwam, de vzw AUHA (Associatie Universiteit & Hogescholen Antwerpen).¹⁶⁴⁴ De associatie had drie kenmerken waarmee ze zich wilde onderscheiden. Ze omschreef zichzelf als regionaal en pluralistisch, gebaseerd op een confederaal model waarbij elke partner het vetorecht had.¹⁶⁴⁵ Voormalig UIA-rector Josse Van Steenberge nam als eerste het voorzitterschap van de associatie op zich.¹⁶⁴⁶

Het nieuwe systeem maakte het eenvoudiger om de brug te maken tussen hoger en universitair onderwijs. Zo konden professionele bachelors via een schakelprogramma doorstromen naar een masteropleiding, wat voordien praktisch niet mogelijk was. Daarnaast konden studenten na een studieonderbreking eenvoudiger terugkeren naar de universiteit voor een vervolgopleiding, wat kaderde binnen de Europese onderwijsdoelstelling van levenslang leren. Diploma's werden ook niet langer bekomen op basis van een vast aantal vakken. Voortaan moesten studenten voldoende *credits* of studiepunten behalen die verschilden per vak. Doordat het BaMa-systeem gesteund op studiekrediet in heel wat Europese lidstaten werd ingevoerd, konden opleidingen eenvoudiger met elkaar vergeleken worden, wat de academische mobiliteit van studenten en docenten bevorderde. Om te garanderen dat studierichtingen een voldoende hoog niveau haalden, werd er bovenop het bestaande systeem van kwaliteitszorg een accreditatiesysteem ingevoerd. Daarbij verleende een onafhankelijke instantie een keurmerk aan opleidingen die voldeden aan de basiskwaliteit van een bachelor- of masteropleiding. In Vlaanderen gebeurde dit vanaf 2005 door de binationale Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO).¹⁶⁴⁷

Academici als de econoom Philip Vergauwen stelden vast dat het verkrijgen van kwaliteitslabels resulteerde in een toenemende concurrentie tussen instellingen, doordat dit de keuze van studenten voor een bepaalde universiteit kon beïnvloeden, wat bijgevolg een impact

¹⁶⁴² Documenten Vlaams Parlement, Stuk 1571 – n. 1 (11 februari 2003), Ontwerp van decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen, 24-25; 'Van bolognaverkларing tot associatie rond LUC', *Het Belang van Limburg* (26 mei 2001), 4; 'Bologna in de aula', *Knack* (15 september 2004), 48.

¹⁶⁴³ NYS, *De kracht van wetenschap*, 90.

¹⁶⁴⁴ 'Nieuwe stap naar eengemaakte universiteit', *Gazet van Antwerpen* (26 augustus 2003), 12; 'Associatie Antwerpen officieel van start', *Gazet van Antwerpen* (2 september 2003), 6; ANTWERPEN, Archief Rijkscommissaris Jan De Groof, U.A. Bestuurscollege 10:2003-12/2003, Bestuurscollege: zitting van 24 oktober 2003, 'Statuten Vereniging zonder Winstoogmerk Associatie Universiteit & Hogescholen Antwerpen'; Ibidem; RUC A RvB 78: Raad van Beheer. Notulen van de vergadering dd. 22 september 1978, 35.

¹⁶⁴⁵ VERBOVEN, 'Associëren op zijn Antwerps', 35.

¹⁶⁴⁶ 'De UA in volle fusie', *Univeriteit Antwerpen* (maart-mei 2004), 5.

¹⁶⁴⁷ DILLEMANS, 'Reflecties bij opleidingsaanbod Vlaamse universiteiten', 1009: Accreditering is de formele erkenning en validering van opleidingen, diploma's, studiemodules op grond van een kwaliteitsevaluatie door een externe partner; Meer over het studiepuntensysteem en zijn voorgeschiedenis, zie: VAN GOETHEM, 'Het creditsysteem', 139-142; 'Eerste bachelors en masters studeren in 2004 af', *Gazet van Antwerpen* (3 april 2003), 4; DE KOCK en VERCRUYSSSE, 'De financiering van het hoger onderwijs in Vlaanderen', 96; DEWEGHE, 'De Bologna-Verklaring', 37; VAN DAMME, 'Van Bologna over Salamanca naar Praag', 17; DE WIT, *Universiteiten in Europa in de 21^e eeuw*, 224.

had op de financiering. Bovendien speelde de reputatie van universiteiten een rol in het aantrekken van geldschieters uit de bedrijfswereld waar de instellingen in toenemende mate een beroep op moesten doen. Aangezien de financiering van universiteiten steeds meer afhing van onderzoeksprestaties, begonnen internationale *rankings* op basis van kwaliteitsmaatstaven een grotere rol te spelen. Dergelijke universitaire rangordes kenden hun ontstaan in de Verenigde Staten van de jaren 1970. Waar het nationale academische strijdperk in de loop van de jaren 1990 verruimde naar Europa, moesten universiteiten elkaar in de 21ste eeuw eveneens op het wereldtoneel beconcurreren.¹⁶⁴⁸

Bijgevolg diende het Vlaamse hoger onderwijs nog efficiënter en flexibeler te worden. Als aanvulling op de invoering van de BaMa-structuur bouwde de Vlaamse overheid met het Flexibiliseringsdecreet van 30 april 2004 enkele wettelijke garanties in ter bescherming van de studenten. Met dit decreet wilde de wetgever inspelen op de nieuwe uitdagingen binnen het hoger onderwijs, zoals de toename van niet-reguliere studenten, een verbetering van de studentengerichtheid en van de kwaliteitscontrole. Het droeg bij tot de verdere democratisering van het hoger onderwijs, wat volgens de overheid noodzakelijk was met oog op de overgang naar een kennismaatschappij.¹⁶⁴⁹ Vervolgens ontmoedigde de wetgever met het Financieringsdecreet van maart 2008 studievertraging door de introductie van het leerkrediet en hield ze in grotere mate rekening met meetbare output. Daarbij werd de financiering voor de universiteiten verdeeld in een bestendige subsidiëring voor de vaste kosten en een variabel gedeelte gebaseerd op het studentenaantal en verricht onderzoek. Dit laatste zorgde voor heel wat ophef aan de Universiteit Antwerpen en de andere kleinere universiteiten omdat ze door deze nieuwe parameters financieel zouden moeten inleveren.¹⁶⁵⁰ Het decreet vormde een (tijdelijk) sluitstuk van de grootschalige hervorming die met het Structuurdecreet was ingezet.¹⁶⁵¹ De internationaal aangedreven hervormingen hadden voor een onomkeerbare transformatie van het Vlaamse universiteitswezen gezorgd. De eengemaakte Universiteit Antwerpen zag het levenslicht tijdens deze woelige tijden, wat haar concrete uitbouw sterk beïnvloedde.

¹⁶⁴⁸ VERGAUWEN, 'Universitas Que Vadis?', 40-44; Cf. Studie door de American Council on Education: ROOSE en ANDERSEN, *A rating of graduate programs* (1970).

¹⁶⁴⁹ Documenten Vlaams Parlement, Stuk 139 – n. 1 (23 februari 2004), Ontwerp van decreet betreffende de flexibilisering van het hoger onderwijs in Vlaanderen, 3; DE KOCK en VERCRUYSSSE, 'De financiering van het hoger onderwijs in Vlaanderen', 97.

¹⁶⁵⁰ KOOCHEKI en COOLS, 'For a few Dollars more?', *dwars* (19 februari 2006)

¹⁶⁵¹ Documenten Vlaams Parlement, Stuk 1468 – n. 9 (5 maart 2008), Ontwerp van decreet betreffende de financiering van de werking van de hogescholen en de universiteiten in Vlaanderen; DE KOCK en VERCRUYSSSE, 'De financiering van het hoger onderwijs in Vlaanderen', 95, 97; HOET, 'Frank Vandenbroucke: de manager van het hoger onderwijs', *dwars* (24 november 2007).

3.5 De Universiteit Antwerpen

De UFSIA, het RUCA en de UIA vierden op 26 september 2003 individueel hun laatste dag met feest- en sportactiviteiten.¹⁶⁵² Op 2 oktober was het dan zover. Het eerste academiejaar van de unitaire Universiteit Antwerpen ging van start. Minister-president Bart Somers (VLD) stelde tijdens de plechtige opening: “De pluralistische Universiteit Antwerpen heeft een enorme verdienste. Ze bewijst dat fusies in Vlaanderen kunnen. Als we een plek willen veroveren op wereldvlak, zal er ook op Vlaams niveau moeten worden samengewerkt.”¹⁶⁵³ Voortaan was het RUCA de Campus Middelheim en Groenenborger voor de exacte wetenschappen, de UIA de Campus Drie Eiken voor de (bio)medische wetenschappen en de UFSIA de Stadscampus voor de humane wetenschappen. De verhuisoperatie zou wel nog een aantal jaren duren. De faculteiten Rechten, Letteren & Wijsbegeerte en Politieke & Sociale Wetenschappen waren ook de laatste die officieel fuseerden, maar de onderling samenwerking tussen de faculteiten en de vakgroepen was al jaren voordien aan de gang.¹⁶⁵⁴

Afbeelding 77: Interview met rector Van Loon tijdens opening academiejaar 2003-04 (UArchief, Digitaal fotoarchief Vincent Jauniaux, Map archief UA, OpenAcad2003)

Kort na de eenmaking van de Universiteit Antwerpen vond er eveneens een scheiding plaats. In december 2003 moest de Antwerpse ziekenhuissector herstructureren om uit de rode cijfers te komen. Ook in het UZA zouden er ontslagen vallen terwijl de werkdruk al hoog lag. De toekomst van de afdeling Psychiatrie was eveneens onzeker, wat tot een staking leidde.¹⁶⁵⁵ In maart maakte het ziekenhuis bekend dat het zich datzelfde jaar nog wilde loswaken van de UA. Eerder in 1987 had een gelijkaardige bestuurlijke scheiding plaatsgevonden tussen de universiteit van Gent en Luik met hun respectieve academische ziekenhuizen, een regeling die

¹⁶⁵² ‘De laatste dag van RUCA, UFSIA en UIA’, *Universiteit Antwerpen*, 58 (december 2003-januari 2004), 8.

¹⁶⁵³ ‘Academiejaar plechtig en sportief geopend’, *Gazet van Antwerpen* (3 oktober 2003), 11, 13.

¹⁶⁵⁴ ‘De UA in volle fusie’, *Universiteit Antwerpen*, 59 (maart-mei 2004), 3; Interview Francis Van Loon (17 januari 2023).

¹⁶⁵⁵ ‘Sociale onrust broeit in Universitair Ziekenhuis Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (9 december 2003), 9, 13.

voor Gent in 2017 opnieuw ongedaan werd gemaakt. De Antwerpse instellingen hadden namelijk twee bedrijfsstructuren die sterk met elkaar vermengd waren, wat niet de meest efficiënte regeling was. Daarom zouden ze hun financiële structuren van elkaar scheiden en kreeg het ziekenhuis een eigen Raad van Bestuur. Onderwijsminister Vanderpoorten steunde het voorstel. Het zelfstandige UZA zou wel nauw verbonden blijven met de universiteit, want behalve maatschappelijke dienstverlening behoorden ook onderwijs en onderzoek tot zijn kerntaken.¹⁶⁵⁶ Van Loon zat als rector zowel de Raad van Bestuur als de Algemene Vergadering van het ziekenhuis voor. In een later interview verklaarde hij achter deze keuze te staan omdat de begroting van het UZA even groot was als die van de hele Universiteit Antwerpen. Als het UZA aanzienlijke tekorten zou opstapelen, vormde dat een grote risicofactor voor het geheel. Een budgettaire afsplitsing met behoud van de academische controle leek hem aangewezen, hoewel hij hier vlak na de moeizame unificatie niet de volle steun voor kreeg vanuit de universiteit.¹⁶⁵⁷ Op hetzelfde moment van de losmaking werd een nieuwbouw opgetrokken op het terrein tussen het ziekenhuis en de Drie Eiken Campus, waardoor de vrije ruimte tussen de twee verdween en ze zo fysiek naar elkaar toegroeiden.¹⁶⁵⁸

Rector-voorzitter Francis Van Loon werd in januari 2004 herkozen, maar deze keer voor het mandaat van rector. Hij haalde het na twee stemronden van Alain Verschoren, die op zijn beurt verkozen werd als voorzitter van de Raad van Bestuur. Hoewel Van Loon de hoogste functie bleef bekleden, breidden zijn operationele bevoegdheden door de fusie uit. Voordien had hij vooral een coördinerende taak, terwijl hij nu de eindverantwoordelijkheid droeg voor de volledige universitaire werking. Hij werd daarin bijgestaan door een nieuwe equipe van vicerectoren. De hoogleraren Dirk Van Dyck (°1948), Joke Denekens (°1954) en Bea Cantillon (°1956) werden respectievelijk de voorzitters van de Onderzoeksraad, de Onderwijsraad en de Raad voor Wetenschappelijke en Maatschappelijke Dienstverlening. De machtswissel moest bijdragen tot het verder loslaten van het instellingsverleden en in de plaats de blik strak op de toekomst te richten, wat de noodzakelijke cultuuromslag diende te bewerkstelligen. Daarnaast kon deze vernieuwing voor meer eenheid zorgen binnen het allerhoogste bestuursniveau, wat vervolgens op de hele instelling moest afstralen. Er dienden in de praktijk namelijk heel wat cultuurgebonden moeilijkheden overwonnen te worden. Zo konden erg subtiele verschillen in gewoontes, zoals de manier waarop collega's met elkaar omgingen, de groepsdynamiek ondermijnen. Op vlak van de administratieve diensten werd er bijvoorbeeld voor gekozen om alle personeelsleden te verhuizen van hun vertrouwde werkplek naar een nieuwe centrale

¹⁶⁵⁶ 'Universitair ziekenhuis gaat solo', *Gazet van Antwerpen* (1 april 2004), 24. ; 'UZA gaat eigen koers varen', *Gazet van Antwerpen* (5 maart 2004), 60; DANNIAU, '2017. UZGent integreert in UGent', *UGentMemorie*; CHU de Liège, *Rapport d'activités et comptes annuels 2007*, 4; 'Koninklijk besluit van 31 maart 1987 houdende de organisatie, de werking en het beheer van de rijksuniversitaire ziekenhuizen van Gent en Luik', *Belgisch Staatsblad* (16 april 1987); Documenten Vlaams Parlement, n. 914 (10 oktober 2016), Ontwerp van decreet betreffende de re-integratie van het Universitair Ziekenhuis Gent in de Universiteit Gent.

¹⁶⁵⁷ Interview Francis Van Loon (17 januari 2023); ANTWERPEN, UArchief, 1000707, Interview Freddy Adams (17 oktober 2022).

¹⁶⁵⁸ 'De beek is geen grens meer', *Gazet van Antwerpen* (1 juli 2002), 18.

locatie, het hoofdgebouw van de Middelheimcampus (cf. *supra*). Hierdoor moest iedereen beginnen met een schone lei, wat kon helpen in het loslaten van vastgeroeste gewoontes.¹⁶⁵⁹

Met zijn nieuwe mandaat wilde Van Loon vooral continuïteit brengen in zijn beleid dat hij in de voorafgaande jaren had uitgetekend. Daarbij moest de participatie van de studenten bevorderd worden en de universiteit diende te werken aan haar internationale uitstraling. De vernieuwingen stonden beschreven in het *Onderwijsontwikkelingsplan UA* (OOP) dat eind 2003 positief geëvalueerd werd door de onderwijsminister Vanderpoorten. Enkele kernthema's binnen dit plan waren: het centraal stellen van de studenten met een sterkere medezeggenschap en zelfs -bestuur, meer aandacht voor ICT, een grotere kwaliteitszorg, de oprichting van het UA-Fonds voor Onderwijsontwikkeling (UFOO) en de professionalisering van het onderwijskorps. De invoering van de BaMA-structuur en het afwerken van de grootschalige bouwprojecten vormden de grootste uitdagingen. Voor de invoer van deze nieuwe structuur en het doorvoeren van de nodige vernieuwingen zou de UA voor de periode 2003-2006 4,2 miljoen euro van de Vlaamse overheid krijgen ter ondersteuning van haar onderwijsopdracht. De rector vond het in elk geval voor de Antwerpse universiteit meegenomen dat de komst van BaMa zo goed als samenviel met haar eenmaking, wat een ideaal klimaat vormde om vernieuwingen te introduceren. Van Loon ambieerde om tegen het einde van zijn mandaat in 2008 alle kinderziekten te hebben overwonnen. Hij beschouwde het concreet gestalte geven aan de Universiteit Antwerpen als zijn voornaamste opdracht: "De eerste jaren van mijn mandaat, toen ik nog rector-voorzitter was, hebben we de fusie voorbereid en nu moeten we haar behoedzaam doorvoeren en een stabiel, gezond en toekomstgericht geheel creëren."¹⁶⁶⁰

De eenmaking realiseren op het terrein vormde een grote uitdaging.¹⁶⁶¹ Door het strategische belang van de operatie koos het universiteitsbestuur er bewust voor om geen consultants in te huren die het fusieproces zouden begeleiden, iets waar organisaties doorgaans gebruik van maakten. Wel deed ze een beroep op externe hulp voor enkele specifieke, eerder technische, regelingen als de personeelsstatuten. Zo hadden de instellingen verschillende pensioenregelingen, was het syndicale medezeggenschap anders gestructureerd en hadden ze uiteenlopende secundaire arbeidsvoorwaarden, bijvoorbeeld met betrekking tot het aantal vakantiedagen. Dit waren stuk voor stuk delicate punten voor het personeel die omzichtig geregeld moesten worden.¹⁶⁶² Daarnaast werd een allocatiemodel uitgewerkt om zo te

¹⁶⁵⁹ 'Francis Van Loon blijft rector UA', *Gazet van Antwerpen* (17 januari 2004), 5; SCHREURS, 'Alain Verschoren voorzitter UA', *De Tijd* (27 maart 2004), s.p.; SIMON, 'De UA-fusie organisatorisch bekeken', 16-17.

¹⁶⁶⁰ ANTWERPEN, Archief Rijkscommissaris Jan De Groof, U.A. Bestuurscollege 10/2003-12/2003, Bestuurscollege: zitting van 26 november 2003, 'Onderwijsontwikkelingsplan UA: jaaractieplan 2003'; 'Naast kénen ook kunnen', *Gazet van Antwerpen* (5 februari 2004), 15; 'BaMa als invitatie tot onderwijsinnovatie', *Universiteit Antwerpen*, 58 (december 2003-februari 2004), 10-13: De vijf instellingen van de associatie hadden elk hun eigen OOP ingediend, maar tijdens de opstelling van de plannen vond er wel uitgebreid overleg plaats tussen de instellingen, waardoor ze tot een compatibele visie op onderwijs en onderwijsvernieuwing kwamen; 'De UA in volle fusie', *Universiteit Antwerpen*, 59 (maart-mei 2004), 5; 'De vier voorzitters', *Universiteit Antwerpen*, 60 (juni-augustus 2004), 20.

¹⁶⁶¹ Interview Francis Van Loon (17 januari 2023).

¹⁶⁶² HEIJNEN, 'Universiteit Antwerpen', 20.

voorkomen dat de verdeling van de middelen zou resulteren in een strijd tussen de faculteiten. De besprekingen tussen de decanen om dit geregeld te krijgen, sleepten uiteindelijk vijf jaar aan. Het model decentraliseerde enerzijds de werkings- en personeelsbudgetten per faculteit en anderzijds hield het de huisvestingskosten- en de meeste kosten van de administratie en dienstverlening centraal. Een volgende belangrijke en grootschalige hervorming bestond erin de informatiedomeinen van de drie instellingen samen te voegen binnen eengemaakte ICT-systemen als Peoplesoft en Oracle Financials. Deze complexe overschakeling verliep volgens voormalig UA-beheerder Serge Simon (1967-2022) niet zonder problemen en gebeurde achteraf bekeken te bruusk. Het gehele fusieproces was een weg met vele hordes, waarbij inzetten op heldere en gerichte communicatie de sleutel vormde om heelhuids de eindmeet te bereiken. Dit hielp in het wegwerken van onzekerheden en bijgevolg van een meer negatieve houding ten aanzien van de nieuwe situatie. De jonge instelling kon zich pas in stand houden wanneer de individuele medewerkers zich hiervoor wilden engageren. Simon omschreef deze situatie in 2004 als volgt: “In deze moeilijke omstandigheden zijn er immers geen veilige en vaste structuren om op terug te vallen. De vakkennis, het verantwoordelijkheidsgevoel, de motivatie en de inzet van de individuele personeelsleden op alle niveaus van de organisatie vormen uiteindelijk het niet te onderschatten stabiele fundament waarop heel het fusieproces gestoeld is.”¹⁶⁶³

Bij de start van het academiejaar 2004-05 werd teruggeblikt op het eerste levensjaar van de eengemaakte Universiteit Antwerpen. De instelling kwam stilaan uit de steigers. Verschoren stelde als voorzitter van de Raad van Bestuur dat de uitstraling van de UA naar de buitenwereld toe op korte tijd bijzonder verbeterd was en dat de instelling nu als volwaardige gesprekspartner haar plaats binnen het universitaire landschap had veroverd. Het aantal studenten was sterk gestegen en Verschoren ging ervan uit dat de universiteit nog een groeimarge had. Hij meende dat Leuven en Gent stilaan bang mochten worden doordat Antwerpen zoveel meer te bieden had dan die steden. De voorzitter velde eveneens een positief oordeel over de effectuering van het actief pluralisme. Het voorbije jaar had bijvoorbeeld aangetoond dat er in de Raad van Bestuur meningsverschillen over levensbeschouwelijke kwesties konden opduiken, maar dat de leden erin slaagden hierover constructieve gesprekken te voeren.¹⁶⁶⁴ De Universiteit Antwerpen bleef ook streven naar een grotere herkenbaarheid. Hiervoor lanceerde ze bij de viering van de fusie in december 2005 een nieuw logo en uniforme huisstijl. Het logo verving definitief de afzonderlijke emblemen. Daarbij stond de rode ‘U’ voor de universiteit en de blauwe, golvende lijn representeerde de Schelde. Hiermee profileerde de UA zich als universiteit in de Scheldestad.

¹⁶⁶³ SIMON, ‘De UA-fusie organisatorisch bekeken’, 13-15, 17; Interview Francis Van Loon (17 januari 2023).

¹⁶⁶⁴ ‘Alain Verschoren (UA): “Leuven en Gent mogen bang worden”’, *Gazet van Antwerpen* (21 oktober 2004), 24; Interview André Van Poeck (10 februari 2023): Zoals het al dan niet opnemen van een misviering als onderdeel van de academische opening of het weghalen van de kruisbeelden in de lokalen van de voormalige UFSIA.

De notie van ‘stroom’ had eveneens een academische betekenis, namelijk het overbrengen van kennis over de grenzen heen.¹⁶⁶⁵

¹⁶⁶⁵ BORGHERS, *Universiteit aan de stroom*, 18; MARTYNOWSKI, ‘UA lanceert nieuw logo’, *Gazet van Antwerpen* (14 december 2005), 64.

VI. EPILOOG

De voornaamste opdracht van Francis Van Loon als eerste rector van de eengemaakte Universiteit Antwerpen, was het concretiseren van de fusie. Bij het aflopen van zijn mandaat in 2008 keek hij positief terug op dit proces.¹⁶⁶⁶ Hij had de trein op de sporen gezet. Het was nu aan zijn opvolgers, respectievelijk Alain Verschoren vanaf 2008 en Herman Van Goethem (°1958) vanaf 2016, om de trein besluitvaardig van de ene halte naar de volgende te besturen. De universiteit stond de voorbije twintig jaar dan ook niet stil. Ze moest mee blijven bewegen met de veranderende context, wat telkens gepaard ging met nieuwe uitdagingen.

Zo begon in 2012 een ingrijpende hervorming van de universiteit met de uiteindelijke inkanteling van enkele hogeschoolopleidingen (cf. *supra*). De overname van vierduizend studenten, personeel, de komst van een nieuw departement en twee faculteiten vormden een grootschalige logistieke en financiële operatie.¹⁶⁶⁷

Via deze omweg kon de Universiteit Antwerpen sinds 2013 dus wel over een faculteit Toegepaste Ingenieurswetenschappen beschikken. Drie jaar later verhuisden de industriële ingenieurs van de Karel de Grote Hogeschool en Artesis Hogeschool Antwerpen naar een nieuw pand op Campus Groenenborg. Het kreeg de naam ‘Gebouw Z’ en het moest een toonbeeld van duurzaamheid zijn. De provincie investeerde mee in het project in de hoop de problematiek van de knelpuntberoepen aan te pakken binnen Antwerpse speerpuntsectoren als die van de chemie en de bouw. Daarnaast verrees op Groenenborger een faculteit Ontwerpwetenschappen uit een integratie van het Henry Van de Velde Instituut en van de opleiding Conservatie en Restauratie van de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten (cf. *supra*). Voortaan konden studenten aan de universiteit opgeleid worden tot architect, productontwikkelaar, conservator en restaurator. Vervolgens zouden de vertalers- en tolkenopleidingen van het Zuid verhuizen naar de binnenstad, wat de integratie van het voormalige HIVT betekende binnen de Universiteit Antwerpen als departement Toegepaste Taalkunde. De strijd die het instituut sinds de jaren 1960 voerde om sterker aan te sluiten bij de universiteit, leek met het hogescholendecreet gestaakt (cf. *supra*). Door de integratie bereikte de instelling alsnog haar doel.¹⁶⁶⁸

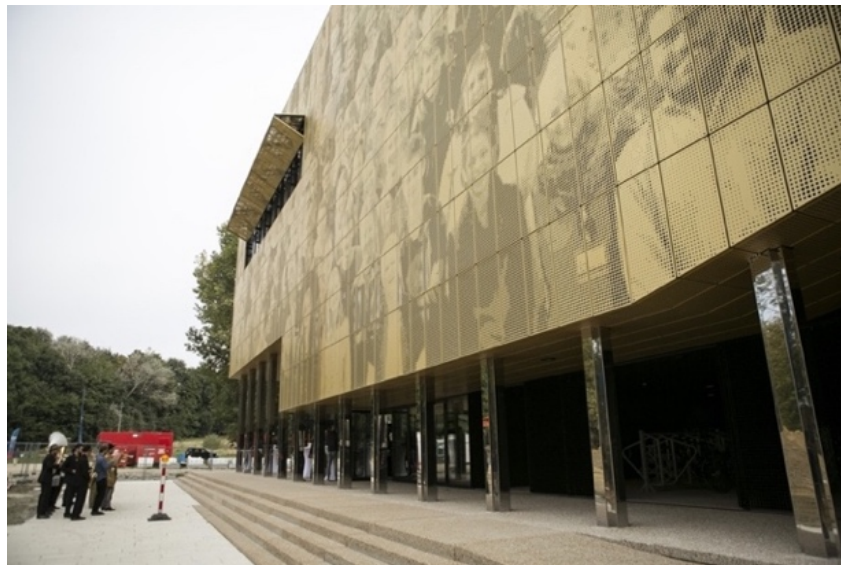
Campus Middelheim ontfermde zich over de opleidingen Wiskunde en Informatica, waarvoor eveneens een nieuw gebouw opgetrokken werd. Daarnaast verdwenen de oude studentenkoten en kwam er in de plaats een studentenrestaurant. Ten slotte werd Campus Drie Eiken uitgebreid met het departement Revalidatiewetenschappen en Kinesitherapie binnen de faculteit

¹⁶⁶⁶ DE WIT en VINCKEN, ‘Bloempot, biechtvader, bedrijfsleider’, *dwars* (14 februari 2008).

¹⁶⁶⁷ ‘Rector Verschoren over 4000 nieuwe studenten, nieuwe faculteiten en besparingen’, *Gazet van Antwerpen* (25 februari 2012), 22.

¹⁶⁶⁸ ‘Rector Verschoren over 4000 nieuwe studenten, nieuwe faculteiten en besparingen’, *Gazet van Antwerpen* (25 februari 2012), 22; LEYSEN, ‘Provincie Antwerpen en UAntwerpen investeren in nieuwe campusgebouw’, *Engineeringnet*; LEYSEN, ‘Nieuw gebouw UAntwerpen toonbeeld duurzaamheid’, *Engineeringnet*.

Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen.¹⁶⁶⁹ Aan het einde van Verschorens mandaat in 2016 opende de universiteit er nog twee nieuwe panden, waarvan een de naam Gouverneur Andries Kinsbergen kreeg. Hiermee werd Kinsbergen, die drie maanden eerder was overleden als sleutelfiguur in het Antwerpse universiteitsverhaal geëerd. De inhuldiging vormde een tijdelijk sluitstuk van de reeks aan grootschalige infrastructuurwerken. Voortaan beschikte elke faculteitengroep over een eigen campus, waarmee de uittredende rector nog een van zijn beleidspunten kon afvinken.¹⁶⁷⁰

Afbeelding 78: Opening nieuwe gebouwen op campus Drie Eiken
(Gazet van Antwerpen, 22 september 2016, Dirk Kerstens)

Deze inkanteling van de hogeschoolopleidingen met een BaMa-structuur in de universiteiten leidde in 2013 tot de pijnlijke situatie waarbij de opleiding Handelswetenschappen van Thomas More – een fusie van Lessius Antwerpen, Mechelen en de Katholieke Hogeschool Kempen – volledig overgeheveld werd naar de KU Leuven. Hierdoor ontstonden er in de Scheldestad opnieuw twee economiefaculteiten op een boogschuit van elkaar (cf. *supra*). Verschoren verzette zich vergeefs tegen deze ‘invasie’.¹⁶⁷¹ Hetzelfde gebeurde in 2020, toen Leuven haar bacheloropleiding Toegepaste Taalkunde samen met vier masteropleidingen (Vertalen, Tolken, Meertalige Communicatie en Journalistiek) verhuisde naar een nieuwe campus op de Sint-Jacobsmarkt, dezelfde straat als waar de Universiteit Antwerpen haar faculteit Letteren & Wijsbegeerte heeft.¹⁶⁷² De Antwerpse universiteit steigerde voor een derde maal toen de KU Leuven in 2021 naar buiten kwam met plannen om een nieuwe campus in de centraal gelegen

¹⁶⁶⁹ ‘Rector Verschoren over 4000 nieuwe studenten, nieuwe faculteiten en besparingen’, *Gazet van Antwerpen* (25 februari 2012), 22.

¹⁶⁷⁰ ‘Campus Drie Eiken huldigt twee nieuwe gebouwen in’, *Het Nieuwsblad* (23 september 2016), 2.

¹⁶⁷¹ Interview André Van Poeck (10 februari 2023); ‘Leuven spreidt tentakels uit’, *De Standaard* (11 september 2012), 8; ‘Geef ons vertrouwen’, *Gazet van Antwerpen* (25 april 2013), 12; ‘UA verzet zich tegen invasie van KU Leuven’, *Gazet van Antwerpen* (13 juli 2013), 23.

¹⁶⁷² ‘KU LEUVEN verhuist Antwerpse studenten naar Sint-Jacobsmarkt’, *Het Laatste Nieuws* (29 maart 2019), s.p.; ‘KUL koopt pand op Sint-Jacobsmarkt Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (30 maart 2019), 28; ‘UAntwerpen vindt dat KU Leuven “te dicht komt”’, *De Tijd* (4 april 2019), 7.

Jesusstraat te openen.¹⁶⁷³ De interuniversitaire competitie die eerder aan bod kwam in de debatten over de universitaire expansie, de optimalisatie van het opleidingsaanbod en de associatievorming, blijft dus persistent standhouden.

Rector Herman Van Goethem kreeg bij de aanvang van zijn mandaat een stabiele en financieel gezonde instelling in handen. Met het finaliseren van de schaalvergroting op vlak van opleidingen en infrastructuur, kon hij zijn pijlen richten op nieuwe actiepunten. Van Goethem gaf aan de Universiteit Antwerpen een duidelijke visie die ook extern werd opgepikt. Hij zette de universiteit dus prominenter op de kaart en dit binnen een context waarin de Europese samenwerkingen zich verder structureerden. De Universiteit Antwerpen stapte bijvoorbeeld mee in de YUFE-alliantie van de Europese Commissie en versterkte haar internationale reputatie als onderzoeksinstelling.¹⁶⁷⁴ De resultaten van deze inspanningen weerspiegelen zich in de ranking van Times Higher Education, waar de instelling geleidelijk op de ladder klimt en zo in 2023 plaats 131 bereikte. In België gaan enkel de UGent en de KU Leuven haar voor. Wel moet gezegd worden dat we dezelfde evolutie niet terugvinden in de twee andere meest invloedrijke ranglijsten, de QS World University Rankings of de Shanghai Ranking, omdat deze met andere variabelen werken als het aantal Nobelprijswinnaars.¹⁶⁷⁵ Ook binnen Vlaanderen haalde de Antwerpse universiteit de banden met partners binnen de industrie, de provincie, met andere universiteiten en maatschappelijke stakeholders, verder aan. Wat daartoe bijdroeg, was de creatie van een nieuwe functie in 2016, die van vicerector Innovatie. Het beleid hierrond maakte nieuwe projecten mogelijk, denk bijvoorbeeld aan de gedeelde oprichting van The Beacon eind 2019 als onafhankelijke organisatie zonder winstoogmerk. De Universiteit Antwerpen sloeg daarbij de handen in elkaar met de Stad Antwerpen, de Haven van Antwerpen, Lantis, Agoria en Imec.¹⁶⁷⁶

Net als Verschoren werd Van Goethem herkozen voor een tweede termijn, wat een continuering van het beleid mogelijk maakte. Daarvoor mochten in 2016 voor het eerst alle leden van de academische gemeenschap meestemmen, onder wie de studenten.¹⁶⁷⁷ Dit laat toe om nogmaals te benadrukken dat de rector samen met zijn beleidsteam slechts enkele schakels vormen binnen de grootschalige en diverse academische gemeenschap die de Universiteit Antwerpen is. De voorbije twintig jaar van deze universiteitsgeschiedenis bevatten dan ook ontelbaar veel individuele verhalen, elk met hun hoogte- en dieptepunten. Vaak werden deze gedomineerd door thema's en debatten die al in de tweede helft van de twintigste eeuw de kop opstaken,

¹⁶⁷³ 'KU Leuven verwerft extra campus in hartje Antwerpen, UA niet gelukkig', *Het Laatste Nieuws* (17 februari 2021), s.p.; STASSIJNS, 'Nieuwe Antwerpse campus KU Leuven doorn in het oog van Antwerpen', *Gazet van Antwerpen* (18 februari 2021), 2.

¹⁶⁷⁴ 'Who are we', *yufe.eu*; 'UAntwerpen bouwt mee aan Europese Universiteit', *myscience.be*; Interview Francis Van Loon (17 januari 2023).

¹⁶⁷⁵ Interview Bart Heijnen (6 maart 2023); 'World University Rankings 2023', *Times Higher Education*; 'QS World University Rankings 2023: Top global universities', *topuniversities*; '2022 Academic Ranking of World Universities', *Shanghai Ranking*.

¹⁶⁷⁶ Interview Bart Heijnen (6 maart 2023), minuut 57; 'Get to know us', *The Beacon*; 'Vicerector UAntwerpen Silvia Lenaerts over Routeplan 2025', *Gazet van Antwerpen* (11 oktober 2022), s.p.

¹⁶⁷⁷ VAN GOETHEM, *De Rectorverkiezingen 2020. Ontwerp voor een beleidsnota 2020-2024*; LONGO, 'Rectorverkiezingen, quoi?', *dwars* (9 maart 2020).

zoals processen van democratisering, technologisering, internationalisering, rationalisering en marktdenken. Debatten over de verengelsing van de opleidingen, maatregelen om de studievertraging in te perken, verhoging van het inschrijvingsgeld, en dergelijke meer, lijken zich haast cyclisch te herhalen. Daarnaast houden andere pijnpunten hardnekkig stand, waaronder fenomenen als *publish or perish* dat zwaar weegt op de schouders van academici, het glazen plafond dat nog steeds de klim van vrouwen op de carrièreladder belemmert of de academische vrijheid die door de verzakelijking onder aanhoudende druk staat.

Deze processen en thema's moeten we telkens beschouwen binnen hun veranderende context, want de geschiedenis herhaalt zich niet, maar ze rijmt wel. Zo is de democratisering van het hoger onderwijs die de in- en doorstroomkansen voor generatiestudenten moet bevorderen al decennialang aan de gang. Doorheen de jaren is de groep generatiestudenten echter bijzonder gediversifieerd, van jongeren met een migratieachtergrond tot studenten met functiebeperkingen. Dit biedt een opening om te hameren op het aanhoudend belang van actueel sociaalwetenschappelijk onderzoek naar de mechanismes die schuilgaan achter deze ongelijkheid. Daarnaast zien we deze ongelijkheidsregimes eveneens terug wanneer we bij hoogleraren naar gender en etnische achtergrond kijken. Ondanks relatief recente hervormingen die hieraan tegemoet willen komen, blijft de witte masculiene academicus (al dan niet onbewust) de norm vormen die personen met dit profiel automatisch een streepje voor geeft.¹⁶⁷⁸

Als laatste voorbeeld geldt de dekolonisatie van de universiteit. De Universiteit Antwerpen draagt een koloniale erfenis met zich mee waar ze blijvend moet over reflecteren en concreet mee aan de slag moet gaan.¹⁶⁷⁹ Om de dekolonisatie te vertalen in de praktijk is de universiteit de hoofdverantwoordelijke, wat niet wegneemt dat ze tijdens dit proces diverse partijen moet betrekken om een klankgroep te vormen, zoals de studentenvereniging AYO (African Youth Organization). Dit vertaalde zich recent in projecten als de kunsttentoonstelling Congoville in samenwerking met het Middelheimmuseum (2021) en de inhuldiging van de Aula Patrice Lumumba op 31 maart 2023. Dekolonisatie gaat natuurlijk veel verder dan symbolische ceremonies. Ze moet tot in de diepste kern van het universiteitswezen doorsijpelen, van de algemene missieverklaring tot de concrete, dagdagelijkse lesinhoud.¹⁶⁸⁰ Of zoals rector Van Goethem het zelf tijdens de inhuldiging van de Aula Patrice Lumumba verwoordde: “De manier waarop we met ons verleden omgaan, geeft ook aan welke wereld we willen, welke wereld we dromen.”¹⁶⁸¹

¹⁶⁷⁸ Zie hiervoor het onderzoek van sociologe Dounia Bourabain (UHasselt): ‘Everyday sexism and racism in the ivory tower’, 248-265.

¹⁶⁷⁹ GODDEERIS e.a., ‘Belgian universities at the core of decolonization’, 108-114;

¹⁶⁸⁰ ‘Congoville. Hedendaagse kunstenaars bewandelen koloniale sporen’, *middelheimmuseum.be*; VAN GOETHEM, ‘Naar een echte dekolonisering’, *De Morgen* (30 juni 2020), 23; VAN BERLAER, ‘Universiteit Antwerpen vernoemt aula naar Patrice Lumumba’, *Knack* (17 januari 2023), s.p.

¹⁶⁸¹ ‘Inhuldiging Aula Lumumba’, *Universiteit Antwerpen*.

*Afbeelding 79: Inhuldiging Aula Patrice Lumumba, 31 maart 2023
Met rector Van Goethem (links) en Juliana Lumumba (rechts)
(UAntwerpen, Bernd Hendrickx, 10 april 1023)*

Ten slotte diende de universiteit de voorbije twee decennia continu in te spelen op onvoorziene moeilijkheden, gaande van meer kleinschalige incidenten tot impactvolle crisissituaties. Dat in een korte tijdspan veel kan gebeuren, illustreren volgende voorbeelden. Zo moest de Universiteit Antwerpen tijdens de academiejaren 2019-22 manieren vinden om te blijven functioneren ten gevolge van de pandemie.¹⁶⁸² In de zomer van 2022 brak vervolgens een vernietigende brand op de Stadscampus uit.¹⁶⁸³ Datzelfde jaar namen de stijgende energiekosten en inflatie naar aanleiding van de oorlog in Oekraïne een onverwacht grote hap uit de begroting en kwam de universiteit in opspraak naar aanleiding van een racismekwestie.¹⁶⁸⁴

¹⁶⁸² Zie onder meer: ‘PXL Hogeschool schakelt over op digitale lessen’, *De Morgen* (11 maart 2020), 5; ‘Studenten ongerust over corona-impact op examens’, *Het Nieuwsblad* (6 mei 2020), s.p.; ‘Gezondheidseconoom Philippe Beutels is optimistisch na anderhalf jaar corona: “Studenten voelen zich duidelijk beter”’, *De Morgen* (6 augustus 2021), s.p.; ‘Op naar hybride universitair onderwijs’, *Gazet van Antwerpen* (26 maart 2022), 5; ‘Ook nu de studenten weer mogen komen, blijft de aula vaak leeg’, *De Morgen* (24 september 2022), s.p.

¹⁶⁸³ ‘Brand bij historische stadscampus Universiteit Antwerpen stilaan onder controle’, *De Morgen* (6 juli 2022), s.p.; ‘Grote brand treft campus Universiteit Antwerpen’, *De Tijd* (7 juli 2022), 5; ‘Ook aanpalende gebouwen UAntwerpen allicht nog weken ontoegankelijk na brand’, *Het Laatste Nieuws* (8 juli 2022), s.p.

¹⁶⁸⁴ DE KOCK, ‘Universiteiten (diep) in het rood, water staat onderzoekers aan de lippen’, *apache* (15 december 2022); ‘Rector Herman Van Goethem over de nieuwe uitdagingen van de Antwerpse universiteit’, *Gazet van Antwerpen* (24 september 2022), 10; VANMARSENILLE, ‘Het is nog niet te laat voor discussie aan de Universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (9 juli 2022), 2; ‘Rector Herman Van Goethem rekent op begrip na brand Universiteit Antwerpen’, *Gazet van Antwerpen* (14 juli 2022), s.p.; ‘Universiteiten “liepen 350 miljoen mis” van Vlaamse regering’, *De Tijd* (7 september 2023), 2: De budgettaire moeilijkheden worden bovendien versterkt door een structurele onderfinanciering door de Vlaamse regering.

Uit dit alles leren we dat een universiteit een wendbare instelling moet zijn die gepast kan reageren op acute problemen. Daarnaast dient ze permanent haar maatschappelijke rol kritisch te bevragen, zonder daarbij haar eigenheid uit het oog te verliezen. De vele externe reguleringen en verwachtingen mogen de universiteit namelijk niet verhinderen om zelfbewust een eigen institutionele koers te varen, want zoals de Nederlandse Huub van der Lubbe (°1953) het omschreef: “De beslissingen die het nu maken, zijn lang geleden genomen.” Deze vaststelling kan deel uitmaken van het antwoord op de blijvende vraag wat een universiteit is en zou moeten zijn.

CONCLUSIE

Dit onderzoek analyseerde de totstandkoming van de Universiteit Antwerpen van 1954 tot 2003 vanuit het perspectief van de betrokken stakeholders en doet dat – aangezien universiteiten geworteld zitten in de samenleving – met oog voor de ruimere context. Daarbij vertrok de studie vanuit de notie dat de in 2003 opgerichte Universiteit Antwerpen tot in de diepste kern van haar wezen mensenwerk is, met name: een politiek product wiens voorgeschiedenis bepaald werd door de (niet) ondernomen acties van de historische actoren, in combinatie met een samenloop van talloze toevalligheden. Op basis van een *close reading* van bronnen en literatuur kon een gelaagde tijdlijn worden opgesteld, waaruit vervolgens de centrale thema's, trends en cesuren die dit proces aanstuurden en kenmerkten, werden geïdentificeerd. Hierbij focuste dit proefschrift eerst op het politieke en maatschappelijke debat over de universitaire expansie, dat resulteerde in de inrichting van erkend universitair onderwijs in de Scheldestad. Vervolgens ging het dieper in op de ontwikkeling van de twee en later drie Antwerpse universitaire instellingen, waarbij de nadruk lag op hun onderlinge dynamiek.

Deze universiteitsgeschiedenis maakt deel uit van de biografie van Antwerpen. In 't Stad kregen uiteenlopende politieke strekkingen een vaste voet aan de grond. Zo groeide de havenstad uit tot een geïndustrialiseerde, internationale handelsmetropool, wat zowel voor een sterke representatie van socialisten, als voor de aanwezigheid van een liberale en katholieke elite zorgde. Daarnaast raakten de Vlaamse beweging en de jezuietentraditie vervlochten met de stedelijke identiteit. Doorheen de Belgische geschiedenis bleek de Sinjorenstad dan ook meermaals een laboratorium voor politieke vernieuwing. Uit dit proefschrift blijkt dat de UFSIA, het RUCA en de UIA hun ontstaan te danken hadden aan de lokale politieke dynamiek, gevoed door de regionale wil om Antwerpen verder cultureel en economisch te ontwikkelen. Het universiteitswezen had inderdaad een wezenlijke impact op de grootstedelijke omgeving waarmee het was verweven: de instellingen leidden gediplomeerde werkkrachten op, verrichtten onderzoeksprojecten in samenwerking met lokale economische stakeholders, voorzagen gespecialiseerde medische zorg, en dergelijke meer. Tegelijkertijd veranderden ze het uitzicht van en de dynamiek binnen de stad en werkten ze zo concreet in op het stedelijke weefsel. Zo zagen buurtbewoners in de binnenstad studentencafés ontstaan waar handelszaken verdwenen. Daarbij moesten ze in toenemende mate leren leven met de overlast die hiermee gepaard ging. Vervolgens maakten vertrouwde historische panden plaats voor lijvige betonnen bouwwerken die lang niet iedereen konden bekoren.

Tegelijkertijd verliep het Antwerpse universiteitsverhaal volgens het ritme van de Belgische onderwijspolitiek en van de internationale ontwikkelingen inzake hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek. Doordat de Antwerpse instellingen pas in de tweede helft van de twintigste eeuw het levenslicht zagen, moesten ze zich uitbouwen tijdens een periode waarbinnen het universiteitswezen razendsnel evolueerde. Door hun prille leeftijd en kleinere schaal ervoeren deze universitaire instellingen de aaneenschakeling aan politieke en maatschappelijke hervormingen anders dan de gevestigde universiteiten. De wetenschappelijke

literatuur over Belgische universiteitsgeschiedenis heeft echter amper aandacht voor dit type instellingen. Door tegemoet te komen aan deze blinde vlek binnen de historiografie, vormt dit proefschrift een boeiende casus die het lokale niveau overstijgt en zo een bijdrage levert aan het geschiedkundig onderzoek naar het contemporaine Belgische universiteitsbeleid.

De universiteit als pion binnen de verzuilde onderwijspolitiek

Door de sterke toename van het aantal studenten en het stijgende maatschappelijke belang van de universiteit als instelling voor hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, nam in België tijdens de jaren 1950 de behoefte toe om net als in de buurlanden over te gaan tot een uitbreiding van de universitaire infrastructuur. Dit kon door een expansie van de bestaande universiteiten, door de oprichting van satellietcampussen of van nieuwe, autonome instellingen. Het politieke en maatschappelijke debat over deze drie mogelijkheden vond plaats tijdens de eerste helft van de jaren 1960. Deze studie identificeerde de voornaamste belangengroepen (politici, geestelijken, rectoren, studenten, socio-culturele verenigingen, etc.) die met een grote verscheidenheid aan visies en motieven, het universiteitsbeleid zo veel mogelijk trachtten te beïnvloeden. De gebruikte strategieën varieerden van achterkamerpolitiek – zoals officiële bijeenkomsten, vertrouwelijke telefoontjes en amicale briefwisseling – tot scherpe persberichten, ludieke protestacties, grootschalige optochten en publieke bijeenkomsten. Het onderzoek toonde aan dat frontvorming hielp om de druk op de regering te verhogen en meer gewicht in de politieke schaal te leggen. Het liet ook zien hoe in het verzuilde België het standpunt van de betrokken actoren bepaald werd door een combinatie van levensbeschouwing en regionale belangen. Zo bleek dat in Scheldestad de drie traditionele partijen zich samen konden scharen achter de oprichting van een Antwerpse universiteit als lokaal streefdoel, terwijl bijvoorbeeld de partijtop van de CVP de belangen van de KU Leuven vooropstelde. Verder blijkt uit de analyse dat het debat over de universitaire expansie bijzonder verscherpte tijdens de eerste helft van de jaren 1960. De toenemende taalkundige spanningen, die zich vooral in Brussel en Leuven lieten voelen, gooiden nog meer olie op het vuur. Het universitaire vraagstuk evolueerde geleidelijk tot een hevige stellingenoorlog, die een centrale plaats innam binnen het maatschappelijke debat en waar de rooms-rode regering-Lefèvre (1961-65) diplomatisch mee diende om te springen.

Om een zoveelste schooloorlog te vermijden, vormde de eerste expansiewet van 1965 een compromisoplossing. Dit *compromis à la belge* was een typisch voorbeeld van de pacificatiepolitiek die binnen de verzuilde maatschappij de vrede moest bewaren. De wet bepaalde onder meer dat het levensbeschouwelijke en taalkundige evenwicht moest behouden blijven bij de uitbreiding van het universitaire landschap. Zo diende de oprichting van een Franstalige instelling gecompenseerd worden met een Nederlandstalige en de stichting van een rijksinstelling met de erkenning van een confessionele, vrije instelling. Voor Antwerpen betekende dit dat er niet een volledige en volwaardige universiteit verscheen, maar twee universitaire instellingen: de UFSIA werd erkend als katholieke vrije instelling en het RUCA werd gesticht als neutrale rijksinstelling. Met oog op de balans, ontstond in Bergen een nieuwe

rijksuniversitaire instelling en werd het opleidingsaanbod van de Facultés Notre-Dame de la Paix in Namen uitgebreid. Met de tweede expansiewet van 1971 kreeg Antwerpen er nog een derde *sui generis* instelling bij. De UIA was een pluralistische hybride-instelling die de ideologische weegschaal in balans moest houden. Ook in de rest van het land bleven universitaire instellingen als academische paddenstoelen uit de grond schieten. Voortaan waren in elke provincie universitaire campussen gevestigd. Uit de studie bleek echter dat deze regeling wel de vrede aan het onderwijsfront bewaarde, maar in de praktijk weinig pragmatisch en financieel erg ingrijpend was.

Het proefschrift lichtte toe hoe de wetgever de drie autonome instellingen van de Scheldestad aanmoedigde om in toenemende mate met elkaar samen te werken, met als doel de verspilling van energie en middelen tegen te gaan. Antwerpen kon daarbij fungeren als proeftuin die het potentieel had om als eerste te breken met de rigide onderwijsverzuiling. Doorheen de jaren ontstonden dan ook verschillende overlegorganen die deze geboden coöperatie dienden te bewerkstelligen. De organen slaagden er tot de jaren 1990 echter niet in om een vergaande samenwerking te concretiseren. Een gedeeld beleid uittekenen was dan ook een complexe oefening door de strijdige juridische statuten. Na verloop van tijd creëerden wetswijzingen wel een grotere uniformiteit tussen de verschillende instellingstypes. Van een nauwer samenwerkingsverband kwam echter nog steeds niks in huis zolang niet alle partners de voordelen daarvan onderschreven. De studie verklaarde hoe de Antwerpse universiteitsbesturen – dat van de UFSIA in het bijzonder – tot aan de millenniumwisseling halsstarrig vasthielden aan de institutionele eigenheid. Deze had betrekking tot de visie op onderwijs en onderzoek, de personeelsstatuten, de financiën, en dergelijke meer. Dus zolang het verzuilde driespan een levensvatbaar gegeven was, bleven structurele hervormingen uit. Dit bleek zelfs op momenten dat de instellingen in moeilijke papieren zaten, met name door het almaar ingrijpendere besparingsbeleid dat vanaf de late jaren 1970 ingevoerd werd naar aanleiding van de economische recessie.

De verzakelijke universiteit binnen een competitieve kenniseconomie

Nadat de Belgische wetgever jarenlang het universiteitswezen had gedetermineerd door een doorgedreven bezuinigingspolitiek, vond er aan het einde van de twintigste eeuw een volgende kentering plaats. De bevoegdheid over de universiteiten kwam door de derde staatshervorming bij de Vlaamse regering terecht. Het proefschrift zette uiteen hoe opeenvolgende Vlaamse onderwijsministers streefden naar een ‘optimalisatie’ van het universitaire systeem, zodat de individuele instellingen een sterke positie zouden kunnen innemen binnen een eengemaakt Europees academisch landschap. Aan het einde van de twintigste eeuw zag Europa, waarvan de politieke macht almaar toenam, de universiteit als motor van de ontluikende kenniseconomie. Daarbij vormden hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek noodzakelijke grondstoffen om gediplomeerde werkkrachten en innovatie te ‘produceren’ – een discours dat al in de naoorlogse decennia op nationaal niveau gevoerd werd, een determinerende factor in het debat over de universitaire expansie.

Om deze optimalisatie te realiseren, zette de Vlaamse overheid in op de deregulering van de universiteiten. Hierdoor kregen deze instellingen steeds meer autonomie kregen in ruil voor verantwoordelijkheid. Meer dan voordien dienden universiteiten elkaar onderling te beconcurreren om zo de nodige financiering binnen te halen. Dit leidde tot een verzakelijking van de universiteit als instelling, waarbij ze geleidelijk transformeerde in een prestatiegericht bedrijf waar marktdenken centraal stond. De zogenoemde ondernemers- of managementuniversiteit moest steeds efficiënter werken om rendabel te zijn. Dit deed academici weemoedig terugblikken naar humanistische idealen als de *Bildungs*universiteit van weleer, waar kennis om de kennis het adagium was.¹⁶⁸⁵

Verder toonde het onderzoek aan dat de UFSIA, het RUCA en de UIA door deze Europeanisering en verzakelijking tijdens de jaren 1990 de druk voelden toenemen om nauwer samen te werken, en zo te voorkomen dat ze als te kleine spelers kopje onder zouden gaan in de interuniversitaire krachtmeting. Uit de interviews en het archiefonderzoek bleek dat voorzichtig diplomatisch overleg uiteindelijk de oprichting van de confederale Universiteit Antwerpen in 1996 en de eenwording van de twee TEW-faculteiten in 2000 mogelijk maakte. Pas daarna leek de fusie tot een unitaire universiteit effectief in het verschiet te liggen, maar zelfs toen dienden er nog obstakels overwonnen te worden. De UIA en het RUCA wilden voluit de kaart van de eengemaakte universiteit spelen. Aan de UFSIA kon de laatste terughoudendheid weggewerkt worden door middel van een proactieve dubbelstrategie door Walter Nonneman. Dit plan zette enerzijds in op een verdere integratie van de UFSIA binnen het eengemaakte geheel. Anderzijds bood de oprichting van de UCSIA de mogelijkheid om de jezuïetentraditie te bewaren en de geldelijke reserves over te hevelen. Deze nieuwe bereidwilligheid vereiste eveneens een mentaliteitswijziging. Uit deze studie blijkt dat de Antwerpse universiteitsbestuurders er meer dan hun voorgangers in slaagden om vastgeroeste principes en denkbeelden los te laten en te focussen op de nieuwe realiteit. Naast de transformatie van het universiteitswezen droegen de voortschrijdende secularisering en individualisering daar zeker toe bij.

De instellingen ondertekenden op 5 juli 2002 het fusieakkoord, waarna het decreet dat moest zorgen voor de wettelijke oprichting van de Universiteit Antwerpen kon geschreven worden. Deze wettekst raakte uiteindelijk op 4 april 2003 gestemd in het Vlaamse Parlement. De fusie was hiermee op papier geregeld, maar moest zich in de praktijk nog grotendeels voltrekken. Dit vormde dan ook de hoofdtaak van Francis Van Loon als eerste rector van de eengemaakte Universiteit Antwerpen. Zijn opvolgers kregen hierna de ruimte om hun beleid te vormen rond nieuwe speerpunten. De universiteit laten meegroeien met haar tijd is namelijk een voortdurende opdracht waar niet enkel het universiteitsbestuur, maar de gehele academische gemeenschap, de politiek en elke andere maatschappelijke stakeholder zich aanhoudend voor moeten engageren.

¹⁶⁸⁵ STANDAERT, 'Naar een netwerkuniversiteit', 17.

De Antwerpse universitaire eenwording ligt in lijn met de bevindingen van onderwijswetenschapper Leo Goedegebuure, die een comparatief onderzoek uitvoerde naar fusieprocessen in het Nederlandse en Australische hoger onderwijs. Goedegebuure stelde in de jaren 1990 vast dat instellingen voor hoger onderwijs over voldoende agency beschikten om, zolang ze dit zelf wensten, een fusie af te houden. Wanneer deze instellingen door een combinatie van politieke druk en maatschappelijke factoren alsnog bedreigd werden in hun voortbestaan, toonden ze zich bereid tot het opofferen van hun autonomie door te fuseren. Ze gaven namelijk liever hun eigenheid op om zo in een andere, meer beperkte, maar bestaande vorm verder te leven.¹⁶⁸⁶ Dit was ook de ingesteldheid van de Antwerpse fusierectoren die meenden dat hun instellingen niet zouden verdwijnen, maar juist deel zouden uitmaken van een levenskrachtig geheel.

Een Antwerpse universiteitsgeschiedenis

Dit proefschrift heeft als titel ‘een ontstaansgeschiedenis van de Universiteit Antwerpen’. Het pretendeert dan ook niet dé enige geschiedenis voor deze instelling te zijn. Hoewel de studie een zo genuanceerd mogelijk beeld trachtte te schetsen, neemt dit niet weg dat ook hier sprake is van mensenwerk. De selectie van bronnen, de ordening van informatie, het trekken van conclusies gebeurden vanuit het perspectief van één onderzoeker. Daarom een oproep om deze geschiedenis telkens opnieuw te bevragen vanuit verschillende invalshoeken. Een mogelijk startpunt is het interviewen van historische actoren die voor dit onderzoek nog niet werden bevraagd, zoals voormalig Antwerps gouverneur Camille Paulus, de Leuvense oud-rector André Oosterlinck en de toenmalige politici Wivina Demeester en Marleen Vanderpoorten. Ook beschikken archiefinstellingen als Amsab, Liberas of het Rijksarchief over aanvullend bronnenmateriaal dat de vaststellingen uit dit onderzoek kan verrijken. Daarnaast is er nog de brede waaier aan thema’s die binnen dit proefschrift vervat zaten, maar waaraan door de noodzakelijke afbakening minder aandacht werd besteed. Een voorname lacune binnen het historisch onderzoek naar de Antwerpse universiteitsgeschiedenis betreft de studie van de eerste twintig jaar van haar bestaan (2003-2023).

De onderzoeksopzet van dit proefschrift kan eveneens hertaald worden naar soortgelijke casussen als de ontstaansgeschiedenis van de Universiteit Hasselt. Vervolgens zou een comparatieve studie naar de ontwikkeling van Vlaamse en Nederlandse universiteiten die hun ontstaan kenden binnen de context van de universitaire expansie relevant zijn. Hetzelfde geldt voor een vergelijkende studie inzake de contemporaine geschiedenis van Vlaamse en Waalse universiteiten. Net omdat we door het stelselmatig uit elkaar groeien van de twee onderwijsstelsels niet langer kunnen spreken van een Belgisch universiteitslandschap, is het relevant om op zoek te gaan naar de raakvlakken tussen de universiteitssystemen van de twee landshelften.

¹⁶⁸⁶ GOEDEGEBUURE, *Mergers in higher education*, 225-226.

BIJLAGEN

1. Organogram bestuursstructuren

Hieronder staat de bestuursstructuur van de drie instellingen schematisch weergegeven. Daarbij werd gekozen voor de structuur die de instellingen het langste aanhielden. De veranderingen die doorheen de jaren optraden, werden waar nodig in het schema opgenomen. Om het overzicht te bewaren, vermeldt het niet elke individuele dienst, faculteit, onderzoekscentrum en partnerinstelling.

UFSIA (1972)	RUC A (1966)	UIA (1972)	UA (2003)
ALGEMEEN BELEID			
Algemene vergadering (AV): - Voorzitter aan het hoofd - Helft van de leden aangesteld door de Sociëteit, andere helft verkozen door alle geledingen van de universitaire gemeenschap	Raad van Beheer Na 1991 omgevormd tot Raad van Bestuur Academieraad - Duidde de leden van het universiteitsbestuur aan - Opgegeven in 1991	Raad van Beheer - Paritair samengesteld - Voorzitter aan het hoofd Daarnaast bestond er een soort van bestendige werkgroep samengesteld uit de UIA-top, bijgestaan door een vaste secretaris. Het was geen beslissingsorgaan, maar ze bereidde deze wel voor	Raad van Bestuur
DAGELIJKSE WERKING			
Raad van Beheer - Rector als voorzitter - Leden aangeduid door de AV Rectorale Raad - Rector als voorzitter	Vast bureau - °1972 - Nam het dagelijks bestuur van de Raad van Beheer over Bestuurscollege	Vast Bureau - Paritair samengesteld - Zelfde voorzitter aan het hoofd als Raad van Beheer Algemene diensten	Bestuurscollege College van Beheer Het administratieve, technische, financiële en sociale beheer

<p>- Decanen en Secretarissen van de Faculteiten</p> <p>- Andere leden aangeduid door de AV</p> <p>- Adviseert AV over benoemingen</p> <p>- Beslist met faculteitsraad over veranderingen in opleidingen</p> <p>Faculteitsraden Voorgezeten door de decanen</p> <p>Communititeit van de Paters Jezuïeten (VZW)</p>	<p>Centrale diensten van de rector en beheerder: Algemeen administratieve en ondersteunende diensten</p> <p>Faculteitsraden met leerstoelen als basiseenheden (vanaf 1991 departementen)</p> <p>Curriculum-commissies</p>	<p>UZA</p> <p>Algemene Vergadering van de faculteits- en departementsraden</p> <p>- Verkiezen rector</p>	<p>Onderwijs-, Onderzoekraad, Raad voor Wetenschappelijke & Maatschappelijke Dienstverlening Verantwoordelijk voor de supervisie van alle onderwijs-, onderzoeks-, en dienstverlenende activiteiten</p> <p>Faculteits- en departementsraden</p>
ADVIES- EN TOEZICHTSORGANEN			
<p>Hoge Raad Adviseerde de AV</p> <p>Verschillende adviescommissies, bv. inzake onderwijsmethode, examens, sociale belangen.</p>	<p>Onderzoeksraad (°1979)</p> <p>Onderwijsraad (°1992)</p> <p>Sociale Raad</p> <p>Mediacommissie</p> <p>Computercommissie</p>	<p>Commissie van Parlementsleden</p> <ul style="list-style-type: none"> - Oefent toezicht uit - Acht leden: telkens twee parlementsleden van BSP, CVP, PVV, VU <p>Paritaire Commissie Adviesorgaan voor de sociale sector</p> <p>Curriculum-commissies</p>	<p>Hoge Raad Externe partners</p> <p>College van Decanen Decanen die verder niet in het bestuur zaten</p>
PARTNERSHIPS *			
	<p>HIVT</p> <p>ITG Associatieverdrag 1965</p>	<p>Coördinatiecomité Antwerps Ziekenhuiswezen (°1972)</p>	<p>UCSIA</p> <p>UZA Autonoom vanaf 2004</p>

	<p>SCK CEN Associatieverdrag 1967</p> <p>Born-Bunge Stichting Associatieverdrag 1967</p> <p>KMDA Associatieverdrag 1968</p>	<p>Born-Bunge Stichting Associatieverdrag 1973</p> <p>ITG Vanaf 1987 ondergebracht bij het UZA</p> <p>Stichting Gehandicaptenzorg Overeenkomst 1988</p>	AUHA
SAMENWERKINGSORGANEN			
<p>Coördinatiecomité (1973-1980)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Geen rechtspersoon - Geen beslissingsbevoegdheid 			
<p>Gemeenschappelijk Bureau (1980-1996)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Geen rechtspersoon - Beslissingsbevoegdheid, maar weinig bevoegdheden <ul style="list-style-type: none"> • Gemeenschappelijke Onderzoeksraad (°1992) • Gemeenschappelijke Onderwijsraad (°1993) - Voorzitter 			
<p>Confederale Universiteit Antwerpen (1996-2003)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rechtspersoon - Beslissingsbevoegdheid, steeds meer bevoegdheden - Rector-voorzitter - Opgebouwd uit: Raad, Hoge Raad, Bureau 			

* Enkele voornamelijk associaties, bijvoorbeeld met uitzondering van de internationale interuniversitaire samenwerkingen.

2. Overzicht Antwerpse rectoren, voorzitters GBUA en rector-voorzitters

Rectoren UFSIA

- 1965-1975: Etienne Dhanis, s.J.
- 1975-1983: Louis Bruyns, s.J.
- 1983-1988: Louis Van Bladel, s.J.
- 1988-1995: Jean Van Houtte
- 1995-2003: Carl Reyns

Rectoren RUCA

- 1965-1977: Lucien Massart
- 1977-1981: Marie De Grootd-Lasseel
- 1981-1985: Gustaaf Van Rompu
- 1985-1989: Wilfried Dierick
- 1989-2001: Walter Declair
- 2001-2003: Alain Verschoren

Rectoren UIA

- 1971-1979: Laurent Vandendriessche
- 1979-1983: Robert Clara

- 1983-1995: Freddy Adams
- 1995-2003: Josse van Steenberge

Voorzitters GBUA

- 1980-1984: Gaston Colebunders
- 1984-1988: Louis Bruyns s.J.
- 1988-1992: Robert Clara
- 1992-1996: Luc Wauters

Rector-voorzitters (confederale) UA

- 1996-2000: Rudi Verheyen
- 2000-2003: Francis Van Loon

Rectoren Universiteit Antwerpen

- 2003-2008: Francis Van Loon
- 2008-2016: Alain Verschoren
- 2016-heden: Herman Van Goethem

3. Overzicht Belgische en Vlaamse regeringen (1952-2007)¹⁶⁸⁷

Belgische regering	Samenstelling	Onderwijsministers	Benoeming	Einde
Van Houtte	CVP/PSC	P. Harmel (PSC)	15/01/1952	23/04/1954
Van Acker IV	BSP/PSB, Lib. Partij	L. Collard (PSB)	23/04/1954	26/06/1958
G. Eyskens II	CVP/PSC	M. Van Hemelrijck (CVP)	26/06/1958	6/11/1958
G. Eyskens III	CVP/PSC, Lib. Partij	C. Moureaux (Lib. Partij)	6/11/1958	25/04/1961
Lefèvre	CVP/PSC, BSP/PSB	V. Larock (PSB) → H. Janne (PSB)	25/04/1961	28/07/1965
Harmel	PSC/CVP, BSP/PSB	F. Dehousse (PSB)	28/07/1965	19/03/1966
Vanden Boeynants I	CVP/PSC, PVV/PLP	F. Grootjans (PVV)	19/03/1966	17/06/1968
G. Eyskens IV	CVP/PSC, BSP/PSB	P. Vermeyleen (BSP) en A. Dubois (PSB)	17/06/1968	20/01/1972
G. Eyskens V	CVP/PSC, BSP/PSB	W. Claes (BSP) en L. Hurez (PSB)	20/01/1972	26/01/1973
Leburton	BSP/PSB, CVP/PSC, PVV/PLP	W. Calewaert (BSP) en M. Toussaint (PLP)	26/01/1973	25/04/1974
Tindemans I	CVP/PSC, PVV/PLP	H. De Croo (PVV) en A. Humblet (PSC)	25/04/1974	11/06/1974
Tindemans II	CVP/PSC, PVV/PLP, RW	Ibidem	11/06/1974	9/03/1977
Tindemans III	CVP/PSC, PVV/PLP	Ibidem	6/03/1977	18/04/1977
Tindemans IV	CVP/PSC, BSP/PSB, VU, FDF	J. Ramaekers (BSP) en J. Michel (PSC)	3/06/1977	11/10/1978
Vanden Boeynants II	CVP/PSC, BSP/PSB, VU, FDF	Ibidem	20/10/1978	3/04/1979
Martens I	CVP/PSC, SP/PS, FDF	J. Ramaekers (BSP) en J. Hoyaux (PS)	3/04/1979	23/01/1980
Martens II	CVP/PSC, SP/PS	Ibidem	23/01/1980	18/05/1980
Martens III	CVP/PSC, SP/PS, PVV/PRL	W. Calewaert (SP) en G. Mathot (PS)	18/05/1980	22/10/1980
Martens IV	CVP/PSC, SP/PS	W. Calewaert (SP) en P. Busquin (PS)	22/10/1980	6/04/1981
M. Eyskens	CVP/PSC, SP/PS	Ibidem	6/04/1981	17/12/1981

¹⁶⁸⁷ Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, nr. 17.01, 'De Belgische regeringen. Historisch overzicht'; 'Overzicht van de Vlaamse regeringen sinds 1981', *Vlaanderen.be*.

Martens V	CVP/PSC, PVV/PRL	D. Coens (CVP) en M. Tromont (PRL)	17/12/1981	28/11/1985
Martens VI	CVP/PSC, PVV/PRL	D. Coens (CVP) en A. Damseaux (PRL) → A. Duquesne (PRL)	28/11/1985	21/10/1987
Martens VII	CVP/PSC, PVV/PRL	D. Coens (CVP) en A. Duquesne (PRL)	21/10/1987	9/05/1988
Martens VIII	CVP/PSC, SP/PS, VU	W. Claes (SP) en Y. Ylieff (PS)	9/05/1988	29/09/1991
Martens IX	CVP/PSC, SP/PS	/	29/09/1991	7/03/1992
Dehaene I	CVP/PSC, SP/PS	/	7/03/1992	23/06/1995
Dehaene II	CVP/PSC, SP/PS	/	23/06/1995	12/07/1999
Verhofstadt I	VLD/PRL-FDF-MCC, SP/PS, Agalev/Ecolo	/	12/07/1999	11/07/2003
Verhofstadt II	VLD/MR, sp.a-Spirit/PS	/	11/07/2003	21/12/2007

Vlaamse regering	Coalitie	Onderwijsministers	Benoeming	Einde
Geens I	CVP, SP, PVV, VU	J. Lenssens (CVP)	22/12/1981	10/12/1985
Geens II	CVP, PVV	T. Kelchtermans (CVP)	10/12/1985	3/02/1988
Geens III	CVP, PVV	T. Kelchtermans (CVP) → H. Weckx (CVP)	3/02/1988	18/10/1988
Geens IV	CVP, SP, PVV, VU	D. Coens (CVP)	18/10/1988	21/01/1992
Van den Brande I	CVP, SP	L. Van den Bossche (SP)	21/01/1992	5/02/1992
Van den Brande II	CVP, SP, VU	Ibidem	5/02/1992	20/10/1992
Van den Brande III	CVP, SP, VU	Ibidem	20/10/1992	20/06/1995
Van den Brande IV	CVP, SP	Ibidem	20/06/1995	13/07/1999
Dewael	VLD, SP, Agalev, VU	Ibidem	13/07/1999	10/06/2003
Somers	VLD, sp.a, Groen!, Spirit	M. Vanderpoorten (VLD)	10/06/2003	20/07/2004
Leterme	CD&V, N-VA, sp.a, Spirit, VLD	F. Vandenbroecke (sp.a)	20/07/2004	27/06/2007

BIBLIOGRAFIE

Zoals eerder in de inleiding opgemerkt werd, is onderstaand onderscheid tussen primaire en secundaire literatuur bij momenten arbitrair. Binnen dit onderzoek kan eenzelfde werk namelijk beide functies vervullen. Denk bijvoorbeeld aan de wetenschappelijke publicaties door Wieërs en Coetsier over het Belgische universiteitswezen tijdens de naoorlogse decennia, uitgebracht in de jaren 1960, of aan de interdisciplinaire studies van de jaren 1990 en 2000 naar de internationale ontwikkeling van het hoger onderwijs. Om in deze bibliografie herhaling te voorkomen, zijn dergelijke verwijzingen ondergebracht in de voornaamste categorie.

1. Bronnen

1.1 Mondelinge bronnen

Adams, Freddy (°1944)

Adams studeerde aan de toenmalige Rijksuniversiteit Gent waar hij een doctoraat in de Nucleaire Wetenschappen behaalde. In 1972 werd hij aangesteld aan de faculteit Wetenschappen van de pas opgerichte UIA. In 1983 werd hij verkozen tot rector van de instelling, een mandaat dat hij maar liefst twaalf jaar zou vervullen.

(Interview afgenomen door Guy Tegenbos te Antwerpen op 17 oktober 2022.)

Heijnen, Bart (°1946)

Heijnen studeerde Wiskunde aan het RUCA en de UFSIA. Hij maakte als studentenvertegenwoordiger kennis met het universiteitsbestuur. Later als assistent aan de TEW-faculteit van het RUCA werd hij opnieuw vertegenwoordiger binnen de Raad van Bestuur. Na gepromoveerd te zijn tot hoogleraar werd Heijnen in 1991 de eerste beheerder van het RUCA. Met de fusie in 2003 werd hij beheerder van de Universiteit Antwerpen.

(Interview afgenomen te Antwerpen op 6 maart 2023.)

Nonneman, Walter (°1948)

Nonneman volgde de opleiding TEW aan de UFSIA. Na een fellowship in Amerika ging hij aan de slag bij het SESO waar hij tevens directeur van werd. Van 1980 tot 1987 vervulde hij aan de UFSIA de functie van beheerder van financiën. Naast zijn academische carrière nam Nonneman verschillende taken op binnen de politiek. Vervolgens nam hij het voorzitterschap van de Algemene Vergadering over van Francis Van Loon. In deze functie ondernam Nonneman noodzakelijke stappen om de UFSIA mee aan boord te krijgen van het fusieproces naar een eengemaakte Universiteit Antwerpen.

(Interview afgenomen te Antwerpen op 12 januari 2023.)

Reyns, Carl (°1946)

Reyns studeerde TEW aan de UFSIA. Na zijn doctoraat te behalen in 1976 werd hij secretaris van de TEW-faculteitsraad. Hij beklom de academische ladder verder tot zijn benoeming als gewoon hoogleraar. Na een jaar de functie als beheerder van financiën te vervullen werd hij in 1988 aangesteld als decaan van de faculteit TEW en werd hiervoor in 1991 herkozen. In 1995 raakte Reyns verkozen tot rector. Hij vervulde dit mandaat tot de eenmaking van de Universiteit Antwerpen in 2003.

(Interview afgenomen te Antwerpen op 16 maart 2023.)

Van Houtte, Jean (°1934)

Van Houtte studeerde Rechten aan de universiteit van Gent en Sociologie aan de KU Leuven. Hij begon zijn carrière als bestuurssecretaris aan het Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudies. Vervolgens maakte hij de overstap naar de UFSIA waar hij in 1965 decaan van de faculteit Politieke & Sociale Wetenschappen werd. In 1988 volgde hij Louis Van Bladel op als rector. De volgende zeven jaar stond hij aan het hoofd van de UFSIA. Na de oprichting van de Universiteit Antwerpen is Van Houtte jarenlang voorzitter geweest van de UCSIA.

(Interview afgenomen te Berchem op 22 maart en 14 april 2022.)

Van Loon, Francis (°1949)

Van Loon studeerde aan de toenmalige Rijksuniversiteit Gent waar hij een doctoraat in de Sociale Wetenschappen behaalde. Vanaf 1978 was hij benoemd als docent aan de faculteit Politieke & Sociale Wetenschappen van de UFSIA. In 1987 werd hij er decaan. In 1990 werd hij beheerder voor administratieve en personeelszaken. Zeven jaar later werd hij voorzitter van de algemene Vergadering. Vervolgens werd Van Loon in 2000 rector-voorzitter van de confederale Universiteit Antwerpen. Hij werd tevens de eerste rector van de Universiteit Antwerpen en dit voor twee mandaten.

(Interview afgenomen te Antwerpen op 17 januari 2023.)

Van Poeck, André (°1949)

Van Poeck volgde de opleiding TEW aan de UFSIA en behaalde daarnaast een licentiaatsdiploma Economie aan de Leuvense universiteit. In 1971 begon zijn academische carrière aan de UFSIA waarna hij in 1993 bevorderd werd tot gewoon hoogleraar. Vier jaar later werd Van Poeck decaan aan de TEW-faculteit. Samen met Willy Winkelmans en anderen realiseerde hij de fusie van TEW-UFSIA-RUCA, wat nodig was om de verdere eenmaking van de Universiteit Antwerpen te bewerkstelligen.

(Interview afgenomen te Antwerpen op 10 februari 2023.)

Van Steenberge, Josse (°1944)

Van Steenberge studeerde Politieke & Sociale Wetenschappen, Rechten en Wijsbegeerte aan de KU Leuven. Na zijn studies werd hij in 1967 assistent bij Roger Dillemans. Hij werkte er aan een proefschrift over de Belgische sociale zekerheid. In 1972 werd hij benoemd aan de pas opgerichte UIA. Van Steenberge doceerde eveneens aan de universiteit van Limburg en Utrecht. Hij raakte benoemd tot gewoon hoogleraar en werd decaan van de UIA-faculteit Rechten. In 1995 werd hij verkozen tot rector, een functie die hij tot 2003 vervulde. Daarna werd Van Steenberge voorzitter van de AUHA.

(Interview afgenomen te Antwerpen op 10 maart 2023.)

Wauters, Luc (1926-2020)

Wauters behaalde een diploma in de Financiën en in de Consulaire Wetenschappen aan de Sint-Ignatius Handelshogeschool waarna hij een doctoraat behaalde in de economie aan de universiteit van Leuven, gevolgd door een doctoraat in de Wijsbegeerte. Na een Master of Science te behalen aan Colombia University aanvaardde hij een leeropdracht aan de UFSIA. Later als hoogleraar werd hij voorzitter van de Raad van Bestuur. Naast zijn academische traject bouwde hij een carrière uit in de banken- en de farmaceutische sector. Wauters werd in 1992 voorzitter van het GBUA. In deze functie realiseerde hij de oprichting van de confederale Universiteit Antwerpen, een cruciale fase in het eenwordingsproces van de universiteit.

(Interview afgenomen te Wilrijk op 4 maart 2020.)

Winkelmans, Willy (°1941)

Winkelmans studeerde aan de Antwerpse Rijkshandelshogeschool en werd licentiaat in de Handelswetenschappen aan de Rijksuniversiteit van Gent. Na een functie als leerkracht aan het Atheneum van Berchem werd hij assistent aan het RUCA. In 1978 werd hij er bevorderd tot gewoon hoogleraar aan de faculteit TEW. Later als decaan speelde hij samen met André Van Poeck een centrale rol in de fusie van de TEW-faculteiten van het RUCA en de UFSIA, een cruciale stap in het eenwordingsproces van de Universiteit Antwerpen.

(Interview afgenomen te Steendorp op 23 februari 2023.)

1.2 Archivalische bronnen

UArchief (Archief Universiteit Antwerpen)

Archiefbestand Andries Kinsbergen

Archiefbestand Coördinatiecomité

Archiefbestand van de

Jezuïetengemeenschap

- Archief rectoraat Dhanis

- 102-104

Archief overgebracht van depot

Middelheim:

- UI/HI/404, U.I.A Historie

- UA Toespraken 2 en 3

Inventaris RHSA:

- 243

- 263

- 292

- 317-319

- 322

- 458

- 1845

- 2199

Fotoarchief

FelixArchief

Archiefbestand Lode Craeybeckx

Archiefbestand Frans Detiège

Archiefbestand Wim Geldolf

Beelddatabank

Privéarchieven

Jan De Groof

Walter Nonneman

Beelddatabanken

ADVN

Amsab-ING

Erfgoedcel Kempens Karakter

Letterenhuis

UGent Memorie

KADOC KU Leuven

Archiefbestand Paul Willem Segers

Archiefbestand Théodore Lefèvre

Archiefbestand Robert Houben

Archiefbestand Leo Tindemans

Archiefbestand Daniël Coens

1.3 Gedrukte bronnen

Pers

* Zie voetnoten voor verwijzing naar specifiek artikel (titel, datum, eventueel auteur en paginanummer).

Dagbladen

- De Antwerpse Gids
- De Morgen
- De Nieuwe Gazet
- De Nieuwe Gids
- De Standaard
- De Telegraaf
- De Tijd
- De Volksgazet
- Gazet van Antwerpen
- Gazet van Mechelen
- Het Belang van Limburg
- Het Handelsblad
- Het Laatste Nieuws
- Het Nieuwsblad
- Het Volk
- Het Vrije Volk
- La Cité
- La Libre Belgique
- La Métropole
- Le Drapau Rouge
- Le Matin
- Le Peuple
- Le Soir
- Vooruit

Weekbladen

- 't Pallieterke
- De Linie
- De Post
- De Roode Vaan
- Het Volksbelang
- Het Vrije Waasland
- Knack
- Trends
- De Spectator

Studenten- en universiteitsbladen

- Centrum
- dwars
- Schamper
- Universiteit Antwerpen
- Veto

Andere

- apache
- Belga
- Maandblad van het CUHOV
- Snelberichten VEV

Beleidsdocumenten

* Zie voetnoten voor verwijzing naar specifiek document.

Notulen van de Ministerraad

Belgische Senaat

- Handelingen Senaat
- Parlementaire documenten

Belgische Kamer

- Integraal verslag plenaire vergaderingen
- Parlementaire stukken

Belgisch Staatsblad

Vlaams Parlement (en voorlopers)

- Handelingen Vlaams Parlement
- Parlementaire documenten

Antwerps Gemeentebblad

Europese Commissie

- Persberichten en communiqués

Publicaties gebruikt als bron

‘2002 Academic Ranking of World Universities’, *Shangai Ranking*

(<https://www.shanghairanking.com/rankings/arwu/2022>). Geraadpleegd op 27 juni 2023.

ADAMS, F., ‘De financiële achterstelling van het Vlaams wetenschappelijk onderzoek’, *Universiteit & Beleid*, 3/°4 (1989), 25-31.

Antwerps Innovatie Centrum, *Het Antwerps Innovatie Centrum, en andere kijk op valorisatie: aandeelhoudersovereenkomst, statuten, businessplan*, Wilrijk, 2000.

BALTER, M., ‘Claude Allègre: Back tot he Wall, But Still Fighting’, *Science*, 283/°5407 (1999), 1442-1443.

CAMERLINCKX, F., ‘De universitaire expansie te Antwerpen’, *Bevrijding*, 5 (1964), 210-217.

CLARA, R., *Eenmaking Universiteit Antwerpen*, Antwerpen, 1990.

CLARK, C., ‘The Declining Importance of Capital’, *The Listener* (10 maart 1955), 410 e.v.

CLIQUET, L.R., ‘Het technisch en wetenschappelijk peil in Vlaanderen’, *V.E.V. Berichten*, 32/°11 (1957), 1289-1299.

COENS, D., *Met een nieuwe lei. Over de toekomst van het onderwijs in Vlaanderen*, Brugge, 1989.

COETSIER, L. en BONTE, A., *Doorstroming naar de universiteit. Aansporing tot socio-culturele mobiliteit* (Dokumenten van de Kultuurraad voor Vlaanderen, 1 en 2), Antwerpen, 1963.

COETSIER, L. en VANSTEENKISTE, E., *Sociaal-economische achtergronden van de democratisering van het universitair onderwijs* (Mededelingen van de Laboratorium voor Toegepaste Psychologie en de Diens voor Studieadvies bij de Rijksuniversiteit te Gent, 8), Gent, 1961.

Committee on Higher Education, *Report Higher Education 1961-63*, Londen, 1963.

‘Congoville. Hedendaagse kunstenaars bewandelen koloniale sporen’, *Middelheimmuseum.be* (<https://middelheimmuseum.be/nl/congoville>). Geraadpleegd op 13 maart 2023.

COTTENIE, A., *De Universiteit en de wereld in ontwikkeling*, Gent, 1981.

CRAEYBECKX, L. e.a., ‘De Universitaire Instelling Antwerpen’, *Antwerpen*, 18/°4 (1972), 133-151.

CRAEYBECKX, L., *Antwerpen, Let op uw zaak! Kleine catechismus der Universiteit Antwerpen*, Antwerpen, 1964.

_____ *Universiteit Antwerpen nu*, Antwerpen, 1962.

_____ *Universiteit van deze tijd, zonder Schoolstrijd, pluralistisch, democratisch*, Antwerpen, 1969.

_____ *Waarom een universiteit te Antwerpen?*, Antwerpen, 1959.

DE BRUYN, B., ‘De nieuwe TEW-faculteit: “moeilijke geboorte, maar de moeite waard”’, *Alumni Nieuwsbrief Faculteit TEW van UFISA*, 8/°29 (2000), 6-8.

_____ ‘Grootste TEW-faculteit van België officieel in de startblokken’, *Alumni Nieuwsbrief Faculteit TEW van UFISA*, 8/°31 (2001), 7-8, 10.

_____ ‘Het nieuwe curriculum TEW en HI voor de nieuwe TEW-faculteit’, *Alumni Nieuwsbrief Faculteit TEW van UFISA*, 7/°28 (2000), A.

DE CAVEL, J., ‘Een Vlaamse hogeschool te Antwerpen?’, *Mededelingsblad AVOHV*, 9 (september 1957), 3-4.

DECLAIR, W., *Evolutie*, Antwerpen, 1990.

DE CLERCK, K., ‘Hoe men 25 jaar geleden de Universiteit Antwerpen zag’, *Persoon en Gemeenschap*, 36 (1983), 28-33.

_____ *Rector Bouckaert had toch gelijk* (Uit het verleden van de R.U.G., 20) Gent, 1985.

_____ *Tien Vlaamse rectoren over tien jaar universitaire expansie*, Gent, 1975.

DECLERCK, R. e.a., *Voor een universitair statuut van het hoger handelonderwijs in de provincies Antwerpen en Henegouwen / Pour un statut universitaire de l’enseignement commercial supérieur dans les provinces de Hainaut et d’Anvers*, Antwerpen, 1954.

DE CROO, H., *Basisgegevens voor een ontwerp van wet betreffende de samenwerking onder de drie Antwerpse universitaire instellingen*, Antwerpen, 1976.

DE GRAUWE, P., ‘Small is beautiful: ook voor universiteiten’, *Universiteit & Beleid*, 12/°1 (12 november 1997), 19-23.

DE GROODT-LASSEEL, M., ‘De financiering van het wetenschappelijk onderzoek in Vlaanderen’, *Streven*, 20/°11-12 (1967), 1063-1074.

DE KOCK, L. en VERCRUYSSSE, N., ‘De financiering van het hoger onderwijs in Vlaanderen’, *Documentatieblad Federale Overheidsdienst Financiën – België*, 69/°4 (2009), 91-137.

- DE LANOO, I., 'Samenstelling van de Leuvense studentenbevolking. Verband tussen de studiekeuze van de student en het beroep van zijn vader', *Politica*, 14/°3(1964), 209-250.
- DELEECK, H., 'Een plan voor universitaire Expansie te Antwerpen: tekst van het plan Kinsbergen', *De Maand*, 12/°5 (1969), 286-292.
- _____ *Ruimere kansen voor allen. Spreiding van het universitair Onderwijs in Vlaanderen*, Antwerpen, 1964.
- _____ 'Uitbouw en Spreiding der universitaire Instellingen. Enkele kritische beschouwingen', *De Gids op maatschappelijk Gebied*, 52/°10 (1961), 819-839.
- DE MONT, P. e.a., *Verslag van de Commissie gelast met het onderzoeken van de wenschelijkheid van het inrichten eener Nederlandsche Hoogeschool in Vlaamsch-België*, Gent, 1896.
- DE PELSMACKER, P. en JEGERS, M. red., *Management voor een levenskunstenaar. Liber amicorum Emile Vanlommel*, Leuven, 1997.
- DERINE, R., *15 jaar op de barrikade*, Hasselt, 1978.
- _____ 'Bedenkingen over de universitaire ekspansie in belgië', *Ons Erfdeel*, 13 (1969), 9-17.
- DE SOMER, P., 'De universitaire expansie', *Academische Tijdingen*, 3/°8 (juni 1969), 18-20.
- _____ *Een visie op de universiteit*, Leuven, 1985.
- DE WEGHE, L., 'De Bologna-Verklaring', *Universiteit & Beleid*, 53 (23 augustus 1999), 33-37.
- _____ 'Universiteit Antwerpen breidt uit', *Universiteit & Beleid*, 57 (18 augustus 2000), 30-32.
- De Wikings, *De universitaire expansie in Vlaanderen. Rapport opgesteld door een interfakultaire studiegroep*, Antwerpen, 1965.
- DE WIT, K., VAN HEFFEN, O. en VERHOEVEN, J.C., *Government, higher education and the national economy* (TSER-HEINE project. Case study of Flanders, 1 October 1998), 1998, Leuven.
- DILLEMANS, R., 'Reflecties bij het opleidingsaanbod van de Vlaamse universiteiten. En suggesties', *T.O.R.B.*, 2-3 (2000-2001), 107-122.
- DUBUISSON, M., 'L'expansion des Universités belges', *Association des Amis de l'Université de Liège*, 35/°3-4 (1963), 8-38.
- DU CATILLON, L., *Handelingen van het Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres*, 1896, 456.
- ELIAERTS, R., 'RUCA. Vooruit... of achteruit?', *Bevrijding*, 4 (1966), 98-103.
- EYSKENS, G., *De memoires*, J. SMITS red., Tielt, 1993
- EYSKENS, M., *Open brief aan de studenten*, Tielt, 1973.

- Federaal Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid - Administratie, *Lonen en arbeidsduur*, Brussel, 1999.
- Fonds L. Craeybeckx, F. Detiège, F. Grootjans v.z.w., *Overzicht 15 jaar fonds 1979-1994*, 1994, Antwerpen.
- ‘Get to know us’, *The Beacon* (<https://thebeacon.eu/about-us/>). Geraadpleegd op 9 maart 2023.
- GILLIS, J., ‘Hoger Onderwijs in België, rede op de jaarvergadering van het VEV’, *VEV Berichten*, 11 (15 juni 1957), 1339-1340.
- _____ ‘Uitbreiding van het onderwijs in Vlaams-België’, *Streven*, 10 (1957), 1009-1015.
- HARMEL, P., ‘Beschaving en universiteit’, *Tijdschrift voor Politiek*, 9/°4 (1959), 343-348.
- _____ ‘Economie, wetenschap, onderwijs in de U.S.A.’, *Streven*, 8 (1957), 705-714.
- HEINZ, J., ‘De universiteit Antwerpen’, *De Autotoerist*, 12 (1959), 1522-1527.
- _____ ‘Een Vlaamse universiteit te Antwerpen’, *De Autotoerist*, 12 (1959), s.p.
- _____ ‘Waarom een universiteit te Antwerpen?’, *De Autotoerist*, 7 (1959), s.p.
- HENDRICKX, V., ‘What kind of university?’, *Universiteit & Beleid*, 11/°4 (14 juli 1997), 18-22.
- HOSTE, J., ‘Mammoet’, *Universiteit & Beleid*, 4/°2 (januari 1990), 1.
- IDE, A., ‘Een Vlaamse hogeschool te Antwerpen’, *Mededelingsblad AVOHV*, 12 (december 1957), 1-5.
- ‘Inhuldiging Aula Lumumba – Toespraak Herman Van Goethem’, *Universiteit Antwerpen*, 2023 (<https://www.uantwerpen.be/nl/projecten/aula-lumumba/inhuldiging-aula/herman-van-goethem/>). Geraadpleegd op 27 juni 2023.
- IOB, *Jaarverslag 2002*, Antwerpen, 2003.
- JANNE, H., ‘L’université en transition’, *Bulletin de L’U.A.E.*, oktober (1957), s.p.
- _____ ‘Uittreksel uit “De Universiteit in een overgangperiode”’, *Socialistische Standpunten*, 7 (1960), 87-88.
- JAŘAB, J., ‘Academic freedom and university autonomy’, *Report Committee on Culture, Science and Education* (Doc. 10943, 2 juni 2006), Council of Europe – Parliamentary Assembly.
- KERKHOF, J., ‘Structuurhervorming voor het universitair onderwijs in Vlaanderen’, *Streven*, 17/°7 (1964), 623-634.
- KINSBERGEN, A., ‘De Universiteit Antwerpen: Spiegel van Antwerpens dynamisme’, L. DE MEYER en E. FLAMANT red., *Liber Amicorum Willy De Clercq*, Leuven, 1985.
- _____ *Meer ingenieurs: waarborg voor onze welvaart. Een faculteit toegepaste Wetenschappen te Antwerpen*, Antwerpen, 1990.

- LAMBRECHTS, P., 'Actuele uitzichten van het hoger onderwijs in België', *Het Willems-Fonds en de Vlaamse Problemen die aan de orde zijn*, Gent, 1961, 14-20.
- _____ *Het bevolkingsprobleem der universiteiten* (Julius Vuylsteke-fonds 17), Gent, 1956.
- _____ 'Ons hoger onderwijs in de branding', *De Vlaamse Gids*, 41 (1957).
- _____ 'Wetenschap en universiteit, nu en morgen', *De Vlaamse Gids*, 5 (1958), 257-274.
- LEEMANS, E. en DERINE, R., 'Sociale hervormingen voor universitaire', *Tijdschrift voor Politiek*, 2/°1 (1953), 29-41.
- LEPLAE, C., 'Recrutement et mobilité sociale des universitaires', *Bulletin de l'Institut de Recherches Economiques et Sociales*, 12/°7 (1946), 673-743.
- LEYSEN, G., 'Nieuw gebouw UAntwerpen toonbeeld duurzaamheid', 2016, *Engeneeringnet* (<https://engineeringnet.be/nl/nieuws/item/10892/nieuwe-gebouw-uantwerpen-toonbeeld-duurzaamheid>). Geraadpleegd op 27 juni 2023.
- _____ 'Provincie Antwerpen en UAntwerpen investeren in nieuwe campusgebouw', 2015, *Engeneeringnet* (<https://engineeringnet.be/nl/nieuws/item/8356/provincie-antwerpen-en-uantwerpen-investeren-in-nieuwe-campusgebouw>). Geraadpleegd op 27 juni 2023.
- LIARD, L., *L'enseignement Supérieurs en France 1789-1889. Tome premier*, Parijs, 1888.
- _____ *L'enseignement Supérieurs en France 1789-1893. Tome second*, Parijs, 1894.
- Maatschappij voor de Vernieuwing en de Promotie van Antwerpen, *Strategisch plan regio Antwerpen*, Antwerpen, 1992.
- MASSART, L. en MOLITOR, A., *Nationale Raad voor Wetenschapsbeleid. Verslag aan de regering. Verslag over de stijging van het aantal studenten en de gevolgen hiervan voor de uitbreiding en de spreiding van de instellingen voor hoger onderwijs*, Brussel, 1961.
- MATTHYSSENS, F.J., *Enseignement universitaire. Projet d'organisation d'une université belge de commerce et d'industrie*, Brussel, 1847.
- MULIER, A., 'Hoger onderwijs en economische groei. Een parallel tussen de streken Antwerpen en Luik', *VEV-Berichten*, 36/°1 (1961), 3-5.
- Nationaal Instituut voor de Statistiek, *jaarboek van België*.
- National Science Foundation (U.S.), *Scientific Manpower - 1957. Papers of the sixth conference on Scientific Manpower*, Washington, 1958.
- NEETENS, A. red., *Recent developments in medical education in Western Europe: lustrum UIA-UZA, November 21-22, 1985*, Antwerpen, 1985.
- NEWMAN, J.H., *The Idea of a University*, M.J. SVAGLIC ed. (University of Notre Dame Press), Indiana, 1986.
- OEEC Manpower Committee, *Shortages and Surpluses of Highly Qualified Scientists and Engineers in Western Europe*, [Parijs], 1955.

- _____. *The Problem of Scientific and Technical Manpower in Western Europe, Canada and the United States*, [Parijs], 1957.
- PAULSEN, F., *Geschiede des gelehrten Unterrichts auf den deutschen Schulen und Universitäten*, Leipzig, 1885.
- PAUW, S., 'Universitaire expansie', *De Vlaamse Gids*, 1 (1967), 50-53.
- PEREMANS, W., 'Universitaire problemen', *Dietse Warande en Belfort*, 104/°10 (1959), 597-594.
- PLASSCHAERT, S., 'De democratisering van het hoger onderwijs', *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, 44/°2-3 (1953), 151-174.
- 'QS World University Rankings 2023: Top global universities', *QS Top Universities* (<https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2023>). Geraadpleegd op 27 juni 2023.
- 'Research congress on transportation issues', *Cordis Europa* (<https://cordis.europa.eu/event/id/10608-research-congress-on-transportation-issues>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- RIGOUTS, C., *Rapport sur les travaux de la Société de Pharmacie d'Anvers*, Antwerpen, 1860.
- Rijkshandelshogeschool te Antwerpen, *Jaarboek 1952 met een geschiedkundig overzicht van 1852 tot 1952*, Antwerpen, 1952.
- ROOSE, K.D. en ANDERSEN, C.J., *A rating of graduate programs*, Washington, 1970.
- RUCA, *Studiegids 1968-1969*, Antwerpen, 1968.
- RUDELSHEIM, M., *Een Vlaamse Mijnbouwschool*, Antwerpen, 1906.
- SCHNEIDER, I., 'Gemeenschapsuniversiteiten/vrije universiteiten: een juridische toenadering?', *T.O.R.B.*, 2-3 (2000-2001), 187-192.
- S.n., '45 jaar UHasselt: bericht uit de kribbe', *Nu weet je het*, 5 (2017), 6-11.
- S.n., 'Bijeenkomst van intellectuele katholieken en vrijzinnigen', *Humanistische Documentatiedienst. Uitgave van de Stichting Humanistisch Centrum Mens en Wereld*, 12 (juli-augustus 1963), 96-87.
- S.n., 'Een Vlaamse universiteit in Antwerpen', *Neerlandia*, 63 (1959), s.p.
- S.n., *Handelingen van het 13^e Nederlandsch taal- en letterkundig congres, gehouden te Antwerpen den 18^e, 19^e en 20^e augustus 1873*, Antwerpen, 1875.
- S.n., 'Hoger Onderwijs in België', *Streven*, 14/°11-12 (1961), 1033-1037.
- S.n., 'Interview met rektor De Somer', *Ons Leven*, 82 (september 1969), 6-9.
- S.n., 'Mevrouw De Groodt, katholiek rektor aan het RUCA', *Zeg*, 4 (1978), 8-9.
- SNOECK, A., 'De oprichting van de nieuwe Faculteiten in het Sint-Ignatius-Instituut te Antwerpen', *Economisch en sociaal tijdschrift*, 13 (1959), 281-286.

- S.n., 'Participatie van de Universiteiten in Spin-off Bedrijven', *Universiteit & Beleid*, 7/°2 (1993), 11-17.
- S.n., 'Reorganisatie van de cultuurpolitiek in België', *Neerlandia*, 65/°3 (1961), 31-32.
- S.n., 'Technische vorming en wetenschappelijk onderzoek in Vlaanderen', *V.E.V. Berichten*, 32/°11 (1957), 1219-1221.
- S.n., *Universitaire vernieuwing: standpunten van de Groep Wetenschappelijk Personeel en Navorsers*, Heverlee, 1969.
- S.n., 'Wetenschapsbeleid en het Sint-Annaplan, II', *Universiteit & Beleid*, 1/°2 (1986), 2-9.
- STEVENS, W.J., *Notice historique sur l'école de chirurgie d'Anvers*, Anwerpen, 1850.
- 'Technical education, HC Deb 21 juni 1956 vol 554 cc1639-767', *UK Parliament API* (<https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1956/jun/21/technical-education>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- TERTIUS, 'Het hogeschoolvraagstuk in Vlaanderen', *Het Pennoen*, 10/°7 (december 1959), 4-5.
- TISON, J.M., 'Problemen omtrent universitair onderzoek en onderwijs', *Streven*, 9 (1955), 227-231.
- 'UAntwerpen bouwt mee aan Europese universiteit', *myScience*, 2019 (https://www.myscience.be/nl/news/wire/uantwerpen_bouwt_mee_aan_europese_universiteit-2019-uantwerpen). Geraadpleegd op 27 juni 2023.
- UCSIA, *Werkingsverslag 2003-2005*, Antwerpen, 2005.
- UFSIA, *Een universitair profiel* (Beleidsdocument Universitaire Faculteiten Sint-Ingatius te Antwerpen 2), Antwerpen, 1992.
- UNESCO International Bureau of Education, *International Yearbook of Education, volume 10, 1948*, Parijs, 1949.
- Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius, *Studiegids akademiejaar 1961-1962*, Antwerpen, 1961.
- VAN BLADEL, L., 'Christelijke en Atheïstische Religiositeit', *Streven*, 18/°3 (1964), 269-273.
- VAN DEN BOSSCHE, L., 'Het universitaire landschap in Vlaanderen in de jaren negentig en daarna', *T.O.R.B.*, 4 (1995-1996) 239-243
- _____ 'Kwaliteitszorg moet onrust zaaien over de audit van universiteiten', *T.O.R.B.*, 1 (1998-1999), 63-64.
- _____ 'Universitair beleid in een kantelfase', *T.O.R.B.*, 1 (1997-1998), 48-52.
- VAN DEN BRANDE, L. e.a. red., *Vlaanderen-Europa 2002. Een project van de Vlaamse Regering*, Tielt, 1993.

- VAN DIJCK, D., 'Samenwerking op het gebied van het wetenschappelijk onderzoek: Standpunt vanuit de universiteit', *T.O.R.B.*, 2-3 (2000-2001), 180-181.
- VAN GOEHTEM, H., *De Rectorverkiezingen 2020. Ontwerp voor een beleidsnota 2020-2024*, Antwerpen, 2020. (enkel te vinden in de medialibrary van de UAntwerpen)
- VAN GOETHEM, K., 'Een onvolledige universiteit kan niet volwaardig zijn', *ThEMA*, 4 (1996), 16-20.
- _____ 'Het creditsysteem: hefboom voor een geïntegreerd tertiair onderwijs?', *T.O.R.B.*, 2-3 (2000-2001), 139-142.
- _____ 'Universiteit Antwerpen. Regionaal en mondiaal', *Contact*, 7 (1985), 22-27.
- VAN HAEGENDOREN, M., *Het regeringsbeleid inzake universitaire vernieuwing en -expansie en inzake wetenschapsbeleid: interpellatie*, Brussel, 1969.
- VAN LAAR, A., *Geschiedenis van het openbaar onderwijs te Antwerpen sedert 1872*, Antwerpen, 1937.
- VAN LINTHOUDT, 'Optimalisering universitair aanbod Vlaanderen: tussentijds rapport uitgebracht door Ere-Rector R. Dillemans', *Universiteit & Beleid*, 11/°4 (14 juli 1997), 4-14.
- VAN NESTE, F., *Ter wille van mensen: bijdragen van prof. Fernand van Neste s.J. over recht, ethiek en politiek, aangeboden bij gelegenheid van zijn emeritaat*, Antwerpen, 1997.
- VERHAEGEN, J., 'Alarm over ons wetenschappelijk onderzoek. Voor een nieuwe politiek in een nieuw klimaat', *De Maand*, 2/°2 (1959), 84-92.
- VEV, *De technisch-wetenschappelijke ontwikkeling en de expansie van het Antwerps industriegebied*, Antwerpen, 1959.
- Vlaamse Regering, *Regeerakkoord 1999*, Brussel, 1999.
- VLIR, *De financiële achterstelling van de Vlaamse universiteiten en het universitair onderzoek in Vlaanderen*, Brussel, 1980.
- VRANCKX, F. en DONVIL, C., *De oprichting van een rijksuniversiteit te Antwerpen: rapport voorbereid door de V.E.V. werkgroep 'wetenschappelijk onderzoek'*, Deurne, 1962.
- WAUTERS, L., *Op weg naar een waarachtige Universiteit Antwerpen: de testperiode in werking. Verwezenlijkingen en perspectieven van de Universiteit Antwerpen: een overzicht van het voorbije en komende academiejaar*, Antwerpen, 1994.
- WIEËRS, J.L., *Studiebeurzen als hefboom (Doorstroom naar de universiteit 3)*, Antwerpen, 1964.
- _____ 'Toekomstmogelijkheden voor Vlaamse jongeren', *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, 51 (1960), 499-522.

- WIELEMANS, 'Tussen Bologna en Praag. De harmonisering van het Europese hoger onderwijs: enkele consequenties voor de humane wetenschappen', *T.O.R.B.*, 2-3 (2000-2001), 123-133.
- WILGRESS, D., *Cooperation in Scientific and Technical Research*, Parijs (OEEC), 1960.
- WITTE, E., *Tussen pluralisme en optimalisatie. Enkele kanttekeningen bij het "Rapport Dillemans"*, Brussel, 1997.
- 'Who are we?', *Yufe.eu* (<https://yufe.eu/who-we-are/#european-universities-initiative>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- 'World University Rankings 2023', *Times Higher Education* (<https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2023/world-ranking>). Geraadpleegd op 27 juni 2023.

2. LITERATUUR

- '1954: Nationaal Studiefonds', *UGentMemorie* (<https://www.ugentmemorie.be/gebeurtenissen/1954-nationaal-studiefonds>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- '1978: Onderzoeksraad', *UGentMemorie* (<https://www.ugentmemorie.be/gebeurtenissen/1978-onderzoeksraad>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- '1986: Protest tegen de 13.000', *UGentMemorie* (<https://www.ugentmemorie.be/gebeurtenissen/1986-protest-tegen-de-13000>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- '1991: Universiteit Gent', *UGentMemorie* (<https://www.ugentmemorie.be/gebeurtenissen/1991-universiteit-gent>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- AMARAL, A. e.a., *European Integration and the Governance of Higher Education and Research* (Higher Education Dynamics, 26), epub, 2009.
- BAETENS, R., 'Hoe het groeide', R. Baetens red., *Een brug tussen twee werelden. Het Prins Leopold Instituut voor Tropische Geneeskunde Antwerpen 100 jaar*, Antwerpen, 2006, 9-57.
- BALTHAZAR, H., 'Enkel in dienst van de wetenschap, van NFWO naar FWO 1928-2008', *Kennismakers. 80 jaar FWO*, Gent, 2008, 11-47.
- BANEKE, D., 'De vette jaren: de Commissie-Casimir en het Nederlandse wetenschapsbeleid 1957-1970', *Studium*, 5/°2 (2012), 110-127.
- BARNETT, R., *Being a university* (Foundations and Futures of Education), Oxon, 2011.
- BARNETT, R. e.a. red., *Rethinking the University after Bologna*, Antwerpen, 2009.

- BERGMANS, J. e.a. red., *100 jaar Wikings, 1910-2010*, Antwerpen, 2010.
- BERTRAMS, K., 'De universiteiten', P. VAN DEN EECKHOUT en G. VANTHEMSCHE red., *Bronnen voor de studie van het hedendaagse België, 19de-21ste eeuw*, Brussel, 2009, 669-686.
- _____, *Universités & entreprises: milieux académiques et industriels en Belgique 1880-1970*, Brussel, 2006.
- BEYEN, M., *De Taal van de Geschiedenis. Hoe historici lezen en schrijven*, Leuven, 2019.
- BEYEN, M. e.a., 'Het calimerocomplex van de stad. Een politieke cultuur van klagen en vernieuwen', I. BERTELS, B. DE MUNCK en H. VAN GOETHEM red., *Antwerpen. Biografie van een stad*, Antwerpen, 2010, 67-108.
- BEYEN, M. en DESTATTE, P., 'Een ander land: 1970-vandaag', V. DUJARDIN e.a. red., *Nieuwe geschiedenis van België, 1950-heden*, Tielt, 2009, 1470-1998.
- BEYENS, N., 'Journalistiek, een vak apart. Journalistieke identiteit in de jaren vijftig', *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, 12 (2003), 91-122.
- BOEVA, L., 'Taalminoriteiten: Franstaligen in Vlaanderen', *NEVB Online* (https://nevb.be/wiki/Taalminoriteiten:_Franstaligen_in_Vlaanderen). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- BORGHERS, E., *Universiteit aan de stroom. Bouwkundig erfgoed van de Antwerpse Associatie*, Ekeren, 2016.
- BOURABAIN, D., 'Everyday sexism and racism in the ivory tower: The experiences of early career researchers on the intersection of gender and ethnicity in the academic workplace', *Gender, Work & Organization*, 28 (2021), 248-267.
- BRAECKMANS, L., 'Het Instituut voor Didactiek en Andragogiek. Aanbod tot levenslang leren.', MARTENS, R., 'Een nieuwe bestemming. IPO-UFSIA Management School. Ontstaan en groei', s.n. red., *Den Grooten Sot & Het Brantijser. Twee patriciërswoningen aan de Antwerpse Sint-Jacobsmarkt*, Drogenbos, 1999, 45-47.
- BRAEKEN, J., 'Medisch en Heelkundig Instituut Middelheim', *Inventaris Onroerend Erfgoed* (<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/7231/teksten>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- BURKE, P., *What is the History of Knowledge? (What is History?, 14)*, Cambridge, 2016.
- CAMERON, J.M., *On the Idea of a University*, Toronto, 1972.
- CANTILLON, B., en VAN DYCK, D., 'Drie uitdagingen voor het Hoger Onderwijs in Vlaanderen', H. VERBOVEN red., *De universiteit in ontwikkeling. Uitdagingen van vandaag, troeven voor morgen*, Kapellen, 2008, 10-17.
- CHOU, M.H. en GORNITZKA, A., 'Building a European knowledge area: an introduction to the dynamics of policy domains on the rise', M.H. CHOU en A. GORNITZKA red., *Building the Knowledge Economy in Europe. New Constellations in European Research and Higher Education Governance (New Horizons in European Politics)*, Cheltenham, 2014, 1-26.

- CHOWDHURY, I., 'What is remembered and what is forgotten: Oral History and Institutional Memory', *India International Centre Quarterly*, 42/°3-4 (2015-16), 245-257.
- CHU de Liège, *Rapport d'activités et comptes annuels 2007*, [Luik, 2008].
- CLAESKENS, W. en VERCRUYSSSE, N., 'De veranderende verhouding tussen overheid en universiteiten 10 jaar na het decreet van 12 juni 1991', 2-3 (200-2001), 193-216.
- COENEN, S. e.a. red., *40 jaar academische huisartsgeneeskunde in Antwerpen*, 2012, Brussel.
- COLLINI, S., *Speaking of universities*, Londen, 2017.
- _____ *What are universities for?*, Londen, 2012.
- Committee appointed by the Lord President of the Council, *Scientific Man-Power*, Londen, 1946.
- CORBETT, A., *Key moments of the European political debate on education*, Bologna, 2006.
- _____ *Universities and the Europe of knowledge. Ideas, institutions and policy entrepreneurship in European Union higher education policy, 1955-2005*, New York, 2005.
- COTMAN, F., 'Janssens, Pieter Gustaaf (1910-2005)', *UGentMemorie*, 2017 (<https://www.ugentmemorie.be/personen/janssens-pieter-gustaaf-1910-2005>). Geraadpleegd op 2 mei 2023.
- COUSSEMENT, A., en VERCRUYSSSE, S.M., *Vele handen. Zorg en samenleving in heden en verleden*, Leuven, 2019.
- CRAMER, K.C. e.a., 'Big Science and Research Infrastructure in Europe: History and current trends', K.C. CRAMER en O. HALLONSTEN red., *Big Science and Research Infrastructure in Europe*, Cheltenham, 2020, 1-26.
- DANNIAU, F., '1835: Belgische reorganisatie: eerste organieke wet op het hoger onderwijs', 2015, *UGentMemorie* (<https://www.ugentmemorie.be/gebeurtenissen/1835-belgische-reorganisatie>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- _____ '2017. UZGent integreert in UGent', *UGentMemorie*, 2016 (<http://www.ugentmemorie.be/gebeurtenissen/2017-uz-gent-integreert-in-ugent>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- DANNIAU, F. MANTELS, R. en VERBRUGGEN C., 'Towards a renewed university history: UGentMemorie and the merits of public history, academic heritage and digital history in commemorating the university', *Studium*, 5/°3 (2012), 179-192.
- DEBACKERE, K., 'Commercialisering van universitair onderzoek', B. PATTYN en G. VAN OVERWALLE red., *Tussen Markt en Agora. Over het statuut van universitaire kennis*, Leuven, 2006, 137-180.

- DE BLESER, J. en BUNTINX, G., *Antwerpen, studentenstad? Een vergelijkende studie van innovatieve kenniseconomieën in Europese steden*, Onuitgegeven masterscriptie, Universiteit Antwerpen, Management, 2012.
- DEBOOSERE, P. e.a., *Sociaal-Economische Enquête 2001. Huishoudens en gezinnen in België* (Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, 4), Brussel, 2009.
- DE BRUYNE, P., *De universitaire expansie te Antwerpen*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, KU Leuven, 1971.
- DE CRAENE, E., *Cultuurkritisch literatuuronderzoek naar de veranderde idee van de universiteit*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, UGent, Pedagogische Wetenschappen, 2008.
- DEELSTRA, H., 'Gillis, Jan (1893-1978)', *UGentMemorie* (<https://www.ugentmemorie.be/personen/gillis-jan-1893-1978>). Geraadpleegd op 26 april 2023.
- _____ 'Massart, Lucien (1908-1988)', *UGentMemorie* (<https://www.ugentmemorie.be/personen/massart-lucien-1908-1988>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- DE GROOF, J. en VAN LOON, F. red., *Optimalisering van beleidsbeslissingen in het hoger onderwijs*, Antwerpen, 1998.
- DE GROOF, J., 'Het Bologna-proces en zijn gevolgen voor een grensverleggend beleid inzake kwaliteitszorg', H. VERBOVEN red., *De universiteit in ontwikkeling. Uitdagingen van vandaag, troeven voor morgen*, Kapellen, 2008, 18-32.
- _____ 'Verzelfstandiging: Autonomie versus "centralisatie" in het hoger onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap?', J. DE GROOF en F. VAN LOON, red., *Optimalisering van beleidsbeslissingen in het hoger onderwijs*, Antwerpen, 1998, 3-33.
- DELAMEILLIEURE, S., *De epidemiologische transitie in België, 1870-1950. Een kwantitatieve analyse van doodsoorzaken*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, UGent, Geschiedenis, 2009.
- DE MOL, J., *De splitsing van de Leuvense universiteit in het kader van de strijd voor taalintegriteit in Vlaanderen (periode 1960-1970)*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Rijksuniversiteit Gent, Staatswetenschappen, 1972.
- DENECKERE, G., *Uit de ivoren toren: 200 jaar Universiteit Gent*, Gent, 2017.
- DEN HEIJER, A.C. en MAGDANIEL, F.T., 'Campus-City Relations: Past, Present, and Future', P. MEUSBURGER, M. HEFFERNAN, L. en SUARSANA, red., *Geographies of the University* (Knowledge and Space, 12), epub, 2018, 439-460.
- DEPREEUW, D., 'Een eeuw lobbyen over een universiteit', *Intermediair* (3 maart 1992), 7-8.
- DE RIDDER-SYMOENS, H., 'Een decennium universiteitsgeschiedenis', *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 85/°1 (1972), 444-455.
- _____ 'Naschrift', M. MEIRLAEN e.a. red., *Een wereld van verschil? De zuidelijke rijksuniversiteiten in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden* (Verhandelingen van de

Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten, 36), Leuven, 2021, 255-262.

_____'Universiteitsgeschiedenis als bron voor sociale geschiedenis', *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis*, 10 (1978), 74-98.

DE ROO, B., *Een elite voor Belgisch-Afrika? De Koloniale Hogeschool van Antwerpen (1920-2020)*, Antwerpen, 2019.

DE SMEDT, H. en CUYVERS, L., 'De bakermat van de universiteit. Van Hogescholen over Universitaire Faculteiten naar... Universiteit Antwerpen', H. DE SMEDT red., *Met kennis van zaken. Wetenschap en onderwijs in Antwerpen vanaf 1500*, Antwerpen, 2019, 347-369.

DE SMEDT H., 'In vogelvlucht over het Antwerpse verleden', H. DE SMEDT red., *Met kennis van zaken. Wetenschap en onderwijs in Antwerpen vanaf 1500*, Antwerpen, 2019, 27-38.

DE SMEDT, H., STABEL, P. en VAN DAMME, I., 'Zilt succes. Functieverhuizing van een stedelijke economie', I. BERTELS, B. DE MUNCK en H. VAN GOETHEM red., *Antwerpen. Biografie van een stad*, Antwerpen, 2010, 109-144.

DESPY-MEYER, A. e.a. red., *Geschiedenis van de wetenschappen in België, 1815-2000*, Brussel, 2001, 35-56.

DE VOS, E. en LOMBAERDE, P., red., *Van academie tot universiteit. 350 jaar architectuur in Antwerpen*, Antwerpen, 2013.

DE WEVER, B., 'Vlaamse Volksbeweging (VVB)', *NEVB Online* ([https://nevb.be/wiki/Vlaamse_Volksbeweging_\(VVB\)](https://nevb.be/wiki/Vlaamse_Volksbeweging_(VVB))). Geraadpleegd op 17 april 2023.

DE WIT, K. en VERHOEVEN J.C., 'Stakeholders in Universities and Colleges in Flanders', *European Journal of Education*, 35/°4 (2000), 421-437.

DE WIT, K., *Universiteiten in Europa in de 21e eeuw. Netwerken in een veranderende samenleving*, uitgegeven doctoraatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, departement Sociale Wetenschappen, 2008.

DHONDT, P., 'Belgische universiteitsgeschiedenis vanuit een internationaal perspectief', *Contemporanea*, 39/°3 (2017), 1-6.

_____'Commissiewerk. De voorbereidingen voor de oprichting en organisatie van de universiteiten tussen 1815 en 1835', M. MEIRLAEN e.a. red., *Een wereld van verschil? De zuidelijke rijksuniversiteiten in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden* (Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten, 36), Leuven, 2021, 15-30.

_____'De verloren strijd voor één universiteit in België, 1814-1835', *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden*, 121/°2 (2006), 197-221.

_____, red., *University jubilees and university history writing. A challenging relationship*, Leiden, 2015.

- _____. 'Universiteitsgeschiedenis in België: meer dan een jubileumgeschiedenis?', *BVNG*, 24/°4 (2002), 5-12.
- DHONDT, P. en NEVALA, A., 'The typical dilemma between university expansion and rationalization: Belgium (and Finland) since the 1960s', *Kasvatus & Aika*, 9/°3 (2015), 21-36.
- DORSMAN, L.J. en KNEGTMANS, P.J. red., *Het universitair bedrijf: over professionalisering van onderzoek, bestuur en beheer* (Universiteit & Samenleving, 6), Hilversum, 2010.
- 'Dr. Ir. J.M.M. (Jo) Ritzen', *Parlement.com* (https://www.parlement.com/id/vg09llqet6x2/j_m_m_jo_ritzen). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- 'Duel in de Wetenschapsstraat. Het Belgische wetenschapsbeleid', *Bestor.be* (https://www.bestor.be/wiki_nl/index.php/Duel_in_de_Wetenschapsstraat._Het_Belgische_wetenschapsbeleid). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- 'Een keurslijf aan wetten en besparingen', *UGent Memorie* (<https://www.ugentmemorie.be/artikel/3-een-keurslijf-aan-wetten-en-besparingen>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- 'En toen was er een nieuwe universiteit', *Open Universiteit* (<https://www.ou.nl/geschiedenis>). Geraadpleegd op 31 augustus 2023.
- FLOUR, E. e.a., *Jongens en meisjes... bestemming bekend? België 1830-2000*, Brussel, 2009.
- FRIEDMAN, R.M. *Integration and visibility. Historiographic challenges to university history*, Oslo, 2000.
- FRIJHOFF, W., 'Honderd jaar universiteitsgeschiedenis in Nederland', *Studium*, 6/°3-4 (2013), 197-206.
- _____. 'University History in the Low Countries', *CIAN-Revista de Historia de las Universidades*, 20/°1 (2017), 71-95.
- GARRÉ, G., *Lode Craeybeckx 1897-1976*, Brussel, 1986.
- Genootschap voor Antwerpse Geschiedenis, *Antwerpen in de 20ste eeuw. Van Belle Epoque tot golden sixties*, Antwerpen, 2008.
- GERARD, E. en VERLEDEN, F., *De ongrijpbare macht. Een politieke geschiedenis van België*, Leuven, 2019.
- 'Geschiedenis', *fwo.be* (<https://www.fwo.be/nl/het-fwo/profiel/geschiedenis/>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- GODDARD, J. en VALLANCE, P., *The university and the city (Regions and Cities, 63)*, Londen, 2013.
- GODDERIS, I. e.a., 'Belgian universities at the core of decolonization', *Journal of Belgian History*, 108-114.

- GOEDEGEBUURE, L., *Mergers in higher education: a comparative perspective*, Utrecht, 2012.
- GOETZE, T.S., 'The concept of a university: theory, practice, and society', *Danish Yearbook of Philosophy*, 52/°1 (2019), 61-81.
- GOFFIN, G. red., *Kunst op de Campus*, Oostkamp, 2018.
- GRUNZWEIG, A., *Histoïr de l'Institut Supérieur de Commerde de l'Etat à Anvers*, Brussel, 1977.
- GUEDON, J.C., 'Between Excellence and Quality. The European Research Area in Search of Itself', R. BARNETT e.a. red., *Rethinking the University after Bologna. New Concepts and Practices beyond Tradition and the Market*, Antwerpen, 2009, 57-79.
- 'Hagar Historie', *Winak* (<https://www.winak.be/node/18>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- HEIJNEN, B., 'Universiteit Antwerpen: ongedwongen samenwerking tussen 3 universiteiten leidt na 30 jaar tot fusie', *THEMA*, 4 (2004), 19-23.
- HENDRICKX, F., 'Een bibliotheek in dienst van Ruusbroec en zijn Genootschap te Antwerpen', *Vlaanderen*, 50 (2001), 276-280.
- HENKENS, B., *Steekspel tussen traditie en vernieuwing. Dertig jaar polemieek over de structuur van het secundair onderwijs (1963-1992)*, Onuitgegeven doctoraatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, departement Pedagogische Wetenschappen, 2006.
- _____ *Van nationale overkoepeling naar klein-linkse vakbond. De Vereniging van Vlaamse studenten (1974-1983)*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, KU Leuven, Geschiedenis, 1993.
- _____ 'Vertegenwoordiging of voorhoede? De Vereniging van Vlaamse Studenten, 1938-1977', *Bijdrage tot de Eigentijdse Geschiedenis*, 8 (2001), 307-337.
- HERMANS, A., VAN DEN BORRE, R., 'Het ACW en de democratisering van het onderwijs: ontwikkeling in visies en standpunten sedert 1945', *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, 3 (1982), 197-211.
- 'Historiek', *Belspo.be* (https://www.belspo.be/belspo/organisation/about_history_nl.stm). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- 'Historiek', *Streven* (<https://streventijdschrift.be/historiek/>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- HOLVOET, G.L., *Honderd Jaar NSK, Kroniek van de Nederlandse Studentenkring 1884-1984*, Antwerpen, 1985.
- HOOGHE, M. en JOORIS, A., *Golden sixties. België in de jaren zestig, 1958-1973*, Brussel, 1999.
- HOOGHE, M., *Nieuwkomers op het middenveld. Nieuwe sociale bewegingen als actoren in de Belgische politiek*, Onuitgegeven doctoraatsverhandeling, Vrije Universiteit Brussel, departement Politieke Wetenschappen, 1997.
- HUYSE, L., *De gewapende vrede. Politiek in België na 1945*, Leuven, 1987.

- _____. 'Democratisering van het onderwijs. De story van een slogan', *De Nieuwe Maand*, 10 (1975), 589-600
- _____. *De verzuiling voorbij*, Leuven, 1987.
- 'In de schaduw van de atoombom. De Wetenschapstentoonstelling van Expo 1958', *Bestor.be* (https://www.bestor.be/wiki_nl/index.php/In_de_schaduw_van_de_atoombom_De_Wetenschapstentoonstelling_van_Expo_58). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- 'Instituut voor Milieu en Duurzame Ontwikkeling', *Universiteit Antwerpen* (<https://www.uantwerpen.be/nl/centra/imdo/over-imdo/historiek/>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- KERR, C., *The Uses of the University: Fifth Edition*, Harvard, 2001.
- KONGS, L. en WEETS, W., 'Jong-Vlaamse Studentengemeenschap (JVSG)', *NEVB Online* ([https://nevb.be/wiki/Jong-Vlaamse_Studentengemeenschap_\(JVSG\)](https://nevb.be/wiki/Jong-Vlaamse_Studentengemeenschap_(JVSG))). Geraadpleegd op 16 mei 2023.
- KRAS, K. e.a., '1971 Protest Wet-Vermeulen-Dubois', *UGentMemorie* (<https://www.ugentmemorie.be/gebeurtenissen/1971-protest-wet-vermeulen-dubois>). Geraadpleegd op 31 mei 2023.
- LAUWERS, H., 'Historiek', *Stichting Lodewijk de Raet*, 2019 (<https://www.stichtinglodewijkderacet.be/historiek>). Geraadpleegd op 2 mei 2023.
- LENDERS, P., *Ontstaan en groei van de universiteit van Antwerpen*, Leuven, 1991.
- LIEVENS, S., 'Coetsier, Leo (1908-1968)', *UGentMemorie* (www.ugentmemorie.be/personen/coetsier-leo-1908-1968). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- LUYCKX, J., *Acco. Geschiedenis van een studentencoöperatie (1960-2010)* (KADOC Diversen 51), Leuven, 2011.
- MAERTENS, A., 'Pers en overheid', L. DE MEYER en E. FLAMANT, *Liber Amicorum Willy De Clercq*, Leuven, 1985, 203-209.
- MAES, G., *Archief van de Programmatorische Overheidsdienst Wetenschapsbeleid. Voorbereidend studiedossier van de archieflijsten* (Archiefbeheerplannen en selectielijsten, 41), Brussel, 2010.
- MANTELS, R., 'De traditie als fundament', M. MEIRLAEN e.a. red., *Een wereld van verschil? De zuidelijke rijksuniversiteiten in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden* (Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten, 36), Leuven, 2021, 215-135.
- MARTENS, R., 'Een nieuwe bestemming. IPO-UFSIA Management School. Onstaan en groei', s.n. red., *Den Grooten Sot & Het Brantijser. Twee patriciërswohnungen aan de Antwerpse Sint-Jacobsmarkt*, Drogenbos, 1999, 41-44.
- MEIRLAEN, M. e.a., 'Woord vooraf', M. MEIRLAEN e.a. red., *Een wereld van verschil? De zuidelijke rijksuniversiteiten in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden*

- (Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten, 36), Leuven, 2021, 7-14.
- MEUSBURGER, P., GREGORY, D. en SUARSANA, L. red., *Geographies of Knowledge and Power* (Knowledge and Space 7), Dordrecht, 2015.
- MEYVIS, L., *Markt en macht: het VEV van 1926 tot heden*, Tielt, 2004.
- ‘Ministerial Conference Bologna 1999’, *European Higher Education Area and Bologna Proces* (<https://eha.info/>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- MINOGUE, K.R., *The Concept of a University*, Birkenhead, 1973.
- MORTELMANS, K., ‘Van toen en nu’, *150 jaar RUCA, anderhalve eeuw groeien*, Deurne, 2002, 12-57.
- MUS, F. en STEYAERT, K., ‘Prospectief herdenken. Tweehonderd jaar terugblikken en vooruitzien aan de Universiteit van Luik’, M. MEIRLAEN e.a. red., *Een wereld van verschil? De zuidelijke rijksuniversiteiten in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden* (Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten, 36), Leuven, 2021, 237-254.
- NORDIN, M.Z., *History and Epistemology of Universities* (Policy IDEAS, 41), 2017.
- NYS, L., *De kracht van wetenschap. Een geschiedenis van het onderzoeksbeleid aan de KU Leuven*, Leuven, 2018.
- _____, *Gescheiden bedden. Het ontstaan van de Nederlandstalige Faculteit Geneeskunde aan de Leuvense universiteit*, Leuven, 2014.
- OHTSUKI, T., ‘The legacy of Belgium and the Netherlands, L’Institut Supérieur de Commerce d’Anvers and business education in Japan. From the 1880s to the 1940s’, M. WARNER red., *The diffusion of western economic ideas in East Asia*, Londen, 2016, 300-316.
- O’MARA, M.P., *Cities of Knowledge. Cold War Science and the Search for the next Silicon Valley* (Politics and Society in Twentieth-Century America, 16), New Jersey, 2005.
- ÖSTLING, J., *Humboldt and the modern German university. An intellectual history*, Lund, 2018.
- ‘Onze geschiedenis’, *Institute of Tropical Medicine Antwerp* (<https://www.itg.be/nl/onze-geschiedenis>). Geraadpleegd op 24 april 2023.
- ‘Over ActUA’, *Universiteit Antwerpen* (<https://www.uantwerpen.be/nl/evenementen/spectrum/vorige-edities/>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- ‘Over het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck (CSB)’, *Universiteit Antwerpen* (<https://www.uantwerpen.be/nl/onderzoeksgroep/csb/over-ons/>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- ‘Overzicht van de Vlaamse regeringen sinds 1981’, *Vlaanderen.be* (<https://www.vlaanderen.be/organisatie-en-werking-van-de-vlaamse-regering/overzicht-van-de-vlaamse-regeringen-sinds-1981>). Geraadpleegd op 30 mei 2023.

- PALETSCHEK, S., 'Stand und Perspektiven der neueren Universitätsgeschichte', *Zeitschrift für Geschichte der Wissenschaften, Technik und Medizin (N.T.M.)*, 19 (2011), 169-189.
- PATTYN, B en VAN OVERWALLE, G., *Tussen Markt en Agora. Over het statuut van universitaire kennis*, Leuven, 2006.
- PEIREN, L., 'Vandervelde, Emile', *NEVB Online* (https://nevb.be/wiki/Vandervelde,_Emile). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- PELIKAN, J., *The idea of the university. A reexamination*, Yale, 1992.
- PELLEW, J en TAYLOR, M., 'Introduction', J. PELLEW en M. TAYLOR red., *Utopian Universities. A Global History of the New Campuses of the 1960s*, Londen, 2021, 1-18.
- PEPIN, L., 'The History of EU Cooperation in the Field of Education and Training: how lifelong learning became a strategic objective', *European Journal of Education*, 42/°1 (2007), 221-232.
- PERKIN, H., 'University Planning in Britain in the 1960's', *Higher Education*, 1/°1 (1972), 111-120.
- PHILIPPART, A., 'The university in Belgian politics since the contestation of 1968', *Government and Opposition*, 7/°4 (1972), 450-463.
- PULPARAMPIL, J., *Science and society. A perspective on the frontiers of science policy*, Delhi, 1978.
- RIDER, S., HASSELBERG, Y. en WALUSZEWSKI, A. red., *Transformations in research, higher education and the academic market. The breakdown of scientific thought* (Higher Education Dynamics, 39), Dordrecht, 2013.
- 'Rodhain, Alphonse Hubert Jérôme (1876-1956), *Bestor.be* ([https://www.bestor.be/wiki_nl/index.php/Rodhain,_Alphonse_Hubert_J%C3%A9r%C3%B4me_\(1876-1956\)](https://www.bestor.be/wiki_nl/index.php/Rodhain,_Alphonse_Hubert_J%C3%A9r%C3%B4me_(1876-1956))). Geraadpleegd op 25 juli 2023.
- RÜEGG, W. red., *A history of the university in Europe. Volume I: universities in the middle ages*, Cambridge, 1992.
- _____ *A history of the university in Europe. Volume IV: universities since 1945*, Cambridge, 2011.
- _____ 'Editorial. Expectations and results of the Bern Seminar', *CRE-Information*, 62 (1983), 7-20.
- SCHAMA, S., *Citizens. A Chronicle of the French Revolution*, epub, 2004.
- SCHOLLIERS, P., 'Honderd jaar koopkracht in België (1914-2014)', *Brood & Rozen*, 3 (2015), 5-21.
- SIMON, S., 'De UA-fusie organisatorische bekeken', *TheMA*, 4 (2004), 11-18.
- SIMONS, M., en MASSCHELEIN, J., 'Alleen de waarheidsliefde kan ons redden. Spreken aan de (wereld)universiteit', B. PATTYN en G. VAN OVERWALLE red., *Tussen Markt en Agora. Over het statuut van universitaire kennis*, Leuven, 2006, 73-103.

- SIMON-VAN DER MEERSCH A.M., LANGEDRIES, E. en VANDENABEELE J. red., *20 jaar RUG-studenten in actie, 1968-1988*, Gent, 1988.
- SLAMAN, P., *De Glazen Toren. De Leidse Universiteit 1970-2020*, Amsterdam, 2021.
- SMEYERS, K. en BUYST, E., *Het gestolde land. Een economische geschiedenis van België*, Kalmthout, 2016.
- STANDAERT, N., ‘Naar een netwerkuniversiteit’, R. BARNETT e.a. red., *Rethinking the University after Bologna. New Concepts and Practices beyond Tradition and the Market*, Antwerpen, 2009, 11-21.
- _____ ‘Van kenniscultus naar kenniscultuur?’, B. PATTYN en G. VAN OVERWALLE red., *Tussen Markt en Agora. Over het statuut van universitaire kennis*, Leuven, 2006, 115-122.
- STEYAERT, J., ‘1914: leerplicht en leerlingenbegeleiding. Verknoping van onderwijs en sociaal werk’, *Canon Sociaal Werk*, 2011 (https://www.canonsociaalwerk.eu/nl/details.php?cps=23&canon_id=191). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- TÄLJEDAL, I.B., ‘Publish and Perish: A Note on a Collapsing Academic Authorship’, S. RIDER, Y. HASSELBERG en A. WALUSZEWSKI red., *Transformations in Research, Higher Education and the Academic Market. The Breakdown of Scientific Thought* (Higher Education Dynamics, 39), Dordrecht, 2012, 145-153.
- TAPPER, T., *Reshaping the University. The rise of the regulated market in higher education*, Oxford, 2014.
- THEUWISSEN, J., ‘Kultuurraad voor Vlaanderen (KRV)’, *NEVB Online* ([https://nevb.be/wiki/Kultuurraad_voor_Vlaanderen_\(KRV\)#:~:text=vereniging%20zonder%20winstoogmerk%20opgericht%20op,ontbonden%20op%2025%20april%201986.](https://nevb.be/wiki/Kultuurraad_voor_Vlaanderen_(KRV)#:~:text=vereniging%20zonder%20winstoogmerk%20opgericht%20op,ontbonden%20op%2025%20april%201986.)). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- TOLLEBEEK, J. en NYS, L., *De stad op de berg. Een geschiedenis van de Leuvense universiteit 1968-2005*, Leuven, 2008.
- TOMKA, B., *A Social History of Twentieth-Century Europe*, Abingdon, 2003.
- TORFS, R. ‘Het raster- en trechterdenken’, B. PATTYN en G. VAN OVERWALLE red., *Tussen Markt en Agora. Over het statuut van universitaire kennis*, Leuven, 2006, 105-114.
- TORGET, A.J. ‘Mapping Texts: Examining the Effects of OCR Noise on Historical Newspaper Collections’, M. EHRMANN, E. BUNOUT en F. CLAVERT red., *Digitised Newspapers – A New Eldorado for Historians? Reflections on Tools, Methods and Epistemology* (Studies in Digital History and Hermeneutics, 3), epub, 2023, 47-66.
- ‘Tweede feministische golf’, *rosa* (<https://rosavzw.be/nl/themas/feminisme/feministische-golven/tweede-golf>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- TYSSSENS, J., ‘De democratisering van het onderwijs. Perspectieven van de naoorlogse ontwikkeling’, *Democratie op het einde van de 20ste eeuw: onderzoek en probleemgericht denken over de democratie bij jonge onderzoekers in Vlaanderen*, Brussel, 1994.

- _____ ‘Het Belgisch universitair systeem, 1817-1991: configuraties van bevoogding en autonomie’, *Persoon en Gemeenschap. Tijdschrift voor opvoeding en onderwijs*, 53 (2000), 155-168.
- _____ ‘Koördinatiecomitee Taalregeling Hoger onderwijs (KKTHO), *NEVB Online* ([https://nevb.be/wiki/Ko%C3%B6rdinatiecomitee_Taalregeling_Hoger_Onderwijs_\(KKTHO\)](https://nevb.be/wiki/Ko%C3%B6rdinatiecomitee_Taalregeling_Hoger_Onderwijs_(KKTHO))). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- ‘Universities before and after the Second World War’, *The National Archives* (<https://www.nationalarchives.gov.uk/cabinetpapers/themes/before-after-second-world-war.htm>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- VAN BEECK, R. e.a., *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen. 30 jaar RUCA 1965-1995*, Antwerpen, 1997.
- VAN BERKEL, K., *Universiteit van het Noorden. Vier eeuwen academisch leven in Groningen. Deel 3: De zakelijke universiteit 1945-2021*, Hilversum, 2022.
- _____ ‘Wetenschapsgeschiedenis en universiteitsgeschiedenis nieuwe stijl’, Bespreking over W. FRIJHOFF, *La société néerlandaise et ses gradués, 1575-1814*, Amsterdam, 1981, *Tijdschrift voor de Geschiedenis der Geneeskunde, Natuurwetenschappen, Wiskunde en Techniek*, 5 (1982), 89-95.
- VAN BOVEN, M., ‘Decentralisatie in een confederaal model’, J. DE GROOF en F. VAN LOON, red., *Optimalisering van beleidsbeslissingen in het hoger onderwijs*, Antwerpen, 1998, 89-106.
- VAN DAMME, D., ‘Van Bologna over Salamanca naar Praag. De Europese hogeroponderwijsruimte en de consequenties voor de Vlaamse universitaire ruimte’, *Universiteit & Beleid*, 59 (12 april 2001), 2-17.
- VAN DAMME, I. e.a., *Historical Atlas of Antwerp. Between Aspiration and Achievement*, Bussum, 2022.
- VANDEMEULEBROECKE, L., *Het project onderwijs voor meisjes, analyse en theorievorming omtrent opzet en verloop van een vormingsproces in een sociaal-culturele vereniging*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, KU Leuven, Pedagogische Wetenschappen, 1977.
- VANDEN BORRE, S., *Toga's voor 't Hoge. Geschiedenis van de Leuvense universiteit in Kortrijk*, Leuven, 2005.
- VANDEBORGHT, O., ‘UA-verwezenlijkingen en toekomst’, K. VAN GOETHEM, red., *Universiteit en metropool: colloquiumboek 25 jaar UIA, 14 mei 1997*, Antwerpen, 1997, 107-111.
- VAN DER STEEN, W., *De studentenbeweging aan het St.-Ignatiusinstituut doorheen de jaren '60 (1960-1973)*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, KU Leuven, Geschiedenis, 1982.
- VAN DER STEEN, W., ‘De universitaire expansie te Antwerpen’, *Onze Alma Mater*, [april] (1982), 6-22.
- VAN GOETHEM, H. red., *Antwerpen en de jezuiten: 1562-2002*, Antwerpen, 2002.

- VAN GOETHEM, K. red., *Universiteit en metropool: colloquiumboek 25 jaar UIA, 14 mei 1997*, Antwerpen, 1997.
- VANHECKE, J. ‘De oorsprong van de Antwerpse universiteitsgedachte’, 1998, *Genootschap voor Antwerpse Geschiedenis* (<https://gvag.be/lezingen/1998/de-oorsprong-van-de-antwerpse-universiteitsgedachte/>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- VAN HEES, P., ‘Rudelsheim, Marten’, *NEVB Online* (https://nevb.be/wiki/Rudelsheim,_Marten). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- VAN HEFFEN, O., MAASSEN, P. en VERHOEVEN, J., *Overheid, hoger onderwijs en economie: ontwikkelingen in Nederland en Vlaanderen* (Management and Policy in Higher Education, 30), Utrecht, 1999.
- VANHOVE, L., ‘Universiteit Antwerpen. Omtrent het decreet van 1 augustus 1978’, *Rechtskundig Weekblad*, 43/°19 (1980), 1223-1244.
- _____ ‘Wat is naar Belgisch recht een universiteit?’, *Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht*, Sept-Okt (1981), 375-384.
- VAN LAKEN, T., *De dekolonisatie van het Universitair Instituut voor de Overzeese Gebieden (1958-1969). Een geslaagde institutionele transitie in de metropool?*, Onuitgegeven masterscriptie, UAntwerpen, Geschiedenis, 2021.
- VAN LOON, J., ‘Kwaliteitsbepaling van onderzoek in de geesteswetenschappen: een poging tot verheldering’, H. VERBOVEN red., *De universiteit in ontwikkeling. Uitdagingen van vandaag, troeven voor morgen*, Kapellen, 2008, 105-111.
- VANNESTE, A., ‘De Universiteit Antwerpen’, *Ons Erfdeel*, 16 (1973), 77-89.
- VANNESTE, W., ‘De archieven van de Universiteit Antwerpen’ *Contemporanea*, 2019 (<https://www.contemporanea.be/nl/article/20192-archieven-lang-universiteit-antwerpen>). Geraadpleegd op 14 april 2023.
- VAN NIEUWENHUYSE, K., *De klauw van een papieren leeuw. Een politieke geschiedenis van de krant De Standaard (1947-1976)*, Leuven, 2005.
- VANPAEMEL, G. en VAN CAMP, B., ‘Wetenschapsbeoefening’, *NEVB Online* (<https://nevb.be/wiki/Wetenschapsbeoefening>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- VANPEE, D.J., ‘Het Centrum voor Bedrijfs geschiedenis (CBG) aan de Universiteit Antwerpen (UA) en industrieel erfgoed’, *Cahiers de la documentation – Bladen voor documentatie*, 2 (2016), 107-108.
- _____ ‘Personalia Leo Wieërs’, *Meta*, 1 (2012), 44.
- VERAMME, S., *“En de juffrouwen vooraan!” Vrouwelijke studenten tijdens de lange jaren vijftig aan de Rijksuniversiteit Gent*, Onuitgegeven masterscriptie, UGent, Geschiedenis, 2010.
- VERBOVEN, H., ‘Associëren op zijn Antwerps: schaalvergroting en rationalisatie in het universitaire landschap’, H. VERBOVEN red., *De universiteit in ontwikkeling. Uitdagingen van vandaag, troeven voor morgen*, Kapellen, 2008, 33-46.

- VERBRUGGEN, M., ‘Bologna en de hervorming van het Hoger Onderwijs in Vlaanderen’, H. VERBOVEN red., *De universiteit in ontwikkeling. Uitdagingen van vandaag, troeven voor morgen*, Kapellen, 2008, 55-64.
- VERGAUWEN, P., ‘Universitas Quo Vadis?’, H. VERBOVEN red., *De universiteit in ontwikkeling. Uitdagingen van vandaag, troeven voor morgen*, Kapellen, 2008, 39-46.
- VERHOEVEN, J., ‘Belgium: A Pacification Struggle and a New Balance of Power’, *Universities and governments in democratic States*, Toronto, 1977.
- _____ ‘Belgium: linguistic communalism, bureaucratisation and democratisation’, H. DAALDER en E. SHILS red., *Universities, Politicians and Bureaucrats. Europe and the United States*, Cambridge, 1982, 125-171.
- VERHOEVEN, J. en ELCHARDUS, M., *Onderwijs: een decennium Vlaamse autonomie*, Kapellen, 2000.
- VERHOEVEN, M., *Onderwijsontwikkelingen*, Brussel, 2001.
- VERPLANKEN, J., *Het Neoliberalisme in België. Invloed van het Neoliberalisme op het Belgisch Sociaal Recht (1980-1987)*, Onuitgegeven masterscriptie, UGent, Rechten, 2012.
- VERSCHRAEGEN, G. en ABTS, K., ‘De Kerk in Vlaanderen in de naoorlogse periode: enkele trends en cijfers’, G. GUNST en S. LATRE, *De Kerk in Vlaanderen*, Kalmthout, 2022, 19-40.
- ‘Voor wetenschap en vaderland. Het Belgische wetenschapsbeleid’, *Bestor* (https://www.bestor.be/wiki_nl/index.php/Voor_wetenschap_en_vaderland._Het_Belgische_wetenschapsbeleid). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- ‘Vrouwelijke studenten in cijfers’, *UGentMemorie* (<https://www.ugentmemorie.be/artikel/4-vrouwelijke-studenten-in-cijfers>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- VRWB, *Een kwarteeuw Vlaams wetenschapsbeleid*, Brussel, 2010.
- WACHELDER, J., ‘De universiteit en de stad, 1800-2000: nabeschouwing’, *Gewina*, 24 (2001), 126-137.
- WAELEKENS, M., *De universiteit te Antwerpen in het raam van de Belgische verzuiling*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, KU Leuven, 1971.
- ‘Wat is USOS?’, *Universiteit Antwerpen* (<https://www.uantwerpen.be/nl/centra/usos/wat-is-usos/>). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- WEETS, W., ‘Onderwijs: Hoger onderwijs in Leuven’, *NEVB Online* (https://nevb.be/wiki/Onderwijs:_Hoger_onderwijs_in_Leuven). Geraadpleegd op 17 april 2023.
- WILS, L., *Van de Belgische naar de Vlaamse natie. Een geschiedenis van de Vlaamse beweging*, Leuven, 2009.
- WILS, L., VANDEWEYER, L. en DE WEVER, B., ‘Antwerpen-stad’, *NEVB Online* (<https://nevb.be/wiki/Antwerpen-stad>). Geraadpleegd op 17 april 2023.

- WITTROCK, B., 'The modern university: the three transformations', S. ROTHBLATT en B. WITTROCK red., *The European and American university since 1800. Historical and sociological essays*, Cambridge, 1993, 303-362.
- WITTE, E., DE GROOF, J., TYSENS, J. red., *Het Schoolpact van 1958. Ontstaan, grondlijnen en toepassing van een Belgisch compromis*, Brussel, 1999.
- WITTE, E. en MEYNEN, A., *De geschiedenis van België na 1945*, Antwerpen, 2006.
- WOUTERS, N., 'Vereniging van Vlaamse professoren (VVP)', *NEVB Online* ([https://nevb.be/wiki/Vereniging_van_Vlaamse_Professoren_\(VVP\)](https://nevb.be/wiki/Vereniging_van_Vlaamse_Professoren_(VVP))). Geraadpleegd op 16 mei 2023.
- _____ 'Wildiers Frans', *Belgium WWII* (<https://www.belgiumwwii.be/nl/belgie-in-oorlog/persoonlijkheden/wildiers-frans.html>). Geraadpleegd op 28 augustus 2023.

PERSONENINDEX

A

Abbeloos, Bob (Robert), 145
Abicht, Ludo, 389
Adams, Freddy, 202, 264, 277, 281, 283-284, 286-290, 294, 317, 330, 332, 341, 345-346, 351, 364, 387
Alderweireldt, Frank, 284-285, 306, 340
Allègre, Claude, 322
Amelinckx, Severin, 197
Apostel, Leo, 111
Arnout, Dirk, 284
Arts, Herwig, 365

B

Bal, George, 142
Baldewijns, Eddy, 365-367, 369, 370, 374
Barlow, Alan, 52
Bertrand, Alfred, 185
Beysen, Ward, 28, 211, 301, 339, 352, 357, 370
Blanckaert, Karel, 160, 165, 169, 171, 184, 186
Blauwens, Gust, 205
Blockmans, Karel, 339
Boel, Henri (Rik), 222
Boeynants, Paul Vanden, 168
Bohy, Georges, 143
Bonte, André, 243
Bosmans, Ward, 257
Bouckaert, Gaston, 112
Bouckaert, Jean-Jacques, 76, 107, 117, 122, 126, 128, 130-132, 140, 164-165
Boudewijn, *koning*, 105, 241
Brockmans, Hans, 298
Brodén, Alphonse, 87
Brutsaert, Dirk, 359
Bruyns, Louis, 205, 210-211, 213, 215, 229, 230-232, 269, 271-275, 278, 307
Busieau, Marcel, 118-119
Buysse, Paul, 357

C

Calewaert, Willy, 194, 205-207, 234, 271, 302
Callewaert, Juul, 111
Camerlinckx, Frans, 65-66, 112-113, 125-126, 141
Cantillon, Bea, 397
Carr-Saunders, Alexander, 113
Carton de Wiart, Henri, 87
Cassiers, Ward, 154
Churchill, Winston, 225
Claes, Jos, 205
Claes, Willy, 203
Clara, Robert, 248, 269, 270, 272, 282-283, 285, 288, 316, 337, 345, 347
Clark, Colin, 52
Cliquet, Maurice, 197
Coens, Daniël, 29, 258-259, 262-265, 268, 277, 287, 301, 304-306, 337-342
Coetsier, Leo, 57
Colebunders, Gaston, 211, 213, 229, 239, 261, 269-273, 345
Colla, Marcel, 259, 287, 301, 331, 342, 352
Cools, André, 189
Cools, Bob, 285, 308
Coolsaet, Ann, 379
Coppieters, Maurits, 194, 196, 205
Coremans, Edward, 38
Cornez, Émile, 42
Cottenie, André, 259, 263
Couturier, Jan Jozef, 198, 210, 213, 242
Craeybeckx, Lode, 28, 53, 64-65, 67, 73-82, 85, 91, 95-96, 98-99, 101, 106, 109, 113-115, 123, 127, 131, 134, 142, 161, 169, 176-177, 181, 197, 203, 230, 252, 286, 300
Cuppens, Alain, 284

D

Daem, Jules-Victor, 27, 107, 116, 138,
151, 168, 172, 182, 186
Daems-Van Ussel, Marie Paule, 103, 153,
184
Danneels, Godfried, 383
De Backer, Aloïs, 262
De Backer, Rika, 213
De Bondt, Ferdinand, 257, 277
De Bruyne, Hector, 231, 262
de Cavel, Julius, 67-68
De Clerck, Karel, 24
De Cleyns, Wilfried, 173
De Cooman, Eugeen, 182
De Croo, Herman, 209, 212-214, 228-231,
239, 247, 251-252
De Feyter, René, 339
De Graef, Richard, 77
De Grauwe, Paul, 365
De Groodt, Frans, 146
De Groodt, Marie, 151, 153, 158-161, 186,
202, 233, 239-241, 256, 269, 272, 294,
299-303, 364
De Groof, Jan, 28, 294
De Jonghe, Eugeen, 121
De Lanoo, Ivan, 46, 57
De Mont, Pol, 38
De Munter, Joseph, 83, 85
De Pelsmacker, Patrick, 367
De Raedemaeker, Frans, 64
de Raet, Lodewijk, 39
De Raeymaeker, Louis, 85
De Ridder, Raf, 205
De Saeger, Jos, 203-234
De Schampelaere, Mia, 366, 370
De Smedt, Helma, 24
De Somer, Piet (Pieter), 116-117, 157,
164-165, 168, 183, 255, 259, 270, 293,
385
de Trooz, Jules, 86
de Troyer, André, 111
De Wachter, Marcia, 369
Dechamps, Adolf, 34

Decleir, Walter, 26, 235, 268, 292, 306-
307, 337, 345, 352, 361, 367, 372
Declerck, Richard, 42, 72, 104
Dekeyzer, Roger, 80
Delbouille, Maurice, 119
Deleeck, Herman, 96, 116, 158, 169, 172-
173, 184, 226, 294
Delwaide, Leo, 78, 103, 160
Delwaide, Leo jr., 99
Demeester, Wivina, 340, 366, 392
Denekens, Joke, 397
Derine, Raymond, 45, 127, 149-150, 152,
156, 158, 181-182, 192, 205-206, 209-
210, 212, 232
Descamps, Albert, 93, 107, 116, 138
Detiège, Frans, 29, 66, 74-75, 78-79, 95,
97, 161, 196, 205, 301
Detiège, Leona, 301, 353
Dewael, Patrick, 370
Dhanis, Etienne, 29, 42, 61, 70-74, 83, 85,
93, 116, 123, 138, 150-154, 157, 158-
161, 165-170, 172-173, 180, 182-183,
185-186, 192, 195, 197, 205-208, 210,
218-220, 223, 225, 227, 232-234, 385
Dierick, Wilfried, 276, 283-284, 302-306
Dillemans, Roger, 294, 331, 354, 361-362,
368, 371
Drechsel, Max, 140
Drubbel, André, 236, 238
du Catillon, Léonce, 38
Dubois, Abel, 189, 190
Dubuisson, Marcel, 105, 107, 122, 131
Dumez, Paul, 82

E

Eden, Anthony, 52
Egelmeersch, Isidore, 263
Eneman, Gerard, 160
Engels, Octaaf, 63
Evens, Frans, 161
Ex, Lieven, 368
Eyskens, Gaston, 73, 77, 95, 119, 121,
188, 190, 203
Eyskens, Mark, 18, 226, 288, 320

F

Fayat, Hendrik, 73, 75
Foqué, Richard, 376
Franck, Georges, 79
Franck, Louis, 86
Francken, Paul, 142
Francqui, Emile, 87

G

Gagarin, Joeri, 51
Geens, Gaston, 116, 172, 222, 290-291
Geldolf, Wim, 29, 185
Germonprez, Rosanne, 315
Giebens, Joris, 297
Gijs, Robert, 231
Gillis, Jan, 52, 63, 67-68, 132, 286
Giroud, Françoise, 216
Goddeeris, Karel, 108
Goedegebuure, Leo, 357
Grégoire, Marcel, 89
Grootjans, Frans, 28, 66-67, 75, 78-80, 91,
96, 103-104, 135, 144, 147, 150-151,
153, 160-162, 166, 169, 173, 181, 184,
189, 194, 196, 205, 213, 217, 301
Gyssens, Fernand, 78-79, 85, 144, 177

H

Hancké, Lode, 263, 342
Hanin, Charles, 189, 231
Haring, Keith, 311
Harmel, Pierre, 51-52, 89, 95, 119
Heijnen, Bart, 24, 344
Heinz, Joseph, 67-68, 74, 78, 144
Helleputte, Joris, 39
Hendrickx, Rudi, 209
Hendy, Norma, 244
Hermans, Ann, 321
Himmer, Charles-Marie, 42
Houben, Frans, 81
Houben, Robert, 29, 72, 105-106, 118,
119, 167, 186, 189
Hullebroeck, Emiel, 91
Humblot, Antoine, 247

Huysmans, Camille, 38, 79-80, 173

I

Ide, Albert, 67, 95

J

Janne, Henri, 95, 100, 114-115, 119, 121,
125, 128, 131, 133, 140-141, 143
Janssens, Hugo, 248
Janssens, Jean-Baptiste, 138
Janssens, Pieter Gustaaf, 106, 126, 141
Janssens, Robert, 187

K

Kabasele, Joseph, 81
Kiebooms, Louis, 199
Kinsberens, Andries, 263
Kinsbergen, Alain, 402
Kinsbergen, Andries, 24, 28-29, 169-170,
172-173, 175-177, 181-182, 191-193,
197-198, 203, 206-207, 211-213, 216,
252, 258, 262, 269-270, 276, 282, 284,
288, 315, 337, 346, 375
Kockx, Fons (Alfons), 363
Komkommer, Jozef, 250
Kruithof, Jaap, 111

L

Lambrechts, Pieter, 52, 80, 91, 132
Larock, Victor, 90-91, 96-97, 99-100, 109-
110, 113
Lauwers, Herman, 370, 392
Leblanc, Felix, 126
Leburton, Edmond, 115
Leemans, Ward, 45, 157, 168, 182
Lefèvre, Théo, 29, 90, 100, 109-110, 115,
118-119, 121-122, 124-125, 127, 129,
139, 150, 153, 164, 189, 235
Lenders, Piet, 23, 71, 134, 144, 210, 226,
232
Leopold III, *koning*, 54-55, 75, 87
Leplae, Claire, 45, 57
Leroy, Maurice, 131

Leynen, Hubert, 77, 96
Liard, Louis, 20
Lilar, Albert, 234
Loos, Jean François, 35
Lumumba, Patrice, 404
Luyten, Ernest, 102, 118, 155, 165, 171,
235

M

Maertens, Albert, 102
Maertens, Guido, 338
Maes, Nelly, 342
Major, Louis, 203
Marx, Karl, 307
Massart, Lucien, 56, 95, 140-143, 145-146,
148, 150-154, 157, 164-168, 170-171,
178-181, 193, 195, 207, 210-212, 233-
235, 239, 240, 307
Massaux, Edouard, 263
Mattheyssens, Reimond, 104-105
Matthys, Roger, 250
Matthyssens, Frans-Jan, 34-35, 38
Meeusen, Wim, 372
Melis, Ludo, 205
Merchiers, Laurent, 132
Mercier, Désiré-Joseph, 39
Mertens de Wilmars, Josse (Joseph), 103,
161, 172
Mertens, Phil, 250
Meysmans, Léon, 39
Molter, Adolf, 96, 105
Monard, Georges, 356
Moriau, Hubert, 91
Moureaux, Charles, 72-73, 75-77, 79, 80,
89, 95

N

Nédée, Fernand, 196, 198-200, 202, 203-
206, 211-212, 216, 219, 228, 242, 245,
251
Neutjens, Clement, 270, 312
Newman, John Henry, 18

Nonneman, Walter, 347, 349, 359-360,
367-368, 372, 375, 382-384, 389, 392,
410

O

Oostendorp, Gérard Jean, 35
Oosterlinck, André, 363-364, 371, 385
Opsomer, Walter, 67, 75, 144, 161
Osterrieth, Frédéric, 106, 114, 142

P

Paulsen, Friedrich, 20
Paulus, Camille, 197-198, 242, 275, 358
Peeters, Guy, 352
Philips, Gerard Gustaaf, 105
Poma, Karel, 28, 180, 196, 205
Popelier, Alfred, 363
Portier, Valère, 78, 114, 142
Pouillet, Prosper, 39

R

Ramaekers, Jef, 215-216, 239
Reyns, Carl, 339, 353, 365-367, 372
Ritzen, Jo, 297
Robberecht, Greta, 204
Rodhain, Alphonse, 87
Rogier, Charles, 36
Roothaan, Jan, 35
Roppe, Louis, 108, 232-233
Rotsaert, Mark, 368, 382
Rudelsheim, Marten, 38
Ruyseveldt, Rufin Georges, 140

S

Sannen, Ludo, 366
Schandevyl, Albert, 142
Scheuermann, Dietrich, 364
Schiltz, Hugo, 196, 205, 211, 213, 286,
338, 342, 349, 352
Schmit, Georges, 141
Schoeters, Marcel, 287

Segers, Paul-Willem, 29, 144, 150, 161,
165, 167, 173, 185-186, 196, 205, 208,
213-215, 228, 271, 302
Simon, Serge, 399
Slosse, Etienne, 144
Smet, Miet, 312
Smolderen, Paul, 156
Solow, Robert, 52
Somers, Bart, 396
Spaak, Paul-Henri, 110
Spinoy, Antoon, 76
Spruyt, Eric, 317
Steenberge, Josse, 353
Storme, Paul, 247
Suenens, Leo, 27, 182
Suykerbuyk, Herman, 335
Swaelen, Frank, 29, 194-196, 205, 211,
217, 359

T

Taymans, Adrien, 83, 127
Teirlinck, Herman, 99
Tindemans, Leo, 29, 172, 185, 205, 247

V

Vaes, Wim, 204
Van Beeck, Robert, 24
Van Bladel, Louis (Lodewijk), 277, 307
Van Bogaert, Elie, 119, 144
Van Brabant, Tijn, 91
Van Camp, Benjamin, 325
Van Cauwelaert, Frans, 39, 173
Van de Perre, Alfons, 39
Van de Vyvere, Aloys, 39
Van de Wauwer, Danny, 155
van den Abeelen, Marc, 392
Van den Bossche, Luc, 280, 350, 354-357,
361, 363-365, 374
Van den Brande, Luc, 324, 329, 351, 353
Van den Broeck, Julien, 205
Van der Bruggen, Maurice, 86
Van der Elst, Frans, 104-105
van der Lubbe, Huub, 406

van der Straeten, Patrick, 160
Van Dyck, Dirk, 397
Van Elslande, Renaat, 97, 110, 119, 121,
125-126
Van Eynde, Jos, 173, 181, 196, 205, 213
Van Goethem, Herman, 24, 401, 403-404
Van Goethem, Karel, 24, 264, 274, 290,
324, 375
Van Houtte, Jean, 178, 218, 266, 270, 281,
295, 307, 338, 345-347
Van Houtte, Roger, 369
Van Hove, Erik, 286
Van Linden, Armand, 285
Van Loon, Francis, 375, 384, 386-387,
391-392, 397-398, 401, 410
Van Mechelen, Frans, 185
Van Neste, Fernand, 213, 270, 275, 350,
366
Van Ostaeyen, Freddy, 335
van Overstraeten, Jozef, 68
Van Overtveldt, Johan, 348
Van Peel, Marc, 340, 342, 352
Van Poeck, André, 365-368, 372
Van Ranst, Jef, 247
Van Remoortere, Paul, 270, 272, 312, 314,
328, 347
Van Roey, Jozef Ernest, 27, 69, 70, 72, 74,
83
Van Rompu, Gustaaf, 112, 140, 205, 240,
264, 273, 302-304
Van Steenberge, Josse, 353, 360, 363, 367,
370, 385, 394
Van Waeyenbergh, Honoré, 93
van Zuylen, Guillaume Marie, 71
Vandekerckhove, Robert, 121, 150, 153,
186
Vanden Boeynants, Paul, 168
Vandenbergh, Antoon, 270
Vandenbergh, Dirk, 364
Vandenbergh, Lionel, 221
Vandendriessche, Laurent, 196, 198, 205,
210, 242-249, 256, 315-316
Vanderpoorten, Herman, 73

Vanderpoorten, Marleen, 366, 371, 373-375, 381, 384, 387, 397-398
Vandervelde, Emile, 39
Vanhove, Lode, 19, 208-209, 213-214, 216, 269, 271-272
Vanhuyse, Victor, 240
Vanlommel, Emile, 205, 240, 269
Vanneste, Alex, 24
Venckeleer, Theo, 181
Verboven, Gerard, 112
Verheyen, Rudi (Rudolf), 314, 359, 360-365, 367-370, 382
Verhofstadt, Guy, 265
Vermandel, Alfred, 261
Vermeulen, Jo, 392
Vermeylen, Piet, 115, 126, 169-170, 172, 174, 180, 182, 184-185, 187, 189-190, 193, 195, 197

Verschoren, Alain, 335-386, 387-388, 397, 399, 401-403
Verstraelen, Gilbert, 365
Verwilghen, Marc, 332
Vlerick, André, 62, 63
Vogels, Mieke, 352, 370
von Humboldt, Wilhelm, 18
Voorhamme, Robert, 370, 374, 392

W

Wauters, Luc, 233, 269, 292, 347-350, 354, 357-358
Wieërs, Leo, 57-58, 116
Wildiers, Frans, 68
Willem I, *koning*, 33
Willems, Michel, 226, 307
Winkelmans, Willy, 368
Witte, Els, 363, 369

SAMENVATTING

Dit onderzoek analyseert de totstandkoming van de Universiteit Antwerpen van 1954 tot 2003. Daarvoor gaat het eerst na hoe het pleidooi in Antwerpen voor een universiteit zich ontwikkelde sinds de jaren 1840, maar vooral tijdens het nationale debat over de universitaire expansie vanaf de late jaren 1950. Na zich toe te leggen op de stichting en erkenning van drie Antwerpse universitaire instellingen in 1965 (RUCA, UFSIA) en in 1971 (UIA), richt deze studie zich op hun onderlinge dynamiek, alsook op hun individuele ontwikkeling. Doordat universiteiten geen geïsoleerde academische eilanden zijn, maar geworteld zijn binnen de lokale, nationale en internationale samenleving, wordt deze institutionele geschiedenis telkens gekaderd binnen de bredere socio-economische en politieke context. Door deze benadering speelt de studie in op een hiaat binnen de historiografie van het contemporaine Belgische universiteitswezen. Er is namelijk slechts beperkt onderzoek verricht naar de oprichting en ontwikkeling van universitaire instellingen die tijdens de tweede helft van de twintigste eeuw het levenslicht zagen. Zo ontbreekt tot heden een integrale studie naar de totstandkoming van de Universiteit Antwerpen die een samenhangende analyse biedt van het politieke debat dat leidde tot de oprichting van de drie Antwerpse universitaire instellingen, gevolgd door hun individuele identiteitsvorming en onderlinge dynamiek met de focus op het geleidelijke eenmakingsproces.

Om tot een genuanceerd beeld van de totstandkoming van de Universiteit Antwerpen te komen, benadert het onderzoek dit historisch proces vanuit het perspectief en het handelen van de betrokken stakeholders – een diverse groep van politici, socio-economische verenigingen, geestelijken, rectoren, studenten en dergelijke meer. De Antwerpse universiteit is namelijk tot in de diepste kern van haar wezen een menselijk product dat er in talloze opzichten anders had kunnen uitzien. Haar uiteindelijke vorm kan enkel verklaard worden door de afgelegde weg ernaar toe te (re)construeren. Om zicht te krijgen op het denken en handelen van deze actoren, maakt de studie gebruik van een gevarieerd bronnencorpus. Door de omvang van het beschikbare bronnenmateriaal, werd er eerst een werkbare selectie gemaakt van gedrukte en archivalische bronnen, alsook van de getuigen die binnen het kader van dit onderzoek konden geïnterviewd worden. Door middel van close reading van deze geschreven en mondelinge bronnen, aangevuld met literatuur, kon een gelaagde tijdlijn worden opgesteld die een overzicht bood van de ontwikkeling van het Antwerpse, Vlaamse, Belgische en Europese universiteitswezen en -beleid, als van de Belgische socio-economische en politieke context. Hieruit konden vervolgens de voornaamste trends, thema's en cesuren worden geëxtraheerd die het verloop van het Antwerpse universiteitsgebeuren bepaalden. Op basis van deze analyse werd een biografie van de totstandkoming van de Universiteit Antwerpen geschreven die zowel aandacht heeft voor de grote tendensen op (inter)nationaal niveau, als voor de unieke momenten en karakteristieken die eigen zijn aan de Antwerpse context.

Deze biografie vangt aan met een proloog dat aantoont dat het pleidooi voor een Antwerpse universiteit herhaaldelijk gevoerd werd vóór de jaren 1950. Vervolgens zoomt het eerste grote hoofdstuk in op de positie van de Scheldestad binnen het nationale debat over de universitaire

expansie. Hieruit komt een opmerkelijke coöperatie aan het licht tussen Antwerpse politici over de partijgrenzen heen, samen met verschillende socio-culturele verenigingen en diverse andere stakeholders. Door een sterk front te vormen en krachtdadig op te treden hoopten ze de erkenning van universitair onderwijs mogelijk te maken, wat in 1965 effectief gerealiseerd werd met de eerste expansiewet die het RUCA stichtte en de UFSIA erkende. Het volgende hoofdstuk analyseert de gefaalde onderhandelingen tussen de rectoren van beide universitaire instellingen om tot een regeling te komen inzake de gezamenlijke organisatie van licentiaten en doctoraten, gevolgd door de onderhandelingen tussen Antwerpse politici die leidden tot het eerste Plan Kinsbergen. Deze compromisoplossing resulteerde in de oprichting van de UIA als derde autonome, universitaire instelling in Antwerpen. Het hoofdstuk toont ten slotte aan hoe moeizaam de opgelegde samenwerking tussen de drie instellingen verliep. Het hoofdstuk dat hierna volgt, speelt zich af in de context van de economische recessie en de opkomst van een neoliberaal universiteitsbeleid. Dit deel van het onderzoek probeert hoofdzakelijk te begrijpen hoe deze politiek-economische ontwikkelingen de Antwerpse instellingen tot een verdere samenwerking noopten. Het laatste grote hoofdstuk analyseert in de eerste plaats het fusieproces dat leidde tot de oprichting van een unitaire Universiteit Antwerpen. Net als in de vorige delen worden de institutionele ontwikkelingen gelinkt aan externe, contextuele factoren als de ontwikkeling van een Vlaams universiteitsbeleid, de verzakelijking van het universiteitswezen en de toenemende Europeanisering van het academische landschap. Ten slotte voorziet het proefschrift een epiloog dat in vogelvlucht de voorbije twintig jaar van de Antwerpse universiteitsgeschiedenis overschouwt en aantoont dat de huidige uitdagingen decennia eerder hun ontstaan kenden.

Doorheen de verschillende hoofdstukken van dit proefschrift komt een rode draad duidelijk naar voren, met name de constante tweestrijd tussen regionale en ideologische belangen. Dit bleek al met de inrichting van hoger handelonderwijs in 1852, aangezien de stad zou kunnen baten van dergelijke economische opleidingen, maar in het verzuilde België leek het onmogelijk om het monopolie over te laten aan het rijk of het vrije initiatief. Ook wanneer er tijdens de jaren 1950 in de Scheldestad opnieuw stemmen opkwamen die ijverden voor een volwaardige universiteit, waren de Antwerpenaren hier over het algemeen voor te vinden, maar over de concrete vorm en inhoud van dergelijke onderwijsinstelling bestond geen eensgezindheid. Binnen de context van de Belgische pacificatiepolitiek, verkreeg Antwerpen daardoor in 1965 twee erkende universitaire instellingen, een ingericht door de Staat (RUCA) en de ander door de jezuïeten (UFSIA). Doordat de stad Antwerpen een reputatie had op vlak van onderwijspacificatie, beschouwde de Belgische regering het als een opportuniteit om na te gaan of deze instellingen de handen in elkaar konden slaan om samen de vervolgopleiding te organiseren en zo te bewijzen dat gedeelde regionale belangen de rigide verzuiling konden overstijgen. Hiervoor bleek de tijd echter niet rijp, waardoor in 1971 een derde instelling in het leven werd geroepen. De UIA was een pluralistische instelling *sui generis*, een hybride tussen een vrije en een rijksinstelling.

Nu het Antwerpse universiteitslandschap bestond uit drie onvolledige bouwstenen, achtte de wetgever dat deze gaandeweg nauwer dienden samen te werken om zo de verspilling van energie en middelen tegen te gaan. Hierbij werd de naam ‘Universiteit Antwerpen’ al met de

wet van 1971 voor de toekomst gereserveerd. Ondanks dat het driespan dezelfde doelstelling hadden, met name het voorzien van universitair onderwijs en wetenschappelijk onderzoek voor de Antwerpse regio, bleek het levensbeschouwelijke water erg diep. De UFSIA, het RUCA en de UIA leefden drie decennia als afstandelijke bureaus in dezelfde stad. Overlegorganen als het Coördinatiecomité en het daaropvolgende GBUA waren door het gemis aan bereidwilligheid zo goed als vleugellam. De studenten leken dan nog de meest geëngageerde groep binnen de Antwerpse academische gemeenschap. Zo organiseerden ze gemeenschappelijke activiteiten en richtten ze overkoepelende verenigingen op. Maar ook zij ervaarden conflicten naar aanleiding van onvereenigbare visies en belangen.

Aan de stelselmatige eenwording van de universitaire instellingen tijdens de jaren 1990 en vroege jaren 2000 die uitmondde in een volledige fusie, lagen verschillende factoren aan de basis. De meest voorname oorzaak was dat de toenmalige verdeling van opleidingen over de drie instellingen met de voorziene invoer van de BaMa-structuur onwerkbaar zou worden. Een reorganisatie bleek noodzakelijk. Wat daarnaast meespeelde was de wens om meer onderwijsbevoegdheden te verkrijgen van de Vlaamse overheid binnen de context van een almaar competitiever, neoliberaal universiteitsbeleid waarbij universiteiten zich sterk moesten profileren om de nodige financiering binnen te halen. Voor de wetgever was het toonbeeld van een inefficiënte organisatie het naast elkaar bestaan van de twee volledige TEW-faculteiten van het RUCA en de UFSIA. Deze fuseren was geen vanzelfsprekendheid aangezien de twee faculteiten het historische hart van de instellingen vormden. In 1999 kon deze horde overwonnen worden en werkte het driespan verder toe naar een eenwording. Daarbij speelden eveneens factoren mee als de stelselmatige secularisering en individualisering die de verzuiling deed afbrokkelen.

De unitaire Universiteit Antwerpen die in 2003 van start ging, ontwikkelde de voorbije twintig jaar haar eigen identiteit. Dit neemt echter niet weg dat ze nog steeds in de diepste kern van haar bestaan de som is van drie universitaire instellingen die – ondanks de gemeenschappelijke regionale belangen – door hun eigenheid veel moeite ervaarden om samen te werken.

SUMMARY

This thesis analyzes the establishment of the University of Antwerp from 1954 to 2003. To do so, it first examines the development of the plea for an Antwerp university since the 1840s, especially during the national debate on university expansion starting in the late 1950s. Next, the study centers on the foundation of three Antwerp university institutions in 1965 (RUCA, UFSIA) and 1971 (UIA), focusing on their partnership and individual development. Since universities are rooted within society, this institutional history is framed within its broader socio-economic and political context. Through this approach, the dissertation addresses a gap in the contemporary historiography of Belgian universities. Limited historical research has been conducted on the establishment and development of university institutions that emerged during the second half of the twentieth century. Consequently, an integral study of the history of the University of Antwerp, encompassing a coherent analysis of the political debate leading to the creation of the three Antwerp university institutions, followed by their individual growth and partnership, has been lacking.

To achieve a nuanced view of the establishment of the University of Antwerp, this study considers the perspectives of various stakeholders, including politicians, socio-economic associations, clergy, rectors, students, and others. The University of Antwerp, at its very core, is a product of human endeavor that could have taken countless different forms. Its final configuration can only be explained by (re)constructing the journey that led to its establishment. To gain insight into the motivations and actions of these historical actors, the research draws upon a wide range of sources, including printed and archival materials, as well as interviews with historical actors. Given the extensive number of available sources, a selection had to be made of the printed and archival sources, and interviewees. Through a close reading of these written and oral sources, as well as literature, a layered timeline was constructed, providing an overview of the development of the Antwerp, Flemish, Belgian, and European university systems and policies within the broader Belgian socio-economic and political context. Subsequently, the study identified the main trends, themes, and pivotal moments that shaped the trajectory of Antwerp's university history, culminating in a comprehensive biography of the establishment of the University of Antwerp.

This biography begins with a prologue emphasizing the repeated plea for an Antwerp university before the 1950s. The first main chapter focuses on the Antwerp case within the national debate on university expansion, pointing out the remarkable cooperation among Antwerp politicians from different political parties, socio-cultural organizations, and other stakeholders to attain a legally recognized university education. It became a reality in 1965 with the passage of the first law on university expansion, which established the RUCA and legally recognized the UFSIA. The next chapter analyzes the unsuccessful negotiations between the rectors of these institutions in their attempt to reach an agreement on the joint organization of licentiate and doctoral degrees. Subsequently, the chapter explores the political negotiations that resulted in the first

Plan Kinsbergen. This compromise solution led to the foundation of the UIA as the third university institution in Antwerp. Subsequently, the chapter highlights the difficulty of the imposed cooperation between these three institutions. The following chapter is set in the context of the economic recession and the rise of neoliberal university policies. It mainly aims to understand how these politico-economic developments compelled the Antwerp institutions to cooperate further. The final chapter primarily examines the merger process that led to the creation of a unitary University of Antwerp. Once again, institutional developments are linked to external, contextual factors such as the development of a Flemish university policy, the corporatization of universities, and the increasing Europeanization of the academic landscape. Finally, the epilogue provides a brief overview of the past twenty years of Antwerp's university history, revealing how current challenges and debates originated decades earlier.

Throughout the various chapters of this thesis, a common thread emerges, notably the tension between ideological and regional interests. This disparity became apparent as early as the founding of higher economic education in Antwerp in 1852, where it seemed impossible to leave the monopoly to the state or free initiative because of the pillarization. When the plea for an Antwerp university reemerged during the 1950s, the people of Antwerp were generally in favor, but there was no unanimity on the concrete framework of such an institution. Thus, within the context of Belgium's pacification policy, Antwerp obtained two recognized university institutions in 1965 with the first law on university expansion: one organized by the State (RUCA) and the other by the Jesuits (UFSIA). The city's reputation for 'educational pacification' led the Belgian government to consider it an opportunity to see whether these institutions could join forces to establish graduate education together, proving that common regional interests could transcend the rigid pillarization. However, the conditions were not favorable at that time, and as a result, a third institution was created in 1971 with the second law on university expansion: the UIA. This was a unique pluralistic institution, a hybrid between a free and a state institution.

Now that the Antwerp academic landscape consisted of three incomplete university institutions, the government deemed it necessary that they would progressively cooperate. They were supposed to gradually unify into the University of Antwerp, a name already reserved for the future within the law of 1971. Even though the trio had the same objective – providing university education and scientific research for the Antwerp region – the ideological waters proved to be very deep. For three decades, the UFSIA, the RUCA, and the UIA lived as distant neighbors in the same city. Consultative bodies such as the Coordination Committee and the subsequent GBUA were nearly powerless due to the lack of willingness to cooperate. The students still seemed to be the most committed group within the Antwerp academic community. They co-organized activities and founded umbrella student associations. However, occasionally, conflicts also arose between them due to incompatible visions and interests.

Several factors underlie the systematic unification of university institutions during the 1990s and early 2000s. The most significant cause was the foreseen introduction of BaMa, which obliged the three institutions to reorganize their educational programs. Another reason was the desire to obtain more legal rights from the Flemish government to expand their subject areas.

This aspiration should be considered in the context of an increasingly competitive, neoliberal university policy in which universities had to become more resourceful to obtain the necessary funding. The Flemish legislator viewed the coexistence of the two full TEW faculties of the RUCA and the UFSIA as the epitome of inefficiency. This merger was not an easy undertaking since the two faculties were the historical heart of the institutions. In 1999, this hurdle could be overcome, paving the way for the trio to work further towards unification. Factors such as the systematic secularization and individualization of society, which contributed to the breakdown of pillarization, also played a significant role in this process. Starting in 2003, the unitary University of Antwerp has been developing its own identity. However, this does not change the fact that, at the deepest core of its existence, the University of Antwerp is still the result of the merger of three institutions, each with its unique character. Despite sharing common regional interests, their individuality has presented challenges in cooperation.

Proefschrift voorgelegd tot het behalen van de graad van doctor
in de Geschiedenis, te verdedigen door Alexia Coussement
Universiteit Antwerpen, Departement Geschiedenis
Promotor: prof. dr. Henk de Smaele
Antwerpen, 2023